# İBNU'L-ESÎR el-CEZERÎ

# Câmiu'l Usûl

Tercüme ve Şerh

Prof. Dr. Kemal Sandıkçı
Prof. Dr. Muhsin Koçak

13

ensar

**ENSAR NEŞRİYAT**
**Ticaret Anonim Şirketi**



**ISBN : 978-9944-704-55-7**
Sertifika No: 0107-34-007151

**Kitabın Adı**
Câmiu'l-Usûl 13

**Yazarı**
İbnu'l-Esîr El-CEZERÎ

**Yayına Hazırlayan**
Hüseyin KADER

**Tercüme**
Prof. Dr. S. Kemal SANDIKÇI

**Kapak Düzeni**
Erhan Akçaoğlu

**Baskı**
Acar Basım ve Cilt Sanayi TİC. A. Ş.
0212 422 18 34

**1. Basım**
Mart 2008

**İsteme Adresi**
Kıztaşı Cad. No: 10 Fatih-İstanbul
Tel : (0212) 491 19 03-04
Faks : (0212) 491 19 30
www.ensarnesriyat.com.tr ensar@ensarnesriyat.com.tr

İBNU'L-ESÎR EL-CEZERÎ

جامع الأصول

من أحاديث الرسول

# CÂMİU'L-USÛL

Tercüme ve Şerh:
Prof. Dr. S. Kemal SANDIKÇI

C.13

İstanbul 2008

## İÇİNDEKİLER

حديث بني النضير

*قال البخاري : و قال الزهري عن عروة : كانت على رأس ستة أشهر من وقعة بدر قبل أحد.*

## 3- BENÛ NADÎR GAZÂSI

*Buharî, Zührî'nin Urve'den naklen şu sözünü kaydeder:*

***"Benû Nadîr olayı, Bedir savaşından altı ay sonra, Uhud'dan önce vukû buldu."***[1]

**٦٠٥٣ـ (د ـ عبد الرحمن بن كعب بن مالك رضي الله عنهما) عن رجل من أصحاب رسول الله** صلى الله عليه وسلم : « أن كفار قريش كتبوا إلى ابن أُبيّ ، وإلى جميع مَن كان عنده من عَبَدة الأوثان بالمدينة من الأوس والخزرج ، ورسولُ الله صلى الله عليه وسلم يومئذ بالمدينة قبل وقعة بدر. يقولون: إنكم آوَيْتُمْ الصُّبَاةَ – وفي رواية: صاحِبَنَا – وإنَّا نُقْسِمُ باللاتَ والعُزى : لَتقتُلُنَّه ، أو لتُخرِجُنَّه، أو لَنَسيرَنَّ إليكم بأجمعنا ، حتى نقتُلَ مقاتِلَتَكم ، ونستبيح ذَرارِيَكُم – وفي رواية نساءَكم – فلما بلغ ذلك عبد الله وكُلُّ مَن كان لم يسلم من الأوس والخزرج : أجمعوا على قتال من أسلم منهم، وعلى قتال رسول الله صلى الله عليه وسلم ومن كان معه ، وأَجْمَعَ المسلمونَ منهم لقتالهم ، فجاءهم رسولُ الله صلى الله عليه وسلم فقال : قد بلغ وعيد قريش منكم المَبَالغَ ، ما كانت قريش تَكيدُكم بأكثر مما تريدون أن تكيدوا به أنفسكم ، تُريدون أن تقاتلوا أبناءكم وإخوانكم ، فلما سمعوا ذلك من رسول الله صلى الله عليه وسلم تفرَّقوا ، فبلغ ذلك كفارَ قريش ، ثم كانت وقعةُ بدر ، فكتبت [كفار] قريش إلى اليهود: إنكم أهلُ الحلقة والحصون ، فَلَتُقاتِلُنَّ صاحِبَنا ، أو لَيَكونَنَّ بيننا وبينكم أمر ، فلما بلغ كتابُهم إليهم : اجتمعت بنو النضير على الغَدْر ، فأرسلوا إلى رسولِ الله صلى الله عليه

---

[1] **Buharî**, Meğâzî, 14.

وسلم أن اخرُجْ إلينا في ثلاثين من أصحابك ، ويخرج منا ثلاثون حَبْرا ، فنلتقي بمكان مَنْصَف ، فيسمعون منك، فإن صدقوك وآمنوا بك : آمنَّا أجمعون ، فأعلمه جبريل بكيدهم، فغدا عليهم بالكتائب | فحصرهم| ، فقال : إنكم والله لا تأمنون عندي إلا بعهد تُعاهدونني عليه ، فأبوا أن يعطوه عهدا ، فقاتلهم يومهم ذلك ، ثم غدا من الغد على بني قُريظة بالكتائب ، وترك بني النضير ، ودعاهم إلى أن يعاهدوه ، فعاهدوه ، فانصرف عنهم ، وغدا على بني النضير بالكتائب ، فقاتلهم حتى نزلوا على الجلاء ، فَجَلَتْ بنو النضير ، واحتملوا ما أقلَّت الإبلُ من أمتعتهم ، وأبواب بيوتهم وخشبها ، فكان نخلُ بني النضير لرسول الله صلى الله عليه وسلم خاصة ، أعطاه الله إياها ، وخصه بها ، فقال : {وما أفاءَ الله على رسُوله منْهم فما أوْجَفْتُمْ عليه من خَيْل ولاَ ركَاب} [ الحشر : ٦] يقول : بغير قتال ، فأعطى رسول الله صلى الله عليه وسلم منها للمهاجرين ، [ وقَسَمها بينهم] وقسم منها لرجلين من الأنصار كانا ذوي حاجة ، ولم يقسم لأحد من الأنصار منهما غيرهما ، وبقي منها صدقة رسول الله صلى الله عليه وسلم التي هي في أيدي بني فاطمة ». أخرجه أبو داود.

**6.053-** Abdurrahman b. Kâ'b b. Mâlik[2], Hz. Peygamber'in bir sahâbesinden naklediyor:

"Kureyş kâfirleri, Bedir savaşından önce ve Rasûlullah'ın (as.) Medîne'de bulunduğu bir günde (münafıkların reisi Abdullah) İbn Übeyy ile yanında bulunan Evs ve Hazrec putperestlerine şu mektubu göndermişlerdi:

"Sizler bir sapığa –bir rivâyette bizim bir vatandaşımıza- sığınma hakkı verdiniz. Bizler Lât ve Uzzâ adına yemin ederek söylüyoruz ki, onu ya öldürürsünüz, ya da oradan çıkarırsınız! Aksi halde hepimiz birden üstünüze gelir, erkeklerinizi öldürür, neslinizi –bir rivâyette kadınlarınızı- da esir alırız."

---

[2] **Ebû'l-Hattâb, Abdurrahman b. Kâ'b b. Mâlik es-Sülemî el-Ensârî el-Medenî:** Medîneli büyük tâbiîlerdendir. Babasını, Hz. Âişe'yi ve Cabir b. Abdullah'ı dinledi. Kendisinden Zührî ve Hişâm b. Urve rivâyet etti. Hz. Peygamber döneminde dünyaya gelmişti. Sikadır; hadîsi kütüb-ü sittede tahric edildi. Süleyman b. Abdülmelik döneminde vefat etti.

Bu mektup Abdullah b. Übeyy ve yanında bulunan Evs ve Hazrec kabilesinden henüz müslüman olmayan kişilere ulaşınca, müslüman olan Medînelilerle Hz. Peygamber ve onunla birlikte gelenlere karşı savaşmaya karar verdiler. Medineli müslümanlar da onlara karşı savaşmak üzere bir araya geldiler. Sonra Rasûlullah (as.), İbn Übey ve taraftarlarına gitti, onlara;

**"- Kureyş'in tehdidi sizi çok etkilemiş. Halbuki Kureyş'in size vereceği zarar, sizin (bizimle savaşarak) kendinize vereceğiniz zarardan daha fazla değildir. Çünkü siz, kendi çocuklarınız ve kardeşlerinizle savaşmak istiyorsunuz!..."** dedi.

Rasûlullah'tan (as.) bu sözü duyunca, hemen dağıldılar ve bu haber de Kureyş kâfirlerine ulaştı. Sonra Bedir savaşı meydana geldi. Bedir savaşından sonra Kureyş kâfirleri yahudilere;

"Sizler silah ve kale sahibi bir milletsiniz; binâenaleyh ya bizim vatandaşımızla savaşırsınız, yahut da sizinle bizim aramızda savaş çıkar!" şeklinde bir mektup yazdılar.

Kureyş'in mektubu kendilerine ulaşınca, Benû Nadîr, bir suikast düzenlemeye karar verir. Hemen Hz. Peygamber'e haber göndererek, **"Otuz arkadaşınla birlikte bize gel, bizden de otuz din adamı gelsin ve orta bir yerde buluşalım; böylece din adamlarımız seni dinlesinler, eğer seni tasdik edip iman ederlerse, hepimiz toptan iman ederiz!"** dediler.

Cebrâil (as.), hemen Hz. Peygamber'e yahudilerin hazırladığı tuzağı haber verdi. Hz. Peygamber de sabahleyin ordusu ile yola çıktı ve onları kuşattı. Yahudilere;

**"- Vallahi sizler, benimle bir anlaşma yapmadığınız müddetçe ben size güvenemem!"** dedi.

Ama yahudiler anlaşma yapmaya yanaşmadılar. Bunun üzerine o gün savaş başladı. Sonra Hz. Peygamber Benû Nadîr'i bırakıp ertesi gün erkence ordusuyla Benû Kureyza üzerine yürüdü ve onları bir sulh anlaşması yapmaya davet etti. Benû Kureyza anlaşmayı kabul edince, hemen döndü, tekrar Benû Nadîr üzerine yürüdü ve onları kuşattı. Nihayet Benû Nadîr, vatanlarını terk etmeyi kabul etti ve develerinin taşıyabileceği kadar mal ile evlerinin kapı ve tahtalarını alarak orayı terk ettiler. Bunun üzerine Benû Nadîr'in hurmalığı,

Rasûlullah'ın (as.) özel mülkü oldu. Bunu O'na Allah vermişti ve sadece O'na mahsus idi. Allah;

***"Allah'ın, Rasûlü'ne fey' olarak onlardan** (Benû Nadîr'den) **alıp verdiği ganimet için sizler ne at, ne de deve koşturdunuz..."***[3] buyurdu. Yüce Allah bu sözüyle savaşsız alınan ganimeti kastediyordu. Rasûlullah (as.) bu ganimetten muhâcirlere de verdi, aralarında bölüştürdü, ayrıca Ensâr'dan da muhtaç iki kişiye verdi. O iki kişiden başka Ensâr'dan kimseye vermedi. Geriye de Rasûlullah'a (as.), şu anda Hz. Fatıma'nın çocuklarında bulunan hisse kaldı."[4]

**İZAH**

Hz. Peygamber döneminde **Medîne'**de üç büyük yahudi kabilesi vardı ve bunlar Rasûlullah'la (as.) vatandaşlık antlaşması akdetmişlerdi. Ancak yahudiler, devamlı olarak müslümanların aleyhinde fitneler çevirmeye, müşrikleri müslümanlar aleyhine tahrike devam edince, Rasûlullah (as.) da onları **Medîne'**den sürgün etti. Bu rivâyet yahudilerin, **Bedir'**den altı ay öncesinde **Kureyş'**le başlayan irtibatlarından, **Medîne'**den sürgün edilinceye kadar olan serüvenlerinin çok kısa bir özetidir.

**1- BENÛ KAYNUKA**

**Medîne'**de yaşayan üç yahudi kabilesinden biri **Benû Kaynuka'**dır. **Benû Kaynuka,** Hz. Peygamber'le yaptıkları antlaşmayı ilk defa bozan ve **Medîne'**den de ilk sürgün edilen yahudi kabilesidir. Bunlar **Medîne'**de kuyumculukla meşgul olurlardı. Onların müslümanlarla olan münasebetlerinin dostane olduğunu söylemek mümkün değildir. Bir ara Hz. Peygamber'i bile tehdit etmişler, **Bedir** zaferinden sonra; **"Kureyşliler savaşmayı bilmeyen insanlardı. Eğer bizimle savaşacak olursan, nasıl adamlar olduğumuzu görürsün!"** demişlerdi. Ama onlarla ipleri koparan asıl olay, bundan hemen sonra meydana geldi. Bir müslüman kadın, onlardan birinin kuyumcu dükkânına gittiğinde, yahudiler o kadına

---

[3] Haşir, 6.

[4] **Ebûd Davud**, Harâc, 23/3004.

saldırmışlar, üstünü-başını soymuşlardı. Bunu gören müslümanlardan biri yahudilere saldırmış ve birini öldürmüştü. Oradaki yahudiler de birleşerek onu öldürmüşlerdi. İşte bunun üzerine Hz. Peygamber hicretin üçüncü yılında **Benû Kaynuka** mahallesini kuşattı. On beş gün süren kuşatmadan sonra yahudiler teslim oldular. Neticede **Medîne**'den sürgün edildiler, **Filistin**'e doğru gittiler. Mallarının beşte biri **Beytülmâl**'e kondu, kalanı da müslümanlar arasında dağıtıldı.[5]

## 2- BENÛ NADÎR

**Benû Nadîr** yahudileri, Hz. Peygamber'le bir vatandaşlık antlaşması imzalamakla birlikte Kureyş müşrikleri ile olan irtibatlarını devam ettirmişler, zamanla işi Hz. Peygamber'e düşmanlık noktasına kadar vardırmışlar, yaptıkları antlaşmaya ihânet etmişler ve hadîste de işaret edildiği üzere bir de suikast düzenlemişlerdi. **Bi'ri Maûne** katliamından sağ kurtulan **Amr b. Umeyye ed-Damrî**'nin yanlışlıkla öldürdüğü **Benû Kilâb**'dan iki kişinin diyetine ortak olmaları için Hz. Peygamber **Benû Nadîr** mahallesine gittiğinde kendisini lafa tutmuşlar ve bu arada bir evin duvarına yaslanıp oturan Rasûlullah'ın (as.) üzerine damdan bir kaya atarak onu öldürmeye karar vermişler, **Amr b. Hicaş** adında birini de bu işi yapmakla görevlendirmişlerdi. Ama Cebrâil durumu Rasûlullah'a (as.) haber vermiş ve kurulan tuzağa düşülmemişti. İşte bunun üzerine Hz. Peygamber, hicretin dördüncü yılında **Medîne** merkezine iki mil mesafede olan **Benû Nadîr** mahallesini kuşattı. Onlara önce muâhede teklif edildi, ama reddettiler. Bunun üzerine Hz. Peygamber **Benû Kureyza** ile olan antlaşmayı yenileyerek, **Benû Nadîr**'i desteksiz bıraktı.

**Benû Nadîr** Yahûdileri kalelerinde mevzilenmiş, evlerine kapanmış, hazır bir vaziyette bekliyorlardı. Rasûlullah (as.), bu durumda onlara saldırmayı uygun bulmadı. Önce onların kalelerini yıktırdı, hurmalıklarını kestirdi ve yaktırdı. Allah da yahudilerin kalplerine korku düşürdü, ortaya çıkıp çarpışmaya cesaret etmediler.

---

[5] Bkz., **İbn Hişâm**, III, 50-52

Neticede taşınabilir eşyalarıyla birlikte **Hayber**'e ve **Şam**'a doğru gitmelerine izin verildi.[6]

### 3- BENÛ KUREYZA

**Medîne**'de yaşayan yahudi kabilelerinden üçüncüsü de **Benû Kureyza**'dır. Bunlar da Hz. Peygamber'le antlaşma imzalamışlardı. Ama bunların müslümanlara karşı olan tavrı da, diğer yahudi kabilelerinden farklı değildi. Yalnız bunlar **Benû Nadîr** kuşatmasında Rasûlullah'la tekrar antlaşma yaparak bir süre daha **Medîne**'de kaldılar. Ama onlar da hicretin beşinci yılında yapılan **Hendek** savaşında müslümanlara ihanet etmişler, düşmanla birleşerek müslümanlara karşı cephede yer almışlardı. Neticede Hz. Peygamber, **Hendek** gazâsının hemen akabinde **Benû Kureyza**'yı kuşattı. Birkaç günlük kuşatmadan sonra yahudiler, **Sa'd b. Muâz**'ın hakemliğine razı oldular. **Sa'd** da onlara **Tevrat**'ın hükmünü uygulayarak eli silah tutan erkeklerin öldürülmesine, çocuklarla kadınların esir alınmasına ve topraklarının da müslümanlara verilmesine hükmetti.[7]

İzahına çalıştığımız hadîste, Hz. Peygamber'in **Benû Nadîr** yahudilerinden aldığı mallar konusu da zikredilmektedir. Hadîsimizde bu malın muhâcirler arasında taksim edildiği, **Ensâr**'dan da muhtaç olan iki kişiye pay verildiği ve kalanının da Rasûlullah (as.) tarafından alındığı belirtilmektedir. **Ensâr**'dan pay alan iki kişinin **Ebû Dücâne** ile **Sehl b. Huneyf** olduğu rivâyet edilir.

**Benû Nadîr** mallarının mahiyeti konusunda iki görüş vardır:

Bir görüşe göre, âyette de işaret edildiği üzere bu mallar ganimet değil fey' hükmünde idi. Çünkü **Benû Nadîr Medîne**'ye çok yakın olduğu için müslümanlar oraya at ve deveye binmeden yaya olarak gitmişler, ayrıca orada kayda değer bir çarpışma da vuku bulmamıştı. Bu itibarla burada elde edilen mallar, fey' hükmünde idi.

Diğer bir görüşe göre ise, **Benû Nadîr** malları fey' değil, ganimetti. Çünkü **Benû Nadîr** kuşatmasında küçük çapta da olsa

---

[6] Bkz., **İbn Hişâm**, III, 199202; **İbn Hacer**, VIII, 69-70.

[7] Bkz., **İbn Hişâm**, III, 244-52.

çarpışma olmuştu. Yukarıda zikredilen **Haşir** sûresindeki âyet ise **Benû Nadîr** malları hakkında değil, **Fedek** arazisi hakkında nâzil olmuştur.

**٦٠٥٤**ــ (خ م ت د ــ **عبد الله بن عمر** رضي الله عنهما) : « أن النبيَّ صلى الله **عليه** وسلم حرَّقَ نخلَ بني النضير وقطع ، وهي **البُوَيرَة** ، قال : ولها يقول حسان بن ثابت :

***وهانَ على سَرَاة بني لُؤيٍّ — حريق بالبُوَيرة مُستَطيرُ***

**زاد** في رواية قال : فأجابه أبو سفيان بن الحارث :

***أدام الله ذلك من صَنيعٍ — وحرَّقَ في نواحيها السعيرُ***

***ستعلمُ أيُّنا منها بنُزْهٍ — وتعلمُ أيَّ أرْضينا تضيرُ*** ».

**أخرجه البخاري. وله ولمسلم « أن النبيَّ** صلى **الله عليه وسلم قطع نخل بني** النضير ، **وحرّق** زاد في رواية : ولها يقول حسّان :

***وهان على سَراة بني لُؤيٍّ — حريق بالبُوَيرة مُستَطيرُ***

وفي ذلك نزلت **{ما قطعتم من لينة** أوْ تركتموها قائمة على أصولها **فبإذن** الله} [الحشر: ٥]

وفي **أخرى**: أن النبيَّ صلى **الله عليه** وسلم حرّق نخل بني النضير ، **وقطع** ، وهي **البُوَيرَة** ، قال: **فأنزل الله عز وجل {ما قطعتم من لينة أو تركتموها قائمة على أصولها فبإذن الله، وليخزيَ الفاسقين}**. ولمسلم **قال** : « حرّق رسولُ الله صلى الله عليه وسلم نخل بني النضير ».

**وأخرج** أبو **داود والترمذي الرواية الثالثة.**

**6.054-** Abdullah b. Ömer'den rivâyet edilmiştir:

"Hz. Peygamber Benû Nadîr'in hurmalığını yaktırdı ve kestirdi; oraya Buveyre denirdi. Hassân b. Sâbit, onun için şu şiiri söyledi:

***"Buveyre'de tutuşan yangın Benû Lüey eşrâfına önemsiz geldi."***

(Hz. Peygamber'in amcasının oğlu) Ebû Süfyan b. el-Hâris[8] de Hassân'a şöyle cevap verdi:

---

[8] **Ebû Süfyan, el-Muğîre b. el-Hâris b. Abdülmuttalib el-Hâşimî:** ö. 20/641. Hz. Peygamber'in amcasının oğlu ve süt kardeşidir; Halime tarafından

*"Allah bu yakmayı devam ettirsin! Oranın etrafını da cehennem yaksın! Ondan hangimizin uzakta olacağını yakında bileceksin; hangimizin yurdunun zarar gördüğünü de bileceksin!"*[9]

## RİVÂYETLER

Bunu **Buharî** tahric etti.

**Buharî** ve **Müslim**'in diğer bir rivâyetine göre; "Hz. Peygamber Benû Nadîr hurmalığını kestirdi ve yaktırdı. Hassân da şu beyti söyledi:

*"Buveyre'de tutuşan yangın Benû Lüey eşrâfına önemsiz geldi."*

*"Kestiğiniz veya kökleri üzerine ayakta bıraktığınız her ağaç..."* âyeti de bunun üzerine nâzil oldu.

Başka bir rivâyet de şöyledir:

"Hz. Peygamber Benû Nadîr hurmalığını yaktırdı ve kestirdi; oraya Buveyre denirdi. Bunun üzerine Yüce Allah; *"Kestiğiniz veya kökleri üzerine ayakta bıraktığınız her hurma ağacı Allah'ın izniyledir ve o fâsıkları perişan edeceği içindir"*[10] âyetini indirdi.

**Müslim**'in bir rivâyeti de sadece; "Rasûlullah (as.) Benû Nadîr hurmalığını yaktırdı" şeklindedir.

**Ebû Davud** ve **Tirmizî**, üçüncü rivâyeti tahric ettiler.

---

emzirilmişlerdi. Döneminin şâirlerindendi. Başlangıçta Hz. Peygamber'i çok severdi, ama peygamber olunca düşman kesildi, hicviyeler yazmaya başladı. Hz. Peygamber de onun görüldüğü yerde öldürülmesi emrini vermişti. **Mekke** fethinden hemen önce **Medîne**'ye gelmiş, **Ebvâ**'da Hz. Peygamber'le karşılaşmış, ama Rasûlullah (as.) kendisine yüz vermemişti. Zevcesi Ümmü Seleme'nin ricasıyla huzuruna kabul etmiş, o da gelip af dilemiş ve müslüman olmuştu. Ondan sonra bütün varlığıyla Hz. Peygamber'e bağlandı. **Huneyn** ve **Tâif** seferlerine katıldı. **Huneyn**'de İslâm ordusu dağıldığında o Hz. Peygamber'in yanından ayrılmamıştı. Bu yakınlığından dolayı Hz. Peygamber de ona duâ etmişti. Müslüman olduktan sonra hiçbir günaha bulaşmamıştı. Fizikî yapısı itibariyle Hz. Peygamber'e çok benzerdi. **Medîne**'de öldü, cenazesini Hz. Ömer kıldırdı. Ölmeden üç gün önce kendi kabrini kazıp hazırlamıştı.

[9] **Buharî**, Meğâzî, 14; Hars, 6; Cihâd, 154; Tefsîr, 59/2; **Müslim**, Cihâd, 10/29-31; **Tirmizî**, Tefsîr, 59/3302; **Ebû Davud**, Cihâd, 83/2615.

[10] Haşir, 5.

**İZAH**

**Büveyre ; Benû Nadîr** yahudilerinin oturdukları mahalledir. Burada küçük bir su kuyusu bulunduğu için **Büveyre** adını almıştır.

Az önce **Benû Nadîr**'in Hz. Peygamber'e suikast düzenlediklerini söylemiştik. İşte bunun üzerine Hz. Peygamber, **Muhammed b. Mesleme**'yi onlara göndererek on gün içinde **Medîne**'yi terk etmelerini istedi. Birkaç gün hazırlık yapan yahudiler, sonra münafıkların reisi **Abdullah b. Übey b. Selül**'ün; **"Vatanınızı terk etmeyin! Benim iki bin adamım var, gerekirse sizinle birlikte ölürler. Ayrıca Benû Kureyza ve Ğatafanlı dostlarımız da bize yardım eder"** şeklindeki tahriklerine aldanıp Hz. Peygamber'e; **"Biz bir yere gitmeyiz; ne yapabilirsen yap!"** cevabını vermişlerdi. İşte bunun üzerine Hz. Peygamber onları kuşatmış ve hurmalıklarının bir kısmını kestirmiş, bir kısmını da yaktırmıştı. Neticede **Benû Nadîr, Medîne**'yi terk etmek zorunda kaldılar.

**Hassân**'ın şiiri, **Kureyş**'e karşı söylenmiş bir hicviyedir. **Buveyre**'de çıkan yangını **Kureyş**'in küçümsediğini, ama bu yangının yakında onları da kuşatacağını söylemektedir.

O sırada müşrik olan Hz. Peygamber'in amcazâdesi **Ebû Süfyan b. el-Hâris** de, bu yangının **Buveyre**'nin etrafını, yani **Medîne**'yi de yakmasını dileyen bir şiirle cevap verir. **Ebû Süfyan b. el-Hâris, Mekke** fethinden sonra müslüman olmuştu.

Hz. Peygamber'in **Benû Nadîr** hurmalığını yaktırması, İslâm hukukçuları arasında düşmana ait bir bölgede buna benzer bir şeyi yapmanın câiz olup olmadığı tartışmasına yol açmıştır. Müspet ve menfi anlamda serdedilen delillerle her iki görüş de savunulmuştur.

Ancak burada işaret edilmesi gereken önemli bir husus da, bu esnada **Hz. Ömer**'in Rasûlullah'a (as.) gösterdiği tepkidir. **Serahsî**'nin kaydettiğine göre, ashabın hurmaları kestiğini gören **Hz. Ömer**, onlara müdâhale etmek istemiş, onlar da Rasûlullah'ın (as.) emriyle kestiklerini söyleyince, hemen Hz. Peygambere gelip şöyle demiş:

**"- Allah sana burayı va'd etmedi mi?"**

**"- Evet."**

**"- Öyleyse sen, kendinin ve arkadaşlarının hurmalarını kestiriyorsun."**

Bunun üzerine Hz. Peygamber, hurmaların kesilmesini durdurdu.[11]

Sonra bazı sahabeler, Hz. Peygamber'e gelerek;

**"- Biz hurmalığın bir kısmını kestik, bir kısmını kesmedik. Kestiklerimizden dolayı âhirette bize mükâfat var mı? Kesmediklerimizden dolayı da bir günah var mı?"** diye sormuşlardı.

İşte onların bu tereddüdünü izâle için de **Haşir** sûresinin yukarıda geçen 5. âyeti nâzil olmuştu.[12]

**٦٠٥٥ـ (د ـ بنت محيصة)** عن أبيها - رضي الله عنهما - : **أنه لما أعلم الله** رسوله صلى الله عليه وسلم بما هَمَّتْ به اليهودُ من الغَدْر ، **قال رسولُ الله صلى الله** عليه وسلم : « **مَنْ ظَفَرْتُم به من رجال يهودَ فاقتلوه** ، قالت : فَوَثَبَ **مُحَيِّصَةُ** على **شَنْبَةَ - رجل** من تجار **اليهود** ، وكان **يُلابسهم** - فقتله ، قالت : وكان **عمّي** حُوَيصة إذ ذاك لم يسلم ، **وكان أسَنَّ من** أبي ، فجعل **حُوَيصة يضربه** ويقول : أي عدوَّ الله ، أما والله **لَرُبَّ شحم** في **بطنك من ماله، قالت** ، **فقال له** : **إني** قتلتُه **لأنه أمرني بذلك مَن لو أمرني** بقتلك ما **تركتُك** ، فأسلم **عمي** عند ذلك ».

**أخرج** أبو داود منه قوله : « **قال رسولُ** الله صلى الله **عليه** وسلم.... إلى **قوله : من ماله** ».

**6.055-** Muhayyısa'nın[13] kızı[14], babasından rivâyet ediyor:

---

[11] Şerh-u Siyeri'l-Kebîr, II, 55.

[12] Bkz., **Taberî**, XXVIII, 32; **Kurtubî** XVIII, 6; **İbn Kesir**, VI, 594.

[13] **Ebû Sa'd, Muhayyısa b. Mes'ûd b. Kâ'b el-Evsî el-Ensârî el-Hârisî**: Sahabîdir, Medîneli Ensâr'dandır. Huveyyısa'nın küçük kardeşidir, ama ondan önce İslâm'a girmişti. **Uhud, Hendek** ve daha sonra yapılan savaşlara katıldı. Hz. Peygamber onu, **Fedek** halkını İslâm'a davet için elçi olarak göndermişti. Kendisinden oğlu Sa'd rivâyet etti.

"Allah, Yahudilerin düzenledikleri suikastı Rasûlü'ne haber verince, Hz. Peygamber;

**"- Yahudilerin erkeklerinden kimi bulursanız, öldürün!"** talimatını verdi.

Bunun üzerine (babam) Muhayyısa, yahudi tüccarlarından olan ve onlarla ilişkisi bulunan Şübeybe'nin üzerine atıldı ve onu öldürdü. Amcam Huveyyısa[15] ise, henüz müslüman olmamıştı ve babamdan daha yaşlıydı. Huveyyısa hem babama vuruyor ve hem de;

"- Ey Allah'ın düşmanı! Vallahi karnındaki yağlar bile onun malıdır" diyordu. Babam da şöyle cevap verdi:

**"- Evet ben onu öldürdüm! Çünkü bana onu öldürmemi öyle biri emretti ki, eğer o bana seni öldürmemi emretseydi, asla seni hayatta bırakmazdım!"**

Amcam o anda müslüman oldu."[16]

## RİVÂYETLER

Hadîsi **Ebû Davud** tahric etti. Ancak **Ebû Davud'**un rivâyeti; **"Vallahi karnındaki yağlar bile onun malıdır"** cümlesine kadardır.

---

[14] **Bintu Muhayyısa b. Mes'ûd el-Ensârî**: Babasından rivâyette bulunur Kendisinden İbn İshak rivâyet eder. Benû Nadîr'le ilgili bir rivâyeti **Ebû Davud**'da tahric edilmiştir.

[15] **Ebû Sa'd, Huveyyısa b. Mes'ûd b. Kâ'b el-Ensârî el-Hârisî el-Medenî**: Sahabîdir. Muhayyısa'nın ağabeysidir, ama ondan sonra İslâm'a girmişti. Hz. Peygamber; "**bir Yahudiyi ele geçiren onu öldürsün!**" talimatını verince Muhayyısa, Yahudi tüccarlarından Şübeybe'nin üzerine atılıp onu öldürür. Bu Yahudi onlara mal veren, alış-veriş yapan biriydi. Huveyyısa, kardeşi Muhayyısa'yı; "**Ey Allah'ın düşmanı; onu öldürdün, ama onun malı hala karnında duruyor**" diye azarlar. Muhayyısa da; "**onu öldürmeyi bana Rasûlullah (as.) emretti; eğer O bana senin öldürmemi emretmiş olsaydı, senin de boynunu vururdum**" karşılığını verir. Huveyyısa da; "**demek ki bu din, seni bu seviyeye getirdi**" diyerek o gün müslüman olur.

[16] **Ebû Davud**, Harâc, 22/3002. Bu rivâyet de zayıftır.

إجلاء يهود المدينة

## 4- YAHUDİLERİN MEDÎNE'DEN SÜRGÜN EDİLMESİ

٦٠٥٦ــ (خ م د ــ عبد الله بن عمر رضي الله عنهما) قال: « حاربت النضير وقريظة رسول الله صلى الله عليه وسلم ، فأجلى بني النضير ، وأقرَّ قريظة ، ومَنَّ عليهم ، حتى حاربت قريظة بعد ذلك ، فقتل رجالَهم وقسم نساءهم وأموالهم وأولادهم بين المسلمين، إلا بعضهم، لَحِقُوا بالنبي صلى الله عليه وسلم، فآمنهم وأسلموا ، وأجْلَى يهودَ المدينة كلَّهم: بني قَيْنُقاع - وهم رَهْطُ عبد الله بن سَلاَم - ويهودَ بني حارثة، وكلَّ يهودي كان بالمدينة».

أخرجه البخاري ومسلم وأبو داود.

**6.056-** Abdullah b. Ömer anlatıyor:

"Nadîr ve Kureyza yahudileri Rasûlullah'a (as.) karşı savaşmışlar, Hz. Peygamber de Benû Nadîr'i sürgün etmiş, ama Benû Kureyza'ya dokunmamış, üstelik onlara ikrâmda bulunmuştu. Sonra Benû Kureyza da Rasûlullah'la (as.) savaştı. Bunun üzerine Hz. Peygamber de onların (eli silah tutan) erkeklerini öldürdü, kadınlarını, mallarını ve çocuklarını ise müslümanlara taksim etti. Yalnız bazıları Hz. Peygamber'e iltihak ettiler, Rasûlullah (as.) da onlara emân verdi ve onlar da müslüman oldular. Hz. Peygamber, Medîne'deki bütün yahudileri; Benû Kaynuka'yı –ki o, Abdullah b. Selâm'ın kabilesi idi-, Benû Hârise yahudilerini, hâsılı Medîne'de bulunan bütün yahudileri sürgün etti."[17]

### İZAH

Hz. Peygamber'in **Benû Nadîr**'i sürgün etmesine rağmen **Benû Kaynuka**'yı **Medîne**'de bırakması, yukarıda da belirtildiği üzere, onların **Benû Nadîr**'le birlikte müslümanlara karşı savaşmayıp tarafsız kalmaları ve Hz. Peygamber'le yaptıkları antlaşmayı yenilemeyi kabul etmeleridir. Ama sonra onlar da ihânet edince, gayet tabii olarak ihânetlerinin karşılığını görmüşlerdi.

---

[17] **Buharî**, Meğâzî, 14; **Müslim**, Cihâd, 20/62; **Ebû Davud**, Harâc, 23/3.005.

**İbn Sa'd**'ın rivâyetine göre Hz. Peygamber **Hendek** savaşından evine döner dönmez, henüz savaş elbisesini bile çıkarmadan Cebrâil gelip derhal **Benû Kureyza** üzerine yürümesini istiyor. Çünkü **Hendek** savaşında **Benû Kureyza** müslümanlarla antlaşma imzaladığı halde müşriklerle birlikte onlara karşı savaşmışlardı. İşte Cebrâil'in de emriyle Hz. Peygamber ashâbına, ikindi namazlarını **Benû Kureyza** yurdunda kılmak üzere hareket etmelerini emrediyor. On beş gün süren bir muhasaradan sonra **Benû Kureyza**, eskiden beri dostları olan **Sa'd b. Muâz**'ın hakemliğine razı olur ve **Sa'd** da, eli silah tutan erkeklerin öldürülmesine, çocukların ve kadınların esir alınmasına ve mallarının da müsadere edilmesine hükmeder. Böylece **Medîne** yahudilerden bütünüyle temizlenmiş olur.

**٦٠٥٧ــ (خ م د ــ أبو هريرة رضي الله عنه)** قال : « بينما نحن في المسجد يوما : خرج رسولُ الله صلى الله عليه وسلم ، فقال : **انطلقوا إلى اليهود** ، فأتاهم ، فقال : **أسْلِمُوا تَسْلَمُوا** ، فقالوا: قد بَلَّغتَ ، فقال : **ذلك أريدُ** ، أسلموا تَسلمَوا . فقالوا : قد بلَّغتَ يا أبا القاسم ، فقال لهم رسولُ الله صلى الله عليه وسلم : **ذلك أريدُ** ، ثم قالها الثالثة ، ثم قال : اعلموا أن **الأرض لله ولرسوله** ، وأني أريد : **أن أجلِيَكُم من هذه الأرض** ، فمن يجدْ منكم بماله شيئا فليَبِعه ، وإلا فاعلموا أن **الأرض لله ولرسوله** ». أخرجه البخاري ومسلم وأبو داود.

**6.057-** Ebû Hureyre anlatıyor:

"Bir gün bizler mescidde iken, ansızın Rasûlullah (as.) yanımıza geldi ve;

**"- Haydi, yahudilere gidiyoruz!"** dedi. Yahudilerin yanına varınca da onlara;

**"- Müslüman olun, selâmete erin!"** dedi. Onlar da;

"- Sen tebliğini yaptın!" karşılığını verdiler. Sonra yine;

**"- Müslüman olup kurtulmanızı arzu ediyorum"** dedi. Onlar da yine;

"- Tamam, sen tebliğini yaptın ya Ebâ'l-Kasım!" dediler. Hz. Peygamber, üçüncü olarak yine;

**"- Müslüman olup kurtulmanızı arzu ediyorum"** dedi, sonra da şunları söyledi:

**"- Bilin ki yeryüzü, Allah ve Rasûlü'nündür. Ben sizi buradan sürgün etmek istiyorum. Kim malını satabîlirse, satsın! Yoksa bilin ki yeryüzü Allah ve Rasûlü'nündür."**[18]

**İZAH**

Bu hadîsi rivâyet eden **Ebû Hureyre**, hicretin yedinci yılında vukû bulan **Hayber** savaşı sırasında müslüman olmuştu. Yahudilerin **Medîne**'den sürgün edilmeleri ise, beşinci yılda sona ermişti. **Benû Kaynuka** 3, **Benû Nadîr** 4 ve **Benû Kureyza** da 5. yılda sürgün edilmişlerdi. Dolayısıyla bu olaylar sırasında **Ebû Hureyre** henüz müslüman olmamıştı. Halbuki izahına çalıştığımız hadîste, mescidde bulundukları sırada Hz. Peygamber'in yanlarına geldiğinden söz etmektedir.

**İbn Hacer** bu durumu izah için bazı ihtimallerden söz eder: Buna göre mezkür üç yahudi kabilesini sürgün eden Hz. Peygamber, **Hayber** yahudilerinin belli şartlarla yerlerinde kalmasına izin vermişti. Bunlar da **Hz. Ömer** tarafından sürgün edilinceye kadar orada kalmışlardı. Muhtemeldir ki Hz. Peygamber, **Hayber** fethinden sonra onları da sürgün etmek istemiş, ama onlar arazide çalışmak karşılığında orada bırakılmalarını talep etmişler, bunun üzerine de kalmalarına izin verilmişti. Yahut, izahına çalıştığımız hadîste geçen olay, Hz. Peygamber'in izniyle **Medîne**'de kalan mezkür yahudi kabilelerinin bakıyyeleri ile ilgilidir. Hz. Peygamber bir süre daha onların **Medîne**'de kalmalarına izin vermiş, ama sonunda onları da sürgüne göndermişti.[19]

**٦٠٥٨ــ (عمرو بن أمية رضي الله عنه)** | قال]: « كتب عامر بنُ الطفيل إلى رسول الله صلى الله عليه وسلم: قد قَتلتَ رجلين لهما منك جوار، فابعث بديتهما ، فانطلق رسولُ

---

[18] **Buharî**, Cihâd, 179; Cizye, 6; İkrâh, 2; İ'tisâm, 18; **Müslim**, Cihâd, 20/61; **Ebû Davud**, Harâc, 22/3003.

[19] Bkz., **İbn Hacer**, VI, 407.

الله صلى الله عليه وسلم إلى قُباءَ ثم مال إلى بني النضير يستعينهم في دِيتهما، ومعه نفر من المسلمين، فاستَند إلى جدار، فكلّمهم فقالوا: نعم، فقام أحدُهم، فصَعِدَ على رأس الجدار ليُدَلّيَ عليه صخرة، فأخبر جبريلُ رسولَ الله صلى الله عليه وسلم فقام، ثم اتَّبعه المسلمون ، فقال: لقد همّت اليهود بقتلي ، فقال لمحمد بن مَسْلمة : اذهب إلى اليهود، فقل : اخرجوا من المدينة ، ولا تُساكنوني فيها ، فأجْلاهم رسولُ الله صلى الله عليه وسلم بعد أن أراد غير ذلك ، فرغب فيهم عبد الله بن أُبَيّ بن سَلول ، فوهبهم له ». أخرجه...

**6.058-** Amr b. Ümeyye anlatıyor:

"Âmir b. et-Tufeyl[20], Rasûlullah'a (as);

"- Güvence verdiğin halde iki adamı öldürdünüz, hemen onların diyetini gönderin!" diye yazdı.

Hz. Peygamber önce Kuba'ya gitti, sonra Benû Nadîr mahallesine yöneldi, mezkür iki kişinin diyeti konusunda onlardan da yardım istedi. Hz. Peygamber'in yanında müslümanlardan bazıları da vardı. Rasûlullah (as.) Benû Nadîr mahallesinde bir evin duvarına yaslanmış, yahudilerle konuşuyordu. Yahudiler, Hz. Peygamber'in teklifine;

"- Olur" dediler. Sonra içlerinden biri kalktı, Hz. Peygamber'in kafasına bir kaya fırlatmak üzere duvarın tepesine çıktı. Tam o anda Cebrâil (as.) Hz. Peygamber'e bu tuzağı haber verdi. Rasûlullah (as.) hemen kalkıp gitti, müslümanlar da O'nu takip ettiler. Hz. Peygamber;

---

[20] **Ebû Ali, Âmir b. et-Tufeyl b. Mâlik el-Caferî el-Âmirî:** ö. 11/632. **Bi'r-i Maûne**'de alçakça bir baskın düzenleyerek Hz. Peygamber'in gönderdiği yetmiş öğretmeni kılıçtan geçiren gurubun başıdır. Benû Âmir kabilesinin reisi olan amcası **Ebû Berâ**, Hz. Peygamber'den öğretmen istemiş, üstelik onların can güvenliğini de garanti etmişti. Ama **Âmir**, düzenlediği ani bir baskınla onları öldürmüştü. **Âmir**, meşhur şâirlerdendir. Necidlidir. Cömert, cesur, yiğit biridir. Amcası **Ebû Berâ** ölünce, kabilenin reisi oldu. **Tebük** seferinden sonra bir heyetle **Medîne**'ye gitti; idareye ortak olmak veya Hz. Peygamber'den sonra iktidarın kendisine intikali şartıyla İslâm'ı kabul edeceğini, aksi halde savaşacağını söyledi, ama Hz. Peygamber tereddütsüz reddetti. Hz. Peygamber'den kısa süre sonra boynunda çıkan bir çıban yüzünden öldü.

**"- Yahudiler beni öldürmek istediler"** dedi. sonra Muhammed b. Mesleme'ye;

**"- Yahudilere git ve onlara; *'Medîne'den çıkın! Artık orada benimle kalamazsınız!'* diye söyle!"** dedi.

Böylece Rasûlullah (as.) onları sürgün etti. Sonra Abdullah b. Übeyy b. Selül, onlar hakkında Hz. Peygamber'e ısrarla ricada bulundu, Rasûlullah (as.) da onları kendisine hibe etti."[21]

**İZAH**

Az önce geçen 6053 ve 6054 numaralı hadîsin izahlarında da söylediğimiz gibi, **Bi'ri Maûne** katliamından sağ kurtulan **Amr b. Umeyye ed-Damrî**'nin yanlışlıkla öldürdüğü **Benû Kilâb**'dan iki kişinin diyetine ortak olmaları için Hz. Peygamber **Benû Nadîr** mahallesine gitmişti. Yahudiler, **"Olur!"** diyerek bir evin duvarına yaslanan Hz. Peygamber'i lafa tutmuşlar, bu arada da **Amr b. Hicaş** adında birini damdan Hz. Peygamber'in başına bir kaya atmak üzere görevlendirmişlerdi. Böylece antlaşma yaptıkları Rasûlullah'ı (as.) öldüreceklerdi. Tam o anda Cebrâil durumu Rasûlullah'a (as.) haber vermiş, Hz. Peygamber de oradan hemen kalkıp gitmişti.

İşte bunun üzerine Hz. Peygamber, **Muhammed b. Mesleme**'yi onlara göndererek **Medîne**'yi terk etmelerini istedi. Birkaç gün hazırlık yapan yahudiler, dostları olan münafıkların reisi **Abdullah b. Übey b. Selül**'ün; **"Vatanınızı terk etmeyin! Benim iki bin adamım var, gerekirse sizinle birlikte ölürler. Ayrıca Benû Kureyza ve Ğatafanlı dostlarımız da bize yardım eder"** şeklindeki tahriklerine aldanıp Hz. Peygamber'e; **"Biz bir yere gitmeyiz; ne yapabilirsen yap!"** cevabını vermişlerdi. Bunun üzerine Hz. Peygamber de onları kuşatmış ve neticede **Benû Nadîr, Medîne**'yi terk etmek zorunda kalmıştı.

İzahına çalıştığımız rivâyetin son bölümünde münafıkların reisi **Abdullah b. Übeyy b. Selül**'ün ricasından söz edilmektedir.

---

[21] Hadîsi **Rezîn** tahric etti. Hadîsin ilk bölümü **İbn Sa'd** (II, 57), **Mecmau'z-Zevâid** (VI, 6), **İbn Hişâm** (III, 199) ve **İbn Hacer** (VIII, 69) tarafından da rivâyet edilmiş, ancak **Abdullah b. Übeyy b. Selül**'ün ricası mezkür kaynaklarda bulunamamıştır.

Elimizdeki kaynaklarda **Benû Nadîr**'le ilgili rivâyetlerde **Abdullah b. Übeyy**'in onları tahrik ettiğinden, sonra da yüz üstü bıraktığından söz edilmekte, ama onlar için şefaatte bulunduğuna temas edilmemektedir. Buna mukabil **Abdullah**'ın **Benû Kaynukla** yahudileri hakkında Hz. Peygamber'e ısrarla yalvardığı, neticede Rasûlullah'ın (as.) da onun ricasını kabul ettiği belirtilmektedir.[22] Bu bakımdan bu rivâyette bir karışıklığın söz konusu olduğu akla gelmektedir. Ancak **Abdullah b. Übeyy**'in aynı ricayı **Benû Nadîr** için de yapmış olması da ihtimal dahilindedir.

## قتل كعب بن الأشرف

## 5- KÂ'BU'L-EŞREF'İN ÖLDÜRÜLMESİ

**٦٠٥٩ــ** (خ م د ــ **جابر بن عبد الله** رضي الله عنهما) قال : قال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم : « مَن لِكَعْبِ بن الأشرف ، **فإنه قد آذى الله ورسولَه** ؟ قال **محمدُ** بنُ مسلمةَ: [ يا رسولَ الله]، أتحِبُّ أن أقتلَهُ ؟ **قال : نعم** ، قال : ائذنْ لي فلأقُلْ ، قال: قُلْ ، قال : فأتاه ، فقال له ، وذكر ما بينَهم، وقال : **إن هذا الرجل** قد أراد **الصدقة**، وقد عَنَّانا ، فلما سمعه قال : **وأيضا** والله لَتَمَلُّنَّه ، قال : إنا قد اتَّبعناه **الآن** ، ونكره أن نَدَعَه ، حتى ننظرَ إلى أيِّ شيء يصيرُ أمرُهُ ؟ قال : **وقد أردتُ** أن تُسلِفَني سَلَفا قال: **فما تَرْهَنُني** ؟ [ قال : ما تريد ، قال :] ترهنني نساءَكم ؟ قال : أنت أجملُ العرب ، **أنرهنُك نساءنا** ؟ قال له : ترهنوني أولادَكم ؟ قال : يُسَبُّ ابنُ أحدنا ، **فيقال** : رُهن في وَسقين من تمر ، ولكن نرهنُك اللأْمَةَ – يعني : السلاح – قال : فنعم ، **وواعَدَهُ** ، أن يأتيَه بالحارثِ ، **وأبي عَبسِ بن جَبْر** ، **وعَبَّادِ** بن بِشْر ، **قال : فجاؤوا** ، **فدعَوه ليلا**، فنزل إليهم ، قال سفيان : قال غيرُ **عمرو** : قالت له امرأتُه : **إني لأسمع صوتا** كأنه صوتُ دم ، قال : **إنما هو محمد ورضيعي أبو نائلةَ** ، إن الكريم لو دُعِيَ إلى طَعنة ليلا لأجاب ، قال **محمد** : **إني** إذا جاء فسوف أمدُّ يدي إلى رأسه ، **فإذا استمكنتُ** منه فدُونَكم ، قال : فلما نزل ، نزل **وهو متوشِّح** ، فقالوا : **نجدُ** منك رِيحَ الطِّيبِ ؟ قال: نعم

---

[22] Bkz., **İbn Hişâm**, III, 51-52

، تحتي فلانة، [هي] أعطرُ نساء العرب ، قال : فتأذن لي أن أشمَّ منه ؟ قال: نعم، فَشَمَّ، فتناول فشم، ثم قال: أتأذن لي أن أعود؟ قال: فاستمكنَ منه، ثم قال: دونكم ، فقتلوه».

وفي أخرى نحوه ، وفيه « قد أردنا أن تُسْلِفنا وَسقا أو وَسْقين وحدَّثنا [ عمرو بن دينار] غيرَ مرَّة ، فلم يذكر وَسْقا أو وسقين ، فقلت له : فيه وَسْقا أو وَسْقين ؟ فقال : أرى فيه وَسْقا أو وَسْقين » وفيه : « فيسبُّ أحدُهم ، فيقال : رُهن بوسْق أو وَسْقين ، هذا عار علينا » وفيه «فواعده أن يأتيه ، فجاءه ليلا ، ومعه أبو نائلة ، وهو أخو كعب من الرضاعة » وفيه « ولو وجداني نائما ما أنبهاني ، وقال : إن الكريم لو دُعي إلى طعنة بالليل لأجاب » وفيه « قال لهما: إذا ما جاء ، فإني قائل بشَعره، فأشمُّه ، فإذا رأيتموني استَمْكَنتُ من رأسه ، فدونَكم فاضربوه – وقال مرة : أشمُّ ثم أُشمُّكم – فنزل إليهم متوشّحا ، وهو يَنفَحُ منه ريحُ الطِّيب ، فقال : ما رأيتُ كاليوم ريحا – أي أطيب– قال كعب : وكيف لا ؟ وعندي أعطرُ نساء العرب، وأجمل العرب » وقال في آخره : « ثم أتَوُا النبيَّ صلى الله عليه وسلم ، فأخبروه » وفيه « فجاء محمد بن مسلمة معه برجلين » قيل لسفيان : سمَّاهم عمرو ؟ قال : سمّى بعضَهم ، وقال غيرُ عمرو : أبو عبس بن جَبْر ، والحارث بن أوس ، وعبَّاد بن بشر.

أخرجه البخاري ومسلم، وأخرج أبو داود مثل ما تقدَّم إلى قوله : « يعني السلاح » قال : نعم ، فلما أتاه ناداه ، فخرج إليه وهو متطيِّب يَنْضَح رأسُه ، فلما أن جلس إليه – وقد كان جاء معه ثلاثةُ نفر أو أربعة – فذكروا له ، فقال : عندي فلانة ، وهي أعطر نساء العرب.... وذكر الحديث إلى آخره ، ولم يسمِّ أحدا من الرجال الذين استصحبهم.

**6.059-** Câbir b. Abdullah'dan rivâyet edilmiştir: Rasûlullah (as.);

**"- Kâ'bu'l-Eşref'i kim halledecek? Çünkü o, Allah'a ve Rasûlü'ne eziyet etmiştir"** dedi. Bunun üzerine Muhammed b. Mesleme;

"- Ey Allah'ın Rasûlü; onu öldürmemi ister misin?" diye sordu. O da;

**"- Evet"** dedi.

Muhammed b. Meseleme;

"- (Hakkınızda bazı olumsuz) şeyler söylememe de izin verir misin?" diye sordu.

"- **Söyle!**" buyurdu.

Neticede Muhammed, Kâ'bu'l-Eşref'e gitti ve onunla konuştu, aralarındaki dostluğu hatırlattı. Sonra Hz. Peygamber'i kastederek;

"- Şu adam, sadaka istiyor ve bizi sıkıntıya sokuyor" dedi. Bunu duyan Kâ'b;

"- Nihayet anladın! Ondan daha da çekeceksiniz!" dedi. Muhammed de;

"- Şu anda biz O'na tabi olmuş durumdayız; İşinin nereye varacağını görmeden O'nu terk etmek de istemiyoruz" karşılığını verdi. Sonra dedi ki:

"- Bana bir miktar borç verir misin?"

"- Karşılık olarak neyi rehin bırakacaksın?"

"- Ne istiyorsun?"

"- Kadınlarınızı rehin bırakın!"

"- Sen Arab'ın en yakışıklı adamısın, karılarımızı sana nasıl rehin bırakalım?"

"- Öyleyse çocuklarınızı rehin bırakın!"

"- Ama bir gün çocuğumuza, *'iki vesak hurma karşılığında rehin bırakılan insansın sen!'* diye hakaret edilir! Ama biz sana zırhımızı –yani silahımızı- rehin verelim."

O zaman Kâ'b;

"- Peki, kabul!" der.

Bunun üzerine Muhammed b. Mesleme, Hâris (b. Evs)[23], Ebû Abs b. Cebr[24] ve Abbâd b. Bişr ile birlikte silahları kendisine getirmek üzere randevuleşir. Neticede bunlar geceleyin geldiler ve onu dışarı çağırdılar. Kâ'b da hemen yanlarına geldi.

---

[23] **Ebû Evs, el-Hâris b. Evs b. Muâz b. en-Numan el-Evsî el-Ensârî**: Sahabîdir, Medîneli Ensâr'dandır. Meşhur sahabî Sa'd b. Muâz'ın kardeşinin oğludur. **Bedir** ehlindendir. 28 yaşında iken **Uhud**'da şehîd edildi.

[24] **Ebû Abs, Abdurrahman b. Cebr b. Amr b. Zeyd el-Ensârî el-Hârisî el-Medenî**: ö. 34/654. İsminin Abdüluzzâ veya Ma'bed olduğu, Hz. Peygamber'in Abdurrahman diye değiştirdiği rivâyet edilir. Sahabîdir, **Bedir** ehlindendir. Künyesiyle meşhurdur. Okur yazardı. Kâ'b b. Eşref'i öldürenlerdendi. **Medîne**'de vefat etti, Bakî mezarlığına defnedildi.

Râvî Süfyan, hocası Amr b. Dinar'dan başka birinin şöyle söylediğini ilave eder:

"Kâ'b'ın karısı, kendisine;

"- Ben, sanki kan sesi gibi bazı sesler duyuyorum" dedi. Kâ'b da;

"- O muhakkak Muhammed b. Mesleme ile süt kardeşim Ebû Nâile'dir. Kerîm insan, geceleyin yaralanmaya çağırılsa bile, gider!" karşılığını verdi.

Muhammed b. Mesleme de arkadaşına;

"- Kâ'b gelince, elimi başına uzatacağım; kendisini tam yakalayınca, hemen işini bitir!" dedi.

Nihayet Kâ'b, silahını kuşanarak yanlarına geldi. Kendisine;

"- Ne güzel kokuyorsun!" dediler. O da;

"- Evet, ben falan kadınla evliyim. O, Arap kadınlarının en güzel kokanıdır" karşılığını verdi. O zaman Muhammed;

"- Birazcık koklamama izin verir misin?" deyince, Kâ'b da;

"- Tabi!" der.

Muhammed de yaklaşıp kokladı. Sonra yine;

"- Tekrar koklamama izin verir misin?" dedi. Neticede onun başını yakaladı, sonra da arkadaşına;

"- Şimdi!" dedi ve böylece onu öldürdüler.[25]

**RİVÂYETLER**

Buna benzer diğer bir rivâyette şu ifâdeler yer alır:

"Muhammed b: Mesleme, Kâ'b'a;

"- Bana bir veya iki vesak hurma ödünç verir misin?" dedi. Bunu bize Amr b. Dînâr çeşitli defalar tahdîs etti. Ama "bir veya iki vesak" sözlerini söylememişti. Bu yüzden kendisine;

"- Bir veya iki vesak mı dedin?" diye sordum.

"- Zannediyorum bu rivâyette bir veya iki vesak sözleri de vardı" dedi.

Bu rivâyette ayrıca Muhammed b. Mesleme;

---

[25] **Buharî**, Meğâzî, 15; Rehin, 3; Cihâd, 158, 159; **Müslim**, Cihâd, /119; **Ebû Davud**, Cihâd, 157/2768.

"- Bir veya iki vesak hurma karşılığında rehin bırakılan birisin, diye hakaret edilir ve bu da bizim ağrımıza gider" demiş.

Bu rivâyette şu sözler de yer alır:

**"Tekrar görüşmek üzere randevulaşırlar. Sonra Muhammed bir gece, yanında Kâ'b'ın süt kardeşi Ebû Nâile[26] de olduğu halde gelir"**

Kâ'b onlara;

"- Eğer geldiğinizde beni uyur bulursanız, uyandırmayın!" diye tembih etmiş. Geldiklerinde de karısına;

"- Kerîm bir insan, geceleyin yaralanmaya bile çağırılsa, gider" demiş. Muhammed b. Mesleme, yanındaki iki kişiye;

"- Ben ona, saçlarının koktuğunu söyleyeceğim ve onları koklayacağım. –Bir rivâyette, önce ben koklayacağım, sonra size de koklatacağım, demiş- Onun başını iyice tutunca, hemen saldırın ve onu öldürün!" demiş. Kâ'b da silahını kuşanarak dışarı çıkmış, kendisinden çok güzel bir koku yayılıyormuş. Muhammed;

"- Bu güne kadar böyle güzel bir koku duymadım" deyince, Kâ'b;

"- Nasıl olmasın ki? Arap kadınlarının en güzeli ve en güzel kokulusu bende!" cevabını vermiş.

Nihayet bu rivâyetin sonunda; "Onların Hz. Peygamber'e gelip durumu haber verdikleri" belirtilir. "Muhammed b. Mesleme, iki arkadaşıyla birlikte geldi" denir. Süfyan'a;

"- Amr b. Dînâr, onların isimlerini verdi mi?" diye sorulunca;

"- Birinin ismini verdi. Ama Amr'dan başka râvîler, Ebû Abs b. Cebr, Hâris b. Evs ve Abbâd b. Bişr'in ismini verdiler" dedi.

Bunları **Buharî** ve **Müslim** tahric etti.

**Ebû Davud** da, önceki rivâyeti, "...sana zırhımızı –yani silahımızı- rehin verelim" cümlesine kadar olan kısmını aynen tahric etti. Ondan sonrası da şöyledir:

---

[26] **Ebû Nâile, Silkân b. Selâme (Bi'l-İcmâ) b. Vakş el-Evsî el-Ensârî el-Eşhelî:** Sahabîdir, Uhud ehlindendir. Kâ'b b. Eşrefin süt kardeşidir, ama onun öldürülmesine yardımcı olmuştur. Meşhur okçulardandı. Şâirdi, künyesiyle meşhurdu.

" Kâ'b da;

"- Peki kabul" dedi. Sonra kendisine geldiklerinde seslendi, Kâ'b da başı güzel koku saçarak yanlarına geldi. Üç veya dört arkadaşı ile gelen Muhammed, yanına oturunca, duydukları güzel kokudan söz etmeye başladılar. Kâ'b da;

"- Bende falan kadın var; o Arap kadınlarının en güzel kokulusudur" der... Sonra hadîs aynı şekilde sonuna kadar rivâyet edilir. Bu rivâyette Muhammed'in arkadaşlarından hiç birinin ismi zikredilmez.

## İZAH

**Kâ'bu'l-Eşref,** aslen Arap idi. Babası **Tay** kabilesinin **Benû Nebhân** koluna mensuptu; bir kan davası yüzünden **Medîne**'ye gelmiş, yahudilerin himâyesine girmiş, yahudilerin ileri gelenlerinden **Ebû Hukayk**'ın kızı ile evlenmiş, bu evlilikten de **Kâ'b** dünyaya gelmişti. Dolaysıyla **Kâ'bu'l-Eşref**, yahudilerinin şâiri olarak bilinirdi.

**Kâ'b**, müslümanlarla birlikte hareket edeceğine ve asla onların düşmanlarına yardımcı olmayacağına söz vermiş olmasına rağmen, devamlı olarak Rasûlullah'ın (as.) ve müslümanların aleyhine faaliyet gösterir, aynı zamanda onları hicvederdi. Kureyş'i devamlı tahrik etmiş, bizzat kendisi de **Kâbe** örtüsüne sarılarak müslümanlarla savaşacağına yemin etmişti. Hatta Hz. Peygamber'e bir de suikast hazırladığı rivâyet edilir. **İbn Hacer**'in zayıf bir isnadla kaydettiği bu rivâyete göre **Kâ'b**, bir ziyafet hazırlar, yemeğe Hz. Peygamber'i de davet etmiş, yahudilere de; **"Yemek sırasında bir punduna getirip öldürürsünüz"** demişti. Hz. Peygamber de bu davete gelmiş, ama kurulan tuzağı **Cebrâil** kendisine haber verince, hemen kalkıp gitmiş ve sonra da ashâbına; **"Kâ'b'ın işini kim halledecek?"** demişti.[27] Sonra da teferruatı yukarıdaki rivâyette anlatıldığı şekilde, **Kâ'b** hicretin üçüncü yılı Rabîulevvel veya Ramazan ayında öldürülür.

Rivâyetlerin bütünü göz önüne alındığında onun öldürülmesine beş kişinin katıldığı anlaşılmaktadır. Bunlar da; **Muhammed b.**

---

[27] Bkz., **İbn Hacer**, VIII, 77.

**Mesleme, Ebû Nâile Silkân b. Selâme, Hâris b. Evs, Ebû Abs b. Cebr** ve **Abbâd b. Bişr**'dir. Hadîste de belirtildiği üzere **Ebû Nâile, Kâ'b**'ın süt kardeşi, **Muhammed b. Mesleme** de onun yeğeni, yani kız kardeşinin oğlu idi.

قتل أبي رافع :عبد الله بن أبي الحقيق

و يقال : سَلاّم بن أبي الحُقَيْق ، وكان بخيبر ، ويقال : أنه كان في حصن له بأرض الحجاز ، وقال الزهري : هو بعد كعب بن الأشرف.

### 6- EBÛ RÂFİ' ABDULLAH B. EBÎ HUKAYK'IN ÖLDÜRÜLMESİ

*Onun adının **Sellâm b. Ebî'l-Hukayk** olduğu rivâyet edilmiştir. O, **Hayber**'de öldürüldü. **Hicaz**'da kendisine ait bir kalede öldürüldüğü de söylendi. **Zührî; "O, Kâ'b b. el-Eşref'ten sonra öldürüldü"** der.*

٦٠٦٠ــ (خ ــ البراء بن عازب رضي الله عنه) قال : « بعثَ رسولُ الله صلى الله عليه وسلم رَهْطا إلى أبي رافع ، فدخل عليه عبد الله بنُ عَتيك بيتَه ليلا وهو نائم ، فقتله ».

وفي رواية قال : « بعثَ رسولُ الله صلى الله عليه وسلم إلى أبي رافع اليهوديِّ رجالا من الأنصار، وأمَّر عليهم عبد الله بنَ عتيك ، وكان أبو رافع يؤذي رسولَ الله صلى الله عليه وسلم ، ويعينُ عليه ، وكان في حصْن له بأرض الحجاز ، فلما دَنَوْا منه وقد غَرَبت الشمسُ وراح الناسُ بسَرْحهم – قال عبد الله لأصحابه : اجلسوا مكانَكم ، فإني مُنطلق ومُتَلطِّف بالبَوَّاب ، لعلي أدخلُ ، فأقبل حتى دنا من الباب ، ثم تقنَّع بثوبه ، كأنه يقضي حاجة، وقد دخل الناسُ ، فهتف به البوَّاب: يا عبد الله إن كنتَ تريد أن تدخل فادخلْ، فإني أريدُ أن أغلقَ البابَ ، فدخلتُ فكَمَنْتُ ، فلما دخل الناسُ أغلق البابَ ، ثم علَّق الأغاليق على وَدّ ، قال : فقمتُ إلى الأقاليد فأخذتُها ، ففتحتُ الباب – وكان أبو رافع يُسْمَر عنده ، وكان في علاليّ له – فلما

ذهب عنه أهل سَمَره صَعدتُ إليه ، فجعلتُ كُلّما فتحتُ بابا أغلقتُ عليَّ من داخل ، قلت : إن القومُ نَذِرُوا بي ، لم يخلُصوا إليَّ حتى أقتلَهُ ، فانتهيتُ إليه ، فإذا هو في بيت مظلم وسط عياله ، لا أدري أين هو من البيت ؟ فقلتُ : أبا رافع ، قال : مَن هذا ؟ فأهويتُ نحو الصوت، فأضربُهُ ضربة بالسيف ، وأنا دَهش ، فما أغنيتُ شيئا ، وصاح ، فخرجتُ من البيت، فأمكث غير بعيد ، ثم دخلتُ إليه ، فقلتُ : ما هذا الصوت يا أبا رافع ؟ فقال : لأمِّك الويل ، إنَّ رجلا في البيت ضربني قبلُ بالسيف ، قال : فأضربُه ضربة ، فأثْخَنته ولم أقتله ، ثم وضعتُ ضبيب السيف في بطنه ، حتى أخذ في ظهره ، فعرَفتُ أني قتلته ، فجعلتُ أفتحُ الأبواب بابا بابا ، حتى انتهيتُ إلى درجة له ، فوضعتُ رجلي ، وأنا أرى أني قد انتهيتُ إلى الأرض ، فوقعتُ في ليلة مُقْمرة ، فانكسرتْ ساقي ، فعصَبْتُها بعمامتي ، ثم انطلقتُ حتى جلستُ على الباب ، فقلتُ : لا أخرج الليلةَ حتى أعلم : أقتلته ؟ فلما صاح الديكُ : قام النّاعي على السُّور ، فقال : أنْعَى أبا رافع تاجرَ أهل الحجاز ، فانطلقتُ إلى أصحابي ، فقلتُ : النجاء ، فقد قَتَلَ الله أبا رافع ، فانتهيتُ إلى النبيِّ صلى الله عليه وسلم ، فحدَّثْتُه ، فقال: ابسُطْ رِجْلَكَ ، فبسطتُ رجلي ، فمسحها ، فكأنّها لم أشْتَكِها قطُّ ».

وفي رواية قال: « بعثَ النبيُّ صلى الله عليه وسلم إلى أبي رافع عبد الله بنَ عتيك وعبد الله بن عُتبة في ناس معهم، فانطلقوا حتى دَنَوْا من الحصن، فقال لهم عبد الله بنُ عتيك: امكُثوا أنتم ، حتى أنطلق أنا فأنظرَ، قال : فتلَطَّفتُ أن أدخلَ الحصنَ ، ففقَدوا حمارا لهم ، قال : فخرجوا بقَبَس يطلبونه ، قال: فخشيتُ أن أُعْرَف ، فغطّيتُ رأسي ، وجلستُ كأني أقضي حاجة ، ثم نادى صاحبُ الباب : من أراد أن يدخُلَ فليدخلْ قبل أن أُغْلِقَهُ ، فدخلتُ ، ثم اختبأتُ في مَربط حمار عند باب الحصن ، فتعشَّوْا عند أبي رافع ، وتحدَّثُوا حتى ذهبَ ساعة من الليل ، ثم رَجَعُوا إلى بيوتهم ، فلما هَدَأَت الأصواتُ ، ولا أسمعُ حركة خرجتُ ، قال : ورأيتُ صاحبَ الباب حيثُ وضع مفتاح الحصن في كوة فأخذتُه ، ففتحتُ به باب الحصن، قال: قلتُ: إن نَذرَ بي القومُ انطلقتُ على مَهَل ، ثم عَمَدتُ إلى أبواب بيوتهم ، فغلَّقتُها عليهم من ظاهر، ثم صَعدْتُ إلى أبي رافع في سُلَّم ، فإذا البيتُ مظلم قد طُفِئ سِراجُه ، فلم أدْرِ أين الرَّجلُ ؟ فقلتُ : يا أبا رافع ، قال : من هذا ؟ قال : فعمَدتُ نحو الصوت ، فأضربُه، وصاح ، فلم تُغْنِ شيئا ، قال : ثم جئتُ كأني أغيثه ، فقلتُ : ما لك يا أبا رافع ، وغَيَّرتُ صوتي ،

فقال : ألا أعجبك ؟ لأمك الويل ، دخل عليّ رجل فضربني بالسيف ، قال: فعمدت له أيضا ، فأضربه أخرى ، فلم تغن شيئا ، فصاح ، وقام أهله ، قال : ثم جئت ، وغيّرت صوتي كهيئة المغيث ، فإذا هو مستلق على ظهره ، فأضع السيف في بطنه ، ثم انكفئ عليه ،حتى سمعت صوت العظم ، ثم خرجت دهشا ، حتى أتيت السلّم ، أريد أن أنزل ، فأسقط منه ، فانخلعت رجلي ، فعصبتها، ثم أتيت أصحابي أحجل ، فقلت : انطلقوا ، فبشّروا رسول الله صلى الله عليه وسلم ، فإني لا أبرح حتى أسمع صوت الناعية ، فلما كان في وجه الصبح صعد الناعية ، فقال : أنعَى أبا رافع » - وفي نسخة أن أبا رافع قد مات - قال: فقمت أمشي ما بي قلبة ، فأدركت أصحابي قبل أن يأتوا النبيّ صلى الله عليه وسلم [ فبشّرته].

وفي رواية « بعث رسول الله صلى الله عليه وسلم رهطا من الأنصار إلى أبي رافع ليقتلوه، فانطلق رجل منهم ، فدخل حصنهم ، قال : فدخلت في مربط دواب لهم ، قال : وأغلقوا الحصن ، ثم إنهم فقدوا حمارا لهم ، فخرجوا يطلبونه ، فخرجت فيمن خرج، أريهم أني أطلبه معهم، فوجدوا الحمار ، فدخلوا ودخلت ، فأغلقوا باب الحصن ليلا ، ووضعوا المفاتيح في كوّة حيث أراها ، فلما ناموا أخذت المفاتيح ، ففتحت باب الحصن ، ثم دخلت عليه... ثم ذكر نحوه في قتل أبي رافع ووقوعه من السلّم ، قال : فوثئت رجلي ، فخرجت إلى أصحابي ، فقلت : ما أنا ببارح حتى أسمع النّاعية ، فما برحت حتى سمعت نعايا أبي رافع تاجر أهل الحجاز ، فقمت وما بي قلبة ، حتى أتينا النّبيّ صلى الله عليه وسلم فأخبرناه »] . أخرجه البخاري.

**6.060-** Berâ b. Âzib'den rivâyet edilmiştir:

"Rasûlullah (as.), Ebû Râfi'e bir birlik gönderdi. Abdullah b. Atîk[28], Ebû Râfi'in evine geceleyin girdi ve onu uyurken öldürdü."[29]

---

[28] **Abdullah b. Atîk b. Kays el-Ensârî**: ö. 12/633. Sahabîdir. **Uhud** ve daha sonra yapılan savaşlara katıldı. Yahudi İbn Ebî'l-Hukayk'ı öldüren birliğin komutanıdır. Hz. Ebû Bekir döneminde yapılan Yemâme savaşına katıldı ve orada şehîd edildi.

[29] **Buharî**, Meğâzî, 16; Cihâd, 155.

**RİVÂYETLER**

Diğer bir rivâyette Berâ şöyle dedi:

"Rasûlullah (as.), yahudi Ebû Râfi'in üzerine Ensâr'dan birkaç kişiyi gönderdi, Abdullah b. Atîk'i de başlarına komutan yaptı. Ebû Râfi', Rasûlullah'a (as.) üzüntü veriyor ve aleyhinde çalışıyordu. O, Hicaz'da kendi kalesinde idi.

Birlik kaleye yaklaştığında güneş batmıştı, insanlar da hayvanlarıyla evlerine dönüyorlardı. Abdullah arkadaşlarına;

"- Siz burada kalın! Ben gidip kapıcılara iltifat edeceğim, belki bu şekilde içeri girebilirim" dedi. Abdullah kapıya yaklaştı, sonra sanki abdest bozuyormuş gibi elbisesini toplayarak çömeldi. İnsanlar da içeri girmişlerdi. Bu sırada kapıcı;

"- Ey Allah'ın kulu, gireceksen gir, yoksa kapıyı kapatacağım" diye seslendi.

Abdullah şöyle anlatır:

"Ben de hemen içeri girip gizlendim. İnsanların tamamı içeri girince, kapıcı kapıyı kapattı, anahtarları da bir direğe astı. Ben hemen gidip anahtarları aldım ve kapıyı açtım. Ebû Râfi', üst kattaki özel odasında idi ve sohbet ediyordu. Geceleyin sohbet arkadaşları dağılınca, üst kata çıktım. Her kapıyı açıp girdikten sonra içerden üstüme kilitledim. Eğer insanlar beni fark ederlerse, ben Ebû Râfi'i öldürmeden bana ulaşamasınlar diye böyle yaptım. Nihayet Ebû Râfi'in yanına kadar geldim. Baktım ki o, karanlık bir odada, âilesinin ortasında idi, ama odanın tam olarak neresinde idi göremiyordum. Birden;

"- Ebû Râfi'!" diye seslendim.

"- Kim o?" dedi.

Ben hemen sese doğru gittim ve bir kılıç darbesi indirdim. Aşırı bir heyecan içinde idim, bu yüzden ona isabet ettiremedim. Adam bir çığlık attı. Ben hemen odadan çıktım, kenarda bir süre bekledim. Sonra tekrar girdim, bu sefer;

"- O ses ne idi, ya Ebû Râfî'?" dedim.

"- Anan cehenneme! Evde biri var, az önce bana kılıçla vurdu" dedi.

Bu sefer ona iyi bir darbe vurdum ve ciddi olarak yaraladım, ama yine öldüremedim. Sonra kılıcın ucunu karnına sapladım, kılıç sırtına kadar girdi. Bu sefer onu öldürdüğümü anladım. Geri dönüp kapıları tek tek açarak dışarı çıkmaya başladım. Nihayet kale merdivenine kadar geldim. Yere kadar ulaştığımı zannederek adımımı attım, mehtaplı bir gecede aşağı yuvarlandım. Bacağım kırılmıştı. Hemen bacağımı sarığımla sardım, sonra gidip kapının yanına oturdum. Kendi kendime, öldürüp öldürmediğimi iyice anlamadan bu gece kaleden çıkmayacağım, dedim. Sabah olup horozlar ötünce, tellâl sûrların üzerine çıktı ve;

"Hicazlı tüccar Ebû Râfi' öldü!" diye bağırdı. Bunun üzerine hemen arkadaşlarımın yanına döndüm ve;

"- İş tamam! Allah Ebû Râfi'i öldürdü!" dedim. Sonra Rasûlullah'a (as.) geldim ve hâdiseyi anlattım. Hz. Peygamber bana;

"- Ayağını uzat!" buyurdu. Hemen ayağımı uzattım, eliyle ayağımı sıvazladı. Sanki hiçbir şey olmamış gibi sancılar kesiliverdi."

Diğer bir rivâyet de şöyledir:

"Rasûlullah (as.), Abdullah b. Atîk ve Abdullah b. Utbe'yi birkaç kişi ile birlikte Ebû Râfi'in üzerine gönderdi. Yola çıktılar, kalenin yakınına geldiklerinde Abdullah b. Atîk, arkadaşlarına;

"- Siz burada kalın! Ben gidip duruma bir bakayım" dedi.

Abdullah şöyle devam eder:

"Kaleye yaklaştım, içeri girebilmek için nâzik davranıyordum. Bu arada kale halkı, bir eşeği kaybetmişler, gece bir ışıkla dışarı çıkmışlar, eşeği arıyorlardı. Ben, tanınmaktan korktum, hemen başımın örttüm ve sanki defi hâcetimi yapıyormuşum gibi çömeldim. Sonra kapı nöbetçisi;

"-İçeri girmek isteyen, kapıyı kapatmadan girsin!" diye seslendi. Ben de hemen girdim ve kale kapısının yanındaki eşek ahırında saklandım. İnsanlar, Ebû Râfi' ile birlikte akşam yemeğini yediler, sonra da gecenin geç vaktine kadar sohbet ettiler. Sonra da kalkıp evlerine gittiler. Sesler kesilip hareket sona erince, gizlendiğim yerden çıktım. Kapıcının, kale anahtarlarını, duvardaki bir oyuğa koyduğunu görmüştüm, hemen anahtarları aldım ve kalenin kapısını

açtım. İnsanlar beni fark etmesinler diye bir müddet geçtikten sonra yavaş yavaş yürüdüm. Sonra kale içindeki evlerin kapılarına gittim ve kapıları dışardan kilitledim. Sonra merdivenle Ebû Râfi'in katına çıktım. Evin içi tamamen karanlıktı, kandili de sönmüştü. Adamın nerede olduğunu bilemiyordum. Bunun üzerine;

"- Ya Ebâ Râfi'!" diye seslendim.

"- Kim o?" diye cevap verdi.

Ben hemen sese doğru gittim ve ona vurdum. Adam bağırdı. Benim hamlem boşa gitmişti. Bu sefer, sanki ona yardıma koşan bir ses tonuyla;

"- Neyin var, ya Ebû Râfî'?" dedim. Sesimi değiştirmiştim. Ebû Râfi';

"- Sana hayret etmez miyim? Anan cehenneme! Bir adam üzerime saldırdı ve bana kılıçla vurdu" dedi.

Ben hemen kendisine bir daha vurdum, ama yine öldüremedim ve yine çığlık attı. Bunun üzerine âilesi uyandı. Sonra ben, sanki yardıma gelen bir insan gibi tekrar sesimi değiştirdim. Yanına geldiğimde sırt üstü yattığını gördüm. Hemen kılıcı karnına sapladım, sonra da kılıcı döndürdüm. Kılıcın, kemiğe değen sesini duydum. Sonra heyecanla oradan çıktım, merdiven başına geldim. Merdivenden inmeyi düşünüyordum, ama aşağı düştüm. Ayağım çıkmıştı. Hemen ayağımı bağladım ve sekerek arkadaşlarıma gidip onlara;

"- Siz gidin, Rasûlullah'a (as.) müjdeyi verin! Ben, ölüm ilanını duymadan buradan ayrılmayacağım" dedim.

Sabah aydınlığı çıkınca, tellâl kalenin sûruna çıktı ve;

"- Ebû Râfi'in ölümünü ilan ediyorum -bir nüshada Ebû Râfi' öldü!-" diye seslendi. Bunun üzerine ben, ayağımda hiçbir acı duymadan yola koyuldum. Arkadaşlarım henüz Hz. Peygamber'e varamadan yetiştim ve Rasûlullah'a (as.) bu sevinçli haberi ben verdim."

Başka bir rivâyet de şu şekildedir:

"Rasûlullah (as.) Ensâr'dan bir gurubu, Ebû Râfi'i öldürmek üzere göndermişti. Onların biri gidip Ebû Râfi'in kalesine girdi. Sonra olayı şöyle anlattı:

"Onların hayvan ahırında saklandım. Kaleyi kapatmışlardı. Ama sonra bir eşeği kaybetmişler ve onu aramak için dışarı çıkmışlardı. Ben de onlarla birlikte çıktım. Ben de onlarla birlikte eşeği arıyor görünmek istiyordum. Nihayet eşeği buldular ve kaleye girdiler, ben de girdim. Sonra geceleyin kalenin kapısını kapattılar ve anahtarları benim gördüğüm duvardaki bir oyuğa koydular. İnsanlar uyuyunca anahtarları aldım, kalenin kapısını açtım, sonra içeri girdim...."

Sonra Ebû Râfi'i nasıl öldürdüğünü ve merdivenden nasıl düştüğünü anlattı. Sonra dedi ki:

"Ayağım çok acıyordu. Arkadaşlarımın yanına gittim ve;

"- Ben, ölüm ilanını duymadan buradan ayrılmayacağım" dedim.

"Hicazlı tüccar Ebû Râfi'in ölüm ilanıdır!" sözünü duymadan oradan ayrılmadım. Bunu duyunca kalktım, ayağımda önemli bir ağrım yoktu. Nihayet Hz. Peygamber'e geldik ve olayı anlattık."

## İZAH

**Ebû Râfi'** müşriklere, özellikle de **Ğatafan** kabilesi kâfirlerine büyük maddi yardımlar yaparak onları müslümanların aleyhine tahrik eden biriydi. Müslümanlara karşı müşrikleri birleştirmeye de çalışıyordu.

Daha önce geçtiği üzere **Kâ'bu'l-Eşref, Ensâr'**ın **Evs** koluna mensup kişiler tarafından öldürülmüştü. **Evs** ve **Hazrec** birbirine rakip iki kabile idi ve hiç biri de hiçbir konuda diğerinden geride kalmak istemezdi. **Kâ'bu'l-Eşref'**i Evsliler öldürünce, **Ebû Râfi'**i öldürme şerefine de Hazrecliler ulaşmak istiyorlardı. Hz. Peygamber de bu durumu bildiği için **Ebû Râfi'**i öldürme görevini **Hazrec** kabilesine mensup kişilere vermişti.

**Abdullah b. Atîk'**in yanındakiler, **Abdullah b. Utbe, Abdullah b. Enîs (Üneys?), Mes'ûd b. Sinân, Ebû Katâde** ve **Huzâî b. Esved** olmak üzere toplam altı kişi idiler.

**Abdullah b. Atîk b. Kays b. el-Esved;** **Ensâr**'ın **Benû Selime** koluna mensuptu. **Uhud** ve daha sonra yapılan bütün savaşlara katıldı. **Bedir** savaşına katılıp katılmadığı ihtilaflıdır. **Yemâme'**de veya **Sıffîn'**de şehid olduğu rivâyet edilir.

**Abdullah b. Enîs el-Cühenî** de **Benû Selime'**nin halîfi idi.

**Abdullah b. Utbe** de, **İbn Mes'ûd'**un yeğeni olan kişi değil, **Ensâr'**dan başka biridir.

**Huzâî b. el-Esved el-Eslemî** de yine **Benû Selime**'nin halîfi idi. **Uhud** savaşına katılmış, daha sonra Rasûlullah (as.) **Hz. Ali'**yi **Yemen'**e gönderdiğinde de onunla beraber gitmişti.

**Mes'ûd b. Sinân b. el-Esved el-Eslemî** de **Benû Selime**'nin halîfi idi. **Uhud** savaşına katılmış, **Yemâme**'de şehîd edilmişti.

**Ebû Katâde** ise **Ensâr'**dan meşhur bir sahabîdir. Daha önce geçen 242 numaralı hadîs münasebetiyle biyografisini kısaca kaydetmiştik.

**Abdullah b. Atîk,** rivâyetlerden birinde ayağının kırıldığını, diğerinde ise çıktığını söylemektedir. Şüphesiz burada bir rivâyet hatası vardır. **Buharî** şârihi **Dâvûdî, "kırık ve çıkık"** sözcüklerinin birbirleri yerine kullanıldığını, bu yüzden aralarında bir zıddiyet bulunmadığını söyler. **İbn Hacer** ise, her ikisinin de mümkün olduğunu, yani ayağının kırılmış, ayrıca mafsalından da çıkmış olabileceğini belirtir.[30]

**Abdullah b. Atîk** bir rivâyette ayağını Hz. Peygamber'in sıvazlayıp iyileştirdiğini söylerken, diğer bir rivâyette **Ebû Râfi'**in ölüm haberini duyunca acısının kalmadığını hissettiğini söylermesi de bir çelişkidir. Muhtemelen ayağında kırık veya çıkık değil, sadece bir incinme söz konusudur. Zaten **Abdullah'**ın Hz. Peygamber'e kadar gitmiş olması da bunu te'yîd etmektedir. Ölüm ilanını duyunca ağrısını hissetmemesi de, elde ettiği başarı ve bundan duyduğu sevinç ile izah edilebilir.

**Ebû Râfi**'in **Hayber'**de ve **Hicazda'**ki kalesinde öldürüldüğü şeklinde iki farklı ifâde ile karşılaşmaktayız. Burada tam anlamıyla bir farklılık yoktur. Çünkü **Ebû Râfi'**in kalesi, **Hayber'**e yakın bir yerde ve **Hayber'**in **Hicaz** tarafındaki arazide idi. Bu durumda onun

---

30 Bkz., **İbn Hacer**, VIII, 86.

hem **Hayber**'de, hem de **Hicaz** topraklarındaki kalesinde öldürüldüğü yanlış değildir.

٦٠٦١ـ (ط ـ عبد الرحمن بن كعب رضي الله عنهما) : « أن رسولَ الله صلى الله عليه وسلم نهى الذين قتلوا ابن أبي الحُقَيْق عن قتل النِّساء والوِلْدان ؟ قال : فكان رجل منهم يقول: بَرِحَتْ بنا امرأتُه بالصِّياح ، فأَرْفَعُ السيف عليها ، ثم أذكر نَهْيَ رسول الله صلى الله عليه وسلم ، فأكُفُّ عنها ، ولولا ذلك لاسترحنا منها ». أخرجه الموطأ .

**6.061-** Abdurrahman b. Kâ'b[31] anlatıyor:

"Rasûlullah (as.), İbn Ebî'l-Hukayk'ı öldürmeye gönderdiği kişilere, kadınları ve çocukları öldürmeyi yasaklamıştı. Gidenlerden biri şöyle demiş:

"İbn Ebî Hukayk'ın karısı, yanımızda çığlık atmaya devam ediyordu. Hemen kılıcımı kaldırdım, ama Rasûlullah'ın (as.) kadınları ve çocukları öldürmeyi yasakladığını hatırladım ve hemen elimi indirdim. Eğer bunu yasaklamasaydı, ondan da rahatlayacaktık."[32]

غزوة أحد

## 7- UHUD GAZÂSI

٦٠٦٢ـ (خ م ت ـ زيد بن ثابت رضي الله عنه) : « لمَّا خَرَجَ رسولُ الله صلى الله عليه وسلم إلى أُحُد رجع ناس ممن خَرَجَ معه ، فكان أصحاب النبيِّ صلى الله عليه وسلم فيهم فرقتين ، قالت فرقة: نقتُلُهم ، وقالت فرقة : لا نقتلهم ، فنزلت {فَمَا لَكُمْ فِي الْمُنَافِقِينَ فِئَتَيْنِ؟}

---

[31] **Ebû Leylâ, Abdurrahman b. Kâ'b b. Amr b. Avf el-Mâzinî el-Ensârî**: 24/645. Sahabîdir, Medîneli Ensâr'dandır. Bedir ehlindendir. Hakkında Tevbe sûresinin 92. âyeti nâzil olmuştu. Fakir olduğu için Tebük savaşına katılamamış, ama Bedir, Uhud, Hendek ve diğer savaşlara katılmıştı. Hz. Peygamber onu Benû Nadîr hurmalıklarını kesmekle görevlendirmişti.

[32] **Muvatta**, Cihâd, 3/8. Bu rivâyet mürseldir.

[النساء : ٨٨] وقال النبيُّ صلى الله عليه وسلم : إنها طَيْبَةُ تنفي الرجالَ ، كما ينفي الكيرُ خَبَثَ الحديد ». أخرجه البخاري ومسلم والترمذي.

**6.062-** Zeyd b. Sâbit'ten rivâyet edilmiştir:

"Rasûlullah (as.) Uhud seferince çıktığında, yanında bulunan bazı insanlar savaştan döndüler. Bu dönen insanlar konusunda Hz. Peygamber'in ashâbı iki guruba ayrıldı. Bir gurup *"Onları öldürelim"* derken, öbür gurup *"Hayır, öldürmeyelim"* diyordu. Bunun üzerine;

***"Münafıklar hakkında neden ikiye bölünüyorsunuz?"***[33] âyeti nâzil oldu.

Hz. Peygamber de;

**"Burası Taybe'dir; tıpkı körük demirin pasını çıkardığı gibi** (pis) **insanları da** (aramızdan) **çıkarır."**[34]

**İZAH**

Rasûlullah'la (as.) birlikte **Uhud** savaşına katıldığı halde, en nâzik anda geri dönenler, münafıkların reisi **Abdullah b. Übeyy b. Selül** ile yanındaki diğer münafıklardı. Rivâyete göre Rasûlullah (as.) savaşa çıkıp çıkmamak konusunda ashâbıyla istişare ederken, **Abdullah**'la da görüşmüş, o da Hz. Peygamber gibi **Medîne**'de kalınmasını önermişti. Ama neticede **Uhud'**a gitmeye karar verildi. Sonra **Abdullah** bunu da diline dolamış ve; **"Zaten onları dinledi, bizi reddetti; neden kendimizi öldürtelim?"** diyerek arkadaşlarıyla birlikte geri dönmüştü. Geriye dönenlerin, ordunun yaklaşık üçte birini teşkil ettikleri rivâyet edilir.

Hadîste **Medîne** için *Taybe* denmektedir. *Taybe,* temiz ve güzel kokulu yer anlamındadır. **Medîne'**ye bu ismin verilmesi ve kötü kişileri dışarı atmakla tavsif edilmesi, bu şehrin kötülüklerden uzak kalacağı anlamına hamledilmiştir.

---

[33] Nisâ, 88.

[34] **Buharî**, Meğâzî, 17; Fedâilu'l-Medîne, 10; Tefsir, 4/15; **Müslim**, Münâfikîn, 1/6; Hac, 88/490; **Tirmizî**, Tefsir, 5/3028.

**٦٠٦٣ـ (خ د ـ البراء بن عازب** رضي الله عنه) قال : « **لقينا المشركين يومئذ** ، وأجلس النَّبيُّ صلى الله عليه وسلم جيشاً من الرُّماة ، وأمَّرَ عليهم عبد الله بنَ جُبَير **وقال : لا تبرحوا ، فإن رأيتمونا ظَهَرنا عليهم فلا** تبرحوا ، وإن رأيتموهم **ظهروا علينا فلا تُعينونا** ، **فلما لقينا هَرَبُوا** ، حتى رأيتُ النساءَ يَشْتَدِدْنَ في الجَبَل ، رفعن عن سُوقهنَّ ، قد بَدَتْ خَلاخيلُهنَّ ، فأخذوا يقولون : الغنيمة ، الغنيمةَ ، فقال عبد الله [ بنُ جُبير : عهد [ إليَّ] النبيُّ صلى الله عليه وسلم : **أن لا تبرحوا** ، **فأبَوْا** ، **فلما أبَوْا صرفَ الله وجوهَهم** ، فأصيبَ سبعون قتيلا ، **وأشرف أبو سفيان فقال : أفي القوم** محمد ؟ فقال: **لا تجيبوه** ، قال : أفي القوم ابنُ أبي قُحافةَ ؟ **فقال : لا تجيبوه** ، **قال** : أفي القوم ابنُ الخطاب؟ فقال: إن هؤلاء **قُتلوا** ، فلو كانوا **أحياء لأجابوا** ، **فلم يملك عمرُ** نفسَه ، فقال : كذبتَ يا عدوَّ الله ، **أبقى** الله لك ما يُحزنك ، قال أبو سفيان : **أُعْلُ** هُبَل ؟ فقال **النبيُّ صلى الله عليه وسلم: أجيبوهُ** ، **قالوا**: ما نقول ؟ قال : **قولوا** : **الله أعلى وأجَلُّ** ، قال أبو سفيان: لنا العُزَّى ، ولا عُزَّى لكم ، فقال النبيُّ صلى الله **عليه وسلم** : **أجيبوه** ، قالوا : ما نقول ؟ قال: **قولوا** : **الله مولانا** ، **ولا مولَى لكم** ، قال أبو **سفيان** : **يوم بيوم بدر** ، والحربُ **سجال** ، وتجدون **مُثْلة** ، لم آمُرْ بها ، ولم تَسُؤْني ».

زاد في رواية رزين: **قال** رسولُ **الله صلى الله عليه وسلم** : « **أجيبوه** ، فقالوا : ما نقول؟ **قال : قولوا: لا** سواء ، **قتلانا** في الجنة ، **وقتلاكم في النار** ».

وفي رواية **قال** : « **جعلَ** رسولُ **الله** ـ**صلى الله عليه** وسلم **على الرَّجَّالة يومَ** أُحُد ـ وكانوا خمسين رَجُلا، **وهم الرُّماة** ـ عبد الله بنَ جُبير ، فقال : **إن رأيتمونا تخطَفُنا الطير فلا تبرحوا، حتى أرْسِلَ إليكم** ، **فهزمهم** الله ، فأنا والله رأيتُ النساءَ يَشْتَدِدْنَ ، وقد بدت **خلاخيلُهن** وأسْوُقُهن ، رافعات **ثيابَهنَّ**، فقال أصحابُ عبد الله بن جبير : الغنيمةَ ، أي قومِ ، **الغنيمةَ** ، **ظهر** أصحابُكم **فما تنتظرون** ؟ فقال **عبد الله** بن جبير : **أنسيتُم** ما قال **لكم** رسولُ **الله** ـ**صلى الله عليه وسلم** ؟ فقالوا : والله **لنأتين الناس** فلنصيبنَّ **من الغنيمة** ، فلما أتَوْهم صُرِفت **وجوههم** ، فأقبلوا منهزمين ، فذلك قوله تعالى : **{والرَّسُولُ يَدْعُوكُمْ في أُخْرَاكُمْ}** [ **آل عمران** : ١٥٣] فلم يبق مع النبيِّ صلى **الله عليه** وسلم غيرُ **اثْنَيْ عشر** رجلا ، فأصابوا منَّا سبعين ، وكان **النبيُّ** صلى **الله عليه وسلم** قد أصاب من المشركين يوم بَدْر أربعين ومائة :

سبعين أسيرا ، وسبعين قتيلا ، فقال أبو سفيان : أفي القوم محمد ؟ - ثلاث مرات - فنهاهم النبيُّ صلى الله عليه وسلم أن يجيبوه ، ثم قال : أفي القوم ابنُ أبي قحافة ؟ - ثلاث مرات - ثم قال : أفي القوم ابنُ الخطاب ؟ - ثلاث مرات - ثم رجع إلى أصحابه ، فقال : أمّا هؤلاء فقد قُتلوا ، فما ملك عمرُ نفسَه ، فقال : كذبتَ والله يا عدوَّ الله ، إن الذين عددتَ لأحْياء كلُّهم ، وقد بقي لك ما يسوؤك. قال : يوم بيوم بدر ، والحرب سجال، إنكم ستجدون في القوم مُثْلة لم آمر بها ، ولم تسؤني ، ثم أخذ يرتجز : أُعْلُ هُبَلْ ، أُعْلُ هُبَلْ ، فقال النبيُّ صلى الله عليه وسلم : ألا تجيبوه ؟.... وذكره إلى قوله: ولا مولَى لكم ». أخرجه البخاري.

وأخرج أبو داود الرواية الثانية إلى قوله: « صُرِفت وجوههم ، ثم قال : وأقبلوا منهزمين».

وفي رواية « فأنا والله رأيتُ النساءَ يُسْنِدْنَ في الجبل ».

**6.063-** el-Berâ b. Âzib anlatıyor:

"O gün müşriklerle karşılaştık. Hz. Peygamber, okçu birliğinin başına Abdullah b. Cübeyr'i[35] vererek onları (Ayneyn tepesine) yerleştirdi ve onlara;

**"- Sakın burayı bırakmayın! Düşmana galip geldiğimizi görseniz dahi yerinizden ayrılmayın! Onların bize galip geldiklerini görseniz de bize yardım için gelmeyin!"** diye talimat verdi.

Sonra savaş başlayınca, düşman hemen dağıldı, hatta ben kadınların dağa doğru kaçıştıklarını gördüm; eteklerini kaldırmışlar ayaklarındaki halhalları görünüyordu. (Tepede mevzilenen okçular da bu manzarayı görünce);

"- Ganimet! Ganimet!" diye bağırmaya başlamışlardı.

---

[35] **Ebû'l-Münzir, Abdullah b. Cübeyr b. en-Numan el-Ensârî**: ö. 3/624. Sahabîdir, Medîneli Ensâr'dandır. İkinci **Akabe** bîatına, **Bedir** ve **Uhud** savaşlarına katıldı. **Uhud**'da Hz. Peygamber tarafından **Ayneyn** tepesinde özel olarak görevlendirilen okçuların komutanıydı, ama bu savaşta şehid edildi, onu Ebû Cehil'in oğlu İkrime öldürmüştü. Âl-i İmrân sûresindeki, ölünceye kadar Rasûlullah'ın (as.) emrini yerine getirmeye çalışanların övüldüğü 125. âyetinde, Abdullah ve arkadaşlarına işaret edildiği rivâyet edilir.

Abdullah b. Cübeyr ise;

"- Peygamber bize buradan ayrılmayın diye kesin emir vermişti" diye onları durdurmaya çalıştı ise de, dinlemediler. Onlar bu emri dinlemeyince, Allah da onların yüzlerini ters çevirdi ve orada yetmiş ölü verdiler.

Sonra Ebû Süfyan kalkıp;

"- İçinizde Muhammed var mı?" diye seslendi. Hz. Peygamber;

"- Cevap vermeyin!" buyurdu.

Ebû Süfyan bu sefer;

"- Aranızda Ebû Kuhâfe'nin oğlu Ebû Bekir var mı?" diye seslendi. Hz. Peygamber yine;

"- Cevap vermeyin!" buyurdu. Bu sefer Ebû Süfyan;

"- Aranızda Hattâb'ın oğlu Ömer var mı?" diye seslendi. Cevap alamayınca da;

"Herhalde bunların hepsi ölmüş!. Şayet sağ olsalardı, mutlaka cevap verirlerdi" dedi.

O zaman Hz. Ömer kendini tutamadı ve;

"- Yalan söylüyorsun, ey Allah'ın düşmanı! Allah, seni üzecek olan kişileri hayatta bıraktı" deyince, Ebû Süfyan;

"- Hübel yücedir!" dedi. Hz. Peygamber;

**"- Şimdi ona cevap verin!"** buyurdu.

"- Ne diyelim?" diye sorduklarında da;

**"- Allah en yüce ve en uludur deyin!"** buyurdu. Ebû Süfyan;

"- Bizim Uzzâ'mız var, ama sizin Uzzâ'nız yok!" deyince, Hz. Peygamber yine;

**"- Cevap verin!"** buyurdu.

"- Ne diyelim?" diye sorduklarında;

**"- Allah bizim Mevlâ'mızdır, sizin ise Mevlâ'nız yok deyin!"** buyurdu. Sonra Ebû Süfyan;

"- Bu gün, Bedir'e karşılıktır. Zaferler sıra iledir. Ölüleriniz arasında uzuvları kesilmiş kimseler bulacaksınız, böyle yapılmasını ben emretmedim, bundan dolayı beni kötülemeyin!" dedi.[36]

---

[36] **Buhârî**, Meğâzî, 9, 17, 20; Cihâd, 164; Tefsir, 3/10; **Ebû Davud**, Cihâd, 106/116.

**RİVÂYETLER**

**Rezîn**'in rivâyetinde şu ziyade vardır: "Rasûlullah (as.);

**"- Cevap verin!"** buyurdu.

"- Ne diyelim?" diye sorduklarında;

**"- Eşitlik yok; çünkü bizim ölülerimiz cennette, sizin ölüleriniz cehenmededir deyin!"** buyurdu.

**Buharî**'nin diğer bir rivâyeti de şöyledir:

"Uhud günü Rasûlullah (as.) piyadelerin arkasına yerleştirdiği insanların başına –ki onlar elli kişi idi ve hepsi de okçu idiler- Abdullah b. Cübeyr'i vererek onlara;

**"- Şayet akbabaların bizi kapıp parçaladıklarını görseniz dahi, ben size haber vermedikçe sakın yerinizden ayrılmayın!"** diye talimat verdi.

Allah düşmanları hezimete uğratınca, vallahi ben, kadınların kaçıştıklarını gördüm; eteklerini kaldırmışlar, bacakları ve halhalları görünüyordu. O sırada Abdullah b. Cübeyr'in arkadaşları;

"- Ganimet, ey millet! Ganimet! Arkadaşlarınız galip geldi, daha ne bekliyorsunuz?" diye bağırmaya başladılar.

Abdullah b. Cübeyr ise;

"- Rasûlullah'ın (as.) size ne dediğini unuttunuz mu?" diye ikaz etti. Ama onlar;

"- Vallahi mutlaka biz de insanların yanına gidip ganimetten nasibimizi alacağız!" diye ısrar ettiler.

Neticede onlar yerlerini bırakıp savaş meydanına gelince, yüzleri ters çevrildi ve bu sefer kendileri hezimete uğradılar. İşte Yüce Mevlâ;

*"Rasûl sizi arkanızdan çağırıyordu"*[37] âyetini bunun üzerine indirdi.

O sırada Hz. Peygamber'in yanında on iki kişiden başka kimse kalmamıştı. Bizden yetmiş kişi şehid düşmüştü. Hz. Peygamber Bedir'de müşriklerden yetmiş ölü ve yetmiş de esir olmak üzere onlara toplam olarak yüz kırk zâyiat verdirmişti. İşte o sırada Ebû Süfyan üç defa;

---

[37] Âli İmrân, 153.

"- İçinizde Muhammed var mı?" diye seslendi. Hz. Peygamber, müslümanların ona cevap vermelerine mani oldu. Sonra yine üç defa;

"- Aranızda Ebû Kuhâfe'nin oğlu Ebû Bekir var mı?" diye seslendi. Sonra yine üç defa;

"- Aranızda Hattâb'ın oğlu Ömer var mı?" diye seslendi. Cevap alamayınca arkadaşlarına dönüp;

"- Herhalde bunların hepsi ölmüş!" dedi.

O zaman Hz. Ömer kendini tutamadı ve;

"- Vallahi yalan söylüyorsun, ey Allah'ın düşmanı! Saydıklarının hepsi de sağdır. Allah, senin sadece üzüntünü hayatta bıraktı" deyince, Ebû Süfyan;

"- Bu gün, Bedir'e karşılıktır. Zafer de sıra iledir. Sizler, ölüleriniz arasında uzuvları kesilmiş kimseler bulacaksınız, böyle yapılmasını ben emretmedim, bundan dolayı beni kötülemeyin!" dedi. Sonra da;

"Hübel yücedir! Hübel yücedir!" diye şarkı söylemeye başladı.

Hz. Peygamber;

**"- Şimdi cevap versenize!"** buyurdu... Sonra hadîs, Hz. Peygamber'in; **"...sizin ise Mevlâ'nız yok deyin!"** cümlesine kadar aynı şekilde rivâyet edildi.

Bunları **Buharî** tahric etti.

**Ebû Davud** da bu ikinci rivâyeti; "...Sonra yüzleri çevrildi ve hezimete uğradılar" cümlesine kadar olan kısmı tahric etti. Bu rivâyette kadınlarla ilgili cümle; "Vallahi ben, kadınların dağa tırmandıklarını gördüm" şeklindedir.

### İZAH

Bu rivâyet, **Uhud** savaşının kaderini değiştiren okçuların yerleştirilmesi ve sonra da Rasûlullah'ın (as.) emrine muhalefet ederek yerlerini terk etmeleri sonucu meydana gelen durumu hikâye etmektedir. Bu okçular, **Uhud'**un güney yakasındaki **Ayneyn** tepesine veya diğer adıyla **Cebelu'r-Rummât'**a (Okçular tepesi) bizzat Hz. Peygamber tarafından yerleştirilmiş ve hiçbir şekilde yerlerinden ayrılmamaları konusunda çok sıkı talimatlar verilmişti. Buna rağmen onlar, hadîste de ifâde edildiği üzere yerlerini terk

etmişler, sabırla onları takip eden **Halid b. Velid** de o cepheden saldırarak müslümanları arkadan çevirmiş, ön tarafta kaçışan müşrikler de bu durumu görünce geri dönerek müslümanları iki ateş arasına almışlardı. Ganimet hırsı ve Peygamber'in emrine muhalefet, savaşın kaderini değiştirmiş ve müslümanların dağılmasına yol açmıştı.

## UHUD SAVAŞI

**Uhud** savaşı, hicretin üçüncü yılı Şevvâl ayının 15'inde cumartesi günü cereyan etmiştir. **Bedir**'de hiç beklemedikleri ağır bir yenilgiye uğrayan müşrikler, bunun intikamını almak için savaştan hemen sonra hazırlanmaya başlamışlardı. **Ebû Süfyan**'ın **Şam**'dan getirdiği ticaret kervanından elde edilen kazanç da, bu savaş hazırlığının maddî kaynağını teşkil ediyordu. Hz. Peygamber de onların bu hazırlıklarını, amcası ve **Mekke**'deki haber kaynağı **Abbas** vasıtasıyla günü gününe öğreniyordu. Neticede müşrikler hazırlıklarını tamamlayarak 3.000 kişilik önemli bir kuvvetle yirmi günlük hızlı bir yürüyüşten sonra ve son derece yorgun bir vaziyette **Medîne**'nin kuzey cihetinde yer alan **Uhud** dağına gelip yerleştiler.

Müşriklerin gelişlerini haber alan Hz. Peygamber, düşmanı **Medîne**'de karşılamanın, şehri içerden müdafaa etmenin daha uygun olacağını düşünüyordu. Bu konuda ashâbıyla istişarede bulunmuş, özellikle gençlerin yoğun talepleri ve müslümanların büyük çoğunluğunun arzusu üzerine **Medîne**'den çıkıp düşmanı açık arazide karşılamaya karar vermişti. Cuma günü ikindi namazını kıldıktan sonra evine gidip zırhını giydi ve hareket emrini verdi. O sırada Hz. Peygamber'in fikrine aykırı bir karar almaktan dolayı müslümanlar nâdim olmuşlar ve Rasûlullah'a (as.), **Medîne**'de kalma fikrine uyulmasını istediklerini söylediler ise de, Hz. Peygamber; **"Bir Peygamber zırhını giydikten sonra düşmanla karşılaşmadan onu çıkarmaz"** diyerek kararını değiştirmedi.

Müslümanların sayısı yaklaşık 1000 kişi civarında idi. Ancak münafıkların reisi **Abdullah b. Übeyy b. Selül**, son anda 300 kişilk gurubu ile cepheden geri dönünce, geriye 700 civarında müslüman asker kalmıştı. Bu 700 kişinin de sadece 100 kadarında zırhlı elbise

vardı. Biri Rasûlullah'a (as.), diğeri de **Ebû Bürde**'ye ait olmak üzere sadece iki atları bulunuyordu. Hz. Peygamber Muhâcirlerin sancağını **Hz. Ali**'ye, Evslilerin sancağını **Üseyd b. Hudayr**'a, Hazreclilerin sancağını da **Hubâb b. el-Münzir**'e vermişti. **Medîne**'de de **Abdullah b. Ümmi Mektûm**'u vekil bırakmıştı.

Müşrikler ise 3.000 kişilik bir kuvvete sahip idiler. 700 zırhlı elbiseleri ve 200 de atları vardı. Başkomutan **Ebû Süfyan**'dı; sağ cenaha **Halid b. Velid**, sol cenaha da **Ebû Cehil**'in oğlu **İkrime** komuta ediyordu. Süvari birliğinin komutanı da **Safvân b. Ümeyye** idi.

Ayrıca her iki tarafta da önemli oranda kadın gönüllüler yer alıyordu.

15 Şevvâl Cumartesi sabahı savaş düzenine geçen Hz. Peygamber, **Abdullah b. Cübeyr** komutasında elli kişilik bir okçu birliğini **Aynen** tepesine yerleştirerek, düşmanın İslâm ordusunu arkadan kuşatmasını önlemeyi düşünmüştü. Onlara **"Akbabaların bizim cesetlerimize konduğunu görseniz dahi buradan ayrılmayın!"** diye de çok sıkı talimat vermişti.

Müşrikler de **Halid b. Velid** komutasındaki bir süvari birliğini, müslümanları arkadan kuşatmak üzere **Ayneyn** tepesini ele geçirmekle görevlendirmişlerdi.

Neticede her iki ordu, savaş meydanındaki yerlerini aldılar. Yapılan mübârezeden sonra savaş başladı ve çok kısa bir sürede müşriklerin dağıldıkları görüldü. Bunu gören **Ayneyn** tepesindeki müslüman okçular, savaş alanına gidip ganimet toplamak istediler. Komutan **Abdullah b. Cübeyr**, Hz. Peygamber'in kesin talimatını hatırlatarak onları durdurmak istedi ise de başaramadı. Birkaç kişi dışında hepsi ganimet toplamaya koşmuştu. Bunu fırsat bilen **Halid b. Velid** oradan saldırıya geçerek müslümanları arkadan kuşatır ve savaşın kaderini tersine çevirir. Müslümanlar galip durumda iken iki ateş arasında kalırlar ve herkes bir tarafa dağılır. Bu esnada Hz. Peygamber'in öldürüldüğü şayiasının yayılması da müslümanları iyice perişan eder. Gerçekten düşman, Hz. Peygamber'in karargâhının yakınına kadar gelmişti. Rasûlullah'ın (as.) ön dişi

kırılmış, kafası yarılmış, miğferi yanaklarına batmış ve yüzü gözü kan içinde kalmıştı.

Başlangıçta müslümanlar, savaşın galip tarafı gibi görünmelerine mukabil neticede zafer müşriklere nasip olmuştu. Ancak **Ebû Süfyan**, dağılan İslâm ordusunu takip edip kesin bir zafer elde etmeden karargâhına döndü ve orduyu toplayıp **Mekke**'ye doğru hareket etti. Hz. Peygamber, onların bu şüpheli çekilişlerinden kuşkulanmıştı. Korumasız durumdaki **Medîne** şehrini zaptedebileceklerinden kuşkulanıyordu. Ertesi sabah Rasûlullah (as.), 70 kişilik bir gönüllü birliği ile Kureyş ordusunu takibe koyuldu. **Medîne**'ye 15 kilometre mesafedeki **Hamrâu'l-Esed** mevkiine kadar düşmanı takip etti. Geceleyin orada karargâh kurdu ve bütün gece orada 5.000 kadar ateş yaktırdı. Düşman içlerine bazı ileri keşif kolları da sevk etti. Bu durum, müşrikler arasında ciddi bir endişe ve korkuya yol açtı. Bu korku da onları hemen **Mekke**'ye doğru yollarına devam etmek zorunda bıraktı. Bunun üzerine moralleri hayli düzelen müslümanlar da birkaç gün orada bekledikten sonra **Medîne**'ye döndüler.

Burada müslümanlardan 70 şehid verilmiş, müşriklerden de 23 kişi öldürülmüştü. Şehidlerin cenazeleri kılınmadan defnedilir. Bir mezara iki-üç cenaze birden konulur.

Yüce Allah, **Uhud** savaşının genel seyri hakkında şu âyeti indirmiştir:

***"Allah size verdiği sözde durdu. Hani O'nun izniyle onları doğruyordunuz. O arzuladığınız zaferi Allah size gösterdikten sonra, verilen emir hakkında münakaşaya tutuşup isyan ettiniz ve yılgınlık gösterdiniz. Bir kısmınız dünyayı, bir kısmınız âhireti istiyordu. Sonra Allah, sizi denemek için yardımını sizden çekti. Bununla birlikte Allah sizi bağışladı. Allah mü'minlere karşı lütufkârdır.***

***O vakit sizler devamlı uzaklaşıyor, kimseye dönüp bakmıyordunuz. Peygamber ise sizleri arkanızdan çağırıp duruyordu. Bunun üzerine Allah sizi keder üstüne kederle cezalandırdı ki, ne elinizden giden zafere, ne de başınıza gelen musîbete üzülmeyesiniz... Allah yaptıklarınızdan haberdardır.***

***Sonra o kederin arkasından Allah, üzerinize bir emniyet ve bir iç rahatlığı indirdi; içinizden bir gurubu uyku bürüyordu. Bir gurup ise***

*kendi canlarının kaygısına düşmüş ve Allah'a karşı câhiliyet zannı gibi haksız bir zan besliyorlardı.* **'Bu işten bize ne?'** *diyorlardı. De ki;* **'Bütün işler Allah'a aittir.'** *Onlar, içlerinde sana açamadıkları bir şeyi gizliyorlar:* **'İş elimizde olsaydı, burada öldürülmezdik'** *diyorlar. De ki;* **'Evinizde de olsaydınız, kendisine ölüm takdir edilenleriniz yine dışarı çıkacak, ve düşüp kaldıkları yerleri çaresiz boylayacaklardı'** *Allah, kalplerinizdekini yoklamak ve yüreklerinizdekini meydana çıkarmak için bunları başınıza getirdi. Allah, kalplerde olanı bilir.*

*Uhud günü iki ordu karşılaştığında geri dönüp kaçanları şeytan, bazı yaptıkları sebebiyle kaydırmak istedi. Bununla beraber Allah onları bağışladı. Allah çok bağışlayıcıdır, çok halîmdir."*[38]

٦٠٦٤ــ (خ ــ عائشة رضي الله عنها) قالت : هُزِمَ المشركون يوم أُحُد هزيمة بيِّنة ، تُعرف فيهم، فصرخَ إبليسُ : أي عبادَ الله ، أُخراكم ، فرجعت أُولاهم، فاجْتَلَدَتْ هي وأُخراهم ، فنظر حذيفة بن اليمان ، فإذا هو بأبيه ، فقال : أبي ، أبي ، قال : قالت : فوالله ما انحجزوا حتى قتلوه ، فقال حذيفةُ: يغفر الله لكم، قال عروة: فوالله ما زالتْ في حذيفة منها بقيةُ خير، حتى لقيَ الله.

زاد في رواية « وقد كان انهزم منهم قوم ، حتى لَحِقُوا بالطائف ». أخرجه البخاري.

**6.064-** Hz. Âişe'den rivâyet edilmiştir:

"Uhud günü müşrikler açık bir hezimete uğratılmıştı. Bu hezimet, onlar tarafından da anlaşılmıştı. Bu sırada İblîs müslümanlara;

"- Ey Allah'ın kulları! Arkanızdakiler!" diye bağırdı. Bunun üzerine müslüman öncüler geriye döndüler. Geriye dönünce de öncülerle arkasındakiler birbirine girdi. Huzeyfe b. el-Yemân baktı ki, babasını müslümanlar, müşrik zannıyla öldürüyorlar. Hemen;

"- Babam! Babam!" diye haykırdı. Ama vallahi müslümanlar onu öldürmeden bırakmadılar. Huzeyfe, müslümanların yanlışlıkla babasını öldürmeleri üzerine, sadece;

---

[38] Âli İmrân, 152-55.

"- Allah sizi bağışlasın!" dedi.

Râvî Urve şöyle dedi:

"Vallahi, Huzeyfe Allah'a kavuşuncaya kadar, kendisinde bu hayrın bakıyyesi devam etti."[39]

**RİVÂYETLER**

Bir rivâyette şu ziyade vardır:

"Onlardan bir gurup hezimete uğramıştı. Nihayet Tâif'te birleştiler."

Hadîsi **Buharî** tahric etti.

**İZAH**

**Huzeyfe** ve babası **Yemân**, daha önce de söylendiği üzere, **Bedir** savaşından önce Kureyşlilere, müslümanlarla birlikte müşriklere karşı savaşmayacaklarına dair söz vererek **Mekke**'den **Medîne**'ye hicret etmişler ve Hz. Peygamber de onlara, verdikleri sözde durmalarını söyleyerek **Bedir** savaşına katılmalarına izin vermemişti. **Uhud** savaşına ise **Huzeyfe** katılmış, ama babası yaşlı olduğu için katılmamıştı. Fakat müslümanların bozguna uğradığı haberi üzerine babası, kendisi gibi yaşlı biri olan **Sâbit b. Vakş** ile birlikte **Medîne**'den **Uhud**'a gelerek savaşa katılmışlardı. **Sâbit**, Medîneli olduğu için biliniyordu, müşrikler tarafından şehîd edilinceye kadar savaştı. **Yemân** ise önceden orduya katılmadığı ve parolayı da bilmediği için, müslümanlar düşman sanarak onu öldürdüler. **Huzeyfe, "Babam!"** diyerek yetişinceye kadar da işini bitirmişlerdi. Neticede **Huzeyfe**, bu yanlışlıktan dolayı müslümanlara gönül koymadı, hatta onlar için mağfiret diledi ve Hz. Peygamber'in verdiği diyeti bile fukaraya dağıttı.

**"Huzeyfe'de bu hayrın bakıyyesi devam etti"** cümlesi, **Huzeyfe** ölünceye kadar babasını yanlışlıkla öldürenlere karşı bu hayır duâyı yapmaya devam etti anlamındadır.

---

[39] **Buharî**, Meğâzî, 18; Bed'u'l-Halk, 11; Menâkıbu'l-Ensâr, 22; Eymân, 15; Diyât, 10, 16.

٦٠٦٥ـ (خ م ـ أنس بن مالك رضي الله عنه) قال : « لما كان يومُ أحُد : انهزم الناسُ عن النبيِّ صلى الله عليه وسلم ، وأبو طلحة بين يدي النبيِّ صلى الله عليه وسلم مُجوِّب عليه بحَجَفة، وكان أبو طلحة رجلا راميا ، شديدَ النَّزْع ، لقد كَسَرَ يومئذ قوسَيْن ، أو ثلاثة ، وكان الرجلُ يمرُّ معه الجَعْبةُ من النَّبل ، فيقول : انْشُرْها لأبي طلحة ، قال : وَيُشرِف النبيُّ صلى الله عليه وسلم ينظر إلى القوم ، فيقول أبو طلحة : يا نبيَّ الله ، بأبي وأمِّي ، لا تُشرف يصبْك سهم من سهام القوم ، نَحْري دون نَحْرِك، ولقد رأيتُ عائشة وأمَّ سُلَيم ، وإنهما لَمُشَمِّرَتان ، أرى خَدَم سُوقهما ، تنقلان القِرَب على مُتُونهما ، ثم تُفرغانه في أفواه القوم ، ثم ترجعان فتملآنها، ثم تجيئان فتُفرغانه في أفواه القوم ، ولقد وقع السيفُ من يد أبي طلحة : إمَّا مرتين ، وإمَّا ثلاثا ، [من النعاس]». أخرجه البخاري ومسلم.

وللبخاري قال : « كان أبو طلحة يتترَّسُ مع النبيِّ صلى الله عليه وسلم بتُرْس واحد ، وكان أبو طلحة حَسَنَ الرَّمْي ، فكان إذا رمَى يُشْرِف النبيُّ صلى الله عليه وسلم فينظر إلى موضع نَبْله ».

**6.065-** Enes b. Mâlik anlatıyor:

"Uhud günü insanlar Hz. Peygamber'in yanından dağıldıklarında, Ebû Talha Rasûlullah'a (as.) kalkanını siper yaparak önünde durdu. Ebû Talha iyi bir okçuydu, yayı fazlaca gererek sert ok atardı. O gün iki veya üç yay kırmıştı. Yanından sadağında ok bulunan biri geçecek olsa, Hz. Peygamber ona;

**"- Oklarını Ebû Talha'ya ver!"** derdi.

Hz. Peygamber başını kaldırıp savaş alanına bakacak olsa, Ebû Talha;

"- Ey Allah'ın elçisi! Anam babam sana fedâ olsun, başını kaldırma! Yoksa oklardan biri sana isabet edebilir. Benim vücudum, sana siperdir" derdi.

Ben, Hz. Âişe ve (annem) Ümmü Süleym'i gördüm, eteklerini sıvamışlardı. Hatta bacaklarındaki halhalları bile gördüm; kova ile su taşıyorlar ve askerlere su veriyorlardı. Sonra tekrar gidip kovalarını dolduruyorlar, tekrar getirip askerlere veriyorlardı.

O gün, yorgunluktan dolayı Ebû Talha'nın elinden kılıcı iki veya üç defa düşmüştü."[40]

**RİVÂYETLER**

Hadîsi **Buharî** ve **Müslim** tahric etti.

**Buharî**'nin başka bir rivâyetinde şu ifâde yer alır:

"Ebû Talha, Rasûlullah'ı (as.) ve kendisini tek bir kalkanla koruyordu. Ebû Talha, usta bir okçuydu; okunu fırlattığı zaman Hz. Peygamber başını kaldırır ve okun düştüğü yere bakardı."

**İZAH**

Bu rivâyette, müslümanların dağıldığı sırada **Ebû Talha**'nın nasıl tek başına Hz. Peygamber'i korumaya çalıştığı anlatılmaktadır.

Bu münasebetle dikkat çekilmesi gereken bir husus da, **Uhud** savaşına müslüman hanımların da katıldığı ve su taşımak, yaralılara bakmak gibi geri hizmetlerde nasıl aktif bir görev üstlendikleridir.

**٦٠٦٦ـ (خ ت م ـ أنس بن مالك** رضي الله عنه) **قال** : « غاب **عَمِّي** أنس بن النَّضْر عن قتال بدر فقال : يا رسولَ الله صلى الله عليه وسلم غِبْتُ عن أول **قتال** قاتلتَ المشركين ، لئنِ الله أشهدني قتال المشركين لَيَرَيَنَّ الله ما **أصنعُ** ـ وفي رواية : لئنِ **أشهدني الله** مع النبيِّ صلى الله عليه لَيَرَيَنَّ الله **ما** أحدُ ـ فلما كان **يومُ** أحد، [و] انكشف المسلمون ، فقال : اللهم أني أعتذرُ **إليك** مما صنع **هؤلاء** ـ **يعني أصحابه** ـ **و أبْرَأُ إليك مما صنع هؤلاء ـ يعني** المشركين ـ **ثم تقدَّم** ، **فاستقبله** سعدُ **بنُ مُعاذ** ، **فقال: يا** سعد **بنَ معاذ، الجنة وربِّ** النَّضْرِ ، **إنب أجدُ** ريحَها من دون أُحُد، قال سعد: فما استطعت يا رسولَ الله صلى الله **عليه** وسلم ما صنع ، قال أنس : فوجدنا به **بضعةً** **وثمانين** ضَرْبةً بالسيف ، أو طعنةً برُمْحٍ ، أو **رميةً** بسهمٍ ، ووجدناه قد **قُتل** ، و [قد] **مَثَّل** به المشركون ، **فما عرَفه** أحد ألا **أُخْتُه** ـ [وهي الرُّبَيِّع بنت النضر] ـ **بشامَة** ، أو ببنانه ، قال أنس : كنا نُرى ـ **أو** نظن ـ أن هذه **الآية** نزلت **فيه** وفي

---

[40] **Buharî**, Megâzî, 18; Cihâd, 65, 80; Menâkıbu'l-Ensâr, 18; **Müslim**, Cihâd, 47/136..

أشباهه {من المؤمنين رجالٌ صَدَقوا ما عاهَدوا الله عليه ، فَمنهم مَنْ قَضى نَحْبَه ومنهم مَنْ يَنتظِرْ وما بَدَّلوا تبديلاً } [الأحزاب : ٢٣] ». أخرجه البخاري والترمذي.

وعمد مسلم ، قال أنس : «عَمّي [الذي] سُمِّيتُ به : لم يشهدْ مع رسولِ الله صلى الله عليه وسلم بدرًا ، فشَقَّ عليه ، وقال : أول مَشْهد شَهِدَه رسولُ الله صلى الله عليه وسلم غِبْتُ عنه ، فإنْ أراني الله مشهدًا فيما بعدُ مع رسولِ الله صلى الله عليه وسلم لَيَرَيَنَّ الله ما أصنعُ قال: فاستقبل سعدَ بنَ مُعاذ، فقال له أنس: يا أبا عمرو، أين؟ ثم قال: واهًا لِريح الجنة، أجده دون أُحُد، قال: فقاتَلهم حتى قُتِل قال: فوُجِد في جسده بِضْعٌ وثمانون، من بين ضَرْبة و رمية و طعنةٍ، ثم ذكر نحو ما تقدم».

**6.066-** Enes b. Mâlik anlatıyor:

"Amcam Enes b. en-Nadr, Bedir savaşına katılamamıştı. Dedi ki:

"- Ey Allah'ın Rasûlü; müşriklerle yaptığın ilk savaşa katılamadım. Eğer Allah bana müşriklerle savaşmayı nasip ederse, neler yapacağımı Allah da görecektir. –Bir rivâyette; Eğer Allah bana Hz. Peygamber'le birlikte savaşmayı nasip ederse, ne olduğumu Allah da görecektir-."

Uhud savaşında müslümanlar dağılınca, amcam;

"- Ey Allah'ım; bu insanların –arkadaşlarını kastediyor- yaptıklarından dolayı senden özür diliyor ve şunların –müşrikleri kastediyor- yaptıklarından da berî olduğumu sana arz ediyorum" dedi. Sonra öne doğru ilerledi, Sa'd b. Muâz'a rastladı. Ona;

"- Ya Sa'd! Nadr'ın Rabbine yemin olsun ki, cennetin hasretini çekiyorum! Uhud dağının yakınında cennetin kokusunu duyuyorum" dedi.

Sonra Sa'd şöyle dedi:

"- Onun yaptığını ben yapamadım, ey Allah'ın Rasûlü!" dedi.

Enes dedi ki:

"Onun vücudunda kılıç yarası, mızrak yarası ve ok yarası olarak seksen küsür yara vardı. Onu ölü bulduk. Müşrikler onun uzuvlarını

kesmişlerdi. Kız kardeşi Rubeyyi' bint en-Nadr'dan[41] başka kimse onu tanıyamadı. Onu parmaklarından veya yüzündeki beninden tanımıştı."

Enes şöyle devam etti:

"Biz; ***'Mü'minlerden öyle yiğitler vardır ki, onlar Allah'a verdikleri sözde durdular. Onlardan kimisi adağını ödedi, kimisi de ödeyeceği günü bekliyor. Onlar, asla sözlerini değiştirmediler'***[42] âyetinin, amcam ve benzerleri hakkında nâzil olduğunu zannediyoruz."[43]

**RİVÂYETLER**

Bunu **Buharî** ve **Tirmizî** tahric etti.

**Müslim**'in rivâyeti de şöyledir:

"Bana da kendisinin adı verilen amcam, Hz. Peygamber'le birlikte Bedir savaşına katılamamıştı. Bu, ona çok ağır geldi. Dedi ki:

"- Allah Rasûlü'nün yaptığı ilk savaşa katılamadım. Eğer bundan sonra Allah bana, Hz. Peygamber'le birlikte bir savaşa katılmayı nasip ederse, neler yapacağımı Allah da görecektir."

Amcam, başka bir söz söylemekten çekindi. Sonra Hz. Peygamber'le birlikte Uhud savaşına katıldı. Savaş alanında Sa'd b. Muâz'a rastladı. Ona;

"- Nereye ya Ebâ Amr?" diye sordu, sonra da şunları söyledi:

"- Ah, şu cennetin kokusu!... Ben o kokuyu, Uhud dağının yanında hissediyorum."

Sonra yalınkılıç düşmanla savaştı ve sonunda şehid edildi. Vücudunda kılıç, ok ve mızrak yarası olarak seksen küsür yara görüldü."

---

[41] **er-Rubeyyi' bint en-Nadr el-Ensâriyye el-Hazreciyye en-Neccâriyye**: Hanım sahabîlerden, Medîneli Ensâr'dandır. Enes b. en-Nadr'ın kızkardeşi, Enes b. Mâlik'in halası ve **Bedir**'de şehîd edilen Hârise b. Sürâka'nın annesidir. Oğlu şehîd edildiğinde Hz. Peygamber'e gelip; "**eğer oğlum cennetlikse sabrederim**" demiş, Hz. Peygamber de; "**onun pek çok kanadı var ve Firdevs-i A'lâ cennetlerinde uçuyor**" karşılığını vermişti.

[42] Ahzâb, 23.

[43] **Buharî**, Meğâzî, 17; Cihâd, 12; **Müslim**, İmâret, 41/148; **Tirmizî**, Tefsir, 34/3200.

Sonra hadîsi, aynen yukarıdaki gibi zikretti.

İZAH

**Sa'd b. Muâz'ın; "Ben onun yaptıklarını yapamadım"** diye tercüme ettiğimiz cümleyi, **"Ben onun yaptıklarını anlatamam"** şeklinde tercüme etmek de mümkündür.

**"Kızkardeşi onu beninden veya parmaklarından tanıdı"** cümlesindeki tereddütlü ifâde, sadece **Muhammed b. Talha**'nın rivâyetinde görülmektedir. Bu konudaki diğer rivâyetler; **"onu parmaklarından tanıdı"** şeklindedir.

Hadîs, **Enes b. Nadr**'ın kahramanlığını göstermektedir.

**٦٠٦٧ـ** (م ـ أنس بن مالك رضي الله عنه): «أن النبيَّ صلى الله عليه وسلم أفرِدَ يوم أُحُد في سبعة من الأنصار ، ورجلين من قريش ، فلما رَهِقُوا قال : **من يَرُدُّهم عنا وله الجنة؟ – أو هو رفيقي في الجنة** – فتقدَّم رجل من الأنصار ، فقاتل حتى قتل ، ثم رَهِقوه أيضا ، فقال : **مَن يَرُدُّهم عنا وله الجنة؟ – أو هو رفيقي في الجنة** – فتقدَّم رجل من الأنصار فقاتل حتى قُتل، فلم يزل كذلك حتى قُتِلَ السَّبعةُ فقال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم لصاحبيه: **ما أنصَفْنا أصحابَنا**». أخرجه مسلم.

**6.067-** Enes b. Mâlik'ten rivâyet edilmiştir:

"Uhud günü Hz. Peygamber'in yanında sadece Ensâr'dan yedi kişi ile Kureyş'ten iki kişi kalmıştı. Düşman yaklaşınca;

**"- Bunları kim bizden geri çevirirse, ona cennet vardır** –veya cennette benim refikimdir-" dedi.

Bunun üzerine Ensâr'dan biri ilerledi, savaştı, sonunda şehid oldu.

Sonra düşman yine yaklaştı, Hz. Peygamber yine;

**"- Bunları kim bizden geri çevirirse, ona cennet vardır** –veya cennette benim refikımdır-" dedi.

Yine Ensâr'dan biri ilerledi, savaştı ve şehid oldu. Oradaki yedi kişi de şehid olana kadar bu durum devam etti. Sonunda Hz. Peygamber, yanındaki iki ashâbına;

**"- Arkadaşlarımıza insâf etmedik"** dedi.[44]

**İZAH**

Bu son cümle ile Hz. Peygamber'in savaştan kaçan müslümanları kastettiği zannedilmektedir. Yani müslümanlar dağılıp kaçmakla, buradakilerin tek tek ölmesine sebep oldular, dolayısıyla insafa uymayan bir hata yaptılar; kendileri sağ kaldılar, ama bu insanlar öldüler. Hz. Peygamber burada, kendisini de hayatta kalan insanlar içinde zikretmiştir.

**Uhud**'da müslümanların dağıldıkları esnada Hz. Peygamber'in yanında kalan insanların sayısı konusunda farklı rivâyetler vardır. Bu sayı Ensâr'dan 5, 7, 12; Muhâcirlerden de 2, 7 kişi olarak zikredilmektedir. Muhtemeldir ki buradaki farklılık, insanların her an gelip gitmelerinden kaynaklanmaktadır. **Vâkıdî**, Muhâcirlerden ve Ensârdan yedişer kişinin ismini vermektedir:

**1- Hz. Ebû Bekir**
**2- Hz. Ali**
**3- Abdurrahman b. Avf**
**4- Sa'd b. Ebî Vakkas**
**5- Talha**
**6- Zübeyir**
**7- Ebû Ubeyde**
**8- Ebû Dücâne**
**9- Hubâb b. el-Münzir**
**10- Âsım b. Sâbit**
**11- Hâris b. es-Sımme**
**12- Sehl b. Huneyf**
**13- Sa'd b. Muâz**
**14- Üseyd b. Hudayr.**[45]

---

[44] **Müslim**, Cihâd, 37/101.

[45] Bkz., **İbn Hacer**, VIII, 106.

٦٠٦٨ــ (س ــ جابر بن عبد الله رضي الله عنهما) قال: «لما كان يومُ أُحُد وولّى الناسُ، كان رسولُ الله صلى الله عليه وسلم في ناحية في اثني عشر رجلا من الأنصار، فيهم طلحةُ بنُ عبيد الله ، فأدركهم المشركون ، فالتفتَ رسولُ الله صلى الله عليه وسلم ، فقال : مَن للقوم ؟ فقال طلحةُ : أنا ، فقال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم : كما أنتَ ، فقال رجل من الأنصار: أنا يا رسولَ الله ، [ فقال: أنتَ]، فقاتل حتى قُتل، ثم التفتَ فإذا المشركون ، فقال : مَن للقوم ، فقال طلحةُ : أنا ، قال : كما أنت، فقال رجل من الأنصار: أنا يا رسولَ الله، فقال: أنتَ، فقاتل حتى قُتل، ثم لم يزل يقول ذلك، ويخرج إليهم رجل من الأنصار، فيقاتل قتال مَن قَبْله، حتى بقي رسولُ الله صلى الله عليه وسلم وطلحةُ بن عبيد الله، فقال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم: مَن للقوم؟ فقال طلحةُ: أنا فقاتل [ طلحةُ] قتال الأحَدَ عشر، حتى ضُربت يدُه ، فقُطِعت أصابعُه، فقال: حَسِّ ، فقال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم: لو قلتَ: بسم الله لَرَفَعَتْكَ الملائكة والناسُ ينظرون، ثم ردَّ الله المشركين». أخرجه النسائي.

**6.068-** Câbir b. Abdullah anlatıyor:

"Uhud savaşında insanlar geri dönüp kaçtıkları sırada Hz. Peygamber, aralarında Talha b. Ubeydullah'ın da bulunduğu Ensâr'dan on iki kişi ile birlikte bir yerde idi. Müşrikler onlara kadar gelip dayanınca, Hz. Peygamber;

**"- Kim onlara karşı koyar?"** diye sordu. Talha hemen;

"- Ben!" diye cevap verdi. Ama Rasûlullah (as.) ona;

**"- Sen yerinde kal!"** dedi. O zaman Ensâr'dan biri;

"- Ben, ey Allah'ın Rasûlü!" diye ortaya çıktı. Hz. Peygamber;

**"- Peki sen!"** buyurdu.

Adam gitti, onlarla savaştı ve şehid oldu.

Sonra müşrikler tekrar geldiklerinde Hz. Peygamber yine;

**"- Kim onlara karşı koyar?"** diye sordu. Talha yine;

"- Ben!" diye atıldı. Rasûlullah (as.) yine;

**"- Sen yerinde kal!"** dedi.

Sonra Ensâr'dan biri fırladı ve;

"- Ben, ey Allah'ın Rasûlü!" dedi. Hz. Peygamber de;

**"- Peki sen!"** dedi.

O da gitti, onlarla savaştı ve şehid oldu.

Hz. Peygamber böyle söylemeye, her seferinde de Ensâr'dan biri gidip, kendisinden önceki gibi savaşmaya devam etti. Nihayet orada sadece Hz. Peygamber'le Talha b. Ubeydullah kaldı. Rasûlullah (as.) yine;

"- **Kim onlara karşı koyar?**" deyince, Talha hemen fırladı ve daha önceki on bir kişi gibi savaştı. Eline vurulan bir kılıç darbesiyle parmakları kesilince, *"Eyvah!"* dedi. O zaman Hz. Peygamber;

"- **Eğer *'bismillâh'* deseydin, insanların gözleri önünde melekler seni** (göklere) **kaldırırlardı, sonra da Allah müşrikleri geri çevirirdi**" buyurdu.[46]

## İZAH

**Talha b. Ubeydullah Uhud** savaşında Hz. Peygamber'i korumak için vücudunu siper yapmış, atılan oklara karşı kollarını açmış, kendini oklara hedef yapmıştı. Rasûlullah (as.) da, **Uhud**'daki hizmetlerinden dolayı ona **"Talhatu'l-hayr"**, yani **"hayırlı Talha"** ünvanını vermişti. **Uhud**'da vücudunun yetmiş beş yerinden yara almıştı.

Hz. Peygamber **Talha**'yı; ***"Mü'minlerden öyle yiğitler vardır ki, onlar Allah'a verdikleri sözde durdular. Onlardan kimisi ahdini yerine getirdi, kimisi de yerine getireceği günü bekliyor. Onlar, asla sözlerini değiştirmediler'***[47] âyetinde belirtilen "**ahdini yerine getirenler**" arasında zikreder.[48]

İzahına çalıştığımız hadîste, **"Eğer bismillâh deseydin!..."** diye başlayan cümle, böyle durumlarda söylenmesi gereken şeyi hatırlatmak amacını taşımaktadır. Bu cümlenin devamında **"...seni melekler göklere çıkarırlardı..."** diye devam eden sözler ise, muhtemelen **Talha**'ya özel bir durumu dile getirmektedir. Yoksa düşman tarafından yaralanan herkesin **"bismillâh!"** demesi halinde göklere çıkarılması söz konusu değildir. Kaldı ki o hengâmede Hz.

---

[46] **Nesaî**, Cihâd, 28.

[47] Ahzâb, 23.

[48] Bkz., **Tirmizî**, Menâkıb, 21.

Peygamber'in böyle bir şeyi söylemiş olması da çok inandırıcı gözükmemektedir.

٦٠٦٩ـ (م ـ أنس بن مالك رضي الله عنه) : « أنَّ رسولَ الله صلى الله عليه وسلم أخذ سيفا يوم أُحُد، فقال : مَن يأخذُ مني هذا ؟ فبسطوا أيديَهم - كلٌّ إنسان منهم يقول: أنا ، أنا - فقال : فمن يأخذه بحقه ؟ فأحْجَم القومُ ، فقال سِماك بن خَرَشَة ، أبو دُجَانَة : أنا آخُذه بحقِّه ، قال: فأخذه فَفَلَقَ به هَامَ المشركين ». أخرجه مسلم.

**6.069-** Enes b. Mâlik'ten rivâyet edilmiştir:

"Hz. Peygamber Uhud'da kılıcı eline aldı ve;

**"- Bunu benden kim alır?"** diye sordu. İnsanlar hep birlikte ellerini uzatarak;

"- Ben! Ben!" diye söylediler. Tekrar;

**"- Bunu benden kim alır?"** diye sorunca, bu sefer insanlar gerilediler. Ebû Dücâne Simâk b. Haraşe kalkıp;

"- Ben onu hakkıyla alırım!" dedi. Kılıcı aldı ve onunla müşriklerin başlarını yardı."[49]

## İZAH

**Ebû Dücâne, Uhud**'da büyük kahramanlıklar gösteren sahabelerden biridir. Rasûlullah'ın elinden (as.) aldığı kılıçla düşmana karşı kahramanca dövüşmüş, gerçekten aldığı kılıcın hakkını vermişti. Düşman Hz. Peygamber'in yanına kadar gelince vücuduyla O'nu korumaya çalışmış ve Rasûlullah'ın (as.) duâsına mazhar olmuştu. Müşriklerden **İbn Humeyd** adında biri, baştan aşağı zırhlar içinde olduğu halde atıyla gelip;

**"- Ben Züheyr'in oğluyum, bana Muhammed'i gösterin! Onu ya öldürürüm, ya da ölürüm!"** diye haykırmış, **Ebû Dücâne** de bir kılıçla atının bacaklarını kesmiş, sonra da;

**"- Ben de Hareşe'nin oğluyum! Al sana!"** diyerek bir darbede onu öldürmüştü. Bunun üzerine Hz. Peygamber de;

---

[49] **Müslim**, Fedâilu's-Sahâbe, 25/128.

**"Allah'ım; Hareşe'nin oğlundan ben râzıyım, sen de râzı ol!"** diye duâ etmişti.

**٦٠٧٠ـ (خ ت ـ أبو طلحة** رضي الله عنه) قال : « كنتُ فيمن تغشَّاه النُّعاسُ يوم أُحُد ، حتى سقط سيفي من يدي مرارا ، يسقط وآخذه ، ويسقط وآخذه ». أخرجه البخاري.

وفي رواية الترمذي قال : « غُشِينا ونحن في مَصَافّنا يومَ أُحُد ، وحَدَّث أنه كان فيمن غَشِيَهُ النُّعاس يومئذ ، قال : فجعل سيفي يسقط من يدي وآخذه ، ويسقط من يدي وآخذهُ ، والطائفة الأخرى المنافقون ليس لهم هَمّ إلا أنفسَهم ، أجْبَنَ قوم وأرْعَبَه وأخْذَلَه للحق ».

وفي أخرى له قال : « رفعتُ رأسي يوم أُحُد فجعلتُ أنظر وما منهم يومئذ أحد إلا يَميدُ تحت حَجفته من النُّعاس فذلك قوله تعالى: {ثُمَّ أنزَلَ عَلَيْكُم مِّن بَعْدِ الْغَمِّ أَمَنَةً نُّعَاساً} [آل عمران: ١٥٤]».

**6.070-** Ebû Talha şöyle dedi:

"Uhud günü ben, kendisini uyku bürüyen insanlar arasında idim. Hatta bu yüzden kılıcım birkaç defa elimden düştü. Kılıcım düşüyor, ben alıyordum. O düşüyor, ben alıyordum."[50]

**RİVÂYETLER**

Bunu **Buharî** tahric etti.

**Tirmizî**'nin rivâyetinde Ebû Talha;

"Uhud günü savaş saflarında olduğumuz halde, bize uyku bastırmıştı" dedi ve kendisinin de o gün uyuklayan insanlar arasında olduğunu söyledi. Sonra şöyle dedi:

"Kılıcım elimden düşüyor, alıyordum; tekrar elimden düşüyor, yeniden alıyordum. Diğer tarafta ise münâfıklar vardı, onların ise kendi canlarından başka hiçbir dertleri yoktu. Onlar, en korkak, en ödlek ve hakka karşı en nankör insanlardı."

**Tirmizî**'nin başka bir rivâyeti de şöyledir:

---

[50] **Buharî**, Megâzî, 21; Tefsir, 3/11; **Tirmizî**, Tefsir, 4/3007-8.

"Uhud günü başımı kaldırarak etrafa bakınmaya başladım. O gün kalkanının altında uyuklamaktan mütevellit sallanmayan kimse yoktu. İşte Yüce Allah'ın; ***'Sonra Allah size, o kederin arkasından bir güven ve bir uyuklama indirdi'***[51] âyeti bu olayı anlatmaktadır."

**İZAH**

**Ebû Talha**'nın anlatmak istediği uyuklama hâdisesi, Kur'ân'-ı Kerîm'de şöyle dile getirilmektedir:

***"O vakit sizler devamlı uzaklaşıyor, kimseye dönüp bakmıyordunuz. Peygamber ise sizleri arkanızdan çağırıp duruyordu. Bunun üzerine Allah sizi keder üstüne kederle cezalandırdı ki, ne elinizden giden zafere, ne de başınıza gelen musîbete üzülmeyesiniz... Allah yaptıklarınızdan haberdardır.***

***Sonra o kederin arkasından üzerinize bir güven ve bir uyku indirdi. Öyle bir uyku ki, içinizden bir gurubu sarmıştı, diğer gurup ise canları sevdasına düşmüşlerdi. Allah'a karşı hakka aykırı bir câhiliyet zannını besliyorlardı..."***[52]

Burada sözü edilen uyku, müslümanlara huzur ve güven veren, gönüllere emniyet duygusu bahşeden bir hâlet idi. İlginç olan bu uykunun, sadece samimi mü'minlere verilmesi, münâfıkların ise can derdine düşerek uyku yüzü görmemeleridir.

Bu münasebetle bir noktaya işaret etmekte yarar görüyorum:

Hadîsler söz konusu olduğunda her şeyi, siyasî, fikrî ve ideolojik etkilerle şekillenmiş olan kendi akıl mihengine vuran, aklı her konuda mutlak ölçü kabul eden insanların, savaş sırasında bile uyuklamaktan bahseden bu âyeti nasıl izah edecekleri, doğrusu meraka değer bir konudur. Bu olay sadece sahih hadîste rivâyet edilmiş olsaydı, akla çok da uygun gelmeyen böyle bir rivâyeti reddetmekte kimse tereddüt göstermeyecekti. Hadîsler söz konusu olduğunda ölçüyü hayli kaçıran bu anlayışın, neticede Kur'ân'a da yansıyabileceği, göz önünde bulundurulması gerekli değil midir?

---

[51] Âli İmrân, 154.

[52] Âli İmrân, 153-54.

٦٠٧١ــ (خ م س ــ جابر بن عبد الله رضي الله عنهما) قال : قال رجل لرسول الله صلى الله عليه وسلم يوم أُحُد : «أرأيتَ إنْ قُتلتُ أين أنا ؟ قال: في الجنة ، قال: فألْقى تمْرات في يده ، ثم قاتل حتى قُتل ». أخرجه البخاري ومسلم والنسائي.

**6.071-** Câbir b. Abdullah anlatıyor:

"Uhud günü bir adam (Umeyr b. el-Humâm) Hz. Peygamber'e;

"- Ben öldürülürsem nereye gideceğim?" diye sordu. Hz. Peygamber de;

**"- Cennete"** diye cevap verdi.

Bunun üzerine adam, elinde tuttuğu hurmayı attı ve sonra öldürülünceye kadar savaştı."[53]

٦٠٧٢ــ (خ م ــ سعيد بن المسيب رحمه الله) قال : سمعتُ سعد بن أبي وقّاص يقول : «نَثَل لي النبيُّ صلى الله عليه وسلم كِنَانَتَهُ يوم أحُد ، فقال : ارْمِ ، فداك أبي وأمّي ».

وفي رواية عامر بن سعد عن أبيه : « أن النبيَّ صلى الله عليه وسلم جمع له أبويه يوم أُحُد، قال: كان رجل من المشركين قد أحرق المسلمين ، فقال له النبيُّ صلى الله عليه وسلم : ارم ، فداك أبي وأمي ، قال : فنزعتُ له بسهم ليس فيه نَصل ، فأصبتُ جَنْبَه ، فسقط فانكشفت عَوْرَتُه ، فضحكَ رسولُ الله صلى الله عليه وسلم ، حتى نظرتُ إلى نواجذه ».

أخرجه مسلم. وأخرج هو والبخاري قال: «جمع لي رسولُ الله صلى الله عليه وسلم أبويه يوم أُحُد» لم يزد على هذا.

**6.072-** Saîd b. el-Müseyyeb anlatıyor:

"Sa'd b. Ebî Vakkas'ın şöyle söylediğini işittim:

"Uhud günü Hz. Peygamber, sadağındaki okları bana verdi ve;

**"- Anam babam sana fedâ olsun, at!"** buyurdu.[54]

---

[53] **Buharî**, Megâzî, 17; **Müslim**, İmâret, 41/143; **Nesaî**, Cihâd, 31.

[54] **Buharî**, Megâzî, 21; Fedâilu'l-Ashâb, 15; **Müslim**, Fedâilu's-Sahâbe, 5/41-42.

**RİVÂYETLER**

Âmir b. Sa'd'ın, babasından naklettiği diğer bir rivâyet şöyledir:

"Uhud günü Hz. Peygamber, onun için anasını ve babasını cem ederek 'fedâ olsun' dedi. O gün müşriklerden biri müslümanların (canını hayli) yakmıştı. Hz. Peygamber;

**"- Anam babam sana fedâ olsun, at!"** dedi. Ben de ona ucunda demiri olmayan bir ok fırlattım. Oku böğrüne isabet ettirdim. Adam hemen düştü ve avret yeri açıldı. Bunun üzerine Rasûlullah (as.) güldü, hatta gülerken azı dişlerini gördüm."

**٦٠٧٣ــ (خ م ــ سعد بن أبي وقاص** رضي الله عنه) قال : « **رأيتُ على يمين رسولِ الله صلى الله عليه وسلم وعلى** شماله يوم **أُحُد** : رجلين **عليهما ثياب** بَياض ، يُقاتلان عنه كأشَدِّ القتال ، ما **رأيتهما قبلُ** ولا **بعدُ** – **يعني جبريل وميكائيل** عليهما السلام ». أخرجه البخاري ومسلم.

**6.073-** Sa'd b. Ebî Vakkas şöyle dedi:

"Uhud günü Rasûlullah'ın (as.) sağında ve solunda beyaz elbiseli iki adam gördüm; bunlar en şiddetli şekilde savaşıyorlardı. Onları ne ondan önce görmüştüm, ne de ondan sonra gördüm."

Sa'd, Cebrâil ile Mikâil aleyhisselâmı kastetmektedir.[55]

**٦٠٧٤ــ (خ ــ جعفر بن عمرو بن أمية الضمري** رحمه الله) قال: «خرجتُ مع عبيد الله بن عدي بن الخيار، فلما قَدمنا حِمْصَ، **قال لي عبيدُ الله: هل لكَ في** وَحْشِيّ نسأله **عن** قتل حمزةَ ؟ قلت: نعم، **وكان وَحْشيّ** يسكن حمصَ ، فسألنا عنه؟ **فقيل** لنا: هو ذاك **في** ظلّ **قصره** ، كأنه حَميت، قال: **فجئنا حتى** وقفنا **عليه يسيرا** ، فسلّمنا ، **فردَّ السلام، قال : وعبيدُ** الله مُعْتَجِز بعمامته ، **ما** يرى وحشيّ **إلا عَيْنيه ورجليه** ، **فقال** عبيدُ **الله** : يا وحْشيُّ ، أتعرفني ؟ قال : **فنظر إليه** ، ثم قال : **لا** والله، **إلا** أني أعلم أن **عديَّ** بنَ الخيار تزوج امرأة يُقال لها : أمُّ قتال بنتُ **أبي العيص، فولدت** له غلاما بمكة ، **فكنتُ** أسْتَرْضِعُ له، **فحملتُ ذلك** الغلام **مع**

[55] **Buharî**, Megâzî, 18; **Müslim**, Fedâil, 10/46-47.

أمه، فناولتُها إياه، فكأني نظرتُ إلى قَدَمَيْك ، قال: فكشف عبيدُ الله عن وجهه، ثم قال: ألا تخبرنا بقتل حمزة ؟ قال: نعم، إن حمزة قتَلَ طُعَيْمةَ بنَ عدي بن الخيار ببدر، فقال لي مولايَ جبير بن مطعم: إن قتلت حمزة بعمّي فأنتَ حُرٌّ، قال: فلما خرج الناسُ عام عَيْنَيْن - وعينين جبل بحيال أُحد ، بينه وبينه واد - خرجتُ مع الناس إلى القتال، فلما أن اصطفُّوا للقتال خرج سباع، فقال: هل من مُبارز؟ قال: فخرج إليه حمزةُ بن عبد المطلب، فقال: يا سباعُ، يا ابنَ أمّ أنمار مُقَطِّعة البُظُور، أتُحادُّ الله ورسولَه؟ قال: ثم شدَّ عليه، فكان كأمس الذاهب، قال: وكَمَنْتُ لحمزة تحت صخرة، فلما دنا مني رميتُه بحَرْبتي، فأضعها في ثُنَّته، حتى خرجتْ من بين وَرِكَيه، قال: فكان ذلك العهدُ به، فلما رجع الناس رجعتُ معهم، فأقمتُ بمكة حتى فشا فيها الإسلامُ، ثم خرجتُ إلى الطائف، فأرسلوا إلى رسول الله صلى الله عليه وسلم رُسُلاً وقيل لي: إنه لا يَهيجُ الرسلَ، قال: فخرجتُ معهم، حتى قَدِمْتُ على رسول الله صلى الله عليه وسلم ، فلما رآني قال : أنت وحشيٌّ؟ قلت: نعم ، قال : أنت قتلت حمزة ؟ قلتُ: قد كان من الأمر ما | قد| بلغك ، قال : فهل تستطيع أن تُغيِّبَ وجهك عني ؟ قال : فخرجت ، فلما قُبِضَ رسولُ الله صلى الله عليه وسلم ، فخرج مسيلمةُ الكذاب قلتُ : لأخرجنَّ إلى مسيلمة لعلي أقتله، فأكافئَ به حمزة ، قال : فخرجتُ مع الناس ، فكان من أمره ما كان ، فإذا رجل قائم في ثَلْمَة جدار كأنه جمل أَوْرَقُ ، ثائرُ الرأس ، قال : فرميتُه بحربتي ، فأضعها بين ثَدْيَيْه حتى خرجت من بين كتفيه ، قال : ووثب رجل من الأنصار ، فضربه بالسيف على هامته ، قال عبد الله بن الفضل : فأخبرني سليمان بن يسار : أنه سمع عبد الله بن عمر يقول : فقالت جارية على ظهر بيت : وَاأَميرَ المؤمنين ، قتله العبدُ الأسودُ ». أخرجه البخاري.

**6.074-** Cafer b. Amr b. Ümeyye ed-Damrî[56] anlatıyor:

"Ubeydullah b. Adiy b. el-Hiyâr ile birlikte yola çıktık, Humus'a geldik. Ubeydullah bana;

---

[56] **Cafer b. Amr b. Ümeyye ed-Damrî el-Medenî**: ö. 95/714. Medîneli büyük tâbiîlerdendir. Babası sahabîdi idi. Babasından rivâyeti vardır. Kendisinden Zührî ve Ebû Seleme b. Abdurrahman rivâyet etti Emevî halifesi Abdülmelik b. Mervân'ın süt kardeşi idi. Sika râvîlerdendir. Velid b. Abdülmelik döneminde vefat etti.. Hadîsi **Ebû Davud** hariç kütüb-ü sittede tahric edildi.

"- Vahşî'yi görelim mi? Ona Hz. Hamza'yı nasıl öldürdüğünü sorarız" dedi. Ben de;

"- Olur" dedim.

Vahşî Humus'da oturuyordu. Onu nerede bulabileceğimizi sorduk. Bize, köşkünün gölgesinde oturduğu söylendi. O, yağ tulumu gibi şişko biriydi. Yanına vardık, başında biraz dikildik, sonra selâm verdik. O da selâmımızı aldı. O sırada Ubeydullah, sarığını başına-yüzüne dolamıştı. Vahşi, onun sadece gözlerini ve ayaklarını görebiliyordu. Ubeydullah;

"- Ey Vahşi, beni tanıdın mı?" diye sordu. Vahşi ona bir baktı, sonra şöyle dedi:

"- Hayır, vallahi tanımadım. Yalnız Adiy b. Hiyâr[57] diye birinin, Ümmü Kıtâl bint Ebî'l-Îs[58] adında bir kadınla evlendiğini, onun da Mekke'de bir çocuk dünyaya getirdiğini biliyorum. Ben de ona bir süt anası bulmuş ve bu çocuğu anasıyla birlikte o süt anaya götürmüştüm. Ayaklarının sanki o çocuğun ayakları gibi olduğuna baktım."

Bunun üzerine Ubeydullah yüzünü açtı. Sonra;

"- Bize Hamza'yı nasıl öldürdüğünü anlat!" dedi.

"- Peki!" dedi ve şunları anlattı:

"Hamza, Bedir'de Tuayme b. Adiy b. el-Hiyâr'ı[59] öldürmüştü. Efendim Cübeyr b. Mut'ım, bana;

"- Eğer amcama karşılık Hamza'yı öldürürsen, hürsün!" dedi.

---

[57] **Adiy b. Hıyâr b. Adiy b. Abdimenâf en-Nevfelî:** Sahabîdir, **Mekke** fethinde İslâm'a girmişti. Ubeydullah'ın babasıdır. İbn **Mâkûlâ** onun **Bedir**'de müşrikler arasında öldürüldüğünü söyler.

[58] **Ümmü Kitâl bint Esîd bint Ebî'l-Îs b. Ümeyye el-Kuraşî:** Hanım sahabîlerdendir. Hz. Peygamber'in Mekke valisi olan meşhur sahabî Attâb b. Esîd'in kızkardeşidir. Adiyy b. Hıyâr'ın da zevcesi, Ubeydullah b. adiy'in annesidir. Mekke fethinde İslâm'a girmişti.

[59] **Tuayme b. Adiyy b. Nevfel b. Abdimenâf el-Kuraşî:** Kureyş müşriklerindendir. **Bedir**'de Hz. Hazma tarafından öldürülmüştü. Bu olay, Hz. Hamza'nın **Uhud**'da şehid edilmesinin de önemli sebeplerinden biriydi. Tuayme'nin kardeşinin oğlu Cübeyr b. Mut'ım b. Adiyy, kölesi Vahşî'ye; "**amcamı öldüren Hamza'yı öldürürsen hürsün!**" diyerek Vahşî'yi, Hamza'yı öldürmeye teşvik etmiş, Ebû Süfyan'ın karısı Hind de mükâfatlar vererek onu bu işe azmettirmişti.

Ben de Ayneyn yılında –Ayneyn, Uhud'un hizasında, dağ ile vâdi arasında bir tepedir- insanlarla birlikte savaşa gittim. İnsanlar savaş düzenini alınca, Kureyş'ten Sibâ' (b. Abdüluzzâ el-Huzâî) meydana çıktı ve;

"- Var mı benimle mübâreze edecek biri?" diye haykırdı. Ona karşı Hamza b. Abdülmuttalib çıktı ve;

"- Ey Sibâ'! Ey kadınların sünnetçisi Ümmü Enmâr'ın[60] oğlu! Allah'a ve Rasûlü'ne meydan mı okuyorsun?" dedi. Sonra Sibâ'a saldırdı ve Sibâ', yok olup giden dünkü gün gibi oldu.

Ben ise bir kayanın arkasında gizlenmiş Hamza'yı kolluyordum. Bana doğru yaklaşınca, mızrağımı fırlattım, karnına sapladım. Mızrak, Hamza'nın uyluklarının orta yerinden girdi ve arkadan çıktı. Böylece iş tamam olmuştu. Sonra ben de insanlarla birlikte Mekke'ye döndüm. İslâm Mekke'de yayılıncaya kadar orada kaldım. Sonra Tâif'e kaçtım. O sırada Tâifliler de, Hz. Peygamber'e elçiler gönderiyorlardı. Bana;

"- Peygamber asla elçilere zarar vermez" dediler. Bunun üzerine ben de onlarla birlikte gittim, Rasûlullah'ın (as.) huzuruna vardım. Hz. Peygamber beni görünce;

"- **Sen Vahşi misin?"** diye sordu.

"- Evet" dedim.

"- **Hamza'yı sen mi öldürdün?"** diye sorunca da;

"- Olay sana haber verildiği gibi oldu" dedim. O zaman Hz. Peygamber;

"- **Gözüme görünmemeyi becerebilir misin?"** dedi.

Bunun üzerine ben de hemen huzurundan ayrıldım. Sonra Hz. Peygamber vefat edince, yalancı Peygamber Müseylime ortaya çıktı. O zaman kendi kendime; "Müseylime'ye gider, onu öldürürüm! Böylece Hamza'ya yaptığımın benzerini (İslâm için) yaparım" dedim. Sonra Müseylime'ye karşı gönderilen ordu ile birlikte ben de gittim. Bu savaşta olanlar oldu. Bir ara ben, yıkık bir duvarın arasında bir

---

[60] **Ümmü Enmâr**: **Mekke** müşriklerindendir. Habbâb b. Eret'i **Mekke**'de köle olarak satın alan kadındır. **Uhud**'da Hz. Hamza tarafından mübareze meydanında öldürülen Sibâ' b. Abdüluzzâ'nın annesidir.

insanın durduğunu fark ettim; yüzünün rengi kül gibi idi ve üstü başı da dağınıktı. Ben hemen mızrağımı fırlattım, tam iki göğsünün arasına isabet ettirdim. Mızrak, kürek kemikleri arasından çıktı. Sonra Ensâr'dan biri fırlayarak başına kılıçla vurdu."

Abdullah b. el-Fadl[61] şöyle dedi:

"Bana Süleyman b. Yesâr, Abdullah b. Ömer'in şöyle söylediğini işittiğini haber verdi:

"Müseylime öldürülünce, evin üstünden şöyle bağırdı:

"Vah mü'minlerin emîrine! Siyah bir köle onu öldürdü."[62]

## İZAH

Araplar arasında adına **"Kaiflik"** denen ve insanların fizikî yapı benzerliğinden hareketle birbirlerine olan yakınlığını tespit eden bir meslek vardı. İşte bu rivâyete göre **Vahşi**, elli sene önce bebekten gördüğü ayaklardan hareketle, yüzünü hiç görmeden **Ubeydullah**'ı tanımıştı. Şüphesiz bu, **Vahşi**'nin dikkatini ve keskin zekâsını gösterir.

**Mekke**'nin fethi ile İslâm, **Hicaz** bölgesine iyice yayılınca **Vahşi** kaçacak yer aramış ve **Tâif**'e sığınmıştı. O sırada da **Tâif**'ten kalabalık bir heyet, Rasûlullah'a (as.) gitmeye hazırlanıyordu. Bunun üzerine **Vahşi**, **Tâif**'te de kalamayacağını anladı, **Şam**'a ve **Yemen**'e kaçmayı düşündü. Ama Tâiflilerden Hz. Peygamber'in elçilere zarar vermediğini öğrenince, o da heyete katılır ve Hz. Peygamber'le aralarında yukarıda zikredilen konuşma geçer.

**Müseylime**'nin başına kılıçla vuran kişinin **Abdullah b. Zeyd b. Âsım, Adiy b. Sehl, Ebû Dücâne** ve **Zeyd b. el-Hattâb** olduğuna dair farklı rivâyetler bulunmaktadır. Bunlardan en güvenilir olanı, **Abdullah b. Zeyd** rivâyetidir.

---

[61] **Abdullah b. el-Fadl b. el-Abbas b. Rabîa b. el-Hâris b. Abdülmuttalib el-Hâşimî el-Medenî**: Medîneli tâbiîlerdendir. Babası sahabî idi. Enes b. Mâlik ve Süleyman b. Yesâr'dan rivâyetleri vardır. Kendisinden Salih b. Keysân, Zührî ve İmâm Mâlik rivâyet etmiştir. Hz. Peygamber'in amcası Abbas'ın torunudur. Sikadır; hadîsi kütüb-ü sittede tahric edilmiştir.

[62] **Buharî**, Megâzî, 24.

**"Kadınların sünnetçisi"** sözünü Araplar, hakaret anlamında kullanırlardı. Ancak **İbn İshak, Sibâ'**ın annesi **Ümmü Enmâr'**ın **Mekke'**de gerçekten kadınların sünnetçisi olduğunu söylemektedir. Bazı Araplarda kadınların da cinsel organlarının fazla uzayan kısmını kesmek âdeti vardı.

**٦٠٧٥**- (ط - **يحيى بن سعيد**) : « أنه لما كان يوم أحد قال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم: من **يأتيني بخبر** سعد بن الربيع ؟ فقال رجل : أنا يا رسولَ الله ، **فذهب** الرجل **يطوف** بين **القتلى حتى وجده**، فقال له سعد بن الربيع : ما شأنك ؟ قال : **بعثني رسولُ** الله صلى الله عليه وسلم ، قال: فاذهب إليه **فأقرئه مني السلام** ، وأخبره **أني طُعنتُ اثنتي** عشرة طعنة ، **كلُّها قد أُنفذت مقاتلي** ، واسأله أن يستغفر لي ، **وأخبر** قومك : أنه لا عذر لهم عند الله إن قُتل رسولُ الله صلى الله عليه وسلم وفيهم عين تَطْرِف ، أو أحد حي ».

**أخرجه الموطأ** وليس فيه «واسأله أن يستغفر لي » ولا « عين تطرف ».

**6.075-** Yahya b. Saîd anlatıyor: Uhud günü Rasûlullah (as.);

**"- Bana Sa'd b. er-Rabî'in haberini kim getirir?"** diye sordu. Bir adam;

"- Ben, ey Allah'ın Rasûlü!" dedi ve hemen gidip ölüleri dolaştı, neticede Sa'd'ı ölüler arasında buldu. Sa'd b. er-Rabî', ona;

"- Ne arıyorsun?" diye sordu. O da;

"- Beni, senden haber getirmek üzere Rasûlullah (as.) gönderdi" dedi. O zaman Sa'd şöyle söyledi:

"- Git, benden O'na selâm söyle! Kendisine on iki yerden yaralandığımı haber ver! Yaralarım da derin ve ölümcül. Ayrıca kabilene de, içlerinden biri hayatta kaldığı müddetçe Rasûlullah (as.) öldürülecek olursa, Allah katında hiçbir mazeretlerinin olmayacağını söyle!"[63]

**٦٠٧٦**- (خ م س - جابر بن عبد الله رضي الله عنهما) : قال : « أُصيبَ أبي يوم أُحُد، فجعلت أكشف الثوب عن وجهه وأبكي ، وجعلوا يَنْهَوْنَني ورسولُ الله صلى الله عليه

[63] **Muvatta**, Cihâd, 18/41. Bu hadîs, sened açısından mu'dal bir rivâyettir.

وسلم لا ينهاني، وجعلت فاطمةُ بنت عمرو تبكيه ، فقال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم : **تبكيه أو لا تبكيه ، ما زالت الملائكة تُظلُّه بأجنحتها حتى رفعتموه**».

وفي رواية «لما كان يوم أحُد جيء بأبي مُسَجّى ، وقد مُثِل به - وفي أخرى : جيء بأبي يوم أُحُد مُجدَّعا - فوضع بين يدي النبي صلى الله عليه وسلم... » بنحوه. أخرجه البخاري ومسلم ، والنسائي نحوه.

**6.076-** Cabir b. Abdullah şöyle dedi:

"Babam Uhud'da şehid düşmüştü. Yüzünden örtüyü kaldırıyor ve ağlıyordum. İnsanlar bana engel oluyor, Ama Rasûlullah (as.) müdâhele etmiyordu. (Halam) Fâtıma bint Amr da ağlamaya başladı. O zaman Rasûlullah (as.) şöyle dedi:

"- **İster ağla, ister ağlama! Siz onun cenazesini kaldırıncaya kadar melekler kendisini kanatlarıyla gölgelemektedirler.**"[64]

RİVÂYETLER

Diğer bir rivâyet şöyledir:

"Uhud günü babam üstü örtülmüş bir halde getirildi, öldürülmüş ve bazı uzuvları kesilmişti. –Bir rivâyette burnu kesilmiş olarak getirildi, denir-. Cenâze, Hz. Peygamber'in önüne kondu..." Sonra yukarıdaki gibi rivâyet edilir.

Bunları **Buharî** ve **Müslim** tahric etti.

**Nesaî** de bunun benzerini tahric etti.

İZAH

**"İster ağla, ister ağlama!"** cümlesi, **Müslim**'in bir rivâyetinde bu şekilde zaptedilmiş, ama diğer bir rivâyeti; **"Niçin ağlıyorsun?"** şeklindedir. **Buharî**'nin bir rivâyetinde de aynen yukarıda geçtiği gibi, ama başka bir rivâyeti; **"Ağlama, veya niye ağlıyorsun?"** şeklindedir.

---

[64] **Buharî**, Cenâiz, 3, 33; Cihâd, 20; Megâzî, 27; **Müslim**, Fedâilu's-Sahâbe, 26/129; **Nesaî**, Cenâiz, 13.

٦٠٧٧ـ (د ـ السائب بن يزيد رضي الله عنه) : « عن رجل قد سمَّاه أن رسول الله صلى الله عليه وسلم ظاهر يوم أحد بين درعين ، أو لَبِسَ درعين ». أخرجه أبو داود.

**6.077-** es-Sâib b. Yezid, ismini zikrettiği bir adamdan şöyle rivâyet etti:

"Uhud günü Rasûlullah (as.) üst üste iki zırhla göründü –veya iki zırh giydi-."[65]

٦٠٧٨ـ (خ م ـ أبو هريرة رضي الله عنه) قال : قال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم يوم أُحُد: « اشتد غضب الله على قوم فعلوا بنبيه – يشير إلى رَبَاعِيَتِه– اشْتَدَّ غضبُ الله على رجل يقتلُه رسولُ الله صلى الله عليه وسلم في سبيل الله ». أخرجه البخاري ومسلم.

**6.078-** Ebû Hureyre'den rivâyet edildiğine göre, Rasûlullah (as.) Uhud günü kırılan dişlerini göstererek;

"Peygamber'ine bu muâmeleyi yapan kavme Allah'ın gazabı şiddetlendi. Rasûlullah'ın (as.) Allah yolunda öldürdüğü kişiye de Allah'ın gazabı şiddetlendi."[66]

## İZAH

**Uhud** savaşında Hz. Peygamber'in dudağı yarılmış, dişi kırılmış, miğferi yanaklarına batmış ve yüzü kana bulanmıştı. Şüphesiz ki bu durum, bir ümmetin, kendilerini kurtarmak için gelen Allah'ın elçisine karşı yaptığı büyük bir nankörlük ve zulüm idi. İşte onların bu nankörlüğünden ve elçisine yaptıkları o zulümden dolayı Allah'ın gazabı şiddetli oldu.

---

[65] **Ebû Davud**, Cihâd, 68/2590.

[66] **Buharî**, Megâzî, 25; **Müslim**, Cihâd, 38/106.

**٦٠٧٩- (خ - عبد الله بن عباس** رضي الله عنهما) قال : قال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم: «اشتدَّ غضبُ الله على مَن قتله نبيّ في سبيل الله ، اشتد غضبُ الله على قومْ أدْمَوْا وجهَ نبيّ الله». أخرجه البخاري.

**6.079-** Abdullah b. Abbas'dan rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (as.) şöyle dedi:

**"Bir Peygamber'in Allah yolunda öldürdüğü kişiye, Allah'ın gazabı şiddetli olur. Allah elçisinin yüzünü kana bulayan kavme de Allah'ın gazabı şiddetli olur."**[67]

**٦٠٨٠- (م ت خ - أنس بن مالك** رضي الله عنه) أن رسول الله صلى الله عليه وسلم كُسِرَتْ رَباعيَتُه يوم أُحُد، وشُجَّ في رأسه، فجعل يَسْلُتُ الدمَ عن وجهه ، ويقول : **كيف يُفْلحُ قوم شَجُّوا** نبيَّهم ، وكسروا رَباعيَتَهُ ، وهو يدعوهم إلى الله ، فأنزل الله عز وجل **{لَيْسَ لَكَ مِنَ الأَمْرِ شَيْء ، أَوْ يَتُوبَ عليهم أو يُعَذِّبَهُمْ ، فإنهُمْ ظَالمون}** [ آل عمران : ١٢٨]. أخرجه مسلم والترمذي. وأخرج البخاري ذكر الشَّجِّ والآية في ترجمة باب.

**6.080-** Enes b. Mâlik'ten rivâyet edilmiştir:

"Uhud günü Rasûlullah'ın (as.) ön yan dişi kırılmış, başı da yarılmıştı. Bir taraftan yüzündeki kanı siliyor, diğer taraftan da;

**"Peygamber'lerinin kafasını yaran, dişini kıran bir millet nasıl felah bulur?"** diyordu. Halbuki O, insanları sadece Allah'a davet ediyordu. Bunun üzerine Yüce Allah;

***"Senin elinde bir şey yok! Allah onların tövbesini ya kabul eder, veyahut da onlara azap eder; çünkü onlar zâlimdirler"***[68] âyetini indirdi."[69]

---

[67] **Buharî**, Megâzî, 25.

[68] Âli İmrân, 128.

[69] **Buharî**, Megâzî, 22**Müslim**, Cihâd, 37/104; **Tirmizî**, Tefsir, .

٦٠٨١ـ (م ـ أنس بن مالك رضي الله عنه) أن رسول الله صلى الله عليه وسلم كان يقول يوم أُحُد: « اللهم إنك إنْ تَشَأْ لا تُعبَدْ في الأرض ». أخرجه مسلم.

**6.081-** Enes b. Mâlik'ten rivâyet edildiğine göre, Uhud günü Rasûlullah (as.) şöyle diyordu:

**"Ey Allah'ım; eğer sen** (helâk etmeyi) **murad edersen, yeryüzünde sana ibâdet edecek kimse kalmaz."**[70]

**İZAH**

Bu dua ile Hz. Peygamber, Allah'tan yardım ve zafer istemektedir. Bu duanın **Bedir** savaşında yapıldığı rivâyeti daha meşhurdur. Ancak her iki savaşta yapılmış olması da muhtemeldir.

٦٠٨٢ـ (خ ـ السائب بن يزيد رضي الله عنه) قال : « صحبتُ ابنَ عوف، وطلحة بنَ عبيد الله، والمقدادَ ، وسعدا ، فما سمعتُ أحدا منهم يحدِّث عن رسول الله صلى الله عليه وسلم ، إلا أني سمعتُ طلحةَ يُحَدِّثُ عن يَوْمِ أُحُد ». أخرجه البخاري.

**6.082-** es-Sâib b. Yezîd şöyle dedi:

"Abdurrahman b. Avf, Talha b. Ubeydullah, Mikdâd ve Sa'd ile sohbette bulundum. Bunlardan hiç birinin Hz. Peygamber'den hadîs rivâyet ettiğini duymadım, yalnız Talha'nın Uhud günü hakkında rivâyette bulunduğunu işittim."

**İZAH**

**Sâib b. Yezid,** hicretin ikinci yılında dünyaya gelmiş, çocuk yaşta Hz. Peygamber'i görmüş küçük sahâbelerdendir. Bu hadîste **"Hz. Peygamber'den hadîs rivâyet ettiklerini işitmedim"** derken, muhtemelen Rasûlullah'ın (as.) savaşlarıyla ilgili onların rivâyetine muttali olmadığını kastetmektedir.

٦٠٨٣ـ (خ ـ جابر بن عبد الله رضي الله عنهما) قال: « اصْطَبَحَ الْخَمْرَ يومَ أُحُد ناسٌ [ثم] قُتلوا شُهَدَاء». أخرجه البخاري.

---

[70] **Müslim,** Cihâd, 7/23.

**6.083-** Câbir b. Abdullah şöyle dedi:

"Uhud günü insanlar, sabahleyin şarap içmişlerdi, sonra savaştılar ve şehid oldular."[71]

**İZAH**

Bilindiği üzere Uhud savaşı sırasında şarap henüz haram kılınmamıştı. Şarabın kesin olarak ne zaman haram kılındığı konusunda farklı tarihler verilmekle birlikte, kesin olan husus onun Uhud'da haram kılınmadığıdır.

**٦٠٨٤ـ** (خ م ـ **عائشة** رضي الله عنها) : **{الَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِلَّهِ وَالرَّسُولِ مِن بَعْدِ مَا أَصَابَهُمُ الْقَرْحُ لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا مِنْهُمْ وَاتَّقَوْا أَجْرٌ عَظِيمٌ}** [آل عمران : ١٧٢] قالت لعروة : « **يا ابنَ أُخْتِي** ، كانَ أَبَوَاكَ مِنْهُم الزبيرُ وَأبو بَكْرٍ ، لَمَّا أصَابَ نبيَّ الله صلى الله عليه وسلم ما أَصَابَ يومَ أُحد، **فانصرف** عنه المشركون خَافَ أنْ يَرْجِعُوا ، فقال: **مَنْ يَذهبُ فِي إثْرِهِم؟** **فانتدب منهم** سبعون رَجُلا ، قال: **كان فيهم** أبو بكر والزُّبَيْرُ».

أخرجه البخاري ، ومسلم. وفي رواية : **قال عُروة** : قالت لي عائشةُ : « أَبَوَاكَ والله من الذين استجابوا لله والرسول من بعد ما أصابهم القَرْحُ - زاد في رواية - تعني : أبا بكر والزبيرَ».

**6.084-** Hz. Âişe;

***"Kendilerine yara isabet ettikten sonra da Allah ve Rasûlü'nün emrine icâbet edenler, onlardan iyilik yapan ve kötülükten sakınanlar için pek büyük bir mükâfat vardır"***[72] âyeti hakkında Urve'ye şöyle dedi:

"- Ey ablamın oğlu! Senin baban Zübeyr ve büyük baban Ebû Bekir işte o bahtiyar insanlardandı. Uhud günü Rasûlullah'ın (as.) başına o musibet geldiğinde ve müşrikler de dönüp gittiklerinde, Hz. Peygamber onların tekrar dönmelerinden endişe etmiş ve;

---

[71] **Buharî**, Megazî, 17; Cihâd, 19; Tefsir, 5/10.

[72] Âli İmrân, 172.

*"- Düşmanları kim takibe çıkar?"* diye sormuştu. Bunun üzerine ashâbdan hemen yetmiş kişi fırlamıştı. Ebû Bekir ve Zübeyr de onların arasında idi."[73]

**İZAH**

**Uhud'**da müşrikler savaşı kazandıktan sonra, Allah tarafından içlerine bir korku düşürülmüş ve zaferin sonunu getiremeden hemen **Mekke'**ye doğru yola çıkmışlardı. İşte bunun üzerine Hz. Peygamber, hemen ertesi gün onları **Hamrâu'l-Esed** mevkiine kadar kovalamış, böylece hem müşriklerin kalplerine korku salmış, onlara yıkılmadığını göstermiş, cesaretlerini kırmış ve onların tekrar **Medîne'**ye saldırmalarını da önlemişti. Bunun yanında şüphesiz mü'minlerin morallerini de kuvvetlendirmişti. Hz. Peygamber bu takip işine, sadece dün savaşa katılmış olanların iştirak etmesine izin vermişti.

Bu rivâyette, Hz. Peygamber'in, müşriklerin tekrar dönüp **Medîne'**ye saldırmalarından endişe ettiğine işaret edilmektedir. **İbn Hacer**'in, **Abd b. Humeyd**'in **Müsned**'inden naklettiği bir rivâyet, Hz. Peygamber'in bu endişesini doğrulamaktadır. Bu rivâyete göre müşrikler **Ravha** mevkiine geldiklerinde, müslümanları yendikleri halde köklerini kazımadıklarına üzülerek tekrar dönüp **Medîne'**ye saldırmayı düşünmüşlerdi. Ancak o sırada Hz. Peygamber'in çok kalabalık bir askerle kendilerini takibe çıktığı haberini almışlar, bunu üzerine sür'atle **Mekke'**ye doğru yollarına devam etmişlerdi.[74]

## غزوة الرّجيع

## 8- RACÎ' GAZÂSI

**٦٠٨٥ـــ (خ د ـــ أبو هريرة** رضي الله عنه) قال : « بَعَثَ النبيُّ صلى الله عليه وسلم سَرِيَّة عَيْنا ، وَأَمَّرَ عليهم عاصمَ بنَ ثابت - وهو جدُّ عاصم بن عمر بن الخطاب- فانطلقوا ،

---

[73] **Buharî**, Megâzî, 26; **Müslim**, Fedâilu's-Sahâbe, 6/51.

[74] Bkz., **İbn Hacer**, VIII, 124.

حتى إذا كانوا بين عُسْفَانَ ومكةَ ذُكِرُوا لحَيٍّ مِنْ هُذَيل ، يقال لهم بنو لحيان، فَتَبِعُوهُمْ بقريب من مائة رام ، فاقْتَفوْا آثارهم ، حتى أتَوْا منزلا نَزَلُوهُ ، فوجدوا فيه نَوَى تمر تَزَوَّدُوه من المدينة ، فقالوا : هذا تمرُ يثربَ ، فَتَبِعُوا آثارهم حتى لَحِقُوهُمْ ، فلما أحسَّ بهم عاصم وأصحابه، لجؤوا إلى فَدفَد، وجاء القوم ، فأحاطوا بهم ، فقالوا : لكم العهد والميثاق : إن نزلتم إلينا أنْ لا نَقْتُلَ منكم رَجُلا ، فقال عاصم : أمَّا أنا فلا أنزل في ذِمَّة كافر ، اللهم أخْبِر عنَّا رسولَك، فقاتلوهم ، فَرَمَوْهُمْ حتى قَتلوا عاصما في سبعة نَفَر بالنَّبْل ، وَبَقِيَ خُبَيْب وزيد ، ورجل آخرُ ، فأعطَوْهُمُ العَهْدَ والميثاقَ ، فلما أَعْطَوْهم العهدَ والميثاقَ نزلوا إليهم ، فلما استمكَنُوا منهم ، حَلُّوا أوْتارَ قِسِيِّهِم فَرَبَطُوهم بها ، فقال الرجل الثالث الذي معهم : هذا أوَّلُ الغَدْر ، فأبَى أن يَصْحَبَهم ، فجرَّرُوهُ وعالجوه على أن يَصْحَبَهُمْ ، فلم يفعلْ ، فقتلوه ، وانطلقوا بخُبَيْب وزيد ، حتى باعوهما بمكة ، فاشترى خُبيبا بنو الحارث بن عامر بن نوفل ، وكان خبيب هو قتل الحارث يومَ بدر ، فمكث عندهم أسيرا ، حتى إذا أجْمَعُوا قَتْلَهُ ، استعار موسى من [بعض] بنات الحارث، لِيَسْتَحِدَّ بها ، فأعارَتْه ، قالت: فَغَفَلْتُ عَنْ صَبيٍّ لي ، فَدَرَجَ إليه حتى أتَاهُ ، فوضعه على فخذه ، فلما رأيتُهُ فَزِعتُ منه فَزْعَة عَرفَ ذلك مني، وفي يده الموسى ، فقال : أتَخْشَيْنَ أنْ أقْتُلَهُ ؟ ما كنتُ لأفعل ذلك إن شاء الله ، وكانت تقول : ما رأيتُ أسيرا قطُّ خيرا من خُبَيْب ، لقد رأيتُهُ يأكلُ من قِطْفِ عنَب ، وما بمكة يومئذ ثَمَرَة ، وإنَّهُ لَموثَق في الحديد، وما كان إلا رزق رزقه الله خُبَيْبا ، فلما خرجوا به من الحَرَم ليقتلوه ، قال : دَعُوني أُصلِّي ركعتين ، ثم انصرف إليهم ، فقال: لولا أن تَرَوا أنَّ ما بي جَزَع من الموت لَزِدْتُ ، فكان أوَّلَ مَنْ سَنَّ الركعتين عند القتل ، وقال: اللهم أحصِهِمْ عَدَدا. وقال :

فَلَسْتُ أُبالي حِينَ أُقْتَلُ مُسْلِما    عَلى أيِّ شِقٍّ كَانَ في الله مَصْرَعِي
وَذَلِكَ في ذَاتِ الإلهِ ، وَإنْ يَشَأْ    يُبَارِكْ على أوصَالِ شِلْوٍ مُمَزَّعِ

ثم قام إليه عُقبةُ بنُ الحارث، فقتله ، وبعثتْ قريش إلى عاصم لِيُؤتَوْا بشيء من جسده بعد موته – وكان قَتَل عظيما من عظمائهم يوم بدر – فبعث الله عليه مثل الظُّلَّة من الدَّبْر فحمتْهُ [من رُسُلهم] فلم يقدروا منه على شيء».

وفي رواية قال : « بعثَ رسولُ الله صلى الله عليه وسلم عَشْرَة رَهْط عينا ، وأَمَّر عليهم عاصمَ بنَ ثابت الأنصاريَّ - جدَّ عاصم بن عمر بن الخطاب فانطلقوا حتى إذا كانوا بالهدأة، بين عسفان ومكة... » وذكر الحديث.

وفي رواية : « بقريب من مائتي رجل ، [كلُّهم رام]» ، وفيه : « لجؤوا إلى موضع» ، وفيه فقال عاصم : « أيها القوم ، أما أنا » ، وفيه : « منهم خُبيب وزيد بن الدَّثِنَّة» ، وفيه «حتى باعوهما بمكة بعد وقعة بدر ، فابتاع بنو الحارث بن عامر بن نوفل بن عبد مناف خُبَيْبا »، وفيه : « فلما أخرجوه من الحرم ليقتلوه في الحلّ » ، وفيه قال : « اللهم أحصهم عَدَدا ، واقتُلهم بَدَدا ، ولا تُبْقِ منهم أحدا ». وقال :

وَلَسْتُ أُبالي حينَ أُقْتَلُ مُسْلما ... عَلى أيِّ جَنْبٍ كَانَ في الله مَصْرَعي

وَذلكَ في ذَات الإلَه ، وَإن يَشَأْ ... يُبارِكْ على أوصَالِ شِلْوٍ مُمَزَّعِ

ثم قام إليه أبو سَرْوَعة ، عقبةُ بن الحارث [فقتله] ، وكان خبيب هو سَنَّ لكلِّ مسلم قُتِلَ صبرا: الصلاةَ ، وأخبر - يعني النبيَّ صلى الله عليه وسلم - أصحابَهُ يوم أصيبوا خَبَرَهُمْ ، وبَعَثَ ناس من قريش إلى عاصم بن ثابت ، حين حُدِّثوا : أنه قُتِلَ - أن يُؤتَوْا بشيء منه يُعْرَفُ ، وكان قَتَلَ رَجُلا من عظمائهم ، فبعث الله لعاصم مثل الظُّلَّة من الدَّبْر ، فَحَمَتْهُ من رُسُلهم ، فلم يقدروا أن يقطعوا منه شيئا. أخرجه البخاري.

وأخرجه أبو داود إلى قوله: « يستحدُّ بها» ، ثم قال : « فلما خرجوا به ليقتلوه، قال لهم خُبَيْب : دعوني أركعُ ركْعتين ، ثم قال : والله ، لولا أن تحسبوا أن ما بي جزع لزدتُ».

وأخرجه في موضع آخر قال : « ابتاع بنو الحارث بن عامر بن نوفل خُبَيْبا - وكان خُبيب هو قتل الحارث بن عامر يوم بدر - فلبث خبيب عندهم أسيرا، حتى أجمعوا على قتله، فاستعار من بعض بنات الحارث موسى يستحدُّ بها ، فأعارته... » وذكر الحديث إلى قوله : ما كنتُ لأفعلَ ذلك.

قال أبو داود : وروى الزهريُّ هذه القصة ، قال : أخبرني عبيد الله بن عياض : « أنَّ بنتَ الحارث أخبرتْهُ : أنَّهم حين اجتمعوا - يعني لقتله - استعار منها موسى ليستحدَّ بها ، فأعارتْهُ » ، وهذه الحكاية عن الزهريِّ قد أخرجها البخاريُّ أيضا في رواية له.

**وفي رواية** رزين **زيادة:** «**قال عاصم:** أما أنا **فلا** أنزل في ذمّة كافر، اللهم **أخبر** عنّا رسولَكَ ، فجعل يرميهم ، ويقول :

*ما علّتي وأنا جَلد نابلٌ*     *والقوسُ فيها وتر عُنابلٌ*»

**6.085-** Ebû Hureyre anlatıyor:

"Rasûlullah (as.) bir keşif birliği göndermişti, başlarına da –Âsım b. Ömer b. el-Hattâb'ın dedesi (dayısı)- Âsım b. Sâbit'i[75] komutan tayin etmişti. Birlik, Usfân ile Mekke arasında bir yere varınca, Hüzeyl kabilesinin Benû Lihyân koluna onlardan haber verildi. Bununun üzerine yaklaşık 100 okçu onları takibe aldı. Okçular, onların izlerini takip ederek konaklamış oldukları yere kadar geldiler. Orada müslümanların Medîne'den azık olarak almış oldukları hurma çekirdeklerini buldular:

"- Bu, Medîne hurmasıdır!" dediler. Sonra izlerini takip ederek onları buldular. Âsım ve arkadaşları takip edildiklerini hissedince, yüksek ve sarp bir tepeye sığındılar. Benû Lihyân okçuları gelip onları kuşatır ve müslümanlara;

"- Eğer aşağı inerseniz, hiç birinizin canına zarar vermeyeceğimize dair size söz veriyoruz, ahd ediyoruz!" dediler.

Âsım arkadaşlarına;

"- Ben kâfirin sözüne güvenerek aşağı inmem!" dedi ve;

*"Ey Allah'ım, bizim durumumuzdan Rasûlü'nü haberdar et!"* diye duâ etti.

Neticede savaş yapıldı. Benû Lihyân okçuları, müslümanları ok yağmuruna tuttular ve Âsım yedi arkadaşıyla birlikte şehid olur. Geride Hubeyb, Zeyd ve bir kişi daha kalmıştı. Müşrikler, onlara da canlarına dokunmayacaklarına dair ahd ve mîsak verdiler. Bunun üzerine onlar da bu söze güvenerek aşağı indiler. Müşrikler onları ele

---

[75] **Âsım b. Sâbit**'in, **Hz. Ömer**'in oğlu **Âsım**'ın anne tarafından dedesi olduğu rivâyeti hakkında, **İbn Hacer** râvilerin hatasından kaynaklanan yanlış bir rivâyet olduğunu söyler. Çünkü **Âsım b. Sâbit, Âsım b. Ömer**'in dedesi değil, dayısıdır. **Âsım b. Ömer**'in annesi **Cemile bint Sâbit, Âsım b. Sâbit**'in kızkardeşi idi. Bkz., **İbn Hacer**, VIII, 43.

geçirince, hemen yaylarının kirişlerini çözdüler ve müslümanları onlarla bağladılar.

Hubeyb ve Zeyd'in yanında bulunan üçüncü kişi bunu görünce;

"- Bu, müşriklerin verdikleri söze ilk ihânetleridir" diyerek onlara direndi. Müşrikler onu sürükleyerek götürmeye çalıştılar, ama o yine direndi. Bunun üzerine onu öldürdüler.

Sonra Hubeyb ve Zeyd'i Mekke'ye götürdüler ve onları orada sattılar. Hubeyb'i, Hâris b. Âmir b. Nevfel'in çocuklarına sattılar. Hubeyb, Hâris'i Bedir savaşında öldüren adamdı. Hubeyb, bir müddet onların yanında esir olarak kaldı. Sonra onu öldürmeye karar verdiler. Bir gün Hubeyb, Hâris'in kızlarından birinden, eteğini traş etmek için ustra istedi, o da verdi. Kadın;

"Ustrayı vermekle iyi yapmadım; çünkü küçük yavrumu öldürebilir" diyerek endişeye kapılır ve hemen yanına gider. Kadın şöyle anlatır:

"Hubeyb, bebeği kucağına almıştı. Onları bu vaziyette görünce büyük bir korkuya kapıldım. Hubeyb de benim bu hâlimi anladı. Ustra da elinde idi. Bana;

"- Çocuğu öldüreceğimden mi korkuyorsun? İnşallah ben böyle bir şey yapmayacağım!" dedi. Kadın şunları da söyler:

"Ben Hubeyb'den daha hayırlı bir esir görmedim! Bir gün onun bir salkım üzüm yediğini görmüştüm. Halbuki o mevsimde Mekke'de hiç bir meyve yoktu, üstelik kendisi demir zincirlerle bağlı idi. Bunun, Allah tarafından Hubeyb'e verilen bir rızık olduğu şüphesizdi."

Sonra kendisini öldürmek üzere Harem mevkiine götürdüklerinde, Hubeyb;

"- Bana izin verin, iki rekât namaz kılayım" dedi. Sonra namazını bitirip gelince;

"- Eğer ölümden korktu da namazı uzattı demeyecek olsaydınız, namazımı daha da uzatacaktım" dedi.

İdamdan önce iki rekât namaz kılma âdetini ilk koyan Hubeyb idi.

Sonra Hubeyb;

"Ey Allah'ım; bunların hepsini tek tek say!" diye duâ etti. Sonra da şu beyitleri söyledi:

*"Müslüman olarak öldürülmeye ne gam! Nerede olursa olsun, ben Allah için ölüyorum. Bu ölüm, Allah'ın zâtı uğrunadır; eğer o isterse, parça parça edilmiş cesedin uzuvlarına bereketler yağdırır."*

Sonra Ukbe b. el-Hâris kalktı ve onu öldürdü.

Kureyş, Âsım b. Sâbit'in ölümünden sonra, onun cesedinden bir parçanın getirilmesi için adamlar gönderdi. Çünkü Âsım, Bedir'de Kureyş'in ileri gelenlerinden bazılarını öldürmüştü. Yüce Allah da Âsım'ın bulunduğu yere bir arı sürüsü bulutu gönderdi. Arılar Âsım'ı, Kureyşlilerden korudular ve adamlar onun cesedinden hiçbir parçayı alamadılar."[76]

**RİVÂYETLER**

Diğer bir rivâyet şöyledir:

"Rasûlullah (as.) on kişilik bir gözcü birliği göndermişti, başlarına da –Âsım b. Ömer b. el-Hattâb'ın dedesi (dayısı)- Âsım b. Sâbit'i komutan tayin etmişti. Birlik, Usfân ile Mekke arasındaki Hed'e mevkiine geldiler...." Sonra hadîsi yukarıdaki gibi zikreder.

Diğer bir rivâyette de; "Benû Lihyân'dan hepsi de okçu olan 200 kadar kişi vardı" denir. Bu rivâyette; "Müslümanlar bir yere sığındılar" denir. Sonra Âsım arkadaşlarına;

"- Ey millet!" diye hitap etmiş. Sonra; "Orada sadece Hubeyb ile Zeyd b. ed-Desine[77] kalmıştı" denir.

Kezâ bu rivâyette; "Bedir vak'asından sonra o ikisini Mekke'ye götürüp sattılar. Hubeyb'i Hâris b. Âmir b. Nevfel b. Abdimenâf'ın çocukları satın aldı" denir.

---

[76] **Buharî**, Megâzî, 9, 29; Cihâd, 170; Tevhîd, 14; **Ebû Davud**, Cihâd, 115/2660-61; Cenâiz, 16/3112.

[77] **Zeyd b. ed-Desine b. Muâviye b. Ubeyd el-Beyâdî el-Ensârî**: ö. 3/624. Sahabîdir. **Bedir** ve **Uhud** savaşlarına katılmıştı. **Racî'** gazasında Hubeyb b. Adiyy ile birlikte esir alınmış, **Mekke**'de Safvân b. Ümeyye'ye satılmış ve o da Zeyd'i öldürmüştü.

Sonra da Hubeyb'in; "Ey Allah'ım! Bunları tek tek say ve onları parça parça öldür! Onlardan bir tekini bile sağ bırakma!" diye duâ ettiği kaydedilir.

Sonra şu beyitleri söyledi:

***"Müslüman olarak öldürülmeye ne gam! Nerede olursa olsun, ben Allah için ölüyorum. Bu ölüm, Allah'ın zâtı uğrunadır; eğer o isterse, parça parça edilmiş cesedin uzuvlarına bereketler yağdırır."***

Sonra Ebû Sirvea Ukbe b. el-Hâris[78] kalktı ve onu öldürdü. Hubeyb, hapsedilerek öldürülen her müslümanın idamdan önce namaz kılma âdetini ilk koyan adam oldu.

Hz. Peygamber, bu birliğin karşılaştığı muâmeleyi günü gününe ashâbına haber verdi.

Âsım b. Sâbit'in öldürüldüğü söylenince, Kureyş, onun vücudundan, kendisini tanımaya yarayacak bir parçanın getirilmesi için adam göndermişti. Çünkü Âsım, Kureyş'in ileri gelenlerini öldürmüştü. Bunun üzerine Allah da Âsım'ı o adamlardan korumak üzere arı sürüsünden bir bulut göndermişti. Bu yüzden Kureyşliler, Âsım'ın cesedinden hiçbir şey alamadılar."

Bunları **Buharî** tahric etti.

**Ebû Davud** da; "Etek traşı olmak için ustra istedi" cümlesine kadar olan kısmı tahric etti. Sonra şöyle dedi:

"Hubeyb'i öldürmek üzere çıkardıklarında, müşriklere;

"- Müsaade edin, iki rekât namaz kılayım" dedi. Sonra da onlara;

"- Vallahi, eğer korktuğumu düşünmeseydiniz, namazı daha da uzatırdım!" dedi.

**Ebû Davud**, hadîsi eserinin başka bir yerinde şöyle tahric eder:

"Hâris b. Âmir b. Nevfel'in çocukları, Hubeyb'i satın aldılar. Hubeyb, Bedir'de Hâris b. Âmir'i öldürmüştü. Hubeyb bir süre onların yanında esir olarak kaldı. Nihayet Hubeyb'i öldürmeye karar

---

[78] **Ebû Sirvea, Ukbe b. el-Hâris b. Âmir b. Nevfel b. Abdimenâf b. Kusay el-Kuraşî en-Nevfelî**: Sahabîdir. Babası Bedir savaşında müşriklerin iâşesini temin ediyordu. Kendisi **Mekke** fethinde İslâm'a girmişti. Kendisinden İbrahim b. Abdurrahman b. Avf ve İbn Ebî Müleyke rivâyet etti.

verdiler. O sırada Hubeyb, Hâris'in kızlarından birinden, etek traşı olmak için bir ustra istedi, o da verdi..."

Sonra hadîsi, Hubeyb'in; "Çocuğu öldüreceğimden mi korkuyorsun? İnşâllah ben böyle bir şey yapmayacağım!" sözüne kadar olan kısmı aynen zikreder. Sonra Ebû Davud der ki:

"Bu kıssayı Zührî rivâyet etti ve dedi ki:

"Bana Ubeydullah b. İyâd[79] haber verdi ki; Hâris'in kızı ona şöyle söylemiş:

"Onu öldürmek üzere toplandıklarında, Hubeyb kendisinden etek traşı olmak üzere bir ustra istedi, o da verdi."

Zührî'nin bu rivâyetini **Buharî**, ondan naklettiği başka bir rivâyette tahric etti."

**Rezîn**'in rivâyetinde şöyle bir ziyâde de vardır: "Âsım;

"- Ben kâfirin zimmetine güvenerek inmem! Ey Allah'ım; Rasûlü'nü bizden haberdar et!" dedi. Sonra da bir taraftan düşmana ok atıyor, diğer taraftan da şu beyti söylüyordu:

***"Ben hasta değilim; aksine ben, yayında kalın kirişler bulunan güçlü-kuvvetli bir okçuyum."***

## İZAH

**Racî'** vak'ası, **Uhud** savaşından sonra vukû bulmuştur. Hz. Peygamber, Kureyşlilerin hareketlerini takip etmek üzere on kişilik bir keşif birliğini **Mekke** taraflarına göndermişti. Birlik **Usfan'**a yedi mil mesafedeki **Hed'e** mevkiine gelince, **Benû Lihyân** kabilesi mensupları tarafından fark edilir ve hadîste anlatılan olay cereyan eder.

**Racî',** hayvan pisliği demektir. Hadîste anlatılan olay, müslümanların hayvanlarının dışkıları yoklanarak içlerindeki hurma çekirdekleri bulunmuş ve bu çekirdeklerden hareketle bunların **Medine'**den gelen müslümanlar olduğu kanaatine varılmıştı. Çünkü develere yem olarak hurma vermek, Medînelilerin âdeti idi. Bunun

---

[79] **Ubeydullah b. İyâd b. Amr b. Abd el-Kârî el-Mekkî**: Mekkeli tâbiîlerdendir. Babasından, Hz. Âişe ve Ebû Saîd el-Hudrî'den rivâyeti vardır. Sikadır, hadîsi **Buharî**'de tahric edilmiştir.

üzerine müşrikler onları takibe koyulmuşlardı. İşte bu takibe hayvan pisliğinden hareketle başlandığı için, ona **Racî'** vak'ası adı verilmişti.

Hadîste de anlatıldığı üzere Yüce Allah **Âsım b. Sâbit**'in duâsını kabul buyurarak Hz. Peygamber'i olaydan haberdar etmiş ve Rasûlullah (as.) da ashâbına durumu anlatmıştı. Ayrıca **Âsım**'ın; **"Ya Rabbi, ben senin dinini koruyorum sen de cesedimi koru!"** diye duâ ettiği de rivâyet edilir. Nitekim hadîste, müşrikler **Âsım**'ın tanınmasını sağlayacak bir uzvunu kesmek için geldikleri halde arı sürüsü ile karşılaştıkları ve bu yüzden cesede dokunamadıkları anlatılmaktadır. Bu olay üzerine **Âsım**'a ***"hamiyyu'd-deber"***, yani **"arıların koruduğu adam"** adı verilmişti. Hatta bunu duyan **Hz. Ömer**; **"Allah mü'min kulunu hayatında iken müşriklerden koruduğu gibi öldükten sonra da onlardan korudu"** demişti.

Rivâyete göre **Âsım, Uhud** savaşında müşriklerden **Müsâfi' b. Talha** ile kardeşini ağır yaralamış, anneleri **Sülâfe** son nefeslerinde yetişip bunu kimin yaptığını sorduğunda, her ikisi de; **"Beni vuran adamın sadece sesini duydum, *'Al sana! Ben İbn Ebî'l-Aklah!"*** diyordu cevabını vermişler, bunun üzerine anneleri **Sülâfe, "Eğer Âsım'ın kafasını ele geçirebilirse, onunla şarap içeceğine yemin etmişti."** Bunu duyan **Âsım** da Allah'tan hiç bir müşriki kendisine yaklaştırmamasını dilemişti.

**Hubeyb** ile **Zeyd**'in yanında bulunan ve direndiği için orada öldürülen üçüncü kişinin **Abdullah b. Târık** olduğu rivâyet edilir.[80]

**Hubeyb**'i, **Bedir**'de öldürüğü **Hâris b. Âmir**'in çocukları satın almışlar, **Zeyd b. ed-Desine**'yi de **Safvân b. Ümeyye** satın almış ve öldürmüştü.

**Hubeyb**'in öldürülmesinde bazı fevkalade olaylar da görülmüştür. Mesela, meyve mevsimi olmadığı halde zincirlere bağlı olan **Hubeyb**'in elinde üzüm salkımının görülmesi bunlardandır. Ayrıca **Hubeyb**, öldürüleceği sırada; **"Allah'ım, Rasûlü'ne durumumu haber verecek kimseyi bulamıyorum, benden kendisine selâm ulaştır!"** diye duâ etmiş, kendisine onun selâmı

---

[80] Bkz., **İbn Hacer**, VIII, 134.

hemen tebliğ edilen Rasûlullah (as.) da açıktan, **"Ve aleyke's-Selâm ya Hubeyb!"** diyerek selâmını almıştı.

**Hubeyb'**in elinde ustra bulunduğu ve çocuk da kucağında olduğu halde çocuğa dokunmaması, emsâli olmayan insanî bir davranıştır. Gayeye varmak için her yolun mübah olmadığını gösteren meşrûiyetçi bir mantalite ve son derece saygı değer bir tutumdur.

**Hâris b. el-Bersâ'**nın anlattığına göre **Hubeyb** öldürülmek üzere **Ten'im** mevkiine getirildiğinde, müşrikleri kastederek; **"Allah'ım, bunları tek tek say, sonra bir tekini bile sağ bırakmadan hepsini öldür!"** diye bedduâ etmişti. Bunun üzerine **Hâris b. el-Bersâ; "Vallahi bizden hiç kimsenin sağ kalmayacağını düşünmeye başladım"** der ve gerçekten bir yıl geçmeden oradakilerin hepsi ölür.

Son nefesinde müşrikler, **"Şu anda senin yerine Muhammed'in olmasını istemez miydin?"** sorusuna **Hubeyb; "Değil benim yerime Muhammed'in idam edilmesini, O'nun ayağına bir dikenin batmasından ise, vallahi'l-azîm ben hayatımı vermeye razıyım"** cevabını vermişti.[81]

**٦٠٨٦**ـ (خ ـ جابر رضي الله عنه) قال : « الذي قتل خبيبا : هو أبو سَرْوَعة ».
أخرجه البخاري.

**6.086-** Cabir şöyle dedi:
"Hubeyb'i öldüren, Ebû Servea idi."[82]

## İZAH

**Ebû Servea, Hubeyb'**in **Bedir'**de öldürdüğü **Hâris b. Âmir'**in oğludur. Asıl adı **Ukbe b. el-Hâris'**tir. Ancak bazı tarihçilere göre **Ebû Servea, Ukbe b. Hâris'**in kardeşidir. **İbn İshak**, sahih bir senedle **Ukbe b. Hâris'**in şu sözünü kaydeder:

---

[81] Bkz., **İbn Hacer**, VIII, 131-139.

[82] **Buharî**, Megâzî, 29

"Hubeyb'i ben öldürmedim; çünkü o zaman ben küçüktüm. Ama Ebû Meysere el-Abderî mızrağı aldı, benim elime verdi, sonra elimi ve mızrağı tutarak ona sapladı."[83]

غزوة بئر معونة

## 9- Bİ'Rİ MAÛNE GAZÂSI

٦٠٨٧ــ (خ م ــ أنس بن مالك رضي الله عنه) قال : « بعثَ رسولُ الله صلى الله عليه وسلم أقواما من بني سُلَيم إلى بني عامر في سبعين ».

وفي رواية : « أن النبيَّ صلى الله عليه وسلم بعث خاله - أخا لأمِّ سُلَيم ، واسمه :حرام في سبعين راكبا ، فلما قَدِمُوا قال لهم خالي : أتَقَدَّمُكم ، فإن آمنوني حتى أبَلِّغهم عن رسول الله صلى الله عليه وسلم ، وإلا كنتم مني قريبا ، فتقدَّم ، فآمنوه ، فبينما يُحدِّثهم عن رسول الله صلى الله عليه وسلم، إذ أومَؤُوا إلى رجل منهم ، فطعنه فأنفذه ، فقال : الله أكبر ، فُزْتُ وربِّ الكعبة ، ثم مالوا على بقية أصحابه، فقتلوهم ، إلا رجلا أعرجَ صَعد الجبل. قال همام : وأُراه آخرَ معه ، فأخبر جبريلُ عليه السلام النبيَّ صلى الله عليه وسلم أنهم قد لَقُوا ربَّهم ، فرضي عنهم وأرضاهم ، قال : فكُنَّا نقرأُ: « أن بَلِّغوا قومَنا أنَّا قد لَقينا ربَّنا ، فرضي عنَّا وأرضانا » ثم نسخ بعدُ ، فدعا عليهم أربعين صباحا على رُعْل وذَكْوان [وبني لِحْيان] وبني عُصَيَّة الذين عَصَوُا الله ورسولَهُ ».

وفي رواية : « أن رِعلا وذَكْوانَ ، وبني لِحيان استمدُّوا رسولَ الله صلى الله عليه وسلم [على عدوّ] فأمدَّهم بسبعين من الأنصار كُنَّا نسمِّيهم : القُرَاءَ في زمانهم، كانوا يحتطبون بالنهار، ويصلُّون بالليل، حتى إذا كانوا ببئر مَعُونَةَ قتلوهم ، وغدروا بهم، فبلغ ذلك النَّبيَّ صلى الله عليه وسلم، فقنتَ شهرا يدعو في الصبح على أحياء من العرب، على رِعْل وذَكْوان وعُصيَّة وبني لحيان، قال أنس: فقرأنا فيهم قرآنا ، ثم إن ذلك رُفعَ : بَلِّغوا [عنَّا] قومَنا... » وذكره.

[83] İbn Hişâm, III, 182.

وفي رواية قال : « دعا رسولُ الله صلى الله عليه وسلم على الذين قَتلوا أصحابَ بئر معونَة: ثلاثين صباحا ، يدعو على رِعْل وذَكوان ، [ولحيان] وعُصيَّة ، عَصَت الله ورسولَهُ. قال أنس : فأنزلَ الله عز وجل لنبيِّه في الذين قُتلوا في بئر معونةَ قرآنا قرأناه ، حتى نسخَ بعدُ : أَن بلِّغوا قومنا أنْ قد لَقينا رَّبنا ، فرضي عنا ، ورَضينا عنه».

أخرجه البخاري، ومسلم. وللبخاري عن أنس قال : « لما طُعِنَ حَرَامُ بنُ مِلْحان – وكان خَالَهُ – يوم بئر معونة، قال بالدم هكذا ، فنضَحَهُ على وجهه ورأسه، ثم قال : فُزتُ وربِّ الكعبة ».

ولمسلم قال : « جاء ناس إلى النبيِّ صلى الله عليه وسلم ، فقالوا : ابعث معنا رجالا يعلِّمونا القرآنَ والسُّنَّةَ ، فبعث إليهم سبعين رجلا من الأنصار يقال لهم : القُرَّاءُ ، فيهم خالي حَرَام ، يقرؤون القرآنَ ، ويتدارسُون بالليل يتعلَّمون وكانوا بالنهار يجيئون بالماء فيضعونه في المسجد، ويحتطبون فيبيعونه ، ويشترون به الطعام لأهل الصُّفَّة والفقراء ، فبعثهم النبيُّ صلى الله عليه وسلم إليهم ، فعرضوا لهم ، فقتلوهم قبل أن يبلُغوا المكان ، فقالوا: اللهم أبلغ عَنَّا نَبيَّنا : أنا قد لَقيناكَ، فرَضينا عنكَ، ورَضيتَ عَنَّا ، قال : وأتى رجل حَرَاما – خالَ أنس – من خَلْفه ، فطعنه برُمح حتى أنْفَذَهُ ، فقالَ حَرَام : فُزْتُ وربِّ الكعبة ، فقال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم لأصحابه: إنْ إخوانكم قد قُتلوا، وإنهم قالوا : اللهم بَلِّغْ عنا نبيَّنا : أنَّا قد لَقينَاكَ ، فرَضينا عنك ، ورَضيت عنا ».

وفي رواية للبخاري : « أنْ رسولَ الله صلى الله عليه وسلم بعث خاله – أخا لأمِّ سُليم – في سبعين راكبا، وكان رئيسَ المشركين عامرُ بن الطُّفَيل خيَّر بين ثلاث خصال، فقال: يكونُ لك أهلُ السَّهْل ، ولي أهْلُ المدَر ، أو أكون خليفتك ، أو أغزوكَ بأهل غَطَفان بألف وألف، فطُعِن عامر في بيت أُمِّ فلان، فقال : غُدَّة كَغُدَّة البَكر ، في بيت امرأة من آل فلان، ائتوني بفرسي، فمات على ظهر فرسه، فانطلق حَرَام أخو أُمِّ سليم – وهو رجل أعرجُ – ورجل من بني فلان، قال : كونا قريبا حتى آتيهَم ، فإن آمنوني كنتم قريبا ، وإن قتلوني أتيتُم أصحابَكم ، فقال : أتؤْمنوني أن أبلِّغ رسالةَ رسولِ الله صلى الله عليه وسلم... » وذكر الحديث مثل الأولى.

وهذه الرواية لم يذكرها الحميديُّ في كتابه، ولهذا الحديث روايات مختصرة ، تتضمَّن ذِكْرَ القنوت ، وقد ذكرناها في « كتاب الصلاة » من حرف الصاد.

**6.087-** Enes b. Mâlik şöyle dedi:

"Rasûlullah (as.), Benû Âmir kabilesi ile Benû Süleym'den bazı kabilelere yetmiş kişi göndermişti."[84]

**RİVÂYETLER**

Diğer bir rivâyet şöyledir:

"Hz. Peygamber dayımı –Ümmü Süleym'in kardeşi Harâm'ı[85]- yetmiş binitli ile birlikte göndermişti. Bi'ri Maûne'ye vardıkları zaman dayım arkadaşlarına;

"- Ben önden gideyim; eğer kendilerine Rasûlullah'tan (as.) tebliğde bulunmam konusunda bana güvence verirlerse ne alâ!.. Şayet vermezlerse, sizler de bana yakın bir yerde olursunuz" dedi ve önden yola çıktı. Gittiği yerde dayıma önce güvence verdiler. Dayım onlara Rasûlullah'tan (as.) bahsederken, onlar içlerinden birine işaret ettiler ve o da birden dayıma mızrağını sapladı ve dayımı öldürdü. Öleceği anda dayım;

"Allahu ekber! Kâbe'nin Rabbine yemin olsun ki, ben kazandım!" dedi. Sonra dayımın diğer arkadaşlarına yöneldiler ve bir dağın tepesine kaçan bir kişi dışında hepsini öldürdüler."

Hemmâm; "Zannediyorum, onunla birlikte bir kişi daha vardı" dedi.

Sonra Cibrîl (as.), **'onların Rablerine kavuştuklarını ve Rablerinin onlardan, onların da Rablerinden razı olduklarını'** Hz. Peygamber'e bildirdi. Hatta biz; **"Bizim Rabbimize kavuştuğumuzu, O'nun bizden razı olduğunu ve bizleri de razı ettiğini kavmimize**

---

[84] **Buharî**, Megâzî,29; Vitir, 7; Cihâd, 9; **Müslim**, Mesâcid, 54/297; İmâret, 41/147.

[85] **Harâm b. Milhân (Mâlik) b. Halid b. Zeyd el-Ensârî**: ö. 4/625. Sahabîdir, Medîneli Ensâr'dandır. Meşhur sahabî Enes b. Mâlik'in dayısı ve Ümmü Süleym'in kardeşidir. **Bedir** ve **Uhud** savaşlarına katıldı. **Bi'r-i Maûne**'de Âmir b. Tufeyl tarafından şehîd edildi. Oklandığında son nefesini verirken; "**vallahi ben kazandım**" diye haykırmış ve kendisini öldürenleri hayretlere düşürmüştü.

**tebliğ edin!"** cümlesini Kur'ân âyeti olarak okuyorduk, ama sonra bu nesh edildi. Bu olay üzerine Hz. Peygamber, Allah'a ve Rasûlü'ne isyân eden Ri'l, Zekvân, Benû Lihyân ve Benû Usayye kabilelerine kırk sabah boyunca bedduâ etti."

Başka bir rivâyet de şöyledir:

"Ri'l, Zekvân ve Benû Lihyân kabileleri, düşmana karşı Rasûlullah'tan (as.) yardım istediler. Hz. Peygamber de onlara yetmiş kişi ile yardım etti, ki biz o insanlara "kurrâ" diyorduk. Bu insanlar, gündüzleri odun toplayarak geçinirler, geceleri de ibâdet ederlerdi. Bunlar Bi'ri Maûne mevkiine geldikleri zaman, mezkür kabileler ihânet ederek onları öldürdüler. Bu haber Hz. Peygamber'e ulaştı, bunun üzerine Rasûlullah (as.) bir ay boyunca sabah namazlarında kunût yaptı ve o Ri'l, Zekvân, Usayye ve Benû Lihyân adlı Arap kabilelerine bedduâ etti."

Enes şöyle dedi:

"Biz onlar hakkında; ***'belliğû anna kavmenâ....'*** diye Kur'ân'dan bir âyet okurduk, ama sonra bu âyet kaldırıldı."

Bir başka rivâyet de şöyledir:

"Rasûlullah (as.) Bi'ri Maûne'de ashâbını öldürenlere otuz sabah boyunca bedduâ etti; Allah'a ve Rasûlü'ne isyân eden Ri'l, Zekvân Lihyân ve Usayye kabilelerine bedduâ etti."

Enes şöyle dedi:

"Yüce Allah, Peygamber'ine, Bi'ri Maûne'de öldürülen insanlar hakkında; ***'Kavmimize tebliğ edin ki, biz Rabbimize kavuştuk; O bizden râzı oldu, biz de O'ndan râzı olduk'*** şeklinde bir Kur'ân âyeti indirmişti, ama sonra bu âyet nesh edildi."

Bunları **Buharî** ve **Müslim** tahric etti.

**Buharî**'nin Enes'ten diğer bir rivâyeti de şöyledir:

"Bi'ri Maûne günü Harâm b. Milhân –ki o dayımdı- vurulunca, kanını (eliyle) şöyle aldı, yüzüne ve başına sürdü, sonra da;

"Kâbe'nin Rabbine yemin olsun ki, ben kazandım!" dedi.

**Müslim**'in bir rivâyeti de şöyledir:

"Bazı insanlar Hz. Peygamber'e gelip;

"- Bize Kur'ân'ı ve sünneti öğretecek adamlar gönder!" dediler. Hz. Peygamber de onlara Ensâr'dan, kendilerine *"kurrâ"* denen yetmiş kişi gönderir. Onların arasında dayım Harâm da vardı. Onlar daima Kur'ân okurlar, geceleri ders yaparlar ve ilim öğrenirlerdi. Gündüzleri de su getirip mescide koyarlar, odun toplayıp satarlar ve kazandıkları ile de Suffa ehli ve fakirler için yiyecek alırlardı. Hz. Peygamber bunları, o kabilelere gönderdi. Ama daha gidecekleri yere varmadan bunları bastırıp katlettiler. Bu insanlar öldürüleceklerini anlayınca şöyle duâ ettiler:

***"Ey Allah'ım! Bizden Rasûlü'ne haber ver ki, bizler sana kavuşuyoruz; biz senden râzıyız, sen de bizden râzı oldun!"***

Râvi şöyle anlatır:

"Bir adam Enes'in dayısı Harâm'a arkasından yaklaşır, ona mızrağını saplar ve işini bitirir. O anda Harâm;

"Kâbe'nin Rabbine yemin olsun ki, ben kazandım!" der.

Rasûlullah (as.) ashâbına şöyle söyler:

**"Kardeşleriniz öldürüldü. Onlar şöyle dediler:**

***"Ey Allah'ım! Bizden Peygamber'ine tebliğ et ki, biz sana kavuştuk ve biz senden razı olduk, sen de bizden razı oldun."***

**Buharî'**nin bir diğer rivâyeti de şöyledir:

"Rasûlullah (as.) dayımı –Ümmü Süleym'in kardeşini- yetmiş binitli içinde gönderdi. Müşriklerin reisi Âmir b. Tufeyl, Hz. Peygamber'e gelip şu üç tekliften birini kabul etmesini istemişti:

1- Ya bâdiyede yaşayanlar senin, köy ve şehirde yaşayanlar benim olsun,

2- Yahut (hepsine sen hükmet, ama) ben senin halifen olayım,

3- Veyahut da Ğatafân kabilesinden bin (kızıl at) ve bin de (kızıl kısrak) alarak seninle savaşayım.

Sonra Âmir, Ümmü fulanın (Selûl âilesinden Zühl b. Safvân'ın kızının) evinde taun hastalığına yakalandı. (Boynunda peyda olan şişliği görünce);

"- Deve taununa benzer bir şişlik! Hem de bu âilenin evinde!.." diye söylendi. Sonra da;

"- Getirin atımı!" dedi.

Neticede Âmir, atının sırtında can verdi.

Gönderilen yetmiş kişi arasında bulunan ve Ümmü Süleym'in kardeşi olan Harâm ile Benû fulandan aksak bir adam (ve başka biri) birlikte gittiler. Harâm, yanındakine;

"- Ben onların yanına varıncaya kadar siz ikiniz, şu yakında durun! Eğer onlar bana güvence verirlerse, siz bana yakın yerde bulunursunuz; ama şayet beni öldürürlerse, hemen diğer arkadaşlarınıza gidersiniz" dedi.

Neticede Harâm gidip onlara;

"- Allah Rasûlü'nün (as.) risâletini tebliğ etmem için bana güvence veriyor musunuz?" dedi... Sonra hadîs, ilk rivâyetteki gibi devam eder.

Bu rivâyeti **Humeydî** eserine almadı. Ayrıca bu hadîsin, kunût meselesini ihtiva eden muhtasar rivâyetleri de bulunmaktadır. Biz onları **Kitâbu's-Salât**'ta zikretmiştik.

**İZAH**

**Bi'ri Maûne,** hicretin dördüncü yılında, **Uhud** savaşından dört ay sonra Safer ayında vukû bulan ve insanlık tarihinde eşi görülmemiş bir vahşet olayıdır. Bu olayla ilgili pek çok rivâyet vardır. Bu rivâyetlerin özeti şudur:

**"Mülâibu'l-esinne"** lakabıyla meşhur olan **Ebû Berâ Âmir b. Mâlik el-Âmirî**, Hz. Peygamber'e gelmişti. Rasûlullah'a (as.) saygı göstermekle birlikte müslüman olmamıştı. Ama Hz. Peygamber'e

**"-Necid taraflarına birkaç kişiyi gönder, onlar İslâm'ı anlatsınlar, insanlar belki sana tâbi olurlar"** teklifinde bulunmuştu. **Necid** bölgesi diye kastedilen, **Mekke**'nin kuzey taraflarında oturan **Benû Âmir** ile **Benû Süleym** kabileleridir. Hz. Peygamber, **Necid** havâlisinden endişe ettiğini, arkadaşlarının hayatlarını tehlikeye atamayacağını söyledi ise de, **Ebû Berâ** onları koruyacağını garanti etmesi üzerine **Suffe** ehlinin en yetişmiş kişilerinden müteşekkil yetmiş kişiyi yola çıkardı. Heyetin başkanı da **Münzir b. Amr el-Hazrecî** idi.

Bu heyetin kırk kişi ve otuz kişi oldukları da rivâyet edilmektedir. Ancak bir rivâyete göre Hz. Peygamber'in başlangıçta **Münzir b. Amr el-Hazrecî** riyasetinde on dört veya otuz kişi gönderdiği, bunların yolda **Ebû Berâ**'nın vefat haberini işitmeleri üzerine yardım talebinde bulundukları, bunun üzerine de **Amr b. Ümeyye ed-Damrî** başkanlığında kırk kişi daha gönderildiği belirtilir. Böylece gönderilen kişiler yine yetmiş rakamına ulaşmaktadır. Özellikle dayısının bu olayda bulunması ve ilk şehid olan kişi olması sebebiyle olayla yakından ilgilenen **Enes**'in rivâyeti, bu konudaki rivâyetlerin en sahihi kabul edilmiştir.

Heyet başkanı **Münzir b. Amr el-Hazrecî**, Hz. Peygamber'in mektubunu götürmek ve oradaki durumu da görmek üzere **Harâm b. Milhân**'ı, **Kâ'b b. Zeyd en-Neccârî** ve **Münzir b. Muhammed b. Ukbe el-Hazrecî** ile birlikte önceden gönderir. Kabilenin reisi **Ebû Bera**'nın yeğeni ve **Rabîa b. Âmir**'in amcazâdesi olan **Âmir b. Tufeyl b. Mâlik**, bir gurup insanla onları karşılar. **Harâm b. Milhân**, bu adamların gerçek niyetlerini öğrenmek üzere, iki arkadaşını yakın bir yerde bırakarak kendisi gider. Görüşme sırasında içlerinden biri mızrağını **Harâm**'ın sırtından saplar. Mızrak **Harâm**'ın göğsünden çıkar. **Harâm**, akan kanları başına-yüzüne sürmüş ve; **"Ka'be'nin Rabbine yemin olsun ki ben kazandım."** diyerek can vermişti.

İşin ciddiyetini anlayan **Âmir b. Tufeyl**, kabilesinden yardım istemişse de, onlar; **"Biz Ebû Berâ'nın emânını bozmayız"** diyerek yardım talebini kabul etmediler. Bunun üzerine **Benû Süleym** kabilesinden **Ri'l, Zekvân** ve **Usayye** boylarına başvurmuş, onlar da kabul ederek İslâm heyetine âni bir baskın düzenlemişler ve hepsini **Bi'r-i Maûne**'de şehid etmişlerdi. Yalnız **Amr b. Umeyye ed-Damrî** ile **Kâ'b b. Zeyd en-Neccârî** bu katliamdan kurtulmuşlardı. **Kâ'b** ağır yaralı olarak kurtulmuş, **Amr b. Ümeyye** de, **Âmir b. Tufeyl**'in; **"Annem bir köle âzâd etmeyi adamıştı, ben de seni âzâd ediyorum"** sözleriyle serbest kalmıştı.

**Âmir b. Tufeyl**'in âzâd etmesiyle sağ kurtulan **Amr b. Ümeyye ed-Damrî, Medine**'ye dönerken **Âmir b. Tufeyl**'in kabilesinden olduklarını söyleyen iki kişiye rastlamış ve bir fırsatını bulup onları öldürmüştü. Hayatının en büyük sıkıntısını yaşayan Hz. Peygamber,

yine de bunu hoş karşılamadı ve; **"onların diyetini ödeyeceksin"** buyurdu. Herhalde bu hâdise, insanlık tarihinde asla bir örneği görülemeyecek derecede eşsiz bir hukuk olayıdır.

**Bi'ri Maûne**'de şehid edilenler arasında **Âmir b. Füheyre** de vardı. Bu zât, **Hz. Ebû Bekir**'in âzâdlısı idi ve hicret sırasında ona refakat etmişti. **Benû Kilâb** kabilesinden **Cebbâr b. Selmâ,** mızrağını saplayıp onu öldürdüğünde, **Âmir b. Füheyre; "Kazandım vallahi!"** diye haykırmıştı. Sonra **Âmir b. Tufeyl** hâini de, onun vücudunun göklere çıkarıldığını gözleriyle görmüş ve bunu Hz. Peygamber'in yanında da ifâde etmişti.

Son nefeslerine kadar savaşan ashâb, kurtuluş imkânı kalmadığını görünce, yukarıdaki hadîste belirtildiği şekilde; **"Ya Rabbi! Rasûl-ü Ekrem'e selâmımızı tebliğ eyle! Selâmımızı O'na ulaştıracak senden başka kimsemiz yok. O'na; sana kavuştuğumuzu, senden razı olduğumuzu ve senin de bizden razı olduğunu da haber ver!"** diye niyaz etmişlerdi. Aynı gün **Cibrîl,** bunu Hz. Peygamber'e ulaştırmış ve Rasûlullah (as.) da ertesi gün kürsüde bunu ashâbına haber vermişti.

Bu olay, müslümanları fevkalâde müteessir etmişti. Rasûlullah (as.) da hayatında hiçbir olaya bu kadar üzülmemişti. Çünkü bu insanlar savaş için değil, talep üzerine tebliğ ve ta'lim için gönderilmişlerdi. Rasûlullah'ın (as.) teessürü o derece büyüktü ki, daima herkesin hayrını isteyen, düşmana bile lanet okumayan o rahmet Peygamberi, bir ay boyunca sabah namazlarında kunût yaparak o hâinlere bedduâ etmişti. Bu husus, daha önce geçen 3531 numaralı hadîste de zikredilmişti.

**Bi'ri Maûne**'de yeğeni **Âmir**'in bu ihanetinden son derece müteessir olan kabilenin reisi **Ebû Berâ**, oğlu **Rabîa b. Âmir**'den, **Âmir b. Tufeyl**'i öldürmesini ister. Hatta **Ebû Berâ**'nın, yeğeni tarafından gerçekleştirilen bu ihânetin üzüntüsünden öldüğü rivâyet edilir. **Rabîa**, bu ihanetin cezasını **Âmir**'i vurarak almak istemiş, öldürmek niyetiyle onu mızraklamış, ama öldürememiş, sadece yaralamıştı.

Bilâhare **Medîne**'ye kabile heyetleri akın akın gelmeye başlayınca, **Âmir b. Tufeyl** de seksen yaşlarında olduğu halde

kabilesinin başında Hz. Peygamber'e gelmiş ve O'ndan yukarıda zikredilen üç husustan birini kabul etmesini istemişti. Hatta bununla da yetinmeyip Hz. Peygamber'i konuşarak meşgul ederken içlerinden birinin Rasûlullah'ı (as.) arkadan hançerleyek öldürmek üzere karar vermişlerdi. Neticede Hz. Peygamber de; **"Ya Rabbi, Âmir belâsını bana bulaşmadan kendin defet!"** diye duâ etmiş, bunun üzerine de **Âmir**, yukarıda anlatıldığı şekilde tâûndan atının üzerinde can vermişti.

Metinde geçen **"aksak"** kelimesi **Harâm**'ın sıfatı gibi gösterilmektedir. Ancak aksak olan kişi **Harâm** değil yanındaki adamdır. **İbn Hacer,** burada kâtipten kaynaklanan bir takdim-tehir hatası bulunduğuna işaret ederek ibârenin; "حرام و هو رجل اعرج" şeklinde değil; "حرام هو و رجل اعرج" şeklinde olması gerektiğini, nitekim bazı nüshalarda ibarenin bu şekilde zaptedildiğini belirtir.[86] **Harâm b. Milhân**'ın yanında da bir değil iki kişi bulunmakta idi. Nitekim ibarenin devamında **Harâm'**ın kullandığı tesniye zamirlerinden onların iki kişi olduğu anlaşılmaktadır. Bunlardan biri **Hazrec** kabilesinden **Münzir b. Muhammed b. Ukbe b. Uhayha el-Hazrecî**, diğeri de **Neccâr** kabilesinden aksak olan **Kâ'b b. Zeyd** idi.

## غزوة فزارة

## 10- FEZÂRE GAZÂSI

**٦٠٨٨ـ (م د ـ سلمة بن الأكوع رضي الله عنه)** قال: «غَزَونا فَزارةَ، وعلينا أبو بكر، أمّره رسولُ الله صلى الله عليه وسلم ، فلما كان بيننا وبين الماء ساعة أمَرَنا أبو بكر فَعرّسْنا ، ثم شَنَّ الغارةَ ، فوَرَدَ الماءَ فقَتَلَ من قتل عليه ، وسَبَى من سَبَى ، وأَنظُرُ إلى عُنُق من الناس فيهم الذَّراريُّ ، فخشيتُ أن يسبقوني إلى الجبل ، فَرَمَيْتُ بسهم بينهم وبين الجبل ، فلما رَأَوُا السَّهْمَ وقفوا ، فجئتُ بهم أَسُوقُهم، وفيهم امرأة من بني فزارةَ، عليها قَشْع من أُدَم – قال : القَشْعُ : النِّطَعُ – معها ابنة لها من أحسن العرب ، فَسُقْتُهُم حتى أتيتُ بهم أبا بكر فنفّلني أبو

---

[86] Bkz., **İbn Hacer,** VIII, 142.

بكر ابنَتَها ، فَقَدِمْنا المدينةَ ، وما كشفتُ لها ثوبا ، فلقيني رسولُ الله صلى الله عليه وسلم في السوق، فقال : **يا سلمةُ ، هبْ لي المرأةَ** ، فقلتُ : يا رسول الله ، لقد أعجبتني ، وما كشفتُ لها ثوبا، ثم لقيني رسولُ الله صلى الله عليه وسلم من الغدِ في السوق، فقال : **يا سلمةُ ، هب لي المرأةَ ، لله أبوك** ، فقلتُ: هي لك يا رسول الله ، فوالله ما كشفتُ لها ثوبا ، فبعث بها نبيُّ الله صلى الله عليه وسلم إلى أهل مكة، ففدى بها ناسا من المسلمين كانوا أُسِرُوا بمكة » .

**أخرجه مسلم ، وأبو داود.**

**6.088-** Seleme b. el-Ekva' anlatıyor:

"Biz, Fezâre'de savaştık. Başımızda da Ebû Bekir vardı, onu Rasûlullah (as.) komutan tayin etmişti. Su ile aramızda bir saatlik mesafe kalınca, Ebû Bekir'in emriyle istirahat için mola verdik. Sonra da baskını başlattı. Suya ulaştı, orada öldürdüğünü öldürdü, esir aldığını da esir etti. Ben insanlardan bir guruba bakıyordum, onların içinde çocuklar ve kadınlar vardı. Bunların benden önce dağa varmalarından korkarak, dağ ile aralarına bir ok attım. Oku görünce durdular. Ben de hemen gittim ve onları getirdim. Onların arasında Benû Fezâre'den bir kadın da vardı. Kadının üzerinde deriden bir yaygı elbisesi vardı. Kadının yanında kızı da vardı ve o, Arab'ın en güzel kızlarından biriydi. Onları alıp Hz. Ebû Bekir'e götürdüm. Hz. Ebû Bekir bana o kızı nefel olarak bağışladı. Neticede Medîne'ye geldik. Ben daha kızın elbisesini bile açmamıştım. Çarşıda Rasûlullah'la (as.) karşılaştım. Bana;

**"- Ya Seleme! Bu kızı bana hediye et!"** dedi. Ben de;

"- Ey Allah'ın Rasûlü; bu kız benim hoşuma gitmişti, ama daha elbisesini bile açmadım" dedim.

Sonra ertesi gün yine çarşıda Rasûlullah'a (as.) rastladım. Yine;

**"- Ya Seleme! Ceddine rahmet, bu kızı bana hediye et!"** dedi. Bunun üzerine;

"- O senindir ey Allah'ın Rasûlü! Vallahi daha elbisesini bile açmadım" dedim.

Sonra Hz. Peygamber kızı Mekkelilere gönderdi ve onu Mekke'de esir olan müslümanların kurtuluş fidyesi yaptı."[87]

غزوة الخندق وهي الأحزاب

قال البخاري : قال موسى بن عقبة : كانت في شوال سنة أربع

## 11- HENDEK GAZÂSI

***Buharî** şöyle dedi:*
*"Musa b. Ukbe, Hendek savaşının hicretin dördüncü yılı Şevvâl ayında yapıldığını söyledi."*

**٦٠٨٩ــ (خ م ت ــ أنس بن مالك رضي الله عنه)** قال : « خرج رسولُ الله صلى الله عليه وسلم إلى الخندق ، فإذا المهاجرون والأنصار يَحْفِرُون في غداة باردة ، ولم يكن لهم عبيد يعملون ذلك لهم ، فلما رأى ما بهم من النَّصَب والجوع ، قال :

اللهم إن العيشَ عيشُ الآخره فاغفرْ للأنصار والمهاجره

فقالوا مجيبين له :

نحنُ الّذينَ بايعوا محمدا على الجهاد ما بقينا أبدا »

وفي رواية قال : « كانت الأنصار يوم الخندق تقول :

نحنُ الّذينَ بايعوا محمدا على الجهاد ما بقينا أبدا

فأجابهم النبيُّ صلى الله عليه وسلم :

اللهم لا عيش إلا عيش الآخره فأكرم الأنصار والمهاجره »

وفي أخرى قال: « جعل المهاجرون يحفرون الخندق حول المدينة وينقلون التراب على متونهم، وهم يقولون:

نحنُ الّذينَ بايعوا محمدا على الإسلام ما بقينا أبدا

[87] **Müslim**, Cihâd, 14/46; **Ebû Davud**, Cihâd, 124/2697.

قال : يقول النبيُّ صلى الله عليه وسلم وهو يجيبهم :

اللهم لا خيرَ إلا خيرُ الآخره فبارِكْ في الأنصار والمهاجره

قال : فيُؤتَوْن بملء كَفٍّ من الشعير ، فيُصنَع لهم بإهالة سَنِخَة توضع بين يدي القوم، والقومُ جياع ، وهي بَشِعَة في الحَلْق ، ولها ريح مُنكَرَة ». أخرجه البخاري.

وله ، ولمسلم : أن النبيَّ صلى الله عليه وسلم قال :

اللهم لا عيشَ إلا عيشُ الآخرة فاغفِرْ للأنصار والمهاجره

ومنهم مَن قال: «فأصلِحْ»، ومنهم من قال: «فأكرِمْ»، وأخرج الترمذي هذا الأخير مثل مسلم.

**6.089-** Enes b. Mâlik anlatıyor:

"Rasûlullah (as.) Hendek mevkiine çıktığında Muhâcir ve Ensâr'ın sabah ayazında hendek kazdıklarını gördü. Onların bu işi yapacak köleleri yoktu. Ashâbındaki yorgunluk ve açlığı görünce Hz. Peygamber şu beyti terennüm etti:

***"Ey Allah'ım! Gerçek hayat, âhiret hayatıdır; Ensâr ve Muâcirlere mağfiret buyur!"***

Ashâb da şöyle karşılık verdiler:

***"Bizler, hayatta olduğumuz müddetçe cihâd etmek üzere Muhammed'e bîat ettik."***

Hz. Peygamber tekrar bir beyitle karşılık verdi:

***"Allah'ım! Âhiret hayatından başka hayat yoktur; Ensâr ve Muhâcirlere ikrâm eyle!"***[88]

**RİVÂYETLER**

Diğer bir rivâyet şöyledir:

"Muhâcirler Medîne çevresinde hendek kazıyor ve çıkan toprağı sırtlarıyla taşıyorlardı. Bu arada da şu beyti mırıldanıyorlardı:

***"Bizler, hayatta olduğumuz müddetçe İslâm üzere Muhammed'e bîat ettik."***

---

[88] **Buharî**, Megâzî, 30; Cihâd, 33, 34, 110; Menâkıbu'l-Ensâr, 9; Rikak, 1; Ahkâm, 43; **Müslim**, Cihâd, 44/127-130; **Tirmizî**, Menâkıb, 56/3857.

Hz. Peygamber de onlara şu beyitle cevap veriyordu:

*"Allah'ım! Âhiret hayrından başka hayır yoktur. Ensâr ve Muhâcirlere mübârek eyle!"*

Enes şöyle dedi:

"Onlar bir avuç dolusu arpa getiriliyor ve bundan tadı ve kokusu bozulmuş et yağı ile yemek yapılıp önlerine konuyordu. Millet aç idi, bu yüzden yemeğin tadı damaklarında kalırdı. Üstelik onun hoş olmayan bir kokusu da vardı."

Bunları **Buharî** tahric etti.

**Buharî**'nin başka bir rivâyeti ile **Müslim**'in rivâyetine göre Hz. Peygamber;

*"Allah'ım! Âhiret hayatından başka hayat yoktur. Ensâr ve Muhâcirlere mağfiret eyle!"* diyordu.

Buradaki fiili râvilerden bazıları; **"ıslah eyle!"**, bazıları da; **"ikrâm eyle!"** diye rivâyet ettiler.

**Tirmizî** de bu son rivâyeti **Müslim** gibi tahric etti.

## İZAH

İslâm tarihinin en önemli savaşlarından biri de **Hendek,** diğer adıyla **Ahzâb** savaşıdır. **Hendek** adı, düşmanın **Medîne**'ye girmesini engellemek için şehrin çevresine geniş ve derin hendekler kazılmasından dolayı, **Ahzâb** ismi de çeşitli kabilelerin müslümanlara karşı birleşerek **Medîne**'ye saldırdıkları için verilmiştir. Bu savaş, hicretin beşinci yılı Şevvâl ayında yapıldı.

**Uhud** savaşı müslümanların mağlubiyeti ile neticelenmiş olmakla birlikte, düşman tam anlamıyla müslümanların mukavemetini kırmayı ve böylece zaferlerini sonuca bağlamayı başaramamış, hatta neticede müslümanlar tarafından kovalanınca kaçmak zorunda kalmıştı. Daha sonra müslümanlar **Bi'ri Maûne, Zâtu'r-Rika** ve **Dûmetu'l-Cendel** gibi seferlerle nüfuz alanlarını daha da genişletmişlerdi. Böylece sadece **Suriye** ve **Mısır** yolunu değil, **Irak** kervan yolunu da kontrolleri altına almışlardı. Bu arada **Medîne**'deki yahudi kabileleri de sürgün edilmiş ve böylece

**Medîne**'de tam bir hakimiyet sağlanmış, **Medîne İslâm Devleti** iyice kök salmıştı.

Şüphesiz bu durum, civardaki müşrikleri daha da tedirgin etmiş, bu yükselen gücün önüne geçmek için çareler aramaya başlamışlardı. Önce **Medîne**'den sürgün edilen ve önemli bir kısmı **Hayber** ile **Vâdi'l-Kura** civarına yerleşen yahudiler, civardaki halkı müslümanların aleyhine kışkırtmakla işe başladılar. Arkasından **Gatafân** kabilesi bir senelik hurma mahsûlünün tamamını, müslümanlara karşı yapılacak mücadele için vermeyi taahhüt etti. **Hayber** yahudileri **Mekke** müşriklerini de müşterek bir hareket için tahrik etmeye başladılar.

Bu gelişmelerden anında haberdar olan Hz. Peygamber, **Hendek** savaşından iki ay kadar önce, **Benû Mustalik** yahudilerine ani bir sefer düzenleyerek önce onları bertaraf etti. Sonra **Medîne**'nin müdafaası için tedbirler almaya başladı. Daha önce **Uhud** tecrübesini de yaşayan Allah'ın Rasûlü, şehirden dışarı çıkmayıp dahilden müdafaa etmeyi uygun buldu. Müdafaayı kolaylaştırmak için de **Selman-ı Fârisî**'nin önerisiyle veya Hz. Peygamber'e gelen bir ilhâm neticesinde şehrin çevresine hendekler kazılmasına karar verildi. Tarihçilerin verdiği bilgiye göre yaklaşık beş kilometre. uzunluğunda kazılan bu hendeğin genişliği dokuz, derinliği de beş metre civarında idi. Alınan bu tedbirlerle düşman atlarının hendeği atlayıp şehre girmeleri büyük ölçüde önlenmişti.

Müslümanlar hendeği büyük bir zevkle, türküler söyleyerek kazıyorlardı. Yukarıdaki hadîste de görüldüğü gibi zaman zaman Hz. Peygamber de bazı beyitler terennüm ederek ashâbını harekete geçiriyordu. Hendeğin kazılmasına bizzat Hz. Peygamber de iştirak etmiş, hatta ashâbın kıramadığı bir kayayı Rasûlullah (as.) parçalamıştı.

Kaynaklar hendek kazma işinin bir hafta ile bir ay sürdüğü konusunda muhtelif rakamlar zikrederler. Muhtemelen bu ihtilaf, her gurbun kendi bölgesini farklı bir zaman diliminde kazmış olmasından kaynaklanmaktadır. Neticede hendek tamamlanmıştı. Müslümanlar, hendeğin içinde mevzilenen yaklaşık 3.000 kişilik bir güçle şehri müdafaa tedbirini tamamlamışlardı. Hz. Peygamber

Muhâcirlerin sancağını **Zeyd b. Hârise'**ye, Ensâr'ın sancağını da **Sa'd b. Ubâde'**ye vermişti. Hendek kazma işi tamamlanınca, düşman birlikleri de kuzeyden ve güneyden şehre dayanmıştı. Düşman kuvvetleri ise; **Kureyş, Ehâbîş, Kinâne, Tihâme, Gatafân, Eşca', Mürre, Süleym, Fezâre, Esed, Necd** ve yahudi unsurlarından müteşekkil 10.000 kişilik bir orduya bâliğ olmuştu.

Müslüman erkeklerin cephede olmasını fırsat bilen **Medîne'**de kalan yahudiler de boş durmuyorlardı. Onlar da müslümanların evlerini yağmalamaya, kadın ve çocuklara tecavüz etmeye yeltendiler. Müslüman kadın ve çocuklar, şehirdeki hisarlara yerleştirilmişlerdi. yahudilerden biri bu hisara tırmandığında, **Safiyye** adlı bir hanım, bir kılıç darbesiyle onun kafasını koparmış ve aşağıdaki yahudilerin ayaklarına atmıştı. Dehşete kapılan yahudiler de kaçmak zorunda kalmışlardı. Bu durumda Hz. Peygamber, şehirdeki kadın ve çocukların emniyetini sağlamak için önemli sayıda bir birliği de şehre göndermek zorunda kaldı.

Hz. Peygamber karargâhını **Sal** dağının eteklerinde kurmuş, müslümanları da küçük birliklere ayırarak sürekli devriye faaliyetleriyle hendeği muhafazaya memur etmişti. Düşman, bütün gayretine rağmen hendeği geçip şehre girmeyi başaramadı. Hendeği atlamak isteyen bazıları da hendeğin içine düşmüşler ve müslümanlar tarafından yakalanarak gereken muamele yapılmıştı. Yaklaşık üç hafta süren muhasara müslümanları da perişan etmişti. Çünkü gece gündüz devamlı tetikte durmaları gerekiyordu. Bunun üzerine Hz. Peygamber, bir çıkış yolu olarak düşman arasında ayrılık yaratmayı düşündü, bunun için de **Fezâre** ve **Gatafân** birlikleriyle gizliden gizliye sulh antlaşmalarına girişti. Sonra **Nuaym b. Mes'ûd**'u casus olarak kullanıp **Benû Kureyza** ile **Kureyş**'in ittifakını bozdu.

Kuşatma yaklaşık üç hafta sürmüş, ama netice alınamamıştı. Şevvâl ayı da bitmek üzere idi, ondan sonra da haram ayların ilki olan Zilkade ayı girecekti. Kureyşliler, haram ayda savaşmaktansa **Mekke'**ye dönmeyi daha makul görmeye başlamışlardı. Üstelik erzakları da tükenmişti. Hatta havalar bozulmuş, müthiş bir rüzgar çıkmış, ordugâhta söküp atmadığı çadır bırakmamıştı. Neticede **Ebû**

**Süfyan** komutasındaki Kureyş ordusu alelacele **Mekke'**ye dönmeye karar verdi, diğer guruplar da dağıldı ve böylece **Medîne'**yi ele geçirme teşebbüsü tamamen ortadan kalktı.[89]

**Hendek** savaşı ile ilgili olarak Kur'ân-ı Kerîm'de şu âyetler bulunmaktadır:

*"Ey iman edenler! Allah'ın üzerinizdeki nimetini hatırlayın! Hani size ordular gelmişti de, biz onların üzerine bir rüzgar ve sizlerin göremediği ordular göndermiştik. Allah, bütün yaptıklarınızı görür.*

*O vakit size, hem üstünüzden gelmişlerdi, hem de alt tarafınızdan... O zaman gözler yılmış, yürekler gırtlaklara dayanmıştı ve sizler, Allah'a türlü türlü zanlarda bulunuyordunuz.*

*İşte orada mü'minler imtihan edilmiş ve şiddetli bir surette sarsılmışlardı.*

*O vakit münâfıklar ve kalplerinde hastalık bulunanlar;* **'Allah ve Rasûlü bize aldatıcı bir vaadden başka bir şey yapmadılar'** *demişlerdi.*

*O vakit bunlardan bir gurup;* **'Ey Yesrib halkı! Sizin duracak yeriniz yok, hemen geri dönün!'** *demişti. Bir kısmı da Peygamber'den izin istiyor;* **'Evlerimiz** (düşmana) **açık vaziyettedir'** *diyordu. Halbuki açık değildi, sadece kaçmak istiyorlardı.*

*"Eğer onların her tarafından üzerlerine girilip kendilerinden fitne istense, derhal onu yapacaklardı. Hatta onunla da pek az duracaklardı."*[90]

**٦٠٩٠ــ (خ م ت ــ سهل بن سعد** رضي الله عنه) **قال** : « جاءنا رسولُ الله صلى الله عليه وسلم ونحن نَحفِرُ الخندق، وننقُلُ الترابَ على أكتادِنا – وفي رواية – : على أكتافِنا– فقال النبيُّ صلى الله عليه وسلم:

***اللهم لا عيشَ إلا عيشُ الآخرةِ   فاغفر للمهاجرين والأنصارِ*** ».

---

[89] Bkz., **Muhammed Hamidullah,** *Hz. Peygamber'in Savaşları,* 125-157; **Âsım Köksal,** *İslâm Tarihi,* V, 197-299.

[90] Ahzâb, 9-14.

أخرجه البخاري، ومسلم. وأخرجه الترمذي ، ولم يذكر « أكتادنا» ، ولا« أكتافنا» ، وقال : «ونحن ننقل التراب، فبصرَ بنا ، فقال... » وذكره.

**6.090-** Sehl b. Sa'd anlatıyor:

"Bizler hendek kazarken Rasûlullah (as.) yanımıza geldi; o sırada biz omuzumuzda –bir rivâyette "**ektâd**" kelimesi yerine, yine aynı manaya gelen "**ektâf**" kelimesi zikredilir- toprak taşıyorduk. Hz. Peygamber;

***"Ey Allah'ım! Âhiret hayatından başka hayat yoktur; Muhâcir ve Ensâr'a mağfiret eyle!"*** beytini terennüm ediyordu.[91]

**RİVÂYETLER**

Bunu **Buharî** ve **Müslim** tahric etti.

**Tirmizî**'nin rivâyetinde "**omuz**" anlamına gelen "**ektâd**" ve "**ektâf**" kelimeleri yer almaz, sadece; "Hz. Peygamber toprağı naklederken bizi gördü..." denir.

**İZAH**

**"Ektâd",** omuzla sırt arasındaki bölgeye denir. **"Ektâf"** da omuz demektir. Muhtemelen burada kelimenin zaptında bir hata söz konusudur, manada farklılık yoktur.

**٦٠٩١ـ (خ م ـ البراء بن عازب** رضي الله عنه) قال : رأيتُ النبيَّ صلى الله عليه وسلم ينقلُ معنا الترابَ ، وهو يقول :

**والله لولا الله ما اهتدينا ... ولا صُمْنا ولا صَلَّينا**

**-ومنهم من يقول : ولا تصدَّقنا ولا صلَّينا.-**

**فأنزِلَنْ سكينة علينا ... وثبِّت الأقدام إن لاقينا**

**والمشركون قد بَغَوْا علينا ... إذا أرادوا فتنة أبَيْنا**

---

[91] **Buharî**, Megâzî, 30; Menâkıbu'l-Ensâr, 9; Rikak, 1; **Müslim**, Cihâd, 44/126; **Tirmizî**, Menâkıb, 56/3856.

ويرفع بها صوته. وفي رواية: «ولقد وَارَى الترابُ بياضَ بَطْنِه». أخرجه البخاري ، ومسلم.

وللبخاري قال : « كان رسولُ الله صلى الله عليه وسلم ينقُلُ الترابَ يوم الخندق حتى اغْمَرَّ بطْنُه- أو اغبَرَّ بطنُهُ - زاد في رواية : حتى وَارَى عَنِّي الغبارُ جِلْدَةَ بطنه ، وكان كثيرَ الشَّعر، فسمعته يرتجز بكلمات لابن رَوَاحَةَ ، ثم اتفقا - ويقول : والله لولا الله ما اهتدينا. وذكر الحديث. قال: ويرفع بها صوته : أَبَيْنا ، أبينا ».

**6.091-** Berâ b. Âzib şöyle dedi:

"Hz. Peygamber'in bizimle birlikte toprak taşıdığını gördüm. Bu sırada O;

***"Vallahi, Allah olmasaydı biz hidâyeti bulamazdık; oruç tutamaz, namaz da kılamazdık.***

***O halde üzerimize sekînet indir; düşmanla karşılaşınca da ayaklarımızı sâbit kıl!***

***Müşrikler bize saldırdılar; ama onlar fitne istedikleri zaman biz karşı koyarız"*** beyitlerini terennüm ediyordu. Bu son (karşı koyarız) kelimesini söylerken de özellikle sesini yükseltiyordu."[92]

**RİVÂYETLER**

Bazıları ilk beytin ikinci mısraını; ***"Sadaka da vermez, namaz da kılamazdık"*** şeklinde söylediler.

Bir rivâyette ***"Toprak, Hz. Peygamber'in karnındaki beyazlığı örtmüştü"*** denir.

Bunları **Buharî** ve **Müslim** tahric etti.

**Buharî**'nin başka bir rivâyeti de şöyledir:

"Hendek günü Rasûlullah (as.) toprak taşıyordu. Hatta karnını toprak örtmüştü –bir rivâyette karnı toza bulanmıştı-."

Başka bir rivâyette de; "Toprak, O'nun karnının dersini benden gizlemişti. Hz. Peygamber'in karnındaki kılları çok uzundu. İşte O toprak taşırken, Abdullah b. Revâha'nın şu beyitlerini terennüm

---

[92] **Buharî**, Megâzî, 30; Cihâd, 34, 161; Kader, 16; Temenni, 7; **Müslim**, Cihâd, 44/125.

ettiğini işittim" ziyâdesi vardır. Bu rivâyetin sonunda Berâ; "*Ebeynâ! Ebeynâ!* derken sesini yükseltiyordu" dedi.

**٦٠٩٢ـ (م ـ يزيد بن شريك** رحمه الله) قال : « كُنَّا عند **حُذَيفة** ، فقال رجل : **لو** أدركتُ رسولَ **الله صلى** الله عليه وسلم ، قاتلتُ **معه وأبْلَيْتُ** ، فقال حُذَيفةُ : أنتَ كنتَ تفعل ذلك؟ لقد **رأيتُنا** مع رسول **الله** صلى الله عليه وسلم ليلةَ **الأحزاب** ، وأخَذَتْنا ريح شديدة وقُرٌّ ، فقال رسولُ الله صلى **الله عليه** وسلم : **ألا** رجلٌ **يأتيني بخبر** القوم **جعله** الله **معي يوم** القيامة ؟ فسكتْنا، فلم يُجبْه منا أحد، ثم قال: **ألا رجل يأتيني بخبر القوم** جعله الله معي يوم القيامة؟ | فسكتنا|، **فلم** يُجبْه منا أحد، [ثم قال: ألا رجل **يأتيني** بخبر القوم جعله **الله معي** يوم **القيامة؟** **فسكتْنا، فلم يُجبْه منا أحد]، فقال: قم يا حذيفةُ [فَأْتِنا بخبر القوم]** فلم أجد بُدًّا إذ دعاني **باسمي** إلا أن **أقومَ**. قال: **اذهب، فائتني بخبر القوم، ولا تَذْعَرْهم عليَّ**، فلما ولّيتُ من عنده جعلتُ **كأنما أمشي** في حَمّام **حتى** أتيتُهم، فرأيت أبا سفيان يَصْلِي ظهره بالنار، **فوضعتُ** سهمًا في كَبِد القوس، فأردت أن أرميَه، فذكرتُ **قولَ** رسول الله صلى الله **عليه** وسلم: لا تَذْعَرْهم عليَّ، **ولو رميتُهُ لأصبتُه، فرجعتُ وأنا أمشي** في مثل الحمّام، فلما أتيته، فأخبرتُه خبر القوم، وفرغتُ، قُرِرْتُ **فألبسني** رسولُ **الله** صلى **الله عليه** وسلم من فَضْل عباءة كانت عليه **يُصَلِّي** فيها. فلم أزلْ نائما **حتى أصبحتُ** ، فلما أصبحت قال: **قم يا نوْمَان**». **أخرجه مسلم**.

**6.092-** Yezîd b. Şerîk anlatıyor:

"Bizler Huzeyfe'nin yanında idik. Bir adam;

"- Eğer Hz. Peygamber dönemine yetişseydim, O'nunla birlikte savaşır, mücadele ederdim" dedi.

Bunun üzerine Huzeyfe şunları söyledi:

"- Bunu sen mi yapacaktın? Vallahi bizler Ahzâb gecesi Rasûlullah'la (as.) birlikte idik; bizi şiddetli ve soğuk bir rüzgar yakalamıştı da, Hz. Peygamber;

**"- Bana bu insanlardan haber getirecek biri yok mu? Kıyâmet gününde Allah onu benimle birlikte haşredecek"** demişti de, bizler susmuş, hiç birimiz cevap verememiştik. Sonra tekrar;

**"- Bana bu insanlardan haber getirecek biri yok mu? Kıyâmet gününde Allah onu benimle birlikte haşredecek"** demişti. Ama bizler yine susmuş, hiç birimiz cevap verememiştik. Sonra tekrar;

**"- Bana bu insanlardan haber getirecek biri yok mu? Kıyâmet gününde Allah onu benimle birlikte haşredecek"** diye konuşmuştu. Bizler yine susmuş ve hiç birimiz cevap verememiştik. Nihayet sonunda;

**"- Kalk, ya Huzeyfe! Şu insanlardan bize haber getir!"** diye ismen hitap etmişti. Beni ismimle çağırdığı için kalkmaktan başka çare bulamamıştım. Bana;

**"- Git, bize şu insanlardan haber getir! Ama korkutma, aleyhimize olur!"** diye tembih etti.

Ben de yola çıktım. Oradan hareket ettiğimde, sanki hamamda yürüyormuşum gibi bir rahatlıkta düşmana kadar gittim. Ebû Süfyan'ın sırtını ateşe verdiğini gördüm. Hemen yaya bir ok koyup onu vurmak istedim, ama Rasûlullah'ın (as.); **'Onları korkutma, aleyhimize olur'** dediğini hatırladım. Oku atsam, mutlaka onu vururdum. Sonra döndüm, yine hamamda yürüyormuş gibi rahat bir şekilde döndüm. Gelince Rasûlullah'a (as.) onların durumunu anlattım. İşimi bitirdiğim anda üşümeye başladım. Bunun üzerine Rasûlullah (as.), üzerinde bulunan ve üstünde namaz kıldığı abasının sarkan kısmını bana örttü. Sonra sabaha kadar uyumuşum. Sabah olunca da Hz. Peygamber;

**"- Kalk ey uykucu!"** diye seslendi."[93]

## İZAH

Bu rivâyet, **Hendek** savaşındaki bir olayı ve aynı zamanda müslümanların ne derece zorluk ve korku içinde bulunduklarını göstermektedir. Hz. Peygamber, düşmanın durumunu öğrenmek için haberci göndermek istemiş, bu isteğini ısrarla tekrarlamasına rağmen kimse cesaret edememişti. Neticede **Huzeyfe**, ismen çağırıldığı için, gönülsüz de olsa gitmek zorunda kalmıştı. Ama o şiddetli soğuğun ortalığı kasıp kavurduğu hengâmede bir fevkalâdelik oluyor ve

---

[93] **Müslim**, Cihâd, 36/99.

**Huzeyfe** sanki hamamda dolaşır gibi rahat bir havada gidip geliyor ve görevini bitirince de tekrar eski soğuk havada titremeye başlıyor.

**٦٠٩٣ـ (خ ـ سليمان بن صُرَد** رضي الله عنه) قال: « سمعتُ رسولَ الله صلى الله عليه وسلم يقول حين أجْلَى الأحزابَ عنه: **الآنَ نَغْزُوهم، ولا يغزونا، نحن نسير إليهم**» ، أخرجه البخاري.

**6.093-** Süleyman b. Surad'dan[94] rivâyet edilmiştir:

"Rasûlullah (as.) müttefikleri püskürtünce şöyle dedi:

**"Artık bundan sonra biz onlarla savaşacağız, onlar bizimle savaşamayacaklar. Biz onlara gideceğiz."**[95]

**İZAH**

Hz. Peygamber'in bu sözü de Nübüvvet alâmetlerindendir. Gerçekten **Hendek** savaşından sonra aktif durumda olan hep müslümanlardı. Artık müşrikler, müslümanların üzerine gitmek cesaretini tamamen kaybetmişlerdi. Nitekim hemen ertesi yıl umre için yola çıkılmış, müşriklerin engellemesi neticesinde **Hudeybiye** antlaşması imzalanmış, böylece İslâm'ın önü iyice açılmış ve gerçek fetih dönemi başlamış oluyordu. Hemen arkasından da **Mekke**'nin fethi gerçekleşmişti.

**٦٠٩٤ـ (خ ـ عبد الله بن عمر** رضي الله عنهما) قال: «أول مَشْهد شهدتُه [يومُ] الخندق». أخرجه البخاري.

---

[94] **Ebû'l-Mutarrif, Süleyman b. Surad b. el-Cevn el-Huzâî el-Kûfî**: ö. 65/684. Sahabîdir. Câhiliye döneminde ismi Yesâr idi, Hz. Peygamber Süleyman diye değiştirmişti. Rasûlullah'ın (as.) onlşarın evine gidip üç gün kaldığı rivâyet edilir. Hz. Peygamber'den sonra **Kûfe** şehri kurulduğunda oraya yerleşti. **Sıffîn**'de Hz. Ali'nin yanında yer aldı. Hz. Hüseyin'in mücadelesinde de onun yanında yer almış, ama sonra 9000 kişi ile birlikte ondan ayrılmış ve sonra ortaya çıkan Muhtâr b. Ebî Ubeyd'e katılmış ve Muhtâr'la birlikte öldürülmüştü. Âbid, fâzıl biriydi. Kendisinden Ebû İshak es-Sebîî ve Adiy b. Sabit rivâyet eder.

[95] **Buharî**, Megâzî, 30.

**6.094-** Abdullah b. Ömer şöyle dedi:
"Benim ilk katıldığım savaş, Hendek savaşıdır."[96]

مرجع النبي صلى الله عليه وسلم وخروجه
إلي بني قريظة ومحاصرته اياهم

## 12- HZ. PEYGAMBER'İN HENDEK DÖNÜŞÜ BENÛ KUREYZA'YA YÜRÜMESİ VE ORAYI MUHASARA ETMESİ

**٦٠٩٥ـ (خ م ـ عائشة** رضي الله عنها) قالت : « لما رجعَ **رسولُ الله صلى الله** عليه وسلم من الخندق، ووضعَ السلاحَ واغتسل ، أتاه جبريل فقال : **قد وضعتَ السلاح** ؟ والله ما **وضعناه، اخرج إليهم** ، قال : **فإلى أين** ؟ قال : **هاهنا**- وأشار إلى بني قريظة - **فخرج النبيُّ صلى الله** عليه وسلم **إليهم** ».

وفي رواية قالت: « **أُصيبَ سعد** يومَ **الخندق، رماه رجل** من قريش يقال له : حِبَّان بن العَرِقة ، رماه في **الأَكْحَل** ، فضربَ عليه **رسولُ الله صلى الله عليه** وسلم خَيْمة في المسجد ، ليعودَهُ من قريب، **فلما** رجع رسولُ **الله صلى الله عليه وسلم** من **الخندق،** وضع السلاح واغتسل ، **فأتاه جبريلُ وهو يَنْفُض** رأسه من الغبار ، فقال: **قد وضعتَ السلاح** ؟ والله ما وضعتُه، **اخرج إليهم** ، فقال النبيُّ صلى **الله عليه** وسلم **فأين** ؟ فأشار إلى بني قريظة، فأتاهم رسولُ **الله** صلى **الله عليه وسلم، فنزلوا على حُكْمه** ، فردَّ الحُكْمَ إلى سعد، قال: فإني **أَحْكُمُ فيهم**: أن تُقَتَّل المقاتلةُ، **وأن** تُسْبَى النساءُ والذُّرِّيَّةُ ، وأن تُقسَمَ أموالُهم»، قال هشام: فأخبرني أبي عن عائشة أن سعدا قال: « **اللهم إنَّكَ تعلم** أنه **ليس أحد أحبَّ إليَّ أن أُجاهدَهم فيك من قوم كذَّبوا** رسولَك **وأخرجوه** ، **اللهم فإني أظنّ أنك قد وضعتَ الحربَ بيننا وبينهم** ، **فإن كان بقي من حرب قريش شيء فأبقني [لهم]** حتى أجاهدَهم **فيك**، وإن كنتَ **وضعتَ الحرب فافْجُرْها** واجعل **موتي فيها** ، **فانفجرتْ** من لَبَّته ، فلم **يَرُعْهم** - وفي المسجد **خيمة من**

---

[96] **Buharî**, Megâzî, 30.

بني غفار – إلا الدمُ يسيل إليهم ، فقالوا : يا أهل الخيمة، ما هذا الذي يأتينا من قِبَلكم ؟ فإذا سعد يَغْذُو جُرحُه دما ، فمات منها ».

أخرجه البخاري. وأخرج مسلم إلى قوله : « وتُقْسَمَ أموالُهُم » ، ولم يسمّ فيها اسمَ ابن العَرِقة، إنّما قال: « رماه رجل من قريش : ابنُ العَرِقة » ، وقال فيه : « والله ما وضعناه » ، وقال عن هشام: «قال أبي: فأُخبرتُ أنّ رسول الله صلى الله عليه وسلم قال : لقد حَكَمْتَ فيهم بحُكْمِ الله».

وله في أخرى عن هشام قال : « أخبرني أبي عن عائشة أن سعدا قال : – وتحجَّر كَلْمُه للبُرْء – فقالَ : اللهم إنّكَ تعلم أنّهُ ليس أحد أحَبَّ إليَّ أن أُجاهدَ فيك من قوم كَذَّبوا رسولَكَ وأخرجوه ، اللهم فإن كان بقي من حرب قريش شيء فأبقني أجاهدْهم فيك، اللهم فإني أظنُّ أنكَ قد وضعتَ الحرب بيننا وبينهم ، فإن كنتَ قد وَضَعْتَ الحرب بيننا وبينهم فافْجُرها ، واجعل موتِي فيها ، فانفجرت من لَبّته... وذكر باقيه... إلى قوله: فمات فيها».

وفي رواية له قال بهذا الإسناد نحوه ، غير أنه قال : « فانفجرت من ليلته، قال: فما زال يسيل حتى مات » ، وزاد في الحديث قال : فذاك حين يقول الشاعر :

| | |
|---|---|
| *ألا يا سعدُ ، سعدَ بني مُعاذٍ* | *فما فعلتْ قُرَيظَةُ والنَّضيرُ ؟* |
| *لعمرُكَ إنَّ سعدَ بني مُعاذٍ* | *غَداةَ تَحَمَّلوا لَهوَ الصَّبورُ* |
| *تركْتُم قِدْرَكم لا شيءَ فيها* | *وقِدْرُ القومِ حاميةٌ تفورُ* |
| *وقد قال الكريمُ أبو حُبابٍ* | *أقيموا قَيْنُقاعُ ولا تَسيروا* |
| *وقد كانوا ببلدتهم ثِقالاً* | *كما ثَقُلَتْ بمَيْطانَ الصُّخورُ* |

هذا الشعر لم يذكره الحميديُّ في كتابه. وأخرج أبو داود من أوله طرفا في « باب عيادة المريض مرارا » ، وهذا لفظه : قال : «لما أُصيب سعدُ بنُ معاذ يوم الخندق رماه رجل في الأكْحَلِ، فضرب عليه رسولُ الله صلى الله عليه وسلم خيمة في المسجد ليعودَه من قريب ».
وأخرج النسائي أيضا مثلَ أبي داود.

وحيث اقتصرا على هذا القدر لم نثبت لهما علامة ، **وقد ذكرنا** ما أخرجاه في عيادة المريض من «**كتاب الصحبة**» ، **من** حرف الصاد.

**6.095-** Hz. Âişe anlatıyor:

"Rasûlullah (as.) Hendek savaşından döndüğünde silahını koyup guslettiği sırada Cibrîl (as.) geldi ve;

**"- Silahını bıraktın mı? Vallahi biz daha bırakmadık. Hadi hemen çık!"** dedi. Hz. Peygamber;

**"- Nereye?"** diye sorunca, Cibrîl, Benû Kureyza mahallesine işaret ederek;

**"- Şu tarafa"** dedi.

Bunun üzerine Hz. Peygamber, Benû Kureyza'nın üzerine yürüdü."[97]

**RİVÂYETLER**

Diğer bir rivâyet şöyledir:

"Sa'd (b. Muâz) Hendek'te yaralanmıştı; Kureyş'ten Hibbân b. el-Arika adında bir adam onu oklamış ve kolundaki ana damardan yaralamıştı. Rasûlullah (as.), kendisiyle yakından ilgilenmek düşüncesiyle onun için mescidde bir çadır kurdurmuştu. Hz. Peygamber Hendek'ten dönünce, silahını koydu ve yıkandı. Tam o sırada Cebrâil (as.), başındaki tozları silkeleyerek geldi ve;

**"- Silahını bıraktın mı? Vallahi ben bırakmadım. Hadi hemen çık!"** dedi. Hz. Peygamber;

**"- Nereye?"** diye sorunca, Cibrîl, **Benû Kureyza** mahallesine işaret ederek;

**"- Şu tarafa"** dedi.

Bunun üzerine Hz. Peygamber, Benû Kureyza'ya gitti. Muhasaranın neticesinde Benû Kureyza, Hz. Peygamber'in vereceği hükme razı oldular. Rasûlullah (as.) da karar verme işini Sa'd'a havale etti. Sa'd da şöyle dedi:

---

[97] **Buharî**, Megâzî, 31; Cihâd, 18; **Müslim**, Cihâd, 22/65-68; **Ebû Davud**, Cenâiz, 8/3101; **Nesaî**, Mesâcid, 18.

"- Benim kararım şudur: Bunlardan savaşa katılanlar öldürülecek, kadınları ve çocukları esir alınacak, malları da taksim edilecek!"

Hişâm şöyle dedi: "Bana babam Urve, Hz. Âişe'den naklen Sa'd'ın şöyle söylediğini haber verdi:

***"Ey Allah'ım! Sen bilirsin ki, Rasûlü'nü yalanlayan ve O'nu vatanından çıkaran insanlardan daha çok savaşmak istediğim hiç kimse yoktur! Allah'ım! Zannediyorum ki artık bizimle onlar arasındaki savaşı bitirdin; ama eğer Kureyş ile yapılacak başka bir savaş kaldı ise, senin yolunda onlarla savaşabilmem için beni yaşat! Şayet artık savaş kalmadı ise bu yaramı deş ve bu yolla bana şehidlik nasip eyle!"***

Hemen sonra da yarası deşildi. O sırada mescidde Benû Ğifâr'a ait bir çadır daha vardı; onları sadece, kendilerine doğru akıp gelen (Sa'd'ın yarasından akan) kan korkutmuştu. Dediler ki:

"- Ey çadır halkı! Sizin tarafınızdan bize doğru gelen bu kan neyin nesidir?"

Sonra bir de baktılar ki, Sa'd'ın yarası akıp duruyor. İşte Sa'd, bu yaradan öldü."

Bunları **Buharî** tahric etti.

Aynı hadîsi **Müslim; "...malları da taksim edilir"** cümlesine kadar olan kısmı tahric etti, İbn Arika'nın da tam ismini zikretmedi, sadece; "Kureyş'ten İbn Arika adında biri onu okladı" dedi. Bu rivâyete göre Cibrîl; **"Vallahi biz silahı bırakmadık"** demiş. Hişâm'ın da şöyle dediği kaydedildi: Babam dedi ki:

"Bana Rasûlullah'ın (as.) Sa'd'a; ***'Onlar hakkında Allah'ın hükmüyle hükmettin'*** dediği haber verildi."

Yine **Müslim**'in Hişâm'dan naklettiği diğer bir rivâyeti de şöyledir:

"Bana babam, Hz. Âişe'den naklen Sa'd'ın, yarası kuruyup iyileşmeye başladığı sırada şöyle söylediğini haber verdi:

*"Ey Allah'ım! Sen bilirsin ki, benim için, Rasûlü'nü yalanlayıp yurdundan çıkaran bir milletle senin yolunda cihâd etmekten daha sevgili hiçbir şey yoktur. Allah'ım! Eğer Kureyş ile yapılacak başka bir savaş kaldı*

*ise, senin yolunda onlarla savaşabilmem için beni yaşat! Allah'ım! Ben zannediyorum ki, artık onlarla bizim aramızda yapılacak bir savaş bırakmadın; eğer onlarla yapılacak başka bir savaş kalmadı ise, bu yaramı deş ve bu yolla bana şehidlik nasip eyle!"*

Bu duâ üzerine hemen yarası deşildi..."

Sonra hadîsi, "...Sa'd bu yaradan öldü" cümlesine kadar aynen yukarıdaki gibi rivâyet etti.

**Müslim**'in aynı isnâdla başka bir rivâyeti daha vardır. Yalnız bu rivâyette; "...Hemen yarası deşildi, kanı kesilmedi, nihayet öldü" dedi. Bir de hadîse şunu ekledi:

"Bu, şâirin şu beyitleri söylediği zamandı:

***"Bak, ey Sa'd! Benû Muâz'ın Sa'd'ı! Kureyza ile Nadîr ne yaptı?***

***Hayatına yemin olsun ki, Benû Muâz'ın Sa'd'ı; onlar göçtükleri sabah sabreden yalnız o idi.***

***Tencerenizi içi boş bıraktınız; halbuki milletin tenceresi kaynayıp taşıyor.***

***Kerîm insan Ebû Hubâb;* 'Durun, ey Kaynuka, gitmeyin!' *demişti.***

***Onlar memleketlerinde, Meytân'daki kayalar kadar ağır idiler."***

**Humeydî,** bu şiiri zikretmedi.

**Ebû Davud** da; **"Hastayı defalarca ziyaret"** bâbında, hadîsin baş taraftan bir kısmını rivâyet etti. Onun rivâyeti de şu şekildedir:

**"Sa'd b. Muâz, Hendek'te bir adam tarafından kolundaki ana damardan yaralanınca,** Rasûlullah (as.) onu daha sık ziyaret edebilmek için mescidde ona bir çadır kurdurdu."

**Nesaî** de **Ebû Davud** gibi tahric etti.

**Ebû Davud** ve **Nesaî**, sadece bu kısa rivâyetlerle yetindikleri için, hadîsin başına onlara delâlet eden işaretleri koymadım. Onların rivâyetlerini **Kitabu's-Sohbet** bölümünde **"Hastaları Ziyâret"** bâbında zikrettik.

## İZAH

**Benû Kureyza** yahudileri ile Müslümanlar, **Medîne**'yi müştereken korumak üzere bir anlaşma yapmışlardı. Ama **Hendek**

savaşı sırasında yahudiler, bu anlaşmayı bozarak bir taraftan düşmanla işbirliği yapmışlar, diğer taraftan da şehirde kalan kadın ve çocuklara tecavüze, evleri yağmalamaya yeltenmişler ve bu yüzden Hz. Peygamber kuvvetinin önemli bir bölümünü şehirde tutmak zorunda kalmıştı.

Yukarıdaki hadîste de görüldüğü üzere **Hendek** savaşından hemen sonra Cebrâil'in emriyle **Benû Kureyza** muhasara edildi. Yahudilerin vatana ihânetlerini cezalandırmak konusunda o kadar acele edilmişti ki, Hz. Peygamber oturup bir nefeslenmek imkânını bile bulamamıştı. Hatta bundan sonraki hadîste görüleceği üzere ashâbına da; **"Benû Kureyza mahallesine varmadan kimse ikindi namazlarını kılmasın!"** emrini vermişti. Hz. Peygamber **Benû Kureyza**'yı 3.000 kişilik bir kuvvetle muhasara etti, muhasara yaklaşık 25 gün sürdü. Bu savaşta sancaktarlığı **Hz. Ali** yapıyordu. Neticede yahudiler kayıtsız şartsız teslim oldular.

**Benû Kureyza**'ya verilecek cezayı **Sa'd b. Muâz** hükme bağlamıştı. **Sa'd b. Muâz**'ın hakemlik yapmasını da özellikle yahudiler arzu etmişlerdi. Çünkü yahudiler, **Evs** kabilesi ile yeminli dost oldukları için, **Evs**'in reisi **Sa'd**'ın kendi lehlerine karar vereceğini düşünüyorlardı. Hatta **Sa'd**'a da; **"Dostlarına bir iyilikte bulun!"** şeklinde telkinlerde bulunmuşlar, **Sa'd** da; **"Sa'd için, hiç kimseye aldırış etmeden Allah uğrunda karar vereceği zaman geldi"** demişti.

**Sa'd**'ın verdiği karara göre eli silah tutan erkekler öldürülecek, çocuklar ve kadınlar esir alınacak, malları da taksim edilecekti. Onun verdiği bu hüküm, aynı zamanda **Tevrat**'ın hükmü idi. **Tevrat**'ın **Tesniye** bâbında aynen **Sa'd**'ın verdiği hüküm öngörülür. **Sa'd, Benû Kureyza**'ya kendi kutsal kitapları **Tevrat**'ın hükmünü uygulamıştı. Kaldı ki, bugün bile bütün dünyada vatana ihânet eden, savaş sırasında düşmanla birleşerek silah kullanan insanlara idam cezası uygulanır. Neticede verilen karar hemen infaz edilmişti. Kaynaklar infazı gerçekleştirilen yahudilerin 400 veya 600 olduğunu kaydederler.

Hadîste de görüldüğü gibi Hz. Peygamber'in **Benû Kureyza**'yı muhasara etmesini Cebrâil istedi. **Taberânî** ve **Beyhakî, Hz. Âişe**'nin,

gelen kişinin **Dıhyetu'l-Kelbî** olduğunu söylediğini, ama Hz. Peygamber'in kendisine **"Bu, Cebrâil'dir"** dediğini rivâyet ederler.

Hadîste sözü edilen çadır, **Rufeyde** adında bir hanım tarafında kurulan ve aynı adla anılan çadırdır. **Rufeyde** burada yaralıları tedavi ederdi.

Hadîste **Sa'd b. Muâz**'ın kişiliği ve şehidliği nasıl hararetle arzu ettiği de görülmektedir. Yarası tam iyileşmeye başladığı sırada yaptığı duâ, onun gerçek kimliğini ve duâsının da Allah nezdinde nasıl derhal kabul gördüğünü göstermektedir. Nitekim Cebrâil, onun için gök kapılarının açıldığını, **Arş**'ın titrediğini söylemiştir. Cenazesini taşıyanlar, çok hafif olduğunu söylediklerinde Hz. Peygamber; **"Onu sizden başka taşıyanlar var"** demişti.

**٦٠٩٦ــ (خ م ــ عبد الله بن عمر** رضي **الله عنهما)** : « أن النبيَّ **صلى** الله عليه وسلم لما رجع من الأحزاب **قال** : **لا يُصَلّيَنَّ أحد العصرَ إلا في بني قُريظة** ، فأدرك بعضُهم العصرَ في الطريق ، **فقال** بعضهم : لا نُصلي حتى نأتيَها ، **وقال بعضهم** : بل نصلي، لم يُرِدْ ذلك منا، فذُكر للنبيِّ صلى **الله عليه** وسلم ، فلم يُعَنِّفْ أحدا منهم ». أخرجه **البخاري** ، ومسلم.

**6.096-** Abdullah b. Ömer'den rivâyet edilmiştir:

"Hz. Peygamber Ahzâb savaşından dönünce;

**"- Benû Kureyza'ya varmadan kimse ikindi namazını kılmasın!"** demişti. Yolda ikindi vakti gelince ashâbdan bazısı;

"- Biz oraya varmadan kılmayız!" demiş, bazısı da;

"- Hayır, biz kılarız; çünkü Peygamber'in maksadı bu değildi" demişti. Sonra bu konu Hz. Peygamber'e anlatılınca, Rasûlullah (as.) hiç kimseye kızmadı."[98]

---

[98] **Buharî**, Megâzî, 31; Havf, 5; **Müslim**, Cihâd, 23/69.

**İZAH**

Hz. Peygamber'in **"Benû Kureyza'ya varmadan kimse îkindi namazını kılmasın!"** emrinden maksat, hiç şüphesiz ki acele davranmak, derhal yola çıkmaktır. Nitekim Hz. Peygamber kendisi de hiç oturmadan hareket etmek zorunda kalmıştı.

Burada bu emir konusunda ashâb-ı kirâmın ihtilafa düştüğü görülmektedir. Bir kısmı emrin zâhirine uymuş ve ikindiyi **Benû Kureyza'**ya varmadan kılmamıştı. Ama bir kısmı da Hz. Peygamber'in maksadını anlamış ve emrin amacına uygun davranmıştı. Neticede Hz. Peygamber, her iki davranışı da uygun bulmuştu.

Bu hadîs, delilleri farklı değerlendirmek ve farklı ictihadlarda bulunmanın cevazına delil gösterilmiştir. Aynı delilden, zâhire ve maksada göre farklı neticeler çıkarılması daima mümkündür.

**٦٠٩٧ـ (خ ـ أنس بن مالك رضي الله عنه)** قال: « كأني أنظر إلى الغُبارِ سَاطعا في زُقاق بني غَنْم موكبُ جبريل حين سار رسولُ الله صلى الله عليه وسلم إلى بني قُريظةَ».

أخرجه البخاري.

**6.097-** Enes b. Mâlik şöyle dedi:

"Rasûlullah (as.) Benû Kureyza mahallesine gittiği sırada, Cibrîl'in komutasındaki melekler alayının, Benû Ganm sokağından geçerken yükselttikleri toz bulutunu bugün bile hala görür gibiyim."[99]

**İZAH**

Gerek yukarıda geçen hadîsten ve gerek bu rivâyetten, **Benû Kureyza** muhasarasına meleklerin de katıldığı anlaşılmaktadır.

**Benû Ganm, Hazrec** kabilesinin bir koludur.

---

[99] **Buharî**, Megâzî, 31.

٦٠٩٨ــ (ت ــ جابر بن عبد الله رضي الله عنهما) : « أنَّ سعدَ بنَ معاذ رُمِيَ يوم الأحزاب ، فقطعوا أَكْحَلَه - أو أَبْجَلَه - فحسَمه رسولُ الله صلى الله عليه وسلم بالنار ، فانْتَفَخَتْ يدُه، فتركه، فنَزَفه الدمُ ، فحسمه أخرى ، فانتفخت يده ، فلما رأى ذلك قال : اللهم لا تُخْرِجْ نفسي حتى تُقِرَّ عيني من بني قريظة ، فاستمسك عِرْقُه ، فما قَطَر قَطْرَةً حتى نزلوا إلى رسول الله صلى الله عليه وسلم على حكمه ، فحكَم فيهم : أن يُقْتَل رجالُهم ، وتُسْتَحْيا نساؤهم ، يستعين بهنَّ المسلمون، فقال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم : أَصَبْتَ حُكْمَ الله فيهم ، وكانوا أربعمائة ، قال : فلما فرغ من قتلهم انْفَتَقَ عِرْقُه ، فمات ». أخرجه الترمذي.

**6.098-** Câbir b. Abdullah anlatıyor:

"Sa'd b. Muâz, Ahzâb günü yaralanmıştı. Düşman onun *'ekhal'* veya *'ebcel'* (denilen hayat) damarını kesmişti. Rasûlullah (as.) yarayı ateşle dağlayıp kanı durdurdu. Ama Sa'd'ın kolu şişmiş, tekrar kan gelmiş ve akan kan Sa'd'ı iyice zayıf düşürmüştü. Sonra Hz. Peygamber tekrar dağladı. Ama yine kolu şişti. Bunun üzerine Sa'd;

*"Allah'ım! Benû Kureyza'ya karşı yüzümü güldürmeden canımı alma!"* diye duâ etti. Bu duâ üzerine kan durdu; Benû Kureyza, onun hükmüne uyarak Rasûlullah'a (as.) teslim oluncaya kadar bir damla bile kan akmadı. Sa'd, Benû Kureyza hakkında; erkeklerinin öldürülmesine, kadınlarının da hayatlarının bağışlanarak müslümanların onlardan yararlanmalarına hükmetti. Hz. Peygamber de Sa'd'a;

**"- Gerçekten onlar hakkında Allah'ın hükmünü verdin"** dedi.

Yahudiler 400 kişi idiler. İdamları tamamlanır tamamlanmaz Sa'd'ın yarası tekrar açıldı, kan kaybetti ve öldü."[100]

٦٠٩٩ــ (خ م د ــ أبو سعيد الخدري رضي الله عنه) قال : « نزل أهلُ قريظة على حكم سعد بن معاذ ، فأرسل رسولُ الله صلى الله عليه وسلم إلى سعد ، فأتى على حمار، فلما

[100] **Tirmizî**, Siyer, 29/1582.

دنا من المسجد - وقال مسلم: قريبا من المسجد - قال للأنصار: **قوموا إلى سيِّدكم** - أو قال: خيركم- فقال: هؤلاء نزلوا على حُكْمك، فقال: تُقتَل مُقاتلتُهم، وتُسبى ذراريهم، فقال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم: **قضيتَ بحكم الله**، وربما قال: بحكم الملك».

ولمسلم: «لقد حَكَمْتَ فيهم بحكم الله». وقال مرة: « بحكم الملك ». أخرجه البخاري ومسلم.

وأخرج أبو داود إلى قوله: « خيركم ». وفي رواية: « على حمار أقمَرَ ».

**6.099-** Ebû Saîd el-Hudrî anlatıyor:

"Kureyza halkı, Sa'd b. Muâz'ın karar vermesine razı oldu. Bunun üzerine Rasûlullah (as.) Sa'd'a haber gönderdi, o da bir merkeple geldi. Mescide yaklaşınca –Müslim'in rivâyetine göre mescidin yakınına gelince- Hz. Peygamber Ensâr'a;

**"- Efendiniz** –veya hayırlınız- **için ayağa kalkın!"** buyurdu. Sonra da Sa'd'a;

**"- Bu adamlar senin karar vermene razı oldular"** dedi. Sa'd da; savaşan erkekleri öldürülür, kadınları ve çocukları da esir edilir kararını verdi. Bunun üzerine Rasûlullah (as.);

**"- Allah'ın hükmüyle** - bir rivâyette Melik'in hükmüyle- **hükmettin"** dedi.[101]

## RİVÂYETLER

**Müslim**'in bir rivâyetinde; **"Onlar hakkında Allah'ın hükmüne göre hüküm verdin"** şeklindedir.

Hadîsi **Buharî** ve **Müslim** tahric etti.

**Ebû Davud** da hadîsi; **"Hayırlınız için ayağa kalkın!"** cümlesine kadar olan kısmı tahric etti.

Bir rivâyette; **"Sa'd, boz renkte bir merkeple geldi"** denir.

---

[101] **Buharî**, Megâzî, 31; Cihâd, 168; Menâkıbu'l-Ensâr, 12; İsti'zân, 26; **Müslim**, Cihâd, 22/64; **Ebû Davud**, Edeb, 155/5215-5216.

**٦١٠٠ـ** (ت د س ـ **عطية القرظي** رضي الله عنه) قال : « عُرِضْنا على رسولِ الله صلى الله عليه وسلم يومَ قريظةَ ، فكلُّ من أنْبَت قُتِل ، وكلُّ مَن لَم يُنبِتْ خُلِّيَ سبيلُه، فكنتُ ممن لم يُنْبِتْ ، فَخُلِّيَ سبيلي ». أخرجه الترمذي ، وأبو داود ، والنسائي.

وللنسائي قال : « كنتُ يومَ حُكمِ سعد في بني قريظة غلاما ، فَشَكُّوا فيَّ ، فلم يجدوني أنبتُّ ، فاستُبْقيتُ ، فها أنذا بين أظهركم ».

**6.100-** Atıyye el-Kurazî[102] anlatıyor:

"Kureyza günü bizler Rasûlullah'a (as.) arz edilmiştik. Yüzünde sakalı olan herkes katledildi, henüz sakalı çıkmayanlar ise serbest bırakıldı. Ben, henüz sakalı çıkmayanlar arasında olduğum için serbest bırakıldım."[103]

**RİVÂYETLER**

Hadîsi **Tirmizî, Ebû Davud** ve **Nesaî** tahric etti.

**Nesaî'**nin rivâyeti şöyledir:

**"Sa'd'**ın **Benû Kureyza** hakkında hüküm verdiği gün, ben çocuktum. Hatta benim hakkımda tereddüde düştüler, yüzümde kıl bulunamayınca sağ bırakıldım. İşte şimdi aranızdayım."

**İZAH**

Buradaki **"sakal"**, bulûğ ile izah edilmiştir. Yani sakalı çıkanların bülûğa erdiği düşünülmüş ve onlara ceza uygulanmış, diğerlerine ceza verilmemiştir. Buna dayanarak bazı fukaha, had cezası uygulanacak olan insanların asgari yaş haddinin, sakalının çıkması olduğunu kabul ederler.

---

[102] **Atıyye el-Kurazî:** Sahabîdir. Aslen Benû Kureyza Yahudilerinde idi. Benû Kureyza ile yapılan savaşta esir alınmış, küçük olduğu için kendisine dokunulmamıştı. Hz. Peygamber'den sonra **Kûfe**'de oturdu. Kendisinden Mücahid ve Abdülmelik b. Umeyr rivâyet etti.

[103] **Tirmizî**, Siyer, 29/1584; **Ebû Davud**, Hudûd, 17/4404-5; **Nesaî**, Talâk, 20.

٦١٠١ـــ (د ـــ عائشة رضي الله عنها) قالت: «لم يُقتَل من نساء بني قريظة إلا امرأة واحدة، إنَّها لَعندي تَحَدَّثُ، وتضحك ظَهْرًا وبَطْنًا، ورسولُ الله صلى الله عليه وسلم يقتلُ رجالهم بالسيوف، إذ هتف بها هاتف باسمها: أين فلانة؟ قالت: أنا، فقلتُ: وما شأنكِ؟ قالت: حَدَث أحْدَثْتُه، فانْطُلِقَ بها فضُرِبَ عنقها، فما أنسى عجبا منها: أنها كانت تضْحَكُ ظهْرا وبَطْنا، وقد علمتْ أنها تُقتَل». أخرجه أبو داود.

**6.101-** Hz. Âişe anlatıyor:

"Benû Kureyza'dan bir tek kadın dışında hiçbir kadın öldürülmedi. Hz. Peygamber Benû Kureyza erkeklerini kılıçla öldürürken, bu kadın benim yanımda konuşuyor ve katıla katıla gülüyordu. Birden;

"- Falanca kadın nerede?" diye bir ses, o kadının ismini söyledi. Kadın hemen;

"- Benim" dedi. Ben;

"- Senin neyin var?" diye sorunca;

"- Ben bir iş yaptım" dedi. Sonra kadın götürüldü ve boynu vuruldu.

Ben, o kadına olan şaşkınlığımı hala unutamıyorum; kadın öldürüleceğini bildiği halde katıla katıla gülüyordu."[104]

## İZAH

**İbnu'l-Esîr** söz konusu kadının adının **Nubâte** (veya Bunâne) **bint Besîl** olduğunu söyler.[105]

**Hattâbî**'nin söylediğine göre bu kadın Hz. Peygamber'e küfür ve hakaretler etmişti. Buna dayanarak **Hanefî** fukahası, Peygamber'e küfür ve hakaret edenin cezasının ölüm olduğunu söylemişlerdir. Hatta bazılarına göre Hz. Peygamber'e dil uzatan müslümana mürted muamelesi yapılır.

---

[104] **Ebû Davud**, Cihâd, 111/2671.

[105] **Câmiu'l-Usûl**, XV, 608.

Hz. Peygamber'in bu uygulaması, acaba o günün şartları ile izah edilebilir mi? Çünkü her dönemde dünyada Allah'a bile küfreden insanlar daima var olmuştur. Bunların öldürülmesi gerektiğine dair hiçbir hüküm yoktur. Acaba aynı durum Hz. Peygamber'e küfredenler için de söz konusu olamaz mı?

٦١٠٢ـ (خ م ـ أنس بن مالك رضي الله عنه) قال : « كان الرجل يجعل للنبيّ صلى الله عليه وسلم النّخلات ، حتى افتتح قريظة والنضير ، فكان بعد ذلك يردُّ عليهم ».

أخرجه البخاري، وهو طرف من حديث قد أخرجه هو ومسلم ، وقد تقدَّم ذكرُه في «كتاب السخاء » من حرف السين.

**6.102-** Enes b. Mâlik şöyle dedi:

"Rasûlullah (as.) Kureyza ve Nadîr'i fethedinceye kadar bir adam kendi arazisinden O'na hurma ağaçlarını veriyordu. Ama bu fetihlerden sonra Hz. Peygamber bunları ona iade etti."[106]

**RİVÂYETLER**

Bunu **Buharî** tahric etti.

Bu rivâyet, **Buharî** ve **Müslim**'in tahric ettiği ve daha önce Kitabu's-Sehâ bölümünde geçen hadîsin bir parçasıdır.[107]

**İZAH**

Muhâcirler **Medîne**'ye göç edince, Ensâr, meyvesinden istifade etmeleri için onlara hurma ağaçlarını veriyorlardı. Muhâcirler, iâşelerinin önemli bir kısmını bu hurmalıklardan sağlıyordu. Hz. Peygamber'e de hurmalıklar verilmişti. Ama Rasûlullah (as.) **Nadîr** ve **Kureyza** fetihlerinden sonra bunları sahibine iade etmişti.

---

[106] **Buharî**, Hibe, 35; **Müslim**, Cihâd, 24/70-71.

[107] Bkz., hadîs no; 2989.

غزوة ذات الرقاع

قال البخاري : وهي غزوة مُحارب خصفة من بني ثعلبة من غطفان ، فنزل نخلاً ، وهي بعد خيبر ، لأن أبا موسى جاء بعد خيبر ، قال : و قال أبو هريرة : صلّيتُ مع رسول الله صلى الله عليه وسلم في غزوة نجد صلاة الخوف ، و إنما جاء أبو هريرة إلى النبيّ صلى الله عليه وسلم أيام خيبر.

## 13- ZÂTÜ'R-RİKÂ' GAZÂSI

*Buharî şöyle dedi: "**Bu gazve, Ğatafân kabilesinin Benû Sa'lebe kolundan Hasafe b. Kays'ın reisi olduğu Muhârib kabilesine karşı yapılmıştır. Hz. Peygamber bu sefer sırasında Nahl mevkiinde konakladı. Bu sefer, Hayber savaşından sonra yapılmıştı. Çünkü Ebû Musa, Hayber'den sonra gelmişti.**"*

***Buharî,** Ebû Hureyre'nin şöyle dediğini kaydeder:*

***"Ben Rasûlullah'la (as.) birlikte Necid taraflarına yapılan gazvede korku namazı kıldım."***

*Ebû Hureyre, Hz. Peygamber'e Hayber savaşı sırasında gelmişti.*[108]

٦١٠٣ــ (خ م ــ جابر بن عبد الله رضي الله عنهما) : « أنَّ رسولَ الله صلى الله عليه وسلم صلّى بأصحابه في الخوف غزوة السابعة : غزوةَ ذات الرِّقاع ».

أخرجه البخاري ، ومسلم ، وقد تقدَّم لهما طُرُق طويلة تتضمَّن ذِكْر صلاةِ الخوف، وذكرناها في «كتاب الصلاة » ، من حرف الصاد.

---

[108] **Buharî**, Megâzî, 32, ta'lîkan. **Buharî**'de muallak olarak geçen **Ebû Hureyre** rivâyetini, **Ebû Davud** da tahric etmiştir, bkz., Sefer, 15/1240.

قال البخاري: وقال ابنُ عباس «صلّى رسولُ الله صلى الله عليه وسلم [صلاةَ] الخوف بذي قَرَد»

وفي رواية عن جابر قال: «خرج النبيُّ صلى الله عليه وسلم إلى ذات الرِّقاع من نخل، فلقي جمعا من غطفان، فلم يكن قتال، وأخاف الناسُ بعضُهم بعضا، فصلّى رسولُ الله صلى الله عليه وسلم ركعتي الخوف».

وفي أُخرى عن أبي موسى: أن جابرا حدَّثهم: «صلى النبيُّ صلى الله عليه وسلم بهم يوم مُحارِبَ وثعلبة».

**6.103-** Câbir b. Abdullah'dan rivâyet edilmiştir:

"Hz. Peygamber yedinci gazâda, yani Zâtu'r-Rika' gazâsında ashâbına korku namazı kıldırdı."[109]

**RİVÂYETLER**

Bunu **Buharî** ve **Müslim** tahric etti. **Buharî** ve **Müslim** tarafından rivâyet edilen ve korku namazı konusunu da ihtivâ eden bu hadîsin uzun senedi vardır. Biz bu hadîsi Kitabu's-Salât'ta zikretmiştik.[110]

**Buharî,** İbn Abbas'ın şöyle söylediğini kaydeder:

"Rasûlullah (as.) korku namazını Zû Karad seferinde kıldı."

Câbir'den gelen diğer bir rivâyet de şöyledir:

"Hz. Peygamber, Nahl mevkiinden Zâtu'r-Rika'a gitti. Orada Gatafân kabilesinden bir toplulukla karşılaştı; ama savaş olmadı, sadece insanlar birbirlerini korkuttular. Rasûlullah (as.) da iki rekât korku namazı kıldı."

Ebû Musa'dan gelen diğer bir rivâyete göre de, Câbir onlara; "Hz. Peygamber'in kendilerine Muhârib ve Sa'lebe günlerinde korku namazı kıldırdığını" söylemiş.

---

[109] **Buharî,** Megâzî, 32, ta'lîkan.

[110] Bkz., hadîs no; 4.054.

## İZAH

**"Rika"** kelimesi, yama anlamına gelir; elbiseye vurulan yama demektir. Bu savaşa katılanların hepsi piyade olduğu ve yaya yürümekten ayakları parçalandığı için ayaklarını bez parçalarıyla sarmışlardı. Bundan dolayı bu savaşa **Zâtu'r-Rika**, yani "**Sargılar Savaşı**" adı verilmişti. **Zâtu'r-Rika**'nın bir yer adı olduğu da söylenmiştir. Bununla birlikte bu savaş, **Muhârib, Benû Sa'lebe, Necd, Ğatafân, Eâcib, Zû Karad** ve **Benû Enmâr** adlarıyla da anılır.

Bu savaşın sebebi olarak, **Benû Sa'lebe** ve **Benû Enmâr**'ın, müslümanların aleyhine asker topladıklarının duyulması gösterilir. Hz. Peygamber bu duyum üzerine mezkür kabilelerin yaşadığı **Necid** taraflarına doğru sefere çıkar. Bu seferde İslâm ordusunun miktarı konusunda verilen rakamlar, 400 ile 800 arasında değişmektedir. Bu seferin hicrî 4, 5. veya 7. yılda yapıldığına dair rivâyetler vardır. **Buharî**'nin **Câbir**'den naklettiğine göre bu, Hz. Peygamber'in yedinci seferidir. Daha önce **Bedir, Uhud, Hendek, Kureyza, Müreysi** ve **Hayber** savaşlarına katılmış, **Hayber**'den sonra da bu seferi gerçekleştirmişti. **Buharî** ayrıca, **Ebû Hureyre** ve **Ebû Musa'l-Eş'arî**'nin da bu savaşa katıldıklarını, onların **Hayber**'den sonra **Medîne**'ye gelip müslüman olduklarını söyleyerek bu görüşü te'yîd eder.

Yukarıdaki rivâyette de görüldüğü gibi bu seferde savaş yapılmadı. Karşılıklı bir korku hâli yaşandı. Nitekim korku namazı da ilk defa burada kılınmıştır.

Hadîste adı geçen **Nahl; Benû Sa'lebe**'ye ait bir konak yeridir.

**٦١٠٤ـــ (خ م ـــ أبو موسى الأشعري** رضي الله عنه) قال : « خرجنا معَ رسولِ الله صلى الله عليه وسلم في غَزَاة ونحن سِتَّةُ نَفَر ، بيننا بعير نَعْتَقِبهُ ، فَنَقِبَتْ أقدامُنا ، ونَقِبَتْ قدماي ، وسقطتْ أظفاري، فكنا نَلُفُّ على أرجلنا الخِرَقَ ، فسُمِّيت: غزوة ذات الرِّقاعِ، لِمَا كنا نَعْصِبُ من الخِرَق على أرجلنا ، قال : وحدَّث أبو موسى بهذا الحديث، ثم كره ذلك ، وقال : ما كنتُ أصنعُ بأن أذْكُرَهُ ؟ كأنه كره أن يكون شيء من عمله أفْشَاه». أخرجه البخاري، ومسلم. وفيه في كتاب مسلم : قال أَبو أُسامة: وزادني غيرُ بُرْيد : « واللهُ يُجزي به ».

**6.104-** Ebû Musa'l-Eş'arî anlatıyor:

"Rasûlullah'la (as.) birlikte bir gazâya çıkmıştık. Bu seferde biz altı kişilik bir guruptuk ve bir tek devemiz vardı, ona sırayla biniyorduk. (Yaya yürümekten) ayaklarımız parçalanmıştı. Benim de ayaklarım parçalanmış, hatta tırnaklarım düşmüştü. Ayaklarımıza bez parçaları sarmaya başladık. İşte ayaklarımıza bez sardığımız için bu savaşa **'**Zâtu'r-Rika Savaşı' adı verildi."

(Bu hadîsi Ebû Musa'dan rivâyet eden torunu Ebû Bürde) dedi ki:

"Ebû Musa bu hadîsi rivâyet etti, ama sonra bunu rivâyet ettiğinde hoşnut olmadı ve; *'ben bunu, kendimden söz etmek için söylemedim'* dedi. Bu sözüyle sanki o, yaptığı bir amelin açıklanmasından hoşlanmadığını ifâde ediyordu."[111]

**RİVÂYETLER**

Hadîsi **Buharî** ve **Müslim** tahric etti.

Yalnız **Müslim**'de şöyle bir ziyâde vardır:

Ebû Üsâme[112] dedi ki: "(Hadîsin râvîsi) Bureyd (b. Ebî Meryem)'den başka biri, bana; *'Allah onun mükâfatını verecektir'* dedi."

**٦١٠٥ــ (خ م ــ جابر بن عبد الله** رضي الله عنهما) : « غزا معَ رسولِ الله صلى الله عليه وسلم قِبَلَ نَجْدٍ ، فلما قَفَلَ رسول الله صلى الله عليه وسلم ، وتَفَرَّق النَّاسُ في العِضاه ، يستظِلُّون بالشجر، و نَزَلَ رسول الله صلى الله عليه وسلم تحت سَمُرَةٍ ، فعَلَّقَ بها سيْفَه ، قال جابر : فَنِمْنا نوْمَةً، ثم إذا رسول الله صلى الله عليه وسلم يدعونا ، فجئناه فإذا عنده أعرابيٌّ جالسٌ ، فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم : إنّ هذا اخْتَرَطَ عليَّ سيفي و أنا نائمٌ ، فاستَيْقَظتُ وهو في يده صَلْتًا ، فقال لي: مَنْ يَمْنعك مني ؟ قلتُ : الله ! فهل هو ذا جالسٌ

[111] **Buharî**, Megâzî, 32; **Müslim**, Cihâd, 50/149.

[112] **Ebû Üsâme, Hammâd b. Üsâme b. Zeyd el-Kûfî**: ö. 201/816. Kûfeli hafız muhaddislerdendir. A'meş ve Hişâm b. Urve'den rivâyet eder. Kendisinden Ahmed b. Hanbel, Ali b. el-Medînî ve İshak b. Rahûye gibi büyük muhaddisler rivâyet ederler. İttifakla sika kabul edilir. Âbid, akıllı, müdebbir ve hükemâdan bir zattı. Hadîsi kütüb-ü sittede tahric edilmiştir.

، **ثم لم يُعاقبهُ رسول الله صلى الله عليه وسلم»**. أخرجه البخاري، ومسلم. **وقد تقدَّم** ذلك أيضًا في "كتاب الصلاة" من حرف الصاد.

**6.105-** Câbir b. Abdullah'dan rivâyet edildiğine göre; o, Hz. Peygamber'le birlikte Necid tarafına gazâya çıkmıştı. Hz. Peygamber geri dönünce, o da döndü. Dönüşte, dikenli ağaçları bol olan bir vâdiye geldiklerinde, öğle istirahatı vakti gelmişti. Hz. Peygamber devesinden indi, istirahata çekildi. İnsanlar da gölgelenmek üzere ağaçların arasında dağıldılar. Hz. Peygamber Semüre ağacının altında oturdu, kılıcını da ağacın dalına astı.

Câbir şöyle devam eder:

"Bir müddet uyumuşuz. Sonra baktık ki Hz. Peygamber bizi çağırıyor. Hemen yanına gittik; huzurunda bir bedevînin oturduğunu gördük. Rasûlullah (as.) buyurdu ki:

**"- Ben uyurken bu adam, benim kılıcımı aldı; uyandığımda kılıç kınından sıyrılmış vaziyette elinde duruyordu. Bana;**

**"-** ***Şimdi seni benim elimden kim kurtaracak?!"*** **dedi. Ben de hemen;**

**"-** ***Allah!!!"*** **dedim. İşte adam, şimdi burada oturuyor."**

Rasûlullah (as.) o bedevîyi cezalandırmadı."[113]

**İZAH**

Burada zikredilen olay, **Zâtu'r-Rika** seferinden dönerken meydana gelmiştir. **İbn İshak**'ın rivâyetine göre, Cibrîl, bedevînin göğsüne vurmuş, bunun üzerine elinden kılıcı düşmüş, bu sefer Hz. Peygamber kılıcı alarak;

**"- Ya şimdi seni benim elimden kim kurtaracak?"** diye sormuş, adam da;

**"- Hiç kimse!"** demişti. Neticede Hz. Peygamber;

**"- Hadi, var git işine!"** diyerek adamı serbest bırakmış. Adam da;

---

[113] **Buharî**, Megâzî, 32; Cihâd, 84, 87; **Müslim**, Müsafirîn, 57/310-11. Bu rivâyet daha önce 4054 numara ile de geçmişti.

"- **Sen benden daha hayırlısın**" diyerek gitmiş, sonra müslüman olmuş ve kabilesinden pek çok kişinin de müslüman olmasını sağlamış.[114]

**Buharî**'nin kaydettiğine göre bu adamın ismi **Ğavres b. el-Hâris** imiş.

غزوة بني المصطلق من خزاعة

قال البخاري : وهي غزوة المُرَيْسِيع ، قال : وقال ابن اسحاق: [ و ذلك ] سنة ست ، قال : وقال موسى بن عقبة : سنة أربع ، وقال النعمان بن راشد عن الزهري : كان حديث الإفك في غزوة المُرَيْسِيع.

## 14- BENÛ MUSTALİK GAZÂSI

*Buharî şöyle dedi:*

***"O, Müreysi' gazâsıdır. İbn İshak, onun altıncı yılda yapıldığını söyledi. Musa b. Ukbe de, dördüncü yılda dedi. Numan b. Râşid[115], Zührî'den naklen, İfk olayının Müreysi' gazâsında olduğunu söyledi."***[116]

---

[114] Bkz., **İbn Hacer**, VIII, 193.

[115] **Ebû İshak, en-Numan b. Râşid er-Rakkî el-Cezerî**: Rakkalı râvîlerdendir. Zührî ve Meymûn b. Mihrân'dan rivâyetleri vardır. Kendisinden Hammâd b. Zeyd ve Cerîr b. Hâzim rivâyet etti. Her ne kadar Müslim onunla ihticâc etmiş ve İbn Hibbân *Sikat*'ına almış ise de, hafızasının kötü olması sebebiyle muhaddislerin ekserisine göre zayıftır. Yahya'l-Kattân, Yahya b. Maîn, Ebû Davud ve Nesaî zayıf olduğunu belirtirler. Ukaylî de kavî olmadığını söyler. Buharî ise "**sadûktur, ama hadîsinde vehim vardır**" der. Rivâyetleri **Buharî** hariç kütüb-ü sittede tahric edilmiştir.

[116] **Buharî**, Megâzî, 33, ta'lîkan.

٦١٠٦ـ (خ م د ـ عبد الله بن عون [بن أرْطَبان المزني البصري]) قال : « كتبتُ إلى نافع: أسألُهُ عن الدعاء قبل القتال ؟ فكتب إليّ : إنّما كان ذلك في أول الإسلام، وقد أغار رسولُ الله صلى الله عليه وسلم على بني المصطلق ، وهم غارُّون وأنعامُهم تُسْقَى على الماء ، فقتل مقاتلتهم ، وسَبَى ذراريهم ، وأصابَ يومئذ جُويرية» حدثني به عبد الله بن عمر ، وكان في ذلك الجيش.

أخرجه البخاري، ومسلم ، وأبو داود ، إلا أن في كتاب مسلم : قال يحيى بن يحيى: أحسبه قال: «جويرية» ، أو « ألبتَّة» [بنت الحارث].

**6.106-** Abdullah b. Avn b. Ertayân el-Müzenî el-Basrî anlatıyor:

"Nâfi'e mektup yazarak, savaştan önce (düşmanı İslâm'a) davet konusunu sordum. Bana şöyle cevap verdi:

"Bu, İslâm'ın başlangıç döneminde idi. Rasûlullah (as.) Benû Mustalik'a aniden baskın yapmıştı; onlar bundan gâfil idiler, hayvanlarını suluyorlardı. Hz. Peygamber onların savaşabilenlerini öldürdü, kadınlarını da esir aldı. Cüveyriye'yi de o gün almıştı."

Bunu bana Abdullah b. Ömer anlattı, kendisi bu orduda bulunuyordu."[117]

## RİVÂYETLER

Hadîsi **Buharî, Müslim** ve **Ebû Davud** tahric etti. Ancak **Müslim**; "Yahya b. Yahya; 'Zannediyorum –veya kesin olarak- Cüveyriye bint el-Hâris'i o gün aldı' dedi" şeklide rivâyet etti.

## İZAH

**Benû Mustalik, Huzâa** kabilesinin bir koludur. Bu kabilenin müslümanlara saldırmak için hazırlık yaptığı duyulmuş, yapılan araştırmada haberin doğru olduğu anlaşılınca, Rasûlullah (as.) hemen hareket etmiş, **Medîne**'ye dokuz konak mesafede bulunan **Kudeyd** bölgesindeki **Müreysi'** suyuna kadar gitmiş ve orada düşmanı aniden bastırmıştı. Yapılan savaşta **Benû Mustalik** bozguna uğradı; on ölü

---

[117] **Buharî**, Itk, 13; **Müslim**, Cihâd, 1/1; **Ebû Davud**, Cihâd, 100/1633.

ve 600 esir verdiler, ayrıca 2.000 deve ile 5.000 civarında da davar kaybettiler.

Bu savaşın 4, 5 veya 6. yılda cereyan ettiğine dair farklı rivâyetler vardır.

Bu savaşta **Benû Mustalik**'ın başında **Hâris b. Ebî Dırâr** bulunuyordu. İşte orada esir alınan **Cüveyriye**, onun kızıydı. Rivâyete göre **Cuveyriye, Sâbit b. Kays**'a düşmüş, o da fidye mukabili kendisini serbest bırakmış, Hz. Peygamber de fidyesini vererek onu almıştı. Diğer bir rivâyet de, fidyesini babasının ödediği, Hz. Peygamber'in onu babasından istediği şeklindedir.

Hz. Peygamber'in **Cüveyriye** ile evlendiğini duyan müslümanlar, Allah Rasûlü'nün hısımlarını esir tutmanın doğru olmadığını düşünerek ellerindeki bütün esirleri serbest bırakırlar. Bunun üzerine kabilenin önemli bir kesimi de müslüman olur.

Bu savaşta müslümanlar arasında hoş olmayan bir olay meydana gelir: **Hz. Ömer**'in **Ğifâr** kabilesinden **Cehcâh** adındaki bir işçisi ile, **Hazrec**'den **Benû Avf**'in halîfi olan **Sinan el-Cühenî**, su almak konusunda kavgaya tutuşurlar ve biri Muhâcirleri, diğeri de Ensârı yardıma çağırır. Bunu duyan münâfıkların reisi **Abdullah b. Übeyy** sinirlenir ve; **"bunlar artık çok oldu! Medîne'ye döndüğümüzde şerefliler şerefsizleri oradan atacak!"** demişti. Bunu haber alan **Abdullah b. Übeyy**'in oğlu **Abdullah**, hemen Rasûlullah'a (as.) gelerek;

**"- Eğer babamı öldürecekseniz, onun kellesini size ben getireyim. Bu işi şayet başka biri yapacak olursa, onun gezip dolaşmasını görmeye dayanamayacağımdan ve bir kâfir için bir mü'mini öldürerek cehennemlik olmaktan korkarım"** demişti. Hz. Peygamber ona dokunmayacağını söyleyerek **Abdullah**'ı teselli eder.

Bu olay, **Münâfikûn** sûresinin sekizinci âyetinde dile getirilmektedir.

Bu hadîste düşmana habersiz baskın yapmanın câiz olduğu görülmektedir. Bir kısım fukaha bu görüştedir. **İmâm Mâlik**'in de aralarında bulunduğu bazı fukahaya göre ise, düşmana habersiz baskın yapmak câiz değildir. Üçüncü bir görüşe göre de; kâfirler daha önce İslâm'a davet edilmemişlerse haber vermek gerekir, davet

edilmişlerse gerekmez. **Nevevî** bu üçüncü kavlin, cumhurun görüşü olduğunu ve ilk ikisinin yanlış olduğunu söyler.

## غزوة أنْمار

## 15- ENMÂR GAZÂSI

٦١٠٧ــ (خ ــ جابر بن عبد الله رضي الله عنهما) قال : « رأيتُ النبيَّ صلى الله عليه وسلم في غزوة أنمار يُصَلِّي على راحلته، متوجِّها قِبَلَ المشرق ، مُتطوعا ». أخرجه البخاري.

**6.107-** Cabir b. Abdullah şöyle dedi:

"Enmâr gazâsında Rasûlullah'ı (as.) gördüm, doğuya doğru dönmüş olarak binitinin üzerinde nâfile namaz kılıyordu."[118]

**İZAH**

**Enmâr, Becîle** kabilesinin bir koludur. Tarihçilere göre **Enmâr** gazâsı ile daha önce zikri geçen **Zâtu'r-Rika** gazâsı, aynı savaşın iki ayrı isminden ibarettir. Bu ismin özellikle kullanılması, Rasûlullah'ın (as.) hayvan üzerinde namaz kıldığını belirten rivâyette bu ismin zikredilmesinden dolayıdır.

## غزوة الحُدَيْبِيَة

## 16- HUDEYBİYE GAZÂSI

٦١٠٨ــ (خ د ــ عروة بن الزبير رضي الله عنهما) عن المِسْوَر بن مَخْرَمَة ومَرْوان - يُصدِّق كلُّ واحد منهما حديث صاحبه - قالا : « خرج النبيُّ صلى الله عليه وسلم زَمَن الحُدَيْبِيَة ، حتى إذا كانوا ببعض الطريق قال النبيُّ صلى الله عليه وسلم : إنَّ خالدَ بنَ الوليد بالغَميم في خيل لقريش طليعة ، فخذوا ذاتَ اليمين ، فوالله ما شَعَرَ بهم خالد ، حتى إذا هم بقَتَرة الجيش ، فانطلق يركُضُ نذيرا لقريش ، وسار النبيُّ صلى الله عليه وسلم حتى إذا كان

---

[118] **Buharî**, Megâzî, 34.

بالثنيّة التي يُهبط عليهم منها بركت به راحلتُه ، فقال الناس : حَلْ حَلْ ، فألحّتْ ، فقالوا : خلأت القصواءُ ، خلأت القصواء، فقال النبيُّ صلى الله عليه وسلم : ما خلأت القصواءُ ، وما ذاك لها بخُلُق ، ولكن حبسها حابسُ الفيل، ثم قال : والذي نفسي بيده لا يسألوني خُطّة يعظّمون فيها حُرُمات الله إلا أعطيتُهم إياها ، ثم زجرها، فوثبتْ، قال : فعَدَلَ عنهم حتى نزل بأقصى الحُدَيبية على ثَمَد قليل الماء ، يتبرّضُه الناسُ تبرُّضا، فلم يلبث الناسُ حتى نزحوه ، وشُكيَ إلى رسول الله صلى الله عليه وسلم العطشُ ، فانتزع سهما من كنانته ، ثم أمرهم أن يجعلوه فيه ، فوالله ما زال يجيش لهم بالرّيّ حتى صَدَرُوا عنه.

فبينا هم كذلك إذْ جاءَ بُدَيلُ بنُ وَرْقَاءَ الخزاعيُّ في نفر من قومه من خُزاعةَ - وكانوا عَيْبَةَ نُصحِ رسولِ الله صلى الله عليه وسلم من أهل تهامةَ - فقال : إني تركْتُ كَعْبَ بنَ لُؤيّ وعامرَ بن لؤيّ نزلوا أعدادَ مياه الحديبية، معهم العُوذُ المطافيل ، وهم مقاتلوك ، وصادُّوك عن البيت، فقال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم : إنّا لم نجئْ لقتالِ أحد ، ولكنا جئنا مُعتمرين ، وإنّ قريشا قد نَهِكَتْهم الحربُ، وأضرّتْ بهم، فإن شاؤوا مادَدْتُهم مُدّة، ويُخَلُّوا بيني وبين الناس، فإن أظهرْ عليهم، فإن شاؤوا أن يدخلوا فيما دخل فيه الناس فعلوا، وإلا فقد جمُّوا، وإن هم أبوا، فوالذي نفسي بيده لأقاتلنّهم على أمري هذا، حتى تنفردَ سالِفتي ولَيُنْفِذَنّ الله أمرَه ، فقال بُديل : سأُبلِغهم ما تقول.

فانطلق حتى أتى قريشا ، فقال : إنّا قد جئناكم من هذا الرجل ، وقد سمعناه يقول قولا ، فإن شئتم أن نعرضَهُ عليكم فعَلْنا. فقال سفهاؤهم : لا حاجةَ لنا أن تُخبِرنا عنه بشيء، وقال ذوُو الرأي منهم : هات ما سمعته يقول ، قال : سمعتُه يقول كذا وكذا - فحدَّثهم بما قال النبيُّ صلى الله عليه وسلم - فقام عروةُ بنُ مسعود، فقال : أي قوم ، ألستم بالوالد؟ قالوا: بلى، قال : أوَلَسْتُ بالولد ؟ قالوا: بلى ، قال : فهل تتّهمونِي ؟ قالوا : لا ، قال : ألستم تعلمون أني استَنْفَرْتُ أهلَ عُكاظ ، فلما بلَّحوا عليَّ جئتُكم بأهلي وولدي ومن أطاعني ؟ قالوا : بلى ، [قال] : فإن هذا قد عرض عليكم خُطّةَ رُشْد ، اقبلوها ، ودعوني آتيه ، قالوا : ائته.

فأتاه ، فجعل يكلّم النبيَّ صلى الله عليه وسلم ، فقال له النبيُّ صلى الله عليه وسلم نحوا من قوله لبُديل، فقال عروةُ عند ذلك : أيْ محمدُ ، أرأيتَ إن استأصلْتَ أمر قومك ، هل

سمعت بأحد من العرب اجتاح أصله قَبْلكَ ؟ وإن تكن الأخرى، فإني والله لأرى وجوها ، وإني لأرى أوشابا من الناس، لخَليقا أن يَفرُّوا ويَدَعُوكَ ، فقال له أبو بكر : امْصُصْ بِبَظْرِ اللات، أنحنُ نفرُّ عنه ونَدَعُهُ ؟ فقال: مَن ذا؟ قالوا : أبو بكر ، فقال : أمَا والذي نفسي بيده، لولا يَد لكَ عندي لم أجْزِكَ بها لأجبتُك. قال: وجعل يكلّم النبيَّ صلى الله عليه وسلم، فكلما كلّمه أخذ بلحيته، والمغيرةُ بنُ شُعبة قائم على رأس النبيِّ صلى الله عليه وسلم، ومعه السيف، وعليه المِغْفَرُ ، فكلما أهْوَى عروةُ بيده إلى لحية رسول الله صلى الله عليه وسلم ضرب يدَه بنَعْل السيف، وقال: أخِّرْ يدَكَ عن لحية رسول الله صلى الله عليه وسلم ، فرفع عُروةُ رأسَهُ، فقال: من هذا؟ قالوا: المغيرة بن شعبة، فقال: أيْ غُدَرُ ألستُ أسْعَى في غَدْرتك ؟ – وكان المغيرةُ صحب قوما في الجاهلية ، فقتلهم، وأخذ أموالهم، ثم جاء فأسلم، فقال النبيُّ صلى الله عليه وسلم: أمَّا الإسلامُ فاقبلُ، وأمَّا المالُ فلستُ منه في شيء – ثم إن عروةَ جعل يَرْمُقُ أصحاب النبيِّ صلى الله عليه وسلم بعينه، قال: فوالله ما تَنخَّمَ رسولُ الله صلى الله عليه وسلم نُخامة إلا وقعتْ في كفِّ رجل منهم فدَلَكَ بها وجهه وجلدَه، وإذا أمرهم ابتدروا أمره، وإذا توضَّأ كادوا يقتتلون على وَضوئه، وإذا تكلّم خفضوا أصواتَهم عنده، وما يُحدُّون إليه النظر تعظيما له.

فرجع عروةُ إلى أصحابه فقال : أي قوم ، والله لقد وَفدتُ على الملوك ، ووَفَدْتُ على كسرى وقيصرَ والنجاشيِّ ، والله إنْ رأيتُ مَلكا قطُّ يُعظّمُهُ أصحابُهُ ما يعظّمُ أصحابُ محمد محمدا، والله إنْ تَنخَّم نُخامة إلا وقعت في كف رجل منهم فَدَلَكَ بها وجهه وجلده، وإذا أمرهم ابتدروا أمره ، وإذا توضأ كادوا يقتتلون على وَضوئه ، وإذا تكلّم خفضُوا أصواتهم عنده ، وما يُحدُّون إليه النظر تعظيما له ، وإنه قد عَرَضَ عليكم خُطَّة رُشْد فاقبلوها. فقال رجل من بني كنانة : دعوني آته ، فقالوا : ائته. فلما أشرف على النبيِّ صلى الله عليه وسلم وأصحابه قال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم: هذا فلان وهو من قوم يُعظّمون البُدْنَ فابعثوها له [فَبُعثت له] واستقبله الناسُ يُلبّون فلما رأى ذلك قال: سبحان الله! ما ينبغي لهؤلاء أن يُصَدُّوا عن البيت فلما رجع إلى أصحابه قال: رأيتُ البُدْنَ قد قُلّدتْ وأُشعِرَتْ فما أرى أن يُصَدُّوا عن البيت.

فقام رجل منهم يقال له : مِكْرَزُ بنُ حفص ، فقال : دعوني آته ، فقالوا : ائته. فلما أشرف عليهم قال النبيُّ صلى الله عليه وسلم : هذا مِكْرَزُ بنُ حفص ، وهو رجل فاجر ، فجعل يكلِّم النبيَّ صلى الله عليه وسلم ، فبينا هو يكلِّمه ، [إذْ] جاء سُهيل بن عمرو - قال معمر : فأخبرني أيوب عن عكرمة : أنه لما جاء سهيل ، قال النبيُّ صلى الله عليه وسلم : قد سَهُل لكم من أمركم.

قال معمر : قال الزهريُّ في حديثه : فجاء سهيل بن عمرو ، فقال : هات اكْتُبْ بيننا وبينك كتابا ، فدعا النبيُّ صلى الله عليه وسلم الكاتب ، فقال النبيُّ صلى الله عليه وسلم : اكتب : بسم الله الرحمن الرحيم ، فقال سهيل : أما الرحمن ، فوالله ما أدري ما هو ؟ ولكن اكتب : باسمك اللهم ، كما كنتَ تكتُبُ ، فقال المسلمون : والله لا نكتبها إلا بسم الله الرحمن الرحيم ، فقال النبيُّ صلى الله عليه وسلم: اكتبْ : باسمك اللهم. ثم قال : هذا ما قاضى عليه محمد رسولُ الله ، فقال سهيل : والله لو كُنَّا نعلم أنَّكَ رسولُ الله صلى الله عليه وسلم ما صَدَدْناكَ عن البيت ، ولا قاتَلْناكَ ، ولكن اكتب: محمدُ بنُ عبد الله. قال النبيُّ صلى الله عليه وسلم : والله إني لرسولُ الله ، وإن كذَّبتموني ، اكتب : محمد بن عبد الله - قال الزهريُّ: وذلك لقوله : لا يسألوني خُطَّة يُعَظِّمون فيها حرمات الله إلا أعطيتُهم إيَّاها - فقال له النبيُّ صلى الله عليه وسلم : على أن تُخَلُّوا بيننا وبين البيت فنطوفَ به ، فقال سهيل : والله لا تتحدَّثُ العربُ أنَّا أُخذْنا ضُغْطَة ، ولكن ذلك من العام المقبل ، فكتب.

فقال سهيل : وعلى أنَّهُ لا يأتيك منَّا رَجُل - وإن كان على دينكَ - إلا رَدَدْتَه إلينا، قال المسلمون: سبحان الله! كيف يُرَدُّ إلى المشركين ، وقد جاء مسلما ؟ فبينا هم كذلك ، إذْ جاء أبو جَنْدَل بنُ سُهيل بن عمرو يَرْسُفُ في قيوده، وقد خرج من أسفل مكةَ، حتى رمى بنفسه بين أظهر المسلمين، فقال سهيل : هذا يا محمد أول ما أُقاضيك عليه : أنْ تردَّهُ إليَّ ، فقال النبيُّ صلى الله عليه وسلم : إنَّا لم نَقْضِ الكتاب بعدُ ، قال : فوالله إذا لا أُصالحُكَ على شيء أبدا، فقال النبيُّ صلى الله عليه وسلم : فأجزْه لي ، قال: ما أنا بمُجيزه لك ، قال : بلى [فافعل] ، قال : ما أنا بفاعل ، قال مكْرَزُ بنُ حفص : بلى، قد أجزناهُ لكَ ، قال أبو جندل: أيْ معشر المسلمين، أُرَدُّ إلى المشركين وقد جئتُ مسلما ؟ ألا تَرَوْنَ ما قد لقيتُ؟ - وكان قد عُذِّبَ

عذابا شديدا في الله - فقال عمرُ بنُ الخطاب : فأتيتُ نبيَّ الله صلى الله عليه وسلم فقلتُ : ألستَ نبيَّ الله حقًا ؟ قال : بلى ، قلتُ : ألسنا على الحقِّ وعدوُّنا على الباطل؟ قال : بلى، قلتُ: فلم نُعطي الدَّنيَّةَ في ديننا إذا؟ قال : إني رسولُ الله ، ولستُ أعصيه ، وهو ناصري. قلتُ : أوَ ليس كنتَ تحدِّثنا أنَّا سنأتي البيت ونطوف به؟ قال: بلى. قال: فأخبرتُك أنكَ تأتيه العام؟ قلت: لا. قال: فإنك آتيه ومُطوِّفٌ به.

قال : فأتيتُ أبا بكر ، فقلتُ : يا أبا بكر ، أليس هذا نبيَّ الله حقًا ؟ قال : بلى ، قلتُ: ألسنا على الحق ، وعدُّونا على الباطل؟ قال : بلى ، قلتُ : فلم نُعطي الدَّنيَّةَ في ديننا إذا؟ قال : أيُّها الرجل، إنَّهُ رسولُ الله صلى الله عليه وسلم ، وليس يَعصي ربَّه ، وهو ناصرُهُ ، فاستمسكْ بِغَرْزِه ، فوالله إنَّهُ على الحقِّ ، قلتُ : أوليس كان يحدِّثنا : أنَّا سنأتي البيتَ ونطوفُ به ؟ قال: بلى. أفأخبرك أنه يأتيه العام ؟ قلت: لا. قال : فإنَّكَ آتيه ومُطوِّفٌ به؟ قال عمرُ : فعملتُ لذلك أعمالا.

قال فلما فرغ من قضية الكتاب ، قال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم لأصحابه : قُوموا فانحروا، ثم احلقوا ، قال : فوالله ما قام منهم رجل حتى قال ذلك ثلاث مرات ، فلما لم يَقُمْ منهم أحد دخل على أمِّ سَلَمَةَ ، فذكر لها ما لَقيَ من الناس، قالتْ أمُّ سلمةَ : يا نبيَّ الله ، أتحبُّ ذلك ؟ اخرج، ولا تكلِّم أحدا منهم كلمة حتى تنحر بُدْنَكَ، وتدعو حَالقَكَ فيحلقك، فخرج فلم يكلِّم أحدا منهم حتى فعل ذلك، نحرَ بُدْنَه، ودعا حالقه فحلقه، فلما رأوا ذلك ، قاموا فنحروا ، وجعل بعضهم يحلقُ بعضا، حتى كادَ بعضُهم يقتُلُ بعضا غمًّا ، ثم جاءه نسوة مؤمنات ، فأنزل الله عز وجل : {يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا جَاءَكُمُ الْمُؤْمِنَاتُ مُهَاجِرَاتٍ فَامْتَحِنُوهُنَّ اللهُ أَعْلَمُ بِإِيمَانِهِنَّ ، فَإِنْ عَلِمْتُمُوهُنَّ مُؤْمِنَاتٍ فَلَا تَرْجِعُوهُنَّ إِلَى الْكُفَّارِ، لَا هُنَّ حِلٌّ لَهُمْ ، وَلَا هُمْ يَحِلُّونَ لَهُنَّ ، وَآتُوهُم مَا أَنْفَقُوا ، وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ أَنْ تَنْكِحُوهُنَّ إِذَا آتَيْتُمُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ ، وَلَا تُمْسِكُوا بِعِصَمِ الْكَوَافِرِ} [الممتحنة: ١٠] فطلَّق عمرُ يومئذ امرأتين كانتا له في الشِّرك، فتزوج إحداهما معاويةُ بنُ أبي سفيان ، والأخرى صفوانُ بن أُميَّةَ ، ثم رجع النبيُّ صلى الله عليه وسلم إلى المدينة ، فجاءه أبو بَصير - رَجل من قُريش - وهو مسلم ، فأرسَلوا في طلبه رَجُلَيْن ، فقالوا : العَهْدَ الذي جَعلتَ لنا ، فدفعه إلى الرجلين ، فخرجا به ،

حتى بلغا ذا الحُلَيفة ، فنزلوا يأكلون من تمرٍ لهم ، فقال أبو بصير لأحد الرجلين : والله إني لأرى سيفك هذا جيدا ، فاستلّه الآخرُ، فقال: أجَلْ ، والله إنّهُ لَجيّد ، لقد جرَّبتُ به ، ثم جَرَّبتُ ، فقال أبو بصيرٍ: أرني أنظرْ إليه ، فأمكنه منه ، فضربه حتى برد ، وفرَّ الآخرُ حتى أتى المدينة ، فدخل المسجدَ يعدُو ، فقال النبيُّ صلى الله عليه وسلم حين رآه : لقد رأى هذا ذُعرا ، فلما انتهى إلى النبيِّ صلى الله عليه وسلم قال : قُتل والله صاحبي، وإني لمقتول ، فجاء أبو بصير ، فقال : يا نبيَّ الله ، قد [والله] أوفى الله ذمّتَكَ ، قد رددتني إليهم، ثم أنجاني الله منهم، فقال النبيُّ صلى الله عليه وسلم : ويلُ امِّه ، مسعَرُ حَرْب ، لو كان له أحد ، فلما سمع ذلك عَرَفَ أنه سَيَرُدُّه إليهم ، فخرج حتى أتى سِيفَ البحر.

قال : وينفلتُ منهم أبو جَندل بنُ سهيل ، فلحق بأبي بصير ، فكان لا يخرج من قريش رجل قد أسلم إلا لحق بأبي بصير، حتى اجتمعتْ منهم عصابة ، فوالله ما يسمعون بعير خرجتْ لقريش إلى الشام ، إلا اعترضوا لها ، فقتلوهم وأخذوا أموالهم، فأرسلتْ قريش إلى النبيِّ صلى الله عليه وسلم ، تُناشدُهُ الله والرَّحمَ لما أرسل إليهم ، فمن أتاه منهم فهو آمن، فأرسل النبيُّ صلى الله عليه وسلم [إليهم]، فأنزل الله عز وجل : {وَهُوَ الَّذِي كَفَّ أَيْدِيَهُمْ عَنْكُم وَأَيْدِيَكُم عَنْهُم بِبَطْنِ مَكَّةَ ، مِن بَعْدِ أَنْ أَظْفَرَكُمْ عَلَيْهِمْ ، وَكَانَ الله بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرا، هُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوكُمْ عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَالْهَدْيَ مَعْكُوفا أَن يَبْلُغَ مَحِلَّهُ ، وَلَوْلا رِجالٌ مُؤمِنُونَ ونِسَاء مُؤْمِنَاتٌ لَمْ تعلموهم أن تَطَؤوهُمْ ، فَتُصِيبَكُم مِنْهُمْ مَعَرّةٌ بِغَيْرِ عِلْمٍ، لِيُدْخِلَ الله فِي رَحْمَتِهِ مَنْ يَشاءُ، لَوْ تَزَيَّلُوا لَعَذَّبْنَا الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْهُمْ عَذَابا أَلِيما ، إِذْ جَعَلَ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي قُلُوبِهِمُ الحَمِيَّةَ حَمِيَّةَ الجَاهِلِيَّةِ} [الفتح : ٢٤- ٢٦] وكانت حَمِيَّتهمْ : أنَّهُم لم يُقرُّوا أنه نبيُّ الله ، ولم يُقرُّوا ببسم الله الرحمن الرحيم، وحالوا بينهم وبين البيت».

وقال عُقَيل عن الزهري: قال عروةُ: فأخبرتني عائشةُ: أنَّ رسولَ الله صلى الله عليه وسلم «كان يمتحنُهُنَّ ».

وبلغنا أنه لما أنْزَلَ الله أن يَرُدُّوا إلى المشركين ما أنفقوا على مَنْ هاجر من أزواجهنَّ وحكم على المسلمين أن لا يُمسِكوا بعصَمِ الكوافر : أنَّ عُمر طلّق امرأتين: قُرَيبَةَ بنتَ أبي أميَّةَ، وابنة جَرْول الخزاعيِّ، فتزوجَ قُرَيبة معاويةُ ، وتزوج الأُخرى أبو جَهْم ، فلما أبَى الكفارُ

أن يُقرُّوا بأداء ما أنفق المسلمون على أزواجهم، أنزل الله عز وجل : {وَإِن فَاتَكُم شَيْءٌ مِنْ أَزْوَاجِكُم إلى الكُفَّار فَعَاقَبْتُمْ} [الممتحنة: ١١] ، والعَقْبُ : ما يُؤدِّي المسلمون إلى مَن هاجرت امرأتُه من الكفار ، فأمَرَ أن يُعطَى مَن ذهب له زوج من المسلمين ما أنفقَ من صَدَاق نسَائه الكفار اللاتي هاجرن، وما نعلم أحدا من المهاجرات ارتدت بعد إيمانها.

قال: وبلغنا: «أن أبا بصير بن أسيد الثقفي قَدِمَ على رسول الله صلى الله عليه وسلم مؤمنا مُهَاجرا في المدة فكتبَ الأخنسُ بنُ شَريق إلى النبيِّ صلى الله عليه وسلم يسأله أبا بصير...» فذكر الحديث.

وفي رواية : أن عروةَ سمع مَرْوان والمِسْوَر يُخبِرَان عن أصحاب رسول الله صلى الله عليه وسلم قال : « لما كاتبَ سُهيلُ بنُ عمرو يومئذ، كان فيما اشترط سُهَيْل على النبيِّ صلى الله عليه وسلم: أنه لا يأتيكَ منّا أحَد وإن كان على دينكَ إلا رددته إلينا ، وخلَّيتَ بيننا وبينه ، فكره المؤمنون ذلك، وامتعضوا منه، وأبى سُهَيْل إلا ذلك، فكاتبه النبيُّ صلى الله عليه وسلم على ذلك، فردَّ يومئذ أبا جندل إلى أبيه سُهيْل بن عمرو، ولم يأته أحد من الرجال إلا رَدَّهُ في تلك المدَّة وإن كان مسلما، وجاء المؤمناتُ مهاجرات، وكانت أمُّ كلثوم بنتُ عُقبة بن أبي مُعيط ممن خرج إلى رسول الله صلى الله عليه وسلم يومئذ وهي عاتق، فجاء أهلُها يسألون النبيَّ صلى الله عليه وسلم أن يَرْجعَها إليهم ، فلم يَرْجعْها إليهم حتى أنزل الله فيهنَّ: {إذَا جَاءَكم المُؤْمنَاتُ مُهَاجرات فَامْتَحنُوهُنَّ الله أعْلَمُ بإيمَانهنَّ فإنْ عَلمْتُمُوهُنَّ مُؤْمنَات فَلا تَرْجعُوهُنَّ إلى الكُفَّار لا هُنَّ حلّ لَهُمْ ولا هُمْ يَحلُّون لَهُنَّ} [الممتحنة: ١٠].

قال عروةُ : فأخبرتْني عائشةُ : أنَّ رسولَ الله صلى الله عليه وسلم كان يمتحنُهنَّ بهذه الآية : {يَا أَيُّهَا الَّذينَ آمَنُوا ، إذا جَاءَكُم المُؤْمنَاتُ مُهَاجرَات فَامْتَحنُوهُنَّ ، الله أعْلَمُ بإيمَانهنَّ ، فإنْ عَلمْتُمُوهُنَّ مُؤْمنَات فَلا تَرْجعُوهُنَّ إلى الكُفَّار ، لا هُنَّ حلّ لَهُمْ ، وَلا هُمْ يَحلُّون لَهُنَّ ، وَآتُوهُم مَا أنْفقُوا ، وَلا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ أنْ تَنكحُوهُنَّ إذا آتَيْتُمُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ ، وَلا تُمْسكُوا بعصَم الكَوَافر ، وَاسْأَلُوا مَا أنْفَقْتُمْ ، وَلْيَسْأَلُوا مَا أنْفقُوا ، ذَلكُمْ حُكْمُ الله يَحْكُمُ بَيْنَكُمْ ، وَالله عليم حَكيم ، وَإنْ فَاتَكُمْ شَيْء منْ أَزْوَاجكُمْ إلَى الكُفَّار فَعَاقَبْتُمْ فَآتُوا الَّذينَ ذَهَبَتْ أَزْوَاجُهُمْ مثلَ مَا أنْفقُوا ، وَاتَّقُوا الله الَّذي أنْتُمْ به مُؤْمنُونَ ، يَا أَيُّهَا النَّبيُّ ، إذا جَاءَكَ

**الْمُؤْمِناتُ يُبَايِعْنَكَ على أنْ لا يُشْرِكْنَ بالله شَيْئا ، وَلا يَسْرِقْنَ ، ولا يَزْنِينَ ، ولا يَقْتُلْنَ أَوْلادَهُنَّ ، وَلا يَأتِينَ بِبُهْتَان يَفْتَرِينَهُ بين أَيْدِيهِنَّ وَأَرْجُلِهِنَّ ، ولا يَعْصِينَكَ في مَعْرُوف فَبايِعْهُنَّ واسْتَغْفِرْ لَهُنَّ الله ، إنَّ الله غَفُور رَحِيم}** [الممتحنة : ١٠ - ١٢].

قال عروة : قالت عائشة : فمن أقرّت بهذا الشرط منهنّ ، قال لها رسولُ الله صلى الله عليه وسلم قد بايعتُك كلاما يُكلّمها به ، والله ما مَسَّتْ يَدُهُ يَدَ امرأة قطُّ في المُبايعة ، ما بايعهنّ إلا بقوله ».

وفي رواية عبد الرزاق مختصرة من حديث المسور وحده : « أنّ رسولَ الله صلى الله عليه وسلم نحر قَبْلَ أن يَحْلِقَ ، وأمر بذلك أصحابه ».

وفي رواية عن عروة : « أنه سمع مَرْوانَ والمِسْوَرَ يخبران خبرا من خَبَرِ رسول الله صلى الله عليه وسلم» في غزوة الحديبية... فذكر نحو الرواية التي قبلها ، ولم يقل : « عن أصحاب رسول الله صلى الله عليه وسلم».

وفي حديث سفيان الذي ثبّته فيه معمر عن الزهريّ : أنّ المسورَ بن مخرمَةَ ومَروانَ -يزيدُ أحدُهما على صاحبه - قالا : « خرجَ النبيُّ صلى الله عليه وسلم في بضع عشرةَ مائة من أصحاب النبيِّ صلى الله عليه وسلم ، فلما أتى ذا الحليفة قلّدَ الهدْيَ وأشعَرَهُ ، أحرم منها بعمرة ، وبعث عيْنا له من خُزاعة ، وسار النبيُّ صلى الله عليه وسلم ، حتى إذا كان بغدير الأشطاط تلقّاه عيْنُه ، فقال: إن قريشا جمعوا لكَ جموعا ، وقد جمعوا لك الأحابيشَ ، وهم مُقاتلوكَ ، وصادُّوكَ عن البيتِ ومانعوك ، فقال : أشيروا أيُّها الناس عليَّ ، أترون أن أميلَ على عيالهم وذراريِّ هؤلاء الذين يريدون أن يَصُدُّونا عن البيت ، فإن يأتونا كان الله قد قطع جَنْبا من المشركين ، وإلا تركناهم محروبين ، قال أبو بكر : يا رسولَ الله ، خرجتَ عامدا لهذا البيت ، لا تريدُ قتال أحد ، ولا حربَ أحد، فتوجّهْ له ، فمن صدّنا عنه قاتلناه ، قال : امضوا على اسم الله ».

وفي رواية طرف من أوله ، قالا : « خرجَ النبيُّ صلى الله عليه وسلم من المدينة في بضع عشرةَ مائة من أصحابه، حتى إذا كانوا بذي الحُليفة قلّد الهَدْيَ ، وأشعر[ه] ، وأحرمَ بالعمرة» لم يزد.

زاد في أخرى : « وأحرم منها » ، لا أحصي كم سمعته من سفيان ، حتى سمعتُه يقول: لا أحفظ من الزهريِّ الإشعارَ والتقليدَ قال: فلا أدري – يعني موضع الإشعار والتقليد ، أو الحديثَ كلَّه؟ هذه روايات البخاري.

وفي روايات أبي داود طرف منه أخرجه في «كتاب السُّنَّة» عن المسورِ بنِ مخرمةَ، قال: «خرج النبيُّ صلى الله عليه وسلم زمنَ الحديبية...» فذكر الحديث ، كذا قال أبو داود: فذكر الحديث – قال: «فأتاه – يعني عُروةَ بنَ مسعود – فجعل يكلِّم النبيَّ صلى الله عليه وسلم، فَكُلَّما كلَّمه أخذ بلحيته، والمغيرةُ بنُ شعبةَ قائم على رأس النبيِّ صلى الله عليه وسلم، ومعه السيفُ، وعليه المِغْفَرُ، فضربَ يَدَهُ بنعل السيف، وقال: أخِّرْ يدك عن لحيته، فرفع عروةُ رأسَهُ، فقال: من هذا؟ قالوا: المغيرةُ بنُ شعبةَ».

وأخرج أيضا في « كتاب الجهاد » بعضه ، وهذا لفظه قال : « خرج رسولُ الله صلى الله عليه وسلم زمن الحديبية في بضع عَشرةَ مائة من أصحابه، حتى إذا كانوا بذي الحليفة قلَّد الهَدْيَ وأشعره ، وأحرمَ بالعمرة... » وساق الحديث ، هكذا قال أبو داود :... وساق الحديث حتى إذا كان بالثنيَّة التي يُهبَطُ عليهم منها بَرَكَتْ به راحلتُهُ ، قال الناسُ : حَلْ حَلْ ، خلت، القصواء ، مرتين ، فقال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم : ما خَلَت القصواءُ وما ذاك لها بخُلُق ، ولكنْ حَبسها حابسُ الفيل، ثم قال : والذي نفسي بيده لا يسألونِّي اليوم خُطَّة يعظِّمون بها حُرُمات الله عز وجل إلا أعطيتهُم إياها ، ثم زجرها فوثبتْ ، فعدل عنهم ، حتى نزل بأقصى الحديبية على ثَمَد قليلِ الماءِ ، فجاء[ه] بُديلُ بنُ ورْقاءَ الخزاعيُّ، ثم أتاه – يعني عُروةَ بنَ مسعود – فجعل يكلِّم النبيَّ صلى الله عليه وسلم ، فكُلَّما كلَّمَهُ أخذ بلحيته ، والمغيرةُ بنُ شعبةَ قائم على رأس النبيِّ صلى الله عليه وسلم ، ومعه السيفُ، وعليه المِغْفرُ ، فضرب يده بنعل السيف، وقال : أخِّرْ يدك عن لحيته، فرفع عُرْوَةُ رأسَهُ ، فقال: من هذا ؟ قالوا : المغيرةُ بنُ شعبة ، قال : أيْ غُدَرُ ، أولستُ أسعى في غَدْرتكَ ؟ وكان المغيرةُ صحب قوما في الجاهلية ، فقتلهم وأخذ أموالهم ، ثم جاء فأسلم ، فقال النبيُّ صلى الله عليه وسلم : أمَّا الإسلامُ فقد قبِلْنا ، وأمَّا المالُ : فإنَّهُ مَالُ غدر ، لا حاجةَ لنا فيه... وذكر الحديث، كذا قال أبو داود، فقال النبيُّ صلى الله عليه وسلم : اكتب هذا ما قاضى عليه محمد رسول الله... وقصَّ الخبر –

فقال سُهيل : **وعلى أنه لا يأتيكَ منّا رجل وإن كان على دينكَ إلا رددتَهُ إلينا** ، فلما فرغ من قضية الكتاب قال النبيُّ صلى الله عليه وسلم لأصحابه : **قوموا فانحروا ، ثم احلقوا** ، ثم جاء نِسْوَة مؤمنات ، مُهاجرات... الآية ، فنهاهم الله أن يردُّوهنَّ ، وأمرهم أن يردُّوا الصَّدَاقَ ، ثم رجع إلى المدينة ، فجاء أبو بَصير - رجل من قريش - يعني: أرسلوا في طلبه ، فدفعه إلى الرجلين ، فخرجا به ، حتى إذا بلغا ذا الحليفة نزلوا يأكلون من تمر لهم ، فقال أبو بَصير لأحد الرجلين : والله إني لأرى سيفَكَ هذا يا فلانَ جيِّدا ، فاستلَّهُ الآخَرُ ، فقال : أجل ، قد جَرَّبْتُ به ، فقال أبو بصير : أرِني أنظرْ إليه ، فأمكنه منه ، فضربه حتى بَرَد ، وفرَّ الآخرُ ، حتى أتى المدينةَ ، فدخل المسجد يعدو ، فقال النبيُّ صلى الله عليه وسلم: **لقد رأى هذا ذُعْرا**، فقال : قُتلَ والله صاحبي، وإني لمقتول ، فجاء أبو بصير، فقال : قد أوفى الله ذمَّتَكَ ، وقد رددتَني إليهم ، ثم نجَّاني الله منهم ، فقال النبيُّ صلى الله عليه وسلم : **ويلُ امِّه ، مِسْعَر حرب ، لو كان له أحد** ، فلما سمع ذلك عرف أنه سيردُّه إليهم ، فخرج إليهم حتى أتى سيفَ البحر ، وينفلتُ أبو جَنْدل ابن سهيل، فلحق بأبي بصير ، حتى اجتمعت منهم عصابة.

وأخرج أبو داود أيضا عن المسور ومروان: « **أنهم اصطلحوا على وَضع الحرب عشرَ سنين ، يأمَنُ فيهنَّ الناسُ ، وعلى أن بيننا عَيْبة مكفوفة ، وأنه لا إسلال ، ولا إغلال** ».

وذكر رزين في رواية زيادة في حديث البخاري بعد قوله: «**اكتب: باسمك اللهم**» ، قال: وفي رواية قال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم: «**اكتب الشرط بيننا وبينهم: بسم الله الرحمن الرحيم... وذَكَرَ مثْلَ ما تقدَّم**»، وزاد بعد قوله : « كيف يُردُّ إلى المشركين وقد جاء مسلما ؟»، قال: وفي رواية زيادة: « فكيف نكتبُ هذا؟ قال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم: **نعم، مَن ذهبَ منا إليهم أبعدَهُ الله، ومن جاءنا منهم رددناه، سيجعل الله له فرجا**». وزاد بعد قوله: «**وقد كان عُذِّبَ عذابا شديدا في الله**»، قال: «فقال عمرُ بنُ الخطاب: فأمكنتُ يدَه من السيف ليضرب به أباه فَضَنَّ به وعلم بذلك رسولُ الله صلى الله عليه وسلم فقال لي: يا عمر، **لعلَّه أن يقوم في الله مقاما يحمدُه عليه**».

**6.108-** Urve b. ez-Zübeyr, Misver b. Mahreme ve Mervân'dan nakledIyor. Misver ve Mervân, birbirlerinin sözünü tasdik ederek şöyle demişler:

"Hz. Peygamber Hudeybiye yılında Medîne'den yola çıktı, yolun belli bir kısmını alınca;

**"- Halid b. Velid, Kureyş adına gözcülük yapan bir gurup atlının başında Ğamîm mevkiine geldi, binâenaleyh siz sağ taraftaki yoldan gidin!"** dedi.

Vallahi Halid, müslümanlarm geldiğini hiç fark etmedi. Ancak İslâm ordusunun toz bulutunu görünce, durumu Kureyş'e haber vermek üzere hayvanını mahmuzladı.

Hz. Peygamber yoluna devam ederek Kureyşlilerin bulunduğu yere inmenin mümkün olduğu Seniyye denen bir tepeye vardı. Devesi oraya çöktü. İnsanlar;

"- Haydi! Haydi!" dedilerse de, deve kımıldamadı. Bu sefer;

"- Kasvâ inat etti! Kasvâ inat etti!" dediler. O zaman Hz. Peygamber;

**"- Kasvâ inat etmedi, onun böyle bir huyu yok! Fakat filleri hapseden onu da hapsetti"** dedi. Sonra da;

**"- Hayatım elinde olan Allah'a yemin ederim ki, onlar, Allah'ın haram kıldığı şeylere tazim konusunda benden ne isterlerse kendilerine vereceğim"** diye ekledi. Sonra deveyi dürttü, deve de hemen fırladı. Hz. Peygamber, onların bulunduğu yere giden yoldan dönerek Hudeybiye'nin en uç noktasında, Semed denen ve az bir suyu olan bir kuyunun yanına vardı. İnsanlar oradan suyu avuçla alıyor, idareli kullanıyorlardı. Ama çok geçmeden suyu bitirdiler, sonra Rasûlullah'a (as.) susuzluktan şikâyet ettiler. Bunun üzerine Hz. Peygamber sadağından bir ok çıkardı, insanları bu oku kuyuya koymalarını emretti. Vallahi, hemen su kaynamaya başladı ve insanlar oradan ayrılıncaya kadar suya kandılar.

Onlar bu halde iken, birden Huzâa kabilesinden Büdeyl b. Verka el-Huzâî[119] bir gurup insanla birlikte çıkageldi; bu kabile,

---

[119] **Büdeyl b. Verka b. Amr el-Huzâî**: ö. 11/632. Kendisi ve oğlu Abdullah sahabîdirler. Huzâa kabilesinin reisidir. Hz. Peygamber müslüman olması için

Tihâmelilerden Rasûlullah'ın (as.) sırdaşı ve dostu olan kabileydi. Büdeyl;

"- Ben, Kâ'b b. Lüeyy[120] ve Âmir b. Lüeyy[121] halkının, Hudeybiye'nin suyu bol kaynaklarının başına geldiklerini gördüm; yanlarında da sütlü develer ve çocuklu kadınlar vardı. Onlar seninle savaşmaya niyetliler, seni Beytullah'a gitmekten alıkoyacaklar" dedi.

Bunun üzerine Rasûlullah (as.) şunları söyledi:

**"- Biz kimse ile savaşmak için gelmedik, umre yapmak için geldik. Şüphesiz harp Kureyş'i yordu ve onlara zarar da verdi. Eğer onlar isterlerse, kendilerine bir** (sulh) **müddeti veririm ve insanlarla aramdan çekilirler. Şayet ben başarılı olur ve onlar da, insanların girdiği bu yola girmek isterlerse gelirler. Eğer ben başarılı olamazsam, onlar da rahat ederler. Eğer bunu kabul etmezlerse, hayatım elinde olan Allah'a yemin ederim ki, başım vücudumdan ayrılıncaya kadar bu dava uğruna onlarla savaşırım. Allah mutlaka emrini gerçekleştirecektir."**

Büdeyl;

"- Bu söylediklerini onlara haber vereyim" diyerek gitti. Kureyş'in yanına vardı ve onlara;

"- Biz, şu malum adamın yanından geliyoruz. O'nun söylediği bazı sözleri duyduk; eğer arzu ederseniz, bu sözleri size arz ederiz."

Kureyş'in (İkrime b. Ebî Cehil ve Hakem b. Ebî'l-Âs gibi) beyinsiz takımı hemen;

"- Bize O'ndan haber getirmene ihtiyacımız yok!" diye atıldı.

---

ona mektup yazmış, o da **Mekke** fethinden az önce İslâm'a girmişti. Oğlu ile birlikte **Huneyn**, **Tâif** ve **Tebük** seferlerine katıldı. **Ci'râne**'de toplanan ganimetleri korumak görevini Hz. Peygamber ona vermişti.

[120] **Kâ'b b. Lüeyy b. Gâlib b. Fihr b. Mâlik b. en-Nadr b. Kinâne b. Huzeyme b. Müdrike b. İyâs b. Mudar b. Nizâr b. Maad b. Adnan**: Hz. Peygamber'in sekizinci dedesidir.

[121] **Âmir b. Lüeyy b. Gâlib b. Fihr b. Mâlik b. en-Nadr b. Kinâne b. Huzeyme b. Müdrike b. İyâs b. Mudar b. Nizâr b. Maad b. Adnan**: Kâ'b b. Lüeyy'in kardeşidir. Hz. Peygamber'in büyük dedesidir. Torunlarından Süheyl b. Amr sahabîdir. Kureyş'in kolu olan bir kabiledir. Bu kabile, Hz. Peygamber'e uzun yıllar düşmanca karşı koymuştu. İçlerinde müslüman olanlar da vardır. Abdullah b. Ümmü Mektûm bu kabiledendi.

Fakat aklı başında olanlar;

"- O'ndan duyduklarını anlat!" dediler.

Bunun üzerine Büdeyl;

"- O'nun şöyle şöyle söylediğini duydum" diyerek Hz. Peygamber'den dinlediklerini tek tek anlatır. Bu sözler üzerine Urve b. Mes'ûd kalktı ve;

"- Ey millet! Sizler benim babam yerinde değil misiniz?" diye sordu.

"- Evet" dediler.

"- Ben de sizin oğlunuz yerinde değil miyim?" diye tekrar sordu. Yine;

"- Evet" dediler.

"- Sizler beni herhangi bir (ihânetle) itham edebilir misiniz?" diye sorunca da;

"- Hayır!" dediler. Bu sefer;

"- Benim Ukaz halkını size destek olmaya çağırmış olduğumu, ama onların kabul etmemeleri üzerine de âilem, çocuklarım ve bana tâbi olanlarla birlikte size yardıma geldiğimi de bilirsiniz değil mi?" diye sordu. Hepsi;

"- Evet" dediler. Bu sözlerden sonra Urve şöyle dedi:

"- Şunu bilin ki bu adam, size uygun bir teklifte bulundu, teklifini kabul edin ve beni bırakın, O'na gideyim!"

Kureyş de;

"- Peki git!" dediler.

Urve, Hz. Peygamber'in yanına geldi ve O'nunla konuştu. Rasûlullah (as.) ona da, Büdeyl'e söylediği sözlerin benzerini söyledi. O zaman Urve şöyle dedi:

"- Ey Muhammed! Sen, kendi milletinin kökünü kazısan ne kazanacaksın? Senden önce Arap milletinden kendi kökünü kazıyan birini işittin mi? Ya iş aksine tecelli eder (onlar galip gelir) ise?!... Vallahi ben burada bazı önemli yüzler görüyorum, ama aynı zamanda hemen firar etmeye ve seni terk etmeye müsait karışık insanlar da görüyorum."

Hemen Hz. Ebû Bekir müdahale etti ve;

"- Sen git de Lât putunun bızırını yala! Biz mi kaçıp Rasûlullah'ı (as.) terk edecekmişiz?" dedi. Urve;

"- Bu adam kim?" diye sorunca;

"- Ebû Bekir" dediler. Bu sefer Urve, Hz. Ebû Bekir'e;

"- Hayatım elinde olana yemin ederim ki, eğer üzerimde karşılığını veremediğim bir iyiliğin olmasaydı, elbette sana cevap verirdim" dedi.

Sonra Urve, yine Hz. Peygamber'le konuşmaya devam etti. Her cümlesinde de Hz. Peygamber'in sakalını tutuyordu. Muğîre b. Şube de, başında miğfer ve elinde kılıç olduğu halde Rasûlullah'ın (as.) başında bekliyordu. Urve, Hz. Peygamber'in sakalını her tutmak istediğinde, kılıcının ucuyla onun eline vuruyor ve;

"- Rasûlullah'ın (as.) sakalından elini çek!" diye ihtar ediyordu. Bunun üzerine Urve başını kaldırdı ve;

"- Bu da kim?" diye sordu.

"- Muğîre b. Şube" dediler. O zaman Urve;

"- Ey gaddâr! Ben hâla senin gaddârlığının ceremesini ödemekle meşgul değil miyim?" diye çıkıştı.

Câhiliyet döneminde Muğîre, bazı kişilerle yol arkadaşlığı yapmış, ama yolda onları öldürüp mallarını almış, sonra da gelip müslüman olmuştu. Hz. Peygamber de ona; **"müslümanlığını kabul ediyorum, ama bu mallara gelince, onları kabul etmem!"** demişti.

Sonra Urve, göz ucuyla Rasûlullah'ın (as.) ashâbını tetkike başladı. Ashâbın Rasûlullah'a (as.) karşı tutumunu şöyle anlatır:

"Vallahi, şayet Rasûlullah (as.) yere tükürecek olsa, bu tükürük mutlaka o insanlardan birinin avucuna düşer ve o da bu tükürüğü yüzüne ve vücuduna sürerdi. Onlara bir şey emredecek olsa, derhal bu emri yerine getirmek için yarışıyorlardı. Abdest alacak olsa, abdest suyunu kapabilmek için neredeyse birbirlerini çiğniyorlardı. Konuşmaya başladığında, herkes O'nun huzurunda sesini kısarak cevap veriyordu. O'na duydukları saygıdan, gözlerini kaldırıp yüzüne tam olarak bakamıyorlardı."

Sonra Urve, arkadaşlarının yanına döndü ve onlara şunları söyledi:

"Ey millet! Vallahi ben, daha önce birçok kırallara elçi olarak gitmiştim; Kisrâ'ya, Kayzer'e ve Necâşî'ye de elçi olarak gitmiştim. Vallahi, Muhammed'in arkadaşlarının Muhammed'e duydukları saygı kadar, hiçbir milletin kendi Sultan'ına saygı duyduğunu görmedim. Vallahi, şayet O yere tükürecek olsa, bu tükürük mutlaka o insanlardan birinin avucuna düşüyor ve o da bu tükürüğü yüzüne ve vücuduna sürüyor. Onlara bir şey emredecek olsa, derhal bu emri yerine getirmek için yarışıyorlar. Abdest alacak olsa, abdest suyunu kapabilmek için neredeyse birbirlerini çiğniyorlar. Konuşmaya başladığında, herkes O'nun huzurunda sesini kısarak cevap veriyor. O'na duydukları saygıdan dolayı, gözlerini kaldırıp yüzüne tam olarak bakamıyorlar. Muhammed size uygun bir teklif yaptı, bu teklifi kabul edin!"

Bu sözler üzerine Benû Kinâne'den bir adam;

"- Müsaade edin, bir de ben gideyim ona!" dedi. Kendisine;

"- Peki, git!" dediler.

Adam, Rasûlullah'a (as.) ve ashâbına yaklaşınca, Hz. Peygamber;

**"- Bu, falancıdır. O, hac kurbanlıklarına saygı gösteren bir kabiledendir; kurbanlık develeri salın!"** buyurdu. Hemen develer serbest bırakıldı. Sahabîler de bu zâtı telbiye getirerek karşıladılar. Adam bu durumu görünce;

**"- Sübhânellâh! Bu insanların Kâbe'yi tavaftan men edilmeleri doğru değil!"** dedi. Sonra arkadaşlarının yanına dönünce;

**"- Ben, gerdanlıkları takılmış ve kurbanlık olarak işaretlenmiş develer gördüm. O insanların Kâbe'yi tavaftan men edilmelerini doğru bulmuyorum"** dedi. Bu söz üzerine Mikrez b. Hafs[122] adında bir adam kalktı ve;

"- Müsaade edin, bir de ben gideyim" dedi. Ona da;

"- Peki, git!" dediler.

Mikrez müslümanlara yaklaşınca, Hz. Peygamber;

**"- Bu gelen Mikrez b. Hafs'tır, fâcir biridir"** dedi.

---

[122] **Mikrez b. Hafs b. el-Ahyef b. Alkame el-Âmirî**: Sahabîliği ihtilaflıdır. İbn Hibbân onu sahabîlerden sayar. Süheyl b. Amr, **Bedir**'de esir alınınca fidye vererek kendisini kurtarmak üzere **Medîne**'ye gelmişti.

Mikrez, Hz. Peygamber'le konuşmaya başladı. Onlar konuşurken, Süheyl b. Amr çıkageldi.

Râvi Ma'mer dedi ki: Bana Eyyub es-Sahtiyânî, İkrime'den naklen şöyle dedi: "Süheyl b. Amr gelince, Hz. Peygamber bu ismi hayra yorarak; **'Artık işiniz kolaylaştı'** dedi.

Ma'mer b. Râşid şöyle dedi: Zührî, rivâyet ettiği hadîste şöyle dedi: "Süheyl b. Amr gelince, Hz. Peygamber'e;

"- Haydi gel! Aramızdaki sözleşmeyi yazalım" dedi.

Bunun üzerine Hz. Peygamber kâtibi çağırdı. Rasûlullah (as.), kâtibe;

**"- Yaz! Bismillâhirrahmânirrahîm!"** dedi.

Süheyl hemen itiraz etti ve;

"- Vallahi *Rahmân*'ın ne olduğunu ben bilmiyorum. Sen daha önceleri de yazdığın gibi *'Bismikellâhumme'* diye yaz!" dedi.

Müslümanlar da;

"- Vallahi biz, ancak *'Bismillâhirrahmânirrahîm'* yazılmasını kabul ederiz!" diye itiraz ettiler. Buna rağmen Hz. Peygamber;

**"- *'Bismikellâhumme'* diye yaz!"** buyurdu ve sonra şöyle devam etti:

**"Bu, Allah'ın Rasûlü Muhammed'in** (Kureyşlilerle) **mutabık kaldığı hükümlerdir."**

Süheyl hemen müdahale etti ve;

"- Vallahi biz senin Allah'ın Rasûlü olduğunu bilseydik, seni Kâbe'yi tavaftan men etmez ve seninle savaşmazdık. Sen yine de *'Abdullah'ın oğlu Muhammed'* diye yaz!" dedi. Hz. Peygamber de;

**"- Siz beni yalanlasanız bile, vallahi ben Allah'ın Rasûlü'yüm! Ama yine de *'Abdullah'ın oğlu Muhammed'* diye yaz!"** buyurdu.

Zührî şöyle dedi:

"Hz. Peygamber'in, müşriklerin bu itirazlarını kabul etmesi, daha önce **'Onlar Allah'ın haramlarına saygı gösterdikleri takdirde, kendilerine istedikleri şeyi veririm'** şeklindeki sözünün neticesidir."

Sonra Hz. Peygamber, Süheyl'e anlaşma maddelerinden biri olarak;

**"- Kâbe ile aramızdan çekileceksiniz ve bizler gidip Kâbe'yi tavaf edeceğiz"** dedi. Süheyl buna da itiraz etti ve;

"- Vallahi Arap milleti, bizim zorla boyun eğdiğimizi anlar. Ama bu, gelecek sene olur" dedi.

Hz. Peygamber bunu da kabul ederek aynen yazdırdı.

Sonra Süheyl dedi ki:

"- Bizim tarafımızdan bir adam sana gelecek olursa, senin dininde olsa bile, onu bize geri göndereceksin!"

Bu söz üzerine müslümanlar hayretle;

"- Sübhânellâh!.. Müslüman olup bize gelen bir adam nasıl geri gönderilir?" diyerek buna itiraz ettiler.

Onlar bu halde iken (Kureyş temsilcisi) Süheyl b. Amr'ın oğlu Ebû Cendel[123], zincirlerle bağlı olarak çıkageldi. Ebû Cendel, Mekke'nin alt tarafından kaçmış ve can havliyle kendisini müslümanların arasına atmıştı. O anda Süheyl hemen söz alıp dedi ki:

"- İşte ya Muhammed! Bu, yaptığımız anlaşmanın ilk uygulamasıdır; onu bana geri vereceksin!"

Hz. Peygamber;

**"- Biz henüz anlaşma metnini bitirip imzalamış değiliz"** dedi ise de, Süheyl;

"- Eğer onu geri vermezsen, vallahi ben de seninle asla sulh yapmam!" diye diretti. Hz. Peygamber yine;

---

[123] **Ebû Cendel, Âs b. Süheyl b. Amr el-Kuraşî el-Âmirî**: 18/639. Sahabîdir. **Hudeybiye** sulhunda Kureyş temsilcisi olan Süheyl b. Amr'ın oğludur. **Bedir** savaşından önce **Mekke**'de müslüman olmuş, ama babası Süheyl, İslâm'ı kabul ettiği için onu zincire vurmuştu. **Hudeybiye** sulhu sırasında kaçmış, zincirler içinde **Hudeybiye**'ye gelmiş, kendisini Mekkelilere iade etmemesi için Rasûlullah'a (as.) yalvarmıştı. Ama yapılan anlaşma gereği onun **Mekke**'ye geri verilmesi gerekiyordu ve öyle yapıldı. Ebû Cendel bir fırsatını bularak yine kaçmış, bu sefer kendisiyle aynı durumda olan yetmiş kadar müslümanla Kızıldeniz sahilinde Kureyş'in ticaret kervanının yolunu kesmeye başlamıştı. Onun bu davranışı üzerine Kureyş'in isteği ile **Hudeybiye** anlaşmasının mezkür maddesi kaldırıldı. Böylece onlar da **Medîne**'ye gelme şansını buldular. Bilâhere babası Süheyl de müslüman olmuş ve babasıyla birlikte **Suriye** fethine katılmıştı. Hz. Ömer'in halifeliğinde **Ürdün**'de vebadan öldü

**"- Onu bana bağışla!"** diye rica etti ise de Süheyl;

"- Onu sana bağışlayamam!" diye ısrar etti. Neticede Hz. Peygamber;

**"- Bunu yapabilirsin, hadi kabul et!"** diye tekrar rica etti, ama o yine de;

"- Hayır, yapamam!" dedi.

O zaman Mikrez b. Hafs söz alıp;

"- Biz onu sana bağışladık" dedi.

Ebû Cendel de;

"- Ey müslümanlar! Ben müslüman olarak size geldim, siz beni müşriklere geri mi vereceksiniz? Karşılaştığım şu muâmeleyi görmüyor musunuz?" diye bağırdı. Ebû Cendel, Allah yolunda gerçekten çok ağır işkencelere uğramıştı.

Bu müzakereyi takip eden Hz. Ömer, olaya nasıl müdahale ettiğini bilâhare şöyle anlatır:

"Kalkıp Rasûlullah'ın (as.) yanına gittim. Ona dedim ki:

"- Sen Allah'ın hak Peygamber'i değil misin?"

**"- Evet."**

"- Bizler hak yolda, düşmanlarımız da bâtıl yolda değil mi?"

**"- Evet."**

"- O halde neden dinimizi bu aşağılık duruma düşürüyoruz?"

**"- Ben Allah'ın Rasûlü'yüm! Ben O'na isyan etmem. O, benim yardımcımdır."**

"- Sen bize; **'Mekke'ye gideceğiz ve Kâbe'yi tavâf edeceğiz'** dememiş miydin?"

**"- Evet. Ama sana, bu sene gideceğini söylemiş miydim?"**

"- Hayır!"

**"- Öyleyse mutlaka gidecek ve Kâbe'yi tavaf edeceksin!"**

Sonra Hz. Ebû Bekir'in yanına gittim. Dedim ki:

"- Ya Ebû Bekir! Bu, Allah'ın hak Peygamber'i değil mi?

"- Evet."

"- Bizler hak yolda, düşmanlarımız da bâtıl yolda değil mi?"

"- Evet."

"- O halde neden dinimizi bu aşağılık duruma düşürüyoruz?"

"- Ey adam! Şüphesiz ki O, Allah'ın Rasûlü'dür. O Rabbine isyan etmez. Allah, O'nun yardımcısıdır. Sen O'na sarıl! Vallahi O, hak yoldadır."

"- Ama O bize; **'Mekke'ye gideceğiz ve Kâbe'yi tavâf edeceğiz'** dememiş miydi?"

"- Evet. Ama sana, bu sene gideceğini söylemiş miydi?"

"- Hayır!"

"- Öyleyse mutlaka gidecek ve Kâbe'yi tavaf edeceksin!"

Bilâhare Hz. Ömer;

"Bu itirazlarıma kefâret olarak bilâhare pek çok hayırlı amel yaptım" dedi.

Sonra râvî, olayı anlatmaya devam eder:

"Anlaşmanın yazılması bitince, Rasûlullah (as.) arkadaşlarına;

**"- Haydi kalkın, kurbanlarınızı kesin, sonra da traş olup ihramdan çıkın!"** dedi.

Vallahi hiç kimse kalkmadı. Rasûlullah (as.) bu sözü üç kere tekrarladı, ama yine kimsenin kalkmadığını görünce, zevcesi Ümmü Seleme'nin yanına girdi. Ona insanların tutumunu anlattı. Ümmü Seleme şöyle dedi:

"- Ey Allah'ın elçisi! Bunu yapmalarını arzu eder misin? Öyleyse sen çık ve kimse ile tek kelime konuşmadan kurbanını kes! Sonra berberini çağır ve traş ol!"

Bunun üzerine oradan çıktı, hiç kimse ile konuşmadan kurbanını kesti, sonra da berberini çağırıp traş oldu. Bunu gören müslümanlar da kalkıp kurbanlarını kestiler, sonra da birbirlerini traş ettiler. Ama içine düştükleri gam ve kederden dolayı neredeyse birbirlerini öldüreyazdılar.

Sonra Hz. Peygamber'e (Mekke'den kaçan bazı) mü'min hanımlar geldiler. Yüce Allah da şu âyeti indirdi:

***"Ey iman edenler! Size mü'min kadınlar muhâcir olarak geldikleri zaman, onları imtihan edin! Gerçi Allah onların imanını daha iyi bilir, ama siz de onların mü'min olduklarını bilirseniz, kendilerini kâfirlere iâde etmeyin! Mü'min kadınlar kâfirlere, kâfirler de mü'min kadınlara helâl değildir. Ama ödedikleri mehri o kâfirlere***

*verin! O kadınlara mehirlerini verdiğiniz takdirde, sizin onlarla evlenmenizde bir günah yoktur. Kâfir kadınları nikâhınızda tutmayın!..*"[124]

Bunun üzerine Hz. Ömer; hâla müşrik olan iki karısını boşadı. Bunlardan biriyle Muâviye b. Ebî Süfyan, diğeri ile de Safvân b. Ümeyye evlendi.

Sonra Hz. Peygamber Medîne'ye döndü. Kureyş'ten Ebû Basîr[125] de müslüman olarak Medîne'ye geldi. Kureyş hemen iki kişiyi gönderip;

"- Yaptığın anlaşmaya uy!" diyerek onun kendilerine teslim edilmesini istediler. Hz. Peygamber de Ebû Basîr'i bunlara verdi. Onlar da kendisini alıp çıktılar. Birlikte Zülhuleyfe mevkiine kadar geldiler. Yanlarındaki hurmaları yemek için orada mola verdiler. Ebû Basîr, onlardan birine;

"- Vallahi senin şu kılıcın çok güzel!" dedi. O da kılıcı sıyırıp;

"- Evet, vallahi çok iyidir; ben onu birçok defa tecrübe ettim" dedi.

Ebû Basîr;

"- Ona bakabilir miyim?" diyerek kılıcı aldı ve bir darbede adamın işini bitirdi. Öbür arkadaşı da kaçıp Medîne'ye sığındı. Koşarak mescide gitti. Hz. Peygamber onu görünce;

**"- Bu adam muhakkak çok korkmuş!"** dedi. Adam Hz. Peygamber'in yanına varınca;

---

[124] Mümtehine, 10.

[125] **Ebû Basîr, Utbe b. Esîd b. Câriye es-Sekafî**: ö. 8/629. Sahabîdir. Mekke'de işkenceye maruz kalan mustaz'aflardandı. **Hudeybiye** sulhundan sonra **Mekke**'den kaçıp **Medîne**'ye gelmiş, ama anlaşma gereği Kureyş onu geri istemişti. Rasûlullah (as.) da anlaşmaya uyarak onu kendilerine teslim etmişti. Fakat yolda kendisini götüren Kureyşlilerden birini öldürmüş, diğeri de korkudan kaçıp **Medîne**'ye sığınmıştı. Ebû Basîr oradan kaçıp Ebû Cendel'in yanına gitmiş ve Kureyş kervanının yolunu kesmeye başlamıştı. Sonra anlaşma maddesi feshedilince Hz. Peygamber bir mektupla onları **Medîne**'ye çağırdı ise de, Ebû Basîr, Rasûlullah'ın (as.) mektubu elinde iken can vermişti. Cenazesini Ebû Cendel kıldırdı.

"- Vallahi arkadaşım öldürüldü! (Mani olmazsanız) ben de öldürüleceğim!" dedi.

Sonra Ebû Basîr de geldi ve dedi ki:

"- Ey Allah'ın elçisi! Vallahi, Allah senin ahdini yerine getirdi; beni onlara iâde etmiştin. Ama sonra Allah beni onlardan kurtardı."

Hz. Peygamber;

**"- Vay anasını! Bu adam savaşı kızıştıracak... Keşke ona biri yardım etse!"** dedi.

Ebû Basîr bunu duyunca, kendisini yine müşriklere iâde edeceğini anladı, hemen oradan çıkıp deniz sahiline doğru kaçtı (Mekkelilerin Şam yolu üzerindeki Îs mevkiine yerleşti).

Sonra Süheyl'in oğlu Ebû Cendel de kaçıp Ebû Basîr'in yanına geldi. Arkasından Kureyş'den müslüman olan herkes kaçıp Ebû Basîr'in yanında toplanmaya başladılar. Böylece orada önemli bir kalabalık toplanmıştı. Vallahi bunlar, Kureyş'ten Şam'a giden bir ticaret kervanını duyar duymaz hemen yollarını kesiyor, adamları öldürüp mallarını ellerinden alıyorlardı. Bunun üzerine Kureyş, Hz. Peygamber'e (Ebû Süfyan'ı) elçi gönderdi; O'ndan Allah rızası için ve aralarındaki yakınlığa hürmeten Ebû Basîr'e engel olması için yalvardılar. Bundan sonra Mekke'den Medîne'ye gelmek isteyenlerin güvenle gelebileceğini söylediler. Bunun üzerine Hz. Peygamber, Ebû Basîr'e haber gönderdi. Yüce Allah da şu âyetleri indirdi:

***"Mekke içinde onlara karşı sizi muzaffer kıldıktan sonra, onların ellerini sizden, sizin ellerinizi de onlardan çeken O'dur! Allah, bütün yaptıklarınızı hakkıyla görendir.***

***Onlar, küfreden, sizi Mescid-i Harâm'dan alıkoyan ve hedy olarak bekletilen kurbanların mahalline varmasına mani olanlardır. Eğer*** *(Mekke'de)* ***kendilerini henüz bilmediğiniz mü'min erkeklerle mü'min kadınları, bilmeden çiğneyip de o yüzden size bir vebâl gelecek olmasaydı*** *(Allah onlardan sizin ellerinizi çekmezdi).* ***Bunu Allah, dilediği kişileri rahmetine kavuşturmak için yaptı. Eğer onlar ayrılmış olsalardı, biz onlardan kâfir olanları mutlaka elîm bir azaba uğratırdık.***

***Hani o kâfirlerin kalplerindeki o taassubu, o câhiliyet taassubunu kaynattığı zaman Allah, sekînetini Peygamber'ine ve***

***münminlere indirmişti. Onları takvâ kelimesi üzerinde durdurdu. Onlar, buna lâyık idiler. Allah her şeyi bilendir."***[126]

Ukayl, Zührî vasıtasıyla Urve'nin şöyle söylediğini rivâyet etti:

"Bana Âişe'nin haber verdiğine göre Rasûlullah (as.), Mekke'den gelen kadınları imtihan ediyordu."

Zührî şöyle dedi:

"Bize rivâyet edildiğine göre; Yüce Allah müslümanların, müşriklerin iman edip hicret eden zevcelerine verdikleri mehri kocalarına iâde etmeleri âyetini (Mümtehine, 10) ve bu âyette müslümanlara ***"Kâfir olan zevcelerini nikâhlarında tutmamaları"*** hükmünü indirince, Hz. Ömer, Kuraybe bint Ebî Ümeyye ile (Ümmü Gülsüm) İbnetü Cervel el-Huzâî[127] adlı iki karısını boşadı. Kuraybe Muâviye ile, diğeri de Ebû Cehm ile evlendi. Âyetteki; ***"Kâfirler verdiklerini istesinler, siz de verdiklerinizi isteyin!"***[128] hükmü gereği kâfirler, müslüman erkeklerin, kâfir olan zevcelerine verdikleri mehri ödemeyi kabul etmeyince, Yüce Allah da; ***"Eğer zevcelerinizden biri kâfirlere gider de sonra siz ganimet ele geçirirseniz, zevceleri*** *(kâfirlere)* ***gitmiş olan kocalara, harcadıkları mehir kadarını*** *(ganimet malından)* ***veriniz"***[129] âyetini indirdi. Bu âyetteki ***"el-akıb"*** kelimesi; müslümanların, karısı hicret eden kâfir erkeklere verdikleri şey anlamındadır. Bu âyette Allah, karısı dinden çıkıp kâfirlere kaçan müslümanlara da, karısı müslümanlara hicret eden kâfir erkeklere vermiş oldukları mehrin bir benzerinin verilmesini emretti. Fakat biz, iman eden muhâcir hanımlardan irtidat eden kimseyi bilmiyoruz."

Yine Zührî dedi ki:

"Bize ulaşan habere göre; Ebû Basîr b. Esîr es-Sekafî, bu barış süresi içinde mü'min ve muhâcir olarak Rasûlullah'a (as.) gelmişti. el-

---

[126] Fetih, 24-26.

[127] **Ümmü Gülsüm bint Cervel**: Hz. Ömer'in karısıydı ve müşrikti. **Hudeybiye** sulhu yapıldığında boşanmış, sonra da Ebû Cehm b. Huzeyfe b. Ğânim'le evlenmişti.

[128] Mümtehine, 10.

[129] Mümtehine 11.

Ahnes b. Şerîk[130], Hz. Peygamber'e mektup yazarak Ebû Basîr'i göndermesini istedi..." Sonra aynı hadîsi zikretti.[131]

## RİVÂYETLER

Diğer bir rivâyete göre Urve, Mervân ve Misver'in, Rasûlullah'ın (as.) ashâbından naklen şöyle söylediklerini işitmiş:

"O gün Süheyl b. Amr, anlaşma metnini yazmaya başlayınca, Hz. Peygamber'e teklif ettiği şartlar arasında; *'Bizden biri kaçıp sana gelecek olursa, senin diniden olsa dahi, onu bize geri vereceksin ve bizimle onun arasından çekileceksin!'* maddesi de vardı. Mü'minler bundan hoşlanmadılar ve öfkelendiler. Ama Süheyl, bu şartta diretti. Hz. Peygamber de kabul edip aynısını yazdırdı. O gün Rasûlullah (as.) bu şartın gereği olarak, Ebû Cendel'i, babası Süheyl b. Amr'a geri verdi. Bu anlaşma süresi içinde, müslüman dahi olsa erkeklerden kim geldi ise hepsini geri gönderdi.

Sonra mü'min olan kadınlar da hicret edip geldiler. (Azılı müşriklerden) Ukbe b. Ebî Muayt'ın kızı Ümmü Gülsüm[132] de,

---

[130] **Ebû Sa'lebe, el-Ahnes (Übeyy) b. Şerîk b. Amr es-Sekafî**: Sahabîdir. Asıl ismi Übeyy'dir, Ahnes lakabıdır. Müşriklerle birlikte **Bedir** savaşına katılmadığı ve Benû Zühre'den askerlerin katılmasını da önleyip onları geri döndürdüğü için **"geri çeviren"** anlamına gelen Ahnes lakabı verilmişti. **Mekke** eşrâfındandı. **Tâif**'te oturan Sakîf kabilesinin önde gelenlerindendi. Hz. Peygamber **Mekke**'de bunaldığı ve sığınacak bir yer bulurum ümidiyle **Tâif** seyahatine çıktığında onun himâyesini talep etmiş, ama Ahnes bu talebi reddetmişti. Başlangıçta İslâm'ın azılı düşmanlarındandı, müslümanlara işkence yapardı. Ama bazı geceler gizlice müslümanların okuduğu Kur'ân'ı dinlemeğe giderdi. **Mekke** fethinden sonra İslâm'a girmiş ve **Huneyn** savaşına katılmıştı. Müellefe-i kulûbdandı. Hz. Peygamber'den sonra irtidat ettiğine ve sonra tekrar İslâm'a girdiğine dair rivâyetler vardır.

[131] **Buharî**, Şurût, 1, 15; Hac, 106; Muhsar, 3; Megazî, 36; Tefsir, 60/2-3; **Ebû Davud**, Cihâd, 156/2765-66; Sünnet, 9/4655.

[132] **Ümmü Gülsüm bint Ukbe b. Ebî Muayt el-Emevî**: Hanım sahabîlerdendir. Hz. Osman'ın anne bir kardeşiydi. Babası Kureyş'in ileri gelenlerinden ve azılı İslâm düşmanlarındandı. Hicretten önce **Mekke**'de müslüman olmuştu. **Hudeybiye** barışı sırasında **Mekke**'den yaya olarak kaçmış, hicret edip Hz. Peygamber'e bîat etmişti. **Medîne**'ye geldiğinde Zeyd b. Hârise ile evlenmişti. Zeyd, **Mûte** savaşında şehid olunca, Zübeyr b. Avvâm'la evlendi, Zeynep adlı bir kızı oldu.

erginlik çağına gelmiş olduğu halde baba ocağından kaçıp Rasûlullah'ın (as.) yanına gelenlerdendi. Âilesi gelip Hz. Peygamber'den anlaşma gereği onun kendilerine verilmesini istediler. Ama Rasûlullah (as.) onu vermedi. Yüce Allah da; *"Size mü'min kadınlar muhâcir olarak geldikleri zaman, onları imtihan edin! Gerçi Allah onların imanını daha iyi bilir, ama siz de onların mü'min olduklarını bilirseniz, kendilerini kâfirlere iâde etmeyin! Mü'min kadınlar kâfirlere, kâfirler de mü'min kadınlara helâl değildir"*[133] âyetini indirdi."

Urve, bana Âişe şöyle anlattı, dedi:

"Rasûlullah (as.) şu âyete göre kadınları imtihân ediyordu:

*"Ey iman edenler! Size mü'min kadınlar muhâcir olarak geldikleri zaman, onları imtihan edin! Gerçi Allah onların imanını daha iyi bilir, ama siz de onların mü'min olduklarını bilirseniz, kendilerini kâfirlere iâde etmeyin! Mü'min kadınlar kâfirlere, kâfirler de mü'min kadınlara helâl değildir. Ama ödedikleri mehri o kâfirlere verin! O kadınlara mehirlerini verdiğiniz takdirde, sizin onlarla evlenmenizde bir günah yoktur. Kâfir kadınları nikâhınızda tutmayın! Kâfirler verdiklerini istesinler, siz de verdiklerinizi isteyin! Bunlar size Allah'ın hükmüdür; aranızda böyle hükmediyor. Allah Alîm'dir, Hakîm'dir.*

*Eğer zevcelerinizden biri kâfirlere kaçar da sonra siz ganimet ele geçirirseniz, zevceleri* (kâfirlere) *gitmiş olan kocalara, sarf etmiş oldukları mehir kadarını veriniz! Kendisine iman etmiş olduğunuz Allah'tan korkunuz!*

*Ey Peygamber! Mü'min kadınlar Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmamak, hırsızlık yapmamak, zinâ etmemek, çocuklarını öldürmemek, elleriyle ayakları arasında bir iftirâ uydurup getirmemek ve meşrû bir konuda sana isyan etmemek üzere gelip*

---

Sonra boşanıp Abdurrahman b. Avf ile evlendi ve ondan da İbrahim ve Hamîd adlı iki oğlu oldu. Abdurrahman ölünce, Amr b. el-Âs'la evlendi, bir ay sonra o da öldü. Hz. Peygamber'den on hadîs rivâyet etmişti. **Sahîhayn**'da tek hadîsi bulunmaktadır.

[133] Mümtehine, 10.

*seninle bîat etmek isterlerse, onların bîatını kabul et ve kendileri için mağfiret dile! Muhakkak Allah Ğafûr'dur, Rahîm'dir."*[134]

Urve dedi ki: Âişe şöyle söyledi:

"Gelen kadınlardan hangisi bu şartları kabul etti ise, Rasûlullah (as.) ona sözle; **'Ben senin bîatını kabul ettim'** dedi. Vallahi O'nun eli, bîat esnasında asla hiçbir kadının eline temas etmemiştir. Onlarla sadece söz ile bîatleşti."

Abdurrezzak'ın, sadece Misver kanalından zikrettiği muhtasar bir rivâyet de; "Rasûlullah (as.) traş olmadan önce kurban kesti ve ashâbına da böyle yapmalarını emretti" şeklindedir.

Urve'den gelen başka bir rivâyete göre de; o, Mervân ve Misver'i, Rasûlullah'ın (as.) Hudeybiye gazâsı ile ilgili haberleri naklederken dinledi... diye başlar, aynen daha önce geçen kendi rivâyeti gibi devam eder. Yalnız bu rivâyette; "onlar Rasûlullah'ın (as.) ashâbından naklediyorlardı" demez.

Ma'mer'in Zührî'den naklen tespit ettiği Süfyan (b. Uyeyne) rivâyeti de şöyledir:

"Misver b. Mahreme ve Mervân, -ki bunlar bazen birbirlerine ilâve yapıyorlardı- şöyle dediler:

"Hz. Peygamber bin küsür ashâbıyla birlikte yola çıktı. Zülhuleyfe'ye gelince kurbanlıklara gerdanlık taktı ve onları işaretledi. Orada umre niyetiyle ihrâma girdi. Huzâa kabilesinden (Büsr b. Süfyan adında) birini de gözcü çıkardı. Kendisi de yoluna devam etti; Ğadîru'l-Eştât mevkiine gelince, gönderdiği gözcü geldi ve;

"- Senin için Kureyş büyük bir kalabalık topladı, Ehâbîş halkını da yanlarına aldılar. Onlar seninle savaşacaklar, seni Kâbe'yi tavaftan men edecekler ve Mekke'ye girmene mani olacaklar" dedi.

Bunun üzerine Rasûlullah (as.), ashâbına;

**"- Ey insanlar, bana fikrinizi söyleyin! Bizi Allah'ın evini tavaftan men etmek isteyen şu insanların âilelerine ve çocuklarına**

[134] Mümtehine, 10-12.

**saldıralım mı? Eğer onlar bize gelirlerse, Allah müşriklerin işini bitirmeye kâfidir. Yok eğer üzerimize gelmezlerse, mahkûm vaziyette kalırlar"** dedi.

Hz. Ebû Bekir söz alıp dedi ki:

"- Ey Allah'ın Rasûlü; Sen Kâbe'yi ziyâret niyetiyle yola çıktın, kimseyi öldürmek ve kimse ile savaşmak istemezsin. Binâenaleyh sen Kâbe'ye doğru yoluna devam et! Bizi Kâbe'den men etmek isteyen olursa, onunla savaşırız."

Bunun üzerine Hz. Peygamber;

"- **Öyleyse, Allah'ın adıyla devam edin!"** dedi.

Başka bir rivâyette ise, hadîsin sadece baş tarafı zikredilir. Buna göre Misver ile Mervân şöyle demişler:

"Hz. Peygamber, bin küsür ashâbıyla birlikte Medîne'den yola çıktı, Zülhuleyfe'ye gelince kurbanlara gerdanlıklarını taktı ve onları işaretledi. Sonra da umre niyetiyle ihrâma girdi."

Bunun diğer bir rivâyetinde de "Hz. Peygamber orada ihrâma girdi" cümlesi ilâve edilir. (Ali b. el-Medînî); "Bunu Süfyan'dan kaç defa dinlediğimi sayamam. Hatta onun, 'gerdanlık takmak ve işaretlemek sözlerini Zührî'den hıfzetmedim' dediğini de işittim" dedi.

Râvi diyor ki: "Bu sözle o, gerdanlık takma ve işaretleme yerini mi, yoksa hadîsin tamamını mı kastetti bilmiyorum."

Bunlar, **Buharî**'nin rivâyetleridir.

**Ebû Davud** da Kitabu's-Sünnet bölümünde bu hadîsin bir bölümünü Misver b. Mahreme; "Hz. Peygamber Hudeybiye yılında Medîne'den çıktı" dedi ve hadîsi zikretti şeklinde tahric eder. Sonra şöyle der:

"Urve b. Mes'ûd geldi, Hz. Peygamber'le konuşmaya başladı; her söylediği sözde Hz. Peygamber'in sakalını tutuyordu. Muğîre b. Şube de elinde kılıç, başında miğfer Rasûlullah'ın (as.) başında duruyordu. Urve elini uzatınca kılıcın kınıyla eline vuruyor ve;

"- Peygamber'in sakalından elini çek!" diyordu. Bunun üzerine Urve;

"- Kim bu adam?" diye sordu.

"- O, Muğîre b. Şube'dir" dediler.

**Ebû Davud**, Kitabu'l-Cihâd'da da hadîsin bir bölümünü tahric etti:

"Hudeybiye yılında Hz. Peygamber, bin küsür ashâbıyla birlikte yola çıktı, Zülhuleyfe'ye gelince kurbanlıklara gerdanlıklarını taktı ve onları nişanladı. Sonra da umre niyetiyle ihrâma girdi."

Sonra râvi, hadîsi rivâyete şöyle devam etti.

"Rasûlullah (as.), Mekkelilerin bulunduğu karargâha inilen tepe noktasına gelince, devesi çöktü. İnsanlar;

"- Kalk! Kalk!" dediler. Deve kalkmayınca da, iki defa;

"- Kasvâ inat etti" dediler. Rasûlullah (as.) da;

**"- Kasvâ inatçılık yapmaz, onun böyle bir huyu yok! Fakat filleri durduran Allah, onu da durdurdu"** buyurdu. Sonra da şöyle devam etti:

**"- Hayatım elinde olan Allah'a yemin ederim ki, bugün Mekkeliler Allah'ın haramlarına saygı gösterdikleri takdirde benden ne isterlerse, onlara vereceğim."**

Arkasından Hz. Peygamber deveyi dürtükledi, deve hemen fırladı. Sonra Mekkelilerin bulunduğu yönden aksi istikamete doğru hareket etti. Nihayet Hudeybiye'nin en uç noktasında bulunan ve suyu az olan Semed kuyusunun yanında konakladı. Bu sırada Büdeyl b. Verka el-Huzâî oraya geldi. Sonra Urve b. Mes'ûd gelip Hz. Peygamber'le konuşmaya başladı. Urve her sözünde Hz. Peygamber'in sakalını tutuyordu. O sırada Muğîre b. Şube de, elinde kılıç, başında miğfer Hz. Peygamber'in başında duruyor ve kılıcının kınıyla Urve'nin eline vurarak;

"- Çek elini sakalından!" diyordu. Urve başını kaldırıp;

"- Kim bu adam?" diye sorunca;

"- Muğîre b. Şube" dediler. O zaman Urve;

"- Ey gaddâr! Ben hâla senin (câhiliyetteki) hâinliğinin cezasını ödemeye çalışmıyor muyum?" diye sitem etti.

Muğîre câhiliyet döneminde bir gurup insanla yol arkadaşlığı yapmış ve onları öldürüp mallarına el koymuş, sonra da gelip müslüman olmuştu. Hz. Peygamber ona;

**"- Müslümanlığını kabul ediyoruz, ama bu mal hıyânet malıdır, bizim ona ihtiyacımız yoktur"** diyerek reddetmişti.

Sonra **Ebû Davud;** "râvi hadîsi rivâyete devam etti" diyerek kısalttı. Sonra Hz. Peygamber; *"Bu, Muhammed'in kararlaştırdığı hükümdür, diye yaz!"* buyurdu, diyerek o sıradaki müzakereleri anlattı. Sonra Süheyl'in; *"Bizden bir adam, sana geldiği takdirde, adam senin dininde bile olsa, onu bize geri vereceksin"* dediğini kaydetti. Neticede anlaşmayı yazma işi bitince, Hz. Peygamber ashâbına;

**"- Hadi kalkın, kurbanlarınızı kesin, sonra da traş olup ihrâmdan çıkın!"** buyurdu.

Sonra mü'min kadınlar Mekke'den hicret ederek geldiler. (Yüce Allah da ***'onları imtihân edin!'***) âyetini indirdi. Bu âyetle Allah, o kadınların Mekkelilere geri verilmesini yasakladı, buna mukabil onlara verdikleri mehri Kureyşlilere iâde etmelerini emretti.

Hz. Peygamber sonra Medîne'ye döndü. Bu sırada Kureyş'ten Ebû Basîr (müslüman olarak Medîne'ye) geldi. Kureyşliler de onu istemek üzere iki kişi gönderdiler. Hz. Peygamber Ebû Basîr'i o iki kişiye teslim etti. Onlar da Ebû Basîr'i alıp yola çıktılar. Zülhuleyfe'ye gelince, yanlarında bulunan hurmalardan yemek üzere mola verdiler. Bu sırada Ebû Basîr, onlardan birine;

"- Ey falanca! Vallahi, senin şu kılıcın çok güzel görünüyor!" dedi. O da hemen kılıcını sıyırdı ve;

"- Evet öyledir, ben onu çok denedim" dedi. Ebû Basîr;

"- Bakabilir miyim?" diyerek kılıcı aldı ve hemen adamı öldürdü. Diğeri ise kaçıp Medîne'ye geldi, koşarak mescide girdi. Hz. Peygamber onu görünce;

**"- Bu adam muhakkak çok korkmuş!"** dedi. Adam Hz. Peygamber'in yanına varınca;

"- Vallahi arkadaşım öldürüldü! (Mani olmazsanız) ben de öldürüleceğim!" dedi.

Sonra Ebû Basîr de geldi ve dedi ki:

"- Ey Allah'ın elçisi! Vallahi, Allah senin ahdini yerine getirdi; beni onlara iâde etmiştin. Ama sonra Allah beni onlardan kurtardı."

Hz. Peygamber;

**"- Vay anasını! Bu adam savaşı kızıştıracak... Keşke ona biri yardım etse!"** dedi.

Ebû Basîr bunu duyunca, kendisini yine müşriklere iâde edeceğini anladı, hemen oradan çıkıp deniz sahiline doğru kaçtı (Mekkelilerin Şam yolu üzerindeki Îs mevkiine yerleşti).

Sonra Süheyl'in oğlu Ebû Cendel de kaçıp Ebû Basîr'in yanına geldi ve orada önemli miktarda bir kalabalık toplandı."

**Ebû Davud**'un Misver b. Mahreme'den tahric ettiği başka bir rivâyete göre de; *"Onlar, on sene süreyle savaş yapmamak, halkın güven içinde yaşamasını sağlamak, içimizde (hıyânetin giremediği) güven dolu bir kalp taşımak, hırsızlık yapmamak ve hıyânet etmemek üzere anlaştılar."*

Bir rivâyette **Rezîn**, **Buharî**'nin, ***"Bismikellâhumme* diye yaz!"** cümlesinden sonra, Hz. Peygamber'in şöyle söylediğini ilave etti:

**"Bizimle onlar arasındaki şartları yaz: *Bismillâhirrahmânirrahîm*..."** sonra hadîsi, yukarıdaki gibi zikretti. Daha sonra müslümanların;

"- Sübhânellâh!.. Müslüman olup bize gelen bir adam nasıl geri gönderilir?" şeklindeki itiraz cümlesinden sonra, Hz. Peygamber'in;

**"- Evet; bizden onlara kim giderse, Allah onu daha da uzaklaştırsın! Onlardan bize gelip de iâde ettiğimiz kişiler için ise, Allah mutlaka onlara bir çıkış yolu gösterecektir"** dediğini de ilave etti.

Kezâ; "Ebû Cendel, Allah yolunda çok ağır işkenceye uğramıştı" cümlesinden sonra da şunu ilave etti: "Hz. Ömer; "Ebû Cendel'e, kılıcı alıp babasını vurması düşüncesiyle üstümdeki kılıcı onun eline doğru yaklaştırdım, o da yavaş yavaş kılıca uzanmaya başladı. Hz. Peygamber durumu anladı ve bana;

**"- Ya Ömer! Belki de bu adam, Allah hakkında öyle bir hizmet görecek ki, bundan dolayı kendisine teşekkür edilecek!"** dedi.

## İZAH

Bu hadîsi rivâyet eden **Mervân** ve **Misver**, Hz. Peygamber'den hadîs dinlememişler, dolayısıyla **Hudeybiye** seferine de katılmamışlardır. Bu itibarla onların bu rivâyetleri mürseldir. Onlar,

**Hudeybiye** seferine katılan sahâbelerden öğrendiklerini rivâyet etmişlerdir. Rivâyetler arasında görülen eksiklik ve fazlalıklar, onların bu bilgilere farklı sahâbelerden almış olmalarından kaynaklanmış olması mümkündür.

**Hudeybiye, Mekke**'ye yakın bir köydür. Orada bir kuyu vardı ve **Hudeybiye** bu kuyunun adı idi, bilahare de o bölgenin ismi oldu. **Hudeybiye**'nin bir kısmı, Harem sınırları dahilindedir.

Hz. Peygamber **Hudeybiye** seferine hicretin altıncı yılı, 2 Zilkade Pazartesi günü çıktı. Bu sefere katılanların sayısı ile ilgili olarak 400 ile 1500 kişi arasında muhtelif rakamlar verilir.[135]

Hz. Peygamber'in bu seyahatten maksadı savaş değil, sadece umre idi. Bunun için de yanlarına silah almamışlar, sadece yolcu silahı olan birer kılıç almışlardı. Ayrıca niyetlerinin sadece umre olduğunu da her vesile ile söylüyor, Kureyş'in de bunu duyup inanmasını ve müdahale etmemesini arzu ediyordu. Nitekim **Zülhuleyfe**'ye geldiklerinde de umre için ihrama girmişler ve kurbanlık hayvanlarını da işaretlemişlerdi.

**"Kurbanlığa gerdanlık takmak"**; hac ve umrede kurban edilecek hayvanların kurbanlık olduklarının bilinmesi için boyunlarına ip, kemik, nalin gibi bazı maddelerin takılmasıdır.

**"Kurbanlığı işaretlemek"** de, kurbanlık devenin hörgücünü küçük bir çizgi ile kanatmaktır. Bu da, devenin kurbanlık olduğunun bilinmesine yarar.

Bundan sonra Hz. Peygamber, **Büsr b. Süfyan** adında birini gözcü olarak **Mekke**'ye gönderdi ve maksadının savaş değil, umre olduğunu bildirdi. Ayrıca **Sa'd b. Zeyd el-Eşhelî** komutasında 20 kişilik bir birliği de öncü olarak sevk etti.

Bu sırada Mekkeliler de hazırlık yapmışlar ve müslümanları **Mekke**'ye sokmamak üzere karar vermişlerdi. Bunu sağlamak için de **Ehâbîş** adı verilen Kureyş'e müttefik kabileleri yardıma çağırmışlardı. **Ehâbîş**; eskiden **Hubşî** dağında toplanarak; **"Bu dağ yerinde durdukça kabilelerimiz de birbirinden ayrılmayacak, müşkül zamanlarda birbirine yardım edecek"** diye anlaşma yapan

---

[135] Bu rivâyetler için bkz., **İbn Hacer**, VIII, 207-208.

kabilelerin müşterek adıdır. Bu anlaşmaya katılan kabileler de **Kureyş, Kinâne, Huzeyme** ve **Huzâa** kabileleri idi.

Sonra **Halid b. Velid**'i de 200 kişilik bir süvari birliği ile yola çıkarmışlardı. **Halid, Usfan** yakınlarındaki **Ğamîm** mevkiine gelip konakladı ve müslümanları beklemeye başladı.

Hz. Peygamber yoluna devam etti. **Ğadîru'l-Eştât** vadisine geldi ve orada durdu. **Ğadîru'l-Eştât; Hudeybiye** hizasında **Usfân**'a üç mil mesafede bir yerin adıdır. Burada yağmur ve kaynak sularının biriktiği bir su havzası vardı. Sonra gözcü olarak gönderdiği **Büsr b. Süfyan** da oraya geldi ve Mekkelilerin müslümanları **Mekke**'ye sokmamak konusunda kesin kararlı olduklarını, bunun için de çeşitli yerlere öncüler ve gözcüler yerleştirdiklerini haber verdi. Hz. Peygamber oradan, **Halid b. Velid**'in bulunduğu tarafa değil, sağ tarafa aksi bir istikamete doğru hareket etti. Böylece **Halid**'in müslümanları görmesi mümkün olmadı; ancak **Halid**, kalkan toz bulutundan müslümanların gelmiş olduklarını anladı ve hemen durumu **Mekke**'ye haber verdi.

Hz. Peygamber, durumu ashâbıyla müzakere etti. Savaşmak pahasına dahi olsa **Mekke**'ye gitmek mi, dönmek mi gerektiği konusunda fikirlerini aldı. Zaten Hz. Peygamber her konuda ashâbıyla istişare ederdi. Nitekim **Ebû Hureyre; "Rasûlullah (as.) kadar insanlarla istişareye önem veren birini görmedim"** der. **Hz. Ebû Bekir**; yola devam etmeyi, mani olan olursa onunla çarpışmayı teklif etti. Diğer ashâb da aynı fikri benimseyince, Rasûlullah (as.) **"Öyleyse haydi yürüyün!"** buyurdu. Sonra da **Hudeybiye**'ye gelip konakladı.

Bu arada Hz. Peygamber'in parmaklarından su akıtması, okunu kuruyan kuyuya saplayarak su fışkırtması ve yaptığı duâ ile yağmur yağdırması gibi bazı fevkalâdelikler de görülür.

Hz. Peygamber **Hudeybiye**'de iken **Huzâa** kabilesinden **Büdeyl b. Verka** geldi ve Mekkelilerin savaş pahasına dahi olsa onların **Kâbe**'ye gitmelerine izin vermeyeceklerini, bu konuda gerekli tedbirleri aldıklarını haber verdi. Hatta süt develerini ve âilelerini biler yanlarına alarak uzun bir savaşı göze aldıklarını bildirdi.

**"Yanlarında sütlü develer ve çocuklu kadınlar vardı"** cümlesi; Mekkeliler size mutlaka engel olmak niyet ve hazırlığı ile geldiler anlamındadır. Savaşa kararlılar ve uzun müddet burada kalmayı göze aldılar; azıklarını ve âilelerini bile getirmişler demektir.

Bunun üzerine Hz. Peygamber onlara bir mütâreke müddeti teklif etti. Bu müddet içinde birbirlerine hiç karışmayacaklardı. Bu sürede eğer diğer insanlar İslâm'a girer ve Mekkeliler de onlar gibi müslüman olmak isterlerse, bunu yapabileceklerdi. Ama müslümanlar yenilecek olursa, Mekkeliler de tamamen rahata ereceklerdi. **Büdeyl** bu teklifi Kureyş'e iletince, **İkrime b. Ebî Cehil** ve **el-Hakem b. Ebî'l-Âs** gibi beyinsizler takımı şiddetle tepki gösterirler. Ancak **Urve b. Mes'ûd es-Sekafî** gibi bazıları da onları yatıştırmaya çalıştı. Hatta **Urve**, hadîste de anlatıldığı üzere Hz. Peygamber'e gelir ve geri dönmesi için kendisini iknaya çalışır. Bu arada arkadaşlarının da kendisini terk edebileceklerini söyleyince, **Hz. Ebû Bekir** ona ağır bir cevap verir. **Urve** de **Hz. Ebû Bekir**'in **Mekke**'de iken kendisine, ödemesi gereken bir diyet borcu konusunda yardım ettiğini söyleyerek ona cevap vermez.

**Urve** Hz. Peygamber'e o derece ısrarla yalvarıyordu ki, Arap âdetine uyarak her cümlesinde sakalını okşamaya başlamıştı. O sırada **Muğîre b. Şube** de kılıcıyla ona mani oluyordu. **Muğîre**, **Urve**'nin yeğenidir; amcasının geldiğini görünce, kendisini tanımaması için miğferini başına geçirmiş, zırhını giymiş ve kılıcını alarak Hz. Peygamber'in yanına gelmişti. Onun yeğeni olduğunu öğrenen **Urve**, kendisini **"Ey gaddâr! Senin gaddarlığının cezasını daha yeni ödedim"** diye azarlamıştı. **Muğîre** câhiliyette **Sakîf** kabilesinin **Benû Mâlik** koluna mensup 13 kişi ile **Mısır**'a gitmişti. Bu arada **Mukavkıs**'ı ziyaret etmişlerdi, ancak bu esnada **Muğîre**'yi ayırmışlardı. **Mukavkıs** da, her birine pek çok hediye vermişti. Dönüş yolunda şArap içip sarhoş olmuşlar ve uykuya dalmışlardı. İşte **Muğîre** o zaman onları öldürmüş, mallarını almış, sonra da **Medîne**'ye gidip müslüman olmuştu. Hz. Peygamber ona; **"Senin müslümanlığını kabul ederiz, ama malları kabul etmeyiz"** demişti. Amcası **Urve** de, öldürülen 13 kişinin diyetini ödeyerek iki kabilenin savaşmasını önlemişti.

**Urve** tekrar Kureyş'in yanına döner ve onları inatlarından vazgeçirmek için gayretlerine devam eder. Bu arada ashâbın Hz. Peygamber'e olan bağlılığı konusunda söyledikleri dikkat çekicidir. Kureyşliler kendisini dinlemeyince de, onlara küsüp **Tâif**'e gider.

Sonra Hz. Peygamber **Hırâş b. Ümeyye el-Huzâî**'yi Mekkelilere göndererek, sadece **Kâbe**'yi tavâf edip geri döneceklerini bir kere daha bildirdi. **İkrime, Hırâş**'ın devesini boğazladı, kendisini de öldürmek istedi, ancak kabilesinden biri **Hırâş**'ı himâyesine aldığı için bunu yapamadı.

Sonra **Benû Kinâne**'den **Huleys b. Alkame** adında biri, Hz. Peygamber'e geldi. Bu zât, müslümanların ihrâma girip telbiye getirdiklerini, yanlarında da kurbanlık hayvan getirdiklerini görünce, onlara mani olunmaması gerektiğini düşündü. Zaten kendisi hac ve umre görevlerine büyük saygı gösteriyordu. Ama Kureyş onu da dinlemedi. Neticede **Huleys**, müslümanlara asla mani olunmamasını, aksi halde bütün **Ehâbîş** kabilelerini buradan dağıtacağı tehdidini yaptı.

Daha sonra Kureyş, **Mikrez b. Hafs**'ı elçi olarak gönderdi, ama o da müslümanları çevirmeyi başaramadı. Zaten Hz. Peygamber, onun hâin biri olduğunu söylemişti.

Arkasından Hz. Peygamber, **Kureyş**'e maksatlarını tekrar bildirmek üzere **Hz. Ömer**'i göndermek istedi. Ama **Hz. Ömer, Mekke**'de kendisine destek olacak hiçbir yakınının olmadığını söyleyerek özür diledi. Bunun üzerine **Hz. Osman**'ı gönderdi. Ona ayrıca, **Mekke**'deki mü'minlere de kurtuluşun yakın olduğunu müjdelemesi görevini de verdi. Müşrikler **Hz. Osman**'ı da reddederler. **Ebân b. Saîd b. Âs, Hz. Osman**'ı himâyesine alarak Kureyş'ten korudu. **Hz. Osman**'ın geri gönderilmemesi, müslümanları tedirgin etmişti. Sonra öldürüldüğü söylentisinin yayılması üzerine Hz. Peygamber, bir ağacın altında ashâbıyla bîat etti. **"Rıdvân bîatı"** diye meşhur olan ve Kur'ân'da da ismi geçen bu bîatta müslümanlar, canları pahasına dahi olsa Rasûlullah'ı (as.) terk etmeyeceklerine söz vermişlerdi. Daha sonra **Hz. Osman** da serbest bırakıldı ve o da gelip bîat etti.

Bu arada Kureyş, bazı birlikler göndererek müslümanlara zarar vermeye çalıştı ise de, bunların hepsi müslümanlar tarafından kıskıvrak yakalandılar.

Müslümanların son derece kararlı olduklarını ve hatta ölümüne bîat ettiklerini öğrenen Kureyş, korkuya kapıldı ve anlaşma yapmak üzere **Süheyl b. Amr**'ı Hz. Peygamber'e gönderdi. **Süheyl**'in geldiğini gören Peygamber'imiz; **"Şimdi iş kolaylaştı"** buyurmuşlardı. **Süheyl** ism-i tasğiri, "**kolay olmak**" manasındaki **"sehl"** kökünden gelmektedir.

## HUDEYBİYE BARIŞININ ŞARTLARI

Yapılan tartışmalardan sonra neticede anlaşma kaleme alınır. Antlaşmayı **Hz. Ali** yazmıştı. Bu nüsha Hz. Peygamber'de kalmış, sonra **Muhammed b. Mesleme** bunun bir kopyasını yazmış ve o da **Süheyl'**e verilmişti. Antlaşma şu maddelerden meydana geliyordu:

1- Taraflar birbirlerine karşı düşmanlıkta bulunmayacaklar.

2- Taraflar birbirlerine karşı hırsızlık ve hâinlik yapmayacaklar.

3- Müslümanlar bu yıl geri dönecekler, gelecek yıl yanlarında yalnız yolcu silahı olan kılıçları kınında olmak şartıyla **Mekke'**ye gelip **Kâbe**'yi tavaf edecekler ve **Mekke'**de üç günden fazla kalmayacaklar.

4- Müslümanlar, **Mekke'**de müslüman olup **Medîne**'ye gitmek isteyen hiç kimseyi kabul etmeyecek, gelenleri iâde edecekler, buna mukabil **Mekke'**de kalmak isteyen müslümana da engel olmayacaklar.

5- Ticaret maksadıyla **Mekke, Tâif** veya **Yemen**'e gitmek isteyen müslümanların canları ve malları emniyette olacak. Buna karşılık **Surîye** ve **Mısır'**a gitmek isteyen Mekkelilerin canı ve malı da emniyette olacak.

7- Kureyş'ten müslüman olup **Medîne'**ye giden biri **Mekke**'ye iâde edilecek, ama müslümanlardan biri dininden dönüp **Mekke**'ye gelirse iâde edilmeyecek.

8- Diğer insanlardan isteyen müslümanlara, isteyen de Kureyşlilere katılmakta serbest olacak.

Bu maddeler içersinde en çok tartışılanı ve müslümanları en çok rahatsız edeni, hiç şüphesiz o yıl umre yapamadan geri dönüleceği maddesi ile **Mekke**'den kaçıp gelen müslümanların iâde edileceği, buna mukabil **Mekke**'ye giden müslümanların iâde edilmeyeceği maddesi idi. Müslümanlar bunu aşağılayıcı buluyorlar ve Hz. Peygamber'in bunu kabul etmesini hazmedemiyorlardı.

İzahına çalıştığımız hadîsin **Rezîn** tarafından yapılan ilavesinde, Hz. Peygamber'in **Mekke**'den kaçan müslümanları neden onlara iâde ettiğinin işareti de görülmektedir. Hz. Peygamber; **"Allah mutlaka onlara bir çıkış yolu gösterecektir"** cümlesiyle, bunun Allah'ın izniyle yapıldığına ve sonucun müslümanların lehine olacağına işaret etmekteydi. Ayrıca Hz. Peygamber'in, onların müşrikler tarafından öldürülemeyeceklerini bilmiş olması da mümkündür.

EBÛ CENDEL

**Ebû Cendel**, Kureyş murahhası **Süheyl b. Amr**'ın oğludur. Câhiliye döneminde **Ebû Cendel**'in adı **Âsî** idi. **Mekke**'de ilk müslüman olanlardandı. Onun **Abdullah** adında bir de kardeşi vardı, o da müslüman olmuş, ama müslümanlığını gizlemişti. Babasıyla birlikte **Bedir**'e gelmiş, ama Kureyş ordusundan kaçıp müslümanlar safına geçmişti. **Ebû Cendel** müslüman olduğu için babası tarafından **Mekke**'de zincire vurulup hapsedilmiş ve eziyete maruz kalmıştı.

İşte oğlunu **Hudeybiye**'de gören **Süheyl**, hemen çocuğunun üzerine yürüyüp onu dövmeye başladı, Hz. Peygamber'den de anlaşma gereği oğlunun kendisine verilmesini istedi. Hz. Peygamber; **"Onu bana bağışla!"** diye ricâlar etti ise de **Süheyl** kabul etmedi. Sonunda Rasûlullah (as.), anlaşma gereği **Ebû Cendel**'i vermek zorunda kaldı. **Ebû Cendel**'in;

**"- Ey müslümanlar! Bana işkence etsinler, beni dinimden döndürsünler diye mi onlara teslim ediyorsunuz?!"** şeklindeki feryatlarına ve müslümanların da bütün direnmelerine rağmen Hz. Peygamber; **"Biz ahdimize vefâsızlık yapmayız! Allah senin için mutlaka bir çıkış yolu gösterecektir, biraz daha sabret!"** diye teselli ederek onu teslim eder. Yalnız bu sırada Hz. Peygamber **Süheyl**'den,

**Ebû Cendel**'i himâyesine almasını ve ona işkence etmemesini istedi, ancak **Süheyl** kabul etmedi. Ama Kureyş heyetinde bulunan **Mikrez b. Hafs** ile **Huvaytıb b. Abdüluzzâ** bu sözü vererek **Ebû Cendel**'i alırlar.

Hadîste de görüldüğü üzere bu sırada **Hz. Ömer,** kılıcını **Ebû Cendel**'e doğru yaklaştırır ve kılıcı alıp babasını öldürmesi için bazı telmihlerde bulunur. **Ebû Cendel**'in de kılıcı almaya yeltendiği sırada Rasûlullah (as.) devreye girerek **Hz. Ömer**'e;

**"- Ya Ömer! Belki de bu adam, Allah hakkında öyle bir hizmet görecek ki, bundan dolayı kendisine teşekkür edilecek!"** diyerek bu teşebbüse mani olur. Burada kastedilen kişi, Kureyş temsilcisi **Süheyl**'dir. **Süheyl Mekke** fethi sırasında müslüman olur ve gerçekten teşekkürü hakkedecek bir hizmet görür. Kureyş'in en güzel konuşan hatiplerinden olan **Süheyl,** Hz. Peygamber'in vefâtı sırasında müslümanların **Mekke**'deki şaşkınlığını, tıpkı **Hz. Ebû Bekir**'in **Medîne**'de yaptığı gibi müessir bir hutbe ile gidermiş, sonra da irtidât olayları sırasında, **Mekke** Valisi **Attâb b. Esîd**'in bile korkudan saklanmak zorunda kaldığı o netâmeli günlerde insanlara öğüt ve nasihat vererek onların önemli bir kesiminin tekrar İslâm'a dönmelerini sağlamıştı. Mekkelilere;

**"- Ey Mekkeliler! Sakın sizler, iman edenlerin en sonuncusu, dinden dönenlerin de öncüsü olmayınız! Vallahi İslâm, ay ve güneş dünyayı aydınlattığı müddetçe insanlığı aydınlatmaya devam edecektîr!"** diye hitap etmiş ve onları tekrar İslâm'a kazandırmıştı. İşte Hz. Peygamber'in işaret etmiş olduğu, onun teşekküre lâyık hizmeti bu olsa gerektir.

Câhiliye döneminde Kureyş'in hatîbi, fasîhi ve eşrâfından olan **Süheyl, Bedir**'de esir alınmıştı. Müslümanlar aleyhinde konuştuğu, şiirler söylediği için **Hz. Ömer,** Rasûlullah'tan (as.); **"Müsaade et, şunun ön dişlerini sökeyim de bir daha aleyhimize konuşamasın!"** diye izin ister, ama Hz. Peygamber müsaade etmez. Sonra iyi bir müslüman olan **Süheyl,** Hz. Peygamber'den sonra da bu samimi dindarlığını devam ettirdi. Cihâd, namaz, oruç ve sadaka gibi ibadetlerle, daha önceki hatalarını affettirmeye çalıştı. Müşrik olarak ölmediği için devamlı Allah'a hamd etti. **Yermük**'de şehid oldu.

Sonra **Ebû Cendel** tekrar **Mekke'**den kaçmış, **Ebû Basîr'**in yanına giderek Kureyş kervanlarının yollarını keserek müşriklerden intikam almaya başlamıştı. Nihayet mezkür maddenin iptâli üzerine **Medîne'**ye gitmişti. Daha sonra da müslüman olan babasıyla birlikte ölünceye kadar cihâda devam etmişti. **Şam'**da 18/639'da vefat etti.

Neticede anlaşma tamamlanmış, müşrikler de **Mekke'**ye dönmüşlerdi. Ama ashâb, kabul edilen bu maddelerden dolayı son derece rahatsızdı. Hadîste bunun bazı örnekleri ifade edilmektedir. Özellikle **"Müşriklerden gelen olursa iâde etmek, ama müslümanlardan Mekke'ye gideni geri vermemek"** maddesi müslümanlara çok ağır gelmişti. Ashâbın tepkileri üzerine Hz. Peygamber; **"Bizden onlara giden olursa, Allah onu daha da uzaklaştırsın! Ama onlardan bize gelenler için de Allah mutlaka bir çıkış yolu gösterecektir"** dedi.

**Hudeybiye'**de yirmi gün kadar kalan müslümanların yiyecekleri hemen hemen bitmişti. Hz. Peygamber bir sergi sererek kalan erzakın toplanmasını istedi. Toplanan erzak üzerine duâ buyurdu. Bunun üzerine erzak bereketlendi, herkes istediği kadar aldı ve artık kimsenin yiyecek sıkıntısı kalmadı.

Sonra **Medîne'**ye doğru yola çıkıldı. Yolda **Fetih** sûresi nâzil olunca, müslümanlar büyük bir sevince boğuldular. Çünkü **Hudeybiye'**de Hz. Peygamber'e karşı takındıkları tavırdan dolayı çok endişeli idiler. **Müslim'**de rivâyet edilen bir hadîste, **Hâtıb'**ın cehennemlik olduğu söylenince, Hz. Peygamber; **"Hayır, o cehennemlik değildir; çünkü o Bedir ve Hudeybiye'ye katılmıştı"**[136] buyurur. Buradan **Bedir** ve **Hudeybiye'**ye katılanların cehenneme girmeyeceği sonucuna varılmıştır.

Tarihçiler, **Hudeybiye** antlaşmasının tam anlamıyla bir fetih olduğu kanâatindedirler. Her ne kadar başlangıçta müslümanlar bu antlaşmadan hiç memnun kalmamışlarsa da, neticesi bütünüyle müslümanların lehine olmuştur. Bin küsür kişilik bir kafile ile bu seyahate çıkan Hz. Peygamber, iki yıl sonra gerçekleştirilen **Mekke** fethine 10.000 kişilik bir kuvvetle katılmıştı. Veda haccına katılan

---

[136] **Müslim**, Fedâilu's-Sahâbe,36/162.

müslümanların sayısı da 100.000 kişiyi geçmişti. Görüldüğü üzere **Hudeybiye**, neticesi itibariyle tam anlamıyla bir fetihtir. Bu durum, Hz. Peygamber'in yaptıklarının isâbetini ve O'nun emrine muhâlefet edenlerin ne kadar hatâlı olduklarını da göstermektedir. İki sene içinde o zamana kadar müslüman olanlardan çok daha fazlası İslâm'a girdi.

## EBÛ BASÎR

Asıl adı; **Utbe b. Esîd b. Câriye es-Sekafî**'dir. **Ebû Basîr** künyesiyle meşhurdur. Erken dönemde müslüman olmuş, ama müşriklerden fırsat bulup **Medîne**'ye hicret edememişti. **Hudeybiye** barışı imzalanınca, bir fırsatını bulup **Medîne**'ye kaçmış, ama müşrikler hemen iki adamlarını göndererek anlaşma gereği **Ebû Basîr**'in iâdesini istemişlerdi. Hadîste de anlatıldığı üzere Rasûlullah (as.) onu teslim eder, ama **Zülhuleyfe**'de mola verdiklerinde yanındakilerden birini kurnazlıkla öldürür, öbürü kaçıp Rasûlullah'tan (as.) yardım ister. **Ebû Basîr** de tekrar **Medîne**'ye gelir. Ama Hz. Peygamber'in kendisini tekrar müşriklere teslim edeceğini anlayınca **Medîne**'den kaçıp **Mekke-Şam** yolu üzerinde bulunan sahildeki **Îs** mevkiine yerleşir. Onun kaçmasında Hz. Peygamber'in; **"Bu adam savaşı kızıştıracak... Keşke ona biri yardım etse!"** şeklindeki telmihli sözü de etkili olur.

**Ebû Basîr**'in **Mekke-Şam** güzergâhında yerleştiğini duyan **Mekke**'deki müslümanlar da birer birer kaçıp oraya gelirler. Böylece orada yaklaşık yetmiş kişilik bir kuvvet birikir. Müşriklerden büyük eziyet gören ve **Medîne**'ye gitmelerine de imkân verilmeyen bu insanlar, şimdi ele geçirdikleri fırsatı değerlendirmeye başladılar; **Mekke** kervanlarını tek tek avlıyor, müşrikleri öldürüyor, mallarını da gasp ediyorlardı. İşte bunun üzerine Mekkeliler, akrabalık bağlarını da hatırlatarak Hz. Peygamber'den, müslüman olan müşriklerin Kureyş'e iâde maddesini iptal etmesini ricâ ederler. Hz. Peygamber de bu teklifi kabul eder ve hemen **Ebû Basîr**'e bir mektup yazarak **Medîne**'ye gelmesini ister. **Ebû Basîr** mektubu alınca ölmek üzere idi; mektubu okudu ve mektup elinde iken ruhunu teslim etti.

**Ebû Cendel** de onu öldüğü yere defnetti ve mezarının yanında bir mescid yaptırdı.

## MUHACİR HANIMLAR

**Hudeybiye** anlaşmasına göre **Mekke**'den kaçan müslümanların iâde edilmesi gerekiyordu, ama kadınlar hakkında bir hüküm yoktu. Buna binâen Hz. Peygamber kadınları iâde etmedi. Zaten **Mümtehine** sûresi 10. âyetinde de mü'min kadınların iâdesi men ediliyordu.

Bu dönemde bazı mü'min kadınların **Mekke**'den kaçarak Rasûlullah'ın (as.) yanına geldikleri de bilinmektedir. Ancak bunların **Hudeybiye**'de mi geldikleri, yoksa **Hudeybiye** sulhu süresince mi geldikleri konusu tartışmalıdır. Bazıları **Hudeybiye**'de geldiklerini, bazı âlimler de sulh süresi içinde **Medîne**'ye geldiklerini kabul ederler. Bu kadınların hepsinin birlikte gelmiş olduklarından söz edilmemektedir, dolayısıyla değişik zamanlarda peyderpey gelmiş olmaları muhtemeldir. Bu kadınlardan isimleri bilinenler şunlardır:

**Ümmü Gülsüm bint Ukbe b. Ebî Muayt,**
**Ümeyme bint Bişr,**
**Sübey'a bint el-Hâris,**
**Abede bint Abdüluzza b. Nadle,**
**Hz. Hamza'nın kızı.**

Şüphesiz **Hudeybiye**'den çıkarılabilecek son derece önemli dersler de vardır. Bunlardan genel çerçeveli olan üç tanesini kaydedelim:

**1- Meşveretin lüzumu:** Hz. Peygamber bunu, hem ashâbıyla ne yapılması gerektiği konusunda yaptığı istişâde ile ve hem de sözlerini dinlemeyen ashâbına karşı nasıl davranması gerektiği konusunda zevcesi **Ümmü Seleme** ile yaptığı istişâre ile göstermiştir. Her iki istişârede de görüştüğü kişilerin fikrine uymuştur. **Ebû Hureyre**'nin; "**Hz. Peygamber kadar istişâreye önem veren birini görmedim**" şeklindeki sözleri de dikkate değer.

**2- Sulhun önemi: Hudeybiye** sulhu, İslâm'ın başarısı için barışın ne kadar önemli olduğunu göstermiştir. Bütün başarılar, hep ondan

sonra gelmiştir. Çünkü barışta silahın değil, aklın ve mantığın hâkimiyeti söz konusudur. Bu konuda ise İslâm ile yarışabilecek ne bir din, ne de bir düşünce akımı olabilir!

**3- Meşrûiyetin gerekliliği:** Hz. Peygamber, bütün hayatı boyunca daima meşrûiyetin takipçisi olmuştur. Hiçbir zaman hileye başvurmadı, asla gayeye varan her yolu mübah görmedi. Nitekim yüreği yanmasına rağmen **Ebû Cendel**'i ve **Ebû Basîr**'i müşriklere teslim etmekle de bunu göstermişti.

**٦١٠٩ــ (م ــ أنس بن مالك** رضي **الله عنه)** : « أن قريشا صالحوا النبيَّ **صلى الله** عليه وسلم، وفيهم **سهيل** بن **عمرو** ، فقال النبيُّ صلى الله عليه وسلم **لعليّ** : **اكْتُبْ** : **بسم الله الرحمن الرحيم** ، قال **سهيل** : **أمّا** بسم الله ، **فما ندري ما** « بسم الله الرحمن الرحيم ؟ **ولكن** اكتب **ما** نعرف : باسمك اللهم ، فقال : **اكتب** : **من مُحمَّد رسول الله** ، قالوا : لو عَلِمْنا أنَّكَ رسولُ الله لاتَّبعناك ، لكن اكتب اسمك واسم **أبيك** ، فقال النبيُّ **صلى الله عليه وسلم** : **اكتب** : من **محمد بن عبد الله** ، **فاشترطوا** على النبي صلى **الله** عليه وسلم : **أنْ** مَن **جاء منكم لم نردُّه** ، **ومن جاءكم منا رددتُموه علينا** ، فقالوا يا رسول الله ، أنكتب هذا ؟ قال: **نعم** ، **إنه من ذهب منا إليهم فأبعدَه الله** ، **ومن جاءنا منهم** ، **سيجعل الله له** فرجا **ومخرجا** ».

أخرجه مسلم.

**6.109-** Enes b. Mâlik anlatıyor:

"Kureyş, Hz. Peygamber'le sulh yapmıştı; sulh heyetinin içinde Süheyl b. Amr da vardı. O esnada Rasûlullah (as.) Hz. Ali'ye;

**"- Yaz:** ***Bismillâhirrahmânirrahîm!*"** diye emretti. Süheyl hemen itiraz etti:

"- *Bismillâh* mı? *Bismillâhirrahmânirrahîm*'in ne olduğunu biz bilmiyoruz. Ama sen bizim bildiğimiz şekilde *Bismikellâhumme* diye yaz!"

Sonra Hz. Peygamber;

**"- *Allah'ın Rasûlü Muhammed'den* diye yaz!"** deyince, Süheyl;

"- Biz senin Allah'ın Rasûlü olduğunu bilsek, sana tâbi olurduk. Dolayısıyla sen, kendi adını ve babanın adını yaz!" dedi. O zaman Hz. Peygamber;

"- **Peki,** ***Abdullah'ın oğlu Muhammed'den*** **diye yaz!"** buyurdu.

Sonra Hz. Peygamber'e; *"Sizden bize gelen olursa onu iâde etmeyeceğiz, ama bizden size gelen olursa onu bize iâde edeceksiniz"* diye şart koştular. Bunun üzerine müslümanlar;

"- Ey Allah'ın Rasûlü; bunu da yazacak mıyız?" diye sordular. Hz. Peygamber onlara şöyle karşılık verdi:

"- **Evet. Bizden onlara gideni Allah daha da uzaklaştırsın! Onlardan bize gelenler için ise, mutlaka Allah bir ferahlık ve bir çıkış yolu halk edecektir."**[137]

**٦١١٠ـ (خ ـ عبد الله بن عمر** رضي الله عنهما) : «أَنَّ رسولَ الله صلى الله عليه وسلم خرجَ مُعتمِرا ، فحال كُفَّارُ قريش بينه وبين البيت، فنحر هَدْيَه، وحَلَقَ رأسَهُ بالحديبية، وقاضاهم على أن يعتمِرُوا العامَ المقبلَ، ولا يحملَ سلاحا عليهم إلا سيوفا، ولا يُقيمَ إلا ما أحبُّوا، فاعتمر من العامِ المقبل، فدخَلَها كما كان صالحهم، فلما أن أقام بها ثلاثا، أمروه أن يَخْرُجَ، فخرَجَ». أخرجه البخاري.

**6.110-** Abdullah b. Ömer'den rivâyet edilmiştir:

"Rasûlullah (as.) umre niyetiyle yola çıkmış, ama Kureyş kâfirleri O'nun Kâbe'ye gitmesine engel olmuşlardı. Bunun üzerine Hz. Peygamber Hudeybiye'de kurbanlıklarını kesti, başını traş etti. Orada Kureyşlilerle; *"gelecek yıl umre yapmak, yanlarında (yolcu silahı) kılıçtan başka bir şey getirmemek ve Mekke'de onların istedikleri süreden fazla kalmamak"* şartıyla anlaşma yaptı. Hz. Peygamber bu anlaşma gereği ertesi yıl umre yaptı. Bu esnada Mekke'ye, Kureyşlilerle yaptığı anlaşmaya uygun şekilde girdi ve oradaki ikameti üç günü bulunca, Mekkeliler artık şehri terk etmesini istediler. Hz. Peygamber de Mekke'den ayrıldı."[138]

---

[137] **Müslim**, Cihâd, 34/93.

[138] **Buharî**, Sulh, 7; Megâzî, 44.

٦١١١ ــ (ت د ــ علي بن أبي طالب رضي الله عنه) قال : « خرج عُبْدَانٌ إلى رسول الله صلى الله عليه وسلم يوم الحديبية قبل الصلح ، فكتب إليه مواليهم يقولون : يا محمد ، والله ما خرجوا إليكَ رغبة في دينك ، وإنما خرجوا هَرَبا من الرِّقِّ ، فقال ناس : صدقوا يا رسول الله رُدَّهم إليهم ، فغضبَ رسولُ الله صلى الله عليه وسلم من ذلك، وقال: ما أُراكم تنتهون يا معشر قريش، حتى يبعثَ الله عليكم مَن يضرب رقابكم على هذا، وأبى أن يَرُدَّهم، وقال: هم عُتَقَاءُ الله». أخرجه أبو داود.

وفي رواية الترمذي قال : « لما كان يومُ الحديبية خرج إلينا ناس من المشركين ، منهم سهيل بن عمرو ، وأناس من رؤساء المشركين ، فقالوا : يا رسول الله ، قد خرج إليكَ ناس من أبنائنا ، وإخواننا ، وأرقّائنا ، وليس بهم فقه في الدِّين ، وإنَّما خرجوا فِرَارا من أموالنا وضياعنا ، فارددهم إلينا، فإن لم يكن لهم فقه في الدين سَنُفَقِّهُهُم ، فقال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم : يا معشر قريش ، لَتَنْتَهُنَّ أو لَيَبْعَثَنَّ الله عليكم من يَضْرِبُ رقَابَكُم بالسيف على الدِّين ، قد امتحن الله قلوبهم على الإيمان ، قال أبو بكر ، وعمر : مَن هو يا رسولَ الله ؟ قال : هو خَاصِفُ النَّعْل ، وكان قد أعطى عليّا نعلَه يَخصفُها ثم التفت إلينا عليٌّ فقال : قال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم : مَن كذب عليَّ مُتعمِّدا فليتبوأ مقعدَهُ من النار ».

**6.111-** Hz. Ali anlatıyor:

"Hudeybiye gününde bazı köleler barıştan önce Rasûlullah'ın (as.) yanına gelmişlerdi. Bunun üzerine efendileri Hz. Peygamber'e mektup yazarak;

*"Ya Muhammed! Vallahi onlar, senin dinini arzuladıkları için sana gelmediler, kölelikten kaçıp kurtulmak için geldiler"* dediler.

Orada bulunan (müşriklerden) bazıları da;

"- Onlar doğru söylüyorlar ey Allah'ın Rasûlü! Binâenaleyh bunları onlara geri ver!" dediler. Rasûlullah (as.) bu sözlerden kızdı ve;

**"- Ey Kureyşliler! Allah sizin boynunuzu vuracak birini göndermeden bu tutumunuzdan vazgeçeceğinizi zannetmiyorum!"** dedi. Köleleri onlara geri vermeyi kabul etmedi ve;

**"- Bunlar, Allah'ın âzâdlılarıdır"** buyurdu.[139]

## RİVÂYETLER

Bunu **Ebû Davud** tahric etti.

**Tirmizî'**nin rivâyeti de şöyledir:

"Hudeybiye günü bizim yanımıza müşriklerden bazıları gelmişti. Onlardan biri de Süheyl b. Amr idi. Müşriklerin reislerinden bazıları dediler ki:

"- Ey Allah'ın Rasûlü! Sizin yanınıza bizim bazı çocuklarımız, kardeşlerimiz ve kölelerimiz geldi. Onların din hakkında hiçbir bilgileri yoktur. Onlar, mallarımızdan ve işlerimizden kaçarak geldiler. Binâenaleyh onları bize geri ver! Din hakkında hiç bilgileri yoksa da, biz onları bilgilendiririz."

Bunun üzerine Hz. Peygamber şöyle söyledi:

**"- Ey Kureyşliler! Sizler ya bu tavrınızdan vazgeçersiniz, ya da Allah size, din uğruna boyunlarınızı kılıçla vuracak birini gönderir! Şüphesiz Allah, onların kalplerini iman üzerine imtihan etmiştir."**

O zaman Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer;

"- O zât kimdir, ey Allah'ın Rasûlü?" diye sordular. Hz. Peygamber de;

**"- O, ayakkabı tamircisidir"** dedi. Hz. Peygamber, ayakkabısını tamir etmesi için Hz. Ali'ye vermişti. Sonra Ali bize döndü ve şöyle dedi:

"- Rasûlullah (as.); **'Kim bana kasten yalan isnâd ederse, cehennemdeki yerine hazırlansın!'** buyurdu."

## İZAH

Bu hadîsi delil kabul eden İslâm hukukçularına göre, kâfirlere ait bir köle müslüman olur ve gelip müslümanlara sığınırlarsa hür olacağı gibi, kâfirlerin ülkesi ele geçirilecek olursa oradaki köleler de hürriyetine kavuşmuş sayılır.

---

[139] **Ebû Davud**, Cihâd, 126/2700; **Tirmizî**, Menâkıb, 20/3715.

Bu rivâyette her ne kadar olayın **Hudeybiye**'de meydana geldiği belirtilmekte ise de, tarihçiler bunun, râvilerden birinin hatalı zaptı olarak değerlendirirler. Çünkü **Hudeybiye**'de Hz. Peygamber'e köleler gelmemişti. Bu olay, **Tâif** seferinde meydana gelmişti. **Tâif** muhasarasında Hz. Peygamber; **"Bizim aramıza gelen köle hür olacaktır"** ilanını yaptırmış, bunun üzerine de bazı köleler gelip müslüman olmuşlardı. O sırada Hz. Peygamber'e gelen kölelerin sayısı konusunda 10 ile 23 arasında muhtelif rakamlar zikredilir.

Hadîsi tahric eden **Tirmizî**, bu rivâyetin garîb olduğunu söylemektedir.

**٦١١٢**– (م – سلمة بن الأكوع رضي الله عنه) قال : « **قَدِمْنا الحديبيةَ** مع رسول الله صلى الله عليه وسلم ونحنُ أربعَ عشرةَ مائة ، وعليها خمسون شاة لا تُرويها ، قال : فقعدَ رسولُ الله صلى الله عليه وسلم على جَبَا الرَّكِيَّة ، فإما دعا ، وإمَّا بصق فيها ، قال : فجاشتْ فَسَقَيْنا واستَقَيْنا ، قال : ثم إن رسولَ الله صلى الله عليه وسلم دعا[نا] للبيعة في أصل الشجرة ، قال : فبايعتُهُ في أول الناس ، ثم بايع وبايع ، حتى إذا كانَ في وسط من الناس قال : بايعْ يا سلمةُ ، قال : قلتُ : قد بايعتُكَ يا رسولَ الله في أول الناس ، قال : وأيضا ، قال : وقد رآني رسولُ الله صلى الله عليه وسلم أعْزَلَ – يعني : ليس معه سلاح – فأعطاني رسولُ الله صلى الله عليه وسلم حَجفة – أو دَرَقة – ثم بايعَ ، حتى إذا كان في آخر الناس ، قال : ألا تُبايعني يا سلمةُ؟ قال : قلتُ : قد بايعتُك يا رسولَ الله في أول الناس ، وفي أوسط الناس ، قال : وأيضا ، قال : فبايعتُهُ الثالثةَ ، ثم قال لي : [يا] سلمةُ ، أين حَجفتُك – أو دَرَقتُكَ – التي أعطيتُك ؟ قال : قلتُ : يا رسولَ الله ، لقيَني عمّي عامر أعزلَ ، فأعطيتُهُ إياها ، قال : فضحك رسولُ الله صلى الله عليه وسلم ، وقال : إنكَ كالذي قال الأول : اللهم أبْغِني حبيبا هو أحبُّ إليَّ من نفسي ، ثم إنَّ المشركين وَاسَوْنا الصلحَ ، حتى مشى بعضُنا في بعض ، واصطلحنا ، قال : وكنتُ تَبيعا لطلحة بن عُبيد الله ، أسقي فرسه ، وأحُسُّه وأخدُمه ، وآكل من طعامه ، وتركتُ أهلي ومالي مهاجرا إلى الله وإلى رسوله صلى الله عليه وسلم ، فلما اصطلحنا نحن وأهلُ مكةَ ، واختلط بعضُنا ببعض ، أتيتُ شجرة ، فكَسَحْتُ شوكَها ، فاضطجعتُ في أصلها ، فأتاني أربعة من المشركين من أهل مكةَ ، فجعلوا يقعون في رسول الله صلى الله عليه

وسلم **فأبْغَضْتُهم** ، فتحولْتُ إلى شجرة أُخرى ، وعلّقوا **سلاحهم** ، **واضطجعوا، فبينما** هم كذلك إذْ نادى **مُنادٍ من أسفل** الوادي: يَا لَلْمهاجرين، **قُتِل ابنُ زُنَيْم** ، قال : **فاخترطتُ** سيفي ، **ثم شددتُ على** أُولئك **الأربعة** وهم رُقود ، فأخذت **سلاحهم** ، **فجعلته ضِغْثا في يدي،** قال : ثم قلتُ: والذي كرَّم وجهَ **محمَّد صلى الله عليه** وسلم ، لا يرفع **أحد** منكم رَأْسَهُ، **إلا** ضربتُ الذي فيه عيناه، قال : ثم جئتُ **بهم أسوقهم** إلى رسول **الله** صلى **الله عليه** وسلم ، **قال** : وجاء **عَمِّي** عامر **برجل من** العَبَلات **يقال له: مِكْرَز** ، يقودُهُ إلى رسول الله صلى الله عليه **وسلم** على فَرَس مُجَفَّف في سبعين من المشركين ، **فنظر إليهم رسولُ** الله صلى الله عليه **وسلم** ، فقال : **دعُوهم** ، **يكنْ لهم بَدْءُ الفُجور وثناه** ، فعفا عنهم رسولُ الله صلى الله عليه وسلم وأنزل الله عز وجل : **{وَهُوَ الَّذِي كَفَّ أَيْدِيَهُمْ عَنكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ عَنْهُم بِبَطْنِ مَكَّةَ مِن بَعْدِ أَنْ أَظْفَرَكُمْ عَلَيْهِمْ** ، **وَكَانَ اللهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرا}** [الفتح: ٢٤] ، قال : **ثم خرجنا** راجعين إلى المدينة ، فنزلنا **منزلا** ، بيننا وبين **بني لحيان جبل وهم المشركون** ، **فاستغفرَ** رسولُ الله **صلى الله** عليه وسلم **لمن رَقِيَ هذا الجبل الليلة** ، كأنه طَليعة للنبيِّ صلى **الله عليه وسلم** وأصحابه ، قال **سلمةُ** : فرقيتُ تلك الليلة مرتين أو ثلاثا ، ثم قَدِمْنا المدينة ، فبعثَ رسولُ **الله صلى** الله **عليه وسلم** بظَهْره مع رَباح – **غلام رسولِ الله صلى الله عليه** وسلم – وأنا **معه** ، وخرجتُ **معه بفرس** لطلحة أُنَدِّيه ، **مع الظهر** ، فلما أصبحنا **إذا عبد** الرحمن **الفزاريُّ** قد **أغار على** ظَهْر رسول الله **صلى الله عليه** وسلم ، فاستاقه **أجْمَعَ** ، وقتل راعيَه، **فقلتُ** : يا رباحُ ، خذ هذا **الفرس** فأبْلِغْه **طلحةَ** بنَ **عبيد،** وأخبرْ رسولَ **الله** صلى الله عليه وسلم أنَّ المشركين **قد أغاروا على سَرْحه** ، **ثم** قمتُ **على** أكَمَة ، فاستقبلتُ المدينةَ ، فناديتُ **ثلاثا** : يا صَبَاحَاه ، ثم **خرجت** في آثار القوم أرميهم بالنَّبْل، وأرتَجزُ ، أقول :

*أنا ابنُ الأكوَع واليومُ يومُ الرُّضَّع*

فألحَقُ **رجلا منهم** ، فأصُكُّ سهما في رَحْله ، حتى **خَلَص** نَصْلُ **السهم إلى** كتفه، قال: قلتُ :

*خذها وأنا ابنُ الأكوع واليومُ يومُ الرُّضَّع*

قال: فوالله، ما زلتُ أرميهم وأعقرُ بهم ، فإذا رجع إليّ فارس أتيتُ شجرة، فجلستُ في أصلها ، ثم رميتُه فعقرتُه، حتى إذا تضايقَ الجبل ، فدخلوا في تضايُقه علَوْتُ الجبل، فجعلتُ أرميهم بالحجارة ، فما زلتُ كذلك أتبعُهم ، حتى ما خلق الله من بعير من ظهر رسول الله صلى الله عليه وسلم إلا خلّفتُهُ وراءَ ظهري، وخلّوا بيني وبينه ، ثم اتّبعتُهم أرميهم ، حتى ألقوْا أكثرَ من ثلاثين بُرْدَة وثلاثين رُمحا ، يَستخفُّون ، ولا يطرحون شيئا إلا جعلتُ عليه آراما من الحجارة يعرفُها رسولُ الله صلى الله عليه وسلم وأصحابه ، حتى أتوا مُتضايقا من ثَنيَّة ، فإذا هم قد أتاهم فلانُ بنُ بدر الفزاريُّ، فجلسوا يتضحَّوْن - يعني : يتغدَّوْنَ - وجلستُ على رأس قَرْن ، قال الفزاريُّ : ما هذا الذي أرى ؟ قالوا : لقينا من هذا البَرْحَ ، والله ما فارقنا مُنذُ غَلَس يرمينا ، حتى انتزَع كلَّ شيء من أيدينا، قال: فليقُم إليه نفر منكم أربعة ، قال : فَصَعِدَ إليّ منهم أربعة في الجبل، فلما أمْكنَوني من الكلام ، قلت: هل تعرفوني ؟ قالوا: لا ، ومَن أنتَ ؟ قال: قلتُ : أنا سلمةُ بنُ الأكوع، والذي كرَّمَ وجهَ محمد صلى الله عليه وسلم، لا أطلبُ رجلا منكم إلا أدركتُه، ولا يطلبني رجل منكم فيدركني ، قال أحدُهم : أنا أظنُّ ، قال: فرجعوا ، فما برحتُ مكاني حتى رأيتُ فَوارِسَ رسولِ الله صلى الله عليه وسلم يتخلّلون الشجر ، قال : فإذا أوَّلُهم الأخرَمُ الأسديُّ، وعلى إثْره أبو قتادةَ الأنصاريُّ ، وعلى إثْره المقدادُ بنُ الأسود الكنْديُّ ، قال: فأخذتُ بعنان الأخرم ، قال : فَولَّوْا مُدبرين، قلتُ : يا أخرم ، احْذَرْهم لا يَقتَطِعُوكَ حتى تلحقَ رسولَ الله صلى الله عليه وسلم وأصحابه ، قال : يا سلمةُ إن كنتَ تؤمنُ بالله واليوم الآخر، وتعلم أن الجنةَ حقّ ، والنارَ حقّ ، فلا تَحُلْ بيني وبين الشهادة ، قال : فخلّيتُهُ، فالتقى هو وعبد الرحمن، قال : فعقَر بعبد الرحمن فرَسُهُ ، وطعنَهُ عبد الرحمن فقتله ، وتحوَّل على فرَسه ، ولحق أبو قتادةَ - فارسُ رسول الله صلى الله عليه وسلم بعبد الرحمن فطعنه فقتله، فوالذي كرَّم وجه محمد صلى الله عليه وسلم لَتَبِعتُهم أعدُو على رجْليَّ ، حتى ما أرى ورائي من أصحاب محمَّد ولا غبارهم شيئا، حتى يَعدلوا قبل غروب الشمس إلى شِعْب فيه ماء يقال له: ذو قَرَد ، ليشربوا منه وهم عطاش ، قال: فنظروا إليّ أعدُو وَرَاءهم ، فحلَّيتُهم عنه - يعني : أجْليْتُهم عنه - فما ذاقوا منه قطرة، قال : ويخرجُون فيشتدُّون في ثَنيَّة ، قال : فأعدُو ، فألحَقُ رجلا منهم ، فأصُكُّه بسهم في نُغْض كَتِفه، قال : قلتُ : خُذْها وأنا ابنُ الأكوعِ واليومَ يومَ الرُّضَّعِ

قال : يا ثَكِلَتْه أُمُّه ، أَكْوَعُهُ بُكْرَةَ ؟ قلت: نعم يا عدوَّ نَفْسِه أَكْوَعُك بكرة ، وأَرْدَوْا فرسين على ثنيَّة ، فجئتُ بهما أسوقُهما إلى رسول الله صلى الله عليه وسلم ، ولحقني عامرٌ بسطيحة فيها مَذْقَة من لَبَن، وسَطيحة فيها ماء ، فتوضأتُ وشربتُ ، ثم أتيتُ رسولَ الله صلى الله عليه وسلم وهو على الماء الذي حَلَّأْتُهم عنه ، فإذا رسولُ الله صلى الله عليه وسلم قد أخذ تلكَ الإبلَ ، وكلَّ شيء استَنْقَذْتُهُ من المشركين، وكلَّ رُمْح وبُرْدَة ، وإذا بلال نَحَرَ ناقة من الإبل التي استنقذتُ من القوم ، وإذا هو يشوي لرسول الله صلى الله عليه وسلم من كَبِدها وسَنامها ، قال : قلتُ : يا رسولَ الله ، خَلِّني فَأَنْتَخِبُ من القوم مائةَ رجل ، فأَتْبَعُ القوم ، فلا يبقى منهم مُخبِر إلا قتلتُه، قال : فضحكَ رسولُ الله صلى الله عليه وسلم حتى بَدَتْ نَوَاجِذُهُ في ضوء النار، فقال : يا سلمةُ، أتُراك كنتَ فاعلا ؟ قلتُ : نعم ، والذي أكرمكَ ، قال : إنهم لَيُقْرَوْن في أرض غطفان ، قال : فجاء رجل من غَطَفانَ ، فقال : نَحَرَ لهم فلان جزورا ، فلما كشفوا جلدها رأوْا غُبَارا ، فقالوا : أتاكم القومُ ، فخرجوا هاربين ، فلما أصبحنا قال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم : كان خيرَ فُرْساننا اليومَ أبو قَتادةَ ، وخيرَ رَجَّالَتِنا سلمةُ ، قال : ثم أعطاني رسولُ الله صلى الله عليه وسلم سهمين : سهم الفارس، وسهم الراجل، فجمعهما لي جميعا ، ثم أَرْدَفَني رسولُ الله صلى الله عليه وسلم وراءه على العَضْبَاء، راجعين إلى المدينة ، قال : فبينما نحن نسير، قال : وكان رجل من الأنصار لا يُسْبَقُ شَدًّا ، قال : فجعل يقولُ : ألا مُسابق إلى المدينة؟ هل منْ مُسابق ؟ فجعل يُعيدُ ذلك ، قال : فلما سمعتُ كلامَه ، قلتُ : أما تُكْرِم كريما ، ولا تَهابُ شَرِيفا ؟ قال : لا ، إلا أنْ يكونَ رسولُ الله صلى الله عليه وسلم ، قال : قلتُ : يا رسولَ الله ، بأبي وأُمّي ، ذَرْني فلأَسْبق الرَّجُلَ ، قال : إن شئتَ ، قال : قلتُ : اذهب إليكَ ، قال : وَثَنَيْت رجْلي ، فطَفَرْتُ فعدوتُ ، قال : فربطتُ عليه شَرَفا أو شَرَفَيْن ، أَسْتَبْقي نَفَسي، ثم عَدَوْتُ في إثْره فربطتُ عليه شَرَفا أو شَرَفين، ثم إني رَفَعْتُ حتى أَلْحَقَه : فأَصُكُّه بين كتفيه، قال : قلتُ : قد سُبِقْتَ والله ، قال: أنا أظنّ ، قال : فسبقتُهُ إلى المدينة ، قال : فوالله ، ما لبثنا إلا ثلاثَ ليال ، حتى خرجنا إلى خيبرَ مع رسولِ الله صلى الله عليه وسلم ، قال : فجعل عَمّي عامر يَرْتَجِزُ بالقوم:

تَاللهِ لَوْلا اللهُ مَا اهْتَدَيْنَا ... وَلا تَصَدَّقْنَا وَلا صَلَّيْنَا

وَنَحْنُ عَنْ فَضْلِكَ مَا اسْتَغْنَيْنَا فَثَبِّتِ الأَقْدَامَ إِنْ لاقَيْنَا
وَأَنْزِلَنْ سَكِينَةً عَلَيْنَا

فقال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم : **من هذا** ؟ قال : أنا عامر ، قال : **غَفَرَ لكَ رَبُّك** ، قال: وما استغفَرَ رسولُ الله صلى الله عليه وسلم لإنسان يَخُصُّهُ إلا استُشْهِدَ ، قال : فنادى عمرُ بنُ الخطاب وهو على جمل له : يا نبيَّ الله ، لولا متَّعْتَنا بعامر؟ قال : فلمَّا قدمنا خيبر ، قال : خرج مَلِكُهمْ مَرْحَب يخطِرُ بسيفه ، يقول :

قَدْ عَلِمَتْ خَيْبَرُ أَنِّي مَرْحَبُ شَاكِي السِّلاحِ بَطَلٌ مُجَرَّبُ
إِذَا الحُرُوبُ أَقْبَلَتْ تَلَهَّبُ

قال : وبرز له عمِّي عامر ، فقال :

قَدْ عَلِمَتْ خَيْبَرُ أَنِّي عامِرُ شَاكِي السِّلاحِ بَطَلٌ مُغَامِرُ

قال : فاختلفا ضربتين ، فوقع سيفُ مَرْحَب في تُرْسِ عامر، وذهب عامر يُسْفِل له ، فرجع بسيفه على نفسه، فقطع أكْحَلَهُ ، وكانت فيها نفْسُه ، قال سلمةُ : وخرجتُ ، فإذا نفر من أصحاب رسولِ الله صلى الله عليه وسلم يقولون : بَطَلَ عَمَلُ عامر ، قتل نَفْسَهُ، قال : فأتيتُ رسولَ الله صلى الله عليه وسلم – وأنا أبكي – فقلتُ : يا رسولَ الله، بَطَلَ عَمَلُ عامر ، قال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم : **من قال ذلك** ؟ قال : قلتُ : ناس من أصحابك ، قال: **كَذَبَ من قال ذلك ، بل له أجرهُ مرتين**، ثم أرسلني إلى عليّ – وهو أرمَدُ – فقال : **لأعطينَّ الرَّاية رجلا يُحبُّ اللهَ ورسولَهُ ، ويُحبُّهُ اللهُ ورسولُهُ** ، قال : فأتيتُ عليّا ، فجئتُ به أقودُه – وهو أرمَدُ – حتى أتيتُ رسولَ الله صلى الله عليه وسلم ، فبصق في عينيه ، فبرأ ، وخرجَ مَرْحَب ، فقال:

قَدْ عَلِمتْ خَيْبَرُ أَنِّي مَرْحَبُ شَاكِي السلاح بطل مجرَّبُ
إِذا الحروبُ أقبلتْ تَلَهَّبُ

فقال عليّ رضي الله عنه :

أَنا الذي سَمَّتْنِي أُمِّي حَيْدَرَهْ كَلَيْثِ غابات كريه المَنْظَرَه

أوفيهم بالصاع كيل السندرة

قال : فضرب رأس مرحب ، فقتله ، ثم كان الفتح على يديه». أخرجه مسلم.

قال الحميدي : في هذا الحديث من ذكر الإغارة على السرح ، وقصة عامر وارتجازه ، وقوله صلى الله عليه وسلم : « لأعطين الراية » ، ما قد اتفق البخاري معه على معناه ، ولكن فيه من الزيادة والشرح ما يوجب كونه من أفراد مسلم فأفردناه. وفي رواية أبي داود ، أخرج بعضه ، وسيجيء ذكره في غزوة ذي قرد إن شاء الله.

**6.112-** Seleme b. el-Ekva' anlatıyor:

"Rasûlullah'la (as.) birlikte Hudeybiye'ye geldik. O gün bizler, 1400 kişi idik. Oraya 50 koyun getirilmişti, kuyudaki su bunları sulamaya bile yetmiyordu. Derken Hz. Peygamber kuyunun kenarına oturdu; ya duâ etti, ya da kuyunun içine tükürdü. Bunun üzerine kuyu coştu; hem kendimiz içtik, hem de hayvanları suladık.

Sonra Rasûlullah (as.) bizi, ağacın altında bîata çağırdı. İlk olarak kendisine ben bîat ettim. Sonra insanlar tek tek bîat ettiler. Nihayet insanların ortasına geldi ve;

**"- Ey Seleme, sen de bîat et!"** dedi.

"- Ben ilk olarak bîat etmiştim, ey Allah'ın Rasûlü" deyince;

**"- Yine bîat et!"** buyurdu.

Hz. Peygamber beni çıplak, yani silahsız görmüştü; bana deriden yapma bir kalkan –*cehafe* veya *dereka*- vermişti.

Nihayet insanların bîatı sona erince, tekrar;

**"- Bana bîat etmeyecek misin, ya Seleme?"** dedi. Ben yine;

"- Sana ilk olarak ben bîat ettim, ey Allah'ın Rasûlü" dedim. Hz. Peygamber insanların ortasında idi. Bana;

**"- Yine bîat et!"** buyurdu. Böylece ben üçüncü defa bîat ettim. Sonra bana;

**"- Ya Seleme! Sana verdiğim deri kalkanın** –*cehafe* veya *dereka*- **nerede?"** diye sordu. Ben;

"- Ey Allah'ın Rasûlü! Amcam Âmir[140] çıplak olarak bana geldi, ben de onu kendisine verdim" deyince, Rasûlullah (as.) güldü ve;

**"- Sen, bir zamanlar; *'Allah'ım! Bana öyle bir dost ver ki, o benim canımdan daha sevgili olsun!'* diyen bir adam gibisin"** buyurdu.

Sonra müşrikler, sulh yapmak konusunda bizimle görüşmeye başladılar. Hatta bunun için birbirimize gidip geldik ve neticede anlaştık.

Ben, Talha b. Ubeydullah'ın hizmetçisi idim; onun atını suluyor, tımarını yapıyor ve kendisine hizmet ediyor; buna karşılık yiyeceğinden de yiyordum. Allah'a ve Rasûlü'ne hicret ederek âilemi ve malımı terk etmiştim. Mekkelilerle barış yapıp birbirimize karışınca, ben bir ağacın yanına geldim, ağacın dikenlerini temizledim ve dibine uzandım. Mekkeli müşriklerden dört kişi yanıma geldi ve Rasûlullah (as.) hakkında ileri geri konuşmaya başladılar. Onlara kızdım ve başka bir ağacın altına gittim. Onlar da silahlarını ağaca astılar ve altına uzandılar. Onlar bu durumda iken, vâdinin alt tarafından bir adam;

"- Yetişin ey Muhâcirler, İbn Züneym öldürüldü!" diye seslendi. Bunun üzerine hemen kılıcımı kaptım ve o dört kişiye doğru koştum. Kendileri uyuyorlardı. Hemen silahlarını aldım ve deste halinde elimde tuttum. Sonra da;

"- Muhammed'in yüzünü şereflendiren Allah'a yemin ederim ki, sizden biri başını kaldıracak olursa, üzerinde iki göz bulunan uzvunu kesip atarım!" dedim. Sonra onları Hz. Peygamber'e götürdüm.

Amcam Âmir de, Kureyş'in Abelât kolundan Mikrez adında birini, müşriklerden yetmiş kişi içinde, bir at üzerinde ve zırhlara bürünmüş bir halde Rasûlullah'a (as.) getirdi. Hz. Peygamber onlara baktı ve;

**"- Bırakın onları! Kötülüğün başı da, sonu da onların olsun!"** dedi. Böylece Rasûlullah (as.) onları affetti. Yüce Allah da;

---

[140] **Âmir b. Sinan b. el-Ekvâ' b. Abdullah el-Eslemî**: Sahabîdir. Seleme b. el-Ekvâ'ın amcasıdır. **Hayber** savaşında şehid edildi.

*"Mekke vâdisinde sizi onlara muzaffer kıldıktan sonra, onların elini sizden, sizin elinizi de onlardan çeken O'dur. Allah bütün yaptıklarınızı görür"*[141] âyetini indirdi.

Sonra Medîne'ye dönmek üzere yola çıktık. Sonra bizimle Benû Lihyân arasında bir dağın bulunduğu bir yerde konakladık. Benû Lihyân kabilesi müşrik idi. Orada Rasûlullah (as.), bu gece bu dağa çıkıp (gözetleme yapacak) olan kimse için mağfiret talep etti; sanki o, Hz. Peygamber ve ashâbı için casusluk yapacaktı."

Seleme şöyle devam etti:

"O gece ben, iki veya üç defa bu dağa çıktım. Sonra Medîne'ye geldik. Rasûlullah (as.), develerini hizmetçisi Rebâh ile (otlağa) gönderdi. Ben de Rebâh'la birlikte idim ve develerle birlikte Talha'nın atını da götürdüm. Sabah olunca baktım ki, Abdurrahman el-Fezârî, Hz. Peygamber'in develerini yağmalamış! Hayvanların hepsini sürüp götürmüş, çobanı da öldürmüş! Bunun üzerine ben;

"- Ya Rebâh! Bu atı al, Talha b. Ubeydullah'a götür! Rasûlullah'a (as.) da, mer'adaki hayvanları müşriklerin yağmaladıklarını haber ver!" dedim. Sonra bir tepenin üstüne çıktım, Medîne'ye doğru döndüm ve üç defa;

"- Ey sabaha kavuşanlar! Yetişin!" diye bağırdım. Sonra yağmacıların izlerini takip etmeye başladım. Onlara hem ok atıyor, hem de;

"Ben Ekva'ın oğluyum; bugün alçakların helâk günüdür!" diye şiir söylüyordum. Nihayet onlardan birine yetiştim, hemen bineğine doğru bir ok attım. Okun ucu, adamın omuzuna kadar ulaşmıştı. Ben yine;

"Al sana! Ben Ekva'ın oğluyum; bugün alçakların helâk günüdür!" diye şiir söylüyordum.

Vallahi onlara devamlı ok atıyor ve vuruyordum. Bana doğru bir süvari gelince, ben hemen bir ağacın arkasına geçiyor ve onu oklayıp öldürüyordum. Nihayet dağdaki geçit daralmaya başladı. Yağmacılar o dar geçide girdiklerinde, ben dağa çıkıp onlara taş attım. Böylece onları kovalamaya devam ettim. Nihayet Rasûlullah'a (as.) âit

---

[141] Fetih, 24.

Allah'ın yarattığı develerin hepsini arkama aldım. Böylece yağmacılar, develerle benim aramdan çıkmış oldular.

Sonra yine onları takip edip oklamaya devam ettim. Onlar da yüklerini hafifletmek amacıyla otuzdan fazla elbise ve mızrak atarak kaçmaya devam ettiler. Rasûlullah (as.) ve ashâbı anlasınlar diye onların attığı her eşyanın üzerine taşlardan işaretler koyuyordum. Nihayet dar bir dağ yoluna girdiler. Sonra yanlarına Bedr el-Fezârî'nin oğlu falanca geldi. Hep birlikte oturup kahvaltı yapmaya başladılar. Ben de bir tepenin üstünde oturdum. Fezârî, onlara;

"- Gördüğüm bu hâl neyin nesidir?" diye sordu. Onlar da;

"- Şu adamla başımız belâda! Vallahi sabahın karanlığından beri peşimizi bırakmadı, devamlı bize ok attı. Hatta elimizdeki her şeyi de aldı" dediler. O da;

"- Aranızdan dört kişi kalkıp ona gitsin!" dedi.

Bunun üzerine dört kişi kalkıp dağa tırmandı ve bana geldi. Bana konuşma imkânı verdiklerinde, onlara;

"- Beni tanıyor musunuz?" dedim.

"- Hayır!" dediler.

"- Ben, Seleme b. Ekva'ım! Muhammed'in yüzünü mükerrem kılan Allah'a yemin ederim ki, sizden birini yakalamak istediğim takdirde mutlaka yakalarım! Ama sizden biri beni yakalamaya çalışsa, bana yetişemez!" dedim. İçlerinden biri;

"- Zannederim öyledir" dedi ve dönüp gittiler.

Ben, yerimden ayrılmadım; nihayet Rasûlullah'ın (as.) süvarilerinin ağaçların arasına girdiklerini gördüm. Önlerinde Ahram el-Esedî[142] vardı. Arkasında Ebû Katâde el-Ensârî, onun arkasında da Mikdâd b. el-Esved el-Kindî vardı. Ben hemen Ahram'ın gemini tuttum.

Sonra yağmacılar dönüp kaçtılar. Ben Ahrâm'a;

---

[142] **el-Ahram el-Esedî, Ebû Nadle Muhriz b. Nadle b. Abdullah b. Mürre el-Esedî**: ö. 6/627. Sahabîdir. Ahram el-Esedî diye meşhurdur. Hz. Peygamber'in süvarilerindendi. **Bedir, Uhud** ve **Hendek** savaşlarına katıldı. **Zû Karad** vak'asında 37 yaşında öldürüldü.

"- Ya Ahram! Bunlardan sakın! Rasûlullah (as.) ve ashâbı yetişinceye kadar, bunlar yolunu kesip seni yakalamasınlar!" dedim. O da;

"- Ya Seleme! Eğer sen Allah'a ve âhiret gününe inanıyor, cennetin hak, cehennemin de hak olduğunu biliyorsan, benimle şehidliğin arasına girme!" dedi.

Bunun üzerine onu bıraktım. Müteâkiben Ahram ile Abdurrahman karşılaştılar. Ahram, Abdurrahman'ın atını öldürdü. Abdurrahman da Ahram'ı yaralayıp öldürdü ve onun atını aldı. Sonra Rasûlullah'ın (as.) süvarisi Ebû Katâde, Abdurrahman'a yetişti, onu yaraladı ve öldürdü. Muhammed'in yüzünü mükerrem kılan Allah'a yemin ederim ki, ben yaya olarak koşuyor ve onları takip ediyordum. Nihayet arkamda Muhammed'in ashâbından da, onların tozlarından da hiçbir şey görmüyordum.

Güneş batmadan önce yağmacılar, içinde Zû Karad denilen bir suyun bulunduğu dağ yoluna saptılar. Ondan içmek istiyorlardı, çünkü susamışlardı. Ama dönüp baktıklarında, benim arkalarından koşarak geldiğimi gördüler. Ben onları o su başından kovaladım. Vallahi ondan bir damla bile tadamadılar. Oradan hemen sarp bir tepeye doğru kaçmaya başladılar. Ben de arkalarından koşuyordum. İçlerinden birine yetiştim ve onu kürek kemiğinin ucundan okladım. Oku atarken de;

"- Al sana! Ben Ekva'ın oğluyum; bugün alçakların helâk günüdür!" diye şiir söyledim. O da;

"- Ey anası ağlayasıca! Sabahki Ekva'ın oğlu mu?" dedi.

"- Evet, ey canının düşmanı! Sabahki Ekva'ın!..." dedim.

Yağmacılar tepede iki at bırakıp kaçtılar. Ben bunları alıp Rasûlullah'a (as.) götürdüm. Âmir de, birinde sulandırılmış süt, diğerinde su bulunan iki tulumla bana yetişti. Ben abdest aldım ve içtim. Sonra Rasûlullah'ın (as.) yanına gittim. Kendisi, benim yağmacıları kovduğum suyun başında idi. Baktım ki Rasûlullah (as.), o develeri ve benim müşriklerden kurtardığım her şeyi, her mızrağı ve her elbiseyi almış! Bilâl de, benim onlardan kurtardığım develerden birini boğazlamış; ciğerinden ve hörgücünden Rasûlullah'a (as.) kebap yapıyor! Dedim ki:

"- Ey Allah'ın Rasûlü! İzin ver de şu insanlardan yüz kişiyi seçeyim de onları takip edeyim ve onlardan hiçbir haberciyi sağ bırakmayayım!"

Bu söz üzerine Hz. Peygamber güldü ve ateşin aydınlığında yan dişleri parladı. Sonra da;

**"- Ya Seleme! Bunu yapabileceğine inanıyor musun?"** dedi.

"- Seni mükerrem kılan Allah'a yemin ederim ki, evet!" dedim.

**"- Şimdi onlara Ğatafân yurdunda ziyafet verilmektedir"** buyurdu.

Biraz sonra Ğatafân'dan bir adam geldi ve;

"- Onlar için falan adam deve boğazladı; ama devenin derisini açtıkları sırada bir toz bulutu gördüler. Oradakiler; *'Sizi kovalayanlar geldi!'* deyince, hep birden kaçıştılar" dedi.

Sabah olunca Rasûlullah (as.);

**"- Bugün süvarilerimizin en hayırlısı Ebû Katâde, yayalarımızın en hayırlısı da Seleme idi"** dedi. Sonra da bana, biri süvari, biri de yaya hissesi olmak üzere ganimetten iki pay verdi. Benim için bunların ikisini de cem etti. Sonra da Medîne'ye dönerken beni Adbâ adlı devesinin terkisine aldı. Biz bu şekilde yol alırken, Ensâr'dan koşuda asla geçilemeyen bir adam geldi ve;

"- Medîne'ye kadar yarışacak var mı? Var mı yarışacak?" diye bağırmaya başladı. Bu sözü de devamlı tekrarlıyordu. Onun sözünü işitince, ben;

"- Sen, hiçbir kerîme ikrâm etmez, hiçbir şerefliyi saymaz mısın?" diye söylendim. O da;

"- Hayır! Yalnız Rasûlullah (as.) müstesnâ!" diye karşılık verdi. Bunun üzerine;

"- Anam babam sana fedâ olsun ey Allah'ın Rasûlü; müsaade et de şu adamla yarışayım!" dedim. O da;

**"- Arzu edersen yarış!"** buyurdu. O zaman;

"- Haydi, devam et!" dedim ve ben de ayaklarımın üzerine sıçradım ve koşmaya başladım. Nefesim tükenmesin diye bir veya iki etapta kendimi tuttum. Sonra yine arkasından koşmaya devam ettim. Yine bir veya iki etapta kendimi tuttum. Sonra ona yetişmek için sür'atle koştum, nihayet yetiştim ve iki omuzu arasına vurarak;

"- Vallahi geçildin!" dedim.

"- Ben de öyle zannediyorum" dedi.

Nihayet onu geçip Medîne'ye geldim. Vallahi Medîne'de üç geceden fazla kalmadık, Rasûlullah'la (as.) birlikte Hayber seferine çıktık. Bu sefer esnasında amcam Âmir;

*"Vallahi, Allah olmasaydı bizler ne doğru yolu bulabilir, ne sadaka verir ve ne de namaz kılardık!*

*Bizler, senin fazlından müstağnî olamayız; binâenaleyh düşmanla karşılaştığımızda ayaklarımızı sâbit kıl! Üzerimize sekînet indir!"* şeklinde beyitler söylemeye başladı. Hz. Peygamber;

"- **Kimdir o?"** diye sordu. Amcam da;

"- Ben, Âmir" dedi.

O zaman Rasûlullah (as.);

"- **Rabbin sana mağfiret buyursun!"** diye duâ etti.

Rasûlullah (as.), özellikle bir insana mağfiret dilerse, o mutlaka şehîd olurdu. O sırada devesinin üzerinde yol alan Ömer b. el-Hattâb da;

"- Ey Allah'ın elçisi! Âmir'le bizi faydalandırsan!" dedi.

Hayber'e geldiğimizde, reisleri Merhab kılıcını sallayarak çıktı ve;

*"Hayber benim savaş başlayınca alev kesilen, silahı tam, denenmiş kahraman Merhab olduğumu bilir!"* şeklinde beyitler söyledi. Amcam hemen karşısına geçti ve;

*"Hayber benim silahı tam, denenmiş kahraman Âmir olduğumu da iyi bilir"* beytiyle cevap verdi.

Derken karşılıklı birbirlerine vurdular. Merhab'ın kılıcı, Âmir'in kalkanını yardı. Âmir de ona alttan vurmaya çalıştı, fakat kılıcı dönerek kendi kolunun ana damarını kesti. Âmir'in ölümü bu yaradan oldu.

Dışarı çıktığımda, Rasûlullah'ın (as.) ashâbından bazıları;

"- Âmir'in ameli boşa gitti, kendini öldürdü" diye konuşuyordu. Ben ağlayarak hemen Rasûlullah'ın (as.) yanına gittim:

"- Ey Allah'ın Rasûlü; Âmir'in ameli boşa mı gitti?" diye sordum. Hz. Peygamber;

"- **Kim söyledi bunu?"** diye sordu.

"- Ashâbından bazıları" deyince;

"- **Bunu söyleyen yalan söylemiş! Bilâkis onun iki kat ecri vardır"** dedi ve sonra beni Hz. Ali'yi çağırmaya gönderdi. O sırada Hz. Ali, gözlerinden rahatsızdı. Hz. Peygamber;

"- **Bu sancağı, Allah'ı ve Rasûlü'nü seven ve Allah ve Rasûlü'nün de kendisini sevdiği birine vereceğim!"** dedi.

Hemen Hz. Ali'ye gittim. Gözlerinden rahatsız olduğu halde onu Rasûlullah'ın (as.) yanına getirdim. Hz. Peygamber, gözlerine tükürük sürdü ve hemen iyileşti. Sonra Merhab, dışarı çıktı ve tekrar;

***"Hayber benim, savaş başlayınca alev kesilen, silahı tam, denenmiş kahraman Merhab olduğumu bilir!"*** beyitlerini söylemeye başladı.

Hz. Ali de ona şu beyitlerle cevap verdi:

***"Ben, anamın adımı Aslan koyduğu biriyim. Ormanların heybetli aslanı gibiyim. Ben düşmanlara sendera kilesi gibi bir ölçekle gelirim"***

Hemen peşinden Hz. Ali, Merhab'ın kafasına bir kılıç vurdu ve onu öldürdü. Sonra Hayber'in fethi, Hz. Ali'nin eliyle gerçekleşti."[143]

## RİVÂYETLER

Bunu **Müslim** tahric etti.

**Humeydî** dedi ki:

"Bu hadîste geçen sürüyü yağmalamak konusu ile Âmir kıssası, onun söylediği beyitler ve Hz. Peygamber'in; **'Sancağı vereceğim...'** şeklindeki sözü ile ilgili kısmı, **Buharî** de meâlen aynı şekilde rivâyet etti.[144] Ama burada, hadîsi **Müslim**'in müfred rivâyetleri arasında saymayı gerektiren bir takım ziyâdeler ve açıklamalar olduğu için, biz de müstakil olarak **Müslim**'in rivâyeti diye kaydettik."

**Ebû Davud** da hadîsin bir bölümünü tahric etti, onun rivâyeti de inşallâh az sonra "Zû Karad Gazâsı" bölümünde gelecektir.

---

[143] **Müslim**, Cihâd, 45/132.

[144] Bkz., **Buharî**, Megâzî, 39.

### İZAH

"**Sendera**" kelimesi, bir ölçek çeşididir. Burada bu kelime, mecâzî manada kullanılmıştır; ya insanların işini çarçabuk bitiririm anlamında, ya da çok geniş şekilde katliam yaparım anlamında kullanılmıştır.

Bu rivâyette **Hudeybiye** suyunun çoğalması, **Hz. Ali**'nin gözlerinin iyileşmesi, **Hayber**'in onun eliyle fethedileceğinin haber verilmesi ve yağmacılara **Gatafân** kabilesi tarafından ziyafet çekildiğinin bildirilmesi olmak üzere Hz. Peygamber'in şahsında gerçekleşen dört fevkalâde olay görülmektedir.

Bu rivâyetin **Hayber** gazâsı kısmı ile ilgili olarak az sonra gelecek olan "**Hayber Gazâsı**" bölümünde daha geniş malumat verilecektir.

**٦١١٣ـ** (خ م ت س ـ سلمة **بن الأكوع** رضي **الله** عنه) قال **يزيد** بن **أبي** عبيد : « قلتُ لسلمةَ : على أيِّ شيء بايعتم رسولَ الله صلى الله عليه وسلم يومَ الحُديبية؟ قال : على الموت - وفي رواية قال : **بَايَعنا** النبيَّ صلى الله عليه وسلم تحت الشجرة فقال لي: **يا سلمةُ** :**ألا تُبايِعُ؟** قلتُ: يا رسول الله **قد بايعتُ في الأول** قال: **وفي الثاني**».

وفي أخرى **قال** : « **بايَعتُ** رسولَ الله صلى الله **عليه** وسلم ، **ثم** عَدَلْتُ **إلى** ظِلِّ **شجرة** ، فلما خَفَّ الناسُ قال : **يا ابنَ الأكوع** : **ألا تبايعُ** ؟ قلت: قد بايعتُ ، قال : **وأيضا** ، قال: فبايعتُهُ **الثانيةَ** ، **فقلتُ**: **يا أبا مُسْلِم** ، **على أي شيء تبايعُونَ يومئذ** ؟ قال : **على** الموت».

أخرجه **البخاريُّ** ومسلم ، وأخرج الترمذي ، والنسائي الأولى.

**6.113-** Yezîd b. Ebî Ubeyd anlatıyor:

**"Seleme b. el-Ekva'a dedim ki:**

**"- Hudeybiye günü Hz. Peygamber'e ne üzerine bîat ettiniz?"**

**"- Ölmek üzere!" dedi.**[145]

### RİVÂYETLER

Bir rivâyette Seleme şöyle dedi:

---

[145] **Buharî**, Megâzî, 36; Cihâd, 110; Ahkâm, 43, 44; **Müslim**, İmâret, 8/52; **Tirmizî**, Siyer, 34/1591; **Nesaî**, Bîat, 4.

"Biz Rasûlullah'a (as.) ağacın altında bîat etmiştik" Hz. Peygamber bana;

**"- Ya Seleme! Sen bîat etmeyecek misin?"** dedi. Ben de;

"- Ey Allah'ın Rasûlü; ilk olarak ben bîat ettim" dedim.

**"- İkinci defa bîat et!"** buyurdu.

Diğer bir rivâyet de şöyledir:

"Rasûlullah'a bîat ettim, sonra bir ağacın gölgesine çekildim. İnsanlar azalınca Hz. Peygamber;

**"- Ey İbnu'l-Ekva'! Sen bîat etmeyecek misin?"** dedi. Ben de;

"- Bîat etmiştim" dedim.

**"- Yine et!"** buyurdu. Ben de ikinci defa bîat ettim."

O zaman ben Seleme'ye;

"- Ya Ebâ Müslim; o gün ne üzerine bîat etmiştiniz?" diye sordum.

"- Ölüm üzerine!" dedi.

Bunları **Buharî** ve **Müslim** tahric etti. İlk rivâyeti **Tirmizî** ve **Nesaî** de tahric etti.

**٦١١٤ــ (خ ــ عبد الله بن عمر** رضي **الله** عنهما) قال : « إن الناسَ كانوا مع النبيِّ صلى الله عليه وسلم يَوْمَ الحديبية، تفرَّقوا في ظلال الشجر ، فإذا الناس ، مُحْدقُون بالنبيِّ صلى الله عليه وسلم فقال: - يعني عمرَ - : يا عبد الله ، انظرْ ما شأنُ الناسِ أَحْدَقُوا برسولِ الله صلى الله عليه وسلم ؟ فذهب فوجدهم يُبايعون ، فبايعَ ، ثم رجع إلى عمرَ ، فخرج فبايَعَهُ ».

أخرجه البخاري.

**6.114-** Abdullah b: Ömer anlatıyor:

"Hudeybiye günü Rasûlullah'la (as.) birlikte olan insanlar, ağaçların gölgelerine dağılmışlardı. Sonra birden insanlar Hz. Peygamber'in etrafını çevirdiler. (Babam) Ömer;

"- Ya Abdullah! Bak bakalım, insanlar neden Rasûlullah'ın (as.) etrafını çevirmişler?" dedi.

Bunun üzerine Abdullah gitti ve insanların Rasûlullah'a (as.) bîat ettiklerini gördü. Sonra babası Ömer'e geldi, Ömer de gitti, bîat etti."[146]

**٦١١٥ـ (م ـ معقل بن يسار رضي الله عنه)** قال : « لقد رأيتُني يوم الشجرة والنبيُّ صلى الله عليه وسلم يبايع الناس ، وأنا رافع غُصْنًا من أغصانها عن رأسه ، ونحن أربعَ عشرة مائة ، قال: لم نبايعْهُ على الموت ، ولكن بايعناه على أن لا نفرَّ ». أخرجه مسلم.

**6.115-** Ma'kıl b. Yesâr şöyle dedi:

"Hz. Peygamber insanlardan ağacın altında bîat alırken, ben ağacın dallarından birini Hz. Peygamber'in başından (değmesin diye) kaldırıyordum. Bizler o gün 1400 kişi idik. O'na ölmek üzere değil, kaçmamak üzere bîat ettik."[147]

**٦١١٦ـ (م ت س ـ أبو الزبير رحمه الله)** : « أنه سمع جابرا - رضي الله عنهُ - يسألُ: كم كانوا يومَ الحديبية؟ قال: كنا أربَعَ عشرةَ مائة، فبايعناه ، وعمرُ آخذ بيده تحتَ الشجرة ، وهي سَمُرَة ، فبايعناه، غير جَدِّ بن قيس الأنصاريُّ ، اختفى تحتَ بَطْنِ بعيره - زاد في رواية: وقال: بايعناه على أن لا نفرَّ، و لم نبايعْه على الموت».

وهذه الزيادة وحدها أيضا لسفيان بن عيينة عن أبي الزبير ، أخرجه مسلم.

وفي رواية الترمذي عن جابر في قوله تعالى: {لَقَدْ رَضِيَ اللهُ عَنِ الْمُؤمِنِينَ إِذْ يُبَايِعُونَكَ تَحْتَ الشَّجَرَةِ} [الفتح: ١٨] قال: بايعْنا رسولُ الله صلى الله عليه وسلم على أن لا نَفرَّ، و لم نبايعْهُ على الموت.

وفي أخرى له قال جابر: « لم نُبايعْ رسولَ الله صلى الله عليه وسلم على الموت إنما بايعناه على أن لا نفرَّ». وأخرج النسائي رواية الترمذي الأخيرة.

**6.116-** Ebû'z-Zübeyr anlatıyor: "Câbir'e;

"- Huıdeybiye'de kaç kişi idiniz?" diye soruldu.

---

[146] **Buharî**, Megâzî 36.

[147] **Müslim** İmâret, 18/76.

"- Bin dört yüz kişi idik, hepimiz bîat ettik. Ömer de Semüre ağacının altında elinden tutarak O'na bîat etti. Ced b. Kays el-Ensârî[148] hariç hepimiz bîat ettik, o ise devesinin karnı altında gizlenmişti."[149]

## RİVÂYETLER

Bir rivâyette; "Ölmek üzere değil, kaçmamak üzere bîat etmiştik" ilâvesi vardır.

Bu ilâveyi de **Müslim,** Süfyan b. Uyeyne vasıtasıyla Ebû'z-Zübeyr'den müstakil bir hadîs olarak tahric etti.

**Tirmizî'**nin rivâyetine göre Câbir; ***"Ağacın altında sana bîat eden mü'minlerden Allah razı olmuştur"***[150] âyeti hakkında şöyle dedi:

"Rasûlullah'a (as.) firâr etmemek üzere bîat ettik, ölmek üzere değil!"

**Tirmizî'**nin Câbir'den diğer bir rivâyeti de şöyledir:

"Biz Rasûlullah'a (as.) ölmek üzere bîat etmedik, kaçmamak üzere bîat ettik."

**Nesaî** de **Tirmizî'**nin bu son rivâyeti gibi tahric etti.

## İZAH

Hz. Peygamber'le yapılan bîatın şartları konusunda farklı rivâyetler bulunmaktadır. Bu rivâyetlerden birine göre **"ölmek üzere"** bîat yapılmış, diğerine göre de **"kaçmamak üzere"** bîat yapılmıştı. Burada lafızlar farklı olsa da, mana itibariyle büyük bir aykırılık söz konusu değildir. Çünkü ölüm pahasına bîat, ölse bile kaçmayacağına söz vermek demektir. Asla kaçmamak üzere söz verildiğinde de, ucunda ölüm bile olsa kaçmayacağı anlamı çıkar. Bu itibarla bu iki farklı lafız arasında çok önemli bir mana farklılığı yoktur.

---

[148] **Ebû Abdullah, el-Cedd b. Kays b. Sahr el-Ensârî es-Sülemî**: Cerîr b. Abdullah'ın dayısıdır. Benû Seleme kabilesinin reisi idi. Görünüşte İslâm'ı kabul etmişti, ama münafık olarak biliniyordu. Hz. Osman döneminde vefat etti.

[149] **Müslim**, İmâret, 18/67-69; **Tirmizî**, Siyer, 34/1591; **Nesaî**, Bîat, 7.

[150] Fetih, 18.

"**Sabretmek üzere**" bîat yapıldı şeklindeki rivâyetler de aynı manaya hamledilmiştir.

٦١١٧ـ (م ـ **أبو الزبير** رحمه الله) عن جابر رضي الله عنه : « أنه سُئِلَ : هل بايعَ النبيُّ صلى الله عليه وسلم بذي الحُليفة ؟ فقال : لا ، ولكن صلى بها ، ولم يُبايعْ عند شجرة ، إلا الشجرةَ التي بالحديبية». قال ابن جريج : وأخبرني أبو الزبير : أنه سمع جابرا يقول : « دعا النبيُّ صلى الله عليه وسلم على بئرِ الحديبيةِ ». أخرجه مسلم. وهذا الحديث أفرده الحميديُّ عن الذي قبله ، وجعلهما حديثين ، وهما بمعنى واحد ، وحيث أفرده أتّبعناه.

**6.117-** Ebû'z-Zübeyr'den rivâyet edildiğine göre Câbir'e;

"- Hz. Peygamber Zülhuleyfe'de bîat aldı mı?" diye soruldu.

"- Hayır! Ama orada namaz kıldı. Hudeybiye'deki ağacın altından başka bir ağacın yanında da bîat almadı."

İbn Cüreyc şöyle dedi:

"Bana Ebû'z-Zübeyr, Câbir'den şöyle duyduğunu haber verdi:

"Hz. Peygamber, Hudeybiye kuyusunun başında duâ etti."[151]

RİVÂYETLER

Bunu **Müslim** tahric etti.

Bu hadîsi **Humeydî,** önceki rivâyetten ayrı olarak tahric etti ve onları iki ayrı hadîs şeklinde zikretti. Halbuki her ikisinin de manası aynıdır. Bununla birlikte **Humeydî** bu iki rivâyeti birbirinden ayırdığı için, biz de ayırdık.

٦١١٨ـ (خ م ـ **عمرو بن دينار**) قال : سمعتُ جابرَ بنَ عبد الله رضي الله عنهما يقول : قال لنا رسولُ الله صلى الله عليه وسلم يومَ الحديبية: « **أنتم اليومَ خيرُ أهل الأرض** ، وكنا ألفا وأربعمائة ، قال: ولو كنتُ أبصرُ اليوم، لأريتُكم مكانَ الشجرة ». أخرجه البخاري ومسلم.

---

[151] **Müslim** İmâret, 18/70.

**6.118-** Amr b. Dînar anlatıyor:

Câbir'in şöyle söylediğini işittim:

"Hudeybiye günü Rasûlullah (as.) bize;

"Sizler bugün yeryüzünün en hayırlı kişilerisiniz" dedi. Biz orada 1400 kişi idik. Bugün gözüm görseydi, size o ağacın yerini gösterirdim."[152]

**٦١١٩ـ (خ م ـ ابن أبي أوفى رضي الله عنه)** قال : « كان أصحاب الشجرة ألفاً وثلاثمائة، وكانت أسْلَمُ ثُمُنَ المهاجرين ». أخرجه البخاري، ومسلم.

**6.119-** İbn Ebî Evfâ şöyle dedi:

"Ağaç altında bîat edenler, 1300 kişi idi. Eslem kabilesi, Muhâcirlerin sekizde biri kadardı."[153]

**٦١٢٠ـ (خ ـ عبد الله بن عمر رضي الله عنهما)** قال : « رَجَعْنا من العام المقبل، فما اجتمع منا اثنان على الشجرة التي بايعنا تحتها ، كانت رحمة من الله » ، **قال** الراوي : «فسألْتُ نافعا: على أيِّ شيء بايعَهم ؟ على الموت ؟ قال : لا ، بَايَعَهم على الصَّبْر ». أخرجه البخاري.

**6.120-** Abdullah b. Ömer anlatıyor:

"(Hudeybiye'den) döndüğümüzün ertesi yılından itibaren, altında bîat yaptığımız ağacın hangisi olduğu konusunda bizden iki kişinin fikri birleşmemişti. Bu, Allah'tan gelen bir rahmetti."

Râvî (Cüveyriye b. Esmâ) dedi ki: "Nâfi'e sordum:

"- Hz. Peygamber ne üzerine onlarla bîat etmişti? Ölüm üzerine mi?"

"- Hayır! Sabır üzerine onlarla bîat etti" dedi.[154]

---

[152] **Buharî**, Megâzî, 36; Menâkıb, 25; Tefsîr, 48/5; Eşribe, 31; **Müslim**, İmâret, 18/71.

[153] **Buharî**, Megâzî, 36; **Müslim**, İmâret, 18/75.

[154] **Buharî**, Cihâd, 110.

**İZAH**

Burada **İbn Ömer**'in; **"Bu, Allah'tan gelen bir rahmetti"** cümlesi, iki şekilde izah edilir:

Bu ağacın hangisi olduğunu tespit mümkün olmayınca, bazı câhillerin o ağaca kutsallık izâfe etmeleri ve böylece tevhîd akîdesine aykırı çeşitli hurâfelere yol açmaları önlenmişti. Bu açıdan bakıldığında, ağacın hangisi olduğunun tespit edilememesi gerçekten bir rahmetti.

Ancak bu cümle, o ağacın bulunduğu yerde yapılan bîat sebebiyle oraya Allah'ın rahmeti inmişti manasına da gelir. Nitekim âyette de bu ağaç zikredilerek, Allah'ın oradakilerden râzı olduğu belirtilmektedir.

**٦١٢١ـ (خ م ـ طارق بن عبد الرحمن رحمه الله)** قال : « انطلقتُ حاجا، **فمررتُ بقوم** يُصَلُّون ، قلتُ : ما هذا المسجد ؟ **قالوا : هذه الشجرةُ** ، حيث بايعَ رسولُ الله صلى الله عليه وسلم بيعةَ الرّضوان ، فأتيتُ [سعيد] بنَ المسيَّب فأخبرتُهُ ، فقال سعيد : **كان أبي** ممن بايعَ تحتَ الشجرة، **قال : فلما خرجنا** من **العام المقبل** نسيناها فَعَمِيَتْ **علينا** ، فلم نقدرْ **عليها** ، قال سعيد : **فأصحابُ محمدَ** صلى الله عليه وسلم لم **يَعْلَمُوها** وَعَلِمْتُموها [أنتم] **فأنتم أعلم!»**.

[وفي رواية قال: **ذُكِرَتْ عند** سعيدِ بنِ المسيبِ الشجرةُ] **فضحك [وقال: أخبرني** أبي وكان **شهدها** ولم يزد]. وفي **رواية** عن ابن المسيب عن أبيه قال: « لقد رأيتُ الشجرةَ ثم أتيتُها **بعد** عام فلم **أعرِفها**». أخرجه البخاري ، ومسلم.

**6.121-** Tarık b. Abdurrahman[155] anlatıyor:

"Hacca gitmiştim. Yolda namaz kılan insanlara rastladım:

"- Burası ne câmisidir?" diye sordum.

---

[155] **Tarık b. Abdurrahman el-Becelî el-Ahmesî el-Kûfî**: Kûfeli tâbiîlerdendir. Abdullah b. Ebî Evfâ'yı dinledi, kendisinden Şa'bî, Süfyan Servî gibi büyük muhaddisler rivâyet etti. Her ne kadar **İbn Hibbân** onu *Sikat*'ına almış ise de, muhaddisler nazarında durumu tartışmalıdır. **İbn Adiyy** ***"umarım onda beis yoktur"*** diye ihtiyatlı bir ifade kullanırken, **Ebû Hâtim** ***"hadîsinin yazılmasında beis yoktur"*** der. **Ahmed b. Hanbel** de kavî olmadığını söyler. **İclî** ve **Yahya b. Maîn**'e göre ise sikadır.

"- Burası, Rasûlullah'ın (as.) *Bîatu'r-Rıdvân*'ı yaptığı ağacın yeridir" dediler.

Saîd b. el-Müseyyeb'e gidip bunu anlattım. Saîd şöyle dedi:

"- Benim babam, o ağacın altında bîat edenlerdendi. O şöyle demişti:

"Ertesi yıldan itibaren oraya geldiğimizde, biz o ağacın yerini unutmuştuk. Ağaç bize görünmez olmuştu, onu bulamadık."

Saîd şöyle devam etti:

"- Muhammed'in ashâbı o ağacı bilemediler de, sizler bildiniz öyle mi? Siz onlardan daha mı iyi bilirsiniz?"[156]

**RİVÂYETLER**

Diğer bir rivâyete göre; Saîd b. el-Müseyyeb'in yanında "ağaç" zikredildi de, Saîd güldü ve sadece; "Bana babam anlatmıştı, kendisi o bîata katılmıştı" dedi, başka bir şey söylemedi.

İbnu'l-Müseyyeb'in babasından bir rivâyeti de şöyledir:

"Ben o ağacı görmüştüm; ama ertesi yıl oraya geldiğimde, ağacı tanıyamadım."

Bunları **Buharî** ve **Müslim** tahric etti.

**٦١٢٢ـ (خ م ـ عباد بن تميم** رحمه الله) عن عَمِّه **عبد الله بنِ زيد الأنصاريٌ** قال : «لما كان **يومُ** الحَرَّةِ ، **والناس يبايعون لعبد** الله بن حنظلةَ ، قال ابنُ زيد: علامَ يُبايعُ ابنُ حنظلة [الناسَ؟] **قيل** له: **على** الموت ، **قال : لا أبايعُ** على **ذلك أحدا بعدَ** رسولِ الله **صلى** الله عليه وسلم ، وكان شهدَ معه الحديبيةَ ». أخرجه البخاري، ومسلم.

**6.122-** Abbâd b. Temîm, amcası Abdullah b. Zeyd el-Ensârî'den naklediyor:

"Harre vak'ası olduğu gün, insanlar Abdullah b. Hanzale'ye bîat ediyorlardı. İbn Zeyd;

"- Ne üzerine İbn Hanzale'ye bîat ediyorlar?" diye sordu.

"- Ölüm üzerine!" diye söylenince, İbn Zeyd;

---

[156] **Buharî**, Megâzî, 36; **Müslim**, İmâret, 18/77-79.

"- Ben Rasûlullah'tan (as.) sonra hiç kimseye bu şartla bîat etmem!" dedi. O, Hudeybiye bîatına katılmıştı."[157]

## İZAH

**Harre** **Medîne** yakınlarında bir yerdir. **Harre** vak'ası da, hicrî 63'de **Yezid b. Muâviye** döneminde meydana gelen kanlı bir savaştır. **Abdullah b. Hanzale** gibi pek çok sahabî, **Yezid**'e bîat etmemişler, onun hilâfete lâyık olmadığını düşünerek **Abdullah b. Zübeyr**'e bîat etmişlerdi. **Yezîd** de **Medîne**'ye **İbn Ukbe** komutasında bir ordu yolladı. İşte bu ordunun **Medîne**'ye yaklaştığı sırada **Abdullah b. Hanzale**; **"Ölmek var, dönmek yok!"** diye arkadaşlarından söz almıştı. İzahına çalıştığımız hadîste sözü edilen bîat, işte bu olaydır. **Yezîd**'in ordusu **Harre** mevkiinde pek çok sahabînin kanına girmiş, kadınları ve çocukları esir almış, neticede maksadına ulaşmıştı.

**٦١٢٣ـ (خ م ـ أبو وائل)** قال : « قام سَهْلُ بنُ حُنَيْف رضي الله عنه يوم صِفّين ، فقال: يا أيُّها النَّاس ، اتَّهِمُوا أنفُسَكم ، لقد كُنَّا مع رسول الله صلى الله عليه وسلم يومَ الحديبية ، ولو نرى قتالا لقاتلنا ، وذلك في الصلح الذي كان بين رسول الله صلى الله عليه وسلم وبين المشركين ، قال : فجاءَ عمرُ بنُ الخطَّاب ، [فأتى رسولَ الله صلى الله عليه وسلم] ، فقال : يا رسولَ الله ، ألَسنا على حَقٍّ وهم على باطل؟ قال : بلى ، قال : أليس قتلانا في الجنة ، وقتلاهم في النار ؟ قال : بلى ، قال: ففيم نُعطي الدَّنِيَّةَ في ديننا ، ونرجعُ ولمَّا يحكم الله بيننا وبينهم ؟ قال : يا ابن الخطَّاب ، إني رسولُ الله ، ولن يُضَيِّعَني الله أبدا. قال: فانطلق عمرُ، فلم يَصبِر مُتغيِّظا ، فأتى أبا بكر ، فقال : يا أبا بكر ، ألَسنا على حَقٍّ وهم على باطل ؟ قال : بلى ، قال : أليس قتلانا في الجنة وقتلاهم في النار ؟ قال: بلى، قال: فعلامَ نُعطي الدَّنِيَّةَ في ديننا، ونرجعُ ولما يحكم الله بيننا وبينهم؟ فقال: يا ابنَ الخطَّاب، إنه رسولُ الله، ولن يضيِّعه الله أبدا. قال: فنزل القرآنُ على رسول الله صلى الله عليه وسلم بالفتح، فأرسل إلى عمرَ، فأقرأه إيَّاه، فقال: يا رسولَ الله، أوَ فتح هو؟ قال: نعم، فطابَتْ نفسُهُ ورَجَعَ ».

---

[157] **Buharî**, Megâzî, 36; Cihâd, 110; **Müslim**, İmâret, 18/81.

وفي رواية : فنزلتْ سورةُ الفتح، فقرأها رسولُ الله صلى الله عليه وسلم على عمر.

وفي أخرى : أنه سمع سَهْلَ بنَ حُنَيْف بصفِّينَ يقول : « يا أيُّها الناس اتَّهموا رأيَكم على دينكم ، لقد رأيتُني يوم أبي جندل ، ولو أستطيعُ أن أردَّ أمرَ رسول الله صلى الله عليه وسلم لرددتُه، وما وضعنا سُيوفَنا على عواتقنا إلى أمر يُفْظِعُنا إلا أسهلن بنا إلى أمر نعرفه ، غير هذا الأمر ».

زاد في رواية : « ما نَسُدُّ منه خُصْماً إلا انفجر علينا منه خُصْمٌ ، ما ندري كيف نأتي له؟».

وفي أخرى : « لما قَدِمَ سهلُ بنُ حُنَيف من صِفِّينَ أتيناه نَسْتَخْبِرُهُ ، فقال : اتَّهموا الرَّأيَ... » وذكر نحوه.

وفي أخرى : « أتيتُ أبا وائل أسأله ؟ فقال : كُنَّا بصِفِّينَ ، فقال رجل : ألم تر إلى الذين يُدْعَوْنَ إلى كتاب الله ؟ فقال عليٌّ : نعم ، فقال سَهْلُ بنُ حُنَيْف : اتَّهموا أنفسكم... » وذكر الحديث. أخرجه البخاري ، ومسلم.

**6.123-** Ebû Vâil anlatıyor:

"Sıffîn günü Sehl b. Huneyf kalktı ve şöyle dedi:

"- Ey insanlar! Sizler, kendi nefislerinizi ithâm edin! Biz Hudeybiye'de Rasûlullah'la (as.) beraberdik; eğer savaşa gerek görseydik, savaşırdık. Bu, Rasûlullah'la (as.) müşrikler arasında yapılan sulh müzâkereleri sırasında idi. Hz. Ömer, Rasûlullah'a (as.) gidip;

"- Ey Allah'ın Rasûlü; bizler hak, onlar da bâtıl yolda değil mi?" diye çıkışmış, Hz. Peygamber de;

**"- Evet!"** buyurmuştu. Tekrar;

"- Bizden ölenler cennete, onlardan ölenler cehenneme gitmeyecek mi?" diye sormuş, yine;

**"- Evet!"** buyurmuştu.

"- Öyleyse dinimiz hakkında bu aşağılığa neden razı oluyoruz da, Allah bizimle onlar arasındaki hükmünü vermeden dönüp gidiyoruz?" deyince, Rasûlullah (as.) şu karşılığı vermişti:

**"- Ey Hattâb'ın oğlu! Hiç şüphe yok ki ben Allah'ın Rasûlü'yüm! Allah asla beni zarara uğratmaz!"**

Bunun üzerine Hz. Ömer, sabredemedi ve kızarak oradan ayrıldı. Hz. Ebû Bekir'in yanına gitti. Ona da;

"- Ya Ebâ Bekir! Bizler hak, onlar da bâtıl yolda değil mi?" diye sordu. Ebû Bekir;

"- Evet!" dedi. Tekrar;

"- Bizden ölenler cennete, onlardan ölenler cehenneme gitmeyecek mi?" diye sordu, yine;

"- Evet!" dedi.

"- Öyleyse dinimiz hakkında bu aşağılığa neden razı oluyoruz da, Allah bizimle onlar arasındaki hükmünü vermeden dönüp gidiyoruz?" deyince, Hz. Ebû Bekir şu karşılığı verdi:

"- Ey Hattâb'ın oğlu! Hiç şüphe yok ki o Allah'ın Rasûlü'dür; Allah asla onu zarara uğratmayacaktır!"

Sonra Rasûlullah'a (as.) fethi müjdeleyen Kur'ân indi. Hz. Peygamber Ömer'e haber göndererek bu âyetleri kendisine okuttu. Hz. Ömer de gelip;

"- Bu fetih midir, ey Allah'ın Rasûlü?" diye sordu. Hz. Peygamber;

"- **Evet"** deyince, Ömer rahatladı ve döndü."[158]

---

[158] **Buharî**, İ'tisâm, 7; Cizye, 17; Megâzî, 36; Tefsîr, 48/5; **Müslim**, Cihâd, 34/94-96.

## RİVÂYETLER

Diğer bir rivâyete göre; Fetih sûresi nâzil olunca, onu Hz. Ömer'e Rasûlullah (as.) okudu.

Başka bir rivâyete göre Ebû Vâil, Sehl b. Huneyf'in Sıffîn'de şöyle dediğini işitmiş:

"- Ey insanlar! Sizler, dininiz konusundaki kendi fikrinizi ithâm edin! Ben Ebû Cendel'in (geldiği Hudeybiye) gününde de vardım; o gün eğer gücüm yetseydi Rasûlullah'ın (as.) emrini reddedecektim. Bize ağır gelen herhangi bir iş için kılıçlarımızı omuzlarımızdan her indirdiğimizde, mutlaka bildiğimiz meşru bir işe doğru bize kolaylıklar sağlamıştır. Ama bu günkü iş başka!"

Başka bir rivâyette de şu ziyade vardır:

"Biz bunun bir tarafını kapatacak olsak, başka bir tarafı önümüze çıkıyor; dolayısıyla nasıl yaklaşacağımızı bilemiyoruz."

Başka bir rivâyette de; "Sehl b. Huneyf Sıffîn'den dönünce, kendisinden haber almak üzere yanına gitmiştik. İşte o zaman; "Kendi fikrinizi itham edin!..." dedi, diyerek aynı hadîs zikredilir.

Nihayet diğer bir rivâyet de şöyledir:

"Ebû Vâil'e gittim, sordum. "Biz Sıffîn'de idik" dedi. Biri;

"- Allah'ın Kitabına davet eden şu adamları görmüyor musunuz?" diye bağırdı. Hz. Ali;

"- Evet" dedi. Sehl b. Huneyf de;

"- Kendinizi ithâm edin!..." dedi. Sonra da aynı hadîsi zikretti.

Bunları **Buharî** ve **Müslim** tahric etti.

## İZAH

**Sehl b. Huneyf, Sıffîn**'de **Hz. Ali**'nin yanında yer almıştı. Ancak savaşta gevşek davrandığı şeklinde ithama maruz kalmış, hakem kararına uyulmasını tavsiye ettiği için eleştirilmiş, yukarıdaki sözleri de bu yüzden söylemişti. Bu sözlerinde **Sehl**, **Hudeybiye'**de bile elinden gelse Rasûlullah'a (as.) karşı çıkıp müşriklerle savaşmak istediğini söyleyerek ölümden ve savaştan korkmadığını ifâde ediyor. Ama burada başka bir fitnenin varlığına da işaret ediyor: Burada müslüman müslümanı öldürüyor! Dolayısıyla bir deliği tıkasa, başka

bir deliğin karşısına çıktığından yakınıyor. Taraflardan birini düzeltse, öbürünün yanlışa saptığından dertleniyor. Ayrıca müslümanların fikirlerinde de bir karmaşanın hâkim olduğunu görüyor.

غزوة ذي قَرَد

قال البخاري : وهي الغزوةُ التي أغاروا [فيها] على لقاح النبيّ صلى الله عليه وسلم قبل خيبرَ بثلاث.

## 17- ZÛ KARAD GAZÂSI

*Buharî şöyle dedi:*

***"Bu, Hz. Peygamber'in sağmal develerini yağmalamaları üzerine Hayber'den üç gün önce yapılan bir gazâdır."***

٦١٢٤ــ (خ م د ــ سلمة بن الأكوع رضي الله عنه) قال : « خرجتُ قبل أن يُؤذَّن بالأُولى ، وكانت لِقَاحُ رسول الله صلى الله عليه وسلم تَرْعى بذي قَرَد ، فلقيني غلام لعبد الرحمن بن عوف، فقال : أُخِذَتْ لقاحُ رسولِ الله صلى الله عليه وسلم فقلتُ : مَن أخَذَها ؟ قال : غَطَفانُ ، قال : فصرختُ ثلاثَ صَرَخَات : يا صباحاه ، قال : فأسمعتُ ما بين لابَتَي المدينة ، ثم اندفعتُ على وجهي، حتى أدركتُهُمْ وقد أخذوا يسقون من الماء ، فجعلت أرميهم بِنَبْلي - وكنتُ راميا - وأقول :

أنا ابنُ الأكوعِ — اليومُ يومُ الرُّضَّعِ

وأرتجز ، حتى استَنْقَذْتُ اللِّقاحَ منهم، واستَلَبْتُ منهم ثلاثين بُرْدَة ، قال : وجاء النبيُّ صلى الله عليه وسلم والناسُ ، فقلت: يا نبيَّ الله ، إني قد حَمَيْتُ القومَ الماءَ وهم عِطاش ،

فابعثْ إليهم الساعةَ ، فقال : يا ابنَ الأكوع : مَلكتَ فأسْجِحْ ، قال : ثم رجعنا ، ويُرْدِفُني رسولُ الله صلى الله عليه وسلم على ناقته، حتى دخلنا المدينة».

وفي رواية : أنَّ سلمةَ بن الأكوع قال : « خرجتُ من المدينة أريدُ الغابةَ، حتى إذا كُنتُ بثنيَّة الغابة ، لقيني غلام لعبد الرحمن بن عوف، فقلتُ : وَيْحَكَ ، ما بكَ ؟ قال : أُخذت لِقاحُ النبيِّ صلى الله عليه وسلم ، فقلتُ : مَن أخَذَها ؟ قال: غطفانُ وفَزَارَةُ ، قال : فصرختُ ثلاثَ صَرَخات... » ثم ذكر نحوه. وفي آخره : « ملكتَ فأسْجح ، إن القوم يُغزَوْنَ ».

قال الحميديُّ في كتابه : الصواب : « يُقْرَوْنَ » بالقاف والراء. أخرجه البخاري، ومسلم.

وأخرج أبو داود عن سلمة بن الأكوع هذا الحديث نحو ما أخرجه مسلم في حديث الحديبية ، وهذا لفظه ، قال سلمةُ : « أغارَ عبد الرحمن بنُ عُيينة على إبلِ رسولِ الله صلى الله عليه وسلم فقتل راعيها ، وخرج يَطْرُدها هو وأُناس معه في خَيل ، فجعلتُ وجهي قِبَلَ المدينة ، ثم ناديْتُ ثلاثَ مرات: يا صباحاه، ثم اتَّبعْتُ القومَ ، فجعلتُ أرْمي وأعقِرُهم ، فإذا رجع إليَّ فارس جلستُ في أصل شجرة ، حتى ما خلق الله شيئا من ظهر النبيِّ صلى الله عليه وسلم إلا خَلَّفْتُهُ وراءَ ظهري، وحتى أَلْقَوْا أكثرَ من ثلاثين رُمحا وثلاثين بُردة ، يستخِفُّون منها، ثم أتاهم عُيَيْنَةُ مَددا، فقال : لِيَقُمْ إليه نَفَر منكم ، فقام منهم أربعة فَصَعِدوا الجبلَ ، فلما أسمعْتُهم ، قلتُ : أتعرفوني ؟ قالوا : ومَن أنتَ ؟ قلتُ : أنا ابنُ الأكوع، والذي كَرَّمَ وجهَ محمدٍ صلى الله عليه وسلم لا يطلبني رجل منكم فيُدركني ، ولا أَطْلُبُهُ فيفوتني، فما برحتُ حتى نظرتُ إلى فوارس رسولِ الله صلى الله عليه وسلم يتخلَّلون الشجرَ ، أوَّلُهم: الأخرَمُ الأسديُّ ، فيلحق بعبد الرحمن بن عيينةَ ، ويعطف عليه عبد الرحمن ، فاختلفا طَعْنَتَيْن، فَعَقَرَ الأخرمُ عبد الرحمن ، وطعنه عبد الرحمن فقتلَهُ ، فتحوَّلَ عبد الرحمن على فرس الأخرم ، فيلحق أبو قتادةَ بعبد الرحمن، فاختلفا طعنتين ، فَعَقَر بأبي قتادةَ، وقتله أبو قتادةَ ، فتحوَّلَ أبو قتادةَ على فرس الأخرم، ثم جئتُ رسولَ الله صلى الله عليه وسلم وهو على الماء الذي جَلَّيْتُهم عنه : ذُو قَرَد ، قال : ونبيُّ الله صلى الله عليه وسلم في خمسمائة ، فأعطاني سهم الفارس والرَّاجل».

**6.124-** Seleme b. el-Ekva' anlatıyor:

"Ben bir sabah henüz ezân okunmadan yola çıkmıştım. Rasûlullah'ın (as.) sağmal develeri Zû Karad mer'asında otluyorlardı. Yolda Abdurrahman b. Avf'ın hizmetçisine rastladım:

"- Rasûlullah'ın (as.) develeri gaspedildi!" dedi.

"- Kim aldı onları?" diye sorunca;

"- Ğatafânlılar" dedi.

Bunun üzerine üç defa;

"- Ey sabaha kavuşanlar, yetişin!" diye bağırdım. Sesimi, Medîne'nin iki kara taşlığı arasındaki bölgeye duyurmuştum. Sonra gittiğim istikamete doğru koştum. Sonunda adamlara yetiştim; kuyudan su alıyorlardı. Hemen onlara ok atmaya başladım. Ben iyi bir okçu idim. Okları atarken de;

"Ben Ekva'ın oğluyum; bugün alçakların helâk günüdür!" beytini söylüyordum.

Nihayet develeri onlardan kurtardım. Ayrıca otuz tane de elbise kaptım. Sonra Hz. Peygamber ve diğer insanlar geldiler. Ben;

"- Ey Allah'ın elçisi; onlar susamıştılar, ama ben onların su içmelerine mani oldum. Hemen şu anda onlara bir müfreze göndersen!..." dedim. Hz. Peygamber;

**"- Ey Ekva'ın oğlu! Sen alacağını aldın, artık rahat ol!"** dedi.

Sonra döndük. Rasûlullah (as.) beni devesinin terkisine almıştı. Nihayet **Medîne**'ye geldik."[159]

**RİVÂYETLER**

Diğer bir rivâyete göre Seleme şöyle dedi:

"Ğâbe ormanına gitmek niyetiyle Medîne'den çıktım. Ğâbe'nin tepesine varınca, Abdurrahman b. Avf'ın hizmetçisine rastladım:

"- Vay başına! Neyin var?" dedim.

"- Rasûlullah'ın (as.) develeri alındı!" dedi.

"- Kim aldı onları?" deyince de;

"- Gatafân ve Fezâreliler!" dedi.

Bunun üzerine ben üç defa haykırdım..."

---

[159] **Buharî**, Megâzî, 38; Cihâd, 166; **Müslim**, Cihâd, 45/131; **Ebû Davud**, Cihâd, 147/2752.

Sonra hadîsi aynı şekilde zikretti. Yalnız sonunda Hz. Peygamber'in;

"- **Sen alacağını aldın, şimdi rahat ol! İnsanlar savaşır"** dediği ilave edilir.

**Humeydî**, buradaki **"savaşırlar"** anlamına gelen **"يغزون"** kelimesinin hatalı zaptedildiğini, doğrusunun **"onlara ziyafet çekiliyor"** anlamına gelen **"يقرون"** olduğunu söyler.

Bunları **Buharî** ve **Müslim** tahric etti.

**Ebû Davud** da bu hadîsi, **Müslim**'in daha önce Hudeybiye seferi ile ilgili bölümde geçtiği gibi tahric etti. Onun rivâyeti de şöyledir:

"Abdurrahman b. Uyeyne, Rasûlullah'ın (as.) develerine baskın yapıp çobanı öldürmüş, develeri de yanındaki süvarilerle birlikte kaçırmıştı. Bunun üzerine ben yüzümü Medîne'ye doğru çevirdim ve üç defa;

"- Ey sabaha kavuşanlar! Yetişin!" diye bağırdım.

Sonra onları takibe koyuldum. Bu arada onlara ok atıyor ve yaralıyordum. Bir atlı dönüp bana doğru gelirken, ben hemen bir ağacın dibine çöküyordum. Nihayet Allah'ın yarattığı, Rasûlullah'a (as.) âit develerin hepsini arkama aldım. Yüklerini hafifletmek için otuzdan fazla mızrak ve otuz kadar da elbiseyi atarak kaçmaya devam ettiler.

Sonra yardım kuvvet olarak onlara Uyeyne geldi. Onlara;

"- Aranızdan birkaç kişi ona gitsin (konuşup anlaşsın)!" dedi.

Bunun üzerine dört kişi kalkıp dağa tırmandı ve bana geldi. Sesimi onlara işittirecek kadar yaklaştıklarında;

"- Beni tanıyor musunuz?" diye seslendim.

"- Sen kimsin?" dediler.

"- Ben, Seleme b. Ekva'ım! Muhammed'in yüzünü mükerrem kılan Allah'a yemin ederim ki, sizden birini yakalamak istediğim takdirde mutlaka yakalarım! Ama sizden biri beni yakalamaya çalışsa, bana yetişemez!" dedim.

Ben, Rasûlullah'ın (as.) süvarilerinin ağaçların arasına girdiklerini görünceye kadar onlarla konuşmaya devam ettim.

Süvarilern başında el-Ahram el-Esedî vardı. Ahram, Abdurrahman b. Uyeyne'yi takibe koyuldu. Abdurrahman, Ahram'a çullandı. Karşılıklı vuruştular. Nihayet Ahram, Abdurrahman'ın (atını) yaraladı, Abdurrahman da Ahram'ı yaralayıp öldürdü, sonra da Ahram'ın atına geçti.

O sırada Ebû Katâde de Abdurrahman'a yetişti. Onlar da karşılıklı vuruştular. Neticede Abdurrahman, Ebû Katâde'nin (atını) yaraladı, Ebû Katâde de Abdurrahman'ı öldürdü. Sonra Ebû Katâde, Ahram'ın atına geçti.

Sonra Rasûlullah'ın yanına geldim; O, benim yağmacıları kovaladığım Zû Karad'daki suyun başında idi. Hz. Peygamber, 500 kişi ile gelmişti. O gün bana ganimetten hem süvari, hem de yaya hissesi verdi."

### İZAH

**Zû Karad, Medine** ile **Hayber** arasında bulunan bir sudur. **Medîne**'ye yaklaşık on mil mesafede bir yerdir. Hz. Peygamber karargâhını orada kurduğu için bu sefere **Zû Karad** gazâsı adı verilmiştir. Bu sefere, yapıldığı yerden dolayı **Ğâbe** gazâsı da denilmektedir.

**Buharî**, bu savaşın **Hayber**'den üç gün önce yapıldığını söylemektedir. Delili de **Seleme b. Ekva**'ın; **"Zû Karad seferinden sonra Medîne'de sadece üç gün kaldık ve sonra Hayber seferine çıktık"** şeklinde beyanıdır.[160] **İbn Sa'd** ve siyerciler ise bu seferin hicrî 6, **Rebîulevvel** ayında yapıldığını kabul ederler.

Hadîste de belirtildiği üzere savaşın sebebi, **Gatafân** ve **Fezâre**'den kırk kadar atlının, Rasûlullah'ın mer'ada otlayan sağmal yirmi devesini gasp etmeleri, bu arada çobanı da öldürmeleridir.

---

[160] Bkz., hadîs no; 6112.

## غزوة خيبر

## 18- HAYBER GAZÂSI

**٦١٢٥ـ (خ م د س ـ سلمة بن الأكوع** رضي الله عنه) قال : « خرجنا مَعَ رسول الله صلى الله عليه وسلم إلى خَيْبَرَ ، **فسرْنا ليلا فقال رجل من القوم لعامر** بن الأكوع: **ألا تُسْمِعُنا** من **هُنَيْهَاتِكَ** ؟ وكان **عامر** رجلا **شاعرا** ، فنزل **يَحْدو بالقوم** ، يقول :

*اللَّهُمَّ لولا أنتَ مَا اهتَدَيْنَا* *وَلا تَصَدَّقْنَا ولا صَلَّيْنَا*

*فَاغفِرْ فِدَاء لَكَ مَا اقْتَفَيْنا* *وَثَبِّت الأَقْدَامَ إِنْ لاقَيْنَا*

*وَأَلْقِيَنْ سَكِينَة عَلَيْنا* *إِنَّا إِذَا صِيحَ بِنَا أَتَيْنا*

*وبالصِّياحِ عَوَّلُوا عَلَيْنَا*

**فقال رسولُ الله** صلى الله **عليه وسلم** : مَن **هذا السائق** ؟ فقالوا: عامرُ بنُ الأكوع، فقال : **يرحمه الله** ، **قال** رجل من القوم : وَجَبَتْ يا رسول الله ؛ **لولا** مَتَّعْتَنا به! ، قال : فأتينا خيبرَ، **فحاصرناهم**، حتى أصابتْنا مَخْمَصَة شديدة، **ثم إنَّ الله فتحها عليهم** ، فلما **أمْسَى الناسُ مساءَ** اليوم الذي **فُتِحَتْ عليهم** أوقدوا نيرانا **كثيرة** ، فقال **رسولُ** الله صلى الله عليه وسلم : **ما هذه النيرانُ** ؟ **على أيِّ شيء توقدون** ؟ قالوا : على لحم ، قال: **على أيِّ لحم** ؟ قالوا : لحم الحُمُر **الإنسية** ، فقال **النبيُّ** صلى الله عليه **وسلم** : **أهْرِيقُوها واكْسِرُوها** ، **فقال** رجل: **يا رسول الله**، أوَ نُهرِيقُها **ونغسلها** ؟ فقال : **أو ذَاكَ**. فلما تَصَافَّ القومُ كان سَيفُ عامر **فيه قِصَر**، فتناول به **يهوديا ليضربَهُ** ، فرجع **ذُبابُ** سيفه، فأصاب **رُكْبَتَهُ** ، فماتَ منها ، فلما **قَفَلُوا** ، قال سلمةُ : رآني رسولُ **الله** صلى الله **عليه وسلم** شاحبا ساكتا ، قال سلمةُ – **وهو آخذ بيدي** – [قال: **ما لك**؟] فقلت [له]: **فداك أبي وأمي**، زعموا أن عامرا حَبِطَ عَمَلُه ، قال : **مَن قاله** ؟ قلتُ : قاله فلان وفلان ، وأُسَيْد بنُ حُضَير، فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم : **كَذبَ مَن قالهُ** ، **إن لَهُ لأجْرَيْنِ** ، وجمع بين إصبعيه ، **إنه لجاهد مُجاهِد، قَلَّ عربيٌّ مشى بها مثلَه**. وفي رواية : **نشأ بها** ».

أخرجه البخاري، ومسلم ، ولم يقل مسلم : « نشأ بها ». ولمسلم قال سلمة : « لما كان يومُ خيبر قاتل أخي قتالا شديدا مع رسول الله صلى الله عليه وسلم، فارتدّ عليه سَيْفُهُ ، فقتله ، فقال أصحابُ رسولِ الله صلى الله عليه وسلم في ذلك - وشكُّوا فيه - رجل مات في سلاحه قال سلمةُ : فقفل رسولُ الله صلى الله عليه وسلم من خَيبرَ ، فقلتُ : يا رسولَ الله ، ائْذَنْ لي أن أرْجُزَ بك ، فأذنَ له رسول الله صلى الله عليه وسلم فقال عمر [بن الخطاب] : اعلمْ ما تقول، فقلتُ :

*والله لولا الله مَا اهْتَدَيْنا* *وَلا تَصَدَّقنا ولا صَلّينَا*

فقال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم : صدقتَ.

*فأنزِلَنْ سكينة علينا* *وثبت الأقدامَ إن لاقَينَا*

*والمشركون قد بَغَوْا علينا*

فلما قضيتُ رَجَزي ، قال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم : مَن قال هذا ؟ قلتُ : قاله أخي ، فقال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم : يرحمه الله ، قال : فقلتُ : يا رسول الله ، والله إن ناسا ليهابون الصلاة عليه ، يقولون : رَجُل مات بسلاحه ، فقال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم : كذبوا ، مات جاهدا مجاهدا».

قال ابن شهاب : ثم سألتُ ابنا لسلمةَ بن الأكوع ؟ فحدَّثني عن أبيه مثل ذلك ، غير أنه قال - حين قلتُ : « إن ناسا يهابون الصلاة عليه» فقال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم: «كذبوا مات جاهدا مجاهدا فله أجره مرتين».

وأخرجه أبو داود مختصرا ، قال : « لما كان يومُ خيبر قاتل أخي قتالا شديدا ، فارتدَّ عليه سَيفُهُ فقتله فقال أصحابُ رسولِ الله صلى الله عليه وسلم في ذلك - وشكُّوا فيه - رجل مات بسلاحه ، فقال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم : ماتَ جاهدا مُجاهدا.

قال ابن شهاب : ثم سألت ابنا لسلمة بنِ الأكوع... » وذكر باقي الحديث إلى آخره.

وأخرجه النسائي مثل رواية مسلم المفردة بطولها، وزاد : « وأشار بإصبعيه ».

**6.125**- Seleme b. el-Ekva' anlatıyor:

"Rasûlullah'la (as.) birlikte Hayber seferine çıktık, bir müddet gece yol aldık. Adamın biri Âmir b. el-Ekva'a;

"- Türkülerinden bize söylemez misin?" dedi.

Âmir şâirdi. Hemen indi, kafileyi türkü ile sevk etmeye başladı:

*"Allah'ım! Sen olmasaydın, biz doğru yolu bulamazdık; sadaka vermez, namaz da kılmazdık.*

*Uğruna canımız fedâ olsun; biz hata ettikçe mağfiret buyur! Düşmanla karşılaşınca da ayağımızı sâbit kıl!*

*Üzerimize sekînet yağdır! Muhakkak bizler, çağrıldığımızda hemen geliriz.*

*Düşmanlar da haykırarak üzerimize saldırıyorlar."*

Rasûlullah (as.);

**"- Kafileyi kim sevk ediyor?"** diye sordu.

"- Âmir b. el-Ekva'" dediler.

**"- Allah ona merhamet eylesin!"** buyurdu.

Bunun üzerine kafileden biri;

"- Vâcib oldu ey Allah'ın Rasûlü! Bâri bizleri onunla biraz daha faydalandırsan!" dedi.

Nihayet Hayber'e geldik ve orayı kuşattık. Kuşatma uzun sürünce, bize şiddetli bir açlık ârız oldu. Sonra Allah, Hayber'in fethini müyesser kıldı. Hayber'in fethedildiği günün akşamında askerler, pek çok yerde ateşler yakmışlardı. Bunu göre Rasûlullah (as.);

**"- Bu ateşler nedir? Neden ateş yakıyorlar?"** diye sordu.

"- Et pişirmek için" dediler.

**"- Ne eti?"** diye sorunca da;

"- Ehlî eşek eti" cevabını verdiler.

Bunun üzerine Hz. Peygamber;

**"- O etleri dökünüz, kapları da kırınız!"** buyurdu.

Yanındakilerden biri;

"- Etleri döksek, kapları yıkasak olmaz mı?" diye sorunca;

**"- Yahut öyle yapın!"** buyurdu.

Ordu savaş düzenini aldığında, Âmir'in kılıcı kısa idi. Âmir, bu kısa kılıcı ile Yahudiye saldırmış, ama kılıcın keskin tarafı dönüp Âmir'in diz kapağına çarpmıştı. Âmir, işte bu yaradan öldü.

Ordu geri döndüğünde, Rasûlullah (as.) beni suskun ve solgun görünce, elimi tuttu ve;

"**- Neyin var?**" diye sordu. Ben de kendisine;

"- Anam babam sana fedâ olsun; insanlar, *'Âmir'in ameli bâtıl oldu'* diyorlar" dedim.

"**- Kim söylemiş onu?**" deyince;

"- Falan ve falan adamla Useyd b. Hudayr" dedim. O zaman Rasûlullah (as.);

"**- Bunu söyleyenler yalan söylemiş!**" dedi. Hz. Peygamber iki parmağını birleştirerek **"Onun için muhakkak iki ecir vardır; o cihâd etmiş ve acı çekmiştir. Dünyada onun gibi bir Arap az bulunur"** dedi.[161]

**RİVÂYETLER**

Bir rivâyette son cümle; **"Yeryüzünde onun benzeri az yetişir"** şeklindedir.

Hadîsi **Buharî** ve **Müslim** tahric etti. Ancak **Müslim "benzeri az yetişir"** cümlesini zikretmedi.

**Müslim**'in diğer bir rivâyetinde Seleme şöyle anlatır:

"Hayber günü kardeşim,[162] Rasûlullah'la (as.) birlikte düşmana karşı şiddetli bir şekilde savaştı. Savaş sırasında kılıcı dönüp kendine saplandı ve böylece kendini öldürdü. Rasûlullah'ın (as.) ashâbı, bu konuda konuşmaya başladı, onun hakkında tereddüde düştü: *"Kendi silahıyla ölen adam!"* dediler.

Sonra Hz. Peygamber Hayber'den döndü. Ben kendisine;

---

[161] **Buharî**, Megâzî, 39; Mezâlim, 32; Zebâih, 14; Edeb, 90; Daavât, 33; Diyât, 17; **Müslim**, Cihâd, 43/123; **Ebû Davud**, Cihâd, 38/2538; **Nesaî**, Cihâd, 29.

[162] Bu rivâyette **Seleme, Âmir** için her ne kadar **"kardeşim"** diyorsa da, bu doğru değildir. Çünkü **Âmir, Seleme**'nin amcasıdır. 6112 numaralı hadîste amcası olduğu açıkça belirtilmekte, ayrıca **İbn Hişâm** da (III, 342) bunu te'yîd etmektedir. Nitekim bu rivâyetin hemen başında da **Âmir b. el-Ekva'** denmektedir. Dolayısıyla **"kardeşim"** ifâdesinde ya bir istinsah, ya da bir râvî hatası vardır, yahut da **Seleme "kardeşim"** sözcüğünü din kardeşi anlamında kullanmıştır.

"- Ey Allah'ın Rasûlü; izin verirsen sana beyitler terennüm edeyim" dedim. Hz. Peygamber de izin verdi.

O anda Hz. Ömer;

"- Ben senin ne söyleyeceğini biliyorum" dedi.

Ben şu beyitleri söyledim:

*"Vallahi, Sen olmasaydın biz doğru yolu bulamazdık; sadaka vermez, namaz da kılmazdık."*

Hz. Peygamber;

"- **Doğru söyledin"** diye onayladı. Şöyle devam ettim:

*"Üzerimize sekînet yağdır! Düşmanla karşılaşınca da ayağımızı sâbit kıl! Müşrikler saldırıyorlar."*

Ben sözlerimi bitirince, Rasûlullah (as.);

"- **Bunları kim söylemişti?"** diye sordu.

"- Kardeşim söylemişti?" dedim. O zaman;

"- **Allah ona rahmet eylesin!"** buyurdu. Ben de;

"- Ey Allah'ın Rasûlü; vallahi insanlar ona duâ etmekten korkuyorlar. *'Kendi silahıyla ölen adam!'* diyorlar" deyince, Rasûlullah (as.);

"- **Yalan söylemişler. O, mücâhid olarak ve acı çekerek öldü"** buyurdu.

İbn Şihâb şöyle söyledi:

"Bilâhare ben, Seleme b. el-Ekva'ın oğluna bu olayı tekrar sordum, o da bana babası gibi anlattı. Yalnız ben; *'İnsanlar ona duâ etmekten korkuyorlar'* deyince, Rasûlullah (as.); **'Yalan söylemişler; o câhid ve mücâhid olarak öldü. Binâenaleyh onun için iki ecir vardır'** dedi."

**Ebû Davud** da hadîsi muhtasar olarak şöyle tahric etti:

"Hayber günü kardeşim, düşmana karşı şiddetli bir şekilde savaştı. Savaş sırasında kılıcı dönüp kendine saplandı ve böylece kendini öldürdü. Rasûlullah'ın (as.) ashâbı, bu konuda konuşmaya başladı, onun hakkında tereddüde düştü: *"Kendi silahıyla ölen adam!"* dediler. Bunu duyan Hz. Peygamber;

**"O, câhid ve mücâhid olarak ölmüştür"** dedi.

İbn Şihâb;

"Sonra ben, Seleme b. el-Ekva'ın oğluna sordum..." diyerek hadîsin kalan kısmını zikreder.

**Nesaî** de **Müslim**'in müstakil rivâyetini uzun uzun tahric eder. Yalnız; *"İki parmağıyla işaret etti"* cümlesini ziyade etti.

**İZAH**

**"Vâcib oldu"** cümlesi ile, **Âmir**'in şehid olması kaçınılmaz denmek istenmiştir. Çünkü Hz. Peygamber'in rahmetle duâ ettiği kişinin, şehid olacağı kanâati vardı. Nitekim **Âmir**, bu savaşta şehid olmuştur.

Buna bağlı olarak söylenen **"Bâri bizi onunla biraz daha faydalandırsan!"** cümlesi de, keşke bu duâyı biraz daha yapmasaydınız da, **Âmir**'den biraz daha faydalansak manasına hamledilmiştir. Bu cümle, biraz daha türkülerinden istifade etseydik manasına da hamledilmiştir.

**HAYBER FETHİ**

**Hayber, Medîne Suriye** yolu üzerinde hurmalık bir vahadır. Hz. Peygamber'in **Hayber** seferi, hicretin yedinci yılında gerçekleşti.

Daha önce **Medîne**'den sürgün edilen Yahudiler, özellikle **Benû Nadîr** yahudileri, büyük ekseriyeti itibariyle **Hayber**'e yerleşmişlerdi. Yahudiler, orada da rahat durmamışlar, gerek Mekkeli müşrikleri ve gerek civardaki diğer kabileleri müslümanların aleyhine kışkırtıp teşkilatlandırmışlardı. Nitekim onların bu gayretleri **Hendek** savaşı ile sonuçlanmıştı.

Hz. Peygamber **Hudeybiye** sulhu ile **Mekke** müşriklerini bîtaraf hale getirince, kendileri için tehlike teşkil eden diğer güçlerle uğraşmak imkânına kavuşmuştu. Bundan önceki bölümde geçtiği üzere Hz. Peygamber, önce yaptıkları bir baskını cezalandırmak üzere **Gatafân** ve **Fezâre** kabileleri üzerine yürümüş ve onları sindirmişti. Böylece bu kabilelerin **Hayber** yahudilerini destekleme güçlerini kırmıştı. Hemen sonra da **Hayber** üzerine yürüdü. **Hayber** halkı sabahleyin zirâat âletlerini ve hayvan sürülerini alıp işlerine

gidecekleri sırada İslâm ordusunu karşılarında gördüler ve hemen kalelerine sığınarak müdafaaya başladılar.

Hz. Peygamber **Hayber**'e 200'ü süvari 1600 kişilik bir kuvvetle gitmişti. Buna mukabil **Hayber**'deki Yahudilerin sayısı hakkında verilen rakamlar 10.000 ile 20.000 arasında değişmektedir.

**Hayber** halkı, çeşitli kaleler içinde yaşıyordu. **Nâim, Ebû'l-Hukayk, Şıkk, Netât, Ketîbe, Vetîh, Vecde, Sa'b, Nizâr** ve **Sülâlim** gibi adlarla anılan bu kaleleri müslümanlar tek tek ele geçirdiler. Kuşatma yaklaşık yirmi gün kadar sürmüş ve müslümanlar arasında yiyecek sıkıntısı başgöstermişti. **Dâru Benî Kımme** adlı bir erzak ambarını ele geçiren müslümanlar, erzak ihtiyacını da karşılamışlardı.

Bu savaşta **Hz. Ali** büyük kahramanlık göstermiş, bilâhare ancak sekiz kişinin kaldırabildiği bir kale kapısını sökerek kalkan olarak kullanmıştı.

Bu savaşla ilgili ilginç bir olay hikâye edilir: Siyahî bir köle, efendisine ait sürü ile birlikte Hz. Peygamber'e gelip müslüman olmak istediğini söylemiş, Hz. Peygamber de; **"Önce git, sürüyü Yahudi efendine geri götür! Çünkü İslâm, emânete hıyânet etmemeyi emreder"** diyerek geri göndermişti. Çoban da sürüyü götürmüş ve sonra tekrar gelip müslüman olmuştu.

Neticede düşmanın 93 kaybına mukabil müslümanlar 15 şehid vermişler ve **Hayber**'i almışlardı. Yapılan anlaşmaya göre Yahudilerin hayatlarına dokunulmayacak, ama üzerlerindeki elbiseleri dışında hiçbir şey almadan **Hayber**'i terk edeceklerdi. Ancak daha sonra, ortaklık akdiyle arazilerinde çalışmalarına izin verilmiş ve mahsûlün yarısı karşılığında araziyi işleyeceklerdi. Her yıl tahsildarlar gelip mahsûlü ikiye böler, sonra da Yahudilere **"İstediğini al!"** diye serbest bırakırlardı. Müslümanların bu son derece âdil davranışlarını gören Yahudiler; **"Bu ne adâlettir, sanki cennet yeryüzünde kurulmuş!"** diye hayranlıklarını ifâde etmişlerdi.

**٦١٢٦ـــ (خ م س ـــ أنس بن مالك** رضي الله عنه) : « **أَنَّ رسولَ الله** صلى الله **عليه** وسلم غزا خيبرَ ، قال : فصلَّينا عندها صلاةَ الغَدَاةِ بغَلَسٍ ، فركبَ **النبيُّ** صلى الله **عليه وسلم** ،

وركبَ أبو طلحة ، وأنا رَديفُ أبي طلحةَ ، فأجْرَى نبيُّ الله صلى الله عليه وسلم في زُقاقِ خيبرَ - وإن رُكبتي لتَمَسُّ فَخذَ نبيِّ الله صلى الله عليه وسلم وانْحَسَرَ الإزارُ عن فخذ النبيِّ صلى الله عليه وسلم ، قال : فإني لأرى بَياضَ فَخذ نبيِّ الله صلى الله عليه وسلم .

وفي رواية : ثم حَسَرَ رسولُ الله صلى الله عليه وسلم الإزارَ عن فخذه ، حتى [إنّي] أنظر إلى بياض فَخذ نبيِّ الله صلى الله عليه وسلم ، فلما دخل القرية قال : الله أكبرُ ، خَرِبَتْ خيبرُ ، إنَّا إذا نزلنا بساحة قوم ، فساءَ صَباحُ المنْذَرين - قالها ثلاث مرات - قال : وقد خرج القوم إلى أعمالهم ، فقالوا : محمد والخميسُ ، قال : وأصَبْناها عَنْوَةً، وجُمع السَّبْيُ ، فجاء دِحْيَةُ ، فقال : يا رسولَ الله ، أعطني جارية من السَّبْي ، فقال : اذهب فخُذ جارية ، فأخذ صَفيَّةَ بنتَ حُيَيّ.

فجاء رَجُل إلى النبيِّ صلى الله عليه وسلم ، فقال : يا نبيَّ الله ، أعطيتَ دحيةَ صَفيَّةَ بنتَ حُيَيّ سيدةَ قريظةَ والنضير، لا تصلُح إلا لك ، قال : ادعوه بها ، قال : فجاء بها ، فلما نظر إليها النبيُّ صلى الله عليه وسلم قال : خُذ جارية من السَّبْي غيرَها ، فأعتَقها وتزوَّجها.

فقال له ثابت: يا أبا حمزة: ما أصْدَقَها؟ قال: نفسَها، أعتَقها وتزوَّجَها حتى إذا كان بالطريق جَهَّزتْها أمُّ سُليم ، فأهدتْها له من الليل، فأصبحَ النبيُّ صلى الله عليه وسلم عَرُوسا ، فقال: مَن كان عنده شيء فليجئْ به، قال: وبَسَطَ نِطْعا، قال: فجعل الرجلُ يجيءُ بالأقِط، وجعل الرجل يجيءُ بالتمر، وجعل الرجل يجيءُ بالسمن، فحاسُوا حَيْسا، فكانت وليمةَ رسول الله صلى الله عليه وسلم».

أخرجه البخاري، ومسلم ، والنسائي ، ولهذا الحديث طُرُق كثيرة طويلة ومختصرة ، وَرَدَ بَعضُها في « كتاب الدعاء » من حرف الدال، وبعضُها في «كتاب الصَّدَاق» ، من حرف الصاد، وبعضُها في ذِكْر الوليمة والحُمُرُ الإنسية في «كتاب الطعام» من حرف الطاء ، وبعضها في «كتاب الجهاد» من حرف الجيم ، وبعضها في ذكر الركوب والارتداف من «كتاب الصحبة» في حرف الصاد ، وبعضها جاء هاهنا ، ويجيءُ بعضها في فضائل المدينة من «كتاب الفضائل» في حرف الفاء، ويجيءُ باقيها في «كتاب النكاح» من حرف النون إن شاء الله تعالى.

**6.126-** Enes b. Mâlik anlatıyor:

"Rasûlullah (as.) Hayber gazâsına çıkmıştı. Sabah namazını orada alacakaranlıkta kıldık. Sonra Hz. Peygamber hayvanına bindi, Ebû Talha da bindi. Ben, Ebû Talha'nın terkisinde idim. Allah'ın elçisi hayvanını Hayber sokaklarına doğru sürdü. Benin dizlerim, Hz. Peygamber'in uyluğuna dokunacak derecede yakındı. Hz. Peygamber'in uyluğundan, üzerindeki peştamal sıyrıldı; ben Hz. Peygamber'in uyluğunun beyazlığını gördüm. –Bir rivâyette; "Sonra Hz. Peygamber izarını uyluğundan sıyırdı; hatta ben Allah'ın elçisinin uyluğunun beyazlığını görüyordum"-.

Hz. Peygamber şehre girerken; ***"Allahü ekber! Harap olacak Hayber! Biz bir milletin yurduna girdik mi, korkutulanların sabâhı kararır!"*** diyordu. Bunu üç defa tekrar etti.

Sonra Hayberliler işlerine gitmek üzere evlerinden çıktıklarında;

"- Muhammed! Ve ordu!" diye haykırdılar.

Biz Hayber'i savaş yoluyla ele geçirdik. Esirler toplanınca, Dıhye geldi ve;

"- Ey Allah'ın Rasûlü; esirlerden bana bir câriye ver!" dedi. Hz. Peygamber de;

**"- Git, bir câriye al!"** dedi. O da Safiyye bint Huyey'i aldı. Sonra Hz. Peygamber'e biri geldi;

"- Ey Allah'ın elçisi; Dıhye'ye Kureyza ve Nadîr kabilelerinin kıraliçesi Safiyye bint Huyey'i verdin. O kadın, senden başkasına münâsip değil!" dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (as.);

**"- Getirin o kadını!"** buyurdu. Dıhye, Safiyye'yi alıp geldi. Hz. Peygamber'e Safiyye'ye baktı, sonra Dıhye'ye;

**"- Esirlerden başka bir câriye al!"** buyurdu.

Sonra Hz. Peygamber Safiyye'yi âzâd etti ve onunla evlendi."

Sâbit (el-Bünânî), Enes'e hitâben;

"- Ya Ebâ Hamza, Hz. Peygamber ona ne kadar mehir verdi?" diye sordu. Enes de;

"- Safiyye'nin kendisini; önce onu âzâd etmiş, sonra evlenmişti" cevabını verdi ve şöyle devam etti:

"Yolda Ümmü Süleym, Safiyye'yi hazırladı ve gece olunca onu Hz. Peygamber'e teslim edip gerdeğe soktu. Hz. Peygamber sabaha güvey olarak çıktı ve;

"**- Kimin elinde bir şey varsa, getirsin!"** buyurdu. Sonra da yere bir sergi serdi. Biri peynir getiriyor, diğeri hurma getiriyor, öbürü de yağ getiriyordu. Bunları toplayıp "*hays*" yemeği yaptılar. Bu yemek, Rasûlullah'ın (as.) düğün ziyafeti idi."[163]

**RİVÂYETLER**

Bunu **Buharî, Müslim** ve **Nesaî** tahric etti.

Bu hadîsin pek çok turûku, uzun ve muhtasar rivâyet şekilleri vardır. Bunlardan bir kısmı Kitabu'd-Duâ'da, bir kısmı Kitâbu's-Sadâk'da[164], bir kısmı Kitâbu't-Taâm'da[165], bir kısmı Kitâbu'l-Cihâd'da[166], bir kısmı da Kitâbu's-Sohbet'te[167] geçmişti. Bu rivâyetlerin bir bölümü de burada zikredilmektedir. Kalan kısımları da inşallah Kitâbu'l-Fedâil[168] ve Kitâbu'n-Nikâh'da[169] gelecektir.

**İZAH**

Bu hadîse dayanarak **İmâm Mâlik,** uyluk bölgesinin avret olmadığını söyler. **Şâfiî** ve **Ebû Hanîfe**'ye göre ise uyluk avrettir.

**"Korkutulanların sabahı kararır"** cümlesi, Peygamberin davetine uymayanların âkıbeti kötü olur anlamındadır. Bilindiği üzere Rasûlullah'ın (as.) bir vasfı da korkutucu olmasıdır. Bu ifâde aynı zamanda Kur'ân-ı Kerîm'in de bir âyetidir.[170]

---

[163] **Buharî**, Salât, 12; Ezân, 6; Salâtu'l-Havf, 6; Cihâd, 102, 130; Menâkıb, 67; Megâzî, 39; **Müslim**, Nikâh, 85/462; Cihâd, 43/120; **Nesaî**, Nikâh, 79.

[164] Bkz., hadîs no; 4986

[165] Bkz., hadîs no; 5548, 5598.

[166] Bkz., hadîs no; 1085.

[167] Bkz., hadîs no; 4910.

[168] Bkz., hadîs no; 6913.

[169] Bkz., hadîs no; 8950.

[170] Bkz., Saffât, 177

٦١٢٧ــ (خ ــ يزيد بن أبي عبيد) قال : « رأيت أَثَرَ ضَرْبَة في ساق سلمة رضي الله عنه، فقلتُ: يا أبا مُسلم، ما هذه؟ فقال: هذه ضربة أصابتني يومَ خيبرَ، فقال لي الناسُ: أُصيبَ سلمةُ، فأتيتُ رسولَ الله صلى الله عليه وسلم، فَنَفَثَ فيها ثلاث نَفَثات، فما اشتكيتُها حتى الساعة» أخرجه البخاري.

**6.127-** Yezîd b. Ebî Ubeyd şöyle dedi:

"Seleme b. el-Ekva'ın baldırında bir darbe izi gördüm. Kendisine;

"- Bu nedir, ya Ebâ Müslim?" dedim.

"- Hayber günü aldığım darbe izidir. O gün insanlar; *'Seleme vuruldu'* demişlerdi. Darbeden sonra Hz. Peygamber'in yanına gittim; Rasûlullah (as.) yaraya üç defa üfledi, o anda ağrım kesildi" dedi.[171]

٦١٢٨ــ (خ م د س ــ عبد الله بن مغفل رضي الله عنه) قال: « كنا مُحاصري قَصْرَ خيبرَ، فرمى إنسان بجِرَاب فيه شَحْم فَنَزَوْتُ لآخُذَهُ ، فالتفتُّ، فإذا النبيُّ صلى الله عليه وسلم فاستَحْيَيْتُ منه».

أخرجه البخاري ، ومسلم.ولمسلم قال : « أصبتُ جرابا من شحم يوم خيبرَ ، قال : فالتزمتُه، وقلتُ : لا أُعْطِي اليوم أحدا من هذا شيئا ، فالتفتُّ ، فإذا رسولُ الله صلى الله عليه وسلم مُتَبَسِّما ».

وفي رواية أبي داود، والنسائي، قال: « دُلِّيَ جراب من شحم يومَ خَيْبَر ، فأتيتُه فالتزمتُه، قال : ثم قلت... وذكر رواية مسلم - وقال : يَتَبَسَّمُ إليَّ ».

**6.128-** Abdullah b. Muğaffel anlatıyor:

"Bizler Hayber kasrını muhasara etmiştik. O sırada bir adam, içinde iç yağ bulunan bir tulum attı. Ben hemen tulumu almak için

---

[171] **Buharî,** Megâzî, 39.

fırladım. Arkama dönünce Hz. Peygamber'le karşılaştım, çok utandım."[172]

**RİVÂYETLER**

Hadîsi **Buharî** ve **Müslim** tahric etti.

**Müslim**'in diğer bir rivâyeti şöyledir:

"Hayber günü içinde iç yağı bulunan bir tulum bulmuştum. Onu aldım ve *'bugün bundan kimseye bir şey vermem'* dedim. Derken arkama döndüm ki, Hz. Peygamber gülüyordu."

**Ebû Davud** ve **Nesaî**'nin rivâyetleri de şöyledir:

"Hayber günü bir iç yağı tulumu gördüm, hemen gidip onu aldım, sonra da *'bugün ondan kimseye bir şey vermem'* dedim..." Hadîsi **Müslim**'in rivâyeti gibi tahric ettiler. Yalnız son cümlesi; **"Rasûlullah (as.) bana gülümsüyordu"** şeklindedir.

**٦١٢٩ـ (د ـ أنس بن مالك** رضي الله عنه) : « أَنَّ رسولَ **الله** صلى **الله** عليه وسلم غزا خيبرَ، فأصبناها عَنْوَةً ، فَجُمِعَ السَّبْيُ ». أخرجه أبو داود.

**6.129-** Enes b. Mâlik'ten rivâyet edilmiştir:

"Rasûlullah (as.) Hayber'de savaştı, biz Hayber'i savaş yoluyla ele geçirdik. Orayı fethedince, esirler toplandı."[173]

**İZAH**

Daha önce de söylendiği gibi **Hayber,** savaş yoluyla fethedilmiş, ancak **Hayber**'in etrafındaki bazı köyler barış yoluyla alınmıştı. Savaş yoluyla alınan yerler gazîlere taksim edilmiş, sulh yoluyla alman yerler de Hz. Peygamber'e tahsis edilmişti.

---

[172] **Buharî**, Megâzî, 39; Humus, 20; Zebâih, 22; **Müslim**, Cihâd, 25/72; **Ebû Davud**, Cihâd, 127/2702; **Nesaî**, Dahâyâ, 38.

[173] **Ebû Davud**, Harâc, 24/3009.

٦١٣٠ـ (د ـ [محمد بن شهاب] الزهري رحمه الله) أن سعيد بن المسيب أخبره أن: «رسولَ الله صلى الله عليه وسلم افْتَتَحَ بعض خيبرَ عَنْوَةً». أخرجه أبو داود.

**6.130-** Muhammed b. Şihâb ez-Zührî'den rivâyet edildiğine göre Saîd b. el-Müseyyeb şöyle anlatmış:

"Rasûlullah (as.) Hayber'in bir kısmını savaş yoluyla fethetti."[174]

٦١٣١ـ (د ـ [محمد بن شهاب] الزهري رحمه الله) قال: «بلغني أن رسولَ الله صلى الله عليه وسلم افتتح خيبر عَنْوَةً بعد القتال ونزل مَنْ نَزَلَ من أهلها على الجلاء بعد القتال». أخرجه أبو داود.

**6.131-** Muhammed b. Şihâb ez-Zührî şöyle dedi:

"Bana ulaşan habere göre; Rasûlullah (as.) Hayber'i savaş zoruyla fethetmişti. Savaştan sonra insanların sürgün edilmesi şartıyla anlaşma yapılmıştı."[175]

٦١٣٢ـ (د ـ عبد الله بن سلمان رحمه الله) أن رجلا من أصحاب النبيِّ صلى الله عليه وسلم حدَّثه، قال: « لما فَتَحْنَا خيبرَ أخرجوا غنائمهم من المتاع والسَّبْي، فجعل الناس يتبايعون غنائمهم، فجاء رجل، فقال: يا رسولَ الله، لقد رَبِحْتُ اليومَ ربحا ما ربحه أحد من أهل هذا الوادي. قال: ويحكَ، وما ربحتَ؟ قال: ما زلتُ أبيعُ وأبْتَاعُ حتى ربحتُ ثلاثمائة أُوقية فقال له النبيُّ صلى الله عليه وسلم: ألا أُنَبِّئُكَ بخير ربح؟ فقال: ما هو يا رسولَ الله؟ قال: ركعتين بعد الصلاة». أخرجه أبو داود.

**6.132-** Abdullah b. Selmân'a[176], Rasûlullah'ın (as.) ashâbından biri şöyle anlatmış:

---

[174] **Ebû Davud**, Harâc, 24/3017.

[175] **Ebû Davud**, Harâc, 24/3018. Bu rivâyet, mu'daldır.

[176] **Câmiu'l-Usûl**'de Abdullah b. Selmân diye zaptedilen bu isim, **Ebû Davud**'da **Ubeydullah b. Selmân** şeklindedir. Tâbiîlerdendir. Sadece **Hayber** fethi ile ilgili

"Hayber'i fethettiğimiz zaman, mücâhidler aldıkları ganimetleri ve esirleri ortaya koydular. Paylaşımdan sonra insanlar, ganimetlerini satmaya başladılar. Bir adam geldi ve;

"- Ey Allah'ın Rasûlü; ben bugün, bu vâdideki insanlardan hiç birinin kazanamadığı kadar kazandım" dedi. Hz. Peygamber de;

**"- Yazık sana! Ne kazandın?"** dedi. O da;

"- Üç yüz okıyye kazanana kadar alış verişe devam ettim" dedi. O zaman Hz. Peygamber;

**"- Sana kazançların en hayırlısını haber vereyim mi?"** buyurdu.

"- Nedir o, ey Allah'ın Rasûlü?" diye sorunca;

**"- Farz namazdan sonra kılınan iki rekât sünnet"** buyurdu.[177]

## İZAH

Bu rivâyet zayıftır, çünkü râvîlerden **Ubeydullah b. Selman**, hadîsçiler nazarında meçhûl biridir.

**Okıyye**; 7 miskal altın veya 40 dirhem gümüş miktarı bir değeri ifâde eder.

Hadîs, savaş alanında ganimetler dağıtıldıktan sonra mülk haline geldiğini ve alınıp satılmasının câiz olduğunu göstermektedir.

## عمرة القضاء

## 19- KAZÂ UMRESİ

**٦١٣٣ـ** (خ م ـ **البراء بن عازب** رضي الله عنه) قال : **اعتَمَرَ** رسولُ الله صلى الله عليه وسلم في ذي القَعدة ، فأبى أهلُ مكةَ أن يَدَعُوه يدخلُ مكةَ ، حتى قاضاهم على أن يدخلَ - يعني من العام المقبل - **يُقِيمُ** فيها ثلاثة أيام ، فلما كتبوا الكتابَ ، كتبوا : هذا ما قاضى عليه محمد رسولُ الله، قالوا: لا نُقِرُّ بها، فلو نعلمُ أنّكَ رسولُ الله ما منعناك، ولكن أنتَ محمدُ

olarak **Ebû Davud**'un tahric ettiği yukarıdaki bir rivâyeti bilinmektedir. Meçhûl râvîlerdendir.

[177] **Ebû Davud**, Cihâd, 168/2785.

بنُ عبد الله فقال: **أنا رسول الله وأنا محمدُ بنُ عبد الله** ثم قال لعليّ بن أبي طالب: **امحُ رسول الله**، قال: لا والله، لا أمحوك أبدا، فأخذ رسولُ الله صلى الله عليه وسلم - وليس يُحسِنُ يَكْتُبُ - فكَتَبَ: هذا ما قاضى عليه محمدُ بنُ عبد الله: **لا يُدْخِلُ مكةَ السلاحَ إلا السيفَ في القراب ، وأن لا يَخرُجَ من أهلها بأحَد إن أراد أن يتّبعه، وأن لا يمنع من أصحابه أحدا إن أراد أن يُقيم بها** ، فلما دَخَلها ومضى الأجلُ أتَوْا عليًا ، فقالوا: قل لصاحبك: اخرج عنّا، فقد مضى الأجل ، فخرجَ النبيُّ صلى الله عليه وسلم ، فتبعته ابْنَةُ حمزةَ تنادي: يا عمُّ، يا عم، فتناولها عليّ، فأخذ بيدها، وقال لفاطمة: دونك بنتَ عمِّك، فحملتها، فاختصم فيها عليّ وزيد وجعفر، قال عليّ: أنا أخذتُها وهي بنتُ عمّي، وقال جعفر: بنتُ عمّي، وخالتُها تحتي، وقال زيد: بنتُ أخي، فقضى بها النبيُّ صلى الله عليه وسلم لخالتها، وقال: **الخالةُ بمنزلة الأم**، وقال لعليّ: **أنتَ منّي، وأنا منك**، وقال لجعفر: **أشبهتَ خَلْقي وخُلُقِي**، وقال لزيد: **أنت أخونا ومولانا**.

وفي رواية قال : « لَمّا صَالَحَ رسولُ الله صلى الله عليه وسلم أهلَ الحديبية : كتب عليّ بينهم كتابا، فكتب : محمد رسولُ الله ، فقال المشركون : لا تكتبْ : محمد رسولُ الله ، لو كنتَ رسولا لم نُقاتلْكَ ، ثم [قال] لعليّ : **امْحُه** ، فقال علي : ما أنا بالذي أمْحوه ، فمحاه رسولُ الله صلى الله عليه وسلم بيده ، وصالحهم على أن يدخُل هو وأصحابه ثلاثة أيام، وأن لا يدخلوها إلا بجُلُبّان السّلاح، فسألوه : وما جُلُبّانُ السّلاح ؟ قال : القِرَابُ بما فيه ». والمسؤول عن جُلُبّان السّلاح هو أبو إسحاق [السَّبيعي] ، بيَّنَ ذلك عبيد الله بن معاذ العنبريّ في حديثه قال : قال شعبة لأبي إسحاق: ما جُلُبّان السلاح ؟ قال : القِرَابُ [وما فيه].

وفي رواية قال : « صالَحَ النبيُّ صلى الله عليه وسلم المشركين يوم الحديبية على ثلاثة أشياءَ: **على أن مَن أتاه من المشركين ردَّه إليهم، ومَن أتاهم من المسلمين لم يردُّوه ، وعلى أن يدخلَها من قابل، ويُقيمَ بها ثلاثةَ أيام ، ولا يدخلَها إلا بجُلُبّان السلاح** - السيف والقوس ونحوه - فجاء أبو جَنْدَل يَحْجُلُ في قُيوده ، فردَّه إليهم ».

وفي أخرى : أن النبيَّ صلى الله عليه وسلم لما أراد أن يَعتَمِرَ أرْسَلَ إلى أهل مكة يستأذنُهم ليدخلَ مَكة، فاشترطوا عليه : أن لا يقيمَ بها إلا ثلاثَ ليال ، ولا يدخُلها إلا بجُلُبّان

السلاح ، ولا يَدْعو منهم أحدا ، قال : فأخذ يكْتُبُ الشَّرْطَ بينهم عليُّ بنُ أبي طالب ، فكتب : **هذا ما قاضى عليه محمد رسولُ الله** ، **فقالوا** : لو علمنا أنَّكَ رسولُ الله ، لم نمنعْكَ ، وتابَعْناكَ.

وفي رواية لمسلم: **بايعناك**، ولكن اكتب: **محمدُ** بنُ عبد الله فقال: **أنا والله محمدُ بنُ عبد الله، وأنا رسولُ الله**، قال: وكان لا يكتبُ، فقال لعليّ: **امْحُ** «رسولَ الله»، فقال عليّ: لا والله لا أمحوه أبدا قال: **فأرنيه**، فأراه إياه فمحاهُ رسولُ الله صلى الله عليه وسلم بيده، فلما دخل ومضى **الأجلُ** أتَوْا عليّا، فقالوا : مُرْ صاحبَكَ فلْيَرْتحِلْ ، فذكر ذلك عليّ لرسول الله صلى الله عليه وسلم، **فقال: نعم** ثم ارْتَحَلَ.

وفي أخرى : ثم قال لعليّ : **امْحُ** « رسولَ الله»، قال: لا، والله لا أمحوك أبدا ، قال : **فأخذ** رسولُ الله صلى الله عليه وسلم **الكتاب** – وليس يُحسن يكتب – فكتب: **هذا ما قاضى عليه محمد بن عبد الله**... الحديث ، وفيه ذكر بنت حمزة، **والأخذ** لها، والخصومة فيها. أخرجه البخاري، ومسلم.

هذه «**عمرة القضاء**» : ليست من الغزوات ، وإنما **البخاري** ذَكَرها في **كتاب** الغزوات، **حيث** تضمَّنتْ ذِكْرَ **المصالحة** مع المشركين في **الحديبية** ، وحيث **ذكرها** هاهنا اتَّبعناه ، وذكرناها مثله.

**6.133-** Berâ b. Âzib anlatıyor:

"Rasûlullah (as.) Zilkade ayında umre niyetiyle yola çıkmış, ama Mekkeliler, O'nun Mekke'ye girmesine müsaade etmemişlerdi. Müzakereler sonunda gelecek yıl Mekke'ye girip üç gün kalması şartıyla anlaştılar. Anlaşmayı kaleme aldıklarında;

"Bu, Rasûlullah Muhammed'in yaptığı anlaşmadır" diye yazmışlar, ama müşrikler;

"- Bunu kabul edemeyiz! Biz senin Allah'ın Rasûlü olduğunu bilseydik, sana mani olmazdık. Dolayısıyla sen, *'Abdullah'ın oğlu Muhammed'* diye yaz!" dediler. Hz. Peygamber;

**"- Ben Allah'ın Rasûlü'yüm! Ben Abdullah'ın oğlu Muhammed'im!"** dedi ve sonra Hz. Ali'ye;

**"- Rasûlullah kelimesini sil!"** dedi. Hz. Ali;

"- Vallahi olmaz! Senin (Rasûl vasfını) asla silemem!" deyince, Rasûlullah (as.) kâğıdı aldı. O, yazmayı iyi bilmiyordu. Kâğıda şöyle yazdırdı:

**"Bu, Abdullah'ın oğlu Muhammed'in yaptığı anlaşmadır:**

***1- Mekke'ye kınında duran kılıçtan başka silah sokulmayacak.***

***2- Mekkeli biri Peygamber'e tâbi olmak istese dahi, Mekke'den çıkamayacak. Buna mukabil O'nun ashâbından biri Mekke'de kalmak isterse, ona mani olunmayacak."***

Ertesi yıl müslümanlar Mekke'ye girdiklerinde, (belirtilen üç günlük) süre tamamlanınca, müşrikler Hz. Ali'ye geldiler ve;

"- Sahibine söyle; süre bitti, memleketimizden çıksın!" dediler.

Hz. Peygamber de Mekke'den çıktı. Bu sırada Hz. Hamza'nın kızı;

"- Amcacığım! Amcacığım!" diye seslenerek peşine takıldı. Hz. Ali hemen onu aldı, elinden tuttu ve (zevcesi) Fâtıma'ya;

"- Amcanın kızına sahip ol!" dedi. Hz. Fâtıma da onu devesine aldı.

Sonra Hamza'nın kızını misafir etmek konusunda Hz. Ali ile Zeyd (b. Hârise) ve Cafer (b. Ebî Tâlib) münakaşaya tutuştular. Hz. Ali;

"- Onu ben aldım. Sonra o benim amcamın kızıdır" dedi. Cafer de;

"- Benim de amcamın kızıdır. Üstelik onun teyzesi benim karımdır" dedi. Zeyd de;

"- O, benim kardeşimin kızıdır" dedi.

Neticede Hz. Peygamber, onu teyzesine verdi ve; **"Teyze, anne yerinedir"** buyurdu. Hz. Ali'ye;

**"- Sen bendensin, ben de sendenim"** dedi. Cafer'e;

**"- Sen, yaratılış ve huy bakımından bana benzedin"** dedi. Zeyd'e de;

**"- Sen bizim kardeşimiz ve âzâdlımızsın"** dedi.[178]

---

[178] **Buharî**, Megâzî, 44; Umre, 3; Cezâu's-Sayd, 17; Sulh, 6; Cizye, 19; **Müslim**, Cihâd, 34/90-92.

**RİVÂYETLER**

Diğer bir rivâyet şöyledir:

"Rasûlullah (as.) Hudeybiye sulhunu yapınca, anlaşmayı Hz. Ali kaleme almıştı. Hz. Ali kâğıda **"Muhammed Rasûlullah"** diye yazmıştı. Müşrikler hemen;

"- Muhammed Rasûlullah diye yazma! Çünkü eğer sen Rasûl olsaydın, biz seninle savaşmazdık" diye itiraz ettiler.

Bunun üzerine Rasûlullah (as.) Hz. Ali'ye;

**"- Sil onu!"** dedi. Hz. Ali de;

"- Ben silemem!" diye karşılık verdi. O zaman Rasûlullah (as.) kendi eliyle onu sildi.

Orada Hz. Peygamber ve ashâbı, müşriklerle, Mekke'de sadece üç gün kalmak ve yanlarında da silah torbasından başka bir şey bulunmamak üzere anlaşma yapmıştı.

(Hadîsin râvisi, Ebû İshak'a;)

"- Silah torbası nedir?" diye sormuşlar, o da;

"- Dağarcık ve içindekilerdir" dedi.

Kendisine "Silah torbası nedir?" diye sorulan kişi, Ebû İshak es-Sebîî'dir. Bunu Ubeydullah b. Muâz el-Anberî[179], rivâyet ettiği hadîste şöyle açıkladı:

"Şube, Ebû İshak'a;

"- Silah torbası nedir?" diye sordu. O da;

"- Dağarcık ve içindekilerdir" dedi.

Başka bir rivâyet de şöyledir:

"Hz. Peygamber Hudeybiye'de üç hususta sulh yaptı:

***"1- Müşriklerden müslümanlara giden olursa, iâde edilecek. Buna karşılık müslümanlardan müşrikler tarafına giden olursa, iâde edilmeyecek.***

---

[179] **Ebû Amr, Ubeydullah b. Muâz b. Nasr et-Temîmî el-Anberî el-Basrî**: ö. 237/851. Basralı muhaddislerdendir. Mu'temir b. Süleyman ve Vekî'den rivâyet eder, kendisinden de Buharî, Müslim, Ebû Davud gibi büyük muhaddisler rivâyette bulunur. Sikadır; hadîsi **Tirmizî** ve **İbn Mâce** hariç kütüb-ü sittede tahric edilmiştir.

*2- Müslümanlar umreye gelecek sene gelecekler ve Mekke'de sadece üç gün kalacaklar.*

*3- Mekke'ye de sadece silahın, kılıç ve yay gibi şeylerin konduğu kılıfı ile girecekler."*

O sırada Ebû Cendel, zincirlerini sürüyerek geldi, ama Hz. Peygamber onu müşriklere iâde etti."

Bir başka rivâyet de şöyledir:

"Hz. Peygamber umreye gitmeye niyetlenince, Mekke'ye girmesine izin vermeleri için Mekke halkına bir mektup yazdı. Onlar da; *'Mekke'de üç günden fazla kalmamak, şehre yalnız silahın kılıfı ile girmek ve müşriklerden kimseyi de davet etmemek'* şartını ileri sürdüler. Aralarındaki anlaşmayı Ali b. Ebî Tâlib yazdı. Hz. Ali; *'Bu, Rasûlullah Muhammed'in yaptığı anlaşmadır'* diye yazdı. Dediler ki:

"- Senin Allah'ın Rasûlü olduğunu bilsek, sana mani olmaz, tâbi olurduk –Müslim'in rivâyetine göre; sana bîat ederdik-. Bu itibarla sen, *'Abdullah'ın oğlu Muhammed'* diye yaz!"

Hz. Peygamber;

**"- Vallahi ben, Abdullah'ın oğlu Muhammed'im ve Allah'ın Rasûlü'yüm"** dedi. Hz. Peygamber yazı yazamıyordu, bundan dolayı Hz. Ali'ye;

**"- Rasûlullah kelimesini sil!"** dedi. Hz. Ali de;

"- Vallahi olmaz! Onu asla silemem!" diye karşılık verince, Rasûlullah (as.);

**"- Göster bana onu!"** dedi. O da gösterdi ve Hz. Peygamber kendi eliyle onu sildi.

Ertesi yıl müslümanlar Mekke'ye gidip de (üç günlük) süre bitince, müşrikler Hz. Ali'ye gelip;

"- Arkadaşına söyle, gitsin artık!" dediler. Hz. Ali de bunu Rasûlullah'a (as.) anlatınca, Hz. Peygamber;

**"- Peki!"** dedi ve hareket etti.

Nihayet diğer bir rivâyete göre Rasûlullah (as.) Hz. Ali'ye;

**"- Rasûlullah kelimesini sil!"** demiş. Hz. Ali de;

"- Hayır! Vallahi senin (bu vasfını) asla silemem!" karşılığını vermiş. Bunun üzerine Hz. Peygamber kâğıdı almış –O, yazıyı iyi bilmezdi- ve;

**"Bu, Abdullah'ın oğlu Muhammed'in yaptığı anlaşmadır..."** diye yazdırmıştı. Bu rivâyette aynı zamanda Hz. Hamza'nın kızının alınması ve bu konuda yapılan münakaşa da zikredilir.

Bunları **Buharî** ve **Müslim** tahric etti.

Bu "**Kazâ Umresi**", Hz. Peygamber'in gazâlarından biri değildir. Ama **Hudeybiye**'de müşriklerle yapılan musâlaha konusunu ihtivâ ettiği için bu rivâyeti **Buharî,** Kitabu'l-Ğazâvât'ta zikretmiş, o Kitâbu'l-Ğazâvât'ta zikrettiği için biz de ona uyarak burada zikrettik.

**İZAH**

Kazâ umresi, hicretin yedinci yılında, **Hayber** seferinden sonra ve Zilkade ayında yapılmıştır. Bu sefere çocuklar ve kadınlar hariç yaklaşık 2000 sahâbe katılmıştı. Geçen yıl **Hudeybiye**'ye gelenlerin hepsi bu sefere katılmışlardı.

Hz. Peygamber'in yaptığı bu umreye neden **"Kazâ Umresi"** dendiği konusunda farklı görüşler vardır. Bazılarına göre geçen yıl yapılamayan umrenin kazası olduğu için bu ad verilmiştir. Buna dayanarak bazı fukaha, ihrâma girildiği halde yapılamayan umrenin kazâsını gerekli görür. Cumhur, sadece hedy kurbanı kesmenin yeterli olduğu, umreyi kazâ etmeye gerek olmadığı kanâatindedir.

Ancak geçen yılki umrenin fâsid olması söz konusu olmadığı için onun kazâsı olması ihtimâlini bazıları doğru bulmaz. Buna mukabil geçen yıl **Hudeybiye**'de Kureyş'le imzalanan anlaşma hükmüne göre yapılmış olmasından dolayı bu ismin verildiği ileri sürülür. Bilindiği üzere **"kazâ"** hüküm anlamına da gelir. Bu manada olmak üzere **"Kadıyye umresi"** de denmiştir. **Hudeybiye**'de yapılan sulhun neticesi olduğu için **"Sulh umresi"** de denmiştir. **Süheylî** de **"Kısâs umresi"** adını uygun bulur. Gerekçesi de; ***"Haram ay haram aya ve***

***bütün haramlar birbirine kısastır..."***[180] âyetinin bu seferde nâzil olmasıdır.

**"Torba"** diye tercüme ettiğimiz ***"Cülübbân"*** kelimesi; içersine kılıç, kamçı ve yay gibi şeylerin konduğu deriden yapılmış muhafazadır. ***"Kırâb"*** da onun başka bir adıdır. Müşrikler, müslümanların sadece yolcu silahı olan kılıçlarını yanlarına almalarını, onun da torbasına konulmuş olduğu halde şehre girmelerini şart koşmuşlardı.

Müslümanları **Mekke**'de kaldığı üç gün boyunca müşrikler, onları görmemek için **Mekke**'yi boşaltmışlardı. Muhtemelen müslümanlara duydukları kin ve nefret, şehirde kalıp onları görmelerine engel olmuştu.

Müslümanlar beyitler söyleyerek **Mekke**'ye girdiler, **Kâbe**'ye geldiler. Uzaktan kendilerini gözetleyen müşriklere canlı ve güçlü görünmek için tavaf ve sa'y esnasında koşarak canlı görünmeye çalıştılar. Onların bu derece canlı ve güçlü görünmeleri müşrikleri de şaşırtmış ve morallerini bozmuştu. Çünkü yoksulluk ve hastalığın müslümanları perişan ettiğini düşünüyorlardı.

Rasûlullah (as.) **Medîne**'den çıkarken **Hz. Hamza**'nın kızı **Ümâme**, **"Amcacığım benî bırakma!"** diyerek yanına gelir. Rasûlullah (as.) da onu **Hz. Ali**'ye emanet eder. **Hz. Ali** de onu zevcesi **Fatıma**'nın hevdecine yerleştirir. Ancak **Medîne**'ye gittiklerinde ona kimin bakacağı konusunda tartışma çıkar. **Hz. Ali** ve kardeşi **Cafer**, amcalarının kızı olması hasebiyle onu isterler, ancak **Hz. Hamza**'nın çocuklarının velisi ve vasisi olan **Zeyd** de onu talep eder. Neticede Hz. Peygamber **Ümâme**'yi teyzesi ve **Cafer**'in karısı olan **Esmâ bint Umeys**'e verir.

---

[180] Bakara, 194

غزوة مؤتة من أرض الشام

## 20- MÛTE GAZÂSI

٦١٣٤ــ (خ ــ عبد الله بن عمر رضي الله عنهما) قال : « أمَّرَ النبيُّ صلى الله عليه وسلم في غزوة مؤتة زيدَ بنَ حارثةَ ، فقال : إن قُتِلَ زيد فجعفر ، وإن قُتِل جعفر فعبد الله بن رَواحة ، قال ابن عمر : فكنتُ معهم في تلك الغزوة ، فالتمسنا جعفرا ، فوجدناه في القتلى ، ووجدنا فيما أقبل من جسده بضعا وسبعين بين طعنة ورمية ».

وفي أخرى : « أنه وقف على جعفر يومئذ وهو قتيل ، فعددتُ به خمسين، بين طعنة وضربة ، ليس منها شيء في دُبُره ». أخرجه البخاري.

**6.134-** Abdullah b. Ömer anlatıyor:

"Hz. Peygamber Mûte gazâsına Zeyd b. Hârise'yi komutan tayin etmiş, sonra da şöyle demişti:

**"- Eğer Zeyd öldürülürse, Cafer komutan olur. Cafer de öldürülürse, Abdullah b. Revâha komutan olur."**

İbn Ömer dedi ki:

"Ben de bu savaşta onlarla beraberdim. Savaşta Cafer'i aradık, ölüler arasında bulduk. Onun vücudunun ön tarafından yetmiş küsür süngü ve ok yarası gördük."[181]

### RİVÂYETLER

Diğer bir rivâyete göre; İbn Ömer o gün şehid edilen Cafer'in başında durmuştu ve; "Ben Cafer'in vücudunda elli tane kılıç ve süngü yarası saydım; bu yaralardan hiç biri de arka tarafında değildi" demiştir.

Hadîsi **Buharî** tahric etti.

### İZAH

**Mûte, Şam** sınırında **Belka** yakınlarında bir yerdir. Orada Gassanlılar ve Rumlar yaşıyordu.

---

[181] **Buharî**, Megâzî, 45.

Hz. Peygamber, çeşitli devlet başkanlarına mektup gönderip onları İslâm'a davet ettiği sırada **Şam**'daki **Bizans Kayser**'ine **Hâris b. Umeyr el- Ezdî**'yi göndermiş ve onu İslâm'a davet etmişti. Ancak **Hâris, Şam**'a giderken **Mûte**'de yakalanır ve **Kayser**'in valilerinden **Şurahbîl b. Amr el-Ğassânî**'nin huzuruna çıkarılır. **Hâris,** Rasûlullah'ın (as.) elçisi olarak **Şam**'a gittiğini söyledi ise de, **Şurahbîl** onun bağlanıp boynunun vurulmasını emretti. **Hâris**'in öldürülmesi Rasûlullah'a (as.) çok ağır gelmişti. O güne kadar elçi öldürülmemişti. Hemen müslümanları topladı ve bir ordu hazırlanmasına karar verdi. Hazırladığı bu orduyu da **Mûte**'ye doğru sevk etti.

**Mûte** savaşı, hicrî 8, Cemaziyelevvel ayında yapıldı. Müslümanlar 3.000 kişilik bir ordu ile bu savaşa çıktılar. Düşman kuvvetlerinin sayısı ise 100.000 civarında idi. Hz. Peygamber ordunun komutanlığına, âzâdlı kölesi **Zeyd b. Hârise**'yi getirdi. Ancak **Zeyd** ölürse, komutanlığa **Cafer**'in geçmesini, **Cafer** de ölürse **Abdullah b. Revâha**'nın görevi devralmasını, **Abdullah** da öldürülürse içlerinden birini komutan yapmalarını söyledi. Hz. Peygamber'in bu sözleri, her üç komutanın da şehid olacağı anlamına geliyordu. Çünkü Rasûlullah'ın (as.), hakkında böyle bir şey söylediği bir insanın ölmemesi vâki değildi.

Hz. Peygamber orduyu yolcu ederken, onlara; **"Hıyânet etmemelerini, ahde vefâsızlık yapmamalarını, küçükleri, kadınları ve yaşlıları öldürmemelerini, mabetlerde kendilerini ibâdete vermiş insanlara dokunmamalarını, gereksiz yere ağaçları kesmemelerini ve hayvanları telef etmemelerini"** emretti. Şüphesiz bu emirler, son derece insanî ve medenî talimatlardı. Asrımızda bile emsâli olmayan uygulamalardı.

Ordu hareket etmiş, yolda düşmanın yüz bin kişilik çok büyük bir kuvvet hazırladığı duyulmuştu. Bunun üzerine ordudan **'dönsek, Hz. Peygamber'den yardım istesek'** gibi sesler yükselmeye başladı. O zaman **Abdullah b. Revâha** şunları söyledi:

**"Biz insanlarla sayıca ve silahça çok olduğumuz için değil, Allah'ın bizi şereflendirdiği şu din kuvvetiyle savaşıyoruz. Gidip**

**savaşalım; şu iki güzellikten biri bizi bekliyor: Ya zafer, ya da şehidlik!"**

Neticede **Mûte**'de savaş başlar. Müslümanlar çok zorlanırlar. Önce komutanlardan **Zeyd b. Hârise** şehid olur; vücudu mızraklarla delik deşik edilmişti. Sonra **Cafer b. Ebî Tâlib** ancağı alır; önce bir kolunu kaybeder, sancağı diğer eline alır, sonra o kolunu da kaybedince koltuğunun altına sıkıştırır. Düşman onu da mızrak, ok ve kılıçla delik deşik eder. Sonra **Abdullah b. Revâha** sancağı alır, o da şehid olur. Her üç komutan da kahramanca savaşmış, ama neticede şehid olmuşlardı. Bunun üzerine müslümanlar arasında bir panik ve bozgun başladı. Herkes bir tarafa kaçmış, darmadağın olmuşlardı.

İşte o zaman **Sâbit b. Akram el-Ensârî** sancağı alır, müslümanların önüne geçer ve birini komutan seçmelerini teklif eder. Neticede **Halid b. Velid**, arkadaşlarının da teklifiyle komutayı ele alır, her biri bir tarafa kaçıp bozguna uğrayan orduyu toparlar. Ertesi sabah da askerlerin yerlerini değiştirip; sağdakini sola, soldakini sağa, öndekini arkaya, arkadakini öne alarak erkenden saldırıya geçer. Karşılarında yeni yüzler gören düşman askerleri, korkuya kapılırlar. Müslümanlar bundan da yararlanarak saldırıyı daha da şiddetlendirirler. Neticede düşman dağılıp kaçar, geride de pek çok ganimet bırakır.

Müslümanlar **Mûte**'de savaşırken, Hz. Peygamber de **Medîne**'de ashâbına yapılan savaşın cereyan şeklini anlatıyordu. Şehid olan kişileri tek tek sayıyor ve her birinin cennette olduğunu söylüyordu. **Cafer**'in kesilen kolları yerine de kendisine cennette iki kanat verildiğini ve bunlarla cennette uçmakta olduğunu söylemişti. Ondan sonra **Cafer b. Ebî Tâlib**, "**uçan Cafer**" anlamına gelen "**Caferi Tayyâr**" diye anıldı.

Savaş bitince müslümanlar **Medîne**'ye dönmeye başladılar. Ama **Medîne**'de onları bir sürpriz bekliyordu. Düşman karşısında metanetle durmayıp dağıldıkları ve kaçtıkları için halk onları ayıplamış **"kaçaklar!"** diye hakaretlerle karşılamıştı. Onlar da bundan fevkalâde müteessir oldular, hatta bazıları utancından uzun süre evinden bile çıkamadı. Sonra Hz. Peygamber'e giderek; **"Biz**

**kaçak mı sayılıyoruz?"** diye sormuşlar, Hz. Peygamber de; **"Hayır, siz döne döne savaşanlarsınız"** demişti.

İzahına çalıştığımız hadîsin bir rivâyetinde **Cafer**'in, hepsi de ön taraftan olmak üzere yetmiş küsür yara aldığı, diğerinde de elli yara aldığı söylenmektedir. Hatta **Buharî** nüshalarından birinde de "**yetmiş**" kelimesi yerine "**doksan**" kelimesi yer almaktadır. Yetmiş ve doksan kelimelerinin Arapça yazılışı itibariyle birbirine çok benzediği göz önüne alınırsa, burada bir istinsah hatası olduğu düşünülebilir. "**Elli**" rakamıyla aralarındaki fark izaha çalışılırken de, yaraların büyüklüğü ve küçüklüğünün bu farklılığı doğurmuş olabileceği veya bu farkın önden aldığı yaraların dışında vücudunun başka yerlerinde bulunan yaralardan kaynaklanmış olabileceği ileri sürülmüştür. Her şey bir tarafa bu durum, onların nasıl kahramanca savaştıklarını gösterir.

**٦١٣٥ـ** (د ـ **عباد بن عبد الله بن يزيد** رحمه الله) : قال : « **حدثني أحدُ بني مرة بن عوف** – وكان في غزوة مؤتة – **قال : لكأني أنظر إلى جعفر حين اقْتحَمَ عن فرس له شَقْراء ، فعقرها ، وكان** أولَ مَن **عقر في سبيل الله** ، ثم قاتل القومَ حتى قُتِلَ». أخرجه أبو داود، وقال : [هذا] الحديث ليس بذاك القوي.

**6.135-** Abbâd b. Abdullah b. Yezîd[182] anlatıyor:

"Mûte gazâsında bulunmuş olan Mürre b. Avf oğullarından biri bana şöyle söyledi:

"Ben Cafer'in kızıl atından atlayıp da atın ayaklarını kestiğini hala görür gibiyim. O, Allah yolunda ilk defa atının ayaklarını kesen adamdır. Sonra şehid edilinceye kadar düşmanla savaştı."[183]

---

182 **Câmiu'l-Usûl**'de Abbâd b. Abdullah b. Yezîd diye zaptedilen bu isim, **Ebû Davud**'da; Abbâd b. Abdullah b. ez-Zübeyr şeklindedir. Meşhur sahabî Zübeyr b. el-Avvâm'ın torununun oğludur. Kısa biyografisi 3313 numaralı hadîsle birlikte verilmişti.

183 **Ebû Davud**, Cihâd, 59/25743.

**RİVÂYETLER**

Bu rivâyeti **Ebû Davud** tahric etti ve şöyle dedi:
"Bu hadîs, o kadar kuvvetli değildir."

**İZAH**

**Cafer b. Ebî Tâlib,** düşmanla göğüs göğüse çarpışmak için atından inmiş, ama at düşmanın eline geçmesin diye de bir kılıç darbesiyle atın ayaklarını kesmişti. Onun böyle davranmasına, müslümanların mağlup olacağını gördüğü ve dolayısıyla atların bari düşmanın eline geçmemesi düşüncesinin etkili olması da muhtemeldir.

Hadîsi rivâyet eden **Ebû Davud**, bunun o kadar kuvvetli bir hadîs olmadığını söylemektedir. **Ebû Davud**'u bu kanâate sevk eden, hadîsin senedinde güvenilirliği tartışmalı olan **İbn İshak**'ın varlığıdır. Bununla birlikte muhaddisler bu rivâyeti hasen sayarlar.

**Ebû Davud**'daki metninde hadîsin baş tarafı; **"Mûte gazâsına katılan Mürre b. Avf oğullarından** (süt) **babam şöyle söyledi"** şeklindedir.

**٦١٣٦ـ** (خ س ــ **أنس بن مالك** رضي الله عنه) قال : قال **النبيُّ** صلى الله عليه وسلم : «**أَخَذ** الرايةَ **زَيد** ، **فأُصِيبَ** ، **ثم أخذها عبد الله** بنُ رَوَاحة ، **فأُصيبَ** - وإن عَيْنَيْ رسولِ **الله صلى** الله عليه وسلم لَتَذْرِفَانِ- **ثم أخذها خالدُ** بنُ **الوليد من** غيرِ إِمْرة ، **ففُتِحَ له** ».

وفي رواية قال : « خطبَ **النبيُّ** صلى الله **عليه وسلم** ، **فقال** : **أخذ الرايةَ زيد** ، **فاصيبَ**... » وذكر نحوه ، وقال في آخره : « **وما يَسُرُّنا أنَّهم عندنا** – قال أيوب : أو قال : **ما يسرّهم أنهم عندنا** – وعيناه تذْرِفَان ».

وفي أخرى : « أن **النبيَّ** صلى **الله عليه وسلم نَعَى** زيدا **وجعفرا وابنَ رَوَاحَةَ** للناس، قبل **أن يأتيهم** خبرُهُم ، فقال : أخذَ الرايةَ **زيد**... **فذكرهم** ، وقال في آخره : **حتى أخذَ** الراية **سيف** من **سيوف الله حتى فتح الله عليهم** ». أخرجه البخاريُّ. وأخرج النسائيُّ منه طرفا : «

أنَّ رسولَ الله صلى الله عليه وسلم نَعَى زيدا وجعفرا قبل آن يجيء خَبَرُهم، فنعاه وعيناه تَذْرِفان

.«

**6.136-** Enes b. Mâlik'ten rivâyet edildiğine göre (Mûte savaşı devam ederken) Hz. Peygamber şöyle söylemiş:

**"Zeyd sancağı aldı, ama şehîd oldu. Sonra sancağı Cafer aldı, o da şehîd oldu. Sonra Abdullah b. Revâha aldı, o da şehîd oldu."**

Bunları söylerken Hz. Peygamber'in gözlerinden yaşlar akıyordu. Şöyle devam etti:

**"Sonra sancağı, Komutan olmayan Halid b. Velid aldı ve ona fetih müyesser oldu."**[184]

**RİVÂYETLER**

Diğer bir rivâyet şöyledir: "Hz. Peygamber şöyle konuştu:

**"Zeyd sancağı aldı ve şehid oldu..."** Sonra hadîs aynı şekilde rivâyet edilir, sonunda da; **"Onların bizim yanımızda kalmaları bizi sevindirmez"** dediği kaydedilir. Hadîsin râvisi **Eyyub;** "Veya **'Onların bizim yanımızda kalmaları kendilerini sevindirmez'** dedi" der. **"Bu sırada Hz. Peygamber'in gözlerinden yaşlar dökülüyordu."**

Başka bir rivâyet ise şöyledir:

"Hz. Peygamber Zeyd, Cafer ve İbn Revâha'nın şehid olduklarını, daha onların haberi gelmeden önce insanlara duyurdu: **"Şimdi Zeyd sancağı aldı..."** diye anlattı. Sonunda da; **"Nihayet sancağı Allah'ın kılıçlarından biri aldı, Allah da onlara fethi nasip etti"** dedi.

Bunları **Buharî** tahric etti.

**Nesaî** de; "Rasûlullah (as.) Zeyd ve Cafer'in şehid olduklarını, daha onların haberi gelmeden önce söylemişti. O bunları söylerken gözlerinden yaşlar akıyordu" şeklinde tahric etti.

---

[184] **Buharî,** Cenâiz, 4; Cihâd, 7, 183; Menâkıb, 10; Fedâilu'l-Ashâb, 25; Megâzî, 45; **Nesaî,** Cenâiz, 27.

**İZAH**

**"Onların bizim yanımızda kalmaları kendilerini sevindirmez"** cümlesi, onların nasıl büyük bir hırsla şehidliği istediklerini ve öldükten sonra gördükleri şeyler karşısında dünyada kalıp yaşamaktan asla hoşnud olmayacaklarını ifâde etmektedir. Râvinin tereddütlü olarak rivâyet ettiği bu cümle; **"Onların bizim yanımızda kalmaları bizi sevindirmez"** şeklinde de zaptedilmiştir. Bu da şehidliğin mükâfatını bilen Hz. Peygamber'in, onların, **Medîne**'de yaşayıp gitmek pahasına bu mükâfattan mahrum kalmalarından sevinç duymayacağını ifâde eder.

**٦١٣٧ـ (خ ـ قيس بن أبي حازم** رحمه الله) قال : سمعتُ خالدا يقول : «لقد انقطعت يوم مُؤتة تسعةُ أسياف ، فما بقي في يدي إلا صفيحة يمانيَّة ». أخرجه البخاري.

**6.137-** Kays b. Ebî Hâzim'den rivâyet edilmiştir:

"Halid'in şöyle söylediğini işittim:

"Mûte günü elimde dokuz tane kılıç kırıldı. Elimde yalnız Yemen mamûlü şu enli kılıç kaldı."[185]

**٦١٣٨ـ (م د ـ عوف بن مالك** رضي الله عنه) قال : « خرجتُ مع زيد بن حارثة في غزوة مؤتة ، وَرَافَقَني مَدَدِيٌّ من اليمن ، ليس معه غيرُ سيفه ، فنحرَ رجل من المسلمين جَزُورا ، فسأله المَددِيُّ طائفة مِنْ جلده، فأعطاه إياه ، فاتخذه كهيئة الدَّرَق ، ومضينا فَلَقِينا جموعَ الرُّوم فيهم رجل على فرس له أشقرَ ، عليه سَرْج مُذَهَّب، وله سلاح مذهّب ، فجعل الرُّوميُّ يَفْري بالمسلمين ، فقعد له المدديُّ خلف صَخْرَة ، فمرَّ به الرُّوميُّ فعَرقَبَ فرسه بسيفه، وخرَّ الروميُّ ، فعلاه بسيفه وقتله ، وحاز فرَسه وسلاحَه، فلما فتح الله للمسلمين ، بعث إليه خالدُ بنُ الوليد فأخذ منه بعضَ السَّلَب ، قال عوف : فأتيتُ خالدا ، وقلتُ له : أما علمتَ أنَّ رسولَ الله صلى الله عليه وسلم قضى بالسَّلَب للقاتل ؟ قال : بلى، ولكني استكثرتُهُ ، قلت: لَتَرُدَّنَّه إليه أو لأُعَرِّفَنَّكَها عند رسول الله صلى الله عليه وسلم ، فأبى أن يَرُدَّ عليه ، قال عوف :

---

[185] **Buharî**, Megâzî, 45.

فاجتمعا عند رسول الله صلى الله عليه وسلم ، فقصصتُ عليه قصّة المدديّ ، وما فعل خالد فقال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم: يا خالد، ما حمَلَك على ما صنعتَ؟ قال: استكثرتُهُ فقال: رُدَّ عليه الذي أخذتَ منه، قال عوف: فقلتُ: دونَكها يا خالد، ألم أوفِ لك؟ [فقال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم: وما ذاك؟ فأخبرتُه، قال:] فغضِبَ رسولُ الله صلى الله عليه وسلم، وقال: يا خالد، لا تردَّ عليه، هل أنتم تاركون لي أمرائي لكم صفوة أمرهم، وعليهم كدَرُه؟» أخرجه أبو داود.

وفي رواية مسلم قال : « خرجتُ مَعَ مَنْ خَرَجَ مَع زيد بن حارثة في غزوة مؤتة، ورافقني مدديّ من اليمن...» وساق الحديث عن النبيّ صلى الله عليه وسلم بنحوه. هكذا قال مسلم ، ولم يذكر لفظه ، ويعني بنحوه : الرواية التي تجيءُ له بعد هذه ، فإنه ذكرها في كتابه قبل هذه ، قال: غيرَ أنّهُ قال في الحديث : « قال عوف : فقلتُ : يا خالدُ ، أما علمتَ أنّ رسولَ الله صلى الله عليه وسلم قضى بالسَّلَب للقاتل؟ قال : بلى ، ولكني استكثرته ».

وله في رواية : « قال عوفُ بنُ مالك : قَتَلَ رجل من حميرَ رجلا من العَدُوّ ، فأراد سَلَبه ، فمنعه خالدُ بنُ الوليد، وكان واليا عليهم ، فأتى رسولَ الله صلى الله عليه وسلم عوفُ بنُ مالك فأخبره، فقال لخالد : ما منعكَ أن تُعْطِيَهُ سَلَبَهُ ؟ قال : استكثرتُهُ يا رسول الله ، قال : ادفعْهُ إليه ، فمرَّ خالد بعوف فجرَّ بردائه ، ثم قال : هل أنجزْتُ لكَ ما ذكرتُ لكَ منْ رسول الله صلى الله عليه وسلم؟ فسمعه رسولُ الله صلى الله عليه وسلم فاستُغْضِبَ ، فقال : لا تُعطه يا خالدُ، هل أنتم تاركون لي أمرائي؟ إنما مثلُكم ومثلُهم : كَمَثَلِ رجل استُرْعِي إبلا أو غنما فرعاها ، ثم تَحَيَّنَ سَقْيَها ، فأوردها حوضا ، فَشَرَعَتْ فيه ، فَشَرِبَتْ صَفْوَهُ ، وتَرَكَتْ كَدَرَهُ ، فَصَفْوُهُ لكم ، وكَدَرُهُ عليهم ».

**6.138-** Avf b. Mâlik anlatıyor:

"Zeyd b. Hârise ile birlikte Mûte savaşına gittim. Yemen halkından yardıma gelen biri de bana arkadaş olmuştu. Adamda kılıçtan başka bir şey yoktu. Müslümanlardan biri bir deve kesmişti; Yemenli, devenin derisinden bir kısmını istedi, o da verdi. Sonra o deriden kendine kalkan şeklinde bir şey yaptı. Sonra devam ettik, Mûte'de büyük bir Rum ordusu ile karşılaştık. Onlar arasında kızıl

bir ata binen biri vardı; atın eğeri altın yaldızlı, adamın silahı da altın yaldızlı idi. Bu Rum askeri, müslümanlara müthiş bir şekilde saldırıyordu. Yemenli gönüllü de onu vurmak için bir kayanın arkasına saklandı. Rum askeri onun önüne gelince, Yemenli kılıcıyla onun atının ayaklarını kesti. Rum askeri hemen yere düştü, Yemenli de üstüne atıldı ve onu öldürdü. Sonra hemen onun silahını ve atını aldı. Sonra Allah müslümanlara zafer nasip edince, Halid b. Velid onu çağırdı ve ele geçirdiği ganimetin bir kısmını ondan aldı.

Avf şöyle devam eder:

"Bunun üzerine ben Halid'e gittim ve ona;

"- Rasûlullah'ın (as.), düşmanın üzerinden çıkan malın onu öldürene âit olduğunu söylediğini bilmiyor musun?" dedim. Halid;

"- Biliyorum, ama bunu biraz fazla gördüm" dedi. Ben de;

"- Ya onu geri verirsin, ya da Rasûlullah'ın (as.) yanında seni utandırırım" dedim. Ama Halid, yine de vermedi.

Sonra Rasûlullah'ın (as.) yanında toplandığımız sırada ben, Yemenli gönüllünün olayını ve Halid'in yaptığını anlattım. Bunun üzerine Hz. Peygamber;

**"- Ya Halid, neden öyle yaptın?"** diye sordu. Halid de;

"- Malı fazla gördüm" dedi. Hz. Peygamber;

**"- Ondan aldığını geri ver!"** buyurdu.

Bunun üzerine ben de Halid'e;

"- İşte ya Halid, söylediğimi nasıl yaptım!" dedim. Hz. Peygamber;

**"- Nedir olay?"** diye sorunca, ben de (Halid'le aramızda geçen) olayı anlattım. O zaman Hz. Peygamber kızdı ve;

**"- Onu verme ya Halid!"** dedi, sonra da bize;

**"- Sizler, komutanlarımı bana bırakıyor musunuz ki? Onların işlerinin kaymağı sizin, kederi de onların oluyor"** dedi.[186]

## RİVÂYETLER

Bunu **Ebû Davud** tahric etti. **Müslim**'in rivâyeti de şöyledir:

---

[186] **Müslim,** Cihâd, 13/43-44; **Ebû Davud,** Cihâd, 137/2719-20.

"Zeyd b. Hârise ile birlikte Mûte savaşına gidenlerle beraber ben de gitmiştim. Yemenli bir gönüllü bana arkadaş oldu...." Sonra hadîsi Hz. Peygamber'den yukarıdaki gibi rivâyet etti.

Müslim böyle dedi, rivâyetin lafzını kaydetmedi. Yani Müslim, kendi kitabında daha önce zikrettiği rivâyeti kastetti. Yalnız o bu hadîste Avf'ın şöyle söylediğini de kaydetti:

"- Ya Halid! Rasûlullah'ın (as.), düşmanın üzerinden çıkan malın onu öldürene âit olduğunu söylediğini bilmiyor musun?" dedim. Halid;

"- Biliyorum, ama malı fazla gördüm" dedi.

**Müslim**'in diğer rivâyeti de şöyledir:

"Avf b. Mâlik şöyle dedi:

"Himyer'den bir adam, düşman ordusundan birini öldürmüş ve üzerindeki malını almıştı. Halid b. Velid ona engel oldu. Halid onların reisi idi."

Sonra Avf b. Mâlik Rasûlullah'a (as.) gitti ve durumu anlattı. Hz. Peygamber, Halid'e;

"- Düşmanın selebini neden ona vermedin?" diye sordu. O da;

"- Malı fazla gördüm ey Allah'ın Rasûlü" dedi. Rasûlullah (as.);

"- **Ver onu!"** buyurdu.

Sonra Halid, Avf'ın yanından geçerken, Avf onun eteğini çekti, sonra da;

"- Sana Rasûlullah'a (as.) söylerim demiştim, söylediğimi yerine getirdim mi?" dedi.

Hz. Peygamber bunu duydu, canı sıkıldı ve dedi ki:

"- **Verme ya Halid! Sizler komutanlarımı bana bırakıyor musunuz ki? Onlarla sizin misâliniz, şu adama benzer: Adam deve veya koyun çobanı olarak tutulur ve onları güder. Sonra sulama zamanı gelince, hayvanları suya götürür, suyun temizini kendisi içer, bulanık olanı bırakır. İşte temizi size kalmakta, bulaşığı da komutanlara düşmektedir."**

**İZAH**

Daha önce müteaddit defalar geçtiği üzere düşman askerinin üzerinden çıkan zatî eşyaya "**seleb**" denir ve bu mal onu öldürene verilir. Ancak bu olayda Hz. Peygamber'in de onu **Halid**'den alıp sahibine vermediği görülmektedir. Bu konuda çeşitli ihtimallerden söz edilmektedir. Kanâatimizce asıl sebep, kargaşa ve itâatsizliğin önüne geçmektir. Hz. Peygamber, önce **Halid**'e malı iâde etmesini emretmiş, fakat **Avf**'ın, eteğinden çekerek onu iğnelediğini görünce vazgeçmiştir. Muhtemelen **Halid** hakkında ileri-geri de konuşmuştur. İşte Hz. Peygamber komutana saygısızlık yapılmaması ve emre itâatsizlikte bulunulmaması gerektiğini göstermek için malı **Halid**'den almamıştır.

Nitekim Hz. Peygamber'in yaptığı benzetmede de, asıl çileyi ve sıkıntıyı komutanların çektiği, ganimet ve zaferin ise herkes tarafından paylaşıldığı ifâde edilmektedir. Üstelik ganimet mallarını toplayıp adâletle dağıtımını da onlar yaparlar. Dolayısıyla onların çektiği çile ve sıkıntıyı göze alarak, daha saygılı ve daha itâatkâr olmak gerekir.

**٦١٣٩ــ** (النعمان بن بشير رضي الله عنه) قال : « تلقَّانا رسولُ الله صلى الله عليه وسلم ، مُنصرَفنا من مؤتةَ ، فقال قائل : أنتم الفرَّارون ؟ فقال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم: **لا، بل هم الكرَّارون، وأنا فِئةُ كلِّ مسلم**». أخرجه...

**6.139-** Numan b. Beşîr şöyle dedi:

"Mûte'den döndüğümüzde bazıları;

"- Sizler kaçaklarsınız!" diye sataştı. Hz. Peygamber de;

**"- Hayır! Onlar tekrar tekrar dönüp savaşanlardır. Ben de her müslümanın sığınağıyım"** buyurdu.[187]

---

[187] Musannıfın kaynağına işaret etmediği bu hadîs, **Ebû Davud**'da uzun bir hadîsin içinde **İbn Ömer**'in rivâyeti olarak yer almaktadır; Cihâd, 96/2647. **Tirmizî**'de de yine **İbn Ömer** tarafından rivâyet edilmektedir; Cihâd, 36/1716.

## İZAH

**"Sığınağıyım"** diye tercüme ettiğimiz kelimenin aslı hadîste "**فئة**"olarak geçmektedir. Bu kelime; cemaat, takım, birlik, gurup gibi manalara gelir. Burada ise mağlup olan ordunun arkasında bulunan ve dağılan askerlere melce ve sığınak olan özel birlik anlamında kullanılmıştır. Bu sözüyle Hz. Peygamber, bozulan müslüman askerlerin savaştan kaçmayıp ordunun arkasında olan ve kendisinin de içinde bulunduğu birliğe katılmak için koşuştuklarını söyleyerek kendilerini teskin etmektedir. Hadîsteki bu ifâde Kur'ân-ı Kerîm'de de dile getirilmektedir:

***"Böyle bir günde kim -tekrar dönüp savaşmak için bir tarafa çekilmek veya diğer bir takıma katılmak halleri müstesnâ olmak üzere- kâfirlere arkasını dönüp kaçarsa, muhakkak Allah'tan bir gazâba uğramış olur. Onun varacağı yer de cehennemdir, o ne kötü âkıbettir."***[188]

İşte Hz. Peygamber, onların âyette tehdit edilen kötü âkıbete uğramayacaklarını, yine âyette istisnâ edilen bir davranışta bulunduklarını söyleyerek hem onları rahatlatmış, hem de onlara sataşan **Medîne**'deki müslümanları teskin etmişti.

*بعث أسامة بن زيد إلى الحُرَقات من جهينة*

## 21- ÜSÂME B. ZEYD'İN CÜHEYNE'NİN HUREKAT KABİLESİNE GÖNDERİLMESİ

٦١٤٠ ــ (خ م د ــ **أبو ظبيان [حصين بن جندب]**) قال : سمعتُ أسامةَ بنَ زيد يقول : «بعَثنا رسولُ الله صلى الله عليه وسلم إلى الحُرَقة ، فصبَّحنا القومَ فهزمناهم ، ولَحقتُ أنا ورجُل من الأنصار رجلا منهم ، فلما غَشيناه ، قال : لا إله إلا الله ، فكفَّ [عنه] الأنصاريُّ، وطعَنْتُهُ برُمْحِي ، حتى قتلتُه ، فلما قدِمْنا ، بلغَ النبيَّ صلى الله عليه وسلم ، فقال :

---

[188] Enfâl, 16.

يا أسامةُ ، أقتلتَهُ بعدما قال : لا إله إلا الله ؟ قلتُ : إنما كان متعوِّذا ، فقال : أقتلتَهُ بعدما قال : لا إله إلا الله ؟ فما زالَ يُكرِّرُها حتى تمنيتُ أنّي لم أكنْ أسلمتُ قبلَ ذلك اليوم ».

وفي رواية قال : « بعثنا رسولُ الله صلى الله عليه وسلم في سرِّيةٍ ، فَصبَّحْنا الحُرَقَات من جُهينة، فأدركتُ رجلا ، فقال : لا إله إلا الله ، فطعنته ، فوقع في نفسي من ذلك ، فذكرتُهُ للنبيِّ صلى الله عليه وسلم، فقال رسولُ الله – صلى الله عليه وسلم : أقال لا إله إلا الله وقتلتَهُ ؟ قال : قلتُ : يا رسولَ الله، إنما قالها خوفا من السِّلاح. قال : أفلا شققتَ عنْ قلْبه ، حتى تعلم أقالها ، أم لا؟ فما زال يكرِّرُها عليَّ ، حتى تمنيتُ أني أسلمتُ يومئذ ، قال : فقال سعد : وأنا والله لا أقتل مسلما حتى يقتله ذُو البُطَين – يعني : أسامةَ – قال : فقال رجل : ألم يقل الله : {وقاتلوهُمْ حتَّى لا تكونَ فتنَة ، ويَكونَ الدِّينُ كُلُّهُ لله} [الأنفال: ٣٩] ؟ فقال سعد : قد قاتلْنا حتى لا تكونَ فتنة ، وأنتَ وأصحابُك تريدون أن تقاتلوا حتى تكونَ فتنة ». أخرجه البخاري ، ومسلم.

وأخرج أبو داود نحو الأولى ، ولم يذكر الأنصاريَّ ، وإنما قال : « فضربناه حتى قتلناه».

قلتُ : هذا سعد المذكور في الحديث هو سعدُ بن أبي وقّاص ، وسبب هذا القول من سَعْد ، أن أسامةَ لما سمع هذا القول من رسول الله صلى الله عليه وسلم لم يُقاتلْ مسلما ، ولا شهدَ شيئا من الفتَن الحادثة بين الصحابة ، وكذلك سعد اعتزل عن الفتَن ، فلم يشهدْ منها شيئا، وقال : إني لا أُقْتُلُ إلا من يقتُلُه أسامةُ ، وليس لقوله هذا في الحديث مَدْخَل ، ولا له به تعلُّق.

**6.140-** Ebû Zıbyân Husayn b. Cündüb'den rivâyet edilmiştir:

Üsâme b. Zeyd'in şöyle söylediğini duydum:

"Rasûlullah (as.) bizi Hureka'ya gönderdi. Sabahleyin ansızın bastık yaptık ve onları bozguna uğrattık. Ben ve Ensâr'dan biri, onlardan bir adamı yakaladık. Adamı bastırıp öldüreceğimiz sırada; **'Lâ ilâhe illallâh'** dedi. Ensârî arkadaşım hemen elini çekti, ama ben mızrağımı sapladım ve onu öldürdüm. Medîne'ye dönünce, (Ensarî arkadaşım) bu olayı Hz. Peygamber'e anlattı, Rasûlullah (as.) bana;

**"- Ya Üsâme! *'Lâ ilâhe illallâh'* dedikten sonra da onu öldürdün öyle mi?"** dedi. Ben;

"- O ancak can korkusundan söylemişti" dedimse de, O yine;

**"- Lâ ilâhe illallâh dedikten sonra da onu öldürdün öyle mi?"** dedi. Bu sözü o kadar tekrar etti ki, ben, keşke o günden önce müslüman olmasaydım diye temenni ettim.[189]

RİVÂYETLER

Diğer bir rivâyet şöyledir:

"Rasûlullah (as.) bizi bir Seriyye ile sefere göndermişti. Cüheyne'nin Hurekat kabilelerine sabahleyin baskın yaptık. Onlardan bir adamı yakaladım. Adam hemen **'Lâ ilâhe illallâh'** dedi. Ama ben yine vurup öldürdüm. Sonra bu yaptığımdan içimi bir endişe kapladı. Durumu Rasûlullah'a (as.) anlattım. Hz. Peygamber;

**"- Adam *'Lâ ilâhe illallâh'* dedi ve sen onu öldürdün, öyle mi?"** dedi. Ben;

"- Ey Allah'ın Rasûlü; onu ancak silah korkusuyla söylemişti" dedim. O zaman Rasûlullah (as.);

**"- Bari kalbini de yarıp baksaydın da, bunu korkudan söyleyip söylemediğini anlasaydın!"** dedi. Hz. Peygamber bu sözü o kadar tekrar etti ki, ben, keşke o gün müslüman olsaydım diye temenni ettim.

Sonra Sa'd şöyle dedi: "Vallahi, şu küçük mideli –Üsâme'yi kastediyor- adam savaşmadıkça, ben hiçbir müslümanla savaşmam."

Bir adam da şöyle dedi:

"- Yüce Allah; ***'Fitne kalmayıncaya ve din bütünüyle Allah'ın oluncaya kadar onlarla savaşın!'***[190] buyurmadı mı?" Sa'd da;

"- Biz fitne kalmayıncaya kadar savaştık, ama sen ve arkadaşların fitne olsun diye savaşıyorsunuz" karşılığını verdi.

Bunları **Buharî** ve **Müslim** tahric etti.

**Ebû Davud** da ilk rivâyetteki gibi tahric etti, yalnız Ensârî'den söz etmedi, sadece; *"Adamı vurduk ve öldürdük"* dedi.

Ben derim ki:

---

[189] **Buharî**, Megâzî, 46; Diyât, 2; **Müslim**, İman, 41/158; **Ebû Davud**, Cihâd, 95/2643.

[190] Enfâl, 39.

"Hadîste zikredilen Sa'd, Sa'd b. Ebî Vakkas'tır. Sa'd'ın öyle konuşmasının sebebi şudur: Üsâme Rasûlullah'ın (as.) o sözünü duyunca, artık hiçbir müslümanla savaşmadı ve sahâbe arasında meydana gelen fitnelere asla katılmadı. Sa'd da onun gibi fitnelerden uzak durdu, hiç birine katılmadı. *'Ben ancak Üsâme'nin savaştığı kişilerle savaşırım'* dedi. Onun bu sözünün hadîse bir dahli ve alâkası yoktur"

## İZAH

**Huraka; Cüheyne** kabilesinin bir koludur. Onlarla **Benû Mürre b. Avf** arasında meydana gelen bir savaşta öldürdükleri adamları yaktıkları için, kendilerine "**Yakıcılar**" anlamında "**Huraka**" adı verilmişti.

**Üsâme**'nin de katıldığı bu savaşın ne zaman yapıldığı konusunda iki rivâyet vardır. Bunlardan birine göre **Üsâme**'nin komutanlığında hicrî sekizinci yılda yapılmıştı. Diğerine göre ise hicretin yedinci yılı Ramazan ayında **Gâlib b. Abdullah el-Leysî** komutasında yapılmış, **Üsâme** de o savaşa katılmıştı.

Bu savaşta **Üsâme**'nin öldürdüğü adamın isminin, **Mirdâs b. Nehîk el-Fezârî** veya **Mirdâs b. Amr el-Fedekî** olduğu rivâyet edilir. Müslümanlar kabileyi bastırdıklarında halk kaçmış, ama **Mirdâs** sürüsünü gütmeye devam etmiş, **Üsâme** ve arkadaşı gelince de onlara selâm vermiş ve müslüman olduğunu göstermek için de kelime-i tevhid getirmişti. Ama onun bu sözünü ölüm korkusuna hamleden **Üsâme,** kendisini öldürüp koyunlarını almıştı. Bu olay üzerine de; ***"Size selâm veren kimseye sen mü'min değilsin demeyin!"***[191] âyeti nâzil olmuştu.

"**Küçük mideli**" diye tercüme ettiğimiz "***butayn***" kelimesi "***batn***"ın küçültme ismidir. "***Batn***" da mide, karın demektir. Buna göre "***butayn***", midecik anlamına gelir. **Üsâme** şiş göbekli biri olduğu için, ona küçük göbekli anlamında "***Zû'l-butayn***" deniyordu. Aslında "**şişko**" demektir.

---

[191] Nisâ, 94.

Bu olaydan sonra **Üsâme** bir daha hiçbir müslümanla savaşmayacağına yemin etmiş, bu yüzden **Hz. Ali** taraftarı olmasına rağmen **Cemel** ve **Sıffîn** savaşlarında onun yanında yer almamıştı. Onun bu dikkatini ve hassasiyetini gören **Sa'd b. Ebî Vakkas** da, **Üsâme**'yi ölçü almış ve onun savaşmadığı kişilerle kendisinin de savaşmayacağını söylemişti.

**٦١٤١ــ (م ــ جندب بن عبد الله البجلي** رضي الله عنه) : « بعثَ **إلى** عَسْعَسَ بنِ سلامةَ زَمَنَ فتنةِ ابنِ الزُّبير ، فقال : **اجمع** لِي نفرا من **إخوانك حتى** أُحدِّثَهم. **فبعث رسولا إليهم** ، فلما اجتمعوا جاء **جُنْدُبٌ** ، **وعليه** بُرْنُس أصفرُ، **فقال:** تحدَّثوا بما كنتم تتحدَّثون به ، حتى دار الحديثُ ، فلما دار الحديثُ إليه : حَسَرَ البُرْنُسَ عن رأسه ، فقال : إني أتيتُكم ، ولا أريدُ أن أحدِّثكم إلا عن نبيِّكم صلى **الله عليه** وسلم ، **إنَّ** رسولَ **الله** صلى الله عليه وسلم **بعث بَعْثا** من **المسلمين** إلى **قوم** من المشركين ، وإنهم التقَوْا ، فكان رجل **من** المشركين إذا شاء أن يَقصِدَ إلى **رجل من** المسلمين **قَصَدَ** له فقتله ، وإن رجلا [من المسلمين] قَصَدَ غَفْلَتَه ، قال : وكنا نتحدَّثُ : أنه أسامةُ **بنُ زيد** – **فلما رفع عليه السيفَ**، قال : **لا** إله إلا الله ، فقتله ، فجاء البشيرُ إلى رسولِ **الله** صلى **الله عليه** وسلم ، فسأله **وأخبره** حتى **أخبره** خبرَ الرجل : **كيف صنع** ، فدعاه ، فسأله ، فقال : **لِمَ قَتلتَه؟ فقال:** يا رسولَ **الله** ، أوجعَ في المسلمين ، **وقتل فلانا** وفلانا – **وسمى له** نفرا – **وإني** حملتُ **عليه** ، فلما رأى السيفَ ، قال: لا إله إلا الله ، قال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم : **أقتلتَهُ** ؟ قال : **نعم** ، قال : **فكيف تصنع ب «لا إله إلا الله» إذا جاءت يوم القيامة** ؟ قال : يا رسولَ الله استغفر لي ، قال : **وكيف تصنع ب « لا إله إلا الله » إذا جاءت يوم القيامة** ؟ قال : **فجعل** لا يزيده على أن يقول : **فكيف تصنع ب « لا إله إلا الله » إذا جاءت يوم القيامة** ؟ ». **أخرجه مسلم.**

**6.141-** Cündüb b. Abdullah el-Becelî, İbn Zübeyr fitnesi zamanında As'as b. Selâme'ye[192];

---

[192] **Ebû Sufra, As'as b. Selâme el-Basrî**: Sahabîdir. Hz. Peygamber'den sonra **Basra**'da ikamet etmiştir. Hz. Peygamber'i dinlemediği, dolayısıyla ondan yaptığı rivâyetlerin mürsel olduğu da rivâyet edilmiştir. Kendisinden Erzak b. Kays ve Hasan el-Basrî rivâyet etti.

"- Arkadaşlarından bir gurubu topla da gel, onlarla konuşalım" diye haber göndermiş. O da hemen arkadaşlarına haber göndermiş. Hepsi bir araya gelince, Cündüb üzerinde sarı bir bornozla geldi ve;:

"- Konuştuğunuz şeye devam edin!" dedi. Herkes konuştuktan sonra söz kendisine gelince, bornozu başından açtı ve şöyle konuştu:

"Ben yanınıza geldim ama, size Peygamber'inizden bir hadîs nakletmeyi düşünmüyorum. Hz. Peygamber müslümanlardan bir gurubu, müşriklerden bir kabileye göndermişti. Taraflar birbirleriyle karşılaştılar. Eğer müşriklerden biri, müslümanlardan birini öldürmeyi istese öldürüyordu. müslümanlardan biri de, düşmanının gâfil bir anını gözetlemişti. Biz bu adamın Üsâme b. Zeyd olduğunu söylüyorduk. O kılıcını kaldırınca, hasmı;

"- **Lâ ilâhe illallâh**" demiş, buna rağmen onu öldürmüştü. Sonra (zafer) müjdecisi Hz. Peygamber'e geldi. Rasûlullah (as.) sordu, o da anlattı, hatta o adamın yaptığı şeyi de söyledi. Bunun üzerine Hz. Peygamber onu çağırdı ve;

"- **Neden öldürdün onu?**" diye sordu. O da;

"- Ey Allah'ın Rasûlü! Müslümanların çok canını yakmıştı; -isim vererek- falanı, falanı öldürmüştü. Ben de ona saldırdım, kılıcı görünce de 'Lâ ilâhe illallâh' dedi" diye karşılık verdi. Hz. Peygamber;

"- **Onu öldürdün öyle mi?**" diye sordu.

"- Evet" deyince de;

"- **Kıyâmet günü gelince *'Lâ ilâhe illallâh'* ile ne yapacaksın?**" buyurdu. O da;

"- **Ey Rasûl, benim için mağfiret dile!**" diye yalvardı. Hz. Peygamber yine;

"- **Kıyâmet günü gelince *'Lâ ilâhe illallâh'* ile ne yapacaksın?**" buyurdu.

Hz. Peygamber; "**Kıyâmet günü gelince *'Lâ ilâhe illallâh'* ile ne yapacaksın?**" demekten başka bir şey söylemiyordu."[193]

---

[193] **Müslim**, İman, 41/160.

## İZAH

Bu rivâyette **Cündüb**'ün insanlara söylediği **"Size Peygamber'inizden bir hadîs nakletmeyi düşünmüyorum"** cümlesindeki nefiy edâtı *"lâ"*nın zâid olması muhtemeldir. Çünkü **Cündüb** yine Hz. Peygamber'den rivâyette bulunmaktadır. Eğer *"lâ"*nın zâid olduğu düşünülürse cümle **"Size Peygamber'inizden bir hadîs nakletmeyi düşünüyorum"** anlamına gelir. Arapça'da nefiy edâtı *"lâ"*nın zâid olarak kullanılması mümkündür ve Kur'ân'-ı Kerîm'de de bunun örnekleri vardır.

Bu edâtın zâid olmadığı kabul edilecek olursa, **Cündüb**'ün önce Hz. Peygamber'den bir şey rivâyet etmeyi düşünmediği, kendinden bir şeyler söyleyerek nasihatlerde bulunduğu, ama sonra mezkür hadîsi rivâyet ettiği düşünülebilir.

## غزوة الفتح

## 22- MEKKE FETHİ

٦١٤٢ـــ (خ م د ت ـــ **علي بن أبي طالب** رضي الله عنه) قال عُبيد الله بنُ أبي رافع - وكان كاتبا لعليّ - سمعتُ عليّا - رضي الله عنه - يقول : « **بعثني** رسولُ الله صلى الله عليه وسلم، أنا والزبيرَ والمقدادَ، فقال : **انطلقوا حتى تأتوا رَوْضةَ خَاخ ، فإن بها ظَعينة معها كتاب ، فخذوه منها** ، فانطلقنا تتعادى بنا خيلُنا حتى أتينا الرَّوضة ، فإذا نحن بالظَّعينة ، فقلنا: أخرجي الكتاب. قالت: ما معي من كتاب ، فقلنا : لتُخرِجنَّ الكتابَ أو لتُلْقِيَنَّ الثيابَ ، فأخرجتْهُ من عِقاصها، قال : فأتينا به النبيَّ صلى الله عليه وسلم ، فإذا فيه : من حاطبِ بنِ أبي بَلْتَعَةَ إلى ناس من المشركين من أهلِ مكةَ ، يخبرُهُم ببعض أمرِ رسولِ الله صلى الله عليه وسلم. فقال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم : **يا حاطبُ، ما هذا؟** فقال: يا رسول الله، لا تعجَلْ عليَّ ، إني كنتُ امرءا مُلْصَقا في قريش ، ولم أكنْ من أنفُسهم ، فكان من معَكَ من المهاجرين لهم قرابة يَحْمُون بها أموالهم وأهليهم بمكةَ، فأحبَبْتُ - إذْ فاتني ذلك من النسب فيهم - أن أتَّخذَ فيهم يدا يحمون بها قرابتي، وما فعلتُ كفرا ، ولا ارتدادا عن ديني ، ولا رضى بالكفر بعد الإسلام. فقال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم : **إنَّهُ قَد صَدَقَكم.** فقال عمرُ : دعني يا رسول

الله أضربْ عُنُق هذا المنافق. فقال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم : إنه قد شهد بدرا ، وما يدريك لعل الله اطَّلعَ على أهل بدر ، فقال : اعملوا ما شئتم ، فقد غفرتُ لكم. قال : فأنزل الله عز وجل : {يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لا تَتَّخِذُوا عَدُوِّي وَعَدُوَّكُمْ أَوْلِيَاءَ} [الممتحنة: ١] .«

وفي رواية أبي عبد الرحمن السلمي [عن علي] قال : بعثني رسولُ الله صلى الله عليه وسلم والزبيرَ بنَ العوام وأبا مَرْثَد - وكلُّنا فارس... ثم ساقه بمعناه. ولم يذكر نزول الآية، ولا ذَكَرَها في حديث عبيد الله بعضُ الرواة وجَعَلَها بعضُهم من تلاوة سفيان وقال سفيان: لا أدري الآية في الحديث، أو من قول عمرو يعني ابنَ دينار.

وفي رواية نحوه ، وفيه : « حتى أدركناها حيث قال لنا رسولُ الله صلى الله عليه وسلم تسيرُ على بعير لها ، فقلنا : أينَ الكتابُ الذي معك ؟ قالت : ما معي من كتاب فأنخنا بعيرَها ، فابْتغَينا في رَحْلِها ، فما وجدنا شيئا فقال صاحباي : ما نرى معها كتابا ، فقلتُ : لقد علمنا ما كذبَ رسولُ الله صلى الله عليه وسلم ، وما كَذَبَ ، والذي يُحلَف به لَتُخْرِجِنَّ الكتاب، أو لأُجَرِّدَنَّك ، فأهْوَتْ إلى حُجزَتها وهي مُحتَجِزَة بكساء - فأخرجت الصحيفة من عقاصها ، فأتينا بها رسولَ الله صلى الله عليه وسلم.... » وذكر الحديث. أخرجه البخاري، ومسلم. وأخرج أبو داود والترمذي الرواية الأولى.

**6.142-** Hz. Ali'nin kâtibi Ubeydullah b. Ebî Râfi anlatıyor:

Hz. Ali'nin şöyle söylediğini işittim:

"Rasûlullah (as.) beni, Zübeyr'i ve Mikdâd'ı yola çıkardı;

**"- Hâh ravzasına gidin! Orada mahfe içinde bir kadın bulacaksınız; onda bir mektup var, mektubu alıp getirin!"** dedi.

Biz de hemen yola çıktık. Atlarımız bizi sür'atle götürdü, nihayet ravzaya geldik. Orada kadını bulduk. Kendisine;

"- Mektubu çıkar!" dedik. Kadın;

"- Bende mektup yok" deyince;

"- Ya mektubu çıkarırsın, ya da seni çırılçıplak soyarız!" dedik. Bunun üzerine bağını çözüp mektubu çıkardı. Mektubu alıp Hz. Peygamber'e götürdük. Mektup *"Hâtıb b. Ebî Beltea'dan Mekkeli*

*müşriklere...*" diye yazılmıştı ve müşriklere Hz. Peygamber'in yaptığı hazırlıkları haber veriyordu. Rasûlullah (as.);

"**-Bu nedir ya Hâtıb?!**" diye sordu. O da şöyle söyledi:

"- Benim hakkımda acele karar verme ey Allah'ın Rasûlü! Ben, Kureyş'e dışardan katılan biriyim, onlardan biri değilim. Senin yanında bulunan Muhâcirlerin ise Mekke'de akrabaları var; onlar bunların Mekke'deki mallarını ve âilelerini himâye ediyorlar. Ben de nesepten kaybettiğimi, Mekke'deki yakınlarımı himâye edecek bir el bularak kazanmak istedim. Ben bunu asla küfürden, dinimden döndüğümden ve İslâm'dan sonra küfre râzı olduğumdan yapmadım."

Bunun üzerine Hz. Peygamber;

"**- Hâtıb size doğruyu söyledi**" buyurdu. Hz. Ömer;

"- Ey Allah'ın Rasûlü; bırak da şu münafığın boynunu vurayım" dedi. Ama Rasûlullah (as.);

"**- O Bedir savaşına katılmıştır. Ne biliyorsun, belki Allah Bedir ehlinin durumuna muttali oldu da; *'İstediğinizi yapın, sizleri bağışladım'* buyurdu**" dedi.

Bu olay üzerine Allah; ***"Ey iman edenler! Benim de sizin de düşmanınız olan insanları dost edinmeyin!.."***[194] âyetini indirdi.[195]

## RİVÂYETLER

Ebû Abdurrahman es-Sülemî'nin Hz. Ali'den rivâyeti de şöyledir:

---

[194] Mümtehine, 1.

[195] **Buharî**, Megâzî, 9, 47; Cihâd, 141, 195; Tefsîr, 60/1; İsti'zân, 23; İstitâbe, 9; **Müslim**, Fedâilu's-Sahâbe, 36/161; **Ebû Davud**, Cihâd, 108/2650-51; **Tirmizî**, Tefsir, 60/1.

"Rasûlullah beni, Zübeyr b. Avvâm'ı ve Ebû Mersed'i[196] gönderdi. Hepimiz de süvari idik..." Sonra hadîsi aynı manada sevk etti. Yalnız âyetin nüzûlü ile ilgili kısmı zikretmedi. Ubeydullah'ın rivâyetinde bazı râviler onu zikretmemişlerdi. Bazıları da onu Süfyân'ın tilâveti olarak kaydettiler. Süfyan; "Bu âyet, hadîsten mi, yoksa Amr b. Dînâr'ın sözünden naklen mi rivâyet edilmiştir, bilmiyorum" dedi.

Hadîsin başka bir rivâyetinde şu sözler de yer alır:

"Kadın devesiyle giderken, Rasûlullah'ın (as.) bize söylediği yerde kendisine yetiştik:

"- Yanındaki mektup nerde?" dedik. Kadın;

"- Yanımda mektup yok!" dedi. Hemen devesini çökerttik, eşyasını aradık, ama bir şey bulamadık. Arkadaşlarım;

"- Kadında mektup yok!" dediler. Ben;

"- Biz Rasûlullah'ın (as.) kesinlikle yalan söylemediğini biliyoruz. Binâenaleyh o asla yalan söylemedi. Kendisine yemin edilen Allah'a yemin ederim ki, ya mektubu çıkarırsın, ya da seni soyacağım!" dedim. O zaman kadın, elini eteğinin kuşağına uzattı. Mektup kadının kuşağında bir keseye sarılmıştı. Kadın ipini çözüp mektubu çıkardı. Biz de mektubu alıp Rasûlullah'a (as.) getirdik..."

Bunları **Buharî** ve **Müslim** tahric etti. İlk rivâyeti **Ebû Davud** ve **Tirmizî** de tahric ettiler.

## İZAH

**Hâtıb, Mekke**'den hicret eden müslümanlardan biriydi. Ancak aslen Yemenli idi, **Benû Hanîfe** kabilesine mensuptu. **Yemen**'den **Mekke**'ye gelmiş, önce **Benû Esed**'in halîfi, sonra da **Zübeyr b. Avvâm**'ın halîfi olarak oraya yerleşmişti. **Medîne**'ye hicret ettiğinde

---

[196] **Ebû Mersed, Künnâz b. el-Husayn b. Yerbû' b. Amr el-Ğanevî**: ö. 12/633. Sahabîdir. Rasûlullah'ın (as.) âzâdlısı ve Hz. Hamza'nın halîfi idi. Hicretten sonra Hz. Peygamber onu Ubâde b. Sâmit'le kardeş yapmıştı. **Bedir** ehlindendir. Hz. Peygamber'den sonra Şam'da oturdu. Hz. Ebû Bekir döneminde **Medîne**'de öldüğü veya **Ecnâdeyn** savaşında şehîd edildiği rivâyet edilir. Kendisinden Vâsile b. el-Eska' rivâyet etti. Hadîsi **Müslim, Ebû Davud, Tirmizî** ve **Nesaî**'de tahric edilmiştir.

geride annesi, çocukları ve kardeşleri kalmıştı ve **Mekke**'de onları koruyacak bir yakını da yoktu. Kendisi pek çok önemli hizmetler görmüştü. **Bedir** savaşına katılmış, Hz. Peygamber'in elçisi olarak **Mısır**'a gitmiş, **Mukavkıs**'ın hediye ettiği **Mâriye** ve kızkardeşi **Sîrîn** ile **Düldül** adlı atı ve diğer hediyeleri alıp Rasûlullah'a (as.) getirmişti. Daha sonra **Hz. Ebû Bekir**'in elçisi olarak da **Mısır**'a gitmiş ve onlarla sulh akdetmişti. Hicrî 30'da vefat etmiş, cenazesini de Halife **Hz. Osman** kıldırmıştı.

Olayın cereyan ettiği sıralarda Hz. Peygamber, gizlice hazırlık yapıyordu. Bu hazırlığın **Mekke** için yapıldığını tahmin eden **Hâtıb**, Kureyş'e haber vererek onlara bir iyilik yapmayı düşünmüş, böylece onların da **Mekke**'deki yakınlarını himâye edebileceklerini hesap etmişti. **İkrime b. Ebî Cehil, Safvân b. Ümeyye** ve **Süheyl b. Amr**'a gönderdiği mektupta şunları yazmıştı:

**"Ey Kureyş! Rasûlullah (as.) size sel gibi bir ordu hazırlıyor, gece baskını gibi üzerinize çökecek. Vallahi o, tek başına bile gelse, Allah mutlaka onu size gâlip getirir. Çünkü Allah, ona vadettiğini verir. Binâenaleyh başınızın çaresine bakın."**

**Hâtıb** mektubu, **Abdülmuttalib** sülâlesinden birinin **Ümmü Sâre** adında âzâdlı bir câriyesi ile göndermişti. Bu câriye müslüman olmamış, yoksul düştüğü için **Medîne**'ye gidip Hz. Peygamber'den yardım istemişti. Hz. Peygamber de ona gerekli yardımın yapılmasını sağlamıştı. **Hâtıb**, işte bu kadına on dinar vererek Mekkelilere söz konusu mektubu göndermişti.

Ama kadın **Medîne**'den hareket edince, Cibrîl durumu Rasûlullah'a (as.) haber vermiş, Hz. Peygamber de derhal olaya el koymuştu.

**Hâtıb,** mektubu yazma gerekçesini Rasûlullah'a (as.) hadîste geçtiği gibi anlatmıştı. Yazdığı mektupta da imana aykırı bir husus yoktu ve mektup onun sözlerini doğrulamakta idi. İşte bundan dolayı Rasûlullah (as.) da onu bağışlamıştı.

Bu hadîs, mü'minlerin günahlardan masum olmadığına ve günah işlese de cennete girebileceğine delildir. Dolayısıyla günah işleyen müslüman'ın kâfir olacağını söyleyenleri reddetmektedir.

Hz. Peygamber'in gizlice gönderilen mektuptan haberdar olması ve kadını nerede bulacaklarını da haber vermesi, hiç şüphesiz nübüvvet alametlerindendir.

Hadîste geçen "**dilediğini yapabilirsin, sizi bağışladım**" cümlesi, uzun tartışmalara yol açmıştır. Çünkü bu cümle, İslâm'ın genel prensiplerine aykırıdır. Bazıları bunu, geçmişte yaptıklarınızı bağışladım manasına hamletmişse de, **Hâtıb**'ın işlediği suçun **Bedir**'den sonra olduğu hatırlatılarak reddedilmiştir.

Bazıları ise onların günah işlemeyeceklerine hamletmiş, ama görüldüğü gibi günah işlemişlerdir; dolayısıyla bu görüş de haklı gözükmemektedir.

Bazı âlimler de **Bedir** ehlinin özel bir konuma sahip olduğuna hamletmişlerdir. Diğer insanlardan farklı olarak onların her şeyden muâheze edilmeyecekleri manasını vermişlerdir.

**İbn Hacer** de bundan, yapılan sâlih amellerin, işlenen günahları bile affettirecek bir fonksiyona sahip olduğu manasını çıkarır.

**Hâh** bostanı, **Medîne-Mekke** yolu üzerinde, **Medîne**'ye 12 mil mesafede, **Zülhuleyfe**'ye yakın bir yerdir.[197]

**٦١٤٣ــ (م ــ عمر بن الخطاب** رضي الله عنه) قال : « كتبَ حاطِبُ بن **أبي** بلتعة **إلى** أهل مكةَ ، **فأطْلع** الله نبيَّه صلى الله عليه وسلم على ذلك ، فبعث **عليا والزبيرَ** في أثر الكتاب، فأدْركا المرأةَ على بعير ، **فاستخرجاه** من **قُرُونها** ، **فأتيا** به رسولَ الله صلى الله عليه وسلم ، **فأرسل إلى** حاطب ، فقال: **يا حاطبُ** ، **أنتَ كتبتَ هذا الكتاب** ؟ قال : **نعم** ، يا رسول الله ، قال : **فما حملك على ذلك** ؟ قال : يا رسولَ **الله** ، أَمَا والله إِني **لَناصِح لله ولرسوله** ، **ولكني** كنتُ غريبا في أهْل مكةَ ، وكانَ **أهلي** بين **ظَهْرَانيْهم** ، **وخشيتُ** عليهم ، **فكتبتُ** كتابا **لا يضر الله ورسولَهُ** شيئا ، وعسى أن يكونَ منفعة لأهلي، **قال عمر** : **فاخترطتُ سيفي**، ثم قلتُ : يا رسولَ الله **أمْكنِّي من حاطب**، فإنَّهُ قد كَفَرَ ، **فأضربَ عُنُقَه** ، **فقال** رسولُ

---

[197] Daha fazla bilgi için bkz., **İbn Hacer**, XIV, 315-20.

الله صلى الله عليه وسلم : **يا ابنَ الخَطَّاب ، ما يُدريك ؟ لعل الله قد اطَّلعَ على** هذه العصَابة من أهل بدر ، **فقال : اعملوا ما شئتم فقد غفرتُ لكم**». أخرجه مسلم.

**6.143-** Hz. Ömer anlatıyor:

"Hâtıb b. Ebî Beltea Mekkelilere bir mektup yazdı. Yüce Allah da bunu Peygamber'ine bildirdi. Hz. Peygamber de Ali ve Zübeyr'i mektubun arkasından gönderdi. Bunlar kadını, deve üzerinde yakaladılar, mektubu kendisinden alıp Rasûlullah'a (as.) getirdiler. Hz. Peygamber Hâtıb'ı çağırttı. Ona;

**"- Bu mektubu sen mi yazdın, ya Hâtıb?"** diye sordu. O da;

"- Evet ey Allah'ın Rasûlü" dedi.

**"- Neden yazdın?"** diye sorunca da şunları söyledi:

"- Ey Allah'ın Rasûlü! Vallahi ben, Allah ve Rasûlü için nasihat ettim. Ama ben, Mekke'de kimsesiz biriyim; âilem onların arasındadır. Onların başına bir hal gelmesinden korktum da Allah ve Rasûlüne asla zarar vermeyecek bu mektubu yazdım. Böylece belki âileme faydam olur diye düşündüm."

Hz. Ömer der ki: "Hemen kılıcımı sıyırdım, sonra da;

"- Ey Allah'ın Rasûlü; Hâtıb'ı bana ver, şüphesiz o kâfir olmuştur, boynunu vurayım" dedim. Hz. Peygamber de şöyle söyledi:

**"- Ey Hattâb'ın oğlu! Nerden biliyorsun; belki Allah Bedir'e katılan şu gurubun durumuna muttali oldu da, onlar için** ***'İstediğinizi yapın, sizleri bağışladım'*** **buyurdu."**[198]

**٦١٤٤ــ** (خ م ــ **عبد الله بن عباس** رضي الله عنهما): «أَنْ رسولَ الله صلى الله عليه وسلم غزا غزوة الفتح في رمضان». قال الزهري: وسمعتُ سعيدَ بنَ المسيَّب يقول مثل ذلك. أخرجه البخاري.

---

[198] Musannıf, hadîsi **Müslim**'in tahric ettiğini kaydetmiş, ancak orada bulunamamıştır. Bu rivâyet, **Mecmau'z-Zevâid**'de (IX, 303-304), **Ebû Ya'la, Bezzâr** ve **Taberânî**'ye atıfta bulunularak zikredilmekte ve sahih bir senedle rivâyet edildiği belirtilmektedir.

وفي رواية له ولمسلم: «أن النبيَّ صلى الله عليه وسلم خرج [في رمضان] من المدينةِ ، ومعه عشرة آلاف ، وذلك على رأس ثمانِ سنين ونصف من مَقْدَمه المدينةَ ، فسار بمن معه من المسلمين إلى مكةَ ، يصوم ويصومون ، حتى بلغ الكَدِيدَ - وهو ما بين عُسفَان وقُدَيد - أفطَر وأَفطَروا » إلا أن لفظ البخاري أتمُّ وأطولُ ، وهو هذا ، وقد تقدَّم لهذا رواياتٌ في «كتاب الصوم» من حرف الصاد.

**6.144-** Abdullah b. Abbas şöyle dedi:

"Rasûlullah (as.) Fetih gazâsını Ramazan ayında yaptı."

Zührî; "Saîd b. el-Müseyyeb'in de böyle söylediğini işittim" dedi.[199]

**RİVÂYETLER**

Bunu **Buharî** tahric etti. **Müslim**'in rivâyeti de şöyledir:

"Hz. Peygamber Ramazan ayında 10.000 kişi ile Medîne'den yola çıktı. Bu sefer, Hz. Peygamber'in Medîne'ye gelişinden sekiz buçuk yıl sonra yapıldı. Yanındaki müslümanlarla birlikte Mekke'ye doğru yola koyuldu; kendisi oruçlu idi, yanındakiler de oruçlu idiler. Usfân ile Kudeyd arasındaki Kedîd mevkiine geldiklerinde orucunu açtı, yanındakiler de oruçlarını açtılar."

Yalnız bu hadîsin **Buharî**'deki rivâyeti, daha uzun ve daha tamdır. Bu hadîsin muhtelif rivâyetleri Kitâbu's-Savm'da geçmişti.[200]

**İZAH**

**Usfân; Medine** ile **Mekke** arasında, **Mekke'**ye üç konak mesafede bir yer adıdır.

Hz. Peygamber'in fetih yılında **Medine'**den **Mekke'**ye doğru Ramazan ayında yola çıktığı bilinmektedir. Hemen hemen bütün rivâyetler, bu konuda ittifak halindedirler. **Medîne'**den, Ramazan başladıktan sonra yola çıkılmış, yol on iki gün sürmüş ve **Mekke'**de de on dokuz gün kalınmıştı.

---

[199] **Buharî**, Megâzî, 47; Savm, 34; Cihâd, 106; **Müslim**, Sıyâm, 15/88.

[200] Bkz., hadîs no; 4586, 4588.

**٦١٤٥ــ (خ ــ عروة بن الزبير رضي الله عنهما)** قال: لما سارَ رسولُ الله صلى الله عليه وسلم عامَ الفتح ، فبلغ ذلك قريشا ، خرج أبو سفيانَ بنُ حرب ، وحكيمُ بنُ حزام، وبُدَيْلُ بنُ وَرقاءَ ، يلتمسون الخبر عن رسول الله صلى الله عليه وسلم فأقبلوا يسيرون ، حتى أتَوا مَرَّ الظَّهران ، فإذا هم بنيران، كأنها نيرانُ عَرَفَةَ ، فقال أبو سفيان : ما هذه ؟ لكأنها نيران عرفةَ ، فقال بُديل بنُ ورقاءَ : نيرانُ بني عمرو ، فقال أبو سفيان : عمرو أقلُّ من ذلك، فرآهم ناس من حَرَس رسولِ الله صلى الله عليه وسلم ، فأدركوهم فأخذوهم ، فأتوا بهم رسولَ الله صلى الله عليه وسلم ، فأسلم أبو سفيان ، فلما سارَ قال للعباس : احبس أبا سفيان عند خَطْم الجبل ، حتى ينظرَ إلى المسلمين ، فحبَسَهُ العباسُ ، فجعلت القبائل تمرُّ مع النبيِّ صلى الله عليه وسلم ، تمرُّ كتيبة كتيبة على أبي سفيان ، فمرَّتْ كتيبة ، فقال: يا عباس، مَنْ هذه ؟ قال : هذه غفَار ، قال : مالي ولغفار ، ثم مرتْ جُهينةُ ، فقال : مثل ذلك، ثم مرَّتْ سعدُ ابنُ هُذَيم ، فقال مثل ذلك ، ثم مرت سُلَيم ، فقال مثل ذلك ، حتى أقبلت كتيبة لم يُرَ مثلُها ، قال: مَن هذه ؟ قال: هؤلاء الأنصار، عليهم سعدُ بنُ عُبادَةَ معه الرايةُ ، فقال سعدُ بنُ عبادةَ : يا أبا سفيان «اليومَ يومُ الملْحَمَة ، اليومَ تُستحلُّ الكعبةُ ، فقال أبو سفيان : يا عباس ، حبَّذا يومُ الذِّمار ، ثم جاءت كتيبة ، وهي أجَلُّ الكتائب ، فيهم رسولُ الله صلى الله عليه وسلم وأصحابُهُ ، ورايةُ النبيِّ صلى الله عليه وسلم مع الزبير ، فلما مرَّ رسولُ الله صلى الله عليه وسلم بأبي سفيان ، قال : ألم تعلم ما قال سعدُ بنُ عُبادَةَ ؟ قال : ما قال ؟ قال : قال كذا وكذا ، فقال : كَذَبَ سعد ، ولكن هذا يوم يُعظِّم الله فيه الكعبة [ويوم تُكْسَى فيه الكعبةُ] قال : وأَمَرَ رسولُ الله صلى الله عليه وسلم أن تُركَزَ رايتُهُ بالحُجُون ، قال عروةُ : فأخبرني نافعُ بنُ جُبَير بن مطعم قال: سمعتُ العباس يقول للزبير [بن العوام]: يا أبا عبد الله ، أهاهنا أمَرَكَ رسولُ الله صلى الله عليه وسلم أن تركز الراية ؟ قال : نعم ، قال : وأمر رسولُ الله صلى الله عليه وسلم يومئذ خالدَ بنَ الوليد أن يدخلَ من أعلى مكةَ من كَدَاءَ، ودخل النبيُّ صلى الله عليه وسلم من كُدَيّ ، فَقُتِلَ من خيل خالد بن الوليد يومئذ رجلان : حُبَيْش بنُ الأشعر وكُرْزُ بنُ جابر الفهريُّ ». أخرجه البخاري.

**6.145-** Urve b. ez-Zübeyr anlatıyor:

"Rasûlullah (as.) fetih yılında yola çıkınca, bu haber Kureyş'e ulaşmıştı. Ebû Süfyan b. Harb, Hakîm b. Hizâm ve Büdeyl b. Verka, Hz. Peygamber'in gelişi hakkında haber toplamak üzere Mekke'den çıktılar, Merru'z-Zehrân'a kadar geldiler. Orada, sanki hacıların Arafat'ta yaktıkları ateşler gibi, her tarafta ateşlerin yandığını görünce, Ebû Süfyan;

"- Bu ateşler de neyin nesi? Sanki Arafat'taki ateşler gibi!.." diye sordu. Büdeyl b. Verka;

"- Belki Benû Amr kabilesinin ateşleridir!" deyince, Ebû Süfyan;

"- Benû Amr'ın ateşi, bundan çok daha az olmalıydı!" dedi.

Sonra Rasûlullah'ın (as.) devriyelerinden bazıları onları gördü. Hemen gidip yakaladılar ve Rasûlullah'ın (as.) huzuruna getirdiler. Ebû Süfyan müslüman olur. Dönecekleri sırada Hz. Peygamber, Abbas'a;

**"- Ebû Süfyan'ı şu dağın tepesinde durdur da, müslümanları görsün!"** dedi. Abbas da orada onu durdurur. Kabileler Hz. Peygamber'le birlikte bölük bölük Ebû Süfyan'ın önünden geçmeye başladılar. Ebû Süfyan, bir bölük geçerken Abbas'a;

"- Bunlar kim?" diye sordu. Abbas da;

"- Ğifâr kabilesi" dedi. Ebû Süfyan;

"- Ğifâr'dan bana ne!" diye karşılık verdi.

Sonra Cüheyne kabilesi geçti. Ebû Süfyan yine aynı şeyi söyledi. Sonra Sa'd b. Hüzeym kabilesi geçti, yine aynı şeyleri söyledi. Sonra Süleym kabilesi geçti, yine aynı şeyleri söyledi. Arkasından, misli görülmemiş bir bölük geçti;

"- Bunlar kim?" diye sordu. Abbas;

"- Bunlar Ensâr! Başlarındaki Sa'd b. Ubâde'dir, yanında da bayrak var" dedi. Yanlarına gelince Sa'd b. Ubâde;

"- Ya Ebâ Süfyan! Bu gün, savaş günüdür! Bugün Kâbe'de (kan dökmenin) helâl kılındığı gündür!" dedi. Bunun üzerine Ebû Süfyan, Abbas'a;

"- Ya Abbas! Bu gün, güzel bir koruma günüdür" dedi.

Sonra bir bölük daha geçti; bu, daha önce geçenlerin en haşmetlisiydi.[201] Hz. Peygamber ve yakın arkadaşları da bunların arasındaydı. Peygamber sancağı da Zübeyr'in elindeydi. Rasûlullah (as.) Ebû Süfyan'ın önüne gelince, Ebû Süfyan;

"- Sa'd b. Ubâde ne dedi, biliyor musun?" diye sordu. Hz. Peygamber de;

"- **Ne dedi?"** diye sordu.

"- Şöyle şöyle söyledi" deyince, Rasûlullah (as.);

"- **Sa'd yanlış söyledi. Bu gün Allah'ın, Kâbe'nin şanını yüceltececeği bir gündür! Bu gün Kâbe'ye örtünün giydirileceği gündür"** dedi.

Sonra Hz. Peygamber, bayrağın Hacun mevkiine dikilmesini emretti.

Urve şöyle söyledi:

"Bana Nâfi b. Cübeyr b. Mut'ım şöyle haber verdi:

"Abbas'ın Zübeyr b. Avvâm'a şöyle söylediğini işittim:

"- Ya Ebâ Abdullah! Hz. Peygamber'in sana bayrağı dikmeni emrettiği yer burası mıdır?"

Zübeyr;

"- Evet" dedi.

Rasûlullah (as.) o gün Halid b. Velid'e, Mekke'ye şehrin üst tarafındaki Kedâ yolundan girmesini emretti. Kendisi ise (Mekke'nin alt tarafındaki) Küdâ yolundan girmişti. O gün Halid b. Velid'in süvarilerinden iki kişi; Hubeyş b. el-Eş'ar[202] ile Kürz b. Cabir el-Fihrî[203] öldürüldü."[204]

---

[201] **Câmiu'l-Usûl'de** "*ecellu*" şeklinde yazılan buradaki kelime, **Buharî**'nin matbu nüshasında "*ekallu*" diye, yani "**sayıca en az olanıydı**" şeklinde zaptedilmiştir. "*Ecellu*" şekli, muhtemelen **Humeydî**'nin zaptıdır.

[202] **Ebû Sahr, Hubeyş b. Halid b. Munkız el-Huzâî el-Kâ'bî el-Eş'ar**: Sahabîdir. **Mekke** fethi Halid b. Velid'in komuta ettiği birliğin içinde bulunuyordu ve o sırada vuku bulan bir çatışmada şehîd edildi.

[203] **Kürz b. Cabir b. Huseyl el-Fihrî el-Kuraşî**: ö. 8/629. Sahabîdir. Hicretten önce müslüman olmuştu. Ureyne kabilesine sevk edilen askerî birliğin komutanıydı. **Mekke** fethine farklı bir yoldan katılmış, yolda müşriklerle karşılaşmış ve onlar tarafından şehîd edilmişti.

## İZAH

**Hudeybiye** sulhu, Müslümanların önünü iyiden iyiye açmıştı. Bu sayede Müslümanların sayısı çok büyük bir hızla çoğalmıştı. Bu durum Mekkelilerin dirençlerini de büyük ölçüde kırmıştı. İslâm'ın nihaî zaferi de, ancak **Mekke**'nin alınmasıyla mümkün olacaktı. Çünkü bütün Arapların gözü, eskiden beri daima **Mekke**'ye bakardı.

İşte bu durumu herkesten iyi bilen Hz. Peygamber de, **Mekke**'nin fethi zamanının geldiğine karar verir.

## MEKKE'NİN FETHİ

Hz. Peygamber Arap yarımadasında hâkimiyetini tesis edebilmesi için mutlaka **Mekke**'yi ele geçirmesi gerektiğini biliyordu. Bu hedefini de adım adım gerçekleştiriyordu. Hedefine ulaşmak için de en çok dikkat ettiği husus, can kaybını asgarî sınırda tutmaktı. Bunun için de önce Kureyş'in bütün can damarlarını kesmeye çalıştı. Önce **Hudeybiye** anlaşmasıyla kabileler arası bağlarını kesti. **Mekke**'nin kuzeyinde, güneyinde ve batısında hep müslüman kabileler iskân etmekteydi. Kuzeydeki **Hayber** bölgesi de müslümanların eline geçmişti. Sonra hayatları ticârete bağlı olan **Mekke**'nin ticâret yollarını kontrol altına aldı. Gerek **Suriye** ve **Mısır**'a varan ticaret yollarını, gerek **Necid** üzerinden **Irak**'a giden yolları kontrol altına aldı. Kureyşlilerin hububat anbarı mesabesinde olan **Yemâme**'yi de kontrol altına alınca, **Mekke**'de kıtlık başgösterdi. Hatta bir seferinde Hz. Peygamber mahrumiyet içinde kalan **Mekke**'nin fakirlerine 500 altın dinar tutarında bir yardım göndermişti. Böylece **Mekke** tam bir kıskaca alınmıştı. Halkın karşı koyma gücü hemen hemen kalmamıştı. Artık **Mekke**'yi ele geçirmenin zamanı gelmişti. Üstelik Mekkeliler **Hudeybiye** anlaşmasını da bozmuşlardı. Her ne kadar **Ebû Süfyan**, tekrar anlaşma yapabilmek için **Medîne**'ye gelmiş, hayli uğraşmış idiyse de başarılı olamamıştı.

**Ebû Süfyan**'ın **Medîne**'den ayrılmasıyla Hz. Peygamber hemen sefer hazırlıklarına başladı. Ancak niyetinin ne olduğunu en

---

[204] **Buharî**, Megâzî, 49.

yakınlarından bile gizledi. Hiç kimse O'nun nereye gideceğini bilmiyordu. Daha önce sözü edilen **Hâtıb b. Ebî Beltea**'nın mektubu ise, muhtemelen **Hâtıb**'ın, yapılan hazırlıkların hedefinin **Mekke** olduğunu tahmin etmesine dayanıyordu.

Hz. Peygamber, müttefiki olan kabilelere de haber vererek 8/629 yılı Ramazan ayında **Medîne**'den hareket etti. Hala nereye gidileceğini söylememişti. Hatta önce **Mekke** istikametine doğru değil, civardaki müttefik kabilelere doğru gidiyordu. Neticede yol boyunca toplana toplana 10.000 kişilik bir kalabalık, **Mekke**'nin önlerine kadar gelmişti. Amcası **Abbas** da **Cuhfe** veya **Zülhuleyfe**'de orduya katılmıştı.

Ramazan olduğu için herkes oruçlu idi. **Kudeyd**'e geldiklerinde mola verdiler ve oruçlarını bozdular. **Arc** mevkiine geldiklerinde Hz. Peygamber yolda yavrularını emziren bir köpek gördü, kimsenin onlara zarar vermemesi için **Cuayl b. Süraka**'yı başına nöbetçi dikti. Sonra yollarına devam ettiler, yatsı vakti **Mekke**'ye yakın bir vâdi olan **Merru'z-Zahrân**'a geldiler. Müslümanların haşmetini göstermek, ve Mekkeliler üzerine psikolojik bir baskı yaratmak amacıyla herkesin ayrı ayrı ateş yakması emredildi. Böylece orada on bin ateş yaktılar. Gece karanlığında çölde binlerce ateşin yükselmesi, hiç şüphesiz Mekkelileri şoke etmiş, şaşkına çevirmişti. Tam o sırada **Abbas**, haber almak amacıyla etrafı dolaşmaya çıkan **Mekke**'nin üç lideri **Ebû Süfyan, Hakîm b. Hizâm** ve **Büdeyl b. Verka**'ya rastladı. Onları alıp Hz. Peygamber'e getirdi. Hatta Hz. Peygamber, **Ebû Süfyan**'ın hâkim bir tepeye çıkarılıp müslümanların eriştiği gücü görmesini sağlamıştı. Neticede maksat hâsıl olmuş, artık **Mekke** liderleri de müslüman olmuştu. **Ebû Süfyan** hemen Kâbe'ye gidip Kureyşlileri topladı ve onlara Hz. Peygamber'in verdiği hayat garantisini duyurdu:

**"Muhammed karşı konulamaz bir kuvvetle gelmektedir. Kim benim evime girerse emniyettedir! Kim Kâbe'ye sığınırsa emniyettedir! Kim Hakîm b. Hizâm'ın evine girerse emniyettedir. Kim evine gidip kapısını kapatırsa emniyettedir!"**

Ama Hz. Peygamber'e olan kin ve nefreti tükenmeyen karısı **Hind, Ebû Süfyan**'ın sakalını yapışıp **"gebertin şu uğursuzu!"** diye

haykıracaktı. **Mekke**'nin hızlıları da şiddetle karşı koydular, savaş hazırlıklarına başladılar. **Safvân b. Ümeyye, İkrime b. Ebî Cehil** ve **Süheyl b. Amr**, Mekkelileri müslümanlarla savaşmaya tahrik ettiler. Diğer bazı kabilelerden de yardım aldılar. Savaşmak üzere de **Mekke**'nin alt tarafındaki **Handeme** mevkiinde toplandılar.

Bu sırada İslâm ordusu da **Mekke**'ye değişik noktalardan girmeye başlamıştı. Sadedinde bulunduğumuz hadîste, Hz. Peygamber'in **Mekke**'nin alt tarafındaki **Küdâ** yolundan, **Halid b. Velid**'in ise üst tarafındaki **Kedâ'** yolundan girdiği ifâde edilmektedir. Ancak bu konudaki diğer sahîh rivâyetler, bunun aksini söylemektedir. Bu rivâyetlere göre Hz. Peygamber **Mekke**'nin üst tarafından, **Halid b. Velid** ise alt tarafından girmiştir. Muhâcirlerin başında bulunan **Zübeyr b. Avvâm** da **Mekke**'nin üst tarafındaki **Kedâ'** yolundan girmişler ve **Hacûn** mevkiine bayrak dikmişlerdi. **Halid b. Velid** ise **Kudâa, Süleym, Ğifâr, Müzeyne** ve **Cüheyne** kabilelerinden oluşan süvari birliği ile **Mekke**'ye alt taraftan, güney cihetinden girdiler.

Süvari birliği komutanı **Halid b. Velid, Handeme** mevkiine geldiğinde, **İkrime, Süheyl b. Amr** ve **Safvân b. Ümeyye**'nin örgütlediği Kureyşlilerin direnişi ile karşılaşır. Kureyşliler, **Benû Bekr** ve **Hüzeyl** kabilesi ile **Ehâbîş**'den topladıkları insanlarla savaşa hazırlanmışlardı. Meydana gelen çarpışmada müslümanlardan üç kişi, müşriklerden de 13 kişi hayatını kaybetti. Müslümanlardan **Hubeyş** ve **Kürz** ile **İbn Hişâm**'ın kaydettiğine göre **Cüheyne** kabilesinden **Seleme b. Mîlâ** öldürülmüştü.[205]

İslâm ordusunda Ensâr'ın bayraktarlığını başlangıçta **Sa'd b. Ubâde** yapıyordu. Ancak **Sa'd**'ın **Ebû Süfyan**'a söylediği **"Bugün savaş günüdür..."** şeklindeki sözünü muhtemelen **Mekke**'ye girerken de söylediği için Hz. Peygamber bayrağı ondan almak üzere **Hz. Ali**'yi göndermiş, sonra da bayrağı **Sa'd**'ın oğlu **Kays**'a vermişti. Çünkü Hz. Peygamber'in amacı, **Mekke**'yi kan dökmeden ele geçirmekti.

---

[205] Bkz., **İbn Hişâm**, IV, 50; **İbn Hacer**, VIII, 322.

Neticede müslümanlar **Mekke**'ye girdiler. Hz. Peygamber de **Hacun**'da kendisi için kurulan çadıra yerleşti. Sonra **Bilâl** Kâbe'nin üzerine çıkıp öğle ezanını okudu. Mekkeliler, civar tepelerden müslümanları gözetliyorlardı. **Bilâl**'in Kâbe'nin üstünde ezân okuduğunu duyan bazı azılı müşrikler; **"İyi ki babam öldü de şu kara eşeğin Kâbe'nin üzerinde anırmasını duymadı"** diye homurdanıyorlardı.

Fethin ikinci günü Hz. Peygamber, **Mekke**'nin eskiden olduğu gibi harem olduğunu söyledi ve **Kâbe** etrafında toplanan Mekkelilere hitap etti; kendisinden ne beklediklerini sordu. Mekkeliler sadece;

**"- Sen kerîm bir kardeşsin ve kerîm bir kardeşin oğlusun"** dediler. Hz. Peygamber de;

**"- Bugün size hesap sorulmayacak! Hepiniz serbestsiniz!"** buyurarak insanlık tarihine geçecek bir âlicenaplık göstermişti. Bu söz, çok kısa sürede **Mekke**'nin havasını değiştirmiş ve akşama varmadan bütün ahâli İslâm'a girmişti. Önce erkekler, sonra kadınlar bölük bölük gelip bîat etmeye başladılar. **Hz. Ebû Bekir**'in ihtiyar babası **Ebû Kuhâfe** gelip müslüman oldu. Hz. Peygamber'in amcası azılı müşrik **Ebû Leheb**'in iki oğlu **Utbe** ve **Muattib** de müslüman olmuşlardı. Hz. Peygamber onların müslüman olmasına çok sevindi, ellerini tutup **Mültezem**'e götürdü ve onlar için duâ etti.

Bu arada **Ebû Süfyan, İkrime, Safvân b. Ümeyye** gibi Kureyş'in ileri gelenlerinin karıları da bîat etmek üzere gurup halinde Hz. Peygamber'e geldiler. Bîat sırasında Hz. Peygamber **Safa** tepesinde oturuyordu. **Ebû Süfyan**'ın karısı **Hind** tanınmamak için yüzüne peçe takmış, kıyâfet değiştirmişti. Çünkü öldürüleceğinden korkuyordu. Bîat sırasında Hz. Peygamber'le **Hind** arasında ilginç bir diyalog gerçekleşti. Hz. Peygamber;

**"- Allah ve Rasûlüne itâatsızlık yapmayacaksınız"** deyince, yüzü peçeli olan **Hind**;

**"- Buraya Allah ve Rasûlüne karşı gelmek için gelmedik"** dedi.

**"- Zinâ etmeyeceksiniz"** deyince, **Hind**;

**"- Hür bir kadın bunu yapar mı?"** karşılığını verdi.

**"- Çocuklarınızı öldürmeyeceksiziniz"** deyince de;

**"- Biz onları yetiştirdik, ama siz Bedir'de öldürdünüz"** dedi.

**"- Hırsızlık yapmayacaksınız"** deyince, **Hind**;

**"- Hırsızlık kötü bir şey! Ama kocam cimri biridir; ihtiyaçlarımı karşılamak için kocamın parasından alabilir miyim?"** diye sordu.

Bu konuşma üzerine Hz. Peygamber **Hind**'i tanıdı ve gülümseyerek;

**"- Sen Hind'sin! Hoş geldin"** dedi. Öldürüleceğini bekleyen **Hind**, Rasûlullah'ın (as.) bu son derece yumuşak tavrı karşısında heyecanlanır ve;

**"- Vallahi dün, sen ve yanındakiler kadar zillete dûçar olmasını istediğim hiç kimse yoktu dünyada. Bugün ise sen ve yanındakiler kadar izzet ve şerefe ermelerini istediğim kimse de yok! Dün sen ve yanındakiler kadar kin duyduğum kimse yoktu, bugün ise senin ve yanındakiler kadar sevdiğim kimse yok!"** dedi.

Sonra **Hind** evine gitti; **"Sizin yüzünüzden bunlar başımıza geldi, size inandık da aldandık"** diyerek evdeki putları parçaladı. Sonra da iki körpe oğlak kızartıp Hz. Peygamber'e gönderdi, koyunları az olduğu için kuzu kızartamadığından özür diledi. Hz. Peygamber de ona bereketle duâ etti. Kısa zaman sonra da sürüleri dolup taştı.

İlan edilen umumi af üzerine kısa zamanda **Mekke** hemen hemen tamamen İslâm'a girmiş, gerek Kâbe'de, gerek evlerde ve gerek diğer umumi yerlerde dikilen putlar parçalanıp yok edilmişlerdi.

## ÖLDÜRÜLMESİ EMREDİLENLER

**Mekke** fethinde her ne kadar umumi af ilan edilmişse de, Hz. Peygamber'in çeşitli vesilelerle; **"nerede görürseniz öldürün!"** talimatını verdiği kişiler de vardı. Aşağıda gelecek olan hadîslerde bunların dört erkek ile **Mikyes b. Subâbe**'nin iki muganniyesi olduğu görülecektir. Erkekler; **Abdullah b. Sa'd b. Ebî Serh, Abdüluzzâ b. Hatal, Mikyes b. Subâbe ve Ebû Cehil**'in oğlu **İkrime** idi. Bunlar İslâm'a ve Hz. Peygamber'e aşırı kötülük edenler, insanların İslâm'a girmesine engel olanlar ve özellikle sürekli hicivler yazarak sözle Hz. Peygamber'e hakaretlerde bulunanlardı. İşte bu

kişiler ile müşriklerin diğer önderlerinin kısa serencâmını kaydedelim:

1- **Abdullah b. Sa'd b. Ebî Serh**: Kâbe örtüsüne sarılsa bile öldürülmesi emredilenlerdendi. Önce müslüman olmuş, **Medîne**'ye hicret etmişti. **Medîne**'de vahiy kâtibi idi, ama bazı âyetleri kasten yanlış yazmaya, tahrif etmeye yeltenmişti. Sonra bunun anlaşılacağından korktu, irtidâd etti ve **Mekke**'ye kaçtı. Kendisi **Hz. Osman**'ın süt kardeşi idi, hemen ona sığındı. Fetih günü **Hz. Osman** onu alıp Rasûlullah'a (as.) getirdi, bağışlanması için yalvardı, ama Hz. Peygamber başını çevirdi. Tekrar yalvardı, yine başını çevirdi. Tekrar yalvarınca, bu sefer onu affetti. Sonra ashâbına; **"Onun bîatını kabul etmeyince içinizde durumu anlayıp onu öldürecek anlayışlı biri yok muydu?"** dedi. Ashab da; **"Bize işaret etseydiniz!"** deyince; **"İşaret hıyanettir, Peygamber için işaretle adam öldürmek yoktur"** dedi.

2- **Abdülüzzâ b. Hatal**: Nerede bulunursa öldürülmesi emredilenlerdendi. **Benû Teym** kabilesindendi. Önce müslüman olup **Medîne**'ye hicret etmiş, Hz. Peygamber onu zekât tahsildarı olarak görevlendirmişti. Yanında da **Huzâa**'dan müslüman bir kölesi vardı. Yolda kölesine kızdı, onu döve döve öldürdü, sonra korkup irtidâd etti. Topladığı malları da alıp **Mekke**'ye kaçtı. Fetih yılında **Ebû Berze el-Eslemî**, onu **Kâbe** örtüsüne sarılmış olduğu halde yakalayıp **Rükn** ile **Makam** arasında öldürdü. Onu **Ammâr** ve **Saîd b. Hureys**'in öldürdüğü de rivâyet edilir.

3- **Mikyes (Makîs?) b. Subâbe**: Önce müslümandı. Kardeşi **Hâşim b. Subâbe** de müslüman olmuş, **Müreysi'** gazâsına katılmıştı. Ama **Evs b. Sâbit, Hâşim**'i müşrik sanarak yanlışlıkla öldürmüştü. Bu yanlışlık üzerine **Mikyes**'e kardeşinin diyeti ödenmişti. Ama **Mikyes** yine de kardeşini öldüreni öldürmüş, sonra da korkudan **Mekke**'ye kaçmış, irtidâd etmişti. Fetih günü, amcasının oğlu **Nümeyle b. Abdullah el-Kinânî** tarafından öldürüldü.

4- **Ebû Cehil**'in oğlu **İkrime**: Kureyş'in ünlü süvarisi idi. Hz. Peygamber'e ve İslâm'a düşmanlıkta babasına benzerdi **Hudeybiye**

anlaşmasını çiğneyerek Huzâalıları kılıçtan geçirenlerdendi. Müşrikleri örgütleyip **Handeme**'de **Halid**'le savaştı. Sonra korkup **Yemen**'e kaçtı. Karısı **Ümmü Hakîm bint el-Hâris** onun adına Hz. Peygamber'den emân alınca, **Yemen**'e gitti, **İkrime**'yi buldu. Birlikte **Mekke**'ye döndüler. Hz. Peygamber arkadaşlarına **"İkrime mü'min ve muhâcir olarak geliyor, sakın babası hakkında kötü söz söylemeyin"** dedi. **İkrime** yanına gelince de sevincinden ayağa fırladı, onu kucakladı, üç kere **"hoş geldin, ey süvari muhacir"** dedi. **İkrime; "Sana karşı yaptığım bütün düşmanlıklar ve bütün sözler için Allah'tan mağfiret dile!"** diye rica etti. Hz. Peygamber de onun için af diledi. O zaman **İkrime; "Şimdiye kadar insanları müslümalıktan engellemek için gösterdiğim gayretin iki mislini İslâm için göstereceğim ve daha önce şirk için yaptığım harcamanın da iki mislini yapacağım"** dedi. Sonra **Mekke**'de kimin evinde put varsa onları kırdı.

**İkrime**, iyi bir müslüman olarak hayatını sürdürdü. Kur'anı alıp yüzüne gözüne sürer; **"Rabbimin kelâmı, Rabbimin kitabı!"** diye ağlardı. **Yermük**'te şehid olunca vücudunda yetmişten fazla yara vardı. Kendisine;

**"- Biraz kendini koru"** denince;

**"- Lat ve Uzza için savaşırken kendimi korumamıştım. Şimdi Allah ve Rasûlü için savaşırken mi kendimi koruyup hayatta kalmaya çalışacağım!"** karşılığını vermişti.

**Ebû Cehil**'in kardeşi **Hâris b. Hişâm** de müslüman olmuş ve **Yermük**'te ağır şekilde yaralanmıştı. Su istemiş, getirilen suyu tam içeceği sırada yine ağır yaralı olan **İkrime;**

**"- Su!"** diye inleyince, **Hâris;**

**"- Ona götür!"** diyerek suyu içmedi. **İkrime** getirilen suyu tam içeceği sırada da, yine yaralı olan **Ayyâş b. Ebî Rabîa**'nın;

**"- Su!"** diye inlediğini duyunca;

**"- Ona götürün!"** diyerek içmemişti. Ona götürülünce de **Ayyâş** ölmüştü. Geri döndüklerinde ise **İkrime** de, amcası **Hâris** de son nefeslerini vermişlerdi.

5- **Safvân b. Ümeyye**: Öldürülmesi emredilenlerden biriydi. **Hudeybiye** anlaşmasını çiğneyerek Huzâalıları uyurken kılıçtan geçirenlerden ve **Handeme**'de **Halid**'e savaş açanlardandı. Son ana kadar düşmanlığını korudu ve insanları aleyhte örgütlemeye devam etti. Sonra korktu, **Cidde**'ye kaçtı, gemiye binip **Yemen**'e gidecekti. Ashabdan **Umeyr b. Vehb** onun adına Hz. Peygamber'den emân aldı, hemen **Safvân**'a yetişti. Emân alameti olarak da Peygamber'in sarığını götürdü. Bunun üzerine **Mekke**'ye döndü; **"Müslüman olmak konusunda karar vermek için iki ay süre"** istedi. Hz. Peygamber;

**"- Sana dört ay süre!"** buyurdu. Sonra **Hevâzin, Huneyn** ve **Taif** seferlerinde müslümanlarla beraber oldu. Arkasından **Ci'râne**'de müslüman oldu ve ondan sonra çok temiz bir hayat yaşadı.

6- **Huveyris b. Nukayd**: **Mekke**'de Hz. Peygamber'e eziyet eden, çok ağır hakaretler yapan ve aleyhte hicivler okuyan biriydi. **Hz. Fatıma** ile **Ümmü Gülsüm**'ü hicret sırasında vurup yere düşürmüştü. Fetih günü **Hz. Ali** tarafından öldürüldü.

7- **Hebbâr b. el-Esved**: müslümanlara çok eziyet eden müşriklerdendi. Hicret sırasında da **Hz. Zeyneb**'i mızrakla vurup devesinden aşağı atmış, hâmile olan **Zeyneb**'in düşük yapmasına sebep olmuştu. Neticede **Zeyneb** bu yaradan ölmüştü. Fetih günü müslüman olunca o da affedildi.

8- **Hâris b. Talâtıl el-Huzâî**: **Mekke**'de Hz. Peygamber'e hakaret eder, sürekli O'nu alaya alırdı. Hatta hakkında ***"Seni alaya alanlara biz kâfiyiz"***[206] âyetinin nâzil olduğu kişilerden biriydi. **Hz. Ali** tarafından öldürüldü.

9- **Abdullah b. Ziba'ra**: Eliyle ve diliyle müslümanlara en ağır muâmeleyi yapanlardandı. Hz. Peygamber'i hicvederdi. Müşrikleri de sürekli olarak müslümanların aleyhine kışkırtırdı. Öldürülmesi emredilenlerdendi. Fetih günü **Ümmü Hânî**'nin kocası **Hübeyre b.**

---

[206] Hicr, 94-96.

**Ebî Vehb el-Mahzûmî** ile birlikte **Necran**'a kaçtı. Sonra döndü, **Mekke**'ye geldi, af diledi.

10- **Huveytıb b. Abduluzzâ**: **Hudeybiye** muâhedesini ihlâl eden ve Huzâalıları kılıçtan geçirenlerdendi. Üstelik kendisi **Hudeybiye**'nin şahitlerindendi. Fetih günü dostu olan **Ebû Zer**'e sığındı. O da Peygamber'e götürdü ve müslüman oldu. Hz. Peygamber onun müslüman olmasına çok sevinmişti. Bir gün **Mervan**;

**"- Ey ihtiyar, İslâm'ı kabulde neden o kadar geciktin?"** diye sormuş, o da;

**"- Ben kaç kere müslüman olmaya niyetlendim, ama her seferinde baban bana engel oldu"** demişti.

11- **Enes b. Züneym ed-Dı'lî**: Müslümanlara sürekli hakaretler yağdıran müşriklerdendi. Şâirdi, Hz. Peygamber'i hicveden şiirler yazardı. Bu yüzden **Mekke** fethinde Hz. Peygamber, onun bulunduğu yerde öldürülmesini emretmişti. Sonra İslâm'ı kabul etti, uzun bir şiirle Hz. Peygamber'e gelip kendisinden af diledi, Hz. Peygamber de affetti.

12- **Kâ'b b. Züheyr b. Ebî Sülmâ el-Müzenî**: Câhiliye devrinin meşhur şâirlerindendi. Muallaka şâiri idi. Kardeşi **Büceyr**'le birlikte Hz. Peygamber'le görüşmek üzere **Medîne**'ye doğru yola çıkmışlar, **Ebraku'l-azzat** denilen yere geldiklerinde kardeşi **Büceyr** Hz. Peygamber'le konuşmak üzere **Medîne**'ye gider, **Kâ'b** da orada kalıp neticeyi bekler. **Büceyr Medîne**'de müslüman olur. Bunu duyan **Kâ'b** çok kızar, Hz. Peygamber'i ve İslâm'ı karalayıcı mahiyette hicviyeler yazar. Hz. Peygamber bunu duyunca; **"Kim görürse onu öldürsün!"** der. **Kâ'b** öldürüleceğini duyunca büyük bir korkuya kapılır. Sonra da müslüman olur ve bu sefer ***"Bânet suâdu"*** diye başlayan meşhur **Kasîde-i bürde**'sini yazar, Hz. Peygamber'e ve İslâm'a övgüler yağdırır. Sonra **Medîne**'ye gider, bir sabah namazı sırasında mescide girip Hz. Peygamber'den af diler. Hz. Peygamber'in huzurunda kasidesini okur. Kasideyi çok beğenen Hz. Peygamber, memnuniyetini üzerindeki hırkayı çıkarıp **Kâ'b**'a vererek gösterir. **Şam**'da 26/647'de vefat etti.

13- **Süheyl b. Amr**: Kendisinin yazıp imzaladığı **Hudeybiye** anlaşmasını ihlâl eden ve Huzâalıları kılıçtan geçirenlerdendi. Fetih günü evine kapandı. Emân istemek üzere oğlu **Abdullah**'ı Hz. Peygamber'e gönderdi. Hz. Peygamber de kendisine emân verdi. Daha sonra **Huneyn** gazâsında müslümanların yanında yer aldı, **Ci'râne**'de müslüman oldu.

14- **Vahşi b. Harb**: **Hz. Hamza**'yı şehid eden köledir. Fetih günü **Tâif**'e kaçmış, ama Hz. Peygamber'in engin müsamaha ve merhametini düşününce, gelip af dilemiş, Hz. Peygamber de sadece; **"- Gözüme görünmemeyi becerebilir misin?"** demişti. Bilâhare yalancı Peygamber **Müseylime**'yi öldürerek, **Hamza**'ya karşılık yaptığı bu hizmetle teselli bulurdu.

15- Yukarıda adı geçen **İbn Hatal**'ın **Fertenâ** ve **Kureybe** adlı iki muganniyesi vardı. Bunlar, Hz. Peygamber'in aleyhine yazılan hicivleri şarkı şeklinde okuyarak insanları tahrik ederlerdi. Bu yüzden onların da öldürülmesi emredilmişti. **Fêrtenâ** önce kaçtı, sonra gelip özür diledi, müslüman oldu ve affedildi. Diğeri öldürüldü.

**٦١٤٦ـ** (د ـ **عبد الله بن عباس** رضي الله عنهما) قال : « لما نزل رسولُ الله صلى الله عليه وسلم مَرَّ الظَّهران ، **قال العباسُ** : قلتُ : **والله** ، لئن دخل رسولُ الله صلى الله عليه وسلم مكة عَنْوَةً قبل أن يأتوه فيستأمنوه ، إنه لَهَلاكُ قريش، فجلستُ على بغلة رسول الله صلى الله عليه وسلم ، فقلتُ: لعلِّي أجدُ ذا حاجة يأتي [أهلَ] مكة ، فيُخبِرُهم بمكانِ رسولِ الله صلى الله عليه وسلم ليخرجوا إليه ، فيستأمنوه ، فإني لأسيرُ [إذ] سمعتُ كلام أبي سفيان ، وبُديل بن ورقاءَ ، فقلتُ : يا أبا حنظلة ، فعَرَف صوتي، فقال : أبو الفضل ؟ قلتُ : نعم ، قال : ما لك فِداكَ أبي وأُمي؟ قلتُ : هذا رسولُ الله صلى الله عليه وسلم والناسُ ، قال : فما الحيلَةُ ؟ [قال] : فركب خلفي، ورجعَ صاحبُهُ ، فلما أصبحَ غَدَوتُ به على رسولِ الله صلى الله عليه وسلم ، فأسلم ، قلتُ : يا رسولَ الله ، إنَّ أبا سفيان رجل يحبُّ هذا الفخر ، فاجعلْ

له شيئا ، قال : نعم ، مَن دخل دارَ أبي سفيان فهو آمِن ، ومن أغْلَقَ بابَه عليه فهو آمِن ، ومَن دخل المسجد فهو آمِن ، قال : فتفرّق الناس إلى دورهم وإلى المسجد».

وفي رواية مختصرا : « أنّ رسولَ الله صلى الله عليه وسلم جاءه العباسُ بن عبد المطلب بأبي سُفيانَ بنِ حَرْب ، فأسلم بمر الظهران ، فقال له العباسُ : يا رسولَ الله ، إنّ أبا سفيان رجل يحبُّ هذا الفخر، فلو جعلتَ له شيئا ؟ قال: نعم ، مَن دخل دار أبي سفيان فهو آمِن ، ومَن أغلق بابه فهو آمِن». أخرجه أبو داود.

**6.146-** Abdullah b. Abbas anlatıyor:

"Hz. Peygamber Merru'z-Zahrân'da konaklayınca, Abbas; "Vallahi, eğer Rasûlullah (as.) Mekke'yi, halk gelip emân dilemeden önce savaş yoluyla ele geçirecek olursa, muhakkak Kureyş helâk olur" diye düşünür: Sonra şöyle anlatır:

"Hemen Rasûlullah'ın (as.) atına atladım ve kendi kendime; 'Mutlaka Mekkelilerden işi-gücü olan birini bulup durumu bildirmeliyim, o da gelip emân dilemeleri için Rasûlullah'ın (as.) durumunu onlara haber vermeli' dedim. Ben bu düşüncelerle dolaşırken, birden Ebû Süfyan'la Büdeyl b. Verka'nın seslerini duydum. Hemen;

"- Ya Ebâ Hanzala!" diye seslendim. Ebû Süfyan sesimi hemen tanıdı ve;

"- Sen misin, Ebû'l-Fadl?" dedi.

"- Evet" dedim.

"- Anam babam sana fedâ olsun, bu ne hâl böyle?" diye sordu. Ben de;

"- Bu, Allah'ın Rasûlü ve arkadaşlarıdır" dedim.

"- Kurtuluş çaresi nedir?" dedi. Sonra kendisi arkama bindi, arkadaşı ise döndü. Sabah olunca Ebû Süfyan'ı Rasûlullah'a (as.) götürdüm. Ebû Süfyan müslüman oldu. Ben dedim ki:

"- Ey Allah'ın Rasûlü; Ebû Süfyan övünmeyi seven biridir, onun için bu konuda bir şey yap!"

**"- Evet! Kim Ebû Süfyan'ın evine girerse emniyettedir. Kim evine girip kapısını kapatırsa emniyettedir. Kim mescide girerse emniyettedir"** buyurdu.

Bu ilan üzerine insanlar evlerine ve mescide gitmek üzere dağıldılar.[207]

**RİVÂYETLER**

Muhtasar bir rivâyet de şöyledir:

"Abbas b. Abdülmuttalib, Merru'z-Zahrân'da Ebû Süfyan'ı Rasûlullah'a (as.) götürdü ve Ebû Süfyan orada müslüman oldu. Ben;

"- Ey Allah'ın Rasûlü; Ebû Süfyan övünmeyi seven biridir, onun için bu konuda bir şey yapsanız!" dedim. Hz. Peygamber de;

**"- Evet! Kim Ebû Süfyan'ın evine girerse emniyettedir. Kim evine girip kapısını kapatırsa emniyettedir"** buyurdu.

Bunları **Ebû Davud** tahric etti.

**٦١٤٧ــ (م د ــ عبد الله بن رباح)** قال: «وَفَدَت **وفود إلى معاوية** – وذلك في **رمضان – فكان** يصنع بعضنا لبعض **طعاما ، فكان أبو هريرة** – رضي الله عنه – مما يُكثِر أن **يَدْعُونا إلى** رَحْلِه ، فقلتُ : **ألا** أصنعُ طعاما **فأدعوهم إلى رَحْلي؟ فأمرتُ** بالطعام **يُصنَع** ، ثم **لَقِيتُ أبا هريرة** من **العَشِيّ** ، فقلتُ : **الدَّعْوَةُ عندي الليلةَ** ، فقال : **سَبَقْتَني** ؟ فقلتُ : **نعم** ، **فدعوتُهم، فقال أبو هريرة** : ألا أُعَلِّمُكم **بحديث** من **حديثكم يا معشر الأنصار** ؟... ثم **ذَكَرَ فَتْحَ مَكةَ** ، **فقال** : **أقبلَ** رسولُ **الله صلى الله عليه وسلم حتى قَدِمَ** مكةَ، فبعث الزبيرَ **على** إحدى المُجَنِّبَتَين ، **وبعث خالدا على المُجَنِّبَةِ الأخرى** ، **وبعث** أبا عبيدة على **الحُسَّر** ، **فأخذ[وا] بطْن الوادي** ورسولُ **الله** صلى الله **عليه** وسلم **في كَتِيبة** ، قال: **فنظر** فرآني، فقال : **أبو هريرة؟** قلتُ : لَبَّيْكَ يا رسولَ الله، فقال: **اهتف: لا يأتيني إلا أنصاريّ – ومن الرواة** مَن **قال** : اهتفْ لي **بالأنصار** ، قال : فأطافوا **به ، ووبَّشَتْ قريش** من أوباش لها **وأتباع وفي رواية : ووبَّشت قريش أوْباشَها وأتباعَها – فقالوا : نُقدِّم هؤلاء** ، **فإن كان لهم** شيء **كُنَّا** معهم ، وإن **أُصيبوا أَعْطَيْنا الذي** سُئلنا ، **فقال** رسولُ **الله صلى الله عليه** وسلم : **تَرَوْنَ إلى أوْباشِ قريش وأتباعهم**

---

[207] **Ebû Davud**, Harâc, 25/3021-22.

؟ ثم قال بيديه - إحداهما على الأخرى- ثم قال : **حتى توافوني بالصفا** ، قال : فانطلقنا ، فما شاءَ أحد منَّا أن **يَقْتُلَ أحدا إلا قتله** ، وما **أحد منهم** يُوَجِّه إلينا **شيئا** ، قال : فجاء أبو سفيان ، فقال: يا رسولَ **الله، أُبيدَتْ** خضراءُ قريش ، **لا قُريشَ بعد اليوم** ، **قال : مَن دخل دار أبي سفيان فهو آمن**، فقالت **الأنصارُ** بعضُهم لبعض : أما الرَّجُل **فأَدْرَكَتْهُ رَغْبَة في قريته** ، ورأْفَة بعشيرته، قال أبو هريرة: **وجاء الوحيُ** - وكان **إذا جاء** [**الوحيُ**] **لا** يخفى علينا ، **فإذا جاء فليس أحد** يرفع **طَرْفه إلى** رسولِ **الله** صلى **الله عليه** وسلم حتى **ينقضيَ الوحيُ** - فلما قُضيَ **الوحيُ** قال رسولُ الله **صلى** الله عليه وسلم : **يا معشر الأنصار**. قالوا : لَبّيكَ يا رسول الله. قال : قلتم: **أمَّا الرجلُ فأدركتْهُ رَغْبَة في قَرْيته** ؟ قالوا : **قد** كان ذلك ، **قال : كلا إني عبد الله ورسوله** ، **هاجرتُ إلى الله وإليكم** ، **المَحْيا مَحْياكم** ، **والمماتُ مماتُكم** ، فأقبلوا إليه يَبْكُون ، ويقولون : والله ما قلنا الذي قلنا إلا الضِّنَّ بالله **وبرسوله**، فقال رسولُ **الله صلى الله** عليه **وسلم : إن الله ورسولَهُ يُصدِّقانكم** ، **ويَعْذِرانكم** ، **قال : فأقبل الناس إلى دار** أبي سفيان، **وأَغْلَق الناسُ أبوابَهم** ، **قال : وأقبل** رسولُ **الله صلى الله عليه وسلم حتى أقبل** إلى الحَجَر **فاستلمه** ، **ثم طاف** بالبيت ، **قال : فأتى على** صَنَم **إلى جانب** البيتِ **كانوا يعبدونه** : قال : **وفي يد رسول الله صلى الله عليه وسلم قَوس** ، **وهو آخذ بِسِيَةِ القوسِ** ، فلما أتى على الصنم جعل **يطْعَنُ في عيْنِه** ، ويقول: جاء **الحق**، وزهق الباطل، فلما فرغ من طوافه أتى الصفا ، فَعلا عليه حتى **نظر** إلى البيت ، ورفع **يَدَيه** ، **فجعل** يَحمَدُ الله ، **ويدعو** ما شاءَ أن **يدعوَ** ».

وفي رواية بهذا **الحديث**، وزاد في الحديث : « ثم قال بيديه ، إحداهما على **الأخرى**: احْصُدُوهم حصدا » ، قال : وفي الحديث : « قالوا : قلنا: **ذاك يا** رسول الله، قال : **فما اسْمي إذا** ؟ **كلا** ، **إني عبد الله ورسوله**».

وفي أخرى قال : « وَفَدْنا **إلى معاوية** بن **أبي** سفيان ، وفينا أبو هريرة، وكان كلُّ رجل منَّا يصنع طعاما يوما لأصحابه ، فكانت نَوْبَتي ، فقلتُ : يا **أبا هريرة، اليوم يومي**، فجاؤوا إلى المنزل ولم يُدْرِكْ طعامُنا ، فقلتُ : يا أبا هريرة ، لو حدَّثْتنا عن رسولِ **الله** صلى **الله عليه وسلم حتى** يُدركَ طعامُنا ؟ فقال : كُنَّا مَعَ رسولِ الله صلى الله عليه وسلم **يوم** الفتح ، **فجعل** خالدَ بنَ الوليد **على** الجَنبة اليمنى، وجعل الزبيرَ على **المجنّبة** اليسرى ، وجعل **أبا عُبيدة** على **البَيَاذِقة**

وبطن الوادي، فقال : **يا أبا هريرة ، ادْعُ لي الأنصار** ، فدعوتُهم ، فجاؤوا **يُهَرْوِلُون** ، فقال : **يا معشر الأنصار** ، هل **تَرَوْنَ أَوْبَاشَ قُرَيش** ؟ قالوا : نعم ، **قال** : انظروا **إذا لَقِيتُموهم غدا أن تَحْصُدُوهم** حَصدا ، وأخفى بيده، ووضع يمينَه على شماله - **وقال: موعدُكم الصّفا** ، قال : فما أشْرَفَ لهم يومئذ أحد **إلا** أناموه ، **قال**: وصَعِدَ رسولُ **الله** صلى الله عليه وسلم الصَّفا ، [وجاءت الأنصارُ ، فأطافوا بالصفا] ، فجاء أبو سفيان، فقال : يا رسولَ الله، أُبيدَتْ خضراءُ قريش ، **لا** قريشَ بعدَ اليوم ، **قال أبو** سفيان : **مَن دخل دارَ أبي سفيان فهو آمن** ، ومَن **أَلْقَى السلاحَ** فهو آمن ، ومَن **أغلقَ** بابَهُ **فهو** آمن ؟ فقال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم : **مَنْ دَخَلَ دارَ أبي سفيان فهو** آمن، ومَن **أَلْقَى السِّلاحَ فهو** آمن ، وَمَن **أغلقَ بابَه فهو آمن** ، فقالت الأنصارُ : **أمَّا الرجلُ** : فقد أخذتْهُ رأفة بعشيرته ، وَرَغْبَة في قَرْيته ، ونزل **الوحيُ** على رسول **الله** صلى **الله** عليه وسلم ، قال : **قلتم** : **أمَّا الرَّجُلُ** : **فقد أخذتهُ رأفة بعشيرته ، ورغبة في قريته** ؟ **ألا** فما **اسْمي إذا**؟ - ثلاثَ مرات - **أنا محمَّد عبد الله** ورسولُهُ ، هاجرتُ **إلى الله وإليكم** ، **فالمحيا محياكم** ، **والمماتُ مماتُكم** ، قالوا : والله ، **ما قلنا إلا** ضنًّا بالله ورسوله ، قال : **فإن الله ورسولَهُ يُصَدِّقَانكم ويَعْذِرانكم**». أخرجه مسلم.

وفي رواية أبي داود عن **عبد الله** بن رباح الأنصاريّ **عن أبي** هريرة قال : « **إنَّ** رسولَ **الله** صلى **الله** عليه وسلم لما دخل مكة **سَرَّحَ** الزبيرَ بن العوام ، وأبا عُبيدة بنَ الجراح ، وخالد بن الوليد على الخيل، وقال : **يا أبا هريرة، اهْتِفْ بالأنصار**، فلما اجتمعوا قال : **اسْلُكوا هذا الطريق** ، **فلا يُشرِفَنَّ لكم أحد** ، **إلا أنمتموه** ، **فنادى** مُنَادٍ : لا قريشَ بعد اليوم ، فقال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم : **مَن دخل دارا فهو آمن** ، **ومَن أَلْقَى** السلاحَ **فهو آمن** ، فعَمَد صَنَاديدُ قريش فدخلوا الكعبةَ ، **فغَصَّ** بهم ، وطاف النبيُّ صلى الله عليه وسلم وصلَّى خلفَ المقام ، ثم أخذ بجَنْبَتَيِ الباب ، فخرجوا ، فبايعوا النبيَّ صلى الله عليه وسلم على الإسلام ».

**6.147-** Abdullah b. Rebâh[208] anlatıyor:

---

[208] **Ebû Halid, Abdullah b. Rebâh el-Ensârî el-Medenî el-Basrî**: Büyük tâbiîlerdendir. Ebû Hureyre, Muâviye ve Ebû Katâde'den rivâyeti vardır.

"Bir Ramazan ayında Muâviye'ye çeşitli heyetler gelmişti. Bizler, birbirimize yemek yapıyorduk. Ebû Hureyre bizi sürekli kendi çadırına davet ederdi. Kendi kendime; 'Ben de yemek hazırlayıp o insanları evime davet edemez miyim' diye düşündüm ve hemen yemek hazırlanmasını istedim. Sonra akşam vakti Ebû Hureyre'ye rastladım:

"- Bu gece davet bendedir" dedim.

"- Beni geçtin, öyle mi?" deyince;

"- Evet" dedim ve onları davet ettim. İnsanlar gelince Ebû Hureyre;

"- Ey Ensâr cemâati! Sizlere, sizin hadîsinizden birini bildireyim mi?" dedi, sonra da Mekke fethini şöyle anlattı:

"Rasûlullah (as.) gelip Mekke'ye dayanmıştı. Bir cenaha Zübeyr'i, diğer cenaha da Halid'i gönderdi. Zırhsız birliklerin başına da Ebû Ubeyde'yi verdi. Bunlar vâdinin ortasında yola koyuldular. Hz. Peygamber de bir bölüğün içinde idi. Etrafına bakınca beni gördü:

**"- Ebû Hureyre!"** diye seslendi.

"- Buyur ey Allah'ın Rasûlü!" dedim.

**"- Yavaş konuş!**[209] **Bana yalnız Ensârî gelir!"** dedi.

Râvilerden biri; **"Bana Ensâr'ı çağır!"** dedi diye rivâyet etti:

Bunun üzerine Ensâr, hemen etrafını sardı.

Kureyş de başıbozuklardan ve etbâından bir takım serseriler toplamıştı. –Bir rivâyette, Kureyş, başıbozukları ve etbâını toplamıştı-. Onlar; *"Bunları ileri süreriz; eğer bir şey elde ederlerse biz de onlarla beraber oluruz, ama mağlup olurlarsa, o zaman bizden istenileni veririz"*[210] dediler.

---

Kendisinden Sabit el-Bünânî ve Halid el-Hazzâ rivâyet eder. Aslen Medînelidir, ama **Basra**'da ikamet etti. Sika râvîlerdendir. İbn Ziyâd'ın valiliği döneminde **Basra**'da Ezarika tarafından şehîd edildi.

[209] **Câmiu'l-Usûl**'de yer alan *"ihtefi"* kelimesi, **Müslim**'in matbu nüshalarında bulunmamaktadır.

[210] Bu cümle **Müslim**'in elimizdeki matbu nüshalarında *"suilnâ"* diye, yani "**bizden istenileni veririz**" şeklinde geçmektedir. **Câmiu'l-Usûl**'de ise *"selebenâ"* diye,

Rasûlullah (as.);

**"- Kureyş'in başıbozuklarını ve etbâını görüyor musunuz?"** dedi. Sonra bir elini diğeri üzerine koyarak bir işaret yaptı. Sonra da;

**"- Safâ'da benimle buluşursunuz!"** dedi.

Müteâkiben yola devam ettik. İçimizden kim, onlardan birini öldürmek istese, mutlaka öldürürdü ve onlardan bize hiçbir şey gelemezdi. Derken Ebû Süfyan geldi;

"- Ey Allah'ın Rasûlü; Kureyş'in kökü kazındı! Artık bundan sonra Kureyş yok!" dedi. Hz. Peygamber;

**"- Kim Ebû Süfyan'ın evine girerse emniyettedir"** buyurdu.

Bunun üzerine Ensâr birbirlerine;

"- O'na memleketine karşı bir arzu, kabilesine karşı da bir şefkat geldi" diye konuştular.

Ebû Hureyre şöyle anlatır:

"Bunun üzerine vahiy geldi. Hz. Peygamber'e vahiy gelince, bu hâl bize gizli kalmazdı. O'na vahiy gelince, vahiy bitene kadar hiç birimiz gözünü Rasûlullah'a (as.) kaldıramazdı. Vahiy hâli sona erince, Rasûlullah (as.);

**"- Ey Ensâr!"** diye seslendi.

"- Buyur, ey Allah'ın Rasûlü!" dediler.

**"- Sizler; *'Ona memleketine karşı bir arzu geldi...'* mi dediniz?"**

"- Evet öyle."

**"- Hayır! Hiç şüphesiz ben Allah'ın kulu ve Rasûlüyüm. Ben Allah'a ve sizin yanınıza hicret ettim. Hayatım sizin hayatınızla, ölümüm de sizin ölümünüzle beraberdir."**

Bunun üzerine Ensâr ağlayarak yanına geldiler:

"- Vallahi biz o sözleri, sadece Allah ve Rasûlünden ayrılmak istemediğimiz için söylemiştik" dediler. Rasûlullah (as.) da;

**"- Allah ve Rasûlü de sizi tasdik ediyor ve mazeretinizi kabul ediyorlar"** buyurdu.

Sonra insanlardan kimisi Ebû Süfyan'ın evine doğru yöneldi, kimisi de evlerine girip kapıyı kapattılar.

---

yani "**selebimizi veririz**" şeklinde zaptedilmiştir. Biz de tercümede **Müslim**'i esas aldık.

Sonra Rasûlullah (as.) Kâbe'ye gitti, Haceru'l-Esved'in yanına varıp onu selâmladı, peşinden de Kâbe'yi tavaf etti. Sonra Kâbe'nin yanında dikilen, müşriklerin taptıkları bir putun yanına gitti. Hz. Peygamber'in elinde bir yay vardı, yayın eğri yerinden tutmuştu. Putun yanına gidince, yayı putun gözüne dürtüyor ve o esnada da; **"Hak geldi, bâtıl yok oldu"** diyordu. Tavafını bitirince Safâ tepesine geldi, tepenin üstüne çıktı ve oradan Kâbe'ye baktı. Sonra ellerini kaldırarak Allah'a hamd etmeye ve dilediği duâyı yapmaya başladı."[211]

**RİVÂYETLER**

Bu hadîsin diğer bir rivâyetinde şu ilave vardır:

"...Sonra anlamında bir elini diğerinin üzerine koyarak *'onların kökünü kazıyın!'* anlamında bir işaret yaptı."

Yine bu rivâyette, Ensâr;

"- Evet öyle söyledik, ey Allah'ın Rasûlü!" dediler. Hz. Peygamber de;

**"- Öyleyse benim ismim ne? Asla! Hiç şüphesiz ben Allah'ın kulu ve Rasûlüyüm!"** buyurdu.

Başka bir rivâyet de şöyledir:

"Heyet olarak Muâviye b. Ebî Süfyan'a gitmiştik. Aramızda Ebû Hureyre de vardı. İçimizden herkes (nöbetçi olduğu) günde arkadaşları için yemek yapardı. Benim nöbetim sırasında;

"- Ya Ebâ Hureyre, bugün benim günümdür!" diye davet ettim. Birlikte eve geldiler. Yemeğimiz henüz hazır değildi. Dedim ki:

"- Ya Ebâ Hureyre! Yemeğimiz hazırlanana kadar bize Rasûlullah'tan (as.) bir şey rivâyet etsen!"

Bunun üzerine şöyle anlattı:

"Fetih günü Rasûlullah'la (as.) birlikte idik. Halid b. Velid'i sağ cenaha, Zübeyr'i sol cenaha, Ebû Ubeyde'yi de vâdi tabanından gidecek olan piyadelerin başına komutan yaptı. Sonra;

**"- Ya Ebâ Hureyre, bana Ensâr'ı çağır!"** dedi. Ben de çağırdım. Ensâr koşarak Rasûlullah'a (as.) geldiler. Hz. Peygamber;

---

[211] **Müslim**, Cihâd, 31/84-86; **Ebû Davud**, Harâc, 25/3024.

**"- Ey Ensâr! Kureyş'in başıbozuklarını görüyor musunuz?"** diye sordu.

"- Evet" dediler.

**"- Bakın! Yarın onlarla karşılaştığınızda, kendilerini ekin biçer gibi biçin!"** buyurdu ve sağ elini sol eli üzerine koyarak biçme işareti yaptı. Sonra da;

**"- Buluşma yeriniz, Safâ tepesidir"** dedi.

Artık o gün kim onların karşılarına çıkmışsa, onu (ebedî) uykuya yatırdılar.

Sonra Hz. Peygamber Safâ tepesine çıktı. Ensâr da gelip Safâ'nın etrafını çevirdi. Ebû Süfyan geldi ve;

"- Ey Allah'ın Rasûlü; Kureyş'in kökü kazındı, artık bu günden sonra Kureyş yok!" dedi. Sonra Ebû Süfyan;

"- Ebû Süfyan'ın evine giren emniyette olsun! Silahını bırakan emniyette olsun! Evine girip kapısını kapatan emniyette olsun!" dedi. Rasûlullah (as.) da;

**"-Ebû Süfyan'ın evine giren emniyettedir! Silahını bırakan emniyettedir! Evine girip kapısını kapatan emniyettedir!"** buyurdu.

O sırada Ensâr;

"- O'na kabilesine karşı bir şefkat ve memleketine karşı da bir arzu geldi" diye konuştular. Bunun üzerine Hz. Peygamber'e vahiy geldi. Rasûlullah (as.);

**"- Sizler *'Ona kabilesine karşı şefkat ve memleketine karşı arzu geldi'* mi dediniz? Dikkat edin! Benim adım ne öyleyse?** –Üç defa- **Ben Allah'ın kulu ve Rasûlü Muhammed'im! Ben Allah'a ve size hicret ettim; hayatım sizin hayatınız, ölümüm de sizin ölümünüzledir"** dedi. Bunun üzerine Ensâr;

"- Vallahi biz o sözleri, sadece Allah ve Rasûlünden ayrılmak istemediğimiz için söylemiştik" dediler. Rasûlullah (as.) da;

**"- Allah ve Rasûlü de sizi tasdik ediyor ve mazeretinizi kabul ediyorlar"** buyurdu.

Bunları **Müslim** tahric etti.

**Ebû Davud**'un, Abdullah b. Rebâh el-Ensârî vasıtasıyla Ebû Hureyre'den rivâyeti de şöyledir:

"Hz. Peygamber Mekke'ye gireceği zaman, Zübeyr b. Avvâm ile Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh ve Halid b. Velid'i at üzerinde Mekke'ye sevk etti. Sonra;

**"- Ya Ebâ Hureyre, Ensâr'a seslen!"** dedi. Ensâr toplanınca onlara;

**"- Şu yoldan gidin! Karşınıza biri çıkacak olursa öldürün!"** dedi.

Sonra Mekke'de bir münâdi;

"- Artık bu günden sonra Kureyş yok!" diye bağırıyordu. Bunun üzerine Rasûlullah (as.) buyurdu ki:

**"- Eve giren emniyettedir! Silahını bırakan emniyettedir!"** dedi.

Sonra Kureyş'in ileri gelenleri Kâbe'ye gittiler ve Kâbe'yi tıka basa doldular. Hz. Peygamber tavâfını yaptı, Makam'ın arkasında namaz kıldı. Sonra kapının iki yanını tuttu ve Kureyşliler de dışarı çıktılar, müslüman olmak üzere Hz. Peygamber'e bîat ettiler.

**٦١٤٨ـ (خ م ط د ت س ـ أنس بن مالك رضي** الله عنه) : « أن **النبيَّ صلى** الله **عليه وسلم دخل مكة يومَ الفتح وعلى** رَأسِهِ المِغْفَرُ ، **فلما نَزَعَهُ جاء رجل، فقال: ابنُ خَطَل مُتَعلِّق بأستارِ الكعبةِ ، فقال رسولُ الله صلى** الله عليه **وسلم : اقتُلوه** ». أخرجه **الجماعة.**

وقال **الموطأ : ولم يكن** فيما نرى **يومئذ - والله أعلم -** مُحْرِما **وقال أبو** داود : **اسمُ ابن خَطَل: عبد** الله ، **وكان** أبو **بَرزَةَ الأسلمي** قَتَلَهُ.

**6.148-** Enes b. Mâlik anlatıyor:

"Hz. Peygamber Fetih günü başında miğfer olduğu halde Mekke'ye girdi. Miğferi çıkarınca, bir adam geldi;

"- İbn Hatal[212], Kâbe örtüsüne sarılmış!" dedi. Rasûlullah (as.);

**"- Onu öldürün!"** buyurdu.[213]

---

[212] **Abdullah b. Hatal et-Temîmî**: Azılı müşriklerdendi. Önce Müslüman olmuş, sonra irtidat etmişti. Sahip olduğu iki şarkıcı ile Hz. Peygamber'i hicvederdi. **Mekke** fethinde Hz. Peygamber onun bulunduğu yerde öldürülmesini emretmiş ve emri yerine getirilmişti. Kâbe örtüsüne sarılmış olduğu halde yakalanmış ve Zemzem kuyusu ile Makam-ı İbrahim arasında boynu vurulmuştu.

**RİVÂYETLER**

Hadîs Kütübü-ü Sitte'de tahric edilmiştir.

**Muvatta**'da şu ifâde vardır: "Allah bilir, ama bize göre o gün ihramlı değildi."

**Ebû Davud** da şöyle dedi: "İbn Hatal'ın ismi Abdullah'dı. Onu Ebû Berze el-Eslemî öldürdü."

**٦١٤٩ـ** (د س ـ **سعد بن أبي وقاص** رضي الله عنه) قال : « لما كان يومُ فتْحِ مكة أمَّنَ رسولُ الله صلى الله عليه وسلم الناسَ إلا أربعة نَفر ، وامرأتين ، فسماهم ، وابنَ أبي سرح... فذكر الحديث، قال : وأمَّا ابنُ أبي سَرْح ، فإنه اختَبأ عند عثمان ، فلما دعا رسولُ الله صلى الله عليه وسلم الناس إلى البَيْعَةِ ، جاء به حتى أوْقَفه على النبيِّ صلى الله عليه وسلم ، فقال : يا نبيَّ الله ، بَايِعْ عبد الله ، فرفع رأسَه ، فنظر إليه ثلاثا ، كلُّ ذلك يأبَى ، فبايَعه بعدَ ثلاث، ثم أقبلَ على أصحابه ، فقال : ما كان فيكم رجل رشيد ، يقومُ إلى هذا حيث رآني كَفَفْتُ يدي عن بيعته فيَقْتله ، قالوا : ما نَدري يا رسولَ الله ما في نفسكَ ، ألا أوْمَأتَ إلينا بعينك ؟ قال : إنَّهُ لا ينبغي لنبيّ أنْ تكونَ له خائنَةُ الأعين». قال أبو داود : وكان عبد الله أخا عثمان من الرّضاعة ، هذه رواية أبي داود.

و[ في] رواية النسائي قال : « لمَّا كان يومُ فتح مكةَ أمَّن رسولُ الله صلى الله عليه وسلم الناسَ إلا أربعة ، وامرأتين، وقال : اقْتلوهم وإنْ وَجَدتُموهم مُتعلّقين بأستار الكَعبة : عكرمةُ بن أبي جهل ، وعبد الله بنَ خَطل ، ومقيس بنُ صُبابَة ، وعبد الله بنَ أبي سرح ، فأما عبد الله بنُ خطل، فأُدرِكَ وهو متعلّق بأستار الكعبة ، فاستَبق إليه سعيدُ بنُ حُرَيث ، وعمارُ بنُ ياسر ، فسبق سعيد عمَّارا – وكان أشَبَّ الرجلين – فقتَلَهُ [ وأمَّا مقيس بن صَبَابَة ، فأدركه الناسُ في السوق فقَتَلُوهُ] ، وأما عكرمةُ [ بنُ أبي جهل] فركب البحر، فأصابتْهم عاصف ، فقال أهلُ السَّفينة : أخْلِصُوا ، فإن آلهتكم لا تُغْني عنكم شيئا هاهنا ، فقال عكرمةُ : والله ، لئن لم يُنْجني من البحر إلا الإخلاصُ ، لا يُنجيني من البَرِّ غيرُه ، اللهم لك عهد إن أنتَ عَافيتني مما أنا فيه أنْ

[213] **Buharî**, Megâzî, 49; Cezâu's-Sayd, 18; Cihâd, 169; Libâs, 17; **Müslim**, Hac, 84/450; **Muvatta**, Hac, 81/247; **Ebû Davud**, Cihâd, 117/2685; **Tirmizî**, Cihâd, 18/1693; **Nesaî**, Hac, 107.

آتيَ محمدا ، حتى أضعَ يدي في يديه ، فلأجدنّهُ عفُوًّا كريما ، فجاء فأسلم، وأما عبد الله بن أبي سَرْح ، فإنه اختبأ عند عثمان ، فلما دعا رسولُ الله صلى الله عليه وسلم الناس إلى البيعة جاء به حتى أوقفهُ على النبيِّ صلى الله عليه وسلم ، فقال : يا رسول الله..» وذكر الحديث إلى آخره ، مثل أبي داود.

**6.149-** Sa'd b. Ebî Vakkas'dan rivâyet edilmiştir:

"Mekke fethi gününde Hz. Peygamber, dört erkek ve iki kadın dışında herkese emân verdi."

Râvi, bunların isimlerini de verdi, bu isimler arasında İbn Ebî Serh'i de zikretti. Sonra rivâyete devam etti:

"İbn Ebî Serh'e gelince; o, Hz. Osman'ın yanında gizlenmişti. Rasûlullah (as.) insanları bîat etmeye çağırınca, Hz. Osman onu Rasûlullah'ın (as.) yanına getirdi ve;

"- Ey Allah'ın elçisi, Abdullah'ın bîatını kabul et!" dedi. Rasûlullah (as.) üç defa başını kaldırıp ona baktı, hiç birinde bu teklifi kabule yanaşmadı. Ancak üçüncüsünden sonra onunla bîatleşti. Sonra ashâbına döndü;

**"- Benim o adamla bîat etmekten elimi çektiğimi görünce, kalkıp da onu öldürecek anlayışlı biri yok muydu içinizde?"** dedi.

"- Senin içindekini nereden bilelim, ey Allah'ın Rasûlü? Gözlerinle bize işaret etseydin ya!" dediklerinde;

**"- Hiçbir Peygamber'e göz hâinliği yakışmaz"** karşılığını verdi.

Ebû Davud dedi ki:

"Abdullah, Hz. Osman'ın süt kardeşi idi."[214]

**RİVÂYETLER**

Bu, **Ebû Davud**'un rivâyetidir. **Nesaî**'nin rivâyeti de şöyledir:

"Mekke fethi gününde Hz. Peygamber, dört erkek ve iki kadın dışında herkese emân verdi. **'Onları, Kâbe örtüsüne sarılmış olarak bulsanız dahi öldürün!'** dedi. Bunlar İkrime b. Ebî Cehil, Abdullah b. Hatal, Mikyes b. Subâbe ve Abdullah b. Ebî Serh idi.

---

[214] **Ebû Davud**, Cihâd, 117/2683; **Nesaî**, Tahrîmu'd-Dem, 14.

Abdullah b. Hatal, Kâbe örtüsüne sarılmış olduğu halde yakalandı. Saîd b. Hureys[215] ve Ammâr b. Yâsir onun üzerine atıldı, ama daha genç olan Saîd, Ammâr'ı geçti ve onu öldürdü.

Mikyes b. Subâbe'ye gelince; insanlar onu çarşıda yakaladılar ve öldürdüler.

İkrime b. Ebî Cehil ise; kaçıp bir gemiye binmiş, ama fırtınaya yakalanmışlardı. Gemiciler, yolculara;

"- İhlâslı olun! Çünkü sizin ilâhlarınızın burada size bir faydası olmaz" dediler. Bunun üzerine İkrime; "Vallahi, denizde beni ihlâstan başka bir şey kurtaramazsa, karada da ondan başkası kurtaramaz!" diye düşündü. Sonra da; "Allah'ım! Sana söz veriyorum ki, eğer beni buradan kurtarırsan, Muhammed'e gideceğim, elimi O'nun eline koyup kendisine bîat edeceğim. Hiç şüphe yok ki ben O'nu affedici, bağışlayıcı ve kerîm olarak bulacağım" dedi. Sonra Mekke'ye geldi ve müslüman oldu.

Abdullah b. Ebî Serh'e gelince; o, Hz. Osman'ın yanında gizlenmişti. Rasûlullah (as.) insanları bîat etmeye çağırınca, Hz. Osman onu Rasûlullah'ın (as.) yanına getirdi ve;

"- Ey Allah'ın Rasûlü, Abdullah'ın bîatını kabul et!" dedi... Sonra hadîsi sonuna kadar aynen **Ebû Davud** gibi rivâyet etti.

**٦١٤٩*ــ** (د ــ **عمرو بن عثمان بن عبد الرحمن بن سعيد بن يربوع المخزومي**) قال : حدَّثني جَدِّي عن أبيه: أَنَّ رسولَ الله صلى الله عليه وسلم **قال يومَ فتحِ** مكة: «**أربعة لا أُومنهم في حِلّ، ولا حرم** – وسمَّاهم – وقال: وقَيْنَتَيْن **كانتا لِمقْيَس بنِ** صُبَابَةَ ، فقُتِلتْ إحداهما، وأُفلِتَتِ الأخرى، **فأسلمتْ** ». أخرجه أبو داود.

**6.149(a)**[216]**-** Amr b. Osman b. Abdurrahman b. Saîd b. Yerbû' el-Mahzûmî[217] şöyle dedi:

---

[215] **Saîd b. Hureys b. Amr b. Osman el-Kuraşî el-Mahzûmî**: Sahabîdir. Henüz 15 yaşında iken **Mekke** fethine katılmıştı. Hz. Peygamber'in vefatından sonra **Kûfe**'ye yerleşti, **Horasan**'da yapılan savaşlara katıldı. **Kûfe**'de vefat etti. Hz. Peygamber'in nerede olursa olsun öldürülmesini emrettiği İbn Hatal'ı, Kâbe'de yakalayıp öldürmüştü.

"Bana dedemin[218], babasından[219] naklen söylediğine göre Mekke fethi günü Hz. Peygamber;

**"- Ne hill, ne de Harem bölgesinde dört kişiye** -onların isimlerini de zikretti- **ve Mikyes b. Subâbe'nin iki muganniyesine emân vermiyorum"** dedi. Bu iki muganniyeden biri öldürüldü, diğeri ise kaçıp kurtuldu, sonra da müslüman oldu."[220]

## İZAH

**İbnu'l-Esîr**'in verdiği bilgiye göre bu iki kadından biri **Fertenâ**, diğeri de Abdülmuttalib âilesinden birinin âzâdlısı olan **Sâre**'dir. Bunlardan **Fertenâ** öldürüldü, **Sâre** ise önce kaçtı, sonra İslâm'a girdi, gelip Hz. Peygamber'den emân aldı ve **Hz. Ömer** dönemine kadar yaşadı.[221]

**٦١٥٠ـ** (خ م ت ـ **عبد الله بن مسعود** رضي الله عنه) قال : « **دخل** رسولُ الله صلى الله عليه وسلم يوم الفتح ، وحولَ الكعبة ستُّون وثلاثمائة نُصُب ، فجعل يَطْعَنُهَا بعود في

---

[216] **Câmiu'l-Usûl**'de bir baskı hatası olarak, hadîsler farklı olduğu halde (6149) rakamı iki defa yazılmıştır. Eserle tercümesi arasında bir karışıklığa yol açmamak ve rakamların teselsülünde aslına uymak düşüncesiyle düzeltme cihetine gitmedik.

[217] **Amr b. Osman b. Abdurrahman b. Saîd b. Yerbû' el-Mahzûmî el-Kuraşî el-Medenî es-Sarım**: Medîneli sika râvîlerdendir. Dedesi Abdurrahman'dan rivâyeti vardır. Kendisinden Zeyd b. Hubâb ve Vâkıdî rivâyet eder. Hadîsi **Ebû Davud**'da tahric edilmiştir. İsminin Ömer olduğu da rivâyet edilmiştir.

[218] **Ebû Muhammed, Abdurrahman b. Saîd b. Yerbû' el-Mahzûmî el-Kuraşî el-Medenî**: ö. 109/727. Medîneli tâbiîlerdendir. Babası sahabî idi. Babasından ve Hz. Osman'dan rivâyeti vardır. Kendisinden torunları Amr b. Osman ve Muhammed b. Osman rivâyet ettiler. Sikadır; hadîsi **Ebû Davud**'da tahric edilmiştir.

[219] **Ebû Yerbû', Saîd b. Yerbû' b. Ankese b. Âmir el-Mahzûmî el-Kuraşî**: ö. 54/674. Sahabîdir, **Mekke** fethinde İslâm'ı kabul etmiş, Hz. Peygamber de kendisine **Huneyn** ganimetlerinden elli deve vermişti. İsmi Sarım iken Hz. Peygamber tarafından Saîd diye değiştirilmişti. Kendisinden oğlu Abdurrahman rivâyet etti. Hadîsi **Ebû Davud**'da tahric edildi. 120 yıl yaşadığı rivâyet edilir.

[220] **Ebû Davud**, Cihâd, 117/2684.

[221] Bkz., **Câmiu'l-Usûl**, XV, 609.

بيده ، يقول : جاء الحقُّ ، وزهقَ الباطل ، إن الباطل كان زَهُوقا ، جاء الحق ، وما يُبدئُ الباطلُ وما يُعيدُ ». أخرجه البخاري ، ومسلم ، والترمذي.

**6.150-** Abdullah b. Mes'ûd şöyle dedi:

"Fetih günü Rasûlullah (as.) Mekke'ye girdi, Kâbe'nin etrafında dikilmiş 360 tane put vardı. Elindeki bir odunla onları dürtüyor ve; ***"Hak geldi, bâtıl yok oldu. Zaten bâtıl yok olmaya mahkûmdur"***[222] ve ***"Hak geldi; bâtılın ne başı kaldı, ne sonu!"***[223] diyordu.[224]

٦١٥١ـ (د ـ جابر بن عبد الله رضي الله عنهما) : « أن النبيَّ صلى الله عليه وسلم أمَرَ عمرَ بنَ الخطاب زَمَنَ الفتح وهو بالبَطْحاء أن يأتيَ الكعبة فيَمْحُوَ كلَّ صورة فيها ، فلم يدخلها النبيُّ صلى الله عليه وسلم حتى مُحِيَت كلُّ صورة فيها ». أخرجه أبو داود.

**6.151-** Cabir b. Abdullah'dan rivâyet edilmiştir:

"Fetih zamanı Rasûlullah (as.) Bathâ'da, Hz. Ömer'e; Kâbe'ye gidip içindeki resimlerin hepsini silmesini emretti. İçindeki bütün resimler silinmeden Hz. Peygamber Kâbe'ye girmedi."[225]

٦١٥٢ـ (خ ـ عبد الله بن عمر رضي الله عنهما): « أنَّ رسولَ الله صلى الله عليه وسلم أقْبَلَ يومَ الفتح من أعلى مكةَ على راحلته، مُرْدِفا أُسامةَ بنَ زيد، ومعه بلال، ومعه عثمانُ بنُ طلحة من الحَجَبَة حتى أناخ في المسجد، فأمره أن يأتيَ بمفتاح البيت - زاد في رواية رزين - : فذهب عثمان إلى أمه، فأبَتْ أن تُعطيَهُ المفتاح فقال: والله لَتُعْطِيِنَّه أو ليَخرُجَنَّ هذا السيف من صُلبي، قال: فأعطته إيَّاه ، ثم اتفقا - فجاء به إلى رسول الله صلى الله عليه وسلم - [ففتح] ودخل رسولُ الله صلى الله عليه وسلم البيت ، ومعه أسامةُ وبلال وعثمانُ، فمكث فيه نهارا طويلا ثم خرج فاستَبَقَ الناسُ ، فكان عبد الله أوَّلَ من دخل، فوجد بلالا وراءَ الباب

---

222 İsrâ, 81

223 Sebe', 49.

224 **Buharî**, Megâzî, 49; Mezâlim, 32; Tefsîr, 17/12; **Müslim**, Cihâd, 32/87; **Tirmizî**, Tefsîr, 18/3138.

225 **Ebû Davud**, Libâs, 47/4156.

قائما ، فسأله : أين صلّى النبيُّ صلى الله عليه وسلم؟ فأشار إلى المكان الذي صلّى فيه، قال عبد الله: فنسيتُ أن أسأله: كم صلّى من سجدة؟». أخرجه البخاري.

**6.152-** Abdullah b. Ömer anlatıyor:

"Fetih günü Rasûlullah (as.), devesinin üzerinde Mekke'nin üst tarafından şehre girdi. Terkisinde Üsâme b. Zeyd, yanında Bilâl, onun yanında da Kâbe'nin perdedârlarından Osman b. Talha vardı. Mescidin yanında devesini çöktürdü, sonra Osman b. Talha'ya Kâbe'nin anahtarlarını getirmesini emretti."

Rezîn şu ilaveyi yaptı: "Osman annesine gitti, ama annesi anahtarları vermekten kaçındı. Bunun üzerine Osman;

"- Vallahi ya anahtarları çıkarıp verirsin, ya da belimdeki şu kılıç onu mutlaka çıkarır" dedi. Bu söz üzerine anahtarı verdi."[226]

Sonra rivâyete müştereken devam ederler:

"Osman, anahtarları Rasûlullah'a (as.) getirdi, Hz. Peygamber de kapıyı açıp Kâbe'ye girdi. Yanında da Üsâme, Bilâl ve Osman vardı. İçerde uzunca bir süre kaldı, sonra çıktı. O çıkınca, insanlar içeri girmek için koşuştular. İçeri ilk giren Abdullah oldu, içerde Bilâl'in kapının arkasında durduğunu gördü. Ona;

"- Hz. Peygamber nerede namaz kıldı?" diye sordu. Bilâl, Hz. Peygamber'in namaz kıldığı yeri gösterdi.

Abdullah; "Hz. Peygamber'in kaç rekât namaz kıldığını sormayı unuttum" dedi.[227]

**٦١٥٣**— (خ م د — أبو هريرة رضي الله عنه) : « أن خُزَاعة قتلوا رجلا من بني لَيْث عام فتح مكة ، بقتيل منهم قتلوه ، فأخبر بذلك رسولُ الله صلى الله عليه وسلم ، فركب راحلته ، فخطب ، فحمد الله وأثنى عليه.

---

[226] **Rezîn**'in ilavesi diye kaydedilen bu kısım, **Müslim**, Hac, 68/390'da rivâyet edilmektedir.

[227] **Buharî**, Cihâd, 127; Kıble 9; Salât, 81, 96; Teheccüd, 25; Hac, 51, 52; Megâzî, 49, 78. Müellif işaret etmemekle birlikte, hadîsi **Müslim** de muhtelif parçalar halinde rivâyet etmiştir; bkz., Hac, 68/388-94.

وفي رواية قال : لما فتح الله عزَّ وجلَّ على رسوله صلى الله عليه وسلم مكة قام في الناس، فحمدَ الله وأثنى عليه ، وقال : **إن الله حَبَس عن مكةَ الفيل ، وسلَّط عليها رسوله والمؤمنين ، وإنها لم تَحِلَّ لأحَد كان قبلي ، وإنها إنما أحِلَّتْ لي ساعة من نهار ، وإنها لن تَحِلَّ لأحد بعدي ، فلا يُنفَّرُ صَيْدُها ، ولا يُختلى شجرُها ، ولا تَحِلُّ سَاقطتُها إلا لِمُنْشد ، وَمَن قُتلَ له قتيل فهو بخير النظرين : إمَّا أن يُعْقَلَ ، وإما أن يُقادَ أهل القتيل** ، فقال العباسُ: إلا الإذْخرَ يا رسولَ الله، فإنا نجعله في قبورنا وبُيوتنا؟ فقال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم: **إلا الإِذْخرَ** ، فقال رجل من أهل اليمن يقال له: أبو شاه: اكتبوا لي يا رسول الله، فقال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم: **اكتبوا لأبي شاه**». قال الأوزاعي: يعني هذه الخطبة التي سمعها من رسول الله صلى الله عليه وسلم. أخرجه البخاري ومسلم.

وأخرجه أبو داود ، وأسقط من أوّله حديث « **القتيل** » ، وأوّلُ حديثه قال : « لما فتح الله على رسوله مكة قام فيهم ، فحمد الله... » وذكر الحديث. وأسقط منه أيضا : « **ومن قُتلَ له قتيل** – إلى قوله – : **أهل القتيل** ».

**6.153-** Ebû Hureyre anlatıyor:

"Mekke'nin fethi gününde Huzâa kabilesi, daha önce kendilerinden öldürülen birine bedel olarak Benû Leys'ten bir adamı öldürmüşlerdi. Bu olay Rasûlullah'a (as.) haber verilince, hemen atına bindi ve halka bir hutbe okudu. Önce Allah'a hamd ve senâ etti."

Bir rivâyette; "Yüce Allah, Rasûlüne Mekke'nin fethini müyesser kılınca, Hz. Peygamber ayağa kalktı, Allah'a hamd ve senâ etti" denir.

Hz. Peygamber sonra şöyle dedi:

**"Yüce Allah, fili Mekke'ye girmekten men etmişti. Ama Rasûlünü ve mü'minleri Mekke'ye hâkim kıldı. Mekke benden önce hiç kimseye helâl değildi. Bana da sadece gündüzün kısa bir vaktinde helâl kılındı. Benden sonra da hiç kimseye helâl değildir. Binâenaleyh Mekke'nin avı ürkütülmez, ağacı kesilmez. Kayıp eşyayı da, sahibine vermek isteyenden başkası alamaz. Kimin bir**

**yakını öldürülürse, iki şeyden birini tercih hakkına sahiptir: Ya kendisine diyet verilir, ya da katil öldürülür!"**

Abbas dedi ki:

"- Yalnız izhîr otu müstesnâ olsun, ey Allah'ın Rasûlü! Çünkü biz onu mezarlarımızda ve evlerimizde kullanıyoruz."

**"- Tamam, izhîr müstesnâ!"** buyurdu.

Sonra Yemenli Ebû Şâh[228] adında biri;

"- Bunları benim için yaz, ey Allah'ın Rasûlü!" dedi. Hz. Peygamber de;

**"- Ebû Şâh için yazın!"** dedi.

Evzâî dedi ki:

"Ebû Şâh, Rasûlullah'tan (as.) dinlediği hutbenin yazılmasını istiyordu."[229]

## RİVÂYETLER

Bunu **Buharî** ve **Müslim** tahric etti.

Bu hadîsi **Ebû Davud** da tahric etti, ancak onun rivâyetinde hadîsin baş tarafındaki öldürme olayından söz edilmemekte, doğrudan doğruya *"Rasûlullah (as.) Mekke'yi fethedince..."* diye başlamaktadır. Ayrıca hadîsin içindeki **"Kimin bir yakını öldürülürse, iki şeyden birini tercih hakkına sahiptir: Ya kendisine diyet verilir, ya da katil öldürülür!"** cümlesi de bulunmamaktadır.

## İZAH

**Huzâa** ile **Leys** kabilesi arasında câhiliyet döneminden kalma bir kan davası vardı. Leysliler, Huzâa'dan **Ahmer** adında birini öldürmüşler, buna karşılık da **Huzâa**'dan **Hırâş b. Ümeyye, Leys**'ten **İbnu'l-Esra' el-Hüzelî**'yi katletmişti. Bu olay bir rivâyete göre fethin ilk gününde, diğer bir rivâyete göre de ikinci gününde olmuştu.

---

[228] **Ebû Şâh el-Kelbî el-Yemenî**: Sahabîdir, Yemenlidir. İsminin Hadîc olduğu ve aslen İranlı olduğu, ama dedelerinin gelip **Yemen**'e yerleştikleri rivâyet edilir. **Mekke** fethine katılmıştı.

[229] **Buharî**, İlim, 40; Lukata, 7; Diyât, 8; **Müslim**, Hac, 82/447-48; **Ebû Davud**, Menâsik, 89/2017.

Bu hadîste dikkate değer olan husus, **Mekke**'nin her yönüyle **"emîn belde"** kılınmasıdır. İnsanlar, hayvanlar, hatta nebatlar bile her türlü tecavüzden korunmuş ve onun bu özelliği de kıyâmete kadar geçerli kılınmıştır. Hatta kayıp eşyanın bile, sadece sahibine vermek ve ilan etmek amacıyla alınabileceği ifâdesi, emniyet ve güvenin hangi boyutta olduğunu göstermektedir.

**٦١٥٤**ـ (د ـ **وهب [ابن منبه]**) قال : « سألتُ جابرا : هل غَنِمُوا يومَ فتحِ مكة شيئا ؟ قال: لا». أخرجه أبو داود.

**6.154-** Vehb b. Münebbih'den[230] rivâyet edilmiştir:

Câbir'e sordum:

**"- Fetih günü müslümanlar ganimet olarak bir şey aldılar mı?"**

"- Hayır!" dedi.[231]

**٦١٥٥**ـ (ت د ـ **جابر بن عبد الله** رضي الله عنهما) : « أن النبيَّ صلى الله عليه وسلم دخل مكةَ ، وَلِوَاؤُهُ أَبْيَضُ ». أخرجه الترمذي، وأبو داود.

**6.155-** Câbir b. Abdullah'dan rivâyet edilmiştir:

"Hz. Peygamber Mekke'ye girdiğinde sancağı beyazdı."[232]

---

[230] **Ebû Abdullah, Vehb b. Münebbih b. Kâmil el-Ebnâvî ez-Zimârî es-San'ânî:** ö. 114/732. Yemenli **tâbiîlerdendir. Abdullah b. Abbas ve Cabir b. Abdullah'ı** dinledi. **San'a** kadılığı yaptı. Geniş bilgi sahibi idi, ama bilgisi özellikle İsrâiliyat alanında idi. **el-İclî, Ebû Zur'a, İbn Hibbân** ve **Nesaî**, onun sika olduğunu söylerler. **Fellâs** ise zayıf olduğunu söyler. Bir müddet hapse de düşen Vehb'in ***Sahîhayn***'da sadece bir rivâyeti bulunmaktadır. Ondan Amr b. Dînâr ve el-Muğîre b. Hakîm rivâyet ettiler.

[231] **Ebû Davud**, Harâc, 25/3023.

[232] **Ebû Davud**; Cihâd, 69/2592; **Tirmizî**, Cihâd, 9/1679. **Tirmizî**, bu hadîsin garîb olduğunu ve onu sadece **Yahya b. Âdem**'in **Şerîk**'ten rivâyeti olarak bildiklerini söylemektedir. **Şerîk** ise çok hata yapan biriydi ve özellikle Kadı olduktan sonra da hafızası zayıflamıştı.

غزوة حنين

## 23-HUNEYN GAZÂSI

٦١٥٦ــ (خ م ــ أبو هريرة رضي الله عنه) أنّ رسولَ الله صلى الله عليه وسلم قال حين - أراد حُنَينا - : « مَنزِلُنا غدا إنْ شاء الله بِخَيف بني كنانة ، حيث تقاسموا الكفر ».

وفي رواية « منزلُنا إن شاء الله إذا فتح الله الخَيْف حيث تقاسموا على الكفر». أخرجه البخاري ، ومسلم.

**6.156-** Ebû Hureyre'den rivâyet edildiğine göre; Rasûlullah (as.) Huneyn'e gitmeye karar verince;

**"Yarın inşallâh, Benû Kinâne'nin Hayf'ında, yani onların küfür üzere yeminleştikleri yerde konaklayacağız"** buyurdu.[233]

**RİVÂYETLER**

Diğer bir rivâyete göre; **"Allah fethi nasip ederse, konak yerimiz inşallah Hayf, yani onların küfür üzere yeminleştikleri yer olacak"** buyurdu.

Hadîsi **Buharî** ve **Müslim** tahric etti.

**İZAH**

**Hayf**; dağ yamacı anlamına gelir. **Benû Kinâne Hayfı, Ebû Kubeys** dağının yamacında bir yerdir. Buraya **Muhassab** ve **Hacûn** da denilmektedir. Burası **Benû Kinâne** ile **Kureyş**'in vaktiyle müslümanlara karşı boykot uygulamak üzere karar verdikleri ve kararlarını da yeminle pekiştirdikleri yerdir. Bu kararla, müslümanlarla olan bütün insanî, medenî ve ekonomik ilişkileri kesmişlerdi. Bu kararlarını bir kâğıda yazıp **Kâbe** duvarına da asmışlardı. Bu ittifakın yürürlükte kaldığı üç yıl boyunca **Şi'bi Ebî Tâlib** vâdisinde muhasara altında tutulan müslümanlar, çok büyük

---

[233] **Buharî**, Megâzî, 49; Hac, 45; Menâkıbu'l-Ensâr, 39; Tevhîd, 31; **Müslim**, Hac, 59/343-45.

zorluklarla yüzyüze gelmişler, otları ve ağaç köklerini kemirmek zorunda kalmışlar, bu yüzden dudakları patlamış, dilleri şerha şerha yarılmıştı. Açlıktan çocukların feryâdı göğe dayanmıştı. Sonra Hz. Peygamber onlara, **Kâbe**'ye astıkları **ittifak** metnindeki "**Allah**" lafzının dışında kalan bölümlerini kurtların yediğini haber verdi. Baktıklarında Rasûlullah'ın (as.) doğru söylediği anlaşılınca, insafa gelen bazılarının müdahalesiyle muhasara sona erdi.

İşte Rasûlullah (as.), vaktiyle müşriklerin küfür üzere yeminleştikleri bu yere karargâhını kuruyordu. Hz. Peygamber'in bu sözü Vedâ haccı sırasında da söylediği ve o zaman da karargâhını oraya kurduğu rivâyet edilir.

**٦١٥٧**ـ (د ـ **سهل بن الحنظلية** رضي الله عنه) قال: «إنهم ساروا مع رسول الله صلى الله عليه وسلم يومَ حُنَيْن، فأطْنَبُوا السَّيْرَ حتى كانت عَشِيَّة فحضرتُ الصلاةَ عند رسول الله صلى الله عليه وسلم فجاء رَجُل فَارِس فقال: يا رسولَ الله، إني انْطَلَقْتُ بين أيديكم حتى طَلَعَتُ على جبل كذا وكذا، فإذا أنا بهوازن عن بكرة أبيهم بظُعُنهم ونَعَمهم وشائهم اجتمعوا إلى حنين فتبسَّم رسولُ الله صلى الله عليه وسلم وقال: **تلك غنيمةُ المسلمين غدا إن شاء الله تعالى** ثم قال: **مَن يحْرُسُنا الليلةَ**؟ قال أنس بن أبي مَرْثَد الغَنَوي: أنا يا رسولَ الله، قال: **فاركبْ**، فركب فرسا له، فجاء إلى النبيِّ صلى الله عليه وسلم فقال له رسولُ الله صلى الله عليه وسلم: **استقبِلْ هذا الشِّعبَ حتى تكون في أعلاه، ولا تنزل من فَرَسكَ الليلةَ**، فلما أصبحنا خرج النبيُّ صلى الله عليه وسلم إلى مصلاه، فركع ركعتين ثم قال: **هل أحسَسْتم فارسَكم؟** قال رجل: يا رسولَ الله، ما أحْسَسْنا[ه] ، فثُوِّب بالصلاة، فجعل رسولُ الله صلى الله عليه وسلم وهو يصلي يلتفتُ إلى الشِّعب حتى إذا قضى صلاته وسلَّم قال: **أبْشِرُوا فقد جاءكم فارسُكم**، فجعلنا ننظرُ إلى خلال الشجر في الشِّعب ، فإذا هو قد جاء، حتى وقف على رسول الله صلى الله عليه وسلم ، [فسلَّم] فقال : إني انطلقتُ ، حتى كنتُ في أعلى هذا الشِّعب ، حيث أمرني رسولُ الله صلى الله عليه وسلم ، فلما أصبحت طلعتُ بين الشِّعبين كليهما، فنظرتُ ، فلم أرَ أحدا ، فقال له رسولُ الله صلى الله عليه وسلم : **هل نزلتَ الليلةَ** ؟ قال : لا

، إلا مصليا ، أو قاضي حاجة ، فقال له رسول الله صلى الله عليه وسلم : قد أوْجَبْتَ ، فلا عليك أن لا تَعْمَلَ بعدَها ». أخرجه أبو داود.

**6.157-** Sehl b. el-Hanzaliyye anlatıyor:

"Huneyn gününde müslümanlar, Rasûlullah'la (as.) birlikte yola çıktılar. Yürüyüş uzun sürmüş, vakit akşama yaklaşmıştı. Ben de Hz. Peygamber'le birlikte namaza katılmıştım. O sırada bir süvari geldi ve;

"- Ey Allah'ın Rasûlü; ben sizin önünüzden gittim. Şöyle şöyle bir dağa çıktım, bir de baktım ki Hevâzin kabilesi, âileleri, karıları, develeri ve davarlarıyla birlikte Huneyn'de toplanmışlar!" dedi.

Hz. Peygamber gülümsedi ve;

**"- Bunlar, yarın inşâllâh müslümanların ganimeti olacak"** dedi. Sonra da;

"- Bu gece bizi kim koruyacak?" diye sordu. Hemen Enes b. Ebî Mersed el-Ğanevî[234];

"- Ben, ey Allah'ın Rasûlü!" diye atıldı.

**"- Öyleyse bin!"** buyurdu. O da gidip atına bindi, sonra Hz. Peygamber'e geldi, Rasûlullah (as.) ona şöyle dedi:

**"- Şu boğaza git ve onun tepesine çık! Gece boyunca atından inme!"**

Sabah olunca Hz. Peygamber namazgâha çıktı, iki rekât namaz kıldı, sonra;

**"- Süvarinizi fark ettiniz mi?"** diye sordu. Bir adam;

"- Fark etmedik, ey Allah'ın Rasûlü" dedi.

Sonra kamet getirildi. Hz. Peygamber namaz kıldırırken bir taraftan da boğaza bakıyordu. Nihayet namazını bitirip selâm verince;

---

[234] **Ebû Yezîd, Enes (Üneys?) b. Ebî Mersed (Kennâz) b. el-Husayn el-Ğanevî:** 21/641. Sahabîdir. **Mekke** fethine ve **Huneyn** seferine katılmıştı. Babası ve kardeşi de sahabî ve Bedir ehlinden idiler. İbnu'l-Esîr'in bir rivâyete dayanarak verdiği bilgiye göre o, Hz. Peygamber'in; **"Ya Enescik; git şu kadına, suçunu itiraf ederse onu recmet!"** diyerek görevlendirdiği kişidir.

**"- Müjde! Süvariniz geldi"** dedi. Bunun üzerine ağaçların arasından boğaza doğru bakmaya başladık. Atlı gelip Rasûlullah'ın (as.) önünde durdu. Selâm verdi ve dedi ki:

"- Ben gittim, Rasûlullah'ın (as.) bana emrettiği şekilde şu boğazın en üst yerine çıktım. Sabah olunca, boğazın her iki yakasına gidip etrafa baktım. Kimseyi göremedim."

Hz. Peygamber ona;

**"- Gece hiç atından indin mi?"** diye sordu.

"- Namaz kılmak ve ihtiyaç gidermek dışında inmedim" deyince, Rasûlullah (as.);

**"-** (Cenneti) **hak ettin. Bundan böyle bir amel işlemesen de zararı yok!"** buyurdu.[235]

٦١٥٨ــ (خ م ت ــ **أنس بن مالك** رضي الله عنه) قال : « لما كان يوم حُنين أقْبَلَتْ هوازنُ وغَطَفَانُ وغيرهم بذراريهم ونَعَمِهم ، ومع النبيِّ صلى الله عليه وسلم يومئذ عَشْرَةُ آلاف ، ومعه الطُّلَقَاء، **فأدْبَرُوا** عنه ، حتى بقي وحدَه ، فنادى يومئذ نداءَيْن ، لم يخلط بينهما شيئا ، قال : ثُمَّ التَفَتَ عن يمينه ، فقال : **يا معشر الأنصار** ، قالوا: لَبَّيْك يا رسول الله ، نحن معك أبْشر، أبشر ، [قال] : ثم التفتَ عن يساره ، فقال : **يا معشر الأنصار**، قالوا : لَبَّيك يا رسول الله ، أبْشِرْ ، أبشر ، نحن معك، قال: وهو على بغْلة بيضاءَ ، فنزل فقال : **أنا عبد الله ورسوله** ، **فانْهزم المشركون** ، وأصابَ رسولُ الله صلى الله عليه وسلم يومئذ غنائمَ كثيرة ، فقسم في المهاجرين والطُّلَقاء، ولم يُعْطِ الأنصارَ شيئا ، فقالت الأنصارُ : إذا كانت الشِّدَّةُ فنحن نُدْعى ، ونُعطى الغنائمُ غيرَنا ، فبلغه ذلك ، فجمعهم في قُبَّة ، فقال: **يا معشر الأنصار**، ما حديث بلغني عنكم ؟ فسكتوا، فقال: يا معشر الأنصار، أمَا تَرضَوْنَ أن يذهبَ الناسُ بالدُّنيا وتذهبون بمحمَّد تَحُوزُونَه إلى بيوتكم ؟ قالوا: بلى يا رسولَ الله ، رضينا ، قال : فقال: لو سلك الناسُ واديا، وسَلَكَت الأنصارُ شِعْبا ؛ **لأخَذْتُ شِعْبَ الأنصار**، قال هشام – هو ابن زيد – : فقلت: يا أبا حمزة أنت شاهد ذاك ؟ قال : وأين أغيبُ عنه ؟ ».

---

[235] **Ebû Davud**, Cihâd, 16/2501.

وفي رواية: «أن ناسا من الأنصار **قالوا يوم حنين حين أفاء الله على رسوله من أموال** هوازن ما أفاء، فَطَفِقَ رسولُ **الله صلى الله عليه** وسلم **يُعطي** رجالا **من قريش المائةَ** من الإبل فقالوا: **يغفر الله** لرسول **الله صلى الله عليه** وسلم **يُعطي قريشا**، ويتركنا، **وسيوفُنا تَقْطُرُ** من **دمائهم**؟ قال أنس: فحُدِّثَ ذلك رسولُ **الله** صلى **الله عليه** وسلم من **قولهم** فأرسل **إلى** الأنصار فجمعهم **في** قُبَّة من أدَم ولم **يَدْعُ معهم غيرهم**، فلما اجتمعوا جاءهم رسولُ الله **صلى** الله عليه وسلم، فقال: **ما حديث بلغني عنكم**؟ فقال له فقهاء الأنصار: **أمَّا** ذوُو رأينا يا رسول **الله**، فلم **يقولوا** شيئا، وأما أُناس منَّا حديثة **أسنانُهم**، فقالوا: يغفر **الله** لرسول **الله صلى** الله **عليه** وسلم، يُعطي قريشا ويتركنا **وسيوفنا** تقطرُ من دمائهم، **فقال** رسولُ الله صلى **الله** عليه وسلم: **فإني أعطي رجالا حديثي عهد بكفر أتألَّفهم، أفلا تَرْضَوْنَ أن يذهب الناسُ بالأموال، وترجعون إلى رحالكم برسول الله؟ فوالله لما تنقلبون به خير مما ينقلبون به**، **قالوا**: بلى يا رسول الله، قد رضينا، قال: **فإنكم ستجدون بعدي أثرة شديدة، فاصبروا حتى تلقوا الله ورسوله على الحوض**، قالوا: سنصبر». وفي رواية: قال أنس: « فلم نَصْبِرْ».

وفي أخرى قال : « جَمَعَ رسولُ الله صلى الله **عليه** وسلم الأنصار ، فقال : **أفيكم أحد من غيركم** ؟ قالوا : لا ، إلا ابنُ أختٍ لنا ، فقال رسولُ الله صلى **الله** عليه وسلم : **ابنُ أُخت القوم منهم** ، فقال: **إنَّ قريشا حديثُ عهد بجاهلية** ومُصيبة ، وإني أردتُ **أنْ أجبرَهم وأتألَّفهم** ، **أما ترضون أن يرجع الناس بالدنيا** ، **وترجعون برسول الله إلى بيوتكم** ؟ قالوا : بلى ، قال: **لو سلك الناس واديا** ، **وسلكت الأنصار شعْبا** ، **لَسَلَكْتُ شعْبَ الأنصار** ».

**وفي** أخرى قال: « لما فُتِحَتْ مكةُ قَسَم الغنائم **في قريش** ، فقالت الأنصار: **إن** هذا **لَهُوَ** العجب ، إنَّ سيوفنا تَقْطُرُ من دمائهم ، وإن غنائمنا تُردُّ عليهم ؟ ! **فبلغ** ذلك رسولَ الله صلى الله **عليه** وسلم ، فجمعهم ، فقال : **ما الذي بلغني عنكم** ؟ قالوا : هو الذي بلغك – **وكانوا** لا يكذبون– فقال : **أما ترضون أن يرجع الناس بالدنيا إلى بيوتهم** ، **وترجعون برسول الله إلى بيوتكم** ؟ قالوا : بلى ، فقال : **لو سلك الناس واديا** أو **شعبا** ، **وسلكت الأنصارُ** واديا أو شعبا ، لسلكتُ **وَادِيَ الأنصار وشعب الأنصار** ». أخرجه البخاري، ومسلم.

ولمسلم قال: « افتتحنا مكة، ثم [إنا] غزونا حُنينا. قال : فجاء المشركون بأحسن صفوف رأيتُ ، قال: فصُفَّت الخيل، ثم صُفَّت المقاتلة ، ثم صُفَّت النساء من وراء ذلك ، ثم صُفَّت الغَنَم ، ثم صُفَّت النَّعَم ، قال : ونحن بَشَر كثير ، وقد بلغنا ستة آلاف ، وعلى مُجَنِّبَة خيلنا خالدُ بنُ الوليد ، قال: فجعلت الخيل تلوي خلف ظهورنا ، فلم نَلْبَث أن انكشفت خيلُنا ، وفرَّت الأعراب، ومَن نَعْلَمُ من الناس، قال : فنادى رسولُ الله صلى الله عليه وسلم : يا لَلْمُهاجرين، يا لَلْمُهاجرين ، ثم قال : يا لَلأنصار ، يا لَلأنصار - قال أنس : هذا حديث عِمِّيَّة - قال : قلنا : لبيك يا رسولَ الله ، قال : فتقدَّم رسولُ الله صلى الله عليه وسلم ، قال : وايْمُ الله ، ما أتيناهم حتى هزمهم الله ، قال : فقبضنا ذلك المال، ثم انْطَلَقنا إلى الطائف، فحاصرناهم أربعين ليلة ، ثم رجعنا إلى مكة ، فنزلنا ، قال : فجعل رسولُ الله صلى الله عليه وسلم يُعطي المائة... » ثم ذكر باقي الحديث كنحو الرواية التي قبله.

وأخرج الترمذي الرواية التي فيها قوله : « ابنُ أُخت القوم منهم ».

**6.158-** Enes b. Mâlik anlatıyor:

"Huneyn günü Hevâzin, Ğatafân ve diğer kabileler, âileleri ve hayvanlarıyla birlikte gelmişlerdi. O gün Hz. Peygamber'le birlikte 10.000 kişi vardı. Ayrıca "*tuleka*" (Mekke'de serbest bırakılanlar) da vardı. Savaş başlayınca ordu geri çekilip dağılmış, Hz. Peygamber tek başına kalmıştı. O gün iki defa seslendi, bu iki nidâ arasına başka bir şey karıştırmadı. Sağ tarafına dönüp;

**"- Ey Ensâr!"** diye seslendi. Onlar da;

"- Buyur ey Allah'ın Rasûlü, yanındayız! Müjde!.. Müjde!.." dediler. Hz. Peygamber tekrar;

"-"**- Ey Ensâr!"** diye seslendi. Onlar yine;

"- Buyur ey Allah'ın Rasûlü! Müjde!.. Müjde!.. Senin yanındayız" dediler.

Hz. Peygamber beyaz bir katırın üstünde idi. Katırdan indi ve;

**"- Ben Allah'ın kulu ve Rasûlüyüm!"** dedi.

Neticede müşrikler hezimete uğradı. O gün Hz. Peygamber'in eline pek çok ganimet geçti. Rasûlullah (as.) bunları Muhâcirlere ve âzâdlılara taksim etti, Ensâr'a bir şey vermedi. Bunun üzerine Ensâr;

"- Zorluk olunca bizler davet ediliyoruz, ama ganimetler bizden başkalarına veriliyor!" diye sitemde bulundular. Onların bu sözleri Rasûlullah'a (as.) haber verildi. Bunun üzerine onları bir çardakta topladı:

"- **Ey Ensâr! Sizlerden bana ulaşan o sözler nedir?"** diye sordu. Herkes sustu. O zaman;

"- **Ey Ensâr! İnsanlar dünyalıkla evlerine dönerken, sizler Muhammed'le birlikte evlerinize gitseniz razı olmaz mısınız?"** diye sordu. Hepsi birden;

"- Kabul ey Allah'ın Rasûlü! Razı olduk!" dediler.

Hz. Peygamber de;

"- **Eğer herkes bir yola girse, Ensâr da başka bir geçide doğru gitse, ben Ensâr'ın gittiği geçide doğru giderim"** dedi.

Hişâm b. Zeyd[236] şöyle dedi:

"- Ya Ebâ Hamza, o gün sen orada mı idin?" diye sordum. Enes de;

"- Ondan nasıl geri kalırdım!" dedi.[237]

## RİVÂYETLER

Diğer bir rivâyet şöyledir:

"Huneyn günü Allah, Rasûlüne Hevâzin mallarından fey' olarak vereceğini verince ve Rasûlullah (as.) da Kureyşlilere yüzer deve vermeye başlayınca, Ensâr'dan bazıları;

"- Allah, Peygamber'e mağfiret eylesin! Kılıçlarımızdan hala Kureyş'in kanı damlarken, yine onlara veriyor da bizi terk ediyor!" diye konuşmuşlardı. Onların bu sözleri Hz. Peygamber'e bildirildi. Bunun üzerine Rasûlullah (as.) Ensâr'ı çağırttı, onları deriden mamul bir çadırın altında topladı. Onlardan başka kimseyi çağırmamıştı. Onlar toplanınca Hz. Peygamber yanlarına gitti;

---

[236] **Hişâm b. Zeyd b. Enes b. Mâlik el-Ensârî el-Basrî**: Basralı tâbiîlerdendir. Mmeşhur sahabî Enes b. Mâlik'in torunudur. Dedesinden rivâyeti vardır. Kendisinden Şu'be ve Hammâd rivâyet ederler. Sikadır; hadîsi kütüb- sittede tahric edilmiştir.

[237] **Buharî**, Megâzî, 57; Fardu'l-Humus, 19; Menâkıb, 14; Menâkıbu'l-ensâr, 1; Ferâid, 24; **Müslim**, Zekât, 46/132-36; **Tirmizî**, Menâkıb, 66/3901.

**"- Sizlerden bana ulaşan o sözler nedir?"** diye sordu. Ensâr'ın akıllı başlıları;

"- Ey Allah'ın Rasûlü! Bizim aklı başında olanlarımız, hiçbir şey söylemediler. Ama içimizden bazı gençler; *'Allah, Peygamber'e mağfiret eylesin! Kılıçlarımızdan hala Kureyş'in kanı damlarken onlara veriyor da bizi terk ediyor!'* şeklinde konuşmuşlar" dediler. Bunun üzerine Rasûlullah (as.) şöyle dedi:

**"- Ben, küfürden henüz yeni çıkmış olan o insanlara, kalplerini İslâm'a ısındırmak için veriyorum. İnsanlar mal-mülkle evlerine dönerken, sizler Allah'ın Rasûlü ile birlikte evlerinize gitmeye razı olmaz mısınız? Vallahi sizin birlikte gittiğiniz, onların birlikte gittiklerinden çok daha hayırlıdır"** buyurdu. Bunun üzerine Ensâr;

"- Kabul ey Allah'ın Rasûlü! Razı olduk!" dediler. Hz. Peygamber şöyle devam etti:

**"- Benden sonra başkalarının sizlere tercih edildiklerini göreceksiniz; siz yine de havuz başında Allah'a ve Rasûlüne kavuşuncaya kadar sabredin!"**

Ensâr;

"- Sabredeceğiz!" diye söz verdiler.

Bir rivâyette Enes; "Buna rağmen yine sabretmedik" demiş.

Başka bir rivâyet de şöyledir:

"Rasûlullah (as.) Ensâr'ı topladı. Sonra;

**"- Aranızda Ensâr'dan başka kimse var mı?"** diye sordu.

"- Hayır! Yalnız kızkardeşmizin oğlu var" dediler.

**"- Bir kavmin kızkardeşinin oğlu da onlardandır"** buyurdu. Sonra şunları söyledi:

**"- Kureyş câhiliyetten yeni kurtulmuşlar ve musibetten henüz çıkmışlardır. Ben onları teselli etmek ve kalplerini ısındırmak istiyorum. İnsanlar dünyalıkla evlerine dönerken, sizler Allah'ın Rasûlü ile evlerinize dönmeye razı olmaz mısınız?"**

Ensâr;

"- Evet!" diye cevap verdiler. Hz. Peygamber de;

**"- Eğer herkes bir vâdiye girse, Ensâr da başka bir geçide doğru gitse, ben Ensâr'ın gittiği geçide doğru giderim"** dedi.

Diğer bir rivâyet ise şöyledir:

"Mekke fethedilince, ganimetler Kureylilere taksim edildi. Ensâr;

"- Bu ne acaip şey! Kılıçlarımızdan hâla onların kanı damlıyor, ama ganimetlerimiz de onlara veriliyor!" dediler. Bu söz Hz. Peygamber'e ulaşınca, hemen onları topladı ve;

"- **Sizden bana gelen o sözler nedir?"** diye sordu.

"- Sana gelenler doğrudur" dediler. Onlar yalan söylemezlerdi. O zaman Hz. Peygamber;

"- **İnsanlar dünyalıkla evlerine dönerken, sizler Allah'ın Rasûlü ile birlikte evlerinize dönmeye razı olmaz mısınız?"** diye sordu. Onlar;

"- Evet!" diye cevap verdiler. Hz. Peygamber de;

"- **Eğer herkes bir vâdiye veya geçide girse, Ensâr da başka bir vâdiye veya geçide doğru gitse, ben Ensâr'ın vâdisine veya Ensâr'ın geçidine doğru giderim"** dedi.

Bunları **Buharî** ve **Müslim** tahric etti.

**Müslim**'in başka bir rivâyeti de şöyledir:

"Mekke'yi fethetmiş, sonra Huneyn savaşına gitmiştik. Müşriklerin son derece güzel saflar hâlinde dizildiklerini gördüm: Önce süvariler, sonra piyâdeler, sonra onların gerisinde de kadınlar saf tutmuştu. Sonra davar sürüleri, sonra da deve sürüleri sıralanmıştı. Biz de hayli kalabalıktık; sayımız altı bine ulaşmıştı. Sağ cenahımızdaki süvari birliğinin başında Halid b. Velid vardı. Savaş başlayınca atlar, arkamıza doğru kaçmaya başladılar. Çok geçmeden süvarilerimiz dağıldı, bedevîler ve tanıdığımız kişiler de kaçıştılar. O zaman Rasûlullah (as.);

"- Yetişin ey Muhâcirler! Yetişin ey Muhâcirler!" diye seslendi. Sonra;

"- Yetişin ey Ensâr! Yetişin ey Ensâr!" diye seslendi.

Enes der ki: "Bu, amcalarımın bana rivâyet ettikleri bir hadîstir. Biz;

"- Buyur ey Allah'ın Rasûlü!" dedik. Rasûlullah (as.) öne geçti ve;

**"- Allah'a yemin ederim ki, biz onların yanına gelir gelmez Allah onları hezîmete uğrattı"** dedi. Sonra o malı aldık, müteâkiben **Tâif**'e gittik ve onları kırk gün muhâsara ettik. Sonra tekrar Mekke'ye döndük ve orada konakladık. Rasûlullah (as.) bazı kişilere yüzer deve vermeye başladı..."

Hadîsin kalanını, önceki rivâyetteki gibi zikretti.

## İZAH

**Hevâzin, Ğatafân, Sakîf** gibi kabileler, **Mekke**'nin de müslümanların eline geçmesi üzerine müşterek bir hareketle kapıya dayanan bu İslâm tehlikesini bertaraf etmeyi düşündüler. Çünkü biraz daha beklenirse, müslümanların önünün alınamayacağını görmüşlerdi. Bunun üzerine hemen kuvvetlerini birleştirip güçlü bir ordu hazırlıklarına başladılar.

## HUNEYN SAVAŞI

**Mekke** fethinden sonra Hz. Peygamber **Hevâzin** ve diğer kabilelerin müslümanlara saldırmak üzere bir ordu hazırladıklarını duyunca, hemen **Abdullah b. Ebî Hadrad**'ı oraya göndererek işin gerçeğini araştırmasını istedi. Gerçekten müslümanlara karşı bir ordu hazırlandığını öğrenince de, düşmanı kendi arazisinde yakalamak üzere 8/629 yılı Şevvâl'in 7'sinde **Mekke**'den hareket etti.

Hz. Peygamber Hevâzinlilerin **Tâif** halkı ile birleşmesine mani olmak için **Mekke**'den önce kuzeye doğru hareket etmiş, sonra doğuya doğru kıvrılmış ve yarım bir daire çizerek **Huneyn** mıntıkasına gelmişti. **Huneyn, Mekke** ile **Tâif** arasında, **Mekke**'den yaklaşık 50 km. uzaklıkta bir yerdir.

İslâm ordusu 12.000 askerden meydana gelen büyük kuvvetle yola çıkmıştı. Müslümanlar, böyle bir ordunun asla mağlup edilemeyeceğine inanıyorlar, gurur ve güvenle yol alıyorlardı. Ama sayı çokluğu ile gururlanan müslümanlar, **Huneyn**'de düşmanın kurduğu pusu ile karşılaşmış ve kısa zamanda darmadağın olmuşlardı. Dar bir geçitte ok yağmuruna tutulunca, önce süvariler, sonra da piyâdeler dağılmışlardı. Rasûlullah'ın (as.) yanında; **Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer, Hz. Ali, Abbas, Fadl b. Abbas, Üsâme b.**

**Zeyd, Ebû Süfyan b. Hâris, Rabîa b. Hâris** gibi birkaç yakını kalmıştı.

Bu durum Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle anlatılır:

*"Allah size birçok yerde zafer verdiği gibi, Huneyn günü de zafere ulaştırdı. Hani siz çokluğunuzla gururlanmıştınız da bunun size bir faydası olmamıştı ve yeryüzü bütün genişliğine rağmen size dar gelmişti. Sonra da arkanıza dönüp kaçmıştınız.*

*Sonra Allah, Rasûlünün ve mü'minlerin üzerine sekînetini indirdi ve sizin göremediğiniz ordular gönderdi de kâfirleri bozguna uğrattı. İşte kâfirlerin cezası böyledir."*[238]

Müslümanlar, zaferin sayı çokluğunda değil, Allah'ın yardıyla elde edileceğini iyice anlamaları gerekiyordu. Çünkü; *"Nice az bir topluluk, Allah'ın izniyle çok daha kalabalık topluluğa gâlip gelmiştir."*[239]

İşte **Huneyn**'de de öyle oldu. Darmadağın olan müslümanlar, Allah'ın yardımıyla ve gözleriyle göremedikleri ilahî güçlerin desteğiyle çok kısa bir sürede düşmanı perişan ettiler. 6.000 esir, 24.000 deve, 40.000 koyun, 4.000 okıyye gümüş ganimet ele geçirdiler.

**Huneyn** savaşında düşman ordusunun başında **Mâlik b. Avf en-Nasrî** adında 30 yaşlarında biri vardı. Karargâhlarını **Evtâs** mevkiinde kurmuşlardı, sayıları da 14.000 civarında idi. Müşrikler eşlerini, çocuklarını, hatta bütün deve, sığır ve koyun sürülerini de alarak oraya gelmişlerdi. Bundan maksatları da ölünceye kadar savaşmaktı. Herkes malını ve âilesini arkasına alsın ve onlar için savaşsın; ya zafere ulaşsın, ya da ölsün diye düşünüyorlardı. En önde süvariler, arkada piyadeler, onların arkasında da sırasıyla kadınlar, çocuklar, develer ve diğer davar sürüleri sıralanmıştı.

Sonunda kadınlar, çocuklar ve bütün hayvan sürüleri müslümanların eline geçti. Dağılan düşman askerleri **Tâif**'e kaçtılar ve sağlam kaleleri olan bu şehre sığındılar. Komutan **Mâlik b. Avf** da **Tâif**'e sığınmıştı.

---

[238] Tevbe, 25-26.

[239] Bakara, 249.

Hz. Peygamber **Huneyn**'de alınan esirleri ve ganimetleri bir araya toplattı, başlarına **Mes'ûd b. Amr el-Ğifârî**'yi vererek **Ci'râne**'ye gönderdi. **Ci'râne, Mekke**'nin kuzey doğusunda ve şehre 15 km. mesafede bir yerdir.

Sonra Rasûlullah (as.) oradan, müşriklerin son sığınağı hâline gelen **Tâif**'e gitti ve surlarıyla ünlü bu şehri muhasara etti. Kırk gün süren muhasaradan netice alamayacağını anlayınca, ganimetlerin ve esirlerin toplandığı **Ci'râne**'ye döndü. Ganimetleri ve esirleri hemen dağıtmadı, Hevâzinlilerin gelip tövbe edebileceklerini düşündü. Şayet gelirlerse, mallarını ve âilelerini kendilerine geri verecekti. On gün bekledi, gelen giden olmayınca esirleri dağıttı. Tam o sırada da **Hevâzin** heyeti geldi.

**Hevâzin**, Rasûlullah'ın (as.) süt annesi **Halîme**'nin kabilesiydi. Hz. Peygamber onlara; **"Belki pişman olur, tövbe edersiniz ümidiyle haftalarca bekledim, ama gelmeyince ganimeti dağıttım. Gelseydiniz, malınızı ve âilelerinizi size geri verecektim. Fakat şimdi çok geç. Çünkü esirleri taksim ettim. Ama âileleriniz ve mallarınızdan birini tercih edebilirsiniz"** dedi. Onlar da âilelerini seçtiler. Peygamber; Abdulmuttalib oğullarına düşenleri onlara verdi. Bunun üzerine ashâb da aldıkları esirleri geri verdiler. Bazıları vermeye yanaşmadı ise de, Hz. Peygamber onlara hazineden diyet vererek iade ettirdi.

Esirler arasında Hz. Peygamber'in süt kardeşi **Şeymâ** da vardı. Rasûlullah (as.) onu görünce gözleri doldu, kendisine izzet ikramda bulundu, ona ve âilesine ganimetten birçok deve bağışladı.

Neticede **Hevâzin** müslüman oldu. Komutan **Mâlik b. Avf** da müslüman olunca, âilesi ve malı kendisine iâde edildi, ayrıca yüz deve de fazladan verildi.

Esirler sahiplerine iâde edildikten sonra Hz. Peygamber toplanan ganimeti dağıtmaya başladı. Öncelikle henüz müslüman olmayan veya müslüman olduğu halde mütereddit olan Mekkelilere, Kureyş'in ileri gelenlerine vermeyi uygun gördü. Çünkü daha sonraki yıllar için **Mekke** sağlam bir kale olmalıydı. İşte bu gâye ile ganimetler, büyük ekseriyetle müellefe-i kulûba, **Mekke**'de serbest bırakılanlara verilmişti. Böylece Kureyşlilerin hem canları

bağışlanmış, hem de büyük bir servete konmuş oluyorlardı. **Ebû Süfyan, Süheyl b. Amr, Hakîm b. Hizâm, Hâris b. Hişâm, Safvân b. Ümyeye** gibi Kureyş'in ileri gelenlerine 100'er deve ve önemli miktarda gümüş verildi. Ayrıca her askere 4 deve ve 40 koyun, atlılara da 12 deve ve 120'şer koyun verildi.

Hz. Peygamber'in şirkten yeni çıkan Kureyşlilere bu derece bol ikramda bulunması, yukarıdaki hadîste de görüldüğü üzere, bazı Medînelileri rahatsız etmiş ve bu durum onların ileri geri konuşmalarına yol açmıştı. Rasûlullah (as.) da bunu duyunca; **"Onlara dünya malını, size de Allah'ın Rasûlünü veriyorum; yaşamımız da ölümümüz de birlikte olacak"** diyerek gönüllerini almıştı.

Sonra Hz. Peygamber, **Ci'râne**'de ihrâma girdi ve umre yaptı.

**٦١٥٩ــ (خ م ــ عبد الله بن زيد بن عاصم)** قال: «لمَّا أفاءَ اللهُ على رسوله صلى الله عليه وسلم يوم حُنَيْن قسم في الناس في المؤلفة قُلوبُهُم و لم يُعطِ الأنصارَ شيئا فكأنهم وَجَدوا، إذْ لم يُصِبهم ما أصابَ الناسَ، فخطبهم، فقال: يا معشر الأنصار، ألم أجدكم ضُلالا فهداكم الله بي؟ وكنتم مُتفرِّقين ، فألَّفكم الله بي؟ وعالة فأغْنَاكم الله بي؟ كلما قال شيئا، قالوا: الله ورسولُهُ أمَنُّ، قال: ما يمنعكم أن تجيبوا رسولَ الله صلى الله عليه وسلم ؟ قالوا: الله ورسولُهُ أمَنُّ، قال: لو شئتم قلتم: جئتنا كذا وكذا، ألا تَرضون أن يذهب الناس بالشاة والبعير، وتذهبون بالنبيِّ إلى رحالكم ؟ لولا الهجرةُ لكنت امرَءا من الأنصار، ولو سلك الناس واديا وشعبا لسلكت وَاديَ الأنصَارِ وشِعْبَها، الأنصار شعار، والناس دثار، إنكم ستَلْقَونَ بعدي أَثَرة فاصبروا حتى تلقوني على الحوض». أخرجه البخاري ، ومسلم.

وذكر في رواية: «فقال: أما إنكم لو شئتم أن تقولوا: جئتنا طريدا فآويناك وشريدا فنصرناك، وكذا وكذا».

**6.159-** Abdullah b. Zeyd b. Âsım anlatıyor:

"Allah Huneyn günü Rasûlüne ganimet verdiğinde, Hz. Peygamber onu, kalpleri (İslâm'a) ısındırılacak insanlara taksim etti, Ensâr'a bir şey vermedi. Ensâr, insanların elde ettiği imkânı

alamadıkları için rahatsızlık duymuştu. Bunun üzerine Hz. Peygamber onlara şöyle hitap etti:

**"- Ey Ensâr! Ben sizleri sapıklık içinde bulmadım mı ve Allah da benim vasıtamla sizlere hidâyet vermedi mi? Sizler paramparça iken Allah benim vasıtamla sizleri birbirinize kaynaştırmadı mı? Sizler fakir iken Allah benim vasıtamla zengin kılmadı mı?"**

Hz. Peygamber her cümlesini söylediğinde, Ensâr; *"Allah ve Rasûlü çok lütufkârdır"* diyorlardı. Hz. Peygamber;

**"- Neden Allah'ın Rasûlüne cevap vermiyorsunuz?"** diye sorunca da, yine;

"- Allah ve Rasûlü son derece lütufkârdır" dediler.

Hz. Peygamber şöyle devam etti:

**"- Siz isteseydiniz, *'sen bize şöyle şöyle geldin'* diyebilirdiniz. İnsanlar deveyi, koyunu evlerine götürürken, sizler Peygamberi evinize götürmeye razı değil misiniz? Eğer hicret olmasaydı, ben mutlaka Ensâr'dan biri olurdum. İnsanlar bir vâdiye ve bir geçide yönelecek olsa, ben Ensâr'ın vâdisine ve geçidine giderdim. Ensâr benim sırdaşlarım, insanlar ise arkadaşlarımdır. Benden sonra başkalarının sizlere tercih edildiğini göreceksiniz, buna rağmen sabredin! Sonunda havuz başında bana kavuşacaksınız."**[240]

## RİVÂYETLER

Hadîsi **Buharî** ve **Müslim** tahric etti.

Diğer bir rivâyet; **"Eğer isteseniz; *'Sen bize kovulmuş olarak geldin, biz seni bağrımıza bastık. Sen terk edilmiştin, biz sana yardım ettik. Şöyle, şöyle...'* diyebilirdiniz"** şeklindedir.

## İZAH

**"Ensâr benim sırdaşlarım, insanlar ise arkadaşlarımdır"** diye tercüme ettiğimiz cümle, "الأنصار شعار والناس دثار" şeklindedir. Buradaki *"şiâr"* sözcüğü; insanın iç çamaşırı, tenine yapışık olan giysisi anlamına gelir. Bununla da insanın en yakını, has adamı, sırdaşı ve can-ciğer dostu kastedilmiştir. "**Disâr**" da; *"şiâr"*ın üstüne giyilen

---

[240] **Buharî**, Megâzî, 57; Temennî, 9; **Müslim**, Zekât, 46/139.

şeydir, elbisenin üzerine giyilen kaftan, palto demektir. Bununla da insanın özel ilişkiler içinde olmadığı, sadece normal beşerî münasebetlerle ilişkisini sürdürdüğü kişiler kastedilmiştir.

**"Sen bize şöyle şöyle geldin, diyebilirdiniz"** cümlesi ile Hz. Peygamber, daha sonraki rivâyette de ifâde edildiği üzere; **"Kavmin seni yalanlarken biz tasdik ettik. Kavmin seni vatanından kovduğunda biz bağrımıza bastık. Kavmin seni terk ettiğinde biz sana yardım ettik. Sen bize yoksul olarak geldin, seni malımıza ortak ettik... diyebilirdiniz"** demek istemiştir. Böyle deseydiniz, haklı ve doğru söylemiş olurdunuz. Ben onlara deve ve koyun vermekle, onları size tercih etmiş değilim. Çünkü sizler benim canlarımsınız, diyerek hem gerçek maksadını dile getirmekte ve hem de **Ensâr**'ın gönlünü almakta idi.

**٦١٦٠ــ (خ م د ــ عبد الله بن مسعود** رضي الله عنه) قال : « لما **كان يومُ** حُنين آثَرَ رسولُ **الله** صلى الله **عليه وسلم** [ناسا] في القسمة ، **فأعطى الأقْرَعَ** بن حابس **مائة** من **الإبل ، وأعطى عُيينةَ** بنَ حِصن **مثل ذلك ، وأعطى ناسا من أشراف العرب ، وآثَرَهم يومئذ في القسمة** ، فقال **رجل:** والله إن هذه لَقِسمَة ما عُدِلَ **فيها ، ولا** أُريدَ **فيها** وجهُ الله ، قال : **فقلتُ : والله لأُخْبِرنَّ** رسولَ **الله** صلى الله **عليه** وسلم قال : فأتيتُهُ **فأخبرتُه** بما قال ، **فتغير** وجهه،حتى كان كالصِّرْف ، ثم قال : **فمن يَعدلُ إذا لم يعدل الله ورسولُهُ ؟** ثم قال : **يرحم الله موسى ، قد أُوذِيَ بأكثر من هذا فَصَبَرَ** ، قلتُ : لا جرم ، **لا أرفع إليه** بعدَها حديثا ».

أخرجه البخاري، ومسلم.

**6.160-** Abdullah b. Mes'ûd anlatıyor:

"Huneyn günü Rasûlullah (as.) ganimetin taksiminde bazı kişileri diğerlerine tercih etti. Akra' b. Hâbis'e yüz deve verdi. Uyeyne b. Hısn'a da aynısını verdi. Arab'ın eşrâfına da verdi. O gün onları diğer insanlara tercih etmişti. Bunun üzerine adamın biri;

"- Vallahi bu, adâletin gözetilmediği bir taksimdir. Allah'ın rızası da gözetilmemiştir!.." dedi. Bunun duyunca ben;

"- Vallahi, Rasûlullah'a (as.) söyleyeceğim!" dedim ve gidip Hz. Peygamber'e onun söylediklerini anlattım. Rasûlullah'ın (as.) yüzünün rengi değişti, kıpkırmızı oldu. Sonra da;

"- **Allah ve Rasûlü âdil olmazsa başka kim âdil olur?!**" dedi ve şöyle devam etti:

**"Allah Musa'ya rahmet eylesin! Ona, bundan daha çok şeyle eziyet edilmiş, ama sabretmişti."**

Bunun üzerine ben de; "*Yemin ederim ki, bundan sonra Peygamber'e bir söz götürmeyeceğim*" dedim.[241]

## İZAH

Hz. Peygamber'in **Huneyn** ganimetlerini daha çok müşriklerin ileri gelenlerine dağıttığı ve bununla da onların kalplerini İslâm'a ısındırmayı amaçladığı kaynakların müşterek rivâyetidir. Bu insanlar, genelde iki ayrı kategoride idiler:

Bir gurup; **Ebû Süfyan** gibi daha yeni müslüman olmuş, İslâm'a olan bağlılıklarını kuvvetlendirmek amacıyla kendilerine ganimetten bol bol mal verilmişti.

Diğer bir gurup da; **Safvân b. Ümeyye** gibi henüz müslüman olmamış, mütereddit davranıyorlardı, onlara da kalplerini İslâm'a ısındırmak için ganimetten mal verilmişti.

İzahına çalıştığımız hadîste bunlardan iki kişinin ismi zikredilmektedir. Ancak muhtelif kaynaklarda diğerlerinin isimleri de verilmektedir. Bunları birleştirdiğimizde şöyle bir liste karşımıza çıkar:

1- **Ebû Süfyan**: 100 deve ile 40 okıyye gümüş verildi.

2- **Ebû Süfyan**'ın oğlu **Muâviye**: 100 deve ile 40 okıyye gümüş verildi.

3- **Ebû Süfyan**'ın diğer oğlu **Yezîd**: 100 deve ile 40 okıyye gümüş verildi.

Kendilerine 100 deve verilenler şunlardır:

4- **Akra' b. Hâbis et-Temîmî.**

---

[241] Buharî, Megâzî, 57; Fardu'l-Humus, 19; Enbiyâ, 25; Edeb, 53, 71; İsti'zân, 47; Daavât, 19 ; **Müslim**, 46/140.

5- **Uyeyne b. Hısn el-Fezârî.**
6- **Safvân b. Ümeyye.**
7- **Hakîm b. Hizâm.**
8- **Mâlik b. Avf en-Nasrî.**
9- **Süheyl b. Amr.**
10- **Nadr b. Hâris.**
11- **Huveytıb b. Abdüluzzâ.**
12- **Alâ' b. Câriye es-Sekafî.**
13- **Hâris b. Hişâm.**
14- **Esîd b. Hârise.**
15- **Abbas b. Mirdâs es-Sülemî.**
16- **Kays b. Adiyy.**
17- **Alkame b. Ulâse.**

Kendilerine 50 deve verilenler de şunlardır:
18- **Mahreme b. Nevfel.**
19- **Umeyr b. Vehb el-Cühenî.**
20- **Hişâm b. Amr.**
21- **Saîd b. Yerbû'.**
22- **Adiyy b. Kays.**
23- **Osman b. Vehb.**

Miktarı belirtilmemekle birlikte **Müellefe-i kulûb**'dan olduğu için kendilerine pay verilenler:
24- **Halid b. Esîd.**
25- **Tulayk b. Süfyan b. Ümeyye.**
26- **Şeybe b. Osman b. Ebî Talha.**
27- **Ebû's-Senâbil b. Ba'kek.**
28- **İkrime b. Âmir el-Abderî.**
29- **Züheyr b. Ebî Ümeyye.**
30- **Halid b. Hişâm b. el-Muğîre.**
31- **Süfyan b. Abdülesed.**
32- **Hişâm b. Velid b. el-Muğîre.**
33- **Sâib b. Ebî's-Sâib.**
34- **Mutî' b. el-Esved.**
35- **Ebû Cehm b. Huzeyfe.**

36- **Uhayha b. Ümeyye.**
37- **Nevfel b. Muâviye.**
38- **Lebid b. Rabîa.**
39- **Halid b. Hevze.**
40- **Harmele b. Hevze.**
41- **Amr b. Eyhem et-Temîmî.**
42- **Amr b. Vehb.**
43- **Cübeyr b. Mut'ım.**
44- **Halid b. Kays es-Sehmî.**
45- **Umeyr b. Mirdâs.**
46- **Kays b. Mahreme.**
47- **Muğîre b. Hâris.**
48- **Amr b. Varaka.**
49- **Şeybe b. Umâre.**[242]

Hz. Peygamber'in taksiminden hoşnut olmayan ve **"Vallahi bu, adâletin gözetilmediği bir taksimdir. Allah'ın rızası da gözetilmemiştir!.."** diyen kişinin kim olduğu bilinmemektedir. **İbn Hacer, Vâkıdî**'nin rivâyetine dayanarak bunun münâfık **Muattib b. Kuşeyr** olabileceğine işaret etmektedir.[243]

٦١٦١- (د ـــ **أبو غالب نافع** رحمه الله) قال : « قلت لأنس : يا أبا حمزة، غزوتَ مع رسولِ الله صلى الله عليه وسلم ؟ **قال** : نعم ، غزوتُ [معه] حُنينا، فخرج المشركون، فحملوا علينا، حتى رأينا خَيْلَنا وراء ظهورنا، **وفي** المشركين رجل يحملُ **علينا** ، فيدُقُنا ويَحْطِمُنا ، **فهزمهم الله** ، وجعلَ يُجاءُ بهم فيُبايعون على الإسلام ، **فقال رجل** من **أصحاب** رسول الله صلى الله عليه وسلم : إن عليَّ نَذْرا إنْ جاءَ الله **بالرجل الذي** كان منذ **اليوم** يحطِمنا **لأضربنَّ** عُنُقَه، فسكتَ رسولُ الله صلى الله عليه وسلم ، وجيء بالرجل ، فلما رأى رسولَ الله صلى الله عليه وسلم ، قال : يا رسولَ الله تبتُ إلى الله ، فأمسَكَ رسولُ الله صلى الله عليه وسلم عن مُبايعتِه لِيَفيَ الآخر بنذره ، فجعل الرجل يتصدَّى لرسول الله صلى الله عليه وسلم ليأمره

[242] Bkz., **İbn Hacer**, VIII, 370; **Asım Köksal**, VIII, 497-501.
[243] Bkz., **İbn Hacer**, VIII, 378.

بقتله، وجعل يَهابُ رسولَ الله صلى الله عليه وسلم أن يقتله ، فلما رأى رسولُ الله صلى الله عليه وسلم أنه لا يصنع شيئاً بايَعه، فقال الرجلُ : يا رسولَ الله، نَذْري، قال : إني لم أُمْسِكْ عنه منذ اليوم إلا لتُوفيَ بنذرك ، قال : يا رسولَ الله ، ألا أوْمضْتَ إليّ؟ فقال : إنه ليس لنبي أن يُومضَ ». أخرجه أبو داود وهو طرف من حديث طويل ، قد تقدَّم ذكره في الصلاة على المَيِّت من كتاب الصلاة في حرف الصاد.

**6.161-** Ebû Gâlib Nâfi anlatıyor:

Enes b. Mâlik'e şöyle dedim:

"- Ya Ebâ Hamza; Rasûlullah'la (as.) birlikte savaştın mı?"

"- Evet. O'nunla birlikte Huneyn'de savaşmıştım. Müşrikler ortaya çıkıp bize saldırmışlardı. Bu saldırı üzerine süvarilerimizin bizim arkamıza doğru çekildiklerini gördük. Müşrikler arasında bir adam vardı, üzerimize saldırıyor, bizleri kırıp geçiriyordu. Sonunda Allah onları bozguna uğrattı. Kalanlar Hz. Peygamber'e getirilip İslâm olmak üzere bîat etmeye başladılar. Rasûlullah'ın (as.) ashâbından biri; *'Eğer Allah, bugün bizi kırıp geçiren adamı da getirirse, onun başını vurmak boynumun borcu olsun!'* diye yemin etti. Hz. Peygamber bir şey söylemedi. Sonra o adam getirildi. Adam Rasûlullah'ı (as.) görünce;

"- Ey Allah'ın Rasûlü; Allah'a tövbe ettim" dedi. Hz. Peygamber de, diğeri yaptığı yemini yerine getirsin diye bir müddet onunla bîat etmedi. Yemin eden de, onu öldürmek üzere Rasûlullah'ın (as.) kendisine emir vermesini bekliyordu. (Adam müslüman olduğu için Peygamber izin vermeden) öldürmeye de Rasûlullah'tan (as.) korkuyordu. Neticede Rasûlullah (as.) onun bir şey yapmadığını görünce, kendisiyle bîat etti. Bunun üzerine yemin eden adam;

"- Ey Allah'ın Rasûlü; yeminim ne olacak?" diye sordu. Hz. Peygamber de;

**"- Yeminini yerine getiresin diye deminden beri bekledim"** buyurdu. Adam;

"- Ey Allah'ın Rasûlü; bana işaret etseydin ya!" deyince;

**"- Hiçbir Peygamber'in işaretle** (adam öldürtmesi) **söz konusu olamaz"** buyurdu.[244]

**RİVÂYETLER**

Hadîsi **Ebû Davud** tahric etti. Bu rivâyet, daha önce **Kitâ's-Salât'**ta geçen uzun bir hadîsin bir parçasıdır.[245]

**٦١٦٢ـ (م ـ العباس بن عبد المطلب** رضي الله عنه) قال : « شهدتُ مع رسول الله صلى الله عليه وسلم يوم حنين ، فلزمتُ أنا وأبو سفيان بن الحارث بن عبد المطلب رسول الله صلى الله عليه وسلم ، فلم نُفارقه، ورسولُ الله صلى الله عليه وسلم على بغلة له بيضاء أهداها له فروةُ بنُ نُفاثةَ الجُذاميُّ، فلما التقى المسلمون والكفارُ ، وَلَّى المسلمون مُدْبرين ، فطفق رسولُ الله صلى الله عليه وسلم يَرْكُضُ بَغْلَته قِبَلَ الكفار ، قال عباس : وأنا آخذ بلجام بغلة رسولِ الله صلى الله عليه وسلم ، أكُفُّها إرادةَ أن لا تُسرع ، وأبو سفيان آخذ بركاب رسول الله صلى الله عليه وسلم ، فقال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم : أيْ عباسُ ، ناد أصحابَ السَّمُرَة ، فقال عباس - وكان رجلا صَيِّتا - فقلتُ بأعلى صوتي: أين أصحاب السَّمُرة ؟ قال : فوالله ، لكأنَّ عَطْفَتَهُمْ حين سمعوا صوتي عَطْفَةُ البقر على أولادها ، فقالوا : يا لبَّيك ، يا لبَّيك ، قال: فاقتتلوا والكفارَ ، والدعوةُ في الأنصار ، يقولون : يا معشر الأنصار ، يا معشر الأنصار، ثم قُصِرت الدعوة على بني الحارث بن الخزرج ، فنظر النبيُّ صلى الله عليه وسلم وهو على بغلته كالمتطاول عليها إلى أقيالهم ، فقال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم : هذا حين حَمِيَ الوَطِيسُ ، قال : ثم أخذَ رسولُ الله صلى الله عليه وسلم حَصَيات ، فرمى بهنَّ وجوه الكفار ثم قال : انهزموا وربِّ محمَّد ، قال: فذهبتُ أنظرُ، وإذا القتالُ على هيئته فيما أرى، قال: فوالله، ما هو إلا أن رماهم بحَصياته، فما زلتُ أرى حَدَّهم كليلا، وأمرهم مُدْبرا».

---

[244] **Ebû Davud**, Cenâiz, 57/3194.

[245] Bkz., hadîs no; 4326.

وفي رواية نحوه ، غير أنه قال : « فروةُ بنُ نعامة [ الجُذَامِي] » ، وقال : «انهزموا وربِّ الكعبة ، انهزموا وربِّ الكعبة » وزاد في الحديث : « حتى هزمهم الله ، قال : وكأني أنظرُ إلى النبيِّ صلى الله عليه وسلم يَرْكُضُ خلفَهم على بغلته ». أخرجه مسلم.

**6.162-** Abbas b. Abdülmuttalib anlatıyor:

"Huneyn günü Rasûlullah'la (as.) beraberdim. Ben ve Ebû Süfyan b. el-Hâris b. Abdülmuttalib[246], Rasûlullah'tan (as.) hiç ayrılmadık. Hz. Peygamber, Ferve b. Nüfâse el-Cüzâmî'nin hediye ettiği beyaz bir katırın üzerinde idi. Müslümanlarla kâfirler karşılaşınca, müslümanlar geri dönüp dağıldılar. Hz. Peygamber ise katırını kâfirlerin üzerine doğru sürüyordu. Ben ise Rasûlullah'ın (as.) bindiği katırın gemini tutuyor, çabuk gitmesin diye engellemeye çalışıyordum. Ebû Süfyan da Rasûlullah'ın (as.) üzengisinden tutuyordu. Hz. Peygamber;

**"- Ey Abbas! Ashâb-ı Semüre'ye seslen!"** dedi. –Abbas gür sesli biriydi-. Bunun üzerine ben de en gür sesimle;

"- Ashâb-ı Semüre nerede?" diye bağırdım. Vallahi sesimi işittiklerinde onların geri dönüşleri, tıpkı sığırın yavrusuna dönüşü gibi oldu. Hemen;

---

[246] **Ebû Süfyan, el-Muğîre b. el-Hâtis b. Abdülmuttalib el-Hâşimî**: ö. 20/641. Sahabîdir, Hz. Peygamber'in amcazâdesi ve süt kardeşidir; Halîme tarafından emzirilmişlerdi. **Mekke**'de doğdu. Çocukluk ve gençlik yılları Hz. Peygamber'le birlikte geçti. Ama nübüvvetten sonra Hz. Peygamber'e düşman kesildi. Şâirdi, Hz. Peygamber ve Müslümanlar aleyhine hicviyeler söylerdi. Bu yüzden Hz. Peygamber onun, görüldüğü yerde öldürülmesini emretmişti. **Mekke** fethinden kısa bir zaman önce **Medîne**'ye doğru yola çıkan Ebû Süfyan, **Ebvâ**'da Allah'ın Rasûlü ile karşılaşır ve müslüman olmak istediğini söyler. Kendisine son derece kırgın olan Hz. Peygamber ona yüz vermez ise de, zevcesi Ümmü Seleme'nin ricalarıyla onu bağışlar. Ondan sonra Ebû Süfyan, bütün varlığı ile Hz. Peygamber'e bağlanır. **Mekke** fethine, **Huneyn** ve **Tâif** seferlerine katılır. **Huneyn**'de İslâm ordusu dağıldığı sırada, Rasûlullah'ın (as.) yanından hiç ayrılmadı. Bundan dolayı Hz. Peygamber ona dua etmişti. Hz. Peygamber'e en çok benzeyen kişi idi. **Medîne**'de vefat etti. Cenazesini Hz. Ömer kıldırdı. Ölmeden üç gün önce mezarını hazırlamıştı. İslâm'a girdikten sonra hiçbir günah işlemediği rivâyet edilir.

"- Ya lebbeyk!... Ya lebbeyk!..." diyerek geldiler, kâfirlerle savaştılar.

Ensâr'ı çağırmak için de;

"- Ey Ensâr cemâati!... Ey Ensâr cemâati!..." diyorlardı.

Sonra bu çağırma işi, Hâris b. Hazrec kabilesine inhisar etti. Sonra Hz. Peygamber katırının üzerinde yükselerek onların savaşmalarına[247] baktı. Sonra da;

**"- İşte şimdi tandır kızıştı"** dedi. Sonra Rasûlullah (as.) bir avuç çakıl aldı ve onları kâfirlerin yüzlerine doğru attı. Sonra da;

**"Muhammed'in Rabbine yemin olsun ki, bozguna uğradılar!"** buyurdu.

Sonra ben de gidip baktım; savaş gördüğüm gibi devam ediyordu. Vallahi Hz. Peygamber sadece çakılları atmıştı ki, o andan itibaren kâfirlerin kuvvetlerinin zayıfladığını ve işlerinin ters döndüğünü gördüm"[248]

## RİVÂYETLER

Buna benzer diğer bir rivâyette, katırı Hz. Peygamber'e Ferve b. Nuâme el-Cüzâmî'nin hediye ettiği belirtilir. Sonra Hz. Peygamber'in; **"Kâbe'nin Rabbine yemin olsun ki bozguna uğradılar! Kâbe'nin Rabbine yemin olsun ki bozguna uğradılar!"** dediği zikredilir. Bu rivâyette ayrıca şöyle söylenir:

"Nihayet Allah onları bozguna uğrattı. Ben Hz. Peygamber'in, onların arkasından katırını mahmuzladığını hâla görür gibiyim."

Hadîsi **Müslim** tahric etti.

## İZAH

**"Ashâb-ı Semüre"; Hudeybiye**'de ağaç altında Rasûlullah'a (as.) bîat edenlerdir.

---

247 **"Savaşmalarına baktı"** diye tercüme ettiğimiz kelimenin aslı **Müslim**'de ***"İlâ kıtâlihim"*** şeklinde, **Câmiu'l-Usûl**'de ise ***"İlâ akyâlihim"*** şeklinde zaptedilmiştir. Biz tercümede **Müslim**'deki aslını esas aldık. *"Akyâl"* kelimesine **Nihâye**'de, sözü geçerli olan kıral manası verilirken, **Kamus**'ta **Evs** ve **Hazrec**'in anası, önde gelenler gibi manalar verilmektedir.

248 **Müslim**, Cihâd, 28/76-77.

**٦١٦٣ــ (خ م ت ــ أبو إسحاق [السبيعي])** قال : جاء رجل إلى البراء ، فقال: أكنتم ولَّيتم يوم حُنين ، يا أبا عمارة ؟ فقال : أشهدُ على نبيِّ الله صلى الله عليه وسلم ما ولَّى ، ولكنه انطلق أخفَّاء من الناس وحُسَّر إلى هذه الحي من هوازن ، وهم قوم رماة ، فرَمَوهم برَشْق من نَبْل ، كأنها رجْل من جراد، فانكشفوا ، فأقبل القومُ إلى رسول الله صلى الله عليه وسلم ، وأبو سفيان بن الحارث يقود به بغلته ، فنزل ودعا واستنصر ، وهو يقول :

*أنا النبيُّ لا كَذِبْ أنا ابن عبد المطلبْ*

*اللهم نَزِّلْ نَصْرك*

زاد أبو خيثمة : ثم صفَّهم .

قال البراء كُنَّا والله إذا احْمَرَّ البَأْسُ نتَّقي به وإنَّ الشُّجاعَ منَّا الَّذي يُحاذي به يعني النبيَّ صلى الله عليه وسلم.

أخرجه البخاري، ومسلم. ولمسلم قال: قال رجل للبراء : يا أبا عُمارة ، فررتُم يوم حنين ؟ قال: لا والله ، ما ولَّى رسولُ الله صلى الله عليه وسلم ، ولكنَّه خرج شُبَّانُ أصحابه وأخفَّاؤهم حُسَّرا، ليس عليهم سلاح - أو كثير سلاح - فَلَقُوا قوما رُمَاة ، لا يكاد يسقُط لهم سهم - جمعُ هَوَازِنَ وبني نصر - فَرَشَقُوهم رَشْقا ، ما يكادون يخطئون ، فأقبلوا هناك إلى رسول الله صلى الله عليه وسلم ، ورسولُ الله صلى الله عليه وسلم على بغلته البيضاء ، وأبو سفيان بن الحارث بن عبد المطلب يقودُ به ، فنزل واسْتَنْصَرَ وقال :

*أنا النبيُّ لا كَذِبْ أنا ابن عبد المطلبْ*

ثم صفَّهم.

وفي رواية نحوه ، وفيه : وإنَّا لما حَمَلْنا عليهم انكشفوا ، فأكْبَبْنا على الغنائم، فاستُقْبِلنا بالسهام ، ولقد رأيتُ النبيَّ صلى الله عليه وسلم على بغلته البيضاء ، وإن أبا سفيان بن الحارث آخذ بزمامها ، وهو يقول :

*أنا النبيُّ لا كَذِبْ أنا ابن عبد المطلبْ*

وفي رواية لهما وللترمذي قال : قال له رجل : أفَرَرْتُم عن رسولِ الله صلى الله عليه وسلم يا أبا عُمارة ؟ قال : لا والله ، ما وَلَّى رسولُ الله صلى الله عليه وسلم ، ولكن ولَّى

سَرَعَانُ النَّاسِ ، فَلَقِيَتْهم هوازنُ بالنَّبْل ، ورسولُ الله صلى الله عليه وسلم على بغلته ، وأبو سفيان بن الحارث بن عبد المطلب آخذ بلجامها ، ورسولُ الله صلى الله عليه وسلم يقول :

*أنا النبيُّ لا كذبْ أنا ابن عبد المطلبْ*

**6.163-** Ebû İshak es-Sebîî anlatıyor:

"Bir adam Berâ b. Âzib'e geldi;

"- Ya Ebâ Umâre; siz Huneyn günü savaştan kaçmış mıydınız?" diye sordu. Berâ şöyle cevap verdi:

"- Ben şâhitlik ederim ki, Hz. Peygamber geri dönmedi. Ama insanların aceleci takımı ile zırhsız olanlar, Hevâzin'in şu kabilesine doğru gitmişlerdi. Halbuki onlar, okçu idiler ve bunları ok yağmuruna tuttular. Oklar, sanki çekirge sürüsü gibi yağıyordu. Bunun üzerine de dağıldılar. Düşman, Hz. Peygamber'e doğru yönelmişti, o sırada Rasûlullah'ın (as.) katırını Ebû Süfyan b. Hâris yediyordu. Sonra Hz. Peygamber indi, duâ etti ve zafer diledi:

***"Ben Peygamber'im, yalan değil!***
***Ben Abdülmuttalib'in oğluyum.***
***Allah'ım; yardımını indir!"*** diyordu.

Ebû Hayseme; "Sonra askerleri düzene koydu" diye ilâve etti.

Berâ şöyle devam etti:

"Vallahi bizler, savaş kızıştığında Rasûlullah'a (as.) sığınır, O'nunla korunurduk. O'nunla, yani Hz. Peygamber'le aynı hizada durabilen, bizim cesurumuzdu."[249]

## RİVÂYETLER

Bunu **Buharî** ve **Müslim** tahric etti.

**Müslim**'in başka rivâyetine göre bir adam Berâ'ya;

"- Ya Ebâ Umâre, Huneyn günü firâr ettiniz mi?" diye sordu. Berâ şöyle cevap verdi:

"- Vallahi değil! Rasûlullah (as.) asla geri dönmedi. Ama ashâbının bazı gençleri ile aceleci takımı, zırhsız olanlar, silahı

[249] **Buharî**, Megâzî, 54; Cihâd, 52, 61, 97, 167; **Müslim**, Cihâd, 28/7880; **Tirmizî**, Cihâd, 15/1688.

olmayanlar veya çok silahı olmayanlar ortaya çıkmışlar, Hevâzin ve Benû Nasr ordusunun, attığı ok asla yere düşmeyen keskin okçu kuvvetleriyle karşılaşmışlardı. Onlar, müslümanları ok yağmuruna tutmuşlardı. Neredeyse hiçbir okları hedefini şaşırmıyordu. Sonra onlar, Rasûlullah'a (as.) doğru yöneldiler. Rasûlullah (as.) ise beyaz katırının üzerinde idi. Ebû Süfyan b. el-Hâris b. Abdülmuttalib de onu yediyordu. Hz. Peygamber aşağı indi ve Allah'tan yardım diledi:

*"Ben Peygamber'im, yalan değil!*

*Ben Abdülmuttalib'in oğluyum"* dedi. Sonra askerleri düzene soktu.

Buna benzer başka bir rivâyette şu ifâdeler yer alır:

"Biz onlara saldırınca, hemen dağıldılar. Biz de hemen ganimetlere üşüştük. İşte o anda bizleri ok yağmuruna tuttular. Ben Rasûlullah'ı (as.) beyaz katırının üzerinde gördüm. Ebû Süfyan b. el-Hâris de yularını tutmuştu. Hz. Peygamber;

*'Ben Peygamber'im, yalan değil!*

*Ben Abdülmuttalib'in oğluyum'* diyordu."

**Buharî, Müslim** ve **Tirmizî**'nin müşterek bir rivâyetleri de şöyledir:

"Bir adam ona;

"- Ya Ebâ Umâre, siz Peygamber'in yanından kaçmış mıydınız?" diye sordu. O da;

"- Vallahi değil! Rasûlullah (as.) asla geri dönmedi. Ama insanların aceleci takımı geri dönmüştü, fakat onları da Hevâzin kabilesi oklarla karşıladı. Rasûlullah (as.) ise beyaz katırının üzerinde idi, Ebû Süfyan b. el-Hâris b. Abdülmuttalib de onun yularını tutmuştu. Hz. Peygamber;

*"Ben Peygamber'im, yalan değil!*

*Ben Abdülmuttalib'in oğluyum"* diyordu."

## İZAH

Adamın; **"Siz kaçmış mıydınız?"** sorusuna, **Berâ**'nın; **"Vallahi Rasûlullah (as.) asla geri dönmedi"** şeklindeki cevabı, sorulan soruya uygun düşmemektedir. Muhtemelen **Berâ**, bu soruya müspet

cevap verdiği takdirde, kendileriyle birlikte Hz. Peygamber'in de kaçmış olduğu sonucunun çıkarılacağını düşündüğü için **"Vallahi Rasûlullah (as.) asla geri dönmedi"** diye cevap vermişti.

**٦١٦٤**ـ (خ م د ـ **سلمة بن الأكوع** رضي الله عنه) قال : « **غَزَوْنا** مع رسول الله صلى الله عليه وسلم هوازنَ ، فبينا نحن نَتَضَحَّى مع رسول الله صلى الله عليه وسلم ، إذْ جاء رجل على جمل أحمرَ، **فأناخَه** ، ثم انْتَزَعَ طَلَقا من حَقَبِه، **فقيَّد به الجمل** ثم تقدَّم فتغدَّى مع القوم، وجعل ينظرُ ، وفينا ضَعْفَة ، **ورِقَّة من الظَّهر** ، وبعضُنا مُشاة ، إذْ خرج يشتدُّ ، فأتى جمله ، فأطلق قَيْدَه ، ثم أناخه، ثم قعد عليه ، فأثاره ، فاشتد به الجملُ ، **فَأَتْبَعَهُ** رجل على ناقة وَرْقاءَ ، قال سلمةُ : وخرجتُ أشتدُّ ، فكنتُ عند وَرِك الناقة ، ثم تقدَّمتُ حتى كُنْتُ عند وَرِك الجمل ، ثم تقدَّمت حتى أخذتُ بخطام الجمل ، فَأَنَخْتُه ، فلما وضع ركبته في الأرض اخترطتُ سيفي ، فضربتُ رأس الرجل فَنَدَرَ ، ثم جئتُ بالجمل أقودُه عليه رَحْلُه وسلاحُه ، فاستقبلني رسولُ الله صلى الله عليه وسلم والناس معه ، فقال : **مَن قتل الرجلَ** ؟ قالوا : ابنُ الأكوع ، قال : له سَلَبُه **أجمعُ** ».

وفي رواية قال: «أتى النبيَّ صلى الله عليه وسلم عَيْن من المشركين وهو في سفر فجلس عند أصحابه يتحدَّثُ، ثم انفتَلَ فقال النبيُّ صلى الله عليه وسلم : **اطلبوه واقتلوه فقتلتُهُ** ، **فنفَّلَني سَلَبَهُ** ».

أخرجه البخاري ، ومسلم. وأخرج أبو داود نحو [الرواية] الأولى ، ومثل الثانية.

**6.164-** Seleme b. el-Ekva' anlatıyor:

"Rasûlullah'la (as.) birlikte Hevâzin'e karşı savaşıyorduk. Hz. Peygamber'le sabah kahvaltımızı yaparken, kırmızı bir erkek deve üzerinde bir adam geldi, devesini çökertti, sonra heybesinden bir yular çıkardı ve onunla devesini bağladı. Sonra halkla birlikte kahvaltıya oturdu. Ama bu esnada etrafına bakınmaya başladı. Bizde de hayvan konusunda bir zayıflık ve eksiklik vardı. Bir kısmımız da piyade idik. Adam birden hızla fırladı, devesinin yanına gitti ve yularını çözdü. Sonra devesini çökertti ve üzerine oturdu. Sonra da

deveyi sürdü. Deve onu sür'atle götürüyordu. Derken boz bir dişi deve üzerinde bir başka adam da onu kovalamaya başladı."

Seleme şöyle devam eder:

"Arkasından ben de fırladım, önce dişi deveye yetiştim. Sonra onu geçip erkek devenin yanına geldim. Sonra öne geçerek devenin yularını tuttum ve onu çöktürdüm. Deve dizini yere koyunca, kılıcımı çektim ve adamın kafasını uçurdum. Sonra deveyi yedeğime aldım. Adamın eşyası ve silahı devenin üzerinde idi. Döndüğümde beni Rasûlullah (as.) ve yanındakiler karşıladı. Hz. Peygamber;

**"- Bu adamı kim öldürdü?"** diye sordu. Halk;

"- Ekva'ın oğlu" dediler. Bunun üzerine Hz. Peygamber;

**"- Bütün eşyası onundur"** dedi.[250]

## RİVÂYETLER

Diğer bir rivâyette **Seleme** şöyle dedi:

"Hz. Peygamber seferde iken, yanına müşriklerden bir casus geldi, ashâbıyla oturup konuşmaya başladı. Sonra birden fırladı gitti. Hz. Peygamber;

**"- Onu bulun ve ölüdürün!"** dedi. Ben de onu öldürdüm. Rasûlullah (as.) da onun malını bana fazladan verdi.

Hadîsi **Buharî** ve **Müslim** tahric etti. **Ebû Davud** da ilk rivâyeti tahric etti, ikinci rivâyetin de benzerini rivâyet etti.

## İZAH

Bu rivâyette gerek öldürülen kişinin ve gerekse **Seleme**'den önce onu kovalayan kişinin kim olduğu bilinmemektedir. Yalnız **Ebû Davud**'un rivâyetinde, kovalayan kişinin **Eslem** kabilesinden biri olduğu belirtilmektedir.

Öldürülen kişi, müslümanların arasına giren bir düşman casusu idi ve öldürülme sebebi de onun casusluk faaliyetinde bulunmasıdır.

İslâm ülkesine izinsiz giren bir harbîye verilecek ceza konusunda hukukçular farklı görüşler ileri sürerler. Gelen harbî, casusluk amacıyla gelmişse, onun öldürüleceği konusunda ittifak vardır.

---

[250] **Buharî**, Cihâd, 173; **Müslim**, Cihâd, 13/45; **Ebû Davud**, Cihâd, 100/2653-54.

Hadîsimiz de buna delâlet etmektedir. Casus değilse, **İmâm Mâlik**'e göre karar Devlet Başkanına âittir. **Şâfiî** ve **Evzâî**, siyasî bir görevle geldiğini iddia ederse, bunun kabul edilmesi gerektiği kanâatindedirler. **Hanefîlere** göre ise bu iddiaya itibar edilmez, kendisi esir muâmelesi görür, malı da ganimet sayılır.

Gelen kişi harbî değil de anlaşmalı bir devlete mensupsa, **İmâm Mâlik** ve **Evzâî**'ye göre Devlet ona uygun gördüğü cezayı verebilir. Çünkü o, ahdini bozmuştur; binâenaleyh Devlet isterse öldürür, isterse esir muâmelesi yapar. Ancak diğer ulemaya göre anlaşmada; taraflardan birinin casusluk yapması halinde anlaşmanın bozulacağı belirtilmemişse, anlaşma bozulmuş sayılmaz.[251]

**٦١٦٥ـ** (م ـ **سلمة بن الأكوع** رضي الله عنه) قال : « غَزَوْنا مع رسولِ الله صلى الله عليه وسلم حُنَيْنا ، فلما وَاجَهْنَا العدوَّ تقدَّمْتُ ، فَأعْلُو ثَنِيَّة ، فاستقبلني رجل من العدوِّ ، فأرميه بسهم، فتوارى عني، فما دَرَيْتُ ما أصنعُ ؟ ونظرتُ إلى القوم ، فإذا هم قد طلعوا من ثنيَّة أخرى ، فَالْتَقَوا هم وأصحابُ النبي صلى الله عليه وسلم ، فولّى أصحابُ النبيِّ صلى الله عليه وسلم ، فأرجعُ مُنْهَزِما وعليَّ بُرْدَتان، مُتَّزِر بإحداهما، مُرْتَد بالأخرى، فاسْتَطْلَقَ إزَاري فجمعتُهُمَا جميعا ومَرَرْتُ على رسول الله صلى الله عليه وسلم مُنهزِما، وهو على بغلته الشَّهباء، فقال: **لقد رأى ابن الأكوع فزَعا،** فلما غَشُوا رسولَ الله صلى الله عليه وسلم نزل عن بغلته، ثم قبض قَبْضَة من ترابِ الأرض، ثم استقبلَ به وجوهَهم، وقال: شاهَت الوجوه، فما خلق الله منهم إنسانا إلا مَلأ عينيه ترابا بتلك القبضة، فَوَلّوْا مُدبرين، فهزمهم الله، وقسم رسولُ الله صلى الله عليه وسلم غنائمهم بين المسلمين». أخرجه مسلم.

**6.165-** Seleme b. el-Ekva' anlatıyor:

"Rasûlullah'la (as.) birlikte Huneyn'de savaştık. Düşmanla karşılaşınca ben öne geçtim, bir dağa çıktım. Karşıma bir düşman askeri çıktı, ona bir ok attım. Adam gözümden kayboldu. Ne

---

[251] Bkz., **İbn Hacer**, VI, 281-82.

yaptığını anlamadım.[252] Sonra düşmana doğru bakınca, başka bir tepeden ortaya çıktıklarını gördüm. Bunlarla Peygamber'in ashâbı karşılaştılar. Peygamber'in ashâbı geri döndü. Ben de bozguna uğramış olarak geri dönüyordum. Üzerimde iki bürde vardı; birini eteklik olarak altıma bağladım, diğerini de üstüme aldım. Bir ara peştamalım çözüldü, ben de ikisini birden topladım. Bozguna uğrayan biri olarak Rasûlullah'ın (as.) yanına gittim. Hz. Peygamber boz katırının üzerinde idi. Beni görünce;

"- Ekva'ın oğlu korkmuş!" buyurdu.

Düşman Rasûlullah'ı (as.) kuşatınca, katırından indi, sonra yerden bir avuç toprak aldı ve onu düşmanların yüzüne doğru saçtı, bu sırada da; **"yüzleri kahrolsun!"** dedi. Düşman ordusunda Allah'ın yarattığı her insanın gözüne bu topraktan bir parça değmişti. Bunun üzerine düşman geri dönüp kaçmaya başladı. Böylece Yüce Allah, onları bozguna uğratmıştı. Rasûlullah (as.) da onların ganimetlerini müslümanlara taksim etti."[253]

**٦١٦٦ـــ** (خ م ط د ـــ **أبو قتادة** رضي الله عنه) قال : « **خرجنا مع رسولِ** الله **صلى** الله **عليه** وسلم **عام** حُنين ، فلما التقينا كانت للمسلمين جَوْلة ، **قال : فرأيت رجلا** من المشركين قد علا رجلا من المسلمين ، **فاسْتَدَرْتُ** إِليه حتى **أتيتُهُ من** ورائه ، **فضربتُهُ على حَبْل** عاتقِهِ ، **وأَقْبَلَ عليَّ فضَمَّني ضَمَّة وجدتُ منها رِيحَ الموت** ثم أدركه الموت **فأرسلني، فلحقتُ** عمرَ بنَ الخطاب، **فقال** : ما للناس ؟ فقلت: أَمْرُ الله ، **ثم إِنَّ الناسَ** رجعوا ، **وجلس رسولُ** الله **صلى** الله **عليه** وسلم ، **فقال : مَن قَتل قتيلا له عليه** بَيِّنة **فَلَهُ سَلَبُهُ** ، وقمت فقلتُ : مَن **يشهدُ** لي؟ ثم **جلستُ** ، **ثم** قال بمثل **ذلك** ، فقمتُ **فقلتُ** : مَن يشهد لي؟ **ثم** جلستُ ، **ثم** قال ذلك **الثالثةَ** ، فقمتُ ، فقال **رسولُ** الله صلى الله عليه وسلم : **ما لكَ يا أبا قَتَادَةَ** ؟ **فَقَصَصْتُ** عليه

[252] Bu cümle **Müslim**'de tercümede zikrettiğimiz gibi **"...onun ne yaptığını..."** şeklinde kaydedilmiştir. **Câmiu'l-Usûl**'de ise mütekellim sigasıyla **"ne yapacağımı bilemedim"** şeklinde zaptedilmiştir. Biz tercümede **Müslim**'in elimizdeki matbu nüshasını esas aldık. Bununla birlikte **Câmiu'l-Usûl**'deki ibâre, siyak ve sibaka daha uygun gizi gözükmektedir.

[253] **Müslim**, Cihâd, 28/81.

القصة ، فقال رجل من القوم: صدق يا رسول الله ، سلب ذلك القتيل عندي، فأرضه من حقه ، فقال أبو بكر الصديق : لاها الله إذا ، لا يعمد إلى أسد من أسد الله يقاتل عن الله ورسوله، فيعطيك سلبه، فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم: صدق، فأعطه إياه، قال: فأعطاني، فبعت الدرع ، وابتعت مخرفا في بني سلمة ، فإنه لأول مال تأثلته في الإسلام ».

وفي رواية قال: «لما كان يوم حين نظرت إلى رجل من المسلمين يقاتل رجلا من المشركين ، وآخر من المشركين يختله من ورائه ليقتله ، فأسرعت إلى الذي يختله ، فرفع يده ليضربني ، وأضرب يده ، فقطعتها ، ثم أخذني فضمني ضما شديدا حتى تخوفت ، ثم ترك فتحلل ، ودفعته ثم قتلته ، وانهزم المسلمون وانهزمت معهم ، فإذا بعمر بن الخطاب في الناس، فقلت له : ما شأن الناس؟ قال: أمر الله ثم تراجع الناس إلى رسول الله صلى الله عليه وسلم، فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم: من أقام بينة على قتيل قتله فله سلبه ، فقمت لألتمس بينة على قتيلي، فلم أر أحدا يشهد لي فجلست ثم بدا لي فذكرت أمره لرسول الله صلى الله عليه وسلم فقال رجل من جلسائه: سلاح هذا القتيل الذي يذكر عندي، فأرضه منه فقال أبو بكر: لا يعطه أصيبغ من قريش، ويدع أسدا من أسد الله يقاتل عن الله ورسوله، قال: فقام رسول الله صلى الله عليه وسلم فأداه إلي ، فاشتريت منه خرافا ، فكان أول مال تأثلته [في الإسلام]». أخرجه البخاري ، ومسلم. وأخرج الموطأ، وأبو داود الأولى.

**6.166-** Ebû Katâde anlatıyor:

"Huneyn yılında Rasûlullah'la (as.) birlikte sefere çıktık. İki ordu karşılaşınca, müslümanlar geri çekilmişti. O sırada müşriklerden birinin, bir müslümanın üzerine çıktığını gördüm, hemen harekete geçtim ve düşmanın arkasına dolandım, onun ense köküne vurdum. Adam dönüp beni öyle bir sıktı ki, bundan ölüm korkusunu duydum. Sonra ölüm adamı yakaladı da beni bıraktı. Sonra Hz. Ömer'e rastladım;

"- Bu insanlara ne oldu?" diye sordu.

"- Allah'ın işi" dedim.

Sonra insanlar da döndü. Hz. Peygamber oturdu ve;

**"- Kim bir düşmanı öldürür ve bunu belgelerse, onun eşyaları kendisine verilecektir"** dedi. Bunun üzerine ben kalktım ve;

"- Kim bana şâhitlik eder?" dedim. Sonra oturdum. Sonra Hz. Peygamber yine aynı şeyi söyledi. Ben yine kalktım ve;

"- Kim bana şâhitlik eder?" dedim. Sonra tekrar oturdum. Hz. Peygamber aynı şeyi üçüncü defa söyleyince, ben yine kalktım. O zaman Hz. Peygamber;

**"- Senin neyin var, ya Ebâ Katâde?"** diye sordu. Ben de olayı anlattım. Cemâatten biri;

"- Doğru söyledi, ey Allah'ın Rasûlü. O adamın eşyası bendedir. Onun hakkı olan bu şeyler yerine kendisini başka şeylerle razı et!" dedi. O zaman Hz. Ebû Bekir;

"- Hayır! Vallahi bu olamaz! Rasûlullah (as.), Allah ve Rasûlü yolunda savaşan Allah'ın aslanlarından birinin hakkını alıp sana veremez!" dedi. Hz. Peygamber de;

**"- Doğru söyledi. Malı ona ver!"** dedi.

Bunun üzerine adam malı bana verdi. Ben de bu eşyanın içinde bulunan zırhı sattım ve onun parasıyla Benû Selime'de bir bostan satın aldım. İşte bu, benim İslâm'da sahip olduğum ilk maldır."[254]

## RİVÂYETLER

Diğer bir rivâyet şöyledir:

"Huneyn günü müslümanlardan birine baktım, müşriklerden biriyle çarpışıyordu. Müşriklerden başka biri de, hile ile öldürmek amacıyla müslümanın arkasından dolanarak yaklaşmaya çalışıyordu. Bunu görünce sür'atle ona doğru gittim. Adam bana vurmak üzere elini kaldırınca, ben onun eline bir darbe indirdim ve elini kestim. Sonra adam beni öyle bir şiddetle sıktı ki (ölmekten) korktum. Sonra beni bıraktı ve çözüldü. Ben tekrar saldırdım ve onu öldürdüm. Ama müslümanlar bozguna uğramışlardı, ben de onlarla birlikte bozguna uğramıştım. Sonra insanların içinde Hz. Ömer'i gördüm, ona;

"- Bu insanlara ne oldu?" diye sordum.

"- Allah'ın işi" diye karşılık verdi.

---

[254] **Buharî**, Megâzî, 55; Buyû', 37; Fardu'l-Humus, 18; Ahkâm, 21; **Müslim**, Cihâd, 13/41; **Muvatta**, Cihâd, 10/18; **Ebû Davud**, Cihâd, 136/2717.

Sonra insanlar tekrar Rasûlullah'ın (as.) yanına dönmeye başladılar. Hz. Peygamber;

**"- Kim bir düşmanı öldürdüğüne dair delil getirirse, onun eşyaları kendisine verilecektir"** dedi. Bunun üzerine ben, öldürdüğüm kişi için delil aramak üzere kalktım, ama bana şahitlik edecek kimseyi bulamadım. Tekrar oturdum. Sonra aklıma geldi ve Rasûlullah'a (as.) onun durumunu anlattım. Bunun üzerine oturanlardan biri;

"- Sözünü ettiği o maktûlün silahı bendedir. Buna karşılık onu başka bir şeyle razı et!" dedi. O zaman Hz. Ebû Bekir;

"- Asla! Allah ve Rasûlü yolunda savaşan Allah'ın aslanlarından birinin hakkını alıp Kureyş'ten bir sırtlancığa veremez!" dedi. Hz. Peygamber de kalktı ve o malı bana verdi. Ben de onun parasıyla bir bostan aldım. Bu, benim İslâm'da sahip olduğum ilk maldır."

Hadîsi **Buharî** ve **Müslim** tahric etti. **Muvatta** ve **Ebû Davud** da ilk rivâyeti tahric ettiler.

**٦١٦٧ـ** (د ــ **البراء بن عازب** رضي الله عنه) قال : « لما لقي النبيُّ صلى الله عليه وسلم المشركين يوم حنين نزل عن بغلته فترجّل ». أخرجه أبو داود.

**6.167-** Berâ' b. Âzib şöyle dedi:

"Huneyn günü Hz. Peygamber müşriklerle karşılaşınca, katırından indi, yaya olarak yürüdü."[255]

**٦١٦٨ـ** (خ ــ **إسماعيل بن أبي خالد** رحمه الله) قال : « رأيتُ بيَد ابن أبي أوفى ضَرْبَة ، قال: ضُرِبْتُها يوم حنين مع رسول الله صلى الله عليه وسلم ، قلتُ : شهدتَ حنينا؟ قال: قَبلَ ذلك». أخرجه البخاري.

**6.168-** İsmail b. Ebî Halid şöyle dedi:

"İbn Ebî Evfâ'nın elinde bir yara izi gördüm. 'Bu, Huneyn günü Rasûlullah'la beraberken aldığım yaradır' dedi.

---

[255] **Ebû Davud**, Cihâd, 103/2658.

"- Sen Huneyn'e katıldın mı?" diye sordum.

"- Ondan öncesine de katıldım" dedi.[256]

٦١٦٩ــ (م د ــ أنس بن مالك رضي الله عنه) : « أن أم سُلَيم أمَّهُ اتخذت خنجرا أيام حنين، فكان معها ، فرآها أبو طلحة ، فقال لرسول الله صلى الله عليه وسلم : [هذه أمُّ سُلَيم معها خنجَر ؟] فقال لها رسولُ الله صلى الله عليه وسلم : ما هذا الخنْجر ؟ قالت : اتخذتُه إنْ دنا مني أحد من المشركين بَقَرْتُ بطنَهُ ، فجعل رسولُ الله صلى الله عليه وسلم يضحك ، فقالتْ : يا رسولَ الله ، اقتُلْ مَن بَعْدَنا من الطُّلَقاء انهزموا بك ، يعني يوم هوازن ، فقال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم : يا أمَّ سُليم . إن الله قد كفى وأحْسَن». أخرجه مسلم.

وفي رواية أبي داود قال: « قال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم يومئذ ــ يعني يوم حنين -: مَن قَتَلَ كافرا فله سَلَبُهُ ، فقتلَ أبو طلحةَ يومئذ عشرين رجلا ، وأخذ أسلابَهم ، ولقي أبو طلحة أمَّ سُلَيم ومعها خنْجَر ، فقال : يا أمَّ سُلَيم ، ما هذا معكِ؟ قالت : أردتُ والله إن دنا مني بعضهم أبْعَجُ بطنَه ، فأخبَرَ بذلك أبو طلحة رسولَ الله صلى الله عليه وسلم ».

**6.169-** Enes b. Mâlik'ten rivâyet edildiğine göre; "Annesi Ümmü Süleym, Huneyn günlerinde bir hançer edinmişti. Hançer yanında idi. Kocası Ebû Talha onu gördü ve Hz. Peygamber'e;

"- Şu Ümmü Süleym'in yanında bir hançer var" dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (as.), ona;

"- Bu hançer nedir?" diye sordu. O da;

"- Eğer müşriklerden biri bana yaklaşacak olursa, bununla karnını deşeyim diye aldım" dedi. Rasûlullah (as.) gülmeye başladı. Ümmü Süleym;

"- Ey Allah'ın Rasûlü; bizden sonra (aramıza katılan) şu Tuleka'dan (âzâd edilen müşrtiklerden) olup da yanından dağılanları, yani Hevâzin'i öldür!" dedi. Hz. Peygamber;

---

[256] **Buharî**, Megâzî, 55.

**"- Ya Ümmü Süleym! Şüphesiz Allah kâfidir ve O güzel yapmıştır"** dedi.[257]

RİVÂYETLER

Bunu **Müslim** tahric etti. **Ebû Davud**'un rivâyeti de şöyledir:

"O gün, yani Huneyn günü Rasûlullah (as.) şöyle dedi:

**"Kim bir kâfiri öldürürse, onun malı kendisine verilir."**

Ebû Talha o gün yirmi kişiyi öldürmüştü ve onların şahsi eşyalarını almıştı. Sonra Ebû Talha, karısı Ümmü Süleym ile karşılaştı. Ümmü Süleym'de bir hançer vardı:

"- Ya Ümmü Süleym! Bu yanındaki ne?" diye sordu. Ebû Süleym de;

"- Vallahi, kâfirlerden biri bana yaklaşacak olursa, bununla karnını yarmak istiyorum" diye karşılık verdi.

Ebû Talha da bu durumu Hz. Peygamber'e haber verdi.

**٦١٧٠ــ (ت ــ عبد الله بن عمر** رضي الله عنهما) قال : « لقد رأيْتُنا يوم حُنَين، وإن الفئتين لموليّتان – يعني : المهاجرين ، والأنصار – وما مع رسول الله صلى الله **عليه** وسلم **مائةُ رَجُل** ». **أخرجه** الترمذي.

**6.170-** Abdullah b. Ömer anlatıyor:

"Huneyn günü ben, bizim müslümanları gördüm; onlardan iki gurup -Muhâcirlerle Ensâr'ı kastediyor- geri dönüyorlardı. Rasûlullah'la (as.) birlikte yüz kişi kadar kalmıştı."[258]

**٦١٧١ــ (خ د ــ المسور [ابن مخرمة] ، ومروان [ابن الحكم]** رضي الله عنهما) : « أنّ رسولَ الله صلى الله عليه وسلم قام حين جاءه وَفْدُ هوازنَ مسلمين ، فسألوه أن **يَرُدَّ عليهم أموالَهم** وسَبْيَهم ، فقال لهم رسولُ الله صلى الله عليه وسلم : **إن معي مَنْ ترونَ ، وأحَبُّ الحديث إليّ أصْدَقُهُ، فاختاروا إحدى الطائفتين، إمَّا المالَ، وإمَّا السَّبْيَ**، وقد كنتُ استأنَيْتُ

[257] **Müslim**, Cihâd, 47/134; **Ebû Davud**, Cihâd, 136/2718.

[258] **Tirmizî**, Cihâd, 16/1690.

بكم- وفي رواية: بهم- وقد كان رسولُ الله صلى الله عليه وسلم أنظرَهم بضعَ عشرةَ ليلة حين قَفَلَ من الطائف، فلما تبيَّن لهم أن النبيَّ صلى الله عليه وسلم غيرُ رادٍّ إليهم إلا إحدى الطائفتين، قالوا: فإنا نختار سَبْيَنا، فقام رسولُ الله صلى الله عليه وسلم في المسلمين، فأثنى على الله بما هو أهلُه، ثم قال: أما بعدُ، فإن إخوانكم هؤلاء جاؤوا تائبين، وإني قد رأيتُ أن أرُدَّ إليهم سَبْيَهم، فمن أحبَّ منكم أن يُطَيِّبَ ذلك فليفعل، فقال الناسُ: طَيَّبْنا ذلك يا رسول الله فقال لهم في ذلك: إنا لا ندري مَنْ أذنَ منكم ممن لم يَأْذَنْ، فارجعوا حتى يَرفع إلينا عُرفاؤكم أمرَكم، فرجع الناس، فكلَّمهم عرفاؤهم ثم رجعوا إلى رسولِ الله صلى الله عليه وسلم، فأخبروه أنَّهم قد طيَّبوا، وأذنوا، فهذا الذي بلغنا من شأن سَبْي هوازن». أخرجه البخاري، وأبو داود.

**6.171-** el-Misver b. Mahreme ve Mervân b. el-Hakem anlatıyorlar:

"Hevâzin heyeti müslüman olarak gelip mallarını ve esirlerini kendilerine geri vermesini istedikleri zaman Hz. Peygamber kalktı ve onlara şöyle dedi:

**"- Benim yanımda, işte şu gördüğünüz insanlar var. Benim en hoşuma giden söz, en doğru olanıdır. Binâenaleyh şu ikisinden birini tercih edin; ya mal, ya da esirler! Ben sizleri** –bir rivâyette onları- **epey bir zaman bekledim."**

Hz. Peygamber Tâif'ten döndükten sonra on küsür gün onların gelmesini beklemişti. Heyettekiler, Hz. Peygamber'in kendilerine sadece bu ikisinden birini vereceğine, başka bir şey vermeyeceğine kanâat getirdiklerinde;

"- Öyleyse esirlerimizi tercih ediyoruz" dediler.

Bunun üzerine Rasûlullah (as.) müslümanlar arasında ayağa kalktı, Allah'a lâyık olduğu şekilde hamdü senâda bulundu, sonra da şöyle dedi:

**"- Şu** (Hevâzinli) **kardeşleriniz tövbe ederek geldiler. Ben onlara esirlerini geri vermeyi düşünüyorum. Sizden kim böyle yapmayı güzel görüyorsa, yapsın!"**

Müslümanlar da;

"- Biz de öyle yapmayı güzel görüyoruz, ey Allah'ın Rasûlü!" dediler. O zaman Hz. Peygamber;

"- **Biz,** (esirleri bırakmak) **konusunda bize izin verenle vermeyeni ayırt edemiyoruz; binâenaleyh şimdi gidin, kararınızı bize temsilcileriniz getirsin!"** dedi. Bunun üzerine insanlar, reislerinin yanlarına gittiler. Reisleri onlarla konuştuktan sonra Hz. Peygamber'e geldiler ve esirleri gönül rızasıyla serbest bırakmaya izin verdiklerini bildirdiler. İşte Hevâzin esirlerinin durumu hakkında bize ulaşan bilgi budur."[259]

## İZAH

Bu rivâyet, **Huneyn**'de alınan esirlerle ganimetlerin bir müddet bekletildikten sonra **Tâif** dönüşünde nasıl bir muâmeleye tâbi tutulduğunu göstermektedir. Hadîste de belirtildiği üzere Hz. Peygamber, **Tâif**'ten dönünce, belki Hevâzinliler gelirler düşüncesiyle **Ci'râne** mevkiinde on üç gün esirleri ve ganimetleri askerlere dağıtmayıp beklemiş, ama bu süre zarfında Hevâzinliler gelmeyince de onları dağıtmak zorunda kalmıştı. Bilâhare eşraftan seçilen dokuz kişilik **Hevâzin** heyeti gelip müslüman olduklarını haber verdiler ve kendilerinden aldıklarını geri vermelerini istediler. Hz. Peygamber de; **"Benim yanımda, işte şu gördüğünüz insanlar var"** diyerek tek başına karar veremeyeceğini, müslüman askerlerin de uygun bulmaları halinde taleplerini kabul edebileceğini söylemiş, sonra da ashâbına esirleri iâde etmeyi uygun gördüğünü, kendileri de uygun bulurlarsa ellerindeki esirleri geri vermelerini tavsiye etmiş, onların da kabulü üzerine esirler iâde edilmişti.

Yalnız **Akra' b. Hâbis Benû Teym** adına, **Uyeyne b. Hısn Benû Fezâre** adına, **Abbas b. Mirdâs** da **Benû Süleym** adına söz alarak, esirleri geri veremeyeceklerini söylediler. Ancak kabile halkı, esirlerini Rasûlullah'a (as.) bağışladıklarını söyleyerek reislerinin bu tutumlarına karşı çıktılar ve böylece onların esirleri de iâde edildi.

---

[259] **Buharî**, Megâzî, 55; Vekâlet, 7; Itık, 13; Hibe, 10, 24; Humus, 17; Ahkâm, 26; **Ebû Davud**, Cihâd, 121/2693.

**"Benim yanımda, işte şu gördüğünüz insanlar var"** cümlesi ile, Hz. Peygamber'in yanında kalan ve henüz dağıtılmayan esirlere işaret edilmiştir.

**٦١٧٢ـ** (**د س ـ عمرو بن شعيب** رحمه الله) عن **أبيه** عن **جده** - في هذه القصَّة - قال : **فقال** رسولُ **الله** صلى **الله** عليه وسلم: «**ردُّوا عليهم نساءهم [وأبناءهم] فمن مَسكَ بشيء من هذا الفيء، فإن له علينا به ستَّ فرائض من أول شيء يُفيئه الله علينا** ثم دنا - النبيُّ صلى الله عليه وسلم - من بعير **فأخذ** وَبَرة من **سَنَامه** ثم قال: **يا أيها الناس، إنه ليس لي في هذا الفيء شيء، ولا هذا** - ورفع إصبَعَيْه - **إلا الخُمُسَ**، والخمسُ **مردود عليكم، فأدُّوا الخِياط والمخِيَط** فقام رجل في يده كُبَّة من شَعَر، فقال : أَخذتُ هذه لأُصلح بها **بَرْذَعة** [لي] فقال رسولُ **الله** صلى الله عليه وسلم : **[أمَّا] ما كان لي ولبني عبد** المطلب **فهو لكَ** ، فقال : أمَّا إذا بلغتْ ما أرى ، **فلا أَرَب** لي **فيها** ، ونَبَذَها ».

**هكذا** أخرجه أبو داود **عقيب حديث المسور ومروان** ، **وقد أخرج** بعضَ هذا **المعنى بقريب** من ألفاظه الموطأ ، وهو مذكور **في** «**الفرع السادس**» **من** «**الفصل الثالث**» **من** «**الباب الثاني**» ، **من** «**كتاب الجهاد**» ، من **حرف** الجيم ، فجعلنا ذلك مفردا للموطأ، وهذا **لأبي داود**.

**وأما رواية** النسائي: **فإنه** قال : « كُنَّا عند رسول **الله** صلى **الله** عليه **وسلم إذ** أتاه **وَفْدُ** هَوَازِنَ ، فقالوا: يا محمد، إنَّا أهل وعشيرة ، وقد نزل بنا من **البلاء** ما لا يخفى عليك، **فامْنُنْ علينا** ، مَنَّ **الله عليكَ** ، فقال : **اختارُوا من أموالكم** ، **أو من نسائكم** ، فقالوا: خَيَّرتَنا بين أحسابنا وأموالنا، بل نختارُ نساءَنا [وأبناءَنا] **فقال** رسولُ **الله** صلى **الله** عليه وسلم : **ما كان لي ولبني** عبد المطلب **فَهوَ لكم** ، **فإذا** صَلَّيتُ الظهر ، **[فقوموا] فقولوا: إنَّا نستعينُ برسول الله على المؤمنين** - **أو المسلمين**- **بنسائنا وأموالنا** ، فلما صَلَّوُا الظهرَ ، [قاموا] فقالوا ذلك ، فقال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم : **فما كان لي ولبني عبد** المطلب **فهو لكم** ، فقال **المهاجرون** : وما كان لنا **فهو** لرسول **الله** صلى **الله** عليه **وسلم** ، وقالت **الأنصار** : ما كان لنا **فهو** لرسول الله صلى **الله** عليه **وسلم** ، فقال **الأقرعُ** بنُ حابس : أمَّا أنا **وبنو تميم** فلا، وقال

عيينة بن حصن : أمّا أنا وبنو فزارة فلا، وقال العباس بن مرداس : أمّا أنا وبنو سُلَيم فلا ، فقامت بنو سليم فقالوا: كذبت،ما كان لنا فهو لرسول الله صلى الله عليه وسلم ، فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم: يا أيُّها الناس، رُدُّوا عليهم نساءهم وأبناءهم، فمن تمسَّك من هذا الفيء بشيء فله ستُّ فرائض من أول شيء يفيئُهُ الله علينا، وركب راحلته، وركبَهُ الناسُ: اقسمْ علينا فيْأنا، فألجؤوه إلى شجرة، فخطفتْ رداءه، فقال: يا أيُّها الناس، رُدُّوا علي ردائي، فوالله لو أن لكم شجرَ تهامةَ نعمًا قسمْتُهُ بينكم ثم لم تُلْقَوْني بخيلا، ولا جبانا، ولا كَذُوبا ثم أتى بعيرا، فأخذ من سَنَامه وَبَرَةً بين إصبعيه ثم قال: ها، إنه ليس لي من [هذا] الفيء شيء، ولا هذه، إلا الخمس، والخمسُ مردود عليكم، فقام إليه رجل بكُبَّةٍ من شعر، فقال: يا رسولَ الله، أخذتُ هذه لأُصلح بها برذَعَةَ بعير لي، فقال: أمّا ما كان لي ولبني عبد المطلب فهو لك، فقال: أو بلغت هذه؟ فلا أرَبَ لي فيها فنَبَذَها، وقال: يا أيُّها الناس، أدّوا الخياط والمخيَط، فإن الغُلولَ يكون على أهله عَارا وَشَنَارا يومَ القيامة ».

**6.172-** Amr b. Şuayb, babası vasıtasıyla dedesinden bu olay hakkında şöyle rivâyet eder:

Hz. Peygamber şöyle dedi:

**"- Onlara kadınlarını ve çocuklarını iâde edin! Kim bu ganimetlerden bir şeyi alır da sonra onu karşılıksız geri verirse, ona, Allah'ın bundan sonra bize vereceği ilk ganimetten altı deve verelim."**

Sonra Hz. Peygamber bir deveye yaklaştı ve devenin hörgücünden bir tüy kopardı, sonra da şöyle dedi:

**"- Ey insanlar! Ne şu ganimette ve**–iki parmağını kaldırarak- **ne de şunda benim bir hissem yoktur! Ancak beşte bir vardır; beşte bir de size harcanacaktır. Binâenaleyh aldığınız ipliği ve iğneyi de iâde edin!"**

Elinde kıldan bir yumak bulunan bir adam kalktı ve;

"- Ben bunu, devemin sırtındaki keçeyi onarmak için almıştım" dedi. Hz. Peygamber;

**"-** (O yumaktan) **bana ve Abdülmuttalib oğullarına düşen hisse senin olsun!"** dedi. Adam;

"- Bir yumak bile bu noktaya gelmişse, artık benim de ona ihtiyacım yok!" dedi ve elindeki yumağı attı."[260]

RİVÂYETLER

**Ebû Davud** bu hadîsi, Misver ve Mervân'ın az önceki rivâyetinden sonra bu şekilde tahric etti.

Buna yakın bazı lafızlarla **Muvatta**'nın da bu manada bir rivâyeti vardır. Bu rivâyet de Kitabu'l-Cihad'ın ikinci bâb, üçüncü fasıl, altıncı fer'inde zikredilmişti.[261] Biz onu **Muvatta**'nın müfred rivâyeti, bunu da **Ebû Davud**'un rivâyeti olarak kaydettik.

**Nesaî**'nin rivâyeti ise şöyledir:

"Rasûlullah'ın (as.) yanında bulunduğumuz sırada Hevâzin heyeti geldi. Dediler ki:

"- Ya Muhammed! Biz, köklü bir kabileyiz. Biz bir belâya uğradık ki, bu senin de meçhûlün değildir. Bize ikrâm et, Allah da sana ikrâm etsin!"

Hz. Peygamber onlara;

**"- Mallarınızı veya kadınlarınızı tercih edin!"** der. Onlar da;

"- Bizi âilemiz ve mallarımız arasında muhayyer bıraktın; biz de kadınlarımızı ve çocuklarımızı seçiyoruz" dediler.

Bunun üzerine Rasûlullah (as.) şöyle dedi:

**"- Benim ve Abdülmuttalib oğullarının hissesine düşenler sizin olsun! Ben öğle namazını kıldırdığım zaman, sizler ayağa kalkıp; *'Biz, kadınlarımız ve çocuklarımız hakkında Rasûlullah'ın (as.) mü'minler* –*veya müslümanlar*- *nezdinde bize yardımcı olmasını istiyoruz'* deyin!"**

Öğle namazını kıldıkları zaman, onlar da kalkıp aynı sözleri söylediler. O zaman Rasûlullah (as.) dedi ki:

**"- Benim ve Abdülmuttalib oğullarının hissesine düşenleri size bağışlıyorum."**

Hemen arkasından Muhâcirler de;

---

260 **Ebû Davud**, Cihâd, 122/2694; **Nesaî**, Hibe, 1.

261 Bkz., hadîs no; 1227. Bu hadîsi **Muvatta**, Cihâd, 13/22'de zikretti.

"- Biz de hissemize düşenleri Rasûlullah'a (as.) bağışlıyoruz" dediler. Peşinden de Ensâr;

"- Biz de hissemize düşenleri Rasûlullah'a (as.) bağışlıyoruz" dediler.

Ancak Akra' b. Hâbis; "Ben ve Temîm oğulları bağışlamıyoruz" dedi. Arkasından Uyeyne b. Hısn da; "Ben ve Fezâre oğulları da bağışlamıyoruz" dedi. Onun arkasından da Abbas b. Mirdâs; "Ben ve Süleym oğulları da bağışlamıyoruz" dedi.

Bunun üzerine Süleym oğulları kalkıp Abbas'a; "Yalan söylüyorsun! Biz de hissemizi Rasûlullah'a (as.) bağışlıyoruz" dediler.

Sonra Hz. Peygamber kalktı ve;

**"- Ey insanlar! Onlara kadınlarını ve çocuklarını geri verin! Kim bu ganimetten elde ettiği şeyi karşılıksız verirse, kendisine, Allah'ın bize vereceği ilk ganimetten altı deve vermek borcumuz olsun!"** dedi. Sonra hayvanına bindi. Bunun üzerine (bedevilerden bazı) insanlar;

"- Hisselerimizi taksim et!" diyerek etrafını sardılar ve O'nu bir ağacın yanında sıkıştırdılar, hatta ridası da üzerinden düştü. Bunun üzerine Hz. Peygamber;

**"- Ey insanlar! Şu ridâmı verin! Vallahi ganimet sürüleri, Tihâme ağaçları sayısınca bile olsaydı, ben yine onları size taksim ederdim de, sizler benim cimri, korkak ve yalancı olmadığımı görürdünüz"** dedi. Sonra bir devenin yanına gitti ve iki parmağıyla onun hörgücünden bir kıl kopardı. Sonra dedi ki:

**"- İşte! Bu ganimetten bana düşen bir şey yok, hatta şu kadarı bile düşmedi! Sadece beşte bir hisse düştü, ki o da size harcanacaktır."**

O sırada bir adam, elinde bir kıl yumağı ile geldi ve;

"- Ey Allah'ın Rasûlü; Devemin sırtındaki keçeyi onarmak için bunu almıştım" dedi. Hz. Peygamber;

**"-** (O yumaktan) **bana ve Abdülmuttalib âilesine düşen hisse, senin olsun!"** dedi. Adam;

"- Bir yumak bile bu derece önemli hale mi geldi? Öyleyse benim de ona ihtiyacım yok!" dedi ve elindeki yumağı attı.

Hz. Peygamber devamla;

**"- Ey insanlar! Aldığınız iğneyi ve ipliği de getirin! Çünkü ganimet malını çalmak, kıyâmet günü insan için ayıplanma ve utanç sebebi olacaktır"** buyurdu.

## İZAH

**"Aldığınız ipliği ve iğneyi de iâde edin!"** cümlesinde Hz. Peygamber'in getirilmesini istediği mallar, taksim edilen mallar olmayıp insanların habersiz olarak ganimetten almış oldukları mallardır.

**"Bize ikrâm et, Allah da sana ikrâm etsin!"** cümlesi, ya tercümesini yaptığımız gibi duâ cümlesidir, yahut da **"Allah sana ikrâm ettiği gibi sen de bize ikrâm et!"** anlamında mastar manasında kullanılmıştır.

Harp esirlerine yapılacak muâmelede devlet başkanının yetkisi konusunda İslâm hukukçuları farklı görüşlere sahiptirler. **Hattâbî**, bu konuda Devlet Başkanının muhayyer olduğunu; binâenaleyh isterse fidye alabileceğini, isterse karşılıksız serbest bırakabileceğini, isterse de öldürebileceğini söyler. **İmâm Şâfiî, Ahmed b. Hanbel, Evzâî, Tirmizî** ve **Süfyan-ı Sevrî** de bu kanâattedirler.

**Ebû Hanîfe** ise **"isterse öldürebilir, isterse fidye karşılığı serbest bırakabilir, isterse onları köle olarak tutabilir, ama karşılıksız serbest bırakamaz"** der. Ona göre karşılıksız serbest bırakma olayı, sadece Hz. Peygamber'e mahsus bir durumdur.

غزوة أوطاس

## 24- EVTÂS GAZÂSI

**٦١٧٣**ــ (خ م ــ **أبو موسى الأشعري** رضي الله عنه) قال : « لَمَّا فرغَ النبيُّ صلى الله عليه وسلم من حُنين بعثَ أبا عامر على جيش إلى أوْطاس ، **فلَقيَ** دُرَيدَ بنَ الصِّمَّة، فقُتل دريد، وهزمَ الله أصحابه، قال أبو موسى: وبعثني مع أبي عامر، **فرُمِي** أبو عامر في رُكْبَتِهِ، رماه جُشَمِيّ بسهم، فأثبتَهُ في رُكْبتِهِ، وانتهيتُ إليه، فقلتُ: يا عمُّ، من رَمَاكَ ؟ فأشار إلى أبي

موسى، فقال: ذاك قاتلي الذي رماني، فقصدتُ له فلحقته، فلما رآني ولّى ، فاتّبعته و جعلتُ أقول له: ألا تستحي؟ ألا تثبتُ ؟ فكفّ، فاختلفنا ضربتين بالسيف، فقتلته ثم قلتُ لأبي عامر: قَتَلَ الله صاحبَك، قال: فانْزِعْ هذا السهم، فنزعتُه، فنَزى منه الماءُ، فقال: يا ابن أخي، أقْرِئ النبيَّ صلى الله عليه وسلم السلام، وقل له: يستغفر لي، واستخلفني أبو عامر على الناس، فمكث يسيرا ثم مات، فرجعتُ فدخلتُ على النبيِّ صلى الله عليه وسلم في بيته على سرير مُرْمَل وعليه فراش قد أثر رمال السرير بظهره وجنبيه، فأخبرتُه بخبرنا وخبر أبي عامر، وقلت له: قال لي: قل له: يستغفرْ لي، فدعا بماء، فتوضأ، ثم رفع يديه، وقال: اللهم اغفرْ لعُبيد، أبي عامر حتى رأيتُ بياضَ إبطيه، ثم قال: اللهم اجعله يومَ القيامة فوق كثير من خلقك، أو من الناس فقلتُ: ولي فاستغفرْ فقال: اللهم اغفرْ لعبد الله بن قيس ذنبَهُ، وأدخله يوم القيامة مُدخلا كريما ، قال أبو بردة : إحداهما لأبي عامر ، والأخرى لأبي موسى». أخرجه البخاري، ومسلم.

وفي لفظ مسلم : رماه رجل من بني جُشَم، وفيه : « فلما رآني ولّى عنّي ذاهبا ، فلحقتُهُ ، فجعلتُ أقول له : ألا تستحي ؟ ألستَ عربيًا ؟ ألا تثبتُ ؟ ». وفيه: « انطلقْ إلى رسول الله، فأقرئه مني السلام ، وقل له : يقول لك : استغفرْ لي».

ورأيتُ في كتاب البخاري : « فوق كثير من خلْقك وأمَنَّ الناس ». وقد ضبطها وقيّدها ، وذلك بخلاف الوارد في الكتب.

**6.173-** Ebû Musa'l-Eş'arî anlatıyor:

"Hz. Peygamber **Huneyn** gazâsını bitirince, Ebû Âmir'i[262] bir askerî birlikle Evtâs'a gönderdi. Ebû Âmir orada Dureyd b. es-Sımme[263] ile karşılaştı. Yapılan savaşta Dureyd öldürüldü ve Allah onun ordusunu da bozguna uğrattı. Ebû Musa'l-Eş'arî der ki:

---

[262] **Ebû Âmir, Ubeyd b. Süleym el-Eş'ârî**: Sahabîdir. Meşhur sahabî Ebû Musa'l-Eş'arî'nin amcasıdır. Künyesiyle meşhurdur. **Huneyn** savaşında şehid edilmişti. Onu Düreyd es-Sımme öldürmüştü. Onun şehîd edildiği haberi Hz. Peygamber'e ulaşınca, Allah'ın Rasûlü ellerini kaldırarak onun için duâ etmişti.

[263] **Dureyd b. es-Sımme b. el-Hâris b. Muâviye**: Müşriklerin ileri gelenlerindendi. Şâirdi. **Huneyn** savaşında müşrik olarak öldürüldü.

"Hz. Peygamber, beni de Ebû Âmir'le birlikte göndermişti. Savaşta Ebû Âmir, diz kapağından oklandı; onu Cüşem kabilesinden biri oklamış ve oku da diz kapağına isâbet ettirmişti. Ben hemen Ebû Âmir'in yanına gittim ve;

"- Amcacığım, seni kim okladı?" diye sordum. Ebû Âmir, bana, yani Ebû Musa'ya;

"- Beni oklayan katilim, işte şudur!" diye işaret etti. Ben hemen ona doğru gittim. Adam beni görünce kaçmaya başladı. Ben de peşine düştüm. Bir taraftan da;

"- (Kaçmaktan) utanmıyor musun? Dursana!" diye bağırıyordum. Bunun üzerine adam durdu. Karşılıklı kılıç salladık, sonunda ben onu öldürdüm. Sonra Ebû Âmir'e gelip;

"- Allah senin adamını öldürdü" dedim. Bana;

"- Şu oku çek çıkar!" dedi. Ben de oku dizinden çektim. Yarasından su boşanmaya başladı. Sonra bana dedi ki:

"- Ey kardeşimin oğlu! Peygamber'e benden selâm eyle ve O'na benim için mağfiret dilemesini söyle!"

Ebû Âmir, komutanlığı bana devretti ve çok geçmeden de öldü. Savaştan sonra döndüm, Hz. Peygamber'in huzuruna girdim. Rasûlullah (as.) evinde, üzerine ince bir şilte serilen bir hasıra uzanmıştı. Hasırın örgüleri Hz. Peygamber'in sırtında ve yan taraflarında iz yapmıştı. Kendisine durumumuzu ve Ebû Âmir'in olayını anlattım. Sonra da Ebû Âmir'in; *"Rasûlullah (as.) benim için mağfiret dilesin!"* diye vasiyet ettiğini söyledim.

Bunun üzerine Hz. Peygamber su istedi, abdest aldı, sonra ellerini kaldırdı ve;

**"Allah'ım! Kulcağızın Ebû Âmir'e mağfiret buyur!"** diye duâ etti. Duâ sırasında ellerini o kadar kaldırmıştı ki, koltuk altlarının beyazlığını gördüm. Sonra şöyle devam etti:

**"Allah'ım! Kıyâmet günü ona mahlûkatının** –veya insanların– **ekserisinin üstünde bir makam ver!"**

Bunun üzerine ben de;

"- Ey Allah'ın Rasûlü; benim için de istiğfâr buyur!" diye rica ettim. Hz. Peygamber de;

**"Allah'ım! Abdullah b. Kays'ın günahlarını da bağışla ve kıyâmet günü onu kerîm bir makama dahil eyle!"** diye duâ etti.

Ebû Burde dedi ki:

"Bu duâlardan biri Ebû Âmir için, diğeri de (babam) Ebû Musa içindi."[264]

**RİVÂYETLER**

Bunu **Buharî** ve **Müslim** tahric etti.

**Müslim**'in lafzı; "Benû Cüşem'den bir adam Ebû Âmir'i okladı" şeklindedir. Bu rivâyette şu ifâdeler de yer alır:

"Adam beni görünce, dönüp kaçmaya başladı. Ben hemen yetiştim, ona;

"- (Kaçmaktan) utanmıyor musun? Arap değil misin sen? Dursana!" diyordum.

Yine bu rivâyette Ebû Âmir, Ebû Musa'ya şöyle dedi:

"- Hz. Peygamber'e git, benim selâmımı söyle! Ona, Ebû Âmir sana, *'benim için mağfiret dile'* diye vasiyet etti, de!"

Ben **Buharî**'de Hz. Peygamber'in duasının; ***"Onu mahlûkatının ekserisinin üstünde ve kendisini insanların en emîni kıl"***[265] şeklinde zaptedildiğini gördüm. **Buharî** bu şekilde zaptetti ve böyle kaydetti. Bu ise, diğer kaynaklardaki rivâyetlerden farklıdır.

**İZAH**

**Evtâs, Huneyn** bölgesinde bir vâdidir.

**Huneyn**'de bozguna uğrayan Hevâzinlilerin bir kısmı **Tâif**'e, bir kısmı **Becîle** taraflarına kaçmış, bir kısmı da **Evtâs** ordugâhında toplanmıştı. Hz. Peygamber de, **Ebû Musa'l-Eş'arî**'nin amcası **Ebû Âmir Ubeyd b. Vehb (Süleym?) el-Eş'arî** komutasında bir askerî birliği onların üzerine sevk etmişti. **Ebû Musa'l-Eş'arî** de bu birliğin içinde idi. **Ebû Âmir** bir müddet savaştıktan sonra dizine isabet eden

---

[264] **Buharî**, Megâzî, 56; Cihâd, 69; Daavât, 49; **Müslim**, Fedâilu's-Sahâbe, 38/165.

[265] **Buharî**'nin elimizdeki matbu nüshasında bu cümle; **"Onu yarattığın insanların ekserisinin üstünde kıl!"** şeklindedir.

bir okla ağır yaralandı ve kısa zaman sonra vefat etti. Yerine geçen yeğeni **Ebû Musa**, düşmanı bozguna uğrattı.

**Ebû Âmir**'i şehid eden kişinin, düşman ordusu komutanının oğlu **Seleme b. Dureyd b. es-Sımme** olduğu rivâyet edilir. Diğer bir rivâyet de **Evfâ** ve **Alâ b. el-Hâris** kardeşler tarafından öldürüldüğü şeklindedir.

Bu savaşta düşman ordusunun komutanı, meşhur şâirlerden ve süvarilerden **Dureyd b. es-Sımme el-Cüşemî** de öldürülmüştü.

غزوة الطائف

قال البخاري : في شوال سنة ثمان ، قاله موسى بن عقبة

## 25- TÂİF GAZÂSI

*Buharî şöyle dedi:*

*"Tâif gazâsı, sekizinci yılın Şevvâl ayında yapıldı. Musa b. Ukbe böyle söyledi."*

**٦١٧٤ـ (خ م ـ عبد الله بن عمر** رضي الله عنهما) قال : « لما حَاصَرَ رسولُ الله صلى الله عليه وسلم [أهل] الطائف، فلم يَنَلْ منهم شيئا، قال: **إنَّا قافلون غدا إن شاء الله** فثَقُلَ عليهم وقالوا: نذهب ولا نفتحهُ، وقال مرة: نَقْفُلُ، فقال: **اغْدُوا على القتال، فَغَدَوْا، فأصابهم جراح**، فقال : **إنَّا قافلون غدا** إن شاء **الله** ، فأعجبهم فضحكَ النبيُّ صلى الله عليه وسلم» وقال سفيان مرة: «فتبسَّم».

وفي رواية نحوه ، وفيه : « فقالوا : **لا نبرحُ أو نفتحها** ». وفيه : « فقاتَلوهم **قتالا شديدا، وكثُر** فيهم الجراحاتُ... » الحديث.

قال الحميديُّ : أخرج البخاري هذه الرواية الثانية في «**كتاب الأدب**» ، عن قتيبة، وقال فيه : عن عبد الله بن عمر ، وأخرجه هو ومسلم في المغازي - يعني الرواية الأولى- وفيه عندهما : عن عبد الله بن عمرو ، والحديث من حديث ابن عُيينة ، وقد اختُلف فيه عليه، منهم

مَن قال : عنه **هكذا** ، **ومنهم** من رواه [عنه] بالشك ، **وأخرجه البُرْقاني** ، وقال : « **عبد** الله بن عمر » **أصح** ، **وهكذا** أخرجه أبو مسعود في **مسند** ابن عمر.

قلتُ : والذي رأيتُهُ في كتاب البخاري ، وكتاب مسلم اللّذَيْن قرأتُهما « **عبد الله** بنُ عُمَر» ، ولم أجد فيهما : « **ابن عمرو** » ، **ولعلّ الذي** كان عند الحميديِّ هو **ابنُ عَمْرو،** والله أعلم.

**6.174-** Abdullah b. Ömer anlatıyor:

"Rasûlullah (as.) Tâiflileri kuşatınca, onlardan bir şey elde edememişti. Bunun üzerine;

**"- Yarın inşâllâh dönüyoruz"** dedi. Bu durum müslümanlara ağır geldi ve;

"- Burayı fethedemeden gidiyoruz –bir rivâyette dönüyoruz-!" diye konuştular. O zaman Hz. Peygamber;

**"- Öyleyse sabahleyin savaşa hazırlanın!"** buyurdu. ertesi sabah ashâb harbe tutuştular, ama hayli yara aldılar. Hz. Peygamber yine;

**"- Yarın inşâllâh dönüyoruz"** deyince, bu sefer ashâbın hoşuna gitti. Hz. Peygamber de gülümsedi."[266]

**RİVÂYETLER**

Râvî Süfyan, rivâyetlerinden birinde "gülümsedi" dedi.

Buna benzer başka bir rivâyette ashâbın; "Burayı fethetmeden ayrılmayız" dediği kaydedilir. Bu rivâyette; "Sonra ashâb şiddetli bir savaşa tutuştu ve içlerinde pek çokları yaralandı" cümlesi de yer alır…

**Humeydî** şöyle dedi:

"**Buharî** bu ikinci rivâyeti **Kitabu'l-Edeb**'de Kuteybe'den naklen tahric etti ve hadîsin Abdullah b. Ömer tarafından rivâyet edildiğini söyledi. İlk rivâyeti ise **Buharî** Kitabu'l-Megâzî'de ve **Müslim** (Kitabu'l-Cihâd'da) rivâyet ettiler. Her ikisi de onu Abdullah b. Amr'dan diye kaydettiler. Hadîs, İbn Uyeyne'nin rivâyetlerindendir.

---

[266] **Buharî**, Megâzî, 57; Edeb, 68; Tevhîd, 31; **Müslim**, Cihâd, 29/82.

Hâsılı bu rivâyette ihtilaf edilmiştir. Bazıları bunun ondan kesin bir ifâde ile, bazıları da ondan tereddütlü bir ifâde ile naklettiler. Hadîsi Berkanî de Abdullah b. Ömer'den diye tahric etti. Bu, daha sahîh rivâyettir. Ebû Mes'ûd ed-Dımaşkî de aynı şekilde İbn Ömer'in müsnedinde tahric etti."

Ben de derim ki:

"Benim okumuş olduğum **Buharî** ve **Müslim**'in kitaplarında "Abdullah b. Ömer" diye gördüm. Hiç birinde "İbn Amr" ibaresine rastlamadım. Muhtemelen Humeydî'nin elindeki nüshada "İbn Amr" diye yazılmıştı. En iyisini Allah bilir."

**İZAH**

**Tâif,** etrafı surlarla çevrili müstahkem bir kaledir. Mümbit bir araziye sahipti; akarsuları, hurma bahçeleri ve üzüm bağlarıyla meşhurdu. Muhtelif yerleşim birimlerinden müteşekkil bir sayfiye yeri idi. **Lât** ve **Uzza** mabetleri **Tâif**'te idi.

**Huneyn**'de bozguna uğrayan Hevâzin ve Sakîflilerin önemli bir kısmı **Tâif**'e kaçmışlardı. **Evtas** ordugâhında toplanan diğer kısmı da **Ebû Âmir** ve **Ebû Musa'l-Eş'arî** tarafından bozguna uğratılınca, onlar da **Tâif**'e sığınmışlardı.

Hz. Peygamber de **Huneyn**'de aldığı esirleri ve ganimetleri **Ci'râne**'de bırakıp düşmanı takip etti. Yarım daire şeklinde bir yürüyüş hattı ile **Tâif**'in güney doğusunda yer alan **Liyye**'ye gitti. Bu önemli kale ele geçirildi. Sonra da surlarla çevrili olan **Tâif**'i muhasara etti.

Hz. Peygamber'in, **Hayber**'de ganimet olarak ele geçirilen ve **Selman-ı Farisî** tarafından onarılan bir mancınığı ilk defa **Tâif**'te kullandığı rivâyet edilir. **Debbâbe** denilen ve tankın ilk örneği sayılabilecek örtülü muhkem bir arabayı da ilk defa orada kullandığı rivâyet edilir.

Muhasara hayli uzun sürdü, ama netice alınamadı. Hz. Peygamber ekonomik baskılarla onları teslime zorlamayı düşündü, bunun için de şehir dışındaki büyük bağ ve bahçeleri tahrip edeceğini duyurdu. Ama duyuru istenen neticeyi sağlamayınca bunu yapmaktan da vazgeçti.

Sonra düşman tarafındaki bir köle müslümanlara katılırsa hür olacağını ilan etti. Bu yolla pek çok iltihaklar oldu. Fakat yine de arzu edilen netice elde edilemedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber siyasî mücadeleye karar vererek muhasaraya son verdi. **Mekke**'ye doğru döndü, **Ci'râne**'ye uğrayarak **Huneyn** ve **Evtas**'ta alınan ganimetleri paylaştırdı.

**Mekke, Tâif**'in pazar yeri konumunda idi. **Mekke** artık müslümanların eline geçmiş, böylece Tâifliler pazarlarını kaybetmişlerdi. **Ukaz** panayırı Tâiflilere kapatılmıştı. Neticede muhasarasından bir yıl sonra Tâifliler **Medîne**'ye giderek İslâm devletine boyun eğmek ve müslüman olmak istediklerini bildirdiler.

**Tâif** muhasarası sırasında **Ebû Süfyan**'ın gözüne bir ok isabet etmiş ve bu yüzden gözünü kaybetmişti. Hz. Peygamber; **"istersen duâ edeyim gözün iyileşsin"** dedi. **Ebû Süfyan** da; **"Hayır cennette"** karşılığını vermişti.

İzahına çalıştığımız hadîste ashâbın sergilediği tavır da dikkate değerdir. Hz. Peygamber muhâsarayı çözüp dönmeyi teklif edince, ashâb **"fethetmeden nasıl döneriz?"** diyerek hoşnutsuzluğunu dile getirmiş, ama ertesi gün yaralandıklarında Hz. Peygamber'in **"dönelim"** teklifini büyük memnuniyetle karşılamışlardı. Onların bu tavrı Rasûlullah'ı (as.) da güldürmüştü.

**٦١٧٥ــ (د ــ عثمان بن أبي العاص رضي الله** عنه) : « أن وَفْدَ ثقيف لما قَدموا على رسولِ الله صلى الله عليه وسلم أنْزَلَهم المسجدَ ، ليكون أرقَّ لقلوبهم ، **فاشترطوا عليه** أن لا يُحشَروا، ولا يُعْشَرُوا ، **ولا يُجَبُّوا** ، فقال رسولُ الله صلى الله **عليه** وسلم : **لكم أن لا تُحْشَروا** ، ولا تُعْشَروا ، **ولا خير في دين ليس فيه** ركوع ». أخرجه أبو داود.

**6.175-** Osman b. Ebî'l-Âs'dan rivâyet edildiğine göre; Sakîf heyeti Rasûlullah'a (as.) geldikleri vakit, Hz. Peygamber onların kalplerini yumuşatmak için kendilerini mescidde ağırladı. Onlar (müslüman olmak için) cihâd, öşür ve namazla mükellef tutulmamalarını şart koşmuşlardı. Bunun üzerine Rasûlullah (as.);

**"- Size cihâd ve öşürden muâfiyet tanınmıştır, ama içinde namaz bulunmayan dinde hayır yoktur"** buyurdu.[267]

**İZAH**

Hz. Peygamber'in Sakîflileri cihâd ve öşürden muaf tutması, şüphesiz ki geçici bir süre içindir. Belki de onlar henüz bu farzları yerine getirecek durumda da değildiler. Çünkü zekât için, malın üzerinden bir yılın geçmesi gerekiyordu. Cihâd için karşıda bir düşmanın olması gerekiyordu. Bunların ikisi de o gün için söz konusu değildi. Ama zamanı gelince bu farzları onların da seve seve yerine getireceklerine şüphe yoktu. Nitekim bundan sonraki hadîste bu husus dile getirilmektedir.

Ama namaz, daha farklı bir ibâdetti. Onu her insan, her ahvâlde yerine getirmek zorundaydı. Devlet başkanının da bu konuda bir muâfiyet sağlaması mümkün değildi.

**٦١٧٦**ــ (د ــ **وهب [ابن منبه]**) قال « سألتُ جابراً عن شأن ثَقيف إذْ بايعتْ ؟ قال : اشترطتْ أن لا صدقة عليها ولا جهادَ ، وأنه سمع النبيَّ ــصلى الله عليه وسلم بعد ذلك يقول : سيتصدَّقون ، ويجاهدون إذا أسلموا ». أخرجه أبو داود.

**6.176-** Vehb b. Münebbih anlatıyor:

"Câbir'e, Sakîf kabilesinin bîat ettiği sıradaki durumunu sordum. Şöyle söyledi:

"- Onlar zekât ve cihâddan muâf olmalarını şart koştular" dedi. Daha sonra Câbir, Hz. Peygamber'in; **"Onlar müslüman oldukları zaman zekât da verecekler, cihâda da gidecekler"** dediğini işitmiş.[268]

---

[267] **Ebû Davud**, Harâc, 26/3026.

[268] **Ebû Davud**, Harâc, 26/3025.

بعث خالد بن الوليد إلى بني جذيمة

## 26- HÂLİD B. VELÎD'İN BENÛ CEZÎME'YE GÖNDERİLMESİ

٦١٧٧– (خ س – عبد الله بن عمر رضي الله عنهما) قال: «بعث النبيُّ صلى الله عليه وسلم خالدَ بنَ الوليد إلى بني جَذيمة فدعاهم إلى الإسلام فلم يُحسنُوا أن يقولوا: أسْلَمْنا فجعلوا يقولون: صَبَأْنَا، صَبَأْنَا، فجعل خالد بن الوليد يقتل ويأسر، ودفع إلى كُلِّ رجل منّا أسيرَهُ فقلتُ: والله، لا أقتلُ أسيري، ولا يَقْتُلُ رجل من أصحابي أسيرَهُ حتى قدمْنا على رسول الله صلى الله عليه وسلم، وذكرناه، فرفع يَدَيْه، فقال: اللهم إني أبْرَأُ إليك مما صنع خالد – مرتين – ». أخرجه البخاري، والنسائي.

**6.177-** Abdullah b. Ömer anlatıyor:

"Hz. Peygamber Halid b. Velid'i Benû Cezîme kabilesinin üzerine gönderdi. Halid onları İslâm'a davet etti. Onlar; "Müslüman olduk" sözünü güzel söyleyemediler de; "Sâbiî olduk! Sâbiî olduk!" dediler. Bunun üzerine Halid b. Velid onları öldürmeye ve esir almaya başladı. Bizim her birimize de esirini kendisine verdi. Ben;

"Vallahi, ben esirimi öldürmeyeceğim" dedim. Benim arkadaşlarımdan hiç biri de esirini öldürmedi. Savaş bitip Hz. Peygamber'e gelince, durumu kendisine anlattık. Bunun üzerine Hz. Peygamber ellerini kaldırdı ve iki defa;

**"Allah'ım! Ben, Halid'in yaptıklarından berîyim"** dedi.[269]

### İZAH

Tarihçiler burada sözü edilen seriyyenin, **Mekke** fethinin hemen akabinde, Hz. Peygamber daha **Huneyn**'e gitmeden Şevvâl ayında gönderildiğini ve maksadın da onlarla savaşmak değil, onları İslâm'a davet etmek olduğunu belirtirler. **Benû Cezîme, Mekke**'nin alt tarafında **Yelemlem** civarında ikamet ediyordu. **Halid**, oraya 350 askerle birlikte gitmişti.

---

[269] **Buharî**, Megâzî, 59; Ahkâm, 35; **Nesaî**, Âdâbu'l-Kudât, 16.

Genellikle müşrikler, İslâm'a girenlere dinini değiştirdi anlamında olmak üzere "**Sâbiî oldu**" derlerdi. **Benû Cezîme** de "**Müslüman olduk**" anlamında olmak üzere "**Sâbiî olduk**" demeyi daha kolay buldukları ve dilleri ona alıştığı için böyle söylemişlerdi. Ama **Hâlid** onların maksadını anlamadığı için hemen savaşa girişti, bir kısmını öldürdü, bir kısmını da esir aldı. Esirleri de öldürmeleri için askerlerine dağıttı.

**İbn Sa'd**'ın belirttiğine göre Ensâr ve Muhâcirlerden hiç kimse esirlere dokunmamış, ama **Benû Süleym**'e mensup askerler ellerindeki esirleri öldürmüşlerdi.

Bu olaya son derece üzülen Rasûlullah (as.), **Hz. Ali**'yi göndererek öldürülen insanların her biri için fidye ödedi.

**سَرِيَّة عبد الله بن حُذافة السهمي وعلقمة بن مُجَزِّز المُدْلجي ، ويقال إنها سَرِيَّة الأنصار.**

## 27- ABDULLAH B. HUZÂFE ES-SEHMÎ VE ALKAME B. MÜCEZZİZ EL-MÜDLİCÎ SERİYYESİ (*ENSÂR SERİYYESİ*)

**٦١٧٨ـ (خ م د س ـ علي بن أبي طالب** رضي الله عنه) قال : « بعثَ النبيُّ صلى الله عليه وسلم سَرِيَّة ، **واستعملَ** عليهم رجلا من الأنصار، **وأمرهم** أن يُطيعوه، **فغضب** ، فقال: أليس أَمَرَكُم رسولُ الله صلى الله عليه وسلم **أن تُطيعوني؟ قالوا** : **بلى** ، قال : **فاجْمَعوا** حطبا ، **فجمعوا** ، قال : أَوْقِدُوا نارا ، فأوقدُوها فقال : **ادخلوها** ، **فَهَمُّوا** ، **وجعل بعضُهم يُمسك بعضا** ، **ويقولون: فَرَرْنا إلى** النَّبيِّ صلى **الله عليه وسلم** من النار ، فما **زالوا حتى خَمَدَت** النارُ ، **فسكن** غضبُه، فبلغ النبيَّ صلى الله عليه وسلم فقال : **لو دخلوها ما خرجوا منها إلى يوم القيامة** ، **الطاعةُ في المعروف** ». وفي رواية : «**لا طاعةَ في معصية الله** ، **إنَّما الطاعةُ في المعروف** ».

**أخرجه البخاري**، **ومسلم**، وأبو داود. **وأخرجه** النسائي **نحوه**، **وفيه**: « فذكروا ذلك للنَّبيِّ صلى **الله عليه وسلم فقال** للذين أرادوا أن يدخلوها: **لو دخلتموها لم تزالوا فيها إلى يوم**

القيامة، وقال للآخرين خيرا - وفي رواية: قولا حسنا - وقال: لا طاعة في معصية الله إنّما الطاعة في المعروف»

**6.178-** Ali b. Ebî Tâlib anlatıyor:

"Hz. Peygamber bir seriyye sevk etmiş, başlarına Ensâr'dan birini komutan yapmış, askerlere de komutanlarına itâat etmelerini emretmişti. Komutan bir ara öfkelendi ve askerlere;

"- Rasûlullah (as.) size, bana itâat etmenizi emretmedi mi?" diye çıkıştı. Askerler de;

"- Evet" dediler.

"- Öyleyse derhal odun toplayın!" diye emretti. Onlar da topladılar. Sonra;

"- Ateş yakın!" emrini verdi, hemen odunları tutuşturdular. Arkasından;

"- Girin ateşe!" diye emredince, askerler ateşe doğru yöneldiler, ama birbirini tutup;

"- Bizler ateşten kaçarak Rasûlullah'a (as.) gelmiştik" diye konuşmaya başladılar. Onlar böyle tartışırlarken ateş söndü, bu arada komutanın öfkesi de geçti. Bu olay Hz. Peygamber'e intikal edince şunu söyledi:

**"- Eğer onlar ateşe girselerdi, kıyâmete kadar çıkamayacaklardı. İtâat ma'rûf işlerdedir."**[270]

**RİVÂYETLER**

Bir rivâyette son cümle; **"Allah'a isyânda itâat olmaz, itâat ancak ma'rûf işlerdedir"** şeklindedir.

Hadîsi **Buharî, Müslim** ve **Ebû Davud** tahric etti.

**Nesaî**'nin rivâyeti de bunun gibidir. Bu rivâyette şu ifâdeler de yer alır:

"Bu olayı Hz. Peygamber'e anlattılar. Hz. Peygamber, ateşe girmek isteyenlere şöyle dedi:

---

270 **Buharî**, Megâzî, 60; Ahkâm, 4; Ahbâru'l-Âhâd, 1; **Müslim**, İmâret, 8/39-40; **Ebû Davud**, Cihâd, 87/2625; **Nesaî**, Bîat, 34.

**"- Eğer oraya girseydiniz, kıyâmete kadar orada kalırdınız."**

Diğerlerine de hayır –bir rivâyette güzel söz- söyledi. Sonra da; **"Allah'a isyân konusunda itâat olmaz, itâat ancak ma'rûf işlerdedir"** buyurdu.

**İZAH**

Burada sözü edilen seriyyenin ne zaman, nereye ve niçin gönderildiği, komutanın kim olduğu, niçin askerlere ateşe girmelerini emrettiği bilinmemektedir. Siyer kitaplarında bazı farklı rivâyetler varsa da, bunların en çok bilineni, **İbnu'l-Esîr**'in de başlıkta işaret ettiği üzere, **"Abdullah ve Alkame Seriyyesi..."**[271] olarak bilinen seferdir.

**Alkame** Seriyyesinin, hicretin dokuzuncu yılında **Cidde** yakınlarında bir **Habeş** birliğinin **Mekke**'ye doğru yöneldikleri haberi üzerine yapıldığı ve oraya hemen 300 kişilik bir kuvvet sevk edildiği rivâyet edilir. Askerler deniz kenarına kadar gitmişler, orada sadece küçük bir adada Habeşlilerin eğlendiklerini görmüşler ve hemen geri dönmüşlerdi. **Medîne**'ye dönüş yolunda bazı askerler âilelerinin yanına daha çabuk varmak için izin istemişler, **Alkame** de **Abdullah b. Huzâfe**'yi onların başına vererek yola koymuştu. **Abdullah**'ın şakacı biri olduğu, yolda ısınmak amacıyla ateş yaktırdığı, sonra da **"siz bana itâatle mükellefsiniz"** diyerek

---

[271] **Câmiu'l-Usûl**'de **Alkame**'nin nesebi, "**Alkame b. Muharriz el-Müdlicî**" şeklinde zaptedilmiştir. Ancak muhtemelen burada bir noktalama hatası vardır, çünkü **Alkame**'nin babasının adı "**Muharriz**" değil, "**Mücezziz**"dir. Biz de tercümede bu şekilde yazdık. **Alkame**'nin kısa biyografisi de şöyledir: **Alkame b. Mücezziz (Muharriz) b. el-A'ver b. Ca'de el-Müdlicî el-Kinânî**: ö. 20/641. Sahabîdir. İslâm tarihinde ilk deniz seferine çıkan komutan olarak bilinir. Hicrî 9'da bir gurup Habeşlinin gemilerle **Mekke**'ye doğru geldikleri haberi alınınca, Rasûlullah (as.) Alkame'yi 300 kişilik bir askerî birliğin başında onlara karşı yola çıkarmıştı. Birlik denize açılmış, ama düşman birliğini bulamamışlardı. İz sürmede ve insana bakıp soyunu tespitte üstün yetenek sahibi idi. Üsâme ile babası Zeyd'in ayaklarına bakarak, "**bunlar birbirindendir**" demişti. Hz. Ebû Bekir döneminde **Filistin**'de ordu komutanlığı yaptı ve **Gazze**'yi fethetti. Bilâhare **Filistin** valisi oldu. Hicrî 20 yılında Hz. Ömer onu bir askerî birlikle ve yine deniz yoluyla **Habeşistan**'a yollamış, ama fırtınaya yakalanıp boğulmuşlardı.

askerlerin ateşe girmelerini istediği, sonra da **"oturun, şaka yaptım"** dediği rivâyet edilir.[272]

Burada hadîsin merfû olan son cümlesi, önemli bir hususu kaideleştirmektedir:

**"Allah'a isyân konusunda itâat olmaz, itâat ancak ma'rûf işlerdedir."**

İnsan cansız, akılsız bir varlık değildir. Allah'ın kendisine verdiği aklı, her konuda kullanmakla yükümlüdür. Aklını kullanmadığı takdirde, başına gelecek olanların sorumluluğundan asla kurtulamaz. Binâenaleyh hiçbir konuda başkalarına maşa olmamalıdır. Mutlak itâati da Allah ve Rasûlünden başka hiç kimse için düşünmemelidir. Hata etmeyen sadece Allah'tır. Hz. Peygamber de Allah'ın korumasında ve gözetiminde olduğu için hatâ etmez. Diğer bütün insanlar, hiç şüphesiz ki hata ederler. Bu itibarla insan, körü körüne başkalarının kuyruğuna takılmamalı, Allah'ın verdiği aklı kullanarak, Allah'ın Kitabını ve Rasûlünü rehber edinerek doğruya ulaşmalıdır. Dünyada hiç tereddütsüz itâat edilmesi gerekenlerin başında, hiç şüphesiz ki komutanlar gelir. Ama hadîsimizde de görüldüğü üzere, onların emirleri de mutlak ve sorgulanamaz değildir.

*بعث أبي موسى ومعاذ إلى اليمن قبل حَجَّة الوداع*

## 28- EBÛ MUSA'L-EŞ'ARÎ VE MUÂZ'IN VEDÂ HACCINDAN ÖNCE YEMEN'E GÖNDERİLMESİ

**٦١٧٩ـ (خ م د س ـ أبو موسى الأشعري** رضي الله عنه) قال : « بعثني رسولُ الله صلى الله عليه وسلم ومعاذا إلى اليمن ، فقال : **ادْعُوَا الناس، وبَشِّرا ولا تُنفِّرا ، ويَسِّرا ولا تُعسِّرا** ، وتطاوعا، ولا **تختلفا** ، قال : فقلتُ : يا رسولَ الله ، أفْتِنَا في شَرَابَيْن ، كنا نَصنعُهما باليمن : البِتْعُ ، وهو من العسل يُنْبَذُ حتى يَشْتَدَّ ، والمِزْرُ، وهو من الذُّرَة والشعيرِ، يُنْبَذُ حتى

---

[272] Bkz., **İbn Hişâm**, IV, 289; **İbn Hacer**, VIII, 383.

يشتدُّ، قال: وكان رسولُ الله صلى الله عليه وسلم قد أُعطي جوامع الكلم بخواتمه فقال: أنهى عن كل مُسْكر أسكَر عن الصلاة.

وفي رواية فقال صلى الله عليه وسلم : كُلُّ مسكر حرام . قال : فَقَدِمْنا اليمن ، وكان لكل واحد منا قُبَّة نزلها على حدَة ، فأتى مُعاذ أبا موسى - وكانا يتزاوران - فإذا هو جالس في فِناء قُبَّته، وإذا يهوديّ قائما عنده، يريد قتله، فقال: يا أبا موسى، ما هذا ؟! قال: كان يهوديًا فأسلم، ثم رجع إلى يهوديته ، فقال: ما أنا بجالس حَتى تَقتُلَهُ، فقتله ثم جلسا يتحدَّثان، فقال معاذ: يا أبا موسى، كيف تقرأُ القرآن ؟ قال: أَتَفوَّقه تَفوُّقا: على فراشي، وفي صلاتي، وعلى راحلتي، ثم قال أبو موسى لمعاذ: كيف تقرأُ أنتَ؟ قال: سأُنبِّئكَ بذلك، أمَّا أنا: فأنام، ثم أقوم فأقرأ، فأحْتَسِبُ في نومتِي ما أَحْتَسِبُ في قَومتِي».

وفي رواية : قال أبو موسى : « أقبلتُ إلى النبيِّ صلى الله عليه وسلم ومعي رجلان من الأشعريين ، أحدُهما عن يميني، والآخَرُ عن شمالي، فكلاهما سأل العملَ ، والنبيُّ صلى الله عليه وسلم يَستَاكُ ، فقال : ما تقول يا أبا موسى - أو يا عبد الله بنَ قيس - ؟ قال : فقلتُ: والذي بعثك بالحق، ما أطْلَعَاني على ما في أنفسهما ، وما شعرتُ أنهما يطلبان العمل، قال : فكأني أنظر إلى سواكه تحت شفته ، وقد قَلَصَتْ ، فقال لي : لن - أو لا - نستعمل على عملنا مَن أراده ، ولكن اذهب أنت يا أبا موسى - أو يا عبد الله بنَ قيس- فبعثه على اليمن ، ثم أتْبَعه معاذ بن جبل... ثم ذكر قصّة اليهوديّ الذي أسلم ثم ارتدّ ». وزاد فيه: « قال: لا أجلس حتى يقتل ، قضاءُ الله ورسوله». ثم قولهما في قيام الليل، وليس فيه ذِكْر الأشربة. أخرجه البخاري ، ومسلم.

وأخرجه البخاري مرسلا عن أبي بُردة ، قال : « بعثَ رسولُ الله صلى الله عليه وسلم أبا موسى، ومعاذَ بنَ جبل إلى اليمن ، قال : وبعثَ كلَّ واحد منهما على مِخْلاف ، قال: واليمنُ مخلافان، ثم قال : يسِّرا ، ولا تُعسِّرا ، وبَشِّرا ، ولا تُنفِّرا ، فانْطلق كلُّ واحد منهما إلى عمله ، قال: وكان كلُّ واحد منهما إذا سار في أرضه [وكان] قريبا من صاحبه أحدثَ به عهدا ، فسلَّم عليه ، فسار معاذ في أرضه قريبا من صاحبه أبي موسى ، فجاء يسير على بغلته حتى انتهى إليه ، وإذا هو جالس وقد اجتمع إليه الناس، وإذا رجل عنده قد جُمعت يداه إلى

عُنُقه ، فقال له معاذ : يا عبد الله بن قيس : أَيِّمَ هذا ؟ قال: هذا رجل كفر بعد إسلامه ، قال: لا أنزل حتى يُقتَل ، قال : إنما جيء به لذلك، فانزل، قال : ما أنزل حتى يُقتَل ، فأمر به فقتل ، ثم نزل ، فقال: يا عبد الله ، كيف تقرأ القرآن ؟ قال : أتفوَّقه تَفوُّقا ، قال : فكيف تقرأ أنت يا معاذ ؟ قال : أنام أول الليل، فأقوم ، وقد قضيتُ جُزئي من النوم ، فأقرأ ما كتب الله لي، فأحتسبُ نومتي كما أحتسبُ قَوْمَتي ».

وأخرج أبو داود رواية البخاري، والرواية الثانية ، وأخرج النسائي الرواية الثانية إلى قوله : « ثم أتبعه معاذ بن جبل ». وقد تقدَّم لهذا الحديث روايات بنحوها طويلة وقصيرة ، بعضها في «كتاب الخلافة»، من حرف الخاء ، وبعضها في «كتاب الحدود » من حرف الحاء ، وبعضها في غير ذلك.

**6.179-** Ebû Musa'l-Eş'arî anlatıyor:

"Rasûlullah (as.) beni ve Muâz'ı Yemen'e gönderdi ve şöyle emretti:

**"- İnsanları** (İslâm'a) **davet edin; müjdeleyin, nefret ettirmeyin! Kolaylaştırın, zorlaştırmayın! Uyumlu olun, ihtilafa düşmeyin!"**

Ben de kendisine;

"- Ey Allah'ın Rasûlü; bizim Yemen'de yaptığımız iki içecek konusunda fetvâ verin: Biri baldan yapılan *el-Bit'u* içkisidir ki, kıvamını buluncaya kadar şıra yapılır. Diğeri de arpadan ve darıdan yapılan *el-Mizru* denen içkidir ki, o da kıvamını buluncaya kadar şıra yapılır" diye sordum. Hz. Peygamber'e birçok manaları toplayan kısa ve vecîz sözleri kesin neticeleriyle ifâde etme kabiliyeti verilmişti. Şöyle buyurdu:

**"- Ben, namaza mani olan her içkiyi yasaklıyorum."**

Bir rivâyette; **"Her sarhoş eden haramdır"** dedi.

Ebû Musa şöyle devam eder:

"Yemen'e geldik, her birimiz tek başına ikamet etmek üzere ayrı ayrı yerde çadır kurmuştuk. Bir gün Muâz, Ebû Musa'yı ziyarete geldi –birbirlerini ziyaret ederlerdi-, Ebû Musa çadırının avlusunda oturuyordu. Yanında da öldürmek istediği bir Yahudi duruyordu. Kendisine;

"- Ya Ebâ Musa, bu nedir?" diye sordum.

"- Yahudi idi, müslüman oldu, sonra tekrar Yahudiliğe döndü" diye cevap verdi.

"- Sen onu öldürmeden oturmam" dedim. O da hemen öldürdü.

Sonra Muâz'la Ebû Musa konuşmaya başladılar. Muâz;

"- Ya Ebâ Musa, Kur'ân'ı nasıl okuyorsun?" diye sordu. O da;

"- Yatağımda, namazımda, bineğimin üzerinde zaman zaman ve peyderpey okuyorum" dedi. Sonra Ebû Musa, Muâz'a;

"- Sen nasıl okuyorsun?" diye sordu. O da;

"- Sana anlatayım: Ben uyurum, sonra kalkar Kur'ân okurum. Böylece uyanıkken kazandığım sevabı, uyurken de kazanacağımı ümit ediyorum" dedi.[273]

**RİVÂYETLER**

Diğer bir rivâyette Ebû Musa şöyle dedi:

"Rasûlullah'ın (as.) huzuruna gittim, yanımda da Eş'arî kabilesinden iki kişi vardı, biri sağımda, diğeri de solumda idi. Her ikisi de görev istiyorlardı. Yanına geldiğimizde Hz. Peygamber dişlerini fırçalıyordu:

"- Ne diyorsun Ya Ebâ Musa –veya ya Abdullah b. Kays-?" diye sordu.

"- Seni hakla gönderen Allah'a yemin ederim ki, bunlar niyetlerini bana açıklamadılar, ben de onların senden görev isteyeceklerini anlayamadım" dedim. Hz. Peygamber'in, dudağının altına kıstırdığı misvâkı sanki hala görür gibiyim. Bana;

"- **Biz, işlerimizin başına, ona tâlip olanları getirmeyiz! Ama sen git, ya Ebâ Musa** –veya, ya Abdullah b. Kays-!" dedi ve onu Yemen'e gönderdi, sonra arkasından da Muâz b. Cebel'i gönderdi..." Sonra önce müslüman olan, arkasından da irtidâd eden Yahudi kıssasını da zikretti. Bu rivâyette Muâz'ın; *"Yahudi öldürülmeden oturmam. Bu, Allah ve Rasûlünün hükmüdür"* dediğini de ilave etti.

---

[273] **Buharî**, Megâzî, 61; İcâre, 1; İstitâbe, 2; Ahkâm, 7, 12; **Müslim**, İmâret, 3/14-15; Eşribe, 7/70-71; **Ebû Davud**, Hudûd, 1/4354-57; **Nesaî**, Tahâret, 4.

Sonra Muâz'la Ebû Musa'nın gece ibâdetleri ile ilgili konuşmalarını zikretti.

Bunları **Buharî** ve **Müslim** tahric etti.

**Buharî** ayrıca Ebû Burde'den de mürsel olarak şöyle rivâyet eder:

"Rasûlullah (as.) Ebû Musa ve Muâz'ı Yemen'e gönderdi. Her birini de ayrı bir yerleşim bölgesine gönderdi. O gün Yemen'de iki yerleşim bölgesi vardı. Onlara;

"- **Kolaylaştırın, zorlaştırmayın! müjdeleyin, nefret ettirmeyin!**" diye emretti.

Muâz'la Ebû Musa'nın her ikisi de görevlerinin başına gittiler. Her ikisi de kendi bölgesini gezip dolaşırken arkadaşının bölgesine yaklaştığı zaman onu ziyarete gider, selâm verir, konuşurlardı. Bir gün Muâz kendi bölgesini dolaşırken, arkadaşı Ebû Musa'nın bölgesinin yakınlarına kadar gelmişti ki, hemen atına atlayıp Ebû Musa'yı ziyarete gitti. Yanına varıdığı zaman Ebû Musa oturuyordu, insanlar da etrafında toplanmıştı. Bir de yanında, elleri boynuna bağlanmış vaziyette duran bir adam vardı. Muâz ona;

"- Bu ne iştir, ya Abdullah b. Kays?" diye sordu. Ebû Musa;

"- Bu adam müslüman olduktan sonra tekrar küfre döndü" deyince, Muâz;

"- Bu adam öldürülmeden atımdan inmem!" der. Ebû Musa da;

"- Zaten onun için buraya getirildi, hadi sen in!" dedi ise de, Muâz yine;

"- Bu adam öldürülmeden atımdan inmem!" diye ısrar eder. Bunun üzerine Ebû Musa da onun öldürülmesini emreder ve adam öldürülür. Sonra Muâz atından iner ve aralarında şöyle bir konuşma geçer:

"- Ya Abdullah (b. Kays), sen Kur'ân'ı nasıl okuyorsun?"

"- Zaman zaman ve peyderpey okuyorum."

"- Ya sen nasıl okuyorsun, ya Muâz?"

"- Ben gecenin ilk kısmında uyurum. Bir müddet uyuduktan sonra kalkar, Allah'ın bana takdir buyurduğu kadar Kur'ân okurum.

Böylece uyanıkken kazandığım sevabı, uyurken de kazanacağımı ümit ediyorum"

**Ebû Davud** da **Buharî**'nin rivâyeti ile ikinci rivâyeti tahric etti.

**Nesaî** ise ikinci rivâyeti "Sonra arkasından da Muâz b. Cebel'i gönderdi" cümlesine kadar olan kısmı tahric etti.

Bu hadîsin daha uzun ve daha kısa olmak üzere bazı rivâyetleri daha önce geçmişti. Bir kısmı Kitabu'l-Hilâfet'te,[274] bir kısmı Kitabu'l-Hudûd'da,[275] bir kısmı da başka yerlerde geçmişti.

**İZAH**

Hz. Peygamber **Muâz**'la **Ebû Musa'l-Eş'arî**'yi **Yemen**'in iki ayrı vilayetine öğretmen ve yönetici olarak göndermişti. **Muâz Cendel** bölgesine, **Ebû Musa** da **Zebîd-Aden** bölgesine gönderilmişti. Onlar da görevlerini yerine getirirken, zaman zaman birbirlerini de ziyaret ederlermiş. Bu ziyaretlerden birinde de bir mürtedin ölüm hükmünün infâzı yapılmıştı. İrtidâd eden birinin öldürülmesi hükmü, İslâm hukukçularının ekseriyetinin kanâati ise de, bu öldürme işi dinî olmaktan ziyâde siyasî bir tasarruf gibi gözükmektedir.

Burada özellikle dikkat edilmesi gereken husus, Hz. Peygamber'in; "**Müjdeleyin, nefret ettirmeyin! Kolaylaştırın, zorlaştırmayın! Uyumlu olun, ihtilafa düşmeyin!**" şeklindeki İslâm'ın tabiatını aksettiren sözleridir.

٦١٨٠ــ (خ م د ت س ــ **عبد الله بن عباس** رضي الله عنهما) قال : قال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم لمعاذ بنِ جبل - حين بعثه إلى اليمن - : « **إنَّكَ ستأتِي قوما أهلَ كتاب، فإذا جئتَهم فادْعُهم إلى أن يَشْهدوا أن لا إلهَ إلاّ الله ، وأنَّ مُحمدا** رسولُ الله ، **فإن هم** أطاعوا لك بذلك، **فأخبِرْهم** أنَّ **الله** قد فرض **عليهم خمس** صلوات في كُلِّ **يوم** وليلة، **فإن هم أطاعوا لك بذلك، فأخبرهم أن الله قد فَرَضَ عليهم صدقة تُؤخَذُ من أغنيائهم فتردُّ على**

---

274 Bkz., hadîs no; 2040.

275 Bkz., hadîs no; 1802.

فقرائهم، فإن هم أطاعوا لك بذلك فإيَّاكَ وكرائمَ أموالهم، واتَّقِ دعوةَ المظلوم، فإنه ليس بينها وبين الله حجاب».

وفي رواية قال له : « إنَّكَ تَقْدَمُ على قوم من أهلِ الكتاب، فليكُنْ أوَّلَ ما تدعوهم إليه: عبادةُ الله عز وجل ، فإذا عرفوا الله فأخبرهم : أن الله قد فَرَضَ عليهم خمسَ صَلَوات في يومهم وليلتهم ، فإذا فعلوا فأخبرهم : أن الله قد فرض عليهم زكاة... » وذكره.

أخرجه الجماعة إلا الموطأ.

قال الحميديُّ : وقد جعل بعضُ الرواة هذا الحديث عن ابن عباس عن معاذ.

**6.180-** Abdullah b. Abbas'dan rivâyet edildiğine göre; Rasûlullah (as.) Muâz b. Cebel'i Yemen'e gönderirken, kendisine şunları söylemişti:

**"Sen, kitap ehli olan bir millete gideceksin. Onlara gittiğinde, kendilerini Allah'tan başka ilâh olmadığını ve Muhammed'in de Allah'ın Rasûlü olduğunu kabule davet et! Eğer bu konuda sana itâat ederlerse, her gün ve gecede Allah'ın onlara beş vakit namazı farz kıldığını söyle! Bu konuda da sana itâat ederlerse, Allah'ın onlara zekâtı da farz kıldığını söyle; bu zekât onların zenginlerinden alınıp yine onların fakirlerine verilecektir. Bu hususta da sana itâat ederlerse, sen de onların mallarından en iyilerini almaktan sakın! Mazlûmun duâsından da sakın, çünkü mazlûmun duâsı ile Allah arasında perde yoktur."**[276]

RİVÂYETLER

Başka bir rivâyete göre de Hz. Peygamber şunları söyledi:

**"Sen, kitap ehli olan bir millete gideceksin. Onları ilk olarak Azîz ve Celîl olan Allah'a ibâdete davet et! Allah'ı tanırlarsa, her gün ve gecede Allah'ın onlara beş vakit namazı farz kıldığını haber ver! Bunu yaptıkları zaman da, Allah'ın onlara zekâtı da farz kıldığını haber ver..."** Sonra hadîs yukarıdaki gibi devam eder.

---

[276] Buharî, Megâzî, 61; Zekât, 1, 41, 63; Mezâlim, 9; Tevhîd, 1; **Müslim**, Îman, 7/29-31; **Ebû Davud**, Zekât, 5/1584; **Tirmizî**, Zekât, 6/625; **Nesaî**, Zekât, 1, 46.

Hadîs **Muvatta** hariç Kütüb-ü Sitte'de tahric edilmiştir.

**Humeydî** şöyle dedi:

"Bazı râvîler bu hadîsi, İbn Abbas'ın Muâz'dan rivâyeti şeklinde tahdîs ettiler."

٦١٨١ـ (خ ـ عمرو بن ميمون رحمه الله) : أن النبيَّ صلى الله عليه وسلم بَعَثَ معاذا إلى اليمن ، فقرأ معاذ في صلاة الصبح سورة النساء ، فلما قال : {وَاتَّخَذَ اللهُ إِبْرَاهِيمَ خَلِيلاً} [النساء : ١٢٥] قال رجل خلفهُ : قَرَّتْ عَيْنُ أمِّ إبراهيم. أخرجه البخاري.

**6.181-** Amr b. Meymûn'dan rivâyet edilmiştir:

"Hz. Peygamber Muâz'ı Yemen'e göndermişti. Muâz, sabah namazında Nisâ sûresini okuyordu; *'Allah İbrahim'i dost edindi'*[277] âyetine gelince, arkasında bulunan biri; **'İbrahim'in anasının gözü aydın olsun!'** dedi."[278]

### İZAH

**Muâz**'ın arkasındaki adamın, namazda iken **"İbrahim'in anasının gözü aydın olsun!"** şeklinde bir dünya kelâmı söylemesine rağmen, **Muâz**'ın ona namazı iâde etmesini emrettiğine dair bir ifâde görülmemektedir. Namazda dünya kelamının namazı ifsâd ettiği bilinmektedir. Bu durumda burada ya cehâletinden dolayı adam mazûr görülmüş, ya namazı iâde etmesini emrettiği halde rivâyet edilmemiş, yahut da bunu söyleyen adamın henüz namaza girmemiş olması ihtimali vardır.

---

277 Nisâ, 125.

278 **Buharî**, Megâzî, 61.

بعث علي بن أبي طالب وخالد بن الوليد
إلى اليمن قبل حجة الوداع

## 29- HZ. ALİ VE HÂLİD B. VELÎD'İN VEDÂ HACCINDAN ÖNCE YEMEN'E GÖNDERİLMESİ

٦١٨٢ــ (خ ــ أبو إسحاق [ السبيعي]) قال : سمعتُ البراء رضي الله عنه يقول :
«بعثنا رسولُ الله صلى الله عليه وسلم مع خالد بن الوليد، ثم بعث عليًا بعد ذلك مكانَهُ ، فقال: مُرْ أصحابَ خالد : مَنْ شاء منهم أن يُعَقِّبَ معك فَلْيُعَقِّبْ ، ومَن شاء فَلْيُقْبِلْ ، فكنتُ فيمن عقَّبَ معه ، قال : فغنمتُ أواقيَ ذوات عَدَدٍ ». أخرجه البخاري.

**6.182-** Ebû İshak es-Sebîî anlatıyor:

"Berâ'nın şöyle söylediğini duydum:

"Rasûlullah (as.) bizi Halid b. Velid'le birlikte (Yemen'e) göndermişti. Sonra Halid'in yerine Hz. Ali'yi gönderdi. Hz. Ali'ye;

**"- Halid'in arkadaşlarına; seninle birlikte Yemen'e dönüp tekrar sefere katılmak isteyenlerin gitmelerini, istemeyenlerin de dönmelerini emret!"** diye talimat verdi. Ben, onunla birlikte düşmanı takip edenlerdendim. Bu seferde ben, pek çok ûkıyye ganimet aldım."[279]

### İZAH

Rasûlullah (as.) **Hz. Ali**'yi **Yemen**'e hicretin onuncu yılı Ramazan ayında yollamıştı. Bundan sonraki hadîste de görüleceği üzere Rasûlullah (as.) **Hz. Ali**'yi, önce **Halid b. Velid**'in elde ettiği ganimetin beşte birini almak ve arkasından da o bölgede İslâm'ı yaymak üzere görevlendirmişti. **Halid b. Velid**'i ise, **Tâif** dönüşü **Ci'râne**'de ganimetleri taksim işini bitirdikten sonra göndermişti.

---

[279] **Buharî**, Megâzî, 62.

٦١٨٣ـ (خ ـ بريدة رضي الله عنه) قال: «بعثَ رسولُ الله صلى الله عليه وسلم عليّا إلى خالد لِيَقْبِضَ الخُمس فقبضه منه فاصْطَفَى عليّ منها سَبِيَّة فأصبَح وقد اغتسلَ ليلا، وكنتُ أبغض عليّا ، فقلتُ لخالد: ألا ترى إلى هذا؟ فلما قَدِمْنا على رسول الله صلى الله عليه وسلم ذكرتُ ذلك له، فقال: يا بُريدة، أتُبْغِضُ عليّا؟ قلتُ: نعم، قال: لا تُبغضْه فإن له في الخمس أكثرَ من ذلك». أخرجه البخاري.

**6.183-** Bureyde anlatıyor:

"Rasûlullah (as.) Hz. Ali'yi, topladığı ganimetin beşte birini almak üzere Halid'e gönderdi. Hz. Ali ondan ganimeti aldı, ganimetler arasında bulunan bir câriyeyi de kendine aldı. Sonra geceleyin gusül yapmış olduğu halde sabaha erdi. Ben Ali'ye kızıyordum. Halid'e;

"- Şu adamı görüyor musun?" dedim. Sonra Rasûlullah'ın (as.) yanına geldiğimizde, bu olayı kendisine anlattım. Bana;

**"- Ya Bureyde! Ali'ye kızıyor musun?"** dedi.

"- Evet" deyince;

**"- Ona kızma! Çünkü onun humusta** (yani beşte birde), **bundan daha fazla hissesi vardır"** buyurdu.[280]

**İZAH**

**Bureyde**'nin **Hz. Ali**'ye kızmasının sebebi, ganimetten kendisine bir câriyeyi ayırmış olmasıydı. Bunun haksız bir gasp olduğunu düşünüyordu. Ancak Hz. Peygamber **"Onun humusta** (yani beşte birde), **bundan daha fazla hissesi vardır"** deyince, hakikati anlamış ve kızgınlığı geçmişti. Nitekim bir rivâyette **Bureyde**'nin; **"Ondan sonra insanlardan en çok sevdiğim kişi Ali idi"** dediği de kaydedilir.[281] **Hz. Ali**'nin buradaki hakkı, ordu komutanı ve Rasûlullah'ın (as.) ehl-i beytinden biri olmasından kaynaklanıyordu.

---

280 **Buharî**, Megâzî, 62.

281 Bkz., **İbn Hacer**, VIII, 393.

٦١٨٤ــ (ت ــ البراء بن عازب رضي الله عنه) : « أنَّ رسولَ الله صلى الله عليه وسلم بعثَ إلى اليمن جيشين ، وأمَّرَ على أحدهما عليّا ، وعلى الآخر خالدا ، وقال : إذا كَانَ القتالُ فَعليّ ، قال : فَافْتَتَحَ عليّ حصْنا ، فأخذَ منه جارية ، قال : فكتبَ معي خالد إلى رسولِ الله صلى الله عليه وسلم يُخبِره ، قال: فلما قَدمْتُ على رسولِ الله صلى الله عليه وسلم ، وقرأ الكتابَ، رأيتُهُ يتغيّر لونُهُ، فقال : ما تَرى في رجل يُحبُّ الله ورسولَهُ ، ويُحبُّهُ الله ورسولُهُ ؟ فقلتُ : أعوذُ بالله من غضبِ الله ومن غضب رسوله ، وإنما أنا رسول ، فسكتَ ». أخرجه الترمذي.

**6.184-** Berâ b. Âzib'den rivâyet edilmiştir:

"Rasûlullah (as.) Yemen'e iki birlik göndermişti; birinin başında Hz. Ali, diğerinin başında da Halid vardı. **"Şayet savaş vukû bulursa, komutan Ali'dir"** buyurdu. Sonra Hz. Ali, bir kaleyi fethetti ve oradan bir câriye aldı. Halid, benimle Rasûlullah'a (as.) bir mektup göndererek durumu haber verdi.[282] Ben Rasûlullah'a (as.) geldim. Mektubu okuyunca, renginin değiştiğini gördüm:

"- **Allah'ı ve Rasûlünü seven ve aynı zamanda Allah ve Rasûlü tarafından da sevilen bir adam hakkında sen ne düşünüyorsun?"** diye sordu. Ben;

"- Allah'ın ve Rasûlünün gazabından Allah'a sığınırım! Ben sadece elçiyim" dedim. Hz. Peygamber de sustu."[283]

غزوة ذي الخلصة

## 30- ZÛ'L-HALASA GAZÂSI

٦١٨٥ــ (خ م د ــ جرير بن عبد الله البجلي رضي الله عنه) قال : « كان بَيْت في الجاهلية يُقال له : ذُو الخَلَصة ، والكعبةُ اليمانيَةُ ، والكعبةُ الشاميّة ، فقال لي النبيُّ صلى الله

[282] **Câmiu'l-Usûl**'de *"yuhbiruhu"* diye, yani "**ona haber verdi**" şeklinde zaptedilen bu kelime, **Tirmizî**'nin matbu nüshasında *"Yeşî bîhî"* diye, yani "**onu gammazladı**" şeklinde zaptedilmiştir.

[283] **Tirmizî**, Cihâd, 26/1704; Menâkıb, 20/3971.

عليه وسلم : **ألا تُريحُني من ذي الخَلَصَة ؟ فنفرتُ في مائة وخمسين راكبا ، فكسرناه** ، وقتلنا **من** وجدنا عنده، **فأتيتُ** النبيَّ صلى الله **عليه** وسلم ، **فأخبرتُهُ** ، فدعا لنا **ولأحْمَسَ** ».

وفي رواية **قال جرير** : قال لي النبيُّ صلى الله **عليه** وسلم :« **ألا تُريحُني من ذي الخَلَصة ؟ - وكان بيتا في** خَثْعَمَ يسمى كعبةَ اليمانية - فانطلقتُ في **خمسين** ومائة فارس **من أحْمَسَ، وكانوا أصحابَ خَيْل** ، وكنتُ **لا أَثْبتُ** على الخيل، فضربَ في صدري، **حتى** رأيتُ أثَرَ أصابعه في صدري، وقال : **اللهم ثَبِّته ، واجعله هاديا مَهْديا** ، فانطلق إليها وكَسَرها **وحَرَّقها** ، ثم بعثَ **إلى رسول الله صلى الله عليه وسلم** ، فقال رسولُ جرير : **والذي بعثك** بالحق ، ما **جئتُك** حتى **تركتُها كأنها جَمل أجْرَبُ** ، قال : **فبارَكَ في خيلِ أحْمَسَ ورجالها خمس مرّات** ».

وفي أخرى مثله ، وقال : « فما وَقَعْتُ عن فرس بعدُ ، قال : وكان ذُو الخَلَصة بيتا باليمن لخَثْعَمَ وبَجيلةَ ، فيه نُصُب **تُعْبَدُ** ، يقال لها : الكعبةُ، قال : فأتاها **فحرّقها** بالنار وكسرها ، **قال : ولما** قَدِمَ جرير **اليمن كان** بها رجل يَسْتَقْسِمُ بالأزْلام ، فقيل له: إنَّ **رسولَ** الله **صلى** الله عليه وسلم هاهنا ، فإن **قَدَرَ عليك** ضَرَبَ عُنُقَكَ ، **قال** : فبينما هو يضرب بها، إذْ وقف عليه جرير ، فقال : لَتَكْسِرَنَّها ولَتَشْهَدَنْ أنْ لا إله إلا الله ، **أو** لأضربنَّ عُنُقَكَ، قال : **فكسَرَها** وشهد، ثم بعث جرير رجلا **من أحْمَسَ**، يكنى: أبا أرْطاة **إلى النبيِّ صلى** الله عليه **وسلم يُبَشِّرُهُ** بذلك، فلما أتى النبيَّ صلى الله عليه وسلم قال : يا رسول الله ، والذي بعثك بالحق، **ما** جئتُ **حتى** تركتُها كأنها جَمَل **أجْرَبُ** ». قال : « فبرَّكَ النبيُّ صلى الله **عليه وسلم** على **خيل أحْمَس** ورجالها - خمس مرات ــ ». **أخرجه** البخاري، ومسلم.

وأخرجه أبو داود **مختصرا قال**: «قال لي رسولُ **الله** صلى الله عليه وسلم: **ألا تُريحُني من ذي الخَلَصة**؟ فأتاها فحرّقها **ثم** بعثَ رجلا من أحْمَس **إلى النبيِّ** صلى الله **عليه وسلم** يبشّره، **يكنى**: أبا أرْطاة».

**6.185-** Cerîr b. Abdullah el-Becelî anlatıyor:

"Câhiliye döneminde Zûlhalasa adlı bir puthâne vardı, ona Yemenlilerin Kâbesi, (Mekke'deki Kâbe'ye de) Şamlıların Kâbesi denirdi. Hz. Peygamber bana;

**"- Beni Zûlhalasa'dan rahatlatmaz mısın?"** dedi. Ben hemen 150 süvari ile oraya hareket ettim. Gidip onu yıktık ve orada bulduğumuz insanları da öldürdük. Sonra Hz. Peygamber'e döndüm, durumu kendisine anlattım, bizlere ve Ahmes kabilesine duâ etti."[284]

**RİVÂYETLER**

Diğer bir rivâyette Cerîr şöyle anlatır: "Hz. Peygamber bana;

**"- Beni Zûlhalasa'dan rahatlatmaz mısın?"** dedi. Zûlhalasa, Has'am kabilesinin yaşadığı yerde idi ve ona Yemenlilerin Kâbesi denirdi. Ben hemen, Ahmes kabilesinden 150 süvari ile yola çıktım. Ahmes, at sürüleri olan bir kabileydi. Ben, at sırtında iyi duramazdım; Hz. Peygamber elini göğsüme hızlıca vurdu ve; **"Allah'ım! Onu sâbit kıl! Kendisini de hidâyete eren ve hidâyete erdiren eyle!"** diye duâ etti. Ben, Hz. Peygamber'in parmaklarının izini göğsümde gördüm.

Neticede ordu gider, Zûlhalasa'yı yıkar ve yakar. Sonra Cerîr, Hz. Peygamber'e bir haberci yollar. Cerîr'in elçisi;

"- Seni hakla gönderen Allah'a yemin ederim ki, Zûlhalasa'yı, uyuz deve gibi harâbeye çevirmeden sana gelmiş değilim" dedi. Hz. Peygamber de beş defa;

**"Ahmes'in atlarına ve adamlarına mübarek olsun!"** diye duâ etti.

Buna benzer başka bir rivâyette de Cerîr şöyle dedi:

"O günden sonra ben hiç attan düşmedim. Zûlhalasa, Yemen'de Has'am ve Becîle kabilesine ait bir puthâne idi. Orada tapınmak üzere putlar dikilmişti. Ona Kâbe denirdi." Cerîr oraya gidip mabedi ateşle yaktığını ve tamamen yıktığını da söyledi.

Râvî der ki:

"Cerîr Yemen'e gelince, orada fal okları çeken bir adam vardı. Ona;

---

[284] **Buharî**, Megâzî, 63; Cihâd, 154, 162, 192; Menâkıbu'l-Ensâr, 21; Edeb, 68; Daavât, 19; **Müslim**, Fedâilu's-Sahâbe, 29/136-37; **Ebû Davud**, Cihâd, 160/2772.

"-Allah'ın Rasûlünün (elçisi) burada; eğer seni ele geçirirse boynunu vurur!" dendi. Falcı, fal oklarını çekmekle meşgul iken Cerîr üstüne geldi ve;

"- Ya onları kırar ve Allah'tan başka ilâh olmadığına şehâdet edersin, ya da boynunu vururum!" dedi. Falcı hemen onları kırdı ve şehâdet getirdi.

Sonra Cerîr, Ahmes kabilesinden Ebû Ertât adında birini, müjde vermek üzere Hz. Peygamber'e gönderdi. Ebû Ertât Hz. Peygamber'e gelince;

"- Ey Allah'ın Rasûlü; seni hakla gönderen Allah'a yemin ederim ki, Zûlhalasa'yı uyuz deve gibi harâbeye çevirmeden sana gelmiş değilim" dedi. Hz. Peygamber de beş defa Ahmes'in atlarına ve adamlarına bereketle duâ etti."

Bunları **Buharî** ve **Müslim** tahric etti.

**Ebû Davud** da hadîsi muhtasar olarak şöyle tahric etti:

"Rasûlullah (as.) bana;

"- **Beni Zûlhalasa'dan rahatlatmaz mısın?"** dedi. Sonra Cerîr oraya gitti ve puthâneyi yaktı. Sonra bunu Hz. Peygamber'e müjdelemek için Ahmes kabilesinden Ebû Ertât[285] adında birini gönderdi."

## İZAH

**Zûlhalasa; Yemen**'de **Kâbe**'ye nazîre olarak yapılan büyük bir puthane idi. Bu bölgede **Devs, Has'am** ve **Becîle** adlı kabileler oturmaktaydı. Bunlar, **Mekke**'de **Kâbe**'nin gördüğü itibarı kıskanarak insanları kendi bölgelerine çekmek için bu puthâneyi yapmışlardı. Bu puthanenin, **Amr b. Luhay** veya **Ebrehe** tarafından yaptırıldığı rivâyet edilir.

Hz. Peygamber **Beytullah**'ı putlardan temizledikten sonra **Cerîr b. Abdullah** komutasında bir askerî birliği oraya sevk ederek bu puthaneyi de yıktırdı. **Cerîr b. Abdullah el-Becelî** de zaten orada

---

285 **Ebû Ertât, el-Husayn b. Rabîa b. Âmir el-Ahmesî**: Sahabîdir. Dönemin şairlerindendi. Zûlhalasa puthanesinin yıkılması müjdesini Rasûlullah'a (as.) getirmiş, Hz. Peygamber de ona ve kabilesine duâ etmişti.

ikamet eden **Becîle** kabilesinin ileri gelenlerindendi. **Ahmes** de bu kabilenin bir koludur.

**Cerîr**, puthaneyi korumaya çalışan bir gurup askerle çarpıştıktan ve onları mağlup ettikten sonra puthaneyi yakıp yıkar.

**Kadı Iyâz, "Şâmlıların Kâbesi"** ifâdesinin müdrec olduğunu, râvîlerden biri tarafından yanlışlıkla dercedildiğini ve atılması gerektiğini söyler. Bu ifâdenin **Buharî**'de bulunmamasını da bu görüşüne delil sayar. **Nevevî** ise buna karşı çıkar ve bu cümlenin; **"Beni halkın, *'Yemenlilerin Kâbesi, Şamlıların Kâbesi'* sözlerinden rahatlatır mısın?"** anlamında kullanıldığını belirtir.

غزوة ذات السّلاسل

قال البخاري : وهي غزوة لَخْم وجُذام ، قاله إسماعيل بن أبي خالد : وقال ابن إسحاق عن يزيد عن عروة : هي بلاد بَليّ و عُذْرَة وبني القَيْن ، وفي نسخة : بني العَنْبر.

## 31- ZÂTÜ'S-SELÂSİL GAZÂSI

***Buharî** şöyle dedi:*

***"İsmail b. Ebî Halid'in söylediğine göre bu, Lahm ve Cüzâm gazâsıdır."***

***İbn İshak** da **Yezîd** (b. Rûmân) vasıtasıyla **Urve** (b. Zübeyr)den şöyle nakleder: **"Orası Beliyy** (b. Amr b. el-Hâf b. Kudâa), **Uzre** (b. Sa'd b. Hüzeym b. Zeyd b. Leys b. Süveyd b. Eslem b. el-Hâf b. Kudâa) **ve Benû Kayn kabilesinin memleketidir."***

*Bir nüshada da **"Benû Anber kabilesinin memleketidir"** dendi.*

**٦١٨٦ـــ (خ م ــ أبو عثمان النهدي)** : « أن رسول الله صلى الله عليه وسلم بعث عمرو بن العاص رضي الله عنه على جيش ذات السلاسل ، قال : فأتيتُه ، فقلت : أيُّ الناس

أحبُّ إليك : قال : عائشة ، قلت : من الرجال : قال: أبوها ، قلت : ثم من : قال : عمر ، فعدَّ رجالاً ، فسكتُّ ، مَخافة أن يجعلني في آخرهم». أخرجه البخاري ومسلم.

**6.186-** Ebû Osman en-Nehdî'den rivâyet edilmiştir:

"Hz. Peygamber, Zâtü's-Selâsil ordusuna Amr b. el-Âs'ı komutan yaparak göndermişti. Amr şöyle der:

"(Savaştan döndükten sonra) Rasûlullah'a (as.) gittim ve O'na;

"- İnsanlardan en çok kimi seviyorsun?" diye sordum.

**"- Âişe'yi"** diye cevap verdi.

"- Erkeklerden?" deyince de;

**"- Âişe'nin babasını"** dedi.

"- Sonra kimi?" diye sordum.

**"- Ömer'i"** dedi. ve bazı adamları daha saydı. Beni, en son sırada zikredecek diye korkarak sustum."[286]

**İZAH**

**Zâtü's-Selâsil seferi,** hicretin sekizinci yılında yapılmıştır. **Selâsil**, tatlı ve kolay içilen bir suyun adı olduğu, kum yığınlarının zincir gibi sıralandığı için veya müşriklerin savaştan kaçmamak için zincirlerle birbirlerine bağlandıklarından dolayı bu ismin verildiği şeklinde farklı rivâyetler bulunmaktadır. Burası **Vâdi'l-Kurâ**'nın arkasında **Şam** taraflarında çeşitli kabilelerin yaşadığı bir yerdir. Burada **Cüzâm, Lahm, Kudâa, Âmile, Uzre, Beliy, Kayn** gibi **Kudâa**'nın kolu olan kabileler yaşamakta idi.

Bu sefer, mezkür kabilelerin **Medîne**'ye saldırmak amacıyla kuvvet topladıkları haberinin alınması üzerine gerçekleştirilmiştir. Hz. Peygamber 300 kişilik bir ordu hazırladı ve komutanlığa da **Amr b. Âs**'ı getirerek oraya sevk etti. **Amr**'ın annesi de, orada yaşayan **Beliy** kabilesindendi.

Müşrikler de durumdan haberdar olmuşlar ve gerekli hazırlıklarını yapmışlardı. Düşmanın büyük bir kuvvet hazırladığını gören **Amr**, endişeye kapıldı ve Hz. Peygamber'e haber göndererek

---

[286] **Buharî**, Megâzî, 64; Fedâilu'l-Ashâb, 5; **Müslim**, Fedâilu's-Sahâbe, 1/8.

yardım istedi. Hz. Peygamber de içlerinde Hz. **Ebû Bekir** ve **Hz. Ömer**'in de bulunduğu 200 kişilik Muhâcirlerden teşkil ettiği bir kuvveti **Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh** komutasında yardım için gönderir. **Ebû Ubeyde** ile **Amr** arasında Başkomutanlık meselesinde bir sıkıntı yaşandı ise de **Ebû Ubeyde** anlayış göstererek **Amr**'ın Başkomutanlığını kabul etti.

Neticede düşmana hücum edildi. Müşrikler kabileler halinde dağınık yerlerde yaşıyorlardı. Müslümanlar hangi kabilenin üzerine gitmişlerse, halkın dağılıp kaçtığını gördüler. Yalnız **Beliy, Uzre** ve **Kayn** kabilelerinin yaşadıkları bölgede bir direnme ile karşılaştılarsa da, kısa sürede onları da dağıttılar. Bir müddet o bölgede kaldılar, bir kısım insanları öldürüp bir kısmını da esir aldılar. Önemli miktarda da ganimet elde ettiler. Sonra da **Medîne**'ye döndüler.

**Amr b. el-Âs**'ın, Hz. Peygamber'e en çok sevdiği kişileri sorması, muhtemelen kendi konumunu öğrenmek arzusuna dayanıyordu. İçlerinde **Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer, Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh** gibi büyük sahâbîlerin de bulunduğu bir orduya komutan olması sebebiyle, muhtemelen kendisinin üstün bir konumda olduğunu düşünüyor ve bunu Hz. Peygamber'den de işitmek istiyordu. Nitekim **Beyhakî**'deki rivâyette **Amr b. Âs**'ın; **"Beni Ebû Bekir ve Ömer gibi adamlara komutan yapması, benim O'nun katındaki değerimi gösterir hîssine kapıldım ve bu yüzden kendisine sordum..."** dediği kaydedilmektedir. Ama Hz. Peygamber pek çok kişinin ismini zikrettiği halde kendisinden söz etmeyince, ashâbın en sonunda kendisine sıra gelebileceği endişesiyle daha fazla sormaya cesaret edemedi.

Buradan da anlaşılmaktadır ki, Hz. Peygamber'in bazı önemli görevlerin başına getirdiği kişiler, mutlaka O'nun en çok sevdiği ve en fazîletli olduğuna inandığı için değildi; aksine o işin üstesinden gelebileceğine inandığı ve liyâkatine güvendiği içindi. Nitekim **Amr**'ı da savaştaki ustalığına güvendiği için komutan yapmıştı.

## غزوة تبوك

## 32- TEBÜK GAZÂSI

٦١٨٧ـ (خ م ـ أبو موسى الأشعري رضي الله عنه) قال : « أرسلني أصحابي إلى رسول الله صلى الله عليه وسلم ، أسأله لهم الحُمْلان، إذ هم معه في جيش العُسْرَة ، وهي غزوة تبوك، فقلتُ: يا نبيَّ الله ، إنَّ أصحابي أرسلوني إليك لتَحْمِلَهم ، فقال : والله لا أَحْمِلُكم على شيء ، وَوَافَقْتُه وهو غضبانُ ، ولا أشعرُ ، فَرَجَعْتُ حزينا من مَنْع رسول الله صلى الله عليه وسلم ، ومن مَخافة أن يكونَ رسولُ الله صلى الله عليه وسلم قد وَجَدَ في نفسه عليَّ ، فَرَجَعْتُ إلى أصحابي، فأخبرتُهم الذي قال النبيُّ صلى الله عليه وسلم ، فلم أَلْبَثْ إلا سُوَيْعَة إذْ سمعتُ بلالا ينادي : أيْ عبد الله بنَ قيس؟ فأجبْته ، فقال : أَجِبْ رسولَ الله صلى الله عليه وسلم يَدْعُوك ، فلما أتيتُ رسولَ الله صلى الله عليه وسلم قال : خُذْ هذين القَرِينَيْن ، وهذين القرينين ، وهذين القرينين - لستَّة أبعرَة ابتاعهن حينئذ من سَعْد - فانْطَلِقْ بهنَّ إلى أصحابك ، فقُل: إن الله - أو قال: إن رسولَ الله - يحملكم على هؤلاء ، فارْكبوهنَّ. [قال أبو موسى] : فانْطَلَقْتُ إلى أصحابي بهنَّ ، فقلتُ : إنَّ رسولَ الله صلى الله عليه وسلم يحمِلُكم على هؤلاء، ولكنْ والله ، لا أدَعُكم حتى يَنْطَلِقَ معي بعضُكم إلى مَن سمع مقالةَ رسول الله صلى الله عليه وسلم ، حين سألْته لكم، ومَنْعَه في أول مرة ، ثم إعطاءه إيايَ بعد ذلك ، لا تظنُّوا أني حدَّثتكم شيئا لم يَقُلْه ، فقالوا لي: والله إنَّكَ عندنا لَمُصَدَّق ، وَلَنَفْعَلَنَّ ما أحْبَبْتَ، فانطلق أبو موسى بنفر منهم، حتى أتَوُا الذين سمعوا قولَ رسول الله صلى الله عليه وسلم ومَنْعَهُ إياهم، ثم إعطاءهم بعدُ ، فحدَّثوهم بما حدَّثهم أبو موسى سواء ». أخرجه البخاري، ومسلم.

**6.187-** Ebû Musa'l-Eş'arî anlatıyor:

"Arkadaşlarım beni, kendileri için binit istemek üzere Rasûlullah'a (as.) gönderdiler. Çünkü onlar, güçlük ordusuna, yani Tebük gazâsına katılacaklardı. Ben de;

"- Ey Allah'ın elçisi; arkadaşlarım beni, kendilerine binit vermen için sana gönderdiler" dedim. Hz. Peygamber cevaben;

**"- Vallahi, ben size binecek bir şey veremem"** dedi. Ben de kendisine hak verdim. O sırada Rasûlullah'ın (as.) kızgın bir hâli vardı ve ben bunun sebebini bilmiyordum. Hz. Peygamber bana binit vermediği için üzüntülü olarak ve Rasûlullah'ın (as.) bana kızmış olabileceğini düşünerek de korkulu halde geri döndüm. Arkadaşlarıma Rasûlullah'ın (as.) cevabını söyledim. Aradan çok kısa bir süre geçmişti ki, Bilâl'in;

"- Ey Abdullah b. Kays!" diye seslendiğini duydum. Ben hemen ona cevap verdim. O da;

"- Rasûlullah (as.) seni çağırıyor, hemen git!" dedi.

Hemen Hz. Peygamber'e gittim. Bana, Sa'd (b. Ubâde'den) aldığı ve ikişer ikişer bağlanan altı deveyi göstererek;

**"- Şu çifti al! Şu çifti de al! Şu çifti de al! Bunları arkadaşlarına götür! Onlara; *'Allah*** *–veya Rasûlullah dedi-* ***size bu binitleri verdi, onlara binin!'* diye söyle!"** buyurdu.

Hemen onları arkadaşlarıma götürdüm ve onlara dedim ki:

"- Allah'ın Rasûlü size bu binitleri verdi. Ama vallahi sizin birkaçınız benimle birlikte, Hz. Peygamber'in söylediği sözü duyan birine giderek onun da Rasûlullah'ın (as.) ilk önce binit vermediğini, ama daha sonra bana bunları verdiğini açıklamadıkça sizi bırakmam! Çünkü Hz. Peygamber'in söylemediği bir sözü, benim size söylemiş olabileceğimi düşünmemelisiniz!" Onlar da bana;

"- Vallahi hiç şüphe yok ki sen, bizim nazarımızda doğru sözlü birisin. Ama sen ne yapmak istersen, biz sana uyarız" dediler.

Bunun üzerine Ebû Musa, onlardan birkaçı ile gitti. Hep birlikte, Rasûlullah'ın (as.) sözlerini duyan, önce binit vermediğini, ama daha sonra verdiğini gören birine gittiler; o da Ebû Musa'nın söylediklerinin aynısını söyledi."[287]

**٦١٨٨ـــ** (د ـــ **واثلة بن الأسقع** رضي الله عنه) **قال:** «نادى رسولُ الله **صلى** الله عليه وسلم في غزوة **تبوك، فخرجتُ** إلى أهلي، [فأَقْبَلْتُ] - **وقد** خرج أوَّلُ **صَحَابَةِ** رسولِ **الله** صلى

[287] **Buharî**, Megâzî, 75, 79; Humus, 15; Zebâih, 22; Eymân, 1, 4, 18; Keffâretu'l-Eymân, 11, 15; Tevhîd, 56; **Müslim**, Eymân, 3/8-10.

الله عليه وسلم - فطفقتُ في المدينة أُنادي: ألا مَن يحمل رجلا له سهمه، فإذا شيخ من الأنصار فقال: لنا سهمه على أن نحمله عُقْبَة، وطعامه معنا ؟ فقلتُ : نعم ، قال: فسرْ على بَرَكة الله ، فخرجتُ مع خير صاحب ، حتى أفاء الله علينا ، فأصابني قلائص ، فسُقْتُهُنَّ حتى أتيته، فخرج فقعد على حقيبة من حقائب إبله، ثم قال : سُقْهنَّ مُدْبِرات ، ثم قال : سُقْهنَّ مُقْبِلات، فقال : ما أرى قلائصَك إلا كِراما، قلتُ: إنَّما هي غنيمتُك التي شرطتُ لك ، قال : خُذْ قلائصَك يا ابن أخي، فغير سهمك أردنا». أخرجه أبو داود.

**6.188-** Vâsile b. el-Eska' anlatıyor:

"Rasûlullah (as.) Tebük gazâsı için çağrıda bulundu. Bunun üzerine ben (hazırlanmak üzere) hemen âilemin yanına gittim. Hz. Peygamber'in yanına geldiğimde, Rasûlullah'ın (as.) ashabından ilk kafile hareket etmişti. Ben de;

"- Ganimetten alınacak pay karşılığında atını verecek biri var mı?" diye bağırarak Medîne'yi dolaşmaya başladım. Derken Ensâr'dan yaşlı bir adam;

"- Ganimet hissesi karşılığında nöbetleşe binmek üzere bir at veririz, ayrıca yemeğini de bizimle birlikte yersin" dedi. Ben;

"- Olur" dedim. Adam;

"- Öyleyse Allah'ın bereketiyle yürü!" dedi.

Ben de bu hayırlı arkadaşla birlikte yola çıktım. Nihayet Allah bize bir ganimet nasip etti. Bana da birkaç genç deve düştü. Ben develeri sürerek yaşlı adama gittim. Adam devesinin sırtına koyduğu heybelerden birine oturdu, sonra şöyle dedi:

"- Develeri geriye doğru sür!" dedi. Sonra da;

"- İleriye doğru sür!" dedi. Müteâkiben de;

"- Senin bu genç develerinin çok kıymetli olduğunu zannediyorum" dedi. Ben de;

"- Bunlar, benim sana söz verdiğim ganimet develeridir" dedim. O ise;

"- Al götür develerini, ey kardeşimin oğlu! Biz, senin develerinden başka şeyleri arzu ediyoruz" dedi.[288]

---

[288] **Ebû Davud**, Cihâd, 114/2676.

**İZAH**

**Tebük, Medine-Şam** yolu üzerinde, orta noktada bulunan, **Hz. Şuayb**'ın ümmeti **Eykeliler**'in yaşadığı, kalesi ve hurma bahçeleri ile meşhur bir yerdir. **Tebük** seferi, hicretin dokuzuncu yılı Receb ayında, Veda haccından önce Bizanslılara karşı düzenlenmişti.

Bu seferin sebebi de, Rumların müslümanlara karşı büyük bir ordu hazırladıklarının duyulmasıdır. Rumlar, müslümanların önemli bir güç haline geldikleri ve zamanla kendileri için tehlikeli olabilecekleri kanâatine ulaşınca, İslâm'ın önünü kesmek için 40.000 kişilik büyük bir ordu hazırladıkları duyulmuştu. O bölgede yaşayan hıristiyanlaşmış Arapların da bu konuda Rumlar'ı tahrik ediyorlardı. Hatta İmparator **Herakliyus**'a; **"Şu Peygamberlik iddia eden adam öldü. Müslümanlar da kıtlık ve yokluk içindeler. Onları dinine katmanın tam zamanıdır"** diyorlardı.[289]

Müslümanların da Bizans tehlikesini bertaraf etmek gibi önemli bir hedefleri vardı. Çünkü **Mekke** fethedilmiş, hemen hemen bütün **Arabistan** itâat altına alınmış, artık müslümanlar için orada bir tehlike kalmamıştı. Yalnız yakın çevrelerinde **Bizans** tehlikesi görünüyordu. Üstelik yahudiler de; **"Eğer Peygambersen Suriye'ye git de oradaki Bizanslıları sindir bakalım!"** şeklinde tahrikkâr ifâdeler kullanıyorlardı.

İşte bütün bunlar, **Tebük** seferine karar verilmesinde etkili olmuştu. Hz. Peygamber bu sefere karar verince, **Medîne** ve civardaki bütün müslümanlara durumu ilan etti. Daha önceki seferlerin aksine nereye gidileceğini de ashabına önceden haber verdi. Uzak bir yere gidileceği, sıcak bir mevsimde meşakkatli bir yolculuk yapılacağı ve kuvvetli bir düşmanla karşılaşılacağı için müslümanlara önceden haber verdi ve buna göre hazırlık yapılmasını istedi. Müslümanların bir kısmında bu sefere karşı bir çekincelik duygusu meydana gelmişti. bu durum Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle ifâde edilir:

***"Ey iman edenler! Size ne oldu ki; 'Allah yolunda topluca savaşa çıkın!' denince, yerlerinize çakılıp kaldınız? Yoksa âhiretten vazgeçip***

---

[289] Mecmau'z-Zevâid, VI, 191.

*dünya hayatına mı razı oldunuz?... Bu savaşa çıkmazsanız, Allah sizi elîm bir azâba uğratır ve sizin yerinize de başka bir milleti getirir. Siz, Allah'a hiçbir şekilde zarar veremezsiniz... Eğer siz Peygamber'e yardım etmezseniz, Allah vaktiyle ona yardım ettiği gibi yine eder... Binâenaleyh gerek piyade ve gerek süvari olarak seferber olun ve Allah yolunda mallarınızla, canlarınızla mücâhede edin!...*[290]

Mevsim yaz, gidilecek yer uzak, düşman kuvvetli ve gerekli donanım da olmadığı için müslümanlar çok zorda kalmışlardı. Nitekim bu sefer için Kur'ân-ı Kerîm'de de *"Usre"* yani **"zoluk-güçlük"** kelimesi kullanılmaktadır.[291] Buradan hareketle bu sefere de *"Gazvetu'l-Usre"* yani "**zor savaş**" denmiştir. Gidilecek yer çok uzak olmasına rağmen müslümanların yeterli binitleri de yoktu. Müslümanlardan her biri imkânına göre yardımda bulunmuş; bu meyanda **Hz. Osman** 200 develik bir ticaret kervanını bağışlamış, **Hz. Ebû Bekir** malının tamamını, **Hz. Ömer** de yarısını vermişti. Buna rağmen yine ihtiyaç tam olarak karşılanamamıştı. Bir deveye ikişer üçer kişinin bindiği oluyordu. Sefer sırasında da büyük sıkıntılar çekmişler, susuzluktan dolayı develeri kesip hörgüçlerindeki sulardan yararlanmışlardı.

Sefer sırasında Rasûlullah (as.), **Salih** Peygamberin helâk edilen ümmeti **Semud** kavminin yaşadığı **Hicr** bölgesinden de geçmişti. Oradan geçerken yüzünü kapattı ve ashâbına da sür'atle ve ağlayarak orayı geçmelerini söylemişti. Askerler bir ara **Hicr** kuyusundan su alıp hamur yoğurmuşlar; ama Hz. Peygamber oradan aldıkları suyu dökmelerini, hamuru da hayvanlara vermelerini emretmişti. **Salih** Peygamberin devesinin su içtiği kuyunun başında konaklamış ve o suyu kullanmıştı.

Neticede Hz. Peygamber, 30.000 kişilik büyük bir İslâm ordusu ile **Tebük**'e gelmiş ve **Tebük** mescidinin bulunduğu yerde karargâhını kurmuştu.

---

[290] Tevbe, 38-41.

[291] Bkz., Tevbe, 117.

Hz. Peygamber **Tebük**'te yirmi gün kaldı. Ancak düşman ordusu ile karşılaşmadı, dolayısıyla savaş da olmadı. Ama **Tebük** seferiyle **Bizans** korkusu silinmiş ve müslümanların dünya üzerindeki varlığı iyice pekiştirilmişti.

Nihayet Hz. Peygamber **Medîne**'ye doğru hareket etti. Dönüş yolunda müslümanlar yine sıkıntı yaşadılar. Özellikle su ihtiyacı dayanılmaz hale gelmişti. Rasûlullah (as.) **Muşakkak** vâdisindeki küçük bir su sızıntısını gürül gürül akan ırmak haline getirmişti. Daha sonra yine susuzluktan bunaldıklarında parmaklarından su akıtmıştı. **Tebük**'te kaldığı sürede de susuzluk çekmişlerdi. Ama orada suyu son derece az küçük bir göze bulmuşlar, Hz. Peygamber abdest alıp suyunu oraya dökmüş, küçük göze hemen zengin bir kaynak haline gelmiş ve ordunun su ihtiyacını karşılamıştı.

## TEBÜK'TE YAPILAN ANLAŞMALAR

Hz. Peygamber **Tebük**'te iken **Halid b. Velid**'i 400 süvari ile bir panayır ve ticaret merkezi olan **Dûmetu'l-Cendel**'e göndermiş, bölgenin reisi **Ukeydir b. Abdülmelik**'i alıp getirmesini emretmişti. **Halid** de emri yerine getirdi. Hz. Peygamber de onu 2.000 deve, 800 at, 400 zırh ve 400 mızrak karşılığında serbest bırakmış, ayrıca kendisiyle de cizye karşılığında bir anlaşma yapmıştı.

Sonra **Eyle** kıralı **Yuhanna b. Ru'be**'ye bir mektup yazmıştı. Bunun üzerine kıral **Tebük**'e gelmiş ve 300 dinar cizye karşılığında sulh yapmıştı.

**Belka**'ya bağlı birer nâhiye olan **Cerbâ** ve **Ezruh** temsilcileri de **Tebük**'e gelmişler ve yıllık 100 dinar cizye karşılığında sulh yapmışlardı. Civardaki diğer bazı kabilelerle de mahsullerinin yarısı karşılığında anlaşma yapmıştı.

Hz. Peygamber **Bizans Kayseri Herakliyus**'a da **Tebük**'ten bir mektup yazmış, İslâm'a girmesini veya cizye vermesini istemişti. **Kayser**, Hz. Peygamber'e çeşitli hediyeler göndermiş, kendisine iman etmek istediğini, ama Rumların bunu kabul etmediğini, yanında olup hizmet etmeyi çok arzuladığını yazmıştı.

## TEBÜK SEFERİNE KATILMAYANLAR

Hz. Peygamber, mazereti olmayan herkesin **Tebük** seferine katılmasını istemişti. Buna rağmen bazı müslümanlar bu sefere katılmadılar. Sefere katılmayanlar, üç ayrı gurup teşkil ediyordu:

1- Fakirliklerinden dolayı sefer için gerekli olan erzak ve biniti temin edemedikleri için katılamayanlar: Biraz sonra temas edileceği üzere bunlar yedi kişi idi ve mazur görülmüşlerdi. Çünkü yapabilecekleri fazla bir şeyleri yoktu. Hatta üzüntüden ağlamaya başlamışlardı. Neticede bazı müslümanların yardımlarıyla bunların da sefere katılmaları sağlandı.

2- İhmalkârlıklarından dolayı katılmayanlar: Bunlar da; **Kâ'b b. Mâlik, Mürâre b. Rebî', Hilâl b. Ümeyye** ve **Ebû Hayseme** olmak üzere dört kişi idi. Hz. Peygamber **Tebük**'te konakladığı sırada **Ebû Hayseme** de gecikmeli olarak yetişti. Diğer üçü ise katılmadılar.

Hz. Peygamber **Tebük**'ten döndükten sonra, sefere katılmayanlar tek tek gelip mazeretlerini beyan ettiler. Aslında bu mazeretlerin gerçekle alâkası yoktu. Ama Rasûlullah (as.) onların mazeretlerini kabul etti ve içyüzlerini de Allah'a havâle etti. Yalnız bu üç kişi; **Kâ'b b. Mâlik, Mürâre b. Rabî'** ve **Hilâl b. Ümeyye** hiç mazeret uydurmaya gerek görmeden doğruyu söylemişler, haklı bir mazeretleri olmadığını, ihmalkârlıklarından dolayı katılmadıklarını beyan etmişlerdi. Hz. Peygamber de onlara, tövbeleri kabul edilinceye kadar beklemelerini söyledi. Neticede onların tövbesinin kabul edildiği, ancak elli gün sonra gelen âyetle anlaşıldı. Bu sırada müslümanlar onlarla ilişkilerini kesmişler, selâm alıp vermeyi bile terk etmişlerdi. Hatta kırk gün sonra âilelerinden de uzak durmaları istenmişti. **Hilâl b. Ümeyye** yaşlı, zayıf bir ihtiyardı, ağlamaktan ölecek hale gelmişti. Bütün genişliğine rağmen dünya onlara dar gelmeye başlamıştı. Nihayet elli gün sonra gelen âyetle onların da tövbesi kabul edilmişti:

***"Seferden geri bırakılan o üç kişiye gelince; onlar o derece bunalmışlardı ki, yeryüzü bütün genişliğine rağmen onlara dar gelmişti. Vicdanları da kendilerini sıkıştırmıştı. Allah'tan, yine Allah'a sığınmaktan başka çare olmadığını anlamışlardı. Sonra***

*Allah onların tövbelerini kabul buyurdu. Şüphesiz Allah tövbeleri çok kabul eden ve çok merhamet edendir."*[292]

3- Münâfıklar ve bedevîler: **Tebük** seferine mazeretsiz katılanların bir gurubunu da münâfıklarla bedevîler teşkil etmektedir. Münâfıklardan 80 kadar, bedevîlerden de bir o kadar kişi Hz. Peygamber'e gelip gerçek olmayan birtakım mazeretler ileri sürmüştü. Hz. Peygamber de onların özürlerini kabul etti, içyüzlerini ise Allah'a havale etti. Bununla ilgili âyetlerden bazıları şöyledir:

*"Yanlarına döndüğünüzde, kendilerine dokunmayasınız diye size yemin billâh edecekler. Siz de onlardan yüz çevirin. Çünkü onlar murdar şeylerdir, yaptıklarının karşılığı olarak da cehenneme gideceklerdir. Kendilerinden razı olasınız diye size yeminler edecekler. Siz onlardan razı olsanız bile Allah fâsıklardan razı olmaz. Bedevîler küfür ve nifâk bakımından daha şiddetlidirler. Bununla beraber onlar, Allah'ın, Rasûlüne indirdiği hükümleri bilmemeye daha müsaittirler..."*[293]

Hatta bazıları, daha sefere çıkmadan gelip mazeret beyan etmişti.

*"Ey Peygamber! Allah seni affetsin! Doğru söyleyenler belli oluncaya ve yalancıları da anlayıncaya kadar neden onlara izin verdin? Allah'a ve âhiret gününe iman edenler, mallarıyla ve canlarıyla cihâd etmek için senden izin istemezler... Senden izin isteyenler ancak Allah'a ve âhiret gününe iman etmeyenler ve kalpleri şüpheye düşenlerdir. Onlar şüpheleri içinde bocalayıp dururlar. Eğer onlar savaşa gitmek isteselerdi, mutlaka bir hazırlık yaparlardı..."*[294]

Bazı münâfıklar da; **"Sefere gidersem Bizans kadınlarının câzibesine dayanamam; binâenaleyh beni fitneye atma!"** şeklinde mazeretler ileri sürmüşlerdi. Âyet-i kerîmede bu husus; *"Onlardan bazısı da; 'Bana izin ver, fitneye düşürme!' diyor. İyi bil ki, onlar zaten fitnenin içindedirler..."*[295] şeklinde dile getirilir.

---

[292] Tevbe, 118.

[293] Tevbe, 95-97.

[294] Tevbe, 43-46.

[295] Tevbe, 49.

Rivâyete göre; **"Beni fitneye sokma"** diyen kişi, münafık **el-Cedd b. Kays** idi. Cedd'in oğlu **Abdullah** ise, **Bedir** ehlinden ve iyi bir müslümandı. Babasına karşı çıkmış; **"Senden daha zengin kim var, niye gitmiyorsun? Senin yaptığın münafıklıktır"** diye bağırmıştı.

Bazıları da sıcağı bahane ederek mazeret beyanında bulundu. Onlar için de;

*"Bu sıcakta sefere çıkılır mı?'* **dediler. Halbuki cehennemin ateşi daha sıcaktır"**[296] âyeti geldi.

Bir kısmı da servetlerini bahane ettiler:

*"Cihada gidin denince, servet sahibi olanlar da senden izin istediler;* **'Bırak bizi geride kalanlarla birlikte oturalım'** *dediler. Geride kalan kadınlar ve çocuklarla beraber olmaya razı oldular. Onların kalplerine nifâk mührü vuruldu."*[297]

Kaldı ki âyetlerde, onlar sefere katılsalar dahi faydadan ziyâde zarar verecekleri de belirtilmektedir:

*"Eğer onlar sizinle savaşa çıksalardı, bozgunculuk etmekten başka bir faydaları olmayacak ve sizi fitneye düşürmek maksadıyla aranıza gireceklerdi. İçinizde de onları dinleyecekler vardı..."*[298]

Bağlılıklarını göstermek için bundan sonra yapılacak olan savaşlara eksiksiz katılma talepleri konusunda da şu hüküm nâzil oldu:

*"Tebük'ten döndükten sonra başka bir savaşa gitmek için sana başvururlarsa, onlara;* **'Artık benimle asla savaşa gidemezsiniz, benim yanımda hiçbir düşmanla savaşamazsınız!'** *de!"*[299]

Nihayet onların mazeretlerini şu âyet neticeye bağladı:

*"Boşuna özür dilemeyin! Siz iman ettiğinizi söyledikten sonra içinizdeki küfrünüzü açığa vurdunuz. İçinizden bir kısmınızı*

---

[296] Tevbe, 81.

[297] Tevbe, 86-87.

[298] Tevbe, 47.

[299] Tevbe, 83.

*bağışlasak bile, mücrim oldukları için diğer kısmını azaba uğratacağız."*[300]

Bu vesileyle münâfıkların tabiatlarını ortaya koyan bazı âyetler de gelmiştir. Bunlardan birkaçı meâlen şöyledir:

*Eğer onların çağırıldıkları sefer, bir dünya menfaati ve orta yollu bir sefer olsaydı, mutlaka senin arkana düşerlerdi. Fakat zahmetli ve yorucu yolculuk, onlara zor geldi. Bununla beraber;* **'Eğer gücümüz yetseydi elbette sizinle beraber sefere çıkardık'** *diye yemin edecekler. Böylece kendilerini helâke sürükleyecekler. Allah biliyor ki onlar, gerçekten yalancıdırlar...."*[301]

*"Sana bir iyilik gelirse fenalarına gider ve eğer sana bir musibet gelirse;* **'Biz tedbirimizi önceden almıştık'** *diyerek sevinirler."*[302]

*"Onlar, sizden olduklarına dair Allah adına yemin ederler. Halbuki sizden değildirler. Kâfirlere yapılan muâmelenin kendilerine de yapılmasından korkuyorlar."*[303]

*"Eğer sığınacak bir yer, barınacak bir mağara veya girecek bir delik bulsalar, sizden uzak olmak için oraya koşarlar."*[304]

Hz. Peygamber'in, herkesin mutlaka katılmasını istediği bu sefere münâfıkların olduğu kadar, **Medîne** civarda oturan bedevîlerin de iştirak etmeleri gerekiyordu. Özellikle bedevîlerin de bu savaştan geri kalmamaları lazımdı. Nitekim âyette bu husus: *"Medinelilerin ve civardaki bedevîlerin Allah'ın Rasûlünden geri kalmaları uygun değildir..."*[305] şeklinde ifâde edilmektedir. Ama bedevîler, münafıklara ayak uydurdular ve sefere katılmadılar. Bununla birlikte bedevîlerin durumu, münâfıklardan farklıydı. Çünkü onlar câhil, görgüsüz ve kaba insanlardı. Hz. Peygamber'in konumunu ve ilâhî vahyin önemini tam manasıyla bilmiyorlardı. Bu

---

[300] Tevbe, 66.

[301] Tevbe, 42.

[302] Tevbe, 50.

[303] Tevbe, 56.

[304] Tevbe, 57.

[305] Tevbe, 120.

itibarla bir ölçüde de olsa mazûr sayılmaları gerekiyordu. Onların bu durumları âyette de vurgulanmaktadır:

***"Bedevîler küfür ve nifak bakımından daha şiddetlidirler. Bununla beraber onlar, Allah'ın Rasûlüne indirdiği hükümleri bilmemeye daha müsaittirler..."***[306]

Nihayet bedevîler hakkındaki hüküm de şu âyetlerde ifâdesini bulmaktadır:

***"Bedevîlerden öylesi vardır ki, Allah yolunda harcadığını ziyan sayar... Öylesi de vardır ki, Allah'a ve âhiret gününe inanır ve harcadığını Allah'a yakınlık vesilesi sayar..."***[307]

***"Onlardan bir kısmı günahlarını itiraf ettiler... Muhtemeldir ki Allah onların tövbelerini kabul eder."***[308]

## AĞLAYANLAR

**Tebük**, uzak olduğu ve sefer de uzun süreceği için mutlaka önceden herkesin gerekli şekilde hazırlanması gerekiyordu. Erzakını yeterince temin etmesi, kendisini ve yükünü taşıyacak binitini sağlaması gerekiyordu. Ama müslümanlardan bazıları fakir oldukları için binit ve yiyecek bulmakta zorlanıyorlardı. Nitekim izahına çalıştığımız hadîste **Vâsile b. el-Eska'**, binit bulamadığı için, elde edeceği ganimet hissesini kendisine vermek karşılığında yaşlı bir müslüman'ın hayvanına nöbetleşe binmek üzere anlaşma yapmak zorunda kalmıştı. Bundan önceki hadîste de **Ebû Musa'l-Eş'arî**, bazı arkadaşları için binit bulmak üzere Rasûlullah'a (as.) yaptığı başvuru anlatılmaktaydı. Gerekli ihtiyacı karşılamak üzere sahâbelerin büyük yardımlar yaptıkları da az önce ifâde edilmişti.

Bütün bunlara rağmen, yine de ihtiyaç tam olarak karşılanamamıştı. Özellikle binit ihtiyacı giderilememişti. Hz. Peygamber de onlara çare bulamamıştı. İşte bundan dolayı bazı fakir müslümanlar, binit ve erzak ihtiyaçlarını karşılayamadıkları ve bu yüzden **Tebük** seferine katılamayacakları için ağlamaya

---

306 Tevbe, 97.

307 Tevbe, 98-99.

308 Tevbe, 102.

başlamışlardı. Kur'ân-ı Kerîm'de bunlar hakkında şu âyet nâzil olmuştur:

*"Kendilerine binek sağlayıp savaşa göndermen için sana geldiklerinde;* **'Sizi bindirecek bir şey bulamıyorum'** *dediğin ve kendileri de bu uğurda sarfedecek şeyi bulamadıklarından dolayı hüzünlerinden gözleri yaş döke döke dönenlere de vebal yoktur."*[309]

"**Ağlayanlar**" anlamında ***"Bekkâûn"*** diye anılan bu insanlar yedi kişi idi:

1- Salim b. Umeyr.

2- Ulbe b. Zeyd.

3- Ebû Leyla Abdurrahman b. Kâ'b.

4- Amr b. Humâm.

5- Abdullah b. Muğaffel.

6- Heremî b. Abdullah.

7- İrbâd b. Sâriye.

Yahudi asıllı Ebû Yâsîr İbn Yâmin b. Kâ'b en-Nadrî, Abdullah b. Muğaffel ile Ebû Leyla Abdurrahman b. Kâ'b'ın ağladığını görünce her ikisine bir saka devesi ve ikişer sa' da hurma vererek onların da sefere katılmalarını sağlamıştı.

Ayrıca bunlardan üçüne **Hz. Osman**, ikisine de **Abbas** birer binit temin etmişler ve böylece onların da sefere katılmalarını sağlamışlardı.

## VÂSİLE B. ESKA'

İzahına çalıştığımız hadîsin râvîsi **Vâsile b. el-Eska'**, suffa ehlindendir. Hz. Peygamber'in **Tebük** seferi hazırlığı ile meşgul olduğu bir sırada **Medîne**'ye gelmiş ve müslüman olmuştu. Sonra âilesinin yanına dönmüş, babasına müslüman olduğunu söylemiş, ama babası; **"Seninle asla bir daha konuşmayacağım"** şeklinde şiddetli tepki göstermişti. **Vâsile** sonra amcasına gitmiş, amcası da onun davranışını doğru bulmamıştı. Müteâkiben kızkardeşine gitmiş, ona İslâm'ı anlatınca, kızkardeşi müslüman olmuştu. Bunun üzerine **Vâsile**; **"Öyleyse, benim için sefer hazırlığı yap!"** demiş, kızkardeşi

---

309 Tevbe, 92.

de bir miktar azık hazırlamıştı. **Vâsile**, azığını alıp **Medîne**'ye geldiğinde, İslâm ordusunun iki gün önce hareket ettiğini öğrenmişti. Orduya yetişmek için kiralık bir binit bulmaya çalışmış, karşılığında da ganimette kendisine düşecek olan hisseyi vereceğini ilan etmişti. Neticede **Kâ'b b. Ucre** ile karşılaştı, yaşlı biri olan **Kâ'b** ile hayvanına nöbetleşe binmek üzere anlaşma yaptı. Yolculuk esnasında **Kâ'b**, yemek sırasında yer gibi yapar, ama elini çekermiş.

**Vâsile**'nin **Kâ'b b. Ucre**'ye götürdüğü develer, **Halid b. Velid**'in **Dûmetu'l-Cendel**'den **Ukeydir**'le birlikte getirdiği develerden kendi hissesine düşenlerdi. Hadîste de görüldüğü üzere **Kâ'b b. Ucre**, mükâfatını Allah'tan beklediğini söyleyerek **Vâsile**'nin getirdiği develeri kabul etmedi.

## MESCİD-İ DIRÂR

Münafıklar, müslümanlardan ayrı olarak bir araya gelmek ve ibadet etmek için kendilerine mahsus olmak üzere **Kuba** civarında bir mescid yapmaya karar vermişlerdi. Ama asıl maksatları sûikast düzenlemek ve müslümanlar arasında tefrika çıkarmaktı. Hz. Peygamber **Tebük**'e gideceği sırada bir heyetle gelip yağmurlu ve soğuk gecelerde mescide gelemedikleri, ayrıca yaşlı ve hasta insanların da bulunduğu gibi birtakım masum mazeretlerle **Kuba**'da bir mescid yapmak istediklerini söylerler. O sırada Hz. Peygamber **Tebük** seferine hazırlandığı için bu konu ile yeterince ilgilenememişti.

Bu mescidin, kötü niyetlerle ve sadece Hz. Peygamber'e zarar vermek amacıyla yapıldığını ifâde sadedinde Kur'ân-ı Kerîm'de ona **Mescid-i Dırar**[310], yani **"zararlı mescid"** adı verilmiştir. Bununla ilgili dört ayrı âyette dikkate değer ifâdeler kullanılmaktadır:

*"Onlar zarar vermek, küfürlerini kuvvetlendirmek,* ***müslümanların arasına tefrika sokmak için ve bundan önce Allah ve Rasûlüne karşı savaşan kişi için de bir gözetleme evi olmak üzere o mescidi yaptılar. Buna rağmen onlar,*** **'iyilikten başka bir şey düşünmedik'** *diye de yemin ediyorlar... Onun içinde asla namaza*

[310] Tevbe, 107

***durma!.. İlk günden beri takvâ üzere kurulan mescidde ibâdet etmen daha lâyıktır... Binasını Allah korkusu ve rızası üzerine kurmuş olan mı daha hayırlıdır, yoksa yıkılacak bir sel curufunun kenarında kurup da onunla cehenneme yuvarlanacak olan mı?... Onların kurdukları bina, kalplerinde bir nifak ukdesi olarak kalacaktır..."***[311]

Rasûlullah (as.) **Tebük**'ten dönerken **Medîne** yakınındaki **Zû Evân** mevkiinde konakladığı sırada, münafıklar gelip kendisini bu mescide götürmek istediler. O sırada Hz. Peygamber'e bu âyetler gelmişti. Bunun üzerine Hz. Peygamber **Mâlik b. Cu'şum**'u göndererek orayı yakıp yıktırdı. **Mâlik**, akşamla yatsı arası oraya gitmişti ve içerde bazı münafıklar da vardı. Bina ateşe verilince hepsi kaçıştı. Böylece bu belâ da bertaraf edilmiş oldu.

**٦١٨٩ـ** (**[محمد بن شهاب] الزهري** رحمه الله) قال : « غَزَا رسولُ الله صلى الله عليه وسلم غَزْوَةَ تَبُوك وهو يُرِيدُ الرُّومَ ونَصَارَى العرب بالشَّام ». أخرجه...

**6.189-** Muhammed b. Şihâb ez-Zührî şöyle dedi:

"Rasûlullah (as.) Tebük gazâsına gitti. O, Rûmları ve Şam'daki Hıristiyan Arapları hedef almıştı."[312]

---

[311] Tevbe, 107-110.

[312] Musannıfın kaynağına işaret etmediği bu rivâyet, **Müslim**'de (Tevbe, 9/53) uzun bir hadîsin başında tahric edilmiştir.

## ***( غ ) "ğayın" harfi:***

الكتاب الثاني

من حرف الغين:

في الغَيْرَة

2. KİTÂB: **GAYRET** (Kıskançlık): **6.190-6.198**

## الكتاب الثاني
## في الغَيْرَة

# 82- GAYRET
# (Kıskançlık)

٦١٩٠— (خ م ت — أبو هريرة رضي الله عنه) أنَّ رسولَ الله صلى الله عليه وسلم قال : «إنَّ الله يَغارُ ، وَإنَّ المؤمنَ يَغار ، وَإن غَيْرَةَ الله : أن يَأتيَ المؤمن ما حرَّم الله عليه ».

وفي رواية مثله، وليس فيه : « وإن المؤمن يغار ».

أخرجه البخاري، ومسلم. وفي رواية مسلم قال : « المؤمن يغارُ ، والله أشدُّ غيرا ».

وأخرج الترمذي الأولى ، قال: وقد روي هذا الحديثُ أيضا عن أسماءَ بنت أبي بكر رضي الله عنهما عن النبيِّ صلى الله عليه وسلم.

**6.190-** Ebû Hureyre'den rivâyet edildiğine göre Hz. Peygamber şöyle dedi:

**"Şüphesiz Allah kıskanır, mü'min de kıskanır. Allah'ın kıskanması, mü'minin, Allah'ın haram kıldığı şeyi yapmasındandır."**[1]

**RİVÂYETLER**

Benzer bir rivâyette; **"Mü'min de kıskanır"** cümlesi yer almaz.

Hadîsi **Buharî** ve **Müslim** tahric etti.

**Müslim**'in bir rivâyeti; **"Mü'min kıskanır, ama Allah ondan daha çok kıskanır"** şeklindedir.

**Tirmizî** de ilk rivâyeti tahric etti ve; **"Bu hadîs, Hz. Peygamber'den, Esmâ bint Ebî Bekr vasıtasıyla da rivâyet edilmiştir"** dedi.

---

[1] **Buharî**, Nikâh, 108; **Müslim**, Tevbe, 6/36; **Tirmizî**, Radâ', 14/1168.

## İZAH

Arapça'daki "**gayret**" kelimesi, kıskançlık anlamına gelir. Ancak Arapça'daki "**hased**" kelimesi de bu kıskançlık demektir. Her ikisi de kıskançlık diye tercüme edilmesine rağmen bu kelimeler, aynı anlamda değildirler.

***Hased;*** bir insanda bulunan bir nimetin veya faziletin ondan zâil olup kendine gelmesini veya hiç değilse ondan zâil olmasını istemektedir.[2] Çekememezliktir, âdeta başkalarının mutluluğundan rahatsız olmaktır. Bu, ahlâkî bir zaafiyettir, ne birey ve ne de toplum açısından hiç de hoş olmayan bir vasıftır. Hased, toplumda kin duygularını kamçılayan, sevgi, saygı ve dayanışma bağlarını koparan, düşmanlık ve anarşiye yol açan bir hastalıktır.[3]

Ancak yine **kıskançlık** diye tercüme ettiğimiz "**gayret**" kelimesi ise, kendine ait olan bir şeye başkasının el atmasından duyulan öfke anlamındadır. Tamamen insanlar arasındaki ilişkilerle alâkalı şeyler için kullanılan bu kelime Allah için kullanıldığında, izahına çalıştığımız hadîste belirtildiği üzere; mü'minin, Allah'ın haram kıldığı bir şeyi yapmasından duyduğu öfkeyi ifâde eder. Yüce Allah, insanların, haram kıldığı şeyleri yapmalarını istemez. Bu manada Allah'ın kıskançlığı, mü'minler için bir maslahattır. Çünkü insanlar haramı irtikâb ederlerse, ceza görürler. Halbuki Allah, kullarının cezaya müstahak olmalarını istemez, bunun için onların haram işlemelerini istemez. Dolayısıyla **kıskançlık** kelimesi burada; insanların haram işlemelerini istememek anlamında kullanılmıştır. Bu hususun, bir insanın âilesini kıskanması ile mukayese edilmesi ve hemen peşinden de Allah'ın o insandan daha kıskanç olduğunun belirtilmesi, dikkate değer bulunmalıdır.

Bu bölümde yer alan hadîslerin tamamı, **hased** değil, **gayret** anlamındadır.

---

[2] Bkz., **Kamusu'l-Muhît**, I, 56; **Tacu'l-Arûs**, VIII, 25; **en-Nihaye**, III, 383.

[3] Hased konusunda bkz., 1960 numaralı hadîs ve izahı.

٦١٩١ـ (خ م ـ أسماء بنت أبي بكر الصديق رضي الله عنهما) أنَّها سمعت رسولَ الله صلى الله عليه وسلم يقول : « لا شيءَ أغيرُ من الله تعالى ». أخرجه البخاري ، ومسلم.

**6.191-** Esmâ bint Ebî Bekr, Hz. Peygamber'in şöyle söylediğini işitmiş:

**"Yüce Allah'tan daha kıskanç hiçbir varlık yoktur."[4]**

٦١٩٢ـ (خ م ت ـ عبد الله بن مسعود رضي الله عنه) أنَّ رسولَ الله صلى الله عليه وسلم قال: « لا أحد أغْيَرَ من الله ، من أجل ذلك حرَّمَ الفواحشَ مَا ظهرَ منها وما بَطَنَ ، ولا أحد أحبُّ إليه المَدْحُ من الله تعالى ، من أجل ذلك مَدَحَ نَفْسَهُ ».

وفي رواية نحوه ولم يذكر: «ما ظهر منها وما بطن» وزاد: «وليس أحد أحبَّ إليه العُذْرُ من الله، من أجل ذلك أنزلَ الكتاب وأرسلَ الرُّسُلَ». أخرجه البخاري، ومسلم ، ولم يذكر البخاري الزيادة، وأخرج الترمذي الأولى.

**6.192-** Abdullah b. Mes'ûd'dan rivâyet edildiğine göre Hz. Peygamber şöyle dedi:

**"Hiç kimse Allah'tan daha kıskanç değildir. Gizli ve açık yapılan kötülükleri bundan dolayı haram kılmıştır. Hiç kimse övülmeyi de Yüce Allah'tan daha çok sevmez. Bundan dolayı kendi zâtını övmüştür."[5]**

**RİVÂYETLER**

Buna benzer başka bir rivâyette; **"gizli ve açık"** sözcükleri yer almaz. Yalnız bu rivâyette; **"Kendisinden özür dilenmesi, Allah'tan daha çok hoşuna giden hiç kimse yoktur. Bundan dolayı Kitap indirmiş, Peygamberler göndermiştir"** ziyâdesi vardır.

Bunları **Buharî** ve **Müslim** tahric etti. Yalnız **Buharî**, ziyâdeli kısmı tahric etmedi.

---

[4] **Buharî**, Nikâh, 108; **Müslim**, Tevbe, 6/37.

[5] **Buharî**, Nikâh, 108; Tefsîr, 7/1; Tevhîd, 15; **Müslim**, Tevbe, 6/32-35; **Tirmizî**, Daavât, 96, 3530.

**Tirmizî** de ilk rivâyeti tahric etti.

**İZAH**

Burada **"kıskançlık", "övülmek"** ve **"özür dilenmek"** olmak üzere üç hususa temas edilmekte ve bunların üçü de Allah'a nispet edilmektedir. Ancak neticesi itibariyle bunlar, yine kulların faydasına olan hususlardır. İnsanlar, Allah'ın kıskanç olduğunu bildikleri için, O'nun haram kıldığı şeyi yapmazlar, böylece cezadan kurtulurlar. Allah'ı en güzel isimlerle övüp senâ ederler, kendileri sevap kazanırlar. Yaptıkları hatalara karşı Allah'tan özür dilerler, kendi hatalarını affettirmiş olurlar. Hâsılı bunların üçü de, netice olarak insanlara fayda sağlayan şeylerdir.

**٦١٩٣ـ (خ م ـ المغيرة بن شعبة** رضي الله عنه) قال : قال سعدُ بنُ عبادة : « لو رأيتُ رجلا مع امرأتي لضربتُه بالسيف غير مُصْفحٍ ، فبلغ ذلك رسولَ الله صلى الله عليه وسلم ، فقال : **تعجبونَ من غَيْرةِ سعد ؟** والله ، **لأنا أغْيَرُ** منه ، والله **أغْيَرُ** مني، **ومن أجل غَيْرَةِ الله حرَّم الفواحشَ** ما **ظهر منها** وما بطن ، **ولا أحد أحبَّ إليه العذْرُ** من الله من أجل **ذلك بعثَ المنذِرين والمبشِّرين ولا أحد أحبَّ إليه المِدْحَةُ من الله ومن أجل ذلك وعدَ الله الجنةَ**».

أخرجه البخاريُّ ثم قال: وقال عبيد الله بن عمرو عن [عبد الملك] بن عمير: «**لا شخصَ أغْيَرُ من الله**».

ولمسلم نحوه وفيه: «**ولا شخصَ أغْيَرُ من الله**، ولا شخصَ أحبُّ **إليه العُذْرُ من الله، من أجل ذلك** بعثَ الله المرسَلين مُبَشِّرين ومُنْذِرين، ولا شخصَ **أحبُّ إليه المِدْحةُ من الله، من أجل ذلك** وعدَ الله الجنةَ». وفيه «**لضربتُهُ بالسيف غير مُصْفِحٍ عنه**». وقال مسلم: وفي رواية: «**غير مُصْفِحٍ**»، ولم يقل: «**عنه**».

**6.193-** Muğîre b. Şu'be anlatıyor:

Sa'd b. Ubâde şöyle dedi:

**"Şayet karımın yanında yabancı bir erkeği görecek olsam, kılıcımın keskin tarafıyla onun boynunu vururum."**

Onun bu sözü Hz. Peygamber'e ulaşınca, Rasûlullah (as.) şöyle dedi:

**"- Sa'd'ın kıskançlığına hayret mi ediyorsunuz? Vallahi ben ondan daha kıskancım. Vallahi Allah, benden de kıskançtır. Allah kıskanç olduğu içindir ki, gizli ve açık kötülükleri haram kılmıştır. Kendisinden özür dilenmesi, Allah'tan daha çok hoşuna giden hiç kimse yoktur. Bundan dolayı korkutucular ve müjdeleyiciler göndermiştir. Hiç kimse de övülmeyi Yüce Allah'tan daha çok sevmez. Bundan dolayı insanlara cenneti va'd etmiştir."**[6]

RİVÂYETLER

Bunu **Buharî** tahric etti, sonra da şöyle dedi:

"Ubeydullah b. Amr[7], Abdülmelik b. Umeyr'den[8]; **'Allah'tan daha kıskanç hiçbir şahıs yoktur'** şeklinde rivâyet etti."

**Müslim**'in buna benzer bir rivâyetinde de şu ifâdeler yer alır:

**"Allah'dan daha kıskanç hiçbir şahıs yoktur. Kendisinden özür dilenmek, Allah'dan daha çok hoşuna giden hiç kimse yoktur; bundan dolayı Allah, korkutucu ve müjdeleyici Peygamberleri gönderdi. Hiç kimse de övülmeyi Allah'tan daha çok sevmez; bundan dolayı Allah cenneti va'd etmiştir."**

İZAH

Bu rivâyette dikkati çeken bir husus, Allah için **"şahıs"** kelimesinin kullanılmış olmasıdır. Şahıs, belli bir cisme ve vücuda sahip varlıklar için kullanılır. Binâenaleyh Allah hakkında bu sözcüğün kullanılması doğru görülmemiş, bunun râviler tarafından

---

[6] **Buharî**, Hudûd, 42; Tevhîd, 20; Nikâh, 108; **Müslim**, Liân, 1/17.

[7] **Ebû Vehb, Ubeydullah b. Amr b. Ebî'l-Velîd el-Esedî er-Rakkî el-Cezerî**: 101-180/719-796. Rakkalı muhaddislerdendir. Abdülmelik b. Umeyr, Zeyd b. Ebî Üneyse ve Abdullah b. Muhammed b. Akîl'den rivâyette bulunur. Kendisinden Ali b. Ma'bed ekeriya b. Adiy rivâyet eder. Sikadır; rivâyetleri kütüb-ü sittede tahric edilmiştir. **Rakka**'da vefat etti.

[8] **Ebû Ömer, Abdülmelik b. Umeyr b. Süveyd el-Kuraşî el-Lahmî el-Kûfî:** 33-136/653-753. Meşhur tâbiîlerdendir. Hz. Ali ve Muğîre'yi görmüştür, Cabir b. Semüre'den rivâyetleri vardır. Kendisinden Süfyan Servî ve Şu'be gibi büyük muhaddisler rivâyet etmiştir. Kûfeli hafız muhaddislerdendir. Şa'bî'den sonra **Kûfe** kadılığı yapmıştır. Sikadır, ancak ölümünden az önce hafızası bozulmuştu.

yapılan bir hata olduğu kanaati benimsenmiştir. Bu ifâde; **"Hiçbir şahıs, Allah'tan daha kıskanç değildir"** şeklinde de te'vîl edilmiştir.

**٦١٩٤ــ (م ط د ــ** أبو هريرة رضي الله عنه) قال : « قال سعدُ بنُ عبادة : يا رسول الله ، لو وجدتُ مع أهلي رجلا ، لم أمَسَّه حتى آتيَ بأربعة شهداء؟ قال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم : نعم ، قال: كلا ، والذي بعثك بالحق، إن كنتُ لأعاجله بالسيف قبل ذلك ، قال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم : اسمعوا إلى ما يقول سيِّدُكم ، إنَّهُ لغيور ، وَإني لأغيَرُ منه، والله أغيَرُ مني ».

وفي رواية قال: «يا رسول الله، أرأيتَ الرجلَ يجدُ مع امرأته رجلا، أيقتُله؟ قال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم: لا، قال سعد: بلى والذي أكرمك بالحق، فقال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم: اسمعوا إلى ما يقول سيدكم».

وفي أخرى : « أن سعدَ بنَ عُبادة قال : يا رسولَ الله، إنْ وجدتُ مع امرأتي رجلا أأمْهِلُهُ حتى آتيَ بأربعة شهداء؟ قال: نعم». أخرجه مسلم. وأخرج الموطأ الآخرة ، وأخرج أبو داود الثانية.

**6.194-** Ebû Hureyre'den rivâyet edilmiştir:

Sa'd b. Ubâde şöyle dedi:

"- Ey Allah'ın Rasûlü! Şayet âilemin yanında bir adamı yakalasam, dört şahit getirmedikçe ona dokunmamalı mıyım?"

**"- Evet."**

"- Olamaz! Seni hakla gönderen Allah'a yemin ederim ki, ben derhal onu kılıçla hallederim." Bunun üzerine Hz. Peygamber şöyle dedi:

**"- Bakın, efendiniz ne diyor? Şüphesiz o, kıskanç biridir, ama ben ondan daha kıskancım. Allah da benden daha kıskançtır."**[9]

**RİVÂYETLER**

Diğer bir rivâyette Sa'd şöyle dedi:

---

[9] **Müslim**, Liân, 1/14-16; **Muvatta**, Akdıye, 19/17;**Ebû Davud**, Diyât, 12/4532.

**"- Ey Allah'ın Rasûlü! Bir adam, karısının yanında başka bir adamı yakalasa, onu öldürebilir mi?"**

**"- Hayır!"**

Sa'd;

"-Sana hakkı ikrâm eden Allah'a yemin ederim ki, evet!" diye karşılık verince, Rasûlullah (as.);

**"- Efendinizin ne dediğini dinleyin!"** der.

Diğer bir rivâyete göre de Sa'd b. Ubâde şöyle dedi:

"- Ey Allah'ın Rasûlü! Eğer karımın yanında bir adamı yakalayacak olsam, dört şahit bulup getirinceye kadar ona süre mi vermeliyim?"

Hz. Peygamber;

**"- Evet"** dedi.

**Muvatta** bu son rivâyeti, **Ebû Davud** da ikinci rivâyeti tahric etti.

**İZAH**

İslâm hukukuna göre hiç kimsenin, meşrû müdafaa dışında hiçbir gerekçe ile bir başkasını öldürmeye hakkı yoktur. İhkak-ı hak da yoktur. Ancak **Sa'd b. Ubâde**'nin de söylediği gibi, bir insan, karısını başka biri ile zinâ halinde yakalarsa, **"durun, dört tane şâhit getirinceye kadar bekleyin!"** mi diyecektir? Âile ve namus gayreti, hiç kimsenin böyle davranmasına imkân vermez. İşte sadece âile içindeki böyle bir durum için, **Mulâane** ilkesi getirilmiştir. **Nûr** sûresinin 6-9. âyetlerinde beyan buyurulduğu üzere eşlerden her ikisi de hâkim huzurunda dört defa yemin ederler. Bu uygulama neticesinde artık o kadınla kocası arasında ebedî bir ayrılık gerçekleşir ve onların bir daha birbirleriyle evlenebilmeleri hiçbir halde helâl olmaz.

**٦١٩٥ـ** (م س ــ **عائشة** رضي الله عنها) : «أَنَّ رسولَ **الله** صلى الله عليه وسلم خرجَ من عندها ليلا، قالت: فَغِرْتُ عَلَيْهِ، فجاءَ فرأى ما أصنع، فقال: **ما لَكِ يا عائشة، أغِرْتِ عليَّ** ؟ فقلت: **وما** لِي لا يغارُ مثلي على **مِثْلِكَ** فقال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم: **أَقَد جَاءَكِ شَيْطَانُكِ**؟ قالت: يا رسولَ الله أوَ مَعِيَ شيطان؟ قال: **نعم**، [قلتُ: ومع كلِّ إنسان؟

قال : **نعم]** ، قلتُ : **ومعكَ** يا رسول الله ؟ قال : **نعم، ولكنْ اعانني** الله **عليه** حتى **أسلَمْ** ».

أخرجه مسلم ، وأخرجه النسائي أخصر من هذا.

**6.195-** Hz. Âişe'den rivâyet edildiğine göre; bir gece Rasûlullah (as.) onun yanından çıkıp gitmiş. Hz. Âişe şöyle anlatır:

"O'nun gidişinden içime bir kıskançlık düştü. Sonra geldi, benim davranışımı görünce;

**"- Neyin var, ya Âişe? Yoksa beni kıskandın mı?"** diye sordu. Ben de şöyle dedim:

"- Neyim olacak? Benim gibi biri, senin gibi birini kıskanmaz mı?"

**"- Yine şeytânın mı geldi?"**

"- Ey Allah'ın Rasûlü! Benim yanımda şeytân mı var?"

**"- Evet."**

"- Her insanın yanında şeytan olur mu?"

**"- Evet."**

"- Senin yanında da mı, ey Allah'ın Rasûlü?"

**"- Evet. Ama Allah bana yardım etti de onun** (şerrinden) **selâmete erdim."**[10]

## İZAH

**"Selâmete erdim"** diye tercüme ettiğimiz "أسلم" fiili, harekesine göre iki şekilde mana verilebilir. Son harfin harekesi zamme kabul edilerek fiilin mütekellim sigası olduğu düşünülürse, bizim kaydettiğimiz mana anlaşılır. **Câmiu'l-Usûl**'de de böyle hareke konduğu için bu şekilde tercüme ettik.

Ancak son harfin harekesi fetha kabul edilerek fiili mâzî olduğu düşünülürse, **"şeytanım müslüman oldu"** şeklinde mana verilmesi gerekir.

**Hattâbî** ilk manayı, **Kadı Iyâd** da ikinci manayı tercih eder. Herhalde şeytanın, bilinen anlamıyla müslüman olması söz konusu değildir, böyle bir şey de kastedilmemiştir.

---

[10] **Müslim**, Münâfikîn, 16/70; **Nesaî**, İşretu'n-Nisâ, 4

**Hz. Âişe**'nin, Rasûlullah'ın (as.) gidişinden kıskanması, muhtemelen diğer zevcelerine gitmiş olabileceğini düşündüğünden dolayıdır.

**٦١٩٦- (خ م - عائشة رضي الله عنها)** قالت : « **كان رسولُ الله صلى الله عليه** وسلم إذا أرادَ سَفَرا **أَقْرَعَ** بَيْنَ نسائه ، قالت: **فأقرعَ** بيننا ، **فطارت القُرعةُ** لحفصةَ وعائشةَ ، وكان رسولُ الله صلى الله عليه وسلم إذا كان الليلُ : سار معي **يتحدَّثُ** ، فقالت لي حفصةُ : ألا تركبينَ بعيري، وأركبُ **بَعيرك** ، تنظرين وأنظرُ ؟ قلت: بلى ، ففعلنا ، **قال عروةُ عن** عائشة : فجاء رسولُ الله صلى الله عليه وسلم إلى **جمل** عائشةَ وعليه حفصةُ ، فسلَّم عليها ، ثم سار ، **حتى** نزلوا ، **وافْتَقَدَتْه** عائشة، فغارتْ ، فلما نزلوا كانت **تجعل رجليها بين الإذْخر** ، وتقول : **يا رب** سلّطْ عليَّ عقربا وَحَيَّة تلدغني، رسولُك ، **ولا** أستطيع أن أقول [له] شيئا ».
أخرجه البخاري، ومسلم.

**6.196-** Hz. Âişe anlatıyor:

"Rasûlullah (as.) seyahate çıkacağı zaman, (kendisiyle birlikte kimin gideceğine karar vermek için) zevceleri arasında kura çekerdi. Bir seferinde yine aramızda kura çekti ve kura **Hafsa** ile Âişe'ye isabet etti. Seyahat sırasında akşam olunca Rasûlullah (as.) benimle birlikte yol alır ve konuşurdu. Bir gün Hafsa bana;

"- Bu gece sen benim deveme, ben de senin devene binsem ve sen benim gördüklerimi, ben de senin gördüklerini görsem!..." dedi. Ben de;

"- Olur!" dedim ve öyle yaptık.

Râvî Urve, Hz. Âişe'den şöyle naklediyor:

"Rasûlullah (as.), Âişe'nin devesine bindi, halbuki mahfede (Âişe değil) Hafsa bulunuyordu. Hz. Peygamber selâm verdi, sonra hareket etti. Sonra bir yerde konakladılar. Âişe, (o gece) Hz. Peygamber'i kaybetmiş ve çok kıskanmıştı. Mola verdiklerinde Hz. Âişe ayaklarını izhîr otlarının arasına sokarak;

"Ey Rabbim! Bana bir akrep veya yılan gönder de beni soksun! O, senin Rasûlündür, ben O'na bir şey söyleyemem!" diye sızlandı.[11]

**٦١٩٧ـ (خ د ت س ـ أنس بن مالك** رضي **الله** عنه) قال : « كَان رسولُ الله صلى الله عليه وسلم عند بعض نسائه ، **فأرسلَتْ** إليه إحدى أُمهات المؤمنين **بصَحْفَة فيها** طعام ، **فضَرَبت التي هو** في **بيتها** يَدَ **الخادمِ** ، فَسَقَطَت **الصَّحفةُ** ، فانْفَلَقَتْ ، فَجَمَعَ رسولُ **الله صلى الله** عليه وسلم فِلَق الصَّحفةِ ، ثم جعل يجمع **فيها** الطعام الذي **كان** في الصحفة ويقول : **غارتْ أمُكم** ، [غارتْ أمُّكم] ، ثم حبس الخادم ، حتى أُتِيَ **بصَحفة** من عند التي **هو** في بيتها ، فدفعها إلى **التي** كُسِرَتْ صَحْفَتُها، وأمسك **المكسورة** في بيْت **التي كَسَرَتْها** ». أخرجه **البخاري.**

وفي **رواية أبي داود نحوه** وزاد **فيها قال:** «كلوا، وحَبَسَ **الرسولَ** والقَصْعَة حتى فَرَغُوا».

وفي رواية **الترمذي** قال : « أهْدَتْ بَعضُ أزواج النبيِّ **صلى الله عليه وسلم** إلى النبيِّ صلى الله **عليه** وسلم طعاما في قَصْعَة ، **فضَرَبَتْ** عائشةُ القَصعةَ بيدها، فألْقَتْ ما **فيها** ، فقال **النبيُّ صلى** الله **عليه وسلم** : **طعام بطعام** ، **وإناء بإناء** ». وأخرجه **النسائي مثل** البخاري.

وله في **أخرى** : « **أنْ أمَّ** سلمةَ أتتْ بطعام في صَحْفَة **لَها إلى النبيِّ** صلى الله **عليه** وسلم **وأصحابه،** فجاءتْ عائشةُ **مُتَّزِرَة بكساء** ، **ومعها فِهْر**، ففلقت به الصحفة ، **فجمع** النبيُّ صلى **الله عليه** وسلم بين فلقتي الصحفة ، ويقول : **كلوا** ، **غارتْ أمُكم** – مرتين – ثم **أخذ رسول الله صلى الله عليه وسلم صَحْفَة** عائشةَ ، فبعث بها **إلى** أمْ سلمةَ ، وأعطى صحفةَ **أمْ** سلمة عائشةَ ».

**6.197-** Enes b. Mâlik'ten rivâyet edilmiştir:

"Hz. Peygamber, zevcelerinden birinin yanında idi. O sırada mü'minlerin annelerinden biri, kendisine bir tabak yemek gönderdi. Evin hanımı hizmetçinin eline vurdu, tabak yere düştü ve kırıldı. Hz.

[11] **Buharî**, Nikâh, 98; **Müslim**, Fedâilu's-Sahâbe, 13/88

Peygamber tabağın parçalarını topladı, sonra da tabaktaki yemeği toplamaya çalıştı. Bu sırada da;

**"- Ananız kıskandı! Ananız kıskandı!"** diyordu.

Sonra Rasûlullah (as.), ev sahibesi bir tabak getirinceye kadar hizmetçiyi bekletti, kırılan tabağın yerine onu verdi ve kırık tabağı da kıran kadının evine koydu."[12]

## RİVÂYETLER

Bunu **Buharî** tahric etti.

**Ebû Davud**'un benzer bir rivâyetinde; "Hz. Peygamber, **'yeyiniz!'** dedi ve onlar yiyip bitirinceye kadar hizmetçiyi ve tabağı alıkoydu" cümlesi vardır.

**Tirmizî**'nin rivâyeti de şöyledir:

"Hz. Peygamber'in zevcelerinden biri, O'na bir tabak yemek ikrâm etmişti. Hz. Âişe eliyle tabağa vurdu ve içindekiler yere düştü. Rasûlullah (as.);

**"- Yemeğe karşı yemek, tabağa karşı tabak!"** buyurdu.

**Nesaî** de **Buharî** gibi tahric etti.

**Nesaî**'nin diğer bir rivâyeti de şöyledir:

"Ümmü Seleme, Hz. Peygamber'e ve arkadaşlarına bir tabak yemek getirmişti. Hz. Âişe, bir örtüye bürünerek geldi, elinde küçük bir taş parçası vardı ve onunla tabağı parçaladı. Hz. Peygamber tabağın parçalarını birleştirdi ve yanındakilere iki defa;

**"- Yiyin! Anneniz kıskandı"** dedi.

Sonra Rasûlullah (as.) Hz. Âişe'nin tabağını aldı, onu Ümmü Seleme'ye gönderdi, Ümmü Seleme'nin kırık tabağını da Âişe'ye verdi."

## İZAH

Burada **Hz. Âişe**'nin kıskançlığı söz konusu edilmekte ise de, kanaatimizce asıl üzerinde durulması gereken husus, meselenin ahlakî yönüdür. **Hz. Âişe**'nin o şiddetli tavrına Rasûlullah (as.)

---

[12] **Buharî**, Nikâh, 108; Mezâlim, 34; **Ebû Davud**, İcâre, 89/3567; **Tirmizî**, Ahkâm, 23/1359; **Nesaî**, İşretu'n-Nisâ, 4.

sadece **"Anneniz kıskandı"** sözleriyle mukabele etmiş, böylece âile yönetimi konusunda güzel bir örnek ortaya koymuştur. Ayrıca Hz. Peygamber'in yere eğilerek kırılıp dökülen şeyleri toplaması da ne kadar câlib-i dikkattir! Bunun yanında **Hz. Âişe**'ye tabağı ödetmesi de, haklar konusundaki hassasiyetini göstermektedir.

**٦١٩٨ـ (د س ـ عائشة** رضي الله **عنها)** قالت : « ما رأيتُ صانعةَ **طعام مثل** صفيةَ، صنعتْ لرسولِ **الله** صلى الله **عليه** وسلم طعاما – وهو **في بيتي** – **فأخذني أفْكَل** ، وارتعدتُ من شِدَّةِ **الغَيْرَة** ، **فكسرتُ** الإناءَ ، **ثم ندمتُ** ، **فقلتُ** : يا رسولَ **الله** ، ما **كفّارةُ** ما صنعتُ ؟ فقال: **إناء مثل إناء، وطعام مثل طعام**». أخرجه أبو داود والنسائي.

**6.198-** Hz. Âişe'den rivâyet edilmiştir:

"Safiye gibi güzel yemek yapan birini görmedim. Bir gün Rasûlullah (as.) benim evimde iken, Safiye O'na yemek yapıp göndermişti. Ben, kıskançlıktan irkildim, şiddetle titremeye başladım. Getirilen tabağı kırdım. Sonra pişman oldum ve;

"- Ey Allah'ın Rasûlü; bu yaptığım şeyin keffâreti nedir?" dedim.

**"- Kap gibi kap ve yemek gibi yemektir!"** buyurdu.[13]

---

[13] **Ebû Davud**, İcâre, 89/3568; **Nesaî**, İşretu'n-Nisâ, 4.

## ***( غ ) "ğayın" harfi:***

**الكتاب الثالث**

**في الغضَب والغَيْظ**

3. KİTÂB: **GADAP VE GAYZ:** **6.199-6.207**

الكتاب الثالث

في الغضب والغيظ

# 83- GADAP VE GAYZ

٦١٩٩ـ (خ م ط ـ أبو هريرة رضي الله عنه) قال : قال النبيُّ صلى الله عليه وسلم :

«ليس الشديدُ بالصُّرَعة ، إنَّما الشديدُ الذي يملك نفسه عند الغضب». أخرجه البخاري، ومسلم ، والموطأ.

**6.199-** Ebû Hureyre'den rivâyet edildiğine göre Hz. Peygamber şöyle dedi:

**"Pehlivan, kuvvetli insan demek değildir; asıl kuvvetli insan, öfkelendiği zaman kendine hâkim olandır."**[1]

## İZAH

**Gadap** ve **gayz** kelimeleri; kızmak, öfkelenmek, hiddetlenmek demektir ve ikisi de aynı manaya gelir.

Bu bölümde insanlara öfke ile değil, hilm ve yumuşaklıkla muâmele edilmesi gerektiğine dair hadîsler yer almaktadır. Yumuşak muâmele, Hz. Peygamber'in de en bâriz özelliği idi. Kur'ân-ı Kerîm'de; **"Allah'ın rahmeti sayesinde sen insanlara yumuşak davrandın, eğer katı yürekli ve kaba biri olsaydın, kesinlikle insanlar etrafından dağılıp giderlerdi"**[2] buyurulmaktadır. Mü'minler övülürken ve onların güzel özelliklerinden bahsedilirken de; **"Onlar öfkelendikleri zaman insanları bağışlarlar"**[3], **"Onlar öfkelerini yutarlar, insanların kusurlarını affederler"**[4] denir.

---

[1] **Buharî**, Edeb, 76; **Müslim**, Birr, 30/107; **Muvatta**, Hüsnü'l-Huluk, 3/12.

[2] Âli İmrân, 159.

[3] Şûrâ, 37.

[4] Âli İmrân, 134.

Öfke, insanı akl-ı selîm ile hareketten uzaklaştırır. Doğru ve uygun olmayan şeyler yaptırır. İyi bir mü'mine yakışan, kendisini böyle bir hâle düşmekten muhâfaza etmesidir.

٦٢٠٠ـــ (د ـــ عبد الله بن مسعود رضي الله عنه) قال: قال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم: «ما تَعُدُّون الصُّرَعَة فيكم ؟ قالوا : الذي لا يصرعُه الرجال ، قال : لا ، ولكنَّه الذي يملك نفسه عند الغضب». أخرجه أبو داود ، وقد أخرجه مسلم في جملة حديث يرد في كتاب اللواحق.

**6.200-** Abdullah b. Mes'ûd'dan rivâyet edildiğine göre Hz. Peygamber;

**"Siz, kimi pehlivan sayıyorsunuz?"** diye sordu. Ashâb;

"- İnsanların kendisini yenemediği adamı" diye cevap verdiler Hz. Peygamber;

**"- Hayır! Pehlivan, kızdığı zaman kendine hâkim olan kişidir"** buyurdu.[5]

**RİVÂYETLER**

Bunu **Ebû Davud** tahric etti. **Müslim** de **Kitâbu'l-Levâhık'**da gelecek olan bir hadîsin içinde bu hadîsi de zikretti.

٦٢٠١ـــ (د ـــ أبو وائل القاص [عبد الله بن بجير الصنعاني]) قال : « دخلنا على عروة بن محمد السعدي، فكلّمه رجل ، فأغضبه ، فقام فتوضأ ، فقال : حدَّثني أبي عن جدي عطية، قال: قال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم : إن الغضبَ من الشيطان ، وإن الشيطان خُلق من النار ، وإنما تُطفأ النارُ بالماء، فإذا غضبَ أحدُكم فليتوضأ ». أخرجه أبو داود.

**6.201-** Ebû Vâil el-Kâs Abdullah b. Büceyr es-San'ânî[6] anlatıyor:

---

[5] **Müslim**, Birr, 30/106; **Ebû Davud**, Edeb, 3/4779.

[6] **Câmiu'l-Usûl**'de bu râvînin baba adı Büceyr diye kaydedilmiştir. Ebû Vâil el-Kâs diye meşhur olan bu zatın baba adı Bahîr'dir. Ya diğer bir râvî ile karıştırılmasından, ya da kelimenin Arapça yazılışında sadece bir nokta farklılığı

"Urve b. Muhammed es-Sa'dî'nin[7] yanına gitmiştik. Biri ona bir şey söyledi ve onu kızdırdı. Bunun üzerine hemen kalktı, abdest aldı ve sonra şöyle dedi:

"Bana babam[8], dedem Atıyye'den naklen Rasûlullah'ın (as.) şöyle buyurduğunu rivâyet etti:

**"Şüphesiz ki öfke şeytandandır, şeytan da ateşten yaratılmıştır. Ateş ise ancak su ile söndürülür. Binâenaleyh biriniz öfkelenince, abdest alsın!"**[9]

٦٢٠٢ — (د — أبو ذر الغفاري رضي الله عنه) قال: قال لنا رسول الله صلى الله عليه وسلم: «إذا غضب أحدُكم وهو قائم فليجلسْ فإن ذهب عنه الغضب ، وإلا فليضطجع».

أخرجه أبو داود.

**6.202-** Ebû Zer el-Ğifârî'den rivâyet edilmiştir:

"Hz. Peygamber bize şöyle dedi:

**"Biriniz ayakta iken öfkelenecek olursa, otursun! Eğer öfkesi geçerse ne alâ, aksi halde uzansın!"**[10]

---

bulunmasından kaynaklanan bir yanlışlık söz konusudur. Tam künyesi ve kısa biyografisi şöyledir: **Ebû Vâil el-Kas, Abdullah b. Bahîr el-Murâdî et-Teymî es-San'ânî el-Yemânî:** San'alı râvîlerdendir, San'alıların kıssacısı olarak ma'rûftur. Abdurrahman b. Yezîd es-San'ânî ve Urve b. Muhammed'den rivâyet eder. Kendisinden Hişâm b. Yusuf ve Abdurrezzâk rivâyet etti. Sikadır; rivâyetleri **Ebû Davud, Tirmizî** ve **İbn Mâce**'de tahric edilmiştir.

[7] **Urve b. Muhammed b. Atıyye es-Sa'dî el-Cüşenî el-Yemenî**: ö. 130/747. Yirmi yıl boyunca **Yemen**'de valilik yapmıştı. Babasından ve dedesinden rivâyeti vardır. Kendisinden Ebû Vâil el-Kâs rivâyet etti. Hadîsi **Ebû Davud**'da tahric edildi.

[8] **Muhammed b. Atıyye b. Urve es-Sa'dî el-el-Belkâvî:** Tâbiîlerdendir. Babası sahabî idi. Babasından rivâyeti vardır. Kendisinden oğlu Urve rivâyet etti. İbn Hibbân onu *Sikat*'ına aldı; hadîsi **Ebû Davud**'da tahric edildi.

[9] **Ebû Davud**, Edeb, 4/4784.

[10] **Ebû Davud**, Edeb, 4/4782. Bu rivâyet, sened açısından munkatı'dır; çünkü râvîlerden **Ebû Harb, Ebû Zer**'den doğrudan hadîs almamış, ancak babası vasıtasıyla almıştır.

٦٢٠٣- (خ م د - سليمان بن صرد رضي الله عنه) قال : « استب رجلان عند النبيّ صلى الله عليه وسلم ، ونحن عنده ، فبينما أحدهما يسبّ صاحبه مغضبا قد احمرّ وجهه ، قال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم: إني لأعلمُ كلمة لو قالها للذهبَ عنه الذي يجد، لو قال : « أعوذُ بالله من الشيطان الرجيم» ، ذهب عنه ما يجد ، فانطلق إليه رجل ، فقال له : تعوّذْ بالله من الشيطان الرجيم، فقال : أيرى بي بأس ؟ أمجنون أنا ؟ اذهب ».

وفي رواية مثله وفي آخره : « قالوا له : ألا تسمعُ ما يقول رسولُ الله صلى الله عليه وسلم ؟ قال: إني لستُ بمجنون». أخرجه البخاري، ومسلم.

وفي رواية أبي داود : « فجعل أحدهما تحمرُّ عيناه ، وتنتفخُ أوْداجُه». وفي آخرها : « هل ترى بي من جنون ؟ ».

**6.203-** Süleyman b. Surad anlatıyor:

"Hz. Peygamber'in huzurunda iki kişi münakaşa etmişti. Biz de orada idik. Biri, arkadaşına öfke ile hakaret ediyordu ve yüzü de kıpkırmızı kesilmişti. Bunun üzerine Hz. Peygamber şöyle dedi:

**"Ben öyle bir söz biliyorum ki, eğer bu adam onu söyleyecek olsa, duyduğu kızgınlığı gider. Eğer *'Eûzu billâhi mine'ş-şetâni'r-racîm'* dese, kızgınlığı zâil olur."**

Bunun üzerine oradakilerden biri adama gitti ve;

***"- Eûzu billâhi mine'ş-şetâni'r-racîm* diye söyle!"** dedi. Adam;

**"-** Bende bir şey mi görülüyor? Deli miyim ben? Git başımdan!" dedi.[11]

## RİVÂYETLER

Buna benzer başka bir rivâyetin sonunda, cemâat adama;

"- Rasûlullah (as.) ne söylüyor, duymuyor musun?" demişler, adam da;

"- Ben deli değilim" diye karşılık vermiş.

Bunlar **Buharî** ve **Müslim**'in rivâyetleridir.

---

[11] **Buharî**, Edeb, 44, 76; Bed'u'l-Halk, 11; **Müslim**, Birr, 30/109; **Ebû Davud**, Edeb, 4/4781.

**Ebû Davud**'un rivâyetinde; "Onlardan birinin gözleri kızarmaya, boyun damarları şişmeye başlamıştı" cümlesi yer alır. Sonunda da adamın; "Bende bir delilik alâmeti mi görülüyor?" dediği kaydedilir.

٦٢٠٤ــ (ت د ــ معاذ بن جبل رضي الله عنه) قال : « استبَّ رجلان عند النبيِّ صلى الله عليه وسلم، حتى عُرِفَ الغضب في وجه أحدهما ، فقال النبيُّ صلى الله عليه وسلم : إني لأعلمُ كلمة لو قالها لذهب غضبُه : أعوذُ بالله من الشيطانِ الرجيم ». أخرجه الترمذي.

وعند أبي داود : « استبَّ رجلان عند النبيِّ صلى الله عليه وسلم ، فغضب أحدُهما غضبا شديدا، حتى خيل إليَّ أن أنفه يتمزَّع من شدة غضبه ، فقال النبيُّ صلى الله عليه وسلم : إني لأعلم كلمة لو قالها لذهب عنه ما يجد من الغضب ، فقال : ما هي يا رسول الله؟ قال : يقول : اللهم إني أعوذُ بكَ من الشيطان الرجيم ، قال : فجعل معاذ يأمره ، فأبى ومَحَكَ ، وجعل يزداد غضبا».

**6.204-** Muâz b. Cebel anlatıyor:

"Hz. Peygamber'in huzurunda iki kişi münakaşa etmişti. Birinin yüzünde öfke alâmeti iyice belirince, Hz. Peygamber şöyle dedi:

**"Ben öyle bir söz biliyorum ki, eğer bu adam onu söyleyecek olsa, kızgınlığı gider: *Eûzu billâhi mine'ş-şetâni'r-racîm.*"**[12]

RİVÂYETLER

Bunu **Tirmizî** tahric etti.

**Ebû Davud**'un rivâyeti şöyledir:

"Hz. Peygamber'in huzurunda iki kişi münakaşa etmişti. Biri, aşırı derecede kızmıştı, hatta ben, bu aşırı kızgınlığından burnu yarılacak sandım. Hz. Peygamber dedi ki:

**"Ben öyle bir söz biliyorum ki, eğer bu adam onu söyleyecek olsa, duyduğu kızgınlığı zâil olur."**

"- Nedir o söz?" diye sorduklarında;

***"- Allahumme innî eûzu bike mine'ş-şetâni'r-racîm"*** buyurdu.

---

[12] **Ebû Davud**, Edeb, 4/4780; **Tirmizî**, Daavât, 52/3452.

Bunun üzerine Muâz, adama bunu söylemesini istiyor, ama adam kabul etmiyor ve tartışıyordu, öfkesi de daha çok artıyordu.[13]

**İZAH**

Bu rivâyetlerde Hz. Peygamber, öfkeyi yenmek için o anda yapılabilecek bazı tavsiyelerde bulunmaktadır. Abdest almak, ayakta ise oturmak veya yatmak ve Allah'a sığınmak bu tavsiyeler cümlesindendir. Bu tavsiyelerin hepsini bir arada yapmaya mani bir hâl yoktur. Şüphesiz ki, çekip gitmek gibi öfkeyi giderecek başka şeylere de başvurulabilir. İnsanın o anda başka bir şeyle meşgul olması, aklının başına gelmesine yardımcı olabilir. İşte insan bu gibi davranışlarla, akl-ı selîm ile hareket etmesini sağlayacak bir hüviyete bürünmeye çalışmalıdır.

**"Ben deli mîyim?"** diye çıkışan adamın kim olduğu belli değildir. Münâfıklardan biri olabileceği gibi, görgüsüz ve kaba bedevîlerden biri olması da mümkündür.

**٦٢٠٥ـــ (خ ط ت ـــ أبو هريرة** رضي الله عنه) أن رجلا قال لرسولِ الله صلى الله عليه وسلم: «أوصني ، ولا تُكثِرْ عليَّ ، أو **قال : مُرْنِي بامر** وأقْلله لي **كَيْلا انسى** ، قال : **لا تغضَبْ** ».

أخرجه البخاري. **وله في رواية قال** له : « **مُرْنِي بأمر** ، وأقْلِلْهُ **عليَّ** كيْ أعْقِلَه ، قال : **لا تغضب**، **فردَّد مرارا ، قال : لا تغضب** ». **وأخرج الموطأ الأولى ، والترمذي الثانية.**

**6.205-** Ebû Hureyre'den rivâyet edilmiştir:

Bir adam Hz. Peygamber'e;

"- Bana tavsiyede bulun, ama uzun söz söyleme! –Bir rivâyette, bana emir buyur, ama unutmamam için kısa söyle!-" dedi. Hz. Peygamber de;

**"- Öfkelenme!"** buyurdu.[14]

---

[13] **Ebû Davud**, Edeb, 4/4780; **Tirmizî**, Daavât, .

[14] **Buharî**, Edeb, 76; **Muvatta**, Hüsnu'l-Hulk, 3/11; **Tirmizî**, Birr, 73/2020.

### RİVÂYETLER

Bunu **Buharî** tahric etti. **Buharî'**nin diğer bir rivâyetine göre, adam;

"- Bana emir buyur, ama anlayabilmem için kısa şey söyle!" dedi. Hz. Peygamber de;

**"- Öfkelenme!"** buyurdu. Adam, aynı şeyi defalarca tekrar etti, Hz. Peygamber de her seferinde aynı cevabı tekrarladı.

İlk rivâyeti **Muvatta**, ikincisini **Tirmizî** de tahric ettiler.

٦٢٠٦ـ (ت د ـ **سهل بن معاذ بن أنس الجهني**) عن أبيه: أنَّ رسولَ **الله** صلى الله عليه وسلم قال: « **مَن كظم غيظا وهو يستطيع أن يُنفِّذه دعاه الله يوم القيامة على رؤوس الخلائق، حتى يخيِّرَه من أي الحُور** شاء». أخرجه الترمذي، وأبو داود.

وأخرجه **أبو داود أيضا** - عن **سويد** بن **وهب** عن رجل **من** أبناء **أصحاب رسولِ** الله صلى **الله عليه وسلم عن أبيه** ، ولم يسمه [نحوه ، قال : « **ملأه الله أمنا وإيمانا**» ، لم يذكر قصة « **دعاه الله**»] وزاد : «ومن **ترك لبْس ثوب جمال وهو يقدر [عليه]** تواضعا كساه **الله** حُلَّةَ الكرامة ، وَمَن زوج لله تعالى **تَوَّجَهُ الله تاجَ المُلْك** ».

وأخرج **الترمذي** حديث اللباس في **موضع** آخر مفردا ، **وسيجيء** في « **كتاب اللباس**».

**6.206-** Sehl b. Muâz b. Enes el-Cühenî, babasından rivâyet ediyor: Rasûlullah (as.) şöyle buyurdu:

**"Kim, gereğini yapmaya muktedir olduğu halde öfkesini yutarsa, kıyâmet günü Allah onu mahlûkatın başları üzerinden çağırır ve hûrîlerden dilediğini almakta kendisini muhayyer bırakır."**[15]

### RİVÂYETLER

Hadîsi **Tirmizî** ve **Ebû Davud** tahric ettiler.

---

[15] **Tirmizî**, Birr, 74/2021; **Ebû Davud**, Edeb, 4/4777-78.

**Ebû Davud** ayrıca, Süveyd b. Vehb[16] kanalıyla sahâbe çocuklarından birinden, babası vasıtasıyla aynı meâlde bir hadîs daha rivâyet eder. Bu rivâyette, hadîsin "**Allah onu çağırır**" cümlesi zikredilmeden "**Allah onu iman ve emniyetle doldurur**" dediği kaydedilir, sonra da şu sözler zikredilir:

"**Kim muktedir olduğu halde, tevâzuundan dolayı güzel elbiseler giymezse, Allah ona kerâmet tâcını giydirir. Kim Allah'ın** (rızası) **için** (evlenmeye ihtiyacı olanı) **evlendirirse, Allah onu Mülk tâcı ile taçlandırır.**"

**Tirmizî** de, elbise giydirmek ile ilgili kısmı, başka bir yerde ve münferiden rivâyet eder,[17] bu rivâyet de **Kitâbu'l-Libâs**'da gelecektir.

**İZAH**

"**Allah'ın onu mahlûkatın başları üzerinden çağırması**", onu insanlara göstermek ve değerini yüceltmek amacına mebnidir.

"**Huriler**" ifâdesi de cennete sokmaktan ve cennette kendisine üstün makamlar vermekten kinâyedir.

**٦٢٠٧ـ (د س ـ أبو برزة الأسلمي** رضي الله عنه) قال : « كنتُ يوما عند **أبي** بكر ، فَتَغَيَّظَ على رجل ، فاشتدَّ عليه ، فقلتُ : تأذن لي يا خليفةَ رسولِ الله أضرب عنقه ؟ **قال** – فأذهبتْ كلمتِي غضبه – [فقام] فدخلَ **فأرسلَ** إليَّ ، فقال : ما الذي قلتَ آنفا ؟ قلتُ : **ائذن لي أضرب** عُنُقه ، قال : أكنتَ فاعلا لو **أمرتُك** ؟ قلتُ: نعم ، قال : لا والله ، ما **كانت** لبشر بعد محمد صلى **الله عليه** وسلم ». أخرجه أبو داود ، والنسائي.

**6.207-** Ebû Berze el-Eslemî anlatıyor:

"Bir gün Hz. Ebû Bekr'in yanında idim. Hz. Ebû Bekir, bir adama çok şiddetle kızmıştı. Ben;

---

[16] **Süveyd b. Vehb**: Sadece bu şekilde zikredilen bu râvî hakkında kaynaklarda tanıtıcı bir bilgi bulunmamaktadır. Sadece tâbiîlerden olduğu ve **Ebû Davud**'da bir rivâyetinin yer aldığı ifadesi yer almaktadır. Kendisinden sadece Muhammed b. Aclân'ın rivâyette bulunmuş olduğu meçhûl râvîlerdendir.

[17] **Tirmizî**, Sıfatu'l-Kıyâme, 39/2481.

"- Ey Halife! Bana izin ver, onun boynunu vurayım" dedim. Ama benim sözüm, onun öfkesini teskin etmişti. Kalktı, içeri girdi. Sonra beni çağırtarak;

"- Demin söylediğin şey ne idi?" diye sordu.

"- İzin ver, onun boynunu vurayım, demiştim" dedim.

"- İzin versem, gerçekten bunu yapar mıydın?" deyince;

"- Evet" dedim. O zaman Hz. Ebû Bekir;

"- Muhammed'den (as.) sonra bir insanın, başkasının öldürülmesi konusunda emir vermesi, vallahi olamaz!" dedi.[18]

---

[18] **Ebû Davud**, Hudûd, 2/4363; **Nesaî**, Tahrîmu'd-Dem, 17.

*( غ ) "ğayın" harfi:*

الكتاب الرابع

في الغَصْب

4. KİTÂB: **GASP:** **6.208-6.211**

## الكتاب الرابع
## في الغصب

# 84- GASP

٦٢٠٨ــ (خ م ــ أبو سلمة بن عبد الرحمن) قال : « كان بيني وبين أناس خصومة في أرض، فدخلتُ على عائشة رضي الله عنها ، فذكرتُ ذلك لها ، فقالت: يا أبا سلمة، اجتنب الأرض ، فإن رسولَ الله صلى الله عليه وسلم قال : **مَن ظلم قِيدَ شبر من الأرض طُوِّقَهُ من سبع أرضين**». أخرجه البخاري ، ومسلم.

**6.208-** Ebû Seleme b. Abdurrahman anlatıyor:

"Benimle bazı kişiler arasında bir arazi konusunda husûmet vardı. Hz. Âişe'ye gidip bu durumu anlattım. Bana;

"- Ya Ebâ Seleme! Araziden sakın! Çünkü Rasûlullah (as.); **'Kim bir araziye bir karış kadar tecâvüz ederse, yedi kat yerin dibine kadar o yer, o adamın boynuna dolanır'** buyurdu" dedi.[1]

### İZAH

**Gasp;** bir malı zulmen ele geçirmektir. Menkul, gayri menkul her nevi malın haksız olarak veya tecâvüz yoluyla ele geçirilmesidir. Bu bölümde kaydedilen hadîsler sadece arazi gaspı ile ilgilidir, ancak gasp sadece arazi ile sınırlı değildir, zulmen alınan her çeşit mal gasp sayılır.

Hadîsteki "**Bir karış**" ifâdesi azlıktan kinâyedir. Yani gasp, ne kadar küçük olursa olsun, büyük sorumluluk gerektirir.

**"Boynuna dolanır**" cümlesinin; gasp ettiği mal yedi kat yerin dibine kadar boynuna sarılır, bunun günahı boynuna dolanır, yerin dibine batırılır şeklinde farklı izahları yapılmıştır.

---

[1] **Buharî**, Bed'u'l-Halk, 2; Mezâlim, 13; **Müslim**, Müsâkât, 30/142.

Gasp eden insana bu muâmelenin mahşerde yapılması da, onu bütün mahlûkatın gözleri önünde rezil etmek ve teşhir etmek içindir.

**٦٢٠٩ــ** (خ م ــ **عروة بن الزبير** رضي الله عنهما) : « أن أرْوَى بنت **أُوَيْس** ادّعَتْ على سعيد بن زيد: أنه **أخذ شيئا من أرضها** ، **فخاصمته** إلى **مرْوان** بن **الحكم** ، فقال سعيد : أنا كنتُ آخذ من أرضها **شيئا** بعد الذي سمعتُ من رسول **الله** صلى الله **عليه** وسلم ؟! قال: وما سمعتَ منه؟ قال: سمعتُه **يقول** : مَن **أخذ شبرا من الأرض ظلما طُوّقه يوم القيامة إلى سبع أرضين** ، فقال له مرْوان : لا أسألك بينة بعد هذا ، **ثم** قال سعيد : **اللهم** إن كانت كاذبة **فأعْمِ بَصَرها** ، **واجعل** قبرها في **أرضها**، قال عروة : فما ماتت حتى ذهب **بصرها** ، فرأيتُها **عمياءَ** تَلْتَمِسُ الجُدُرَ ، **تقول**: أصابتني **دعوةُ** سعيد **بن زيد**، **ثم** بينما **هي تمشي** في أرضها مرتْ على حُفْرَة فيها ، فوقعتْ **فيها** فكانت قَبرَها ».

وفي رواية قال : « خاصمتْ أرْوَى سعيد بن زيد في حقّ – زعمتْ أنه انتقصه لها – إلى **مروان** ، **فقال** سعيد : **أنا** أنتقص **حقها** شيئا ؟ أشهد لَسمعتُ رسولَ الله صلى الله عليه وسلم يقول: **من أخذَ شبرا من الأرض ظلما** ، **فإنه يُطوَّقه يوم** القيامة **من سبع أرضين** ». أخرجه البخاري، ومسلم.

**6.209-** Urve b. Zübeyr'den rivâyet edilmiştir:

"Ervâ bint Üveys, Saîd b. Zeyd'in, arazisine tecâvüz ettiğini iddia ederek Mervân b. Hakem'e dava etmişti. Saîd;

"- Rasûlullah'ın (as.) sözünü işittikten sonra da ben onun arazisine tecâvüz ettim, öyle mi?!" dedi. Kendisine;

"- Peygamber'den ne duydun?" diye sorulunca, Saîd;

"- O'nun şöyle söylediğini duydum, dedi:

**"Kim haksız olarak bir araziden bir karış yer alırsa, kıyâmet günü o arazi yedi kat yerin dibine kadar o adamın boynuna dolanır."**

Bunun üzerine Mervân da;

"- Bundan sonra artık senden başka bir delil istemiyorum" dedi.

Sonra Saîd;

"Ey Allah'ım! Eğer bu kadın yalan söylüyorsa, onun gözünü kör et ve mezarını da kendi arazisine nasip et!" diye beddua etti.

Urve dedi ki:

"O kadın ölmeden kör olmuştu. Ben onu kör hâliyle duvarlara tutunarak dolaşırken gördüm. Kadın; *'Bana Saîd b. Zeyd'in bedduası dokundu'* diyordu. Sonra kadın kendi arazisinde dolaşırken bir kuyuya düştü ve o kuyu onun mezarı oldu."[2]

**RİVÂYETLER**

Diğer bir rivâyet şöyledir:

"Ervâ, bir hak meselesinde Saîd b. Zeyd'i (Medîne Valisi) Mervân'a şikâyet etmişti –bir rivâyette, Saîd'in, malına tecâvüz ettiğini iddia ediyordu-." Saîd dedi ki:

"- Ben mi onun hakkına tecâvüz etmişim?! Şehâdet ederim ki, Rasûlullah'ın (as.); **'Kim bir araziden haksız olarak bir karış kadar yer alırsa, kıyâmet günü o arazi yedi kat yerin dibine kadar o adamın boynuna dolanır'** dediğini işittim."

**İZAH**

**Saîd b. Zeyd**, sağlığında cennetle müjdelenmiş on sahâbeden biridir. Rivâyete göre **Saîd**, bu iddia üzerine derhal dava konusu olan yeri kadına bırakmış, sonra da yukarıda zikredilen şekilde beddua etmişti.

**٦٢١٠ـ (خ ـ عبد الله بن عمر رضي الله عنهما)** أَنْ رسولَ الله صلى الله عليه وسلم قال : «مَن **أخذ شبرا من الأرض بغير** حقّ خُسِفَ به يوم القيامة إِلى سبع أرضين ». أخرجه البخاري.

**6.210-** Abdullah b. Ömer'den rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (as.) şöyle dedi:

"Kim haksız olarak bir araziden bir karış yer alırsa, kıyâmet günü o adam yedi kat yerin dibine batırılır."[3]

---

[2] **Buharî**, Bed'u'l-Halk, 2; Mezâlim, 13; **Müslim**, Müsâkât, 30/137-40.

[3] **Buharî**, Bed'u'l-Halk, 2; Mezâlim, 13.

٦٢١١ــ (م ــ أبو هريرة رضي الله عنه) قال : قال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم :

« لا يأخذُ أحد شبرا من الأرض بغير الحق إلا طَوَّقه الله تعالى إلى سبع أرضين ». أخرجه مسلم.

**6.211-** Ebû Hureyre'den rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (as.) şöyle dedi:

**"Bir kimse haksız olarak bir karış yer alırsa, Yüce Allah mutlaka yedi kat yerin dibine kadar o araziyi o adamın boynuna dolar."**[4]

---

[4] **Müslim**, Müsâkât, 30/141.

## ***( غ ) "ğayın" harfi:***

الكتاب الخامس

في الغيبة والنميمة

5. KİTÂB: **GIYBET VE NEMÎME:6.212-6.222**

الكتاب الخامس

في الغيبة والنميمة

# 85- GIYBET VE NEMÎME

٦٢١٢ــ (د ت ــ أبو هريرة رضي الله عنه) أنْ رسولَ الله صلى الله عليه وسلم قال يوما : «أتدرون ما الغيبة ؟ قالوا : الله ورسوله أعلم، قال : ذكرُ أحدكم أخاه بما يكره ، فقال رجل: أرأيتَ إن كان في أخي ما أقول؟ قال: إن كان فيه ما تقول فقد اغتبته، وإن لم يكن فيه ما تقول فقد بهتّه».

أخرجه أبو داود والترمذي وأول حديثهما قال: «قيل : يا رسول الله ما الغيبة؟ قال : ذكرك أخاك بما يكره».

**6.212-** Ebû Hureyre'den rivâyet edildiğine göre Hz. Peygamber bir gün;

**"- Gıybet nedir, biliyor musunuz?"** diye sormuş, ashâb da;

"- En iyisini Allah ve Rasûlü bilir" demişler. Bunun üzerine Hz. Peygamber şöyle demiş:

**"- Gıybet, kardeşini hoşlanmayacağı bir şekilde anmandır."**

Cemâatten biri;

"- Şayet söylediğim şey, kardeşimde varsa ne dersiniz?" diye sorunca da;

**"- Söylediğin şey onda varsa gıybet etmiş olursun. Eğer söylediğin şey onda yoksa, ona iftirâ etmiş olursun"** buyurdu.[1]

**RİVÂYETLER**

Hadîsi **Ebû Davud** ve **Tirmizî** tahric ettiler. Onların rivâyetlerinde hadîsin baş tarafı şöyledir:

Hz. Peygamber'e;

"- Ey Allah'ın Rasûlü, gıybet nedir?" diye soruldu.

---

[1] **Ebû Davud**, Edeb, 40/4874; **Tirmizî**, Birr, 23/1934.

**"- Kardeşini hoşlanmayacağı bir şekilde anmandır"** buyurdu.

## İZAH

**Gıybet;** hadîste de ifâde edildiği üzere, bir insanın arkasından onun hoşlanmayacağı şekilde konuşmaktır, insanları çekiştirmektir.

**Nemîme** de; laf taşımak, insanların birbirleri hakkında söyledikleri şeyleri getirip götürmek ve böylece aralarının açılmasına sebep olmaktır.

Gıybet ve nemîme, özellikle sosyal hayat açısından son derece ciddi bir hastalık sebebidir. İnsanların şeref ve haysiyetlerini zedeleyen, kişiliklerini yaralayan bir illettir. Maalesef insanların da, kendilerini bu illetten tam anlamıyla kurtarmaları mümkün olmamaktadır. İşte insanlığın umumi bir hastalığı olması ve toplum hayatı açısından da son derece önemli olması sebebiyle, Kur'ân-ı Kerîm de bu konuya özel bir önem atfeder. **Hucurât** sûresinde şöyle buyurulur:

***"Ey iman edenler! Birbirinizi gıybet etmeyin! Sizden biri, ölü kardeşinin etini yemekten hoşlanır mı? İğrendiniz değil mi? Öyleyse Allah'tan korkun!.."***[2]

Bu sûredeki âyetler gurubunun sıralanması da ilginçtir. Önce bütün mü'minlerin kardeş olduğu belirtilmekte, sonra da bu kardeşliği bozan şeylere işaret edilmekte; kardeşliği bozan şeyler olarak **alay etmek, zanla konuşmak** ve **gıybet etmek** zikredilmekte ve sonra da bütün insanların bir erkekle bir dişiden yaratıldığı belirtilmektedir. Şüphesiz böyle bir tertip, maksadı en kapsamlı şekilde ifâde etmektedir.

Hz. Peygamber'in uzak durması emredilen kişiler arasında; ***"gammâz ve koğuculuk yapan"***[3] kişiler de zikredilir. Bir başka âyette de; ***"Yazıklar olsun insanları arkadan çekiştiren ve kaş göz işaretiyle ayıplayan kişilere!"***[4] buyurulur.

---

[2] Hucurât, 12.

[3] Kalem, 11.

[4] Hümeze, 1.

Gıybet etmek ve laf taşımak çok ciddi bir sosyal hastalık olmasına ve haram bir iş görülmesine rağmen, bazı hallerde insanların arkasından konuşmak da bir ihtiyaç ve zarûret haline gelebilmektedir. Bu durumda gıybet etmekte bir sakınca söz konusu değildir. Meselâ;

1- Zulme uğrayan birinin, hakkını aramak için zâlimin gıybetini yapmasında bir sakınca yoktur.

2- Masum insanları kötülerin kötülüklerinden korumak ve tedbir almalarını sağlamak amacıyla, onların kötü olduklarını haber vermek de câizdir.

3- İlmî açıdan insanların durumunu ve güvenilirliğini belirtmek amacıyla gıybetini yapmakta da beis yoktur.

Hâsılı meşrû bir maksada matûf olmak kaydıyla insanların gıybetini yapmakta bir sakınca yoktur. Ama söylenen sözün gerçeği aksettirmesi zorunluluğu daima vardır.

Hadîsin sonundaki "**iftira etmiş olursun**" cümlesi, bilinen anlamıyla iftira manasına gelmez, bir insanda olmayan bir şeyi ona nispet etmek anlamına gelir. Şüphesiz bu, gıybetten daha kötü ve daha ağır bir günahtır.

**٦٢١٣ـ** (ط ـ المطلب بن عبد الله بن حنطب **المخزومي**) قال : إن رجلا سأل رسولَ الله صلى الله عليه وسلم : « ما الغيبة ؟ فقال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم : **أن تذكر من المرءِ ما يكره أن يسمع**، قال : يا رسول الله: وإن كان حقا ؟ قال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم : **إذا قلت باطلا : فذلك البهتان** ». أخرجه الموطأ.

**6.213-** Muttalib b. Abdullah b. Hanteb el-Mahzûmî anlatıyor:

"Bir adam, Hz. Peygamber'e;

"- Gıybet nedir?" diye sordu.

"- **İnsanı, duymak istemediği bir şekilde anmandır"** buyurdu. Adam;

"- Söylediğim doğru ise, ey Allah'ın Rasûlü?" diye tekrar sordu. Bu sefer;

**"- Zaten doğru olmayan bir şey söylemişsen, bühtan olur"** dedi.[5]

٦٢١٤ــ (ت د ــ عائشة رضي الله عنها) قالت: قلتُ: «يا رسول الله حَسْبُكَ من صفيّةَ قِصَرها، قال : لقد قلت كلمة لو مُزِجَ [بها] البحر لَمَزَجَتْهُ. قالت : وحكيتُ له إنسانا ، فقال : ما أحبَّ أني حكيتُ إنسانا وأن لي كذا وكذا ». أخرجه الترمذي، وأبو داود.
وللترمذي مختصرا أيضا قالت : قال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم : « ما أُحِبُّ أني حكيتُ أحدا وأن لي كذا وكذا ».

**6.214-** Hz. Âişe anlatıyor:

Dedim ki:

"- Ey Allah'ın Rasûlü; Safiye'nin kısalığı sana yeter!"

**"- Öyle bir söz söyledin ki, şayet o söz denize karıştırılsaydı, denizin suyunu bozardı"** dedi.

Hz. Âişe şöyle devam eder:

Ben bir gün Hz. Peygamber'e bir insanın taklidini yapmıştım. Bana;

**"- Bana şunlar, şunlar verilse bile, ben bir insanın taklidini yapmayı sevmem"** dedi.[6]

**RİVÂYETLER**

Hadîsi **Tirmizî** ve **Ebû Davud** tahric etti.

**Tirmizî**'nin muhtasar bir rivâyeti de; **"Bana şunlar şunlar verilse bile, ben kimseyi taklit etmeyi sevmem"** şeklindedir.

**İZAH**

**Hz. Âişe** kıskançlığından dolayı, **Safiye**'yi kötülemek istiyor ve bu münasebetle onun boyunun kısalığından bahsediyor. Hz. Peygamber de söylediği sözün kötülüğünü bir teşbihle anlatıyor.

---

[5] **Muvatta**, Kelâm, 4/10.

[6] **Tirmizî**, ; Sıfatu'l-Kıyâme, ; **Ebû Davud**, Edeb, 40/4875.

Suya atılan pisliğin suyu bulandırdığı gibi, bu türlü sözlerin de sosyal hayatı bulandıracağı ikazını yapıyor.

İkinci kısımda da insanların taklidini yapmanın onları gücendireceğini ve hiçbir menfâat karşılığında insanları gücendirecek şekilde taklidini yapmayı sevmediğini söylüyor.

Hiç şüphe yok ki bu ikazlar, insanlar arasındaki ülfet ve muhabbeti güçlendirmek ve canlı tutmak amacını taşımaktadır. Bu da toplum hayatının âhenkli, huzurlu olmasını ve insanların dayanışma hâlinde olmalarını sağlayacaktır.

**٦٢١٥ـ (د ـ أنس بن مالك** رضي الله عنه) أنَّ رسولَ الله صلى الله عليه وسلم قال : «**لما عُرِجَ بِي مررتُ بقوم لهم أظفَار من نُحاس يَخمِشُون بها وجوهَهم [وصُدورَهم] فقلت: مَن هؤلاءِ يا جبريل؟ قال : هؤلاء الذين ياكلون لحومَ الناس، ويقعون في أعراضهم**». أخرجه أبو داود.

**6.215-** Enes b. Mâlik'den rivâyet edildiğine göre Hz. Peygamber bir gün;

**"Miraca çıktığımda bir takım insanlarla karşılaştım; onların bakırdan tırnakları vardı ve tırnaklarıyla yüzlerini ve göğüslerini tırmalıyorlardı.**

**"- Kim bunlar, ya Cibrîl?"** dedim.

**"- Bunlar, insanların etlerini yiyen ve ırzlarına ta'n edenlerdi"** dedi.[7]

## İZAH

**"İnsanların etlerin yiyen"** cümlesi ile gıybet edenler kastedilmiştir. Nitekim âyette de gıybet edenler için "**ölü kardeşini etini yemek**" ifâdesi kullanılmıştır.

Yüzlerini ve göğüslerini bakır tırnaklarla tırmalamaları, yaptıkları gıybetin cezasıdır. Nasıl ki onlar, başkalarının yüzlerini

---

[7] **Ebû Davud**, Edeb, 40/4878-79.

kızarttılar ve içlerine sıkıntı verdilerse, âhirette kendileri de aynı sıkıntıyı göreceklerdir.

**٦٢١٦ــ (د ــ المستورد بن شداد)** أنَّ رسولَ الله صلى الله عليه وسلم قال : « **مَنْ اكل برجلٍ مسلمٍ أُكْلَةً ، فإن الله يطعمه مثلَها من جهنم ، و مَنْ كُسِيَ ثوبًا برجل مسلم ، فإن الله يكسوها مثلَها من جهنم ، ومَنْ قام برجل مقامِ سُمْعَةٍ ورياءٍ ، فإن الله يقومِ به مقامِ سُمْعَة ورياءٍ يوم القيامة** ». أخرجه أبو داود.

**6.216-** el-Müstevrid b. Şeddâd'dan rivâyet edildiğine göre Hz. Peygamber şöyle dedi:

**"Kim bir Müslüman'ın** (düşmanları yanında gıybetini yaparak) **bir lokma yemek yerse, muhakkak ki Allah da ona cehennemden onun benzerini yedirecektir. Bir Müslüman'a** (ihânet etmesi sebebiyle) **kime bir elbise giydirilirse, muhakkak ki Allah da ona cehennemden onun benzerini giydirecektir. Kim bir insan vesilesiyle** (çıkar sağlamak amacıyla) **kendini riyâ ve gösteriş makamına oturtursa, muhakkak ki Allah da kıyâmet gününde onu riyâ ve gösteriş makamına oturtacaktır."**[8]

**İZAH**

**"Bir lokma yerse"** cümlesinde ifâde edilmek istenen husus, bir insanın düşmanları yanında gıybetini yaparak, aleyhinde konuşarak menfâat sağlamaktır.

**"Bir elbise giydirilirse"** cümlesi de hemen hemen aynı manaya gelir. Bir insan hakkında düşmanları yanında hoş olmayan şeyler söylemek ve bunu da menfâat sâikıyla yapmaktır.

"**Bir insanı riyâ ve gösteriş makamına oturtursa**" cümlesi ise, ***"bi raculin"*** kelimesindeki ***"bi"*** harfinin ta'diye veya sebebiyet manasına gelebileceğinden hareketle iki şekilde anlaşılmıştır. ***"Bi"*** harf-i cerrinin ta'diye manasına geldiği düşünülürse, cümleye şöyle mana verilir:

---

[8] **Ebû Davud**, Edeb, 40/4881.

Bir insan bir başkasını müttakî, fâzıl ve sâlih biri olduğunu söyleyerek onu meşhur eder, kendisini riyâ ve gösteriş makamına oturtarak herkese onun bu yüzünü gösterir. Onu bu vasıflarla meşhur etmeyi de, kendi menfâatine vesile kılar. İşte Allah da, onun yalancılığını herkese göstermek için kıyâmet günü kendisini riyâ ve gösteriş sandalyesine oturtur ve nasıl yalancı biri olduğunu herkese gösterir. Burada insan, başkasını riyâ ve gösteriş makamına oturtmakta ve lâyık olmadığı halde onu sâlih biri gibi göstererek çıkar sağlamaya çalışmaktadır.

*"Bi"* harfinin sebebiyet manasına geldiği düşünüldüğünde de şöyle mana verilebilir:

İnsan kendini dürüst ve muttakî biri göstermek suretiyle, zengin ve mevki sahibi biri nezdinde itibar kazanır ve bu vasıta ile de mal ve makam elde ederse, Allah da onu kıyâmet günü mürâîler mevkiine oturtur ve kendisini rezil eder. Burada da insan kendisini riyâ ve gösteriş makamına oturtmakta ve bu yolla başkaları nezdinde çıkar sağlamaya çalışmaktadır. Netice itibariyle bu iki mana birbirinden çok da farklı değildir. Bununla birlikte bu ikinci mana daha uygun gözükmektedir.

**Münzirî**, bu hadîsin senedinde yer alan **Bakıyye b. el-Velid** ve **Abdurrahman b. Sâbit b. Sevbân**'ın zayıf olduklarına dikkat çekmekte, hadîsin zayıf olduğunu söylemektedir.

٦٢١٧ ـ (د ـ سعيد بن زيد رضي الله عنه) أنّ رسول الله صلى الله عليه وسلم قال :
« إن من أرْبَى الرِّبا : الاستطالةُ في عِرْضِ المسلم بغير حق ». أخرجه أبو داود.

**6.217-** Saîd b. Zeyd'den rivâyet edildiğine göre Hz. Peygamber şöyle dedi:

**"Ribânın en kötüsü, haksız yere bir Müslüman'ın ırzına dil uzatmaktır."**[9]

---

[9] **Ebû Davud**, Edeb, 40/4876.

## İZAH

Burada kastedilen şey, gıybettir. Çünkü başkalarının ırzına ve manevî şahsiyetine dil uzatmak, öncelikle gıybetle olur. Bunun ribâya benzetilmesi ve ondan daha kötü bir günah olduğuna işaret edilmesi, gıybetin büyük vebâlini ve ondan şiddetle sakınmak gerektiğini göstermektedir.

٦٢١٨ــ (د ــ معاذ بن أنس الجهني رضي الله عنه) أنَّ رسولَ الله صلى الله عليه وسلم قال: «مَن حَمَى مؤمنا من منافق بعث الله مَلَكاً يحمي لحمه يومَ القيامة من نار جهنم، ومَن رمى مؤمنا بشيء يُريد شَيْنَه به: حُبِس يوم القيامة على جِسْرٍ من جسور جهنم، حتى يخرج مما قال». أخرجه أبو داود.

**6.218-** Muâz b. Enes el-Cühenî'den rivâyet edildiğine göre Hz. Peygamber şöyle dedi:

**"Kim bir mü'mini bir münâfığın** (gıybetinden) **korursa, Allah da kıyâmet günü onun vücudunu cehennemden koruyacak bir melek gönderir. Kim de bir mü'mini kötülemek amacıyla kendisine bir ayıp isnâd ederse, kıyâmet günü söylediklerinden kurtuluncaya kadar cehennem köprülerinden birinde hapsedilir."**[10]

## İZAH

Hadîsin ilk bölümü, Müslümanları münâfıkların kötülemelerinden korumak gerektiğini âmirdir. Şüphesiz ki bu koruma, gerçekleri görmemek veya gerçekleri ters yüz etmek anlamına gelmez. Ama Müslümanların alay konusu edilmesine de sessiz kalınamaz.

**"Söylediklerinden kurtuluncaya kadar"** cümlesi; bu günahından temizleninceye kadar demektir. Günahından temizlenmek de ya iftirâ attığı insanı râzı etmekle, ya şefâat yoluyla, yahut da günahı ölçüsünde azap çekmekle mümkün olur.

Bu hadîsin râvîlerinden **Sehl b. Muâz**, zayıf biridir.

---

[10] **Ebû Davud**, Edeb, 41/4883.

**٦٢١٩ـ (ت ـ جابر بن عبد الله** ، **وأبو هريرة** رضي الله عنهما) قالا: قال رسولُ الله **صلى الله** عليه وسلم: «**لا غِيبَةَ لفاسق ولا مُجاهر وكلُّ أمتي معافى إلا المجاهرون**».

**أخرجه** الترمذي.

**6.219-** Câbir b. Abdullah ve Ebû Hureyre'den rivâyet edildiğine göre Hz. Peygamber şöyle demiş:

**"Fasıkın ve açıktan günah işleyen insanın gıybeti olmaz. Açıktan günah işleyenler müstesnâ, bütün ümmetim affa lâyıktır."**[11]

**İZAH**

Hadîsin, **"Fasıkın ve açıktan günah işleyen insanın gıybeti olmaz"** şeklindeki ilk cümlesi **Kütüb-ü Sitte'**de yoktur. Bunu **Taberî** ve **Beyhakî** rivâyet etmişlerdir. **Heysemî,** ***Mecmau'z-Zevâid'***de, bu hadîsin râvîsi **Alâ' b. Bişr'**in zayıf olduğunu kaydeder. **Hâkim** de bu rivâyetin sahih olmadığını ve ona güvenilemeyeceğini söyler. **Dârekutnî** ve **Hatîb Bağdâdî** bâtıl olduğunu, **İbn Adîy** de **Ahmed b. Hanbel'**den naklen münker olduğunu belirtirler.[12]

İkinci cümlesi ise **Buharî** ve **Müslim'**de rivâyet edilmiştir.

Hadîsin ilk cümlesinin sıhhati sâbit değil ise de, manen doğru bulunmuştur. Gerekçesi de insanları kötülerin şerrinden korumaktır. Fâsıklar ve açıktan günah işlemekten çekinmeyen insanların bu durumları herkese bildirilirse, onların yapabilecekleri kötülüklere karşı herkes tedbir alır. Burada insanları kötülerin kötülüklerinden koruma amacı vardır. Bu itibarla böylelerinin gıybetini yapmak câizdir.

Şüphesiz ki herkes günah işler. Ama samimî mü'minler, işledikleri günahtan utanır, rahatsız olur ve bunun bilinmesinden sıkılırlar. Bu duygu, bir nedâmet ifâdesidir ve mü'minin Allah'tan

---

[11] Müellif hadîsin **Tirmizî'**de olduğunu işaret etmesine karşılık orada bulunamamıştır. Hadîsin ikinci kısmı **Buharî**, Edeb, 60; **Müslim**, Zühd, 8/52'dedir.

[12] Bkz., **Câmiu'l-Usûl**, VIII, 450, muhakkıkın notu.

utandığını, korktuğunu da göstermektedir. Bu davranışının bir suç olduğunu anladığını ifâde etmektedir.

Açıktan günah işlemek ise, pervasızlıktır utanmazlıktır. Hiç kimseden sıkılmamaktır. Yaptığı kötülükle övünmektir. Bir anlamda Allah'a meydan okumaktır, O'nun yasaklarını hiç takmadığını göstermektir. Allah'ı ve Peygamber'ini hafife almaktır. Şüphesiz ki bu tutum, büyük bir sorumsuzluktur. Nitekim izahına çalıştığımız hadîste Hz. Peygamber, böylelerinin affa lâyık olmadığını söylemektedir.

**٦٢٢٠**ـ (خ م ت د ـ حذيفة بن اليمان رضي الله عنه) قال : سمعتُ النبيَّ صلى الله عليه وسلم يقول: « **لا يدخل الجنة قتّات** ». أخرجه البخاري، ومسلم. ولمسلم مثله ، وقال : « **نمّام** » ، وأخرج أبو داود الأولى.

وفي رواية الترمذي قال : « قيل لحذيفة : إن رجلا يرفعُ الحديث - وفي رواية : يَنْمي الحديث إلى الأمير - فقال له حذيفة : سمعتُ النبيَّ صلى الله عليه وسلم يقول: **لا يدخل الجنة قتّات**».

**6.220-** Huzeyfe b. el-Yemân'dan rivâyet edilmiştir:
Hz. Peygamber'in şöyle söylediğini duydum:
**"Koğucu cennete giremez!"**[13]

**RİVÂYETLER**

Bunu **Buharî** ve **Müslim** tahric etti.

**Müslim**'in başka bir rivâyetinde *"kattât"* kelimesi yerine *"nemmâm"* sözcüğü kullanılır.

**Ebû Davud** da ilk rivâyeti tahric etti.

**Tirmizî**'nin rivâyeti ise şöyledir:
"Huzeyfe'ye;
"- Bir adam, Emîr'e söz taşıyor" denince, Huzeyfe;

---

[13] **Buharî**, Edeb, 50; **Müslim**, İman, 45/169; **Ebû Davud**, Edeb, 38/4771; **Tirmizî**, Birr, 79/2026.

"- Hz. Peygamber'in **'Koğucu cennete giremez'** dediğini duydum" karşılığını verdi.

**İZAH**

Daha önce belirtildiği üzere **"Nemîme"**, insanlar arasında laf taşımaktır. **"Nemmâm"** da, laf taşıyan insan anlamına gelir. Bu hadîste kullanılan "**Kattât**" kelimesi de aynı manaya gelir. Türkçe'de buna daha çok "**koğucu**" diye karşılık verilmiştir. **Koğucu** da, insanların sözlerine kulak kabartan ve sonra da dinlediği bu sözü başkalarına nakleden insandır. Bundan maksat da, insanların arasını bozmaktır.

"**Cennete giremez**" ifâdesi, hiç cennete giremeyecek anlamına gelmez. Çünkü laf taşımak, insanı cennetten ebediyen mahrum edecek bir günah değildir. Zaten şirk dışında hiçbir günah insanı cennetten ebediyen mahrum etmez. Binâenaleyh bu cümle, ya işlenen günahın büyüklüğünü göstermek anlamında bir tehdit ifâdesidir, yahut hesapsız cennete giremez, veyahut da ilk girenlerle birlikte cennete giremez demektir.

**٦٢٢١ـ (م ـ عبد الله بن مسعود** رضي الله عنه) قال : إن محمدا **صلى** الله عليه وسلم قال: «**ألا أُنبِّئكم ما العَضْهُ ؟ هي النَّميمَةُ : القَالَةُ بين الناس**». أخرجه مسلم.

**6.221-** Abdullah b. Mes'ûd'dan rivâyet edilmiştir:

Muhammed'in (as.) şöyle dediğini duydum:

**"- Siz aslı olmayan şeyin ne olduğunu haber vereyim mi? O, insanlar arasında çok yaygın olan nemîmedir."**[14]

**İZAH**

"**Aslı olmayan şey**" diye tercüme ettiğimiz "***adh***" kelimesi; yalan, iftirâ, koğuculuk gibi manalara gelir. Genel manalı bir kelimedir. İşte hadîsimiz, insanlar arasında laf taşımanın, yalan ve

---

[14] **Müslim**, Birr, 28/102.

iftirâ gibi meşrû olmayan her şeyi ifâde ettiğini, ama hiç güzel bir tarafının bulunmadığını haber vermektedir.

٦٢٢٢ــ (ت د ــ عبد الله بن مسعود رضي الله عنه) قال: قال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم: «لا يُبَلِّغني أحد عن أحد من أصحابي شيئا، فإني أُحبُّ أن أخرجَ إليهم وأنا سليمُ الصدر».

قال عبد الله: فأُتيَ رسولُ الله صلى الله عليه وسلم بمال، فقسمه النبيُّ صلى الله عليه وسلم فانتهيتُ إلى رجلين جالسين، وهما يقولان: والله، ما أراد محمد بقسمته التي قسمها وجه الله، ولا الدَّارَ الآخرة، فتثبَّتُّ حتى سمعتُها، فأتيتُ رسولَ الله صلى الله عليه وسلم فأخبرتُه، فاحمَرَّ وجهُه، فقال: دَعْني عنك، فقد أُوذي موسى بأكثر من هذا فصَبَر.

وفي رواية قال: قال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم: «لا يبلِّغني أحد عن أحد شيئا».

أخرجه الترمذي، وأخرج أبو داود من أوله طرفا إلى قوله: «سليم الصدر»، وقد تقدَّم في غزوة حنين للبخاري، ومسلم، عن ابن مسعود هذا المعنى بزيادة ذكر قسمة غنائم حنين.

**6.222-** Abdullah b. Mes'ûd'dan rivâyet edildiğine göre Hz. Peygamber şöyle dedi:

**"Hiç kimse bana, ashâbım hakkında laf getirmesin! Zira ben, ashâbımın yanına, içimde** (menfi) **hiçbir duygu olmadan çıkmak istiyorum."**

Abdullah dedi ki:

"Hz. Peygamber'e bir miktar mal getirilmişti. Rasûlullah (as.) onu taksim etti. Ben, orada oturmakta olan iki adamın yanına vardığımda, onlar şöyle konuşuyorlardı:

"- Vallahi Muhammed, yaptığı bu taksimde ne Allah rızâsını ve ne de âhiret hayatını gözetti!"

Ben bu sözleri tam olarak işitinceye kadar bekledim, hemen Hz. Peygamber'e gidip anlattım. Rasûlullah'ın (as.) yüzü kızardı ve;

**"- Bırak beni! Musa'ya bundan daha çok eziyet edilmiş, ama o sabretmişti"** dedi.[15]

RİVÂYETLER

Bir rivâyette Rasûlullah (as.); **"Hiç kimse bana, kimseden bir şey getirmesin!"** dedi.

Hadîsi **Tirmizî** tahric etti.

**Ebû Davud** da, **"...ashâbımın yanına, içimde** (menfi) **hiçbir duygu olmadan çıkmak istiyorum"** şeklindeki ilk cümleyi tahric etti.

Huneyn gazasından bahsederken, **Buharî** ve **Müslim**'in Abdullah b. Mes'ûd'dan rivâyet ettikleri bu manada, ama Huneyn ganimetlerinin taksimi konusunu da içine alan bir hadîs geçmişti.[16]

---

[15] **Tirmizî**, Menâkıb, 64/3896; **Ebû Davud**, Edeb, 33/4860.

[16] Bkz., hadis no; 6150.

## *( غ ) "ğayın" harfi:*

الكتاب السادس

في الغنَاءِ والّلهْو

6. KİTÂB: **MÜZİK VE EĞLENCE:6.223-6.226**

## الكتاب السادس
## في الغناء واللهو

# 86- MÜZİK VE EĞLENCE

**٦٢٢٣ـ** (خ م س ـ **عائشة** رضي الله عنها) قالت : « **دخل عليّ رسولُ الله صلى الله عليه وسلم وعندي جاريتان تُغنّيان بغناء بُعاث ، فاضطجع على الفراش، وحوَّل وجهه ، ودخل أبو بكر فانتهرني ، وقال: مِزْمَارَةُ الشيطان عند النبيِّ صلى الله عليه وسلم ؟ فأقبل عليه رسولُ الله - صلى الله عليه وسلم فقال : دَعهما، فلما غَفَل غَمَزْتُهما فخرجتا ، وكان يومَ عيد ، يلعبُ السُّودان بالدَّرَق والحِرَاب، فإما سألتُ رسولَ الله صلى الله عليه وسلم ، وإما قال : تَشتهين تنظرين ؟ قلتُ : نعم ، فأقامني وراءه ، خَدِّي على خَدِّه، وهو يقول : دُونَكم يا بني أَرْفِدَةَ ، حتى إذا مَلِلْتُ قال : حَسْبُكِ ؟ قلتُ : نعم، قال : فاذهبي».**

وفي رواية قالت : « **دَخل عليَّ أبو بكر وعندي جاريتان من جواري الأنصار تُغنّيان بما تَقَاوَلَتْ به الأنصار يوم بُعَاث ، قالت: ولَيْسَتا بمُغَنِّيَتين، فقال أبو بكر: أبِمَزْمُور الشيطان في بَيْتِ رسولِ الله صلى الله عليه وسلم ؟ وذلك يومَ عيد ، فقال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم : إنَّ لكل قوم عيدا ، وهذا عيدُنا».**

وفي أخرى : « **أن أبا بكر دخل عليها ، والنبيُّ صلى الله عليه وسلم عندها يومَ فِطْر ، أو أضحى، وعندها قَيْنَتان تُغنّيان بما تَقَاذَفَتْ به الأنصارُ يوم بُعاث ، فقال أبو بكر: مزمار الشيطان؟ - مرتين - فقال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم: يا أبا بكر، إنَّ لكل قوم عيدا ، وإن عيدنا هذا اليوم».**

وفي أخرى : « أن أبا بكر دخل عليها ، وعندها جاريتان في أيام مِنى تُدَفِّفان وتضربان، والنبيُّ صلى الله عليه وسلم مُتَغَشٍّ بثوبه ، فانتهرهما أبو بكر ، فكشف النبيُّ صلى الله عليه وسلم عن وجهه فقال: **دَعْهما يا أبا بكر فإنها أيام عيد، وتلك الأيامُ أيامُ مِنى** وقالت عائشة:

رأيتُ النبيَّ صلى الله عليه وسلم يَستُرني وأنا أنظر إلى الحبشة وهم يلعبون في المسجد فزجرهم عمر فقال النبيُّ صلى الله عليه وسلم: **أمْنا يا بني أرْفِدَةَ** - يعني من الأمن».

وفي رواية نحوه ، وفيه : « **تغنّيان** وتضربان » ، **وفيه** : « **وأنا جارية** ، فاقْدروا قدْرَ الجارية العَرِبَة الحديثة السِّنّ ». أخرجه البخاري ، ومسلم. وأخرج النسائي نحو الرواية التي فيها ذكرُ أيام مِنى ، إلى قوله : «وهي أيامِ منى». وزاد « ورسولُ الله صلى الله عليه وسلم بالمدينة».

وله في أخرى : قالت: « دخلَ رسولُ الله صلى الله عليه وسلم عليها وعندها جاريتان تضربان بدُفّين فانْتَهرهُما أبو بكر فقال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم : **دَعْهُنّ ، فإن لكل قوم عيدا**».

**6.223-** Hz. Âişe anlatıyor:

"Rasûlullah (as.) odama geldi, o sırada yanımda iki câriye vardı, Buâs şarkıları söylüyorlardı. Hz. Peygamber divana uzandı ve yüzünü çevirdi. Sonra (babam) Ebû Bekir geldi ve beni azarladı;

"- Peygamber'in yanında şeytan çalgıları öyle mi?" diye çıkıştı.

Bunun üzerine Hz. Peygamber ona döndü ve;

**"- Rahat bırak onları!"** buyurdu.

Hz. Peygamber'in dalgın olduğu bir anda, ben câriyelere işaret ettim ve onlar da dışarı çıktılar.

O gün bayramdı ve siyahiler kılıç-kalkan oyunu oynuyorlardı. Onları seyretmeyi ya Hz. Peygamber'den ben istedim, ya da O bana;

**"- Seyretmek ister misin?"** diye sordu. Ben de;

"- Evet" dedim. Beni arkasına oturttu, yanağım O'nun yanağına değiyordu.

**"- Ha gayret, ey Erfide oğulları!"** diyerek onları teşvik ediyordu. Sonra ben sıkılınca;

**"- Yeter mi?"** diye sordu.

"- Evet" dedim.

**"- Öyleyse git!"** buyurdu.[1]

**RİVÂYETLER**

Diğer bir rivâyette Hz. Âişe şöyle dedi:

"Ebû Bekir odama geldi, o sırada yanımda Ensâr'dan iki kız vardı ve onlar Buâs harbinde Ensâr'ın söylediği şarkıları terennüm ediyorlardı. Aslında bu kızlar, şarkıcı değildiler. Ebû Bekir;

"- Allah Rasûlü'nün evinde şeytan çalgıları mı?" diye çıkıştı. O gün bayramdı, Hz. Peygamber;

**"- Her milletin bir bayramı vardır, bu da bizim bayramımızdır"** buyurdu.

Başka bir rivâyete göre de; "Ramazan veya Kurban bayramında Hz. Ebû Bekir, Hz. Âişe'nin evine gitti, o sırada Rasûlullah (as.) da orada idi. Âişe'nin yanında iki de şarkıcı kadın vardı ve onlar Buâs günü Ensâr'ın söylediği şarkıları söylüyorlardı. Ebû Bekir iki defa;

"- Şeytan çalgıları mı?" diye söylendi. Rasûlullah (as.) ona;

**"- Ya Ebâ Bekir! Her milletin bir bayramı vardır, bizim bayramımız da bu gündür"** dedi.

Bir başka rivâyete göre ise; "Hz. Ebû Bekir, Mina günlerinde Hz. Âişe'nin yanına gitmişti. O sırada Âişe'nin yanında iki câriye vardı, def çalıp şarkı söylüyorlardı. Hz. Peygamber de elbisesine bürünmüştü. Ebû Bekir câriyeleri azarlayınca, Hz. Peygamber yüzünü açtı ve;

**"- Rahat bırak onları, ya Ebû Bekir! Zira bu günler, bayram günleridir"** dedi. O gün, Mina günleri idi.

Hz. Âişe şöyle anlatır:

"Ben, mescidde oynayan Habeşlileri seyrederken Rasûlullah'ın (as.) beni örttüğünü görmüşümdür. Ömer onları azarlamıştı da Hz. Peygamber, onlara;

**"- Korkmayın, ey Erfide oğulları!"** demişti.

---

[1] **Buharî,** Îdeyn, 2, 3, 25; Cihâd, 81; Menâkıb, 15; Menâkıbu'l-Ensâr, 46; Nikâh, 82, 114; **Müslim,** Îdeyn, 4/16-21; **Nesaî,** Îdeyn, 35-36.

Buna benzer başka bir rivâyette, *"O iki câriyenin def çalıp şarkı söyledikleri"* belirtilir. Ayrıca oynayan Habeşlileri seyreden Hz. Âişe'nin, (onları ne kadar uzun süre seyrettiğini belirtmek için de); *"Ben henüz genç bir kızdım. Siz oyunu seven genç yaştaki bir kızın bu şeyleri ne kadar arzu edeceğini takdir edin!"* dediği kaydedilir.

Bunları **Buharî** ve **Müslim** tahric ettiler.

**Nesaî**'nin rivâyeti, "Mina günleri" zikredilen rivâyet gibidir. Yalnız bu rivâyet, Rasûlullah'ın (as.) Hz. Ebû Bekr'e söylediği sözde biter. Ayrıca burada "Rasûlullah (as.) da Medîne'de idi" ifâdesi de vardır.

**Nesaî**'nin diğer bir rivâyetinde de; "Rasûlullah (as.) Hz. Âişe'nin evine gitti, o sırada iki câriye def çalıp şarkı söylüyorlardı. Ebû Bekir onları azarladı, Hz. Peygamber de;

**"- Bırak onları, çünkü her milletin bir bayramı vardır"** dedi.

## İZAH

Eğlence denince şüphesiz ilk akla gelen şey, müziktir. Müzik ve eğlence de, insanın en güçlü talepleri arasında yer alır. Normalde her insan bir nebze dahi olsa, mizaha, müzik ve eğlenceye ihtiyaç duyar. Bu, adeta insanın hamurunda ve yaratılışında mevcut bir taleptir. Hz. Peygamber'in de bu konuda bazı tavsiyeleri vardır. Bu bölümde bu konu ile ilgili olarak ikisi müspet, ikisi de menfi anlamda olmak üzere dört hadîs görülecektir.

İzahına çalıştığımız hadîste, bayram eğlencesine karşı Hz. Peygamber'in gösterdiği tolerans açıkça görülmektedir. Rasûlullah (as.) **Hz. Ebû Bekir**'in tepkisine de müdahale etmiştir. Hatta bu hadîsin bir rivâyetinde, Habeşlilerin mescidde oynadıkları belirtilmektedir.

**Hayber** seferine giderken **Âmir b. el-Ekvâ'**ın, kafileyi nağmeli şiirlerle sevk ettiğini öğrenen Rasûlullah'ın (as.); **"Allah ona merhamet buyursun!"** şeklinde duâ ettiği[2], **Hz. Ömer**'in evde şarkı

---

[2] **Buharî**, Meğâzî, 38.

mırıldandığı[3], **Üsâme b. Zeyd**'in mescidde bacak bacak üstüne atarak bir taraftan şarkı mırıldandığı ve diğer taraftan da bacağını sallayarak tempo tuttuğu[4], **Abdullah b. Zübeyr**'in; **"Muhâcirlerden terennüm etmeyeni görmedim"**[5] dediği rivâyet edilir.

Mutlak manada eğlence ve şarkı ile ilgili bu rivâyetlerin dışında, özellikle düğün eğlencesi konusunda daha detaylı rivâyetler vardır. Bundan sonra gelecek olan hadîste görüleceği üzere Hz. Peygamber **Rubeyyi' bint Muavviz**'in düğün eğlencesine bizzat katılmış, hatta gelinin yatağına oturmuş ve def çalıp şarkı söyleyen kızları dinlemişti. Kızlar, **"Aramızda yarın ne olacağını bilen Peygamber vardır"** şeklindeki bir mısraı terennüm ettiklerinde ise hemen müdahale etmiş ve; **"Demin söylediklerinizden söyleyin!"** buyurmuştu. Anlaşılacağı üzere burada müdahale şarkıya değil, sözün anlamına idi. Çünkü yarın ne olacağını sadece Allah bilir, Peygamber dahil hiç kimsenin gaybı bilmesi söz konusu değildir.

**Buharî**'de rivâyet edilen bir hadîse göre; Hz. Peygamber düğünden gelen kadınları ve çocukları görünce hemen ayağa kalkmış ve; **"Allah biliyor ki siz bana insanların en sevgili olanısınız"** demişti.[6]

**Hz. Âişe, Es'ad b. Zürâre**'nin yetim kızı **Fâriğa**'yı Ensâr'dan biri ile evlendirirken, Hz. Peygamber kendisine; **"Ensâr eğlenceyi sever, yanınızda eğlenecek birileri bulunsun!"** demişti.[7] Hadîsin başka bir rivâyetine göre de; **"Şarkı söyleyecek birini gönderdin mi?"** demişti.[8]

Hemen hemen bütün hadîs kitaplarında düğünlerde def çalıp eğlenmek ile ilgili müstakil bâblar bulunmaktadır. Bazı İslâm hukukçularına göre başka zamanlarda haram telakki edilen eğlence çeşitleri, düğünlere mahsus olmak üzere mübahtır. Düğünlerin sessiz

---

[3] **Neylu'l-Evtâr**, II, 110.

[4] **Abdurrezzâk**, *Musannaf*, XI, 5.

[5] **Abdurrezzâk**, *Musannaf*, XI, 5.

[6] **Buharî**, Nikâh, 76.

[7] **Buharî**, Nikâh, 64.

[8] Bkz., **İbn Mâce**, Nikâh, 21; **Neylu'l-Evtâr**, VI, 212..

yapılmaması, mutlaka def çalıp şarkı söylenmesi gerektiği ısrarla vurgulanır.[9] **Hz. Ömer**'in bir şarkı veya def sesi duyduğunda, **"Nedir bu?"** diye sorduğu, **"Düğün veya sünnet"** olduğu söylenince de hiç müdahalede bulunmadığı rivâyet edilir.[10]

**Âmir b. Sa'd**'ın anlattığına göre; sahâbeden **Kuraza b. Kâ'b** ve **Ebû Mes'ûd el-Ensârî** ile birlikte bir düğüne katılmış, câriyeler şarkı söylemeye başlayınca;

**"- Sizler Rasûlullah'ın (as.) iki sahâbesisiniz, Bedir ehlindensiniz; huzurunuzda bu işler yapılıyor ve siz sesinizi çıkarmıyorsunuz?!"** diye sitem edilmiş, onlar da;

**"- İstersen otur, bizimle birlikte dinle! İstemezsen de çık git! Bize düğünlerde eğlenmek konusunda ruhsat verilmiştir"** karşılığını vermişlerdi.[11]

Özellikle düğünlerde def vb. çalgılar çalmak ile makamla şarkılar söylemenin câiz olduğu konusunda ulema arasında hemen hemen ittifak vardır. Başka zamanlarda ise kadınların ve çocukların âile içinde çalıp eğlenmelerini **Ebû Yusuf** câiz görür.[12]

Müzik dinlemek konusunda ise, bu bölümdeki iki hadîs bunun câiz olduğunu ve hatta bizzat Hz. Peygamber'in de dinlediğini göstermektedir. Başka bir rivâyette siyahî bir câriyenin Hz. Peygamber'in yanında def çalıp şarkı söylediği, bu sırada **Ebû Bekir, Osman** ve **Ali**'nin de oraya geldiği, bu esnada kadının şarkısına devam ettiği, ama **Hz. Ömer** gelince kadının derhal sesini kestiği de kaydedilir.[13]

**Nevevî** Hz. Peygamber'in; **"Bu bizim bayramımızdır"** sözünü, neşe ve sevinç günlerinde def çalıp eğlenmenin mubahlığına delil sayar.[14]

---

[9] Bkz., **Nesaî**, Nikâh, 72, 80; **Tirmizî**, Nikâh, 6/1088; **Kenzu'l-Ummâl**, XVI, 300; **Neylu'l-Evtâr**, VI, 211-12.

[10] Bkz., **Abdurrezzâk**, *Musannaf*, XI, 5; **Metâlibu'l-Âliye**, II, 53.

[11] **Nesaî**, Nikâh, 80; **Metâlibu'l-Âliye**, II, 54.

[12] Bkz., **Tecrid Tercemesi**, XI, 302.

[13] **Neylu'l-Evtâr**, IV, 71; VIII, 109.

[14] Bkz., **Neylu'l-Evtâr**, IV, 72.

6225 numaralı hadîste **İbn Ömer**'in müziğe karşı kulağını tıkadığı belirtilmektedir, ama yine **İbn Ömer** ve **Abdullah b. Cafer**'in muğanniyeyi dinledikleri ve "**bunda beis yoktur**" dedikleri de rivâyet edilir.[15]

Hâsılı müziği câiz görenler, ne kitapta, ne sahîh sünnette ve ne de sâlih kıyasta, âlet eşliğinde icrâ edilen müziği dinlemenin haram olduğunu gösteren sağlam bir delilin olmadığını ileri sürerler.[16]

**Kettânî**, **Terâtibu'l-İdâriye**'de müziğe oldukça geniş bir yer ayırmış, câiz olduğunu gösteren delilleri sıralamış, bu konuda yazılan islâmî kaynakları zikretmiş ve **Hz. Ömer, Hz. Osman, Abdurrahman b. Avf, Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh, Sa'd b. Ebî Vakkas, Abdullah b. Zübeyr** ve **Bilâl** gibi bir çok meşhur sahabînin de müzik dinlediğini kaydetmiştir.[17]

Bu konuda **İhyâ**'sında epeyce bir yer ayıran **Gazâlî** de şu değerlendirmeyi yapar:

**"1- Şehvet hisleriyle dolu gençler için yalnızca bu duyguyu tahrik eden müzik haramdır.**

**2- Müzikle iştigâli meslek edinmek mekruhtur.**

**3- Güzel sesten zevk almak dışında başka bir duyguya kapılmayan insanlar için mubahtır.**

**4- Allah aşkı ile dolup taşan, duyduğu güzel ses kendisinde yalnızca güzel sıfatları çağrıştıran insanlar için de müstahaptır."**

**Gazâlî**, müziği haram kılan şeylerin, ona dıştan ârız olan hususlar olduğunu söyler ve bunları da şöyle sıralar:

**"1- Söyleyen kadın olur ve dinleyeni de kadın sesi tahrik ederse haramdır. Hatta bu şekilde Kur'ân dinlemek de haramdır.**

**2- Güfte ahlâka ve inançlara aykırı ise haramdır.**

**3- İnsanın bütün vakitlerini müzik alırsa haramdır.**

**4- Sadece şehevî duyguları tahrik ederse de haramdır."**[18]

---

[15] Bkz., **Neylu'l-Evtâr**, VIII, 104.

[16] Bkz., **Neylu'l-Evtâr**, VIII, 106.

[17] Bkz., **Terâtibu'l-İdâriye**, II, 120.

[18] Bkz., İhyâ, II, 279.

Son olarak bu konuda mezheplerin görüşünü de şöyle özetleyebiliriz:

1- **Hanefî** ve **Hanbelî** mezhebine göre kös ve def hariç, müziğin icrâsı ve dinlemesi haramdır.

2- **Şâfiî** ve **Mâlikî** mezhebinde ise, bir görüşe göre mekruhtur, diğer görüşe göre de yanında haram işlenmediği ve harama alet edilmediği müddetçe mubahtır.

3- **Zâhirîlere** ve **Tasavvufçulara** göre ise; bütün çeşitleriyle mubahtır.

Müziğin haram olduğunu söyleyen fukahanın, şehveti tahrik eden kötü müziği kastettikleri de rivâyet edilmiştir.

Netice itibariyle, eğlencenin çok çeşitlendiği günümüzde genel bir ölçü olarak; söz ve fiil cinsinden haram bir şey yapılıp söylenmediği, ahlâka ve temel islâmî değerlere muhâlif hareket edilmediği müddetçe, her nevi eğlencenin câiz olduğu söylenebilir. Özellikle düğün bayram gibi günlerde bu tür eğlenceler, Rasûlullah'ın (as.) sünnetine de aykırı değil, bilâkis sünnetin gereğidir. Müslümanların düğün bayram gibi günlerde bile mahzûn ve mükedder olmak gibi bir zorunlulukları yoktur. Hüzün hâli, ancak cenâzelerde meşrudur; dolayısıyla cenâze ile düğün-bayramı birbirinden ayırmak gerekir.

**٦٢٢٤ــ (خ د ت ــ الربيع بنت مُعوِّذ** رضي **الله** عنها) قالت : « جاء رسولُ **الله** صلى الله عليه وسلم حين بُنِيَ عليَّ ، فدخل بيتي، وجلس على فراشي، فجعل جُوَيْرِيات لنا يَضْرِبْنَ بالدُّفِّ ، وَيَنْدُبْنَ مَنْ قُتِلَ من آبائِهِنَّ يومَ بدر إذ **قالت إِحداهنّ : وفينا نَبيّ يَعْلَمُ ما في غَدِ.** قال لها رسولُ الله صلى **الله عليه** وسلم: **دَعي هذا، وقُولي بالذي كنتِ تقولين**». أخرجه **البخاري،** وأبو داود، **والترمذي.**

**6.224-** Rubeyyi' bint Muavviz şöyle dedi:

"Gerdeğe girdiğim gün Rasûlullah (as.) geldi, evime girdi, yatağıma oturdu. O sırada câriyelerimiz def çalmaya ve Bedir savaşında öldürülen babaları için ağıt yakmaya başladılar. Bir ara onlardan biri;

"Aramızda yarın ne olacağını bilen Peygamber vardır" şeklinde bir mısra söyledi. Hz. Peygamber ona;

**"- Bunu bırak, demin söylediklerinden söyle!"** dedi.[19]

**٦٢٢٥ـــ (د ـــ نافع مولى ابن عمر** رحمه الله) قال : « كُنْتُ مع ابن عمر في الطريق ، فسمع مزمارا ، فوضع إصبعيه على أُذُنَيْه ، ونأى عن الطريق إلى الجانب الآخر ، ثم قال لي بَعْدَ أنْ بَعُدْنا : يا نافعُ ، هل تسمع شيئا ، فقلت: لا ، فرفع إصبعيه من أُذُنَيْه ، وقال : كنتُ مع رسول الله صلى الله عليه وسلم ، فسمع صَوْتَ يَرَاعٍ ، فصنعَ مثل ما صنعت. قال نافع : وكنتُ إذْ ذاك صغيرا».

وفي رواية قال : كنتُ رِدْفَ ابن عمر ، إذْ مَرَّ براعٍ يَزْمُرُ... فذكر نحوه.

أخرجه أبو داود، وقال في حديثه: « كنتُ مع رسول الله صلى الله عليه وسلم ، فسمع مثل هذا ، فصنع مثل هذا » ، ولم يذكر قولَ نافع : « كنتُ صغيرا».

**6.225-** İbn Ömer'in âzâdlısı Nâfi anlatıyor:

"Yolda İbn Ömer'le birlikte idim. Bir ara bir çalgı sesi duydu, parmaklarını kulağına koydu ve yoldan başka tarafa döndü. Oradan uzaklaştıktan sonra bana;

"- Ya Nâfi, bir şey duyuyor musun?" diye sordu.

"- Hayır!" dedim. Bunun üzerine parmaklarını kulağından çekti ve sonra şöyle dedi:

"Ben Rasûlullah'la (as.) birlikte iken, bir kaval sesi duymuştu da, az önce benim yaptığımı yapmıştı."

Nâfi; "Ben o zaman henüz küçüktüm" dedi.[20]

**RİVÂYETLER**

Diğer bir rivâyette Nâfi; "İbn Ömer'in terkisinde idim, bir ara bir kaval sesi duydu..." diyerek aynı hadîsi rivâyet eder.

Bunları **Ebû Davud** tahric etti.

---

[19] **Buharî**, Nikâh, 49; Meğâzî, 11; **Ebû Davud**, Edeb, 59/4922; **Tirmizî**, Nikâh, 6/1090.

[20] **Ebû Davud**, Edeb, 60/4924-26.

Bir rivâyette de, Nâfi'in; "ben küçüktüm" sözü zikredilmeden; "Rasûlullah'la (as.) beraberdim, bunun gibi bir şey işitmişti de böyle yapmıştı" denir.

٦٢٢٦ــ (محمد بن المنكدر) قال : « بلغني : أن الله تعالى يقول يوم القيامة : أين الذين كانوا يُنَزِّهون أسماعهم عن اللهو ومزامير الشيطان ؟ أدخلوهم في رياض المسك ، ثم يقول للملائكة : أسْمِعوهم حمدي، وأخبروهم : أنْ لا خوف عليهم ولا هم يحزنون ».
أخرجه...

**6.226-** Muhammed b. el-Münkedir şöyle dedi:

"Bana haber verildiğine göre Yüce Allah kıyâmet günü şöyle buyuracak:

"Kulaklarını eğlenceden ve şeytan çalgılarından uzak tutanlar neredeler? Onları misk bahçelerine sokun!"

Sonra meleklere şöyle der:

"Onlara benim hamdimi işittirin ve kendilerine, artık ne korku ve ne de üzüntü çekmeyeceklerini haber verin!"[21]

---

[21] Musannıf hadisin kaynağına işaret etmedi. Hadisi **İbnu'l-Mübarek** (Zühd, I, 12, hadis no; 43) ve **İbnu'l-Ca'd** (Müsned, I, 254, hadîs no; 1682) rivayet ettiler.

## *( غ ) "ğayın" harfi:*

الكتاب السابع

في الغَدْر

# 7. KİTÂB: **GADR:** **6.227-6.230**

الكتاب السابع
في الغَدْر

# 87- GADR
# (Vefâsızlık)

٦٢٢٧ـ (خ م ت د ـ عبد الله بن عمر رضي الله عنهما) أن النبيَّ صلى الله عليه وسلم قال: «إنَّ الغَادرَ يُنْصَبُ له لوَاء يوم القيامة ، فيقال : هذه غَدْرَةُ فلان».

وفي رواية «إذا جمعَ الله الأولين والآخرين يوم القيامة يُرْفَعُ لكل غادر لواء.» وذكر الحديث

وفي أخرى : « لكلّ غادر لواء يوم القيامة يُعرَف به ». أخرجه البخاري، ومسلم.

وفي رواية الترمذي : « إن الغادر ينصب له لواء يوم القيامة » ، زاد أبو داود : «فيقال: هذه غَدْرَةُ فلان بن فلان ».

**6.227-** Abdullah b. Ömer'den rivâyet edildiğine göre Hz. Peygamber şöyle dedi:

**"Muhakkak ki vefâsız insan için kıyâmet günü bir bayrak dikilir ve;**

***"Bu, falanın vefâsızlığının alâmetidir"*** **denir.**[1]

**RİVÂYETLER**

Diğer bir rivâyet; **"Allah kıyâmet günü gelmiş geçmiş bütün insanları topladığı vakit, her vefâsız kişi için bir bayrak çekilir..."** diye başlar ve aynı hadîs zikredilir.

Başka bir rivâyet de; **"Kıyâmet günü her vefâsız için bir bayrak çekilir ve o insan onunla tanınır"** şeklindedir.

---

[1] **Buharî**, Edeb, 99; Cizye, 22; Hiyel, 9; Fiten, 21; **Müslim**, Cihâd, 4/9-13; **Tirmizî**, Siyer, 28/1581; **Ebû Davud**, Cihâd, 162/2756.

Bunları **Buharî** ve **Müslim** tahric etti.

**Tirmizî**'nin rivâyeti de; **"Muhakkak ki vefâsız insan için kıyâmet günü bir bayrak dikilir"** şeklindedir.

**Ebû Davud** buna; **"Bu, falan oğlu falanın vefâsızlığının alâmetidir"** cümlesini de ekler.

## İZAH

"**Gadr**"; ahdi bozmak, caymak, sözünde durmamak anlamına gelir. Metinde bunu "**vefâsız**" diye tercüme ettik.

Her vefâsız için bir bayrak dikmekten maksat, onun herkese teşhir edilmesidir. Vefâsız kişiler için bayrak dikme geleneği, eski Araplar arasında yaygın olarak uygulanmakta idi; pazar yerlerine bayrak dikerek o kişinin vefâsızlığını teşhir ederlermiş.

Bu bölümdeki hadîslerden anlaşılacağı üzere vefâsızlık haramdır. Bu hadîslerin özellikle yönetici mevkiinde bulunan insanlar hakkında vârid olduğu rivâyet edilir. 6230 numaralı hadîste bu husus açıkça vurgulanmaktadır. Zaten verdiği sözde vefâ göstermeyen veya üzerine aldığı görevi yapmayan bir yönetici, bu tutumuyla yönettiği insanları aldatmış, onlara haksızlık etmiş ve dolayısıyla da en büyük günahlardan birini irtikâp etmiş olmaktadır.

Burada halkın, yöneticilerine karşı itâatte vefâsızlıktan sakınması da söz konusudur.

Hz. Peygamber'in gerek Peygamber olmadan önceki ve gerek Peygamberlikten sonraki hayatına baktığımızda, hiçbir sözünden caymadığını, yaptığı hiçbir anlaşmayı bozmadığını görürüz. Kur'ân-ı Kerîm'de de ısrarla ahde vefâ gösterilmesi emredilir. Bu manadaki bazı âyetleri meâlen kaydedelim:

***"Mü'minler, emânetlerine ve ahitlerine riâyet ederler, onlar şâhitliklerinde de dürüsttürler."***[2]

***"Sözleşme yaptığınızda, Allah'ın ahdini yerine getirin ve yaptığınız sağlam yeminleri bozmayın!"***[3]

---

[2] Meâric, 33-34.

[3] Nahl, 91.

*"İpliğini kuvvetle büktükten sonra sökmeye çalışan kadın gibi olmayın! Bir millet, diğer milletten daha güçlü oldu diye, yeminlerinizi hile vesilesi mi ediniyorsunuz?"*[4]

*"Bir milletin hıyânetinden endişe edersen, önce ahitlerini kendilerine dürüstçe iâde et! Çünkü Allah hâinleri sevmez."*[5]

*"Ahdi yerine getirin; çünkü muhakkak ki ahid, sorumluluk gerektirir."*[6]

*"Sözleşme yaptıkları zaman ahitlerini yerine getirenler, işte onlar muttakîlerdir."*[7]

*"Mü'minler, emânetlerine ve ahitlerine riâyet ederler."*[8]

İslâm, her şeye rağmen verilen sözde durulmasını ve yapılan sözleşmelere uyulmasını emreder. Bunun aksini de hıyânetle tavsif eder. Bu hıyânet, özellikle insanlara karşı işlendiği için de, kıyâmette onu bütün insanlara teşhir eder.

**İbn Ebî Cemre** izahına çalıştığımız hadîsi şerh ederken, bu hadîsin her vefâsızlık için bir bayrak dikileceği anlamına geldiğini, dolayısıyla kıyâmette bir tek insan için pek çok vefâsızlık bayrağının dikilebileceğini söyler. 6230 numara ile gelecek olan hadîs de, **İbn Ebî Cemre'**yi te'yîd etmektedir.

Şüphesiz ki vefâsızlık sadece insanlara karşı gösterilmez. Vefâsızlığın büyüğü, Allah'a karşı gösterilenidir. Ancak Yüce Allah engin bir merhamete sahip olduğu için, kendisine karşı gösterilen vefâsızlıklar için muhtemelen bu bayrak dikme olayı uygulanmayacaktır.

**٦٢٢٨ـ (خ م ـ أنس بن مالك** رضي الله عنه) قال : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : «لكل غادر لواء يوم القيامة **يُعرف به** ». أخرجه البخاري، و مسلم.

---

[4] Nahl, 92.

[5] Enfâl, 58.

[6] İsrâ, 34.

[7] Bakara, 177.

[8] Mü'minûn, 8.

**6.228-** Enes b. Mâlik'ten rivâyet edildiğine göre Hz. Peygamber şöyle dedi:

**"Kıyâmet günü her vefâsız için bir bayrak çekilir ve o insan onunla tanınır."**[9]

٦٢٢٩ــ (خ م ــ عبد الله بن مسعود رضي الله عنه) قال: قال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم: «لكل غادر لواء يوم القيامة ، يقال : هذه غدرة فلان ». أخرجه البخاري ، ومسلم.

**6.229-** Abdullah b. Mes'ûd'dan rivâyet edildiğine göre Hz. Peygamber şöyle dedi:

**"Kıyâmet günü her vefâsız için bir bayrak çekilir ve;**

***"Bu, falanın vefâsızlık alâmetidir"* denir.**[10]

٦٢٣٠ــ (م ــ أبو سعيد الخدري رضي الله عنه) أن النبيَّ صلى الله عليه وسلم قال : « لكل غادر لواء عند آستِه يوم القيامة ».

وفي رواية : « لكل غادر لواء يوم القيامة يُرْفع له بقَدر غدره ، ألا ولا غادرَ أعظمُ غدرا، من أميرِ عامَّة ». أخرجه مسلم.

**6.230-** Ebû :Saîd el-Hudrî'den rivâyet edildiğine göre Hz. Peygamber şöyle dedi:

**"Kıyâmet günü her vefâsızın arkasında bir bayrak bulunur."**[11]

RİVÂYETLER

Diğer bir rivâyet şöyledir:

**"Kıyâmet günü her vefâsız için, vefâsızlığı kadar bayrak çekilir. İyi bilin ki, halkın yöneticisinden daha büyük vefâsız yoktur."**

Bunları **Müslim** tahric etti.

---

[9] **Buharî**, Cizye, 22; **Müslim**, Cihâd, 4/14.

[10] **Buharî**, Cizye, 22; **Müslim**, Cihâd, 4/12

[11] **Müslim**, Cihâd, 4/15-6.

## ترجمة الأبواب التي أولها غين ، ولم ترد في حرف الغين

( **الغنائم** ) : في كتاب الجهاد من حرف الميم.

( **الغُلول** ) : في كتاب الجهاد من حرف الجيم.

( **غَرسُ الأشجار** ) : في فضائل أعمال مختلفة.

( الغسل للجنب، والحائض والجمعة والعيد والموت ) في كتاب الطهارة من حرف الطاء.

( **الغيلة** ) : في كتاب النكاح من حرف النون.

## *"ĞAYIN"* HARFİ İLE BAŞLADIĞI HALDE BU BÖLÜMDE YER ALMAYAN KONULAR VE BULUNDUKLARI YERLER:

| Konunun Adı: | Bulunduğu Yer: | Hadis No: |
|---|---|---|
| **Ganimetler** | **Cihâd** | **1.161-1.239** |
| **Ğulûl** (Ganimet Malını Çalmak) | **Cihâd** | **1.210-1.222** |
| **Ağaç Dikmek** | **Fedâil** | **7.337-7.339** |
| **Gusul** | **Tahâret** | **5.300-5.385** |
| **Ğîle** (Süt Emziren Kadınla Temas) | **Nikâh** | **9.102-9.113** |

بسم الله الرحمن الرحيم

# حرف الفاء

و يشتمل على ثلاثة كتب:

**كتاب الفضائل ، كتاب الفرائض ، كتاب الفتن.**

## *( ف ) "fe" harfi:*

## ( ف ) *"fe"* harfi:

الكتاب الأول

في الفضائل والمناقب

الكتاب الأول

في الفضائل والمناقب

وفيه ستة عشرة أبواب:

الباب الأول

في فضل القرآن والقراءة

وفيه أربعة فصول:

الفصل الأول

في فضل القرآن مطلقا

# 88- FAZİLETLER VE MENKIBELER:

## A- KUR'ÂN'IN VE KUR'ÂN OKUMANIN FAZİLETİ

### I- MUTLAK OLARAK KUR'ÂN'IN FAZİLETİ

٦٢٣١ــ (ت ــ الحارث [بن عبد الله الهمداني] الأعور) قال : « مررتُ في المسجد ، فإذا الناسُ يخوضون في الأحاديث ، فدخلتُ على عليّ فأخبرتُهُ ، فقال : أوَقــد فعلوهــا ؟ قلت: نعم، قال : أما إني سمعتُ رسولَ الله صلى الله عليه وسلم يقول : ألا إنّها ستكون فتنة ، قلتُ : فما المخرَجُ منها يا رسول الله ؟ قال : كتابُ الله ، فيه نبأُ ما قَبلَكم ، وخبرُ ما بعدَكم ، وحُكم ما بينَكم، هو الفصْل ليس بالهزل، مَن تَركه من جبَّار قصَمَه الله ، ومَــن ابتغــى الهُدَى في غيره أضلّه الله، وهو حَبْلُ الله المتين، وهو الذّكْرُ الحكيم ، وهو الصراط المستقيم ، وهو الذي لا تزيغُ به الأهواء ، ولا تَلْتَبِسُ به الألسنَةُ ، ولا يَشْبَعُ منه العلماءُ ، ولا يَخْلَقُ عن كثرة الرَّدّ ، ولا تنقضي عجائبه ، هو الذي لم تَنْتَهِ الجنُّ إذْ سمعتْه حتى قــالوا : {إنّــا سَمِعْنا قُرْآنا عَجَبا يَهْدي إلى الرُّشْد فآمَنّا به} [الجن: ١] مَن قال به صَدَق ، ومَن عَملَ به أجِرَ ، ومَن حكمَ به عَدَل، ومَن دَعَا إليه هُديَ إلى صراط مستقيم ، خُذْهَا إليك يا أعورُ ».

أخرجه الترمذي.

**6.231-** el-Hâris b. Abdullah el-Hemdânî el-A'ver anlatıyor:

"Mescide gittim, insanların orada konuşmaya daldıklarını gördüm. Hemen Hz. Ali'ye gittim, durumu kendisine anlattım. Bana;

"- Gerçekten öyle mi yapıyorlar?" diye sordu.

"- Evet!" deyince, şöyle söyledi:

"- Ben, Rasûlullah'ın (as.); ***'Dikkat ediniz! İlerde fitne ortaya çıkacaktır'*** dediğini işittim. Ben kendisine;

"- Ondan kurtuluş yolu nedir, ey Allah'ın Rasûlü?" diye sorunca da, şöyle demişti:

"- **Allah'ın Kitabı! Orada sizden öncekilerin tarihi, sizden sonrakilerin haberi ve aranızdaki olayların hükmü vardır. O, hak ile bâtılı ayırandır, şaka değildir. Zâlimliğinden dolayı kim onu terk ederse, Allah onun boynunu kırar. Hidâyeti ondan başka yerde arayanı Allah, dalâlete düşürür. O, Allah'ın sağlam ipidir! Hikmet dolu zikirdir! Dosdoğru yoldur! O, hevâ ve hevesin (gerçeklerden) saptıramadığı, dillerin iltibâsa düşüremediği, âlimlerin doyamadığı, tekrar tekrar okunmakla eskimeyen, acâibatı tükenmeyen bir kitaptır! Cinler onu dinlediklerinde; *'Biz, hidâyete erdiren çok hoş bir Kur'ân dinledik ve ona iman ettik'*[1] demekten kendilerini alamadıkları bir kitaptır! Ona istinâden konuşan, doğru söylemiştir. Onunla amel eden, mükâfat alır. Onunla hükmeden, adâlet yapmış olur. İnsanları ona çağıran, dosdoğru yola erdirilir."**

(Sonra Hz. Ali);

"- Bu sözlere sarıl, ey A'ver!" dedi.[2]

## İZAH

Bu hadîs zayıftır, çünkü isnâdı meçhuldür. Rivâyet, sadece **Hamza ez-Zeyyât** tarîkı ile gelmektedir, ki o da râfizîlikle müttehemdir. Ayrıca **Hâris el-A'ver** de, hadîste zayıf bir râvîdir ve ilk şiîlerden sayılmaktadır. Hatta **Şa'bî, Ali b. el-Medînî** ve **Ebû Hayseme**, onun için "**kezzâb**" derler.

---

[1] Cin, 1-2.

[2] Tirmizî, Fedâilu'l-Kur'ân,14/2906.

**Hz. Ali**'nin, insanların mescidde konuşmalarını fitne telakki etmesi, muhtemelen konuştukları sözlerin değersizliği ile izah edilir. Kur'ân dururken hikâye ve kıssa gibi lüzumsuz sözlerle oyalanmalarını fitne gibi görmüştür. Yoksa mescidde konuşmak yasak değildir; nitekim Hz. Peygamber döneminde mescidde, dinî-dünyevî her türlü konuşma yapılır, misafir bile ağırlanırdı.

Böyle olmakla birlikte her türlü fitneden çıkış yolunun, Kur'ân'a bağlı kalmakta olduğuna da şüphe yoktur. Yukarıdaki rivâyette Kur'ân konusunda söylenen şeylerin doğruluğu da tartışma götürmez.

**"Hikmet dolu bir zikirdir"** diye tercüme ettiğimiz cümledeki "***hakîm***" sözcüğü, ismi mef'ûl manasına hamledilerek "**muhkem**" anlamına da gelir; yani her türlü ihtilaftan ve karışıklıktan korunmuş, muhkem bir kitap! İsmi fâil manasına hamledildiğinde ise "**hâkim**" demektir; yani insanlara hâkim olan, onların lehinde ve aleyhinde hükmeden bir kitap!

Fazîletler, özellikle de Kur'ân'ın ve bazı sûrelerin fazileti konusunda çok miktarda hadîs uydurulduğunu, bu konuda temel kaynaklarda rivâyet edilen hadîslerin önemli bir bölümünün de zayıf olduğunu daima akılda tutmak gerekir. Bilhassa bu konuda en çok rivâyetin bulunduğu **Tirmizî**'deki hadîslerin büyük çoğunluğunun zayıf olduğu, bizzat **Tirmizî** tarafından da beyan edilmektedir.

**٦٢٣٢ـــ (عبد الله بن عمر رضي الله عنه) قال:** «نزل جبريل عليه السلام على عهد رسول الله صلى الله عليه وسلم فأخبره: **أنها ستكونُ فتَن**، قال: فما **المخرَجُ منها يا جبريل؟** قال: كتابُ الله ، فيه نَبَأُ ما **قبلَكم**. ونبأ ما هو **كائن بعدَكم**، وفيه **الحُكم بينكم** وهو حبلُ **الله المتين، وهو النورُ** المبين، وهو **الصراطُ** المستقيم وهو **الشفاء النافع**، عِصْمة لمن **تمسّك به**، ونجاة **لمن اتَّبعه، لا يَعْوجُ فيُقوَّم**، ولا يزيغ **فيُستَعْتَبَ** ، **ولا يَخْلَقُ** على كثـرة الـردِّ ، ولا **تنقضي عجائبه**، هو **الذي لا** تلتبس به الأهواء ، ولا **تشبع** منه العلماء، **هو الذي لم** تنتهِ **الجنّ إذ سمعته** أنْ قالوا : إنَّا سَمِعْنا قُرآنا **عَجَبا يَهْدي إلى الرُّشْدِ** فآمَنَّا بِهِ مَن **وَلِيَه من** جبّار

فحكم بغير ما فيه قصمه الله ، ومَن ابتغى الهُدى في غيره أضَلّه الله ، مَن قال به صدق، ومن عمل به أُجر ، ومَن اتبعه هُدِيَ إلى صراط مستقيم ». أخرجه...

**6.232-** Abdullah b. Ömer anlatıyor:

"Hz. Peygamber döneminde Cebrâil aleyhisselâm indi ve Rasûlullah'a (as.); *'İlerde fitnelerin çıkacağını'* haber verdi. Hz. Peygamber;

**"- Ondan çıkış yolu nedir, ya Cibrîl?"** diye sorunca, şu cevabı verdi:

**"- Allah'ın Kitabı! Orada sizden öncekilerin tarihi, sizden sonra olacakların haberi ve aranızdaki olayların hükmü vardır. O, Allah'ın sağlam ipidir! Apaçık nûrdur! Dosdoğru yoldur! Fayda verici şifâdır! Kendisine sarılan kişiye sığınaktır! Hükmüne uyana kurtuluştur! Eğilmez ki doğrultulsun! Şaşmaz ki geri dönülsün! Tekrar tekrar okunmakla usanılmaz! Güzellikleri bitmez! O, hevâ ve hevesin iltibâsa düşüremediği, âlimlerin doyamadığı bir kitaptır! Cinler onu dinlediklerinde; *'Biz, hidâyete erdiren çok hoş bir Kur'ân dinledik ve ona iman ettik'*[3] demekten kendilerini alamadıkları bir kitaptır! Zâlimlerden kim onu eline alır da onda olandan farklı şekilde hüküm verirse, Allah onun boynunu kırar. Ondan başka bir yerde hidâyet arayanı Allah dalâlete düşürür. Ona istinâden konuşan, doğru söylemiştir. Onunla amel eden, mükâfat alır. Ona uyan, dosdoğru yola erdirilir."**[4]

٦٢٣٣ــ (عبد الله بن عباس رضي الله عنهما) قال : « جَمَعَ الله في هذا الكتاب عِلْمَ الأوّلِينَ والآخرين ، وعلم ما كان ، وعلم ما يكون ، والعلمَ بالخالق جلّ جلالُه ، وأمْرِه، وخَلْقه ». أخرجه...

**6.233-** Abdullah b. Abbas şöyle dedi:

---

[3] Cin, 1-2.

[4] Musannıf, hadîsin kaynağına işaret etmedi. Bu rivâyet, **Rezîn**'in ziyadesidir.

"Yüce Allah bu kitapta, öncekilerin ve sonrakilerin ilmini, olan ve olacak şeylerin ilmini ve yaratıcının ilmini, emrini ve yaratıklarını toplamıştır."[5]

## الفصل الثاني

## في فضل سور منه وآيات مخصوصة

### فاتحة الكتاب

## II- SÛRELERİN VE BAZI ÂYETLERİN FAZİLETİ

### 1*- FÂTİHATU'L-KİTÂB

٦٢٣٤ـ (خ د س ـ أبو سعيد بن المعلى رضي الله عنه) قال : « كنتُ أصلّي في المسجد، فدعاني رسولُ الله صلى الله عليه وسلم ، فلم أُجبه ، ثم أتيته ، فقلتُ : يا رسول الله، إني كنتُ أصلي، فقال: ألم يَقُل الله : {استَجيبُوا للّه وللرّسول إذا دَعَاكُم} [الأنفال: ٢٥] ؟ ثم قال لي: ألا أُعلِّمُكَ سورة هي أعظمُ السُّوَر في القرآن قبل أن تخرُجَ من المسجد ؟ ثم أخذ بيدي ، فلما أرادَ أن يخرجَ قلتُ : ألم تَقُلْ : لأُعلِّمَنَّكَ سورة هي أعظمُ سورة في القرآن؟ قال: الحمدُ لله رب العَالمين قال : هي السَّبْعُ المَثاني ، والقرآنُ العظيمُ الذي أوتيتُه».

أخرجه البخاري، وقال : قال معاذ : وذكر الإسناد، وقال: «هي : الحمدُ للّه رب العَالمين السبع المثاني ». وأخرجه أبو داود ، والنسائي. وفي حديث أبي داود قال: «ما منعك أن تُجيبَني ؟».

**6.234-** Ebû Saîd b. el-Muallâ'dan rivâyet edilmiştir:

---

[5] Musannıf, bu rivâyetin de kaynağına işaret etmemiştir. Bu da **Rezîn**'in ziyâdelerindendir.

"Mescitte namaz kılıyordum, bu yüzden Hz. Peygamber beni çağırdığı halde hemen gidememiştim. Namazdan sonra yanına gittim ve;

"- Namaz kılıyordum, ey Allah'ın Rasûlü" dedim. Hz. Peygamber;

**"- Yüce Allah;** *'Allah ve Rasûl sizi çağırdığında hemen icâbet edin!'*[6] **buyurmadı mı?"** dedi ve sonra bana şöyle dedi:

**"- Daha mescidden çıkmadan sana bir sûre öğreteyim mi? O, Kur'ân'daki sûrelerin en büyüğüdür."**

Sonra elimi tuttu ve mescitten çıkmaya yeltendi. Ben;

**"- Sana O, Kur'ân'daki sûrelerin en büyüğünü öğreteceğim, dememiş miydiniz?"** diye sorunca;

**"-** *Ehamdu lillâhi rabbil âlemîn!* **Bu, bana verilen yüce Kur'ân'dır ve seb'u'l-mesânîdir"** buyurdu.[7]

## RİVÂYETLER

Bu rivâyeti **Buharî** tahric etti ve; "Muâz (b. Muâz el-Anberî) dedi" diyerek senedi zikretti. **"O, seb'u'l-mesânî olan** *elhamdu lillâhi rabbil âlemîn'***dir"** dedi.

Hadîsi **Ebû Davud** ve **Nesaî** de tahric etti.

**Ebû Davud**'un rivâyetinde, Hz. Peygamber, **Ebû Saîd**'e;

**"- Seni cevap vermekten men eden ne idi?"** diye sordu.

## İZAH

**Fâtiha** sûresi, kulun Allah'ına karşı konumunu ortaya koyması itibariyle Kur'ân'ın özü olan sûredir. Hz. Peygamber **"Kur'ân'daki en büyük sûre"** derken, muhtemelen sevâbı en büyük sûre olduğuna işaret etmiştir.

**Seb'u'l-mesânî**; tekrarlanan yedi anlamına gelir. Bundan maksat da, yedi âyet olan **Fâtiha** sûresinin her rekâtta tekrarlanmasıdır. Bu

---

[6] Enfâl, 25.

[7] **Buharî**, Tefsîr, 1; 8/2; 15/3; Fedâilu'l-Kur'ân, 1; **Ebû Davud**, Salât, 15/1458; **Nesaî**, İftitâh, 26.

tabire verilen başka manalar konusunda Tefsir kitaplarına bakılmalıdır.

٦٢٣٥ــ (ط ــ أبو سعيد بن المعلى رضي الله عنه) : « أنَّ رسولَ الله صلى الله عليه وسلم نادَى أُبَيَّ بنَ كَعْب ، وهو يُصلي، فلما فرغ من صلاته لَحقه، قال أُبَيّ : فوضع رسولُ الله – صلى الله عليه وسلم يَده على يدي، فقال : إني لأرجو أن لا تخرج من المسجد حتى تَعْلَم سورة ما أُنزلَ في التَّوراةِ ، ولا في الإنجيل ، ولا في الزَّبور ، ولا في القرآن مثلُها ، قال أُبيّ : فجعلتُ أُبَطِّئُ في المشي رجاءَ ذلك ، فلما دنا قلتُ : يا رسولَ الله السورة التي وعَدتني ؟ قال : كيف تقرأ إذا افتتحتَ الصلاة؟ قال أُبَيّ : فقرأتُ : الحمدُ لله رب العَالمين حتى أتيتُ على آخرها، فقال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم : هي هذه السورة ، وهي السبعُ المثاني، والقرآنُ العظيم الذي أُعطيتُه». أخرجه الموطأ.

**6.235-** Ebû Saîd b. el-Muallâ'dan rivâyet edilmiştir:

"Ubeyy b. Kâ'b namaz kılarken Rasûlullah (as.) ona seslendi. Ubeyy, namazı bitirince yanına gitti. Olayı Ubeyy şöyle anlatır:

"Rasûlullah (as.), elini elimin üzerine koydu ve;

**"- Ben senin, ne Tevrat'ta, ne İncil'de, ne Zebûr'da ve ne de Kur'ân'da emsâli nâzil olmayan bir sûreyi öğrenmeden mescitten çıkmayacağını ümit ederim"** dedi. Ben de bu sûreyi öğretir ümidiyle yavaşladım. Hz. Peygamber yaklaşmca;

"- Ey Allah'ın Rasûlü, vaad ettiğiniz sûre?" diye hatırlattım. Bana;

**"- Namaza başlarken ne okuyorsun?"** dedi.

"- *Elhamdu lillâhi rabbil âlemîn*'i okuyorum" diyerek sûreyi sonuna kadar okudum. Bitince, Hz. Peygamber;

**"- İşte bu, o sûredir! O, bana verilen yüce Kur'ân'dır ve seb'u'l-mesânî'dir"** dedi.[8]

---

[8] **Muvatta**, Salât, 8/37.

**İZAH**

**Fâtiha** sûresinin dört kitapta emsâli olmayan bir sûre olduğu ifâdesi, bu sûrenin manası ile izah edilir. Allah'a hamd ile başlayan bu sûre, O'nun âlemlerin rabbi, dünya ve âhiretin mâliki olduğu, bu itibarla kulluk edilmeye lâyık yegâne mabûd olduğu, insanlara ancak O'nun doğru yolu gösterebileceği ifâde edilmekte, bizi sapıklıktan uzak tutması ve hidâyete ulaştırması duâsı ile bitmektedir. Bu itibarla bütün hayırları câmi bir manayı ihtiva etmektedir. Allah'ın bazı önemli sıfatları ve kulun, Allah önündeki konumu ortaya konmaktadır.

Bu rivâyet, sened itibariyle munkatı'dır. Zira **Ebû Saîd b. el-Muallâ**, tâbiîlerdendir, doğrudan Hz. Peygamber'den rivâyeti mürseldir. Ayrıca sikalığı da tartışmalı biridir.

**٦٢٣٦**ـ (ت ـ **أبو هريرة** رضي الله عنه) : « أنّ رسولَ الله صلى الله عليه وسلم خرج على **أُبَيِّ** بن كعب وهو يُصلي، فقال له رسولُ الله صلى الله عليه وسلم : **يا أُبيُّ** ، فالتفت أُبي **فلم يُجِبْه**، وصلى وخفّف، ثم انصرف فقال : السلام عليك يا رسولَ الله ، قال : **وعليك السلام** ، **ما منعك أن تُجيبَني إذ دعوتُك؟** قال : كنتُ في صلاة ، قال : **أفلم تَجِدْ فيما أُوحيَ إليّ أن : {استَجيبُوا لله وللرَّسول إذا دَعَاكُم لما يُحْييكم }؟** قال : لا أعود إن شاء الله ، قال : **تُحبُّ أن أُعلّمكَ** سورة لم ينزل في التوراة، **ولا في الإنجيل ، ولا في الزَّبور، ولا في الفرقان مثلُها؟** قال: نعم، قال : **كيف تَقرَأُ في الصلاة؟** قال: فقرأ أمَّ القرآن، فقال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم : **والذي نفسي بيده، ما أُنزلَ في التوراة ولا في الإنجيل ولا في الزبور ولا في الفرقان مثلُها، وإنها سبع من المثاني، والقرآنُ العظيمُ الذي أُعطيتُه**».

أخرجه الترمذي.

**6.236-** Ebû Hureyre'den rivâyet edilmiştir:

"Ubeyy b. Kâ'b namaz kılarken, Rasûlullah (as.) yanına vardı ve;

**"- Ya Ubeyy!"** diye seslendi. Ubeyy, O'na doğru baktı ise de, namaz kıldığı için cevap veremedi. Sür'atle namazını tamamladı, sonra da;

"- es-Selâmu aleyke, ey Allah'ın Rasûlü!" dedi. Hz. Peygamber;

**"- Ve aleyke's-selâm! Seni çağırdığımda niye cevap vermedin?"** deyince, Ubeyy;

"- Namazda idim" dedi. O zaman Rasûlullah (as.);

**"- Bana vahyedilen âyetler arasında *'Allah ve Rasûl, size hayat bahşetmek için çağırdığında, icâbet edin!'* âyetini bilmiyor musun?"** buyurdu. Ubeyy;

"- Bir daha inşallah bu hataya düşmeyeceğim" deyince de, Hz. Peygamber;

**"- Ne Tevrat'ta, ne İncil'de, ne Zebûr'de ve ne de Furkan'da emsâli nâzil olmayan bir sûreyi sana öğretmemi arzu eder misin?"** diye sordu. Ubeyy;

"- Evet!" deyince;

**"- Namazda ne okuyorsun?"** diye sordu. Ubeyy, *Ümmü'l-Ku'ân'ı* okudu. O zaman Rasûlullah (as.) şöyle buyurdu:

**"- Hayatım elinde olan Allah'a yemin ederim ki; ne Tevrat'ta, ne İncil'de, ne Zebûr'da ve ne de Furkan'da bu sûrenin benzeri nâzil olmamıştır. O, mesnâlardan yedi âyettir** (her namazda tekrarlanan yedi âyettir) **ve bana verilen yüce Kur'ân'dır."**[9]

**٦٢٣٧**ـ (ت س ـ أبي بن كعب رضي الله عنه) قال : قال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم : «**ما أنْزل الله في التوراة والإنجيل مِثْلَ أمِّ القرآن، وهي السبعُ المثاني، وهي مقسومة بيني وبين عبدي، ولعبدي ما سأل**». أخرجه الترمذي، والنسائي.

**6.237-** Ubeyy b. Kâ'b'dan rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (as.) şöyle buyurdu:

**"Ne Tevrat'ta, ne de İncil'de Ümmü'l-Kur'ân gibisi nâzil olmadı. O, seb'u'l-mesânî'dir. Hakkında *'O, kulumla benim aramda taksim edilmiştir ve kula dilediği verilecektir'* denen sûredir."**[10]

---

[9] **Tirmizî**, Fedâilu'l-Kur'ân, 1/2875.

[10] **Tirmizî**, Tefsir, 16/3125; **Nesaî**, İftitâh, 26.

**İZAH**

**Fâtiha** sûresinin Allah ile kul arasında taksim edildiği ifadesinin anlamını, **Ebû Hureyre,** Hz. Peygamber'den rivâyet ettiği bir hadîste açıklanmaktadır. Bu rivâyet şöyledir:

"Yüce Allah buyurdu ki:

**"Fâtihayı kulumla aramda ikiye böldüm; yarısı benim, yarısı kulumundur. Kuluma istediği verilecektir."** Sonra Hz. Peygamber şöyle devam etti:

**"Kul; *'Elhamdu lillâhi rabbil âlemîn'* dediği zaman, Yüce Allah;**

**"Kulum bana hamd etti" der. Kul;**

***"Errahmânirrahîm"* dediği zaman, Allah;**

**"Kulum bana sena etti" der. Kul;**

***"Mâliki yevmiddîn"* dediği zaman, Allah;**

**"Kulum işini bana havale etti" der. Kul;**

***"İyyâke na'budu ve iyyâke nesteîn"* dediği zaman, Allah;**

**"Bu, benimle kulum arasında bir** (sır)**dır, artık kulumun istediği kendisine verilecektir" der. Kul;**

*"İhdinâ's-sırâte'l-müstakîm..."* **dediği zaman da, Allah;**

**"Bunlar da kulumundur. Kuluma her istediği verilecektir" buyurur.**[11]

٦٢٣٨ـــ (د ت ـــ أبو هريرة رضي الله عنه) قال : قال رسولُ الله صــلى الله عليــه وسلم : «{الحمدُ لله رب العَالمين} أمُّ القرآن، وأمُّ الكتاب، والسبعُ المثاني». أخرجه أبــو داود ، والترمذي.

**6.238-** Ebû Hureyre'nin rivâyetine göre Hz. Peygamber şöyle buyurdu:

*"Elhamdü lillâhi rabbil âlemîn;* **ümmü'l-Kur'ân'dır, ümmü'l-Kitâb'dır, seb'u'l-mesânîdir."**[12]

---

[11] **Müslim**, Salât, 38, 41; **Muvatta**, Nidâ, 39; **Ebû Davud**, Salât, 132/821; **Tirmizî**, Salât, 116, 166; **Tefsir**, 2; **Nesaî**, İftitâh, 23.

[12] **Ebû Davud**, Salât, 15/1457; **Tirmizî**, Tefsîr, 16/3124.

İZAH

**Fâtiha** sûresinin birbirinden farklı değişik isimleri vardır. Bu rivâyette bunlardan üç tanesi zikredilmektedir.

**Ümmü'l-Kur'ân**, Kur'ân'ın anası ve aslı demektir. Bu sûreye niçin **ümmü'l-Kur'ân** denildiği konusunda değişik izahlar yapılmıştır. Buna göre; Allah ile kulun konumunu belirleyen sûre olması; mana itibariyle diğer sûrelerin de aslı ve menşei olması; ilâhiyat, nübüvvet, âhiret ve kaza-kader gibi Kur'ân'ın dört ana maksadının bu sûrede öz olarak toplanması vb. sebepler bu sûreye **ümmü'l-Kur'ân** adının verilmesini sağlamıştır.

**Ümmü'l-Kitâb** da; kitabın anası ve aslı anlamına gelen bir terkiptir ve **ümmü'l-Kur'ân** ile aynı manaya gelir.

**Seb'u'l-mesânî** ise; bu sûredeki yedi âyetin, her namazın her rekâtında tekrarlandığı için kullanmıştır.

**Fâtiha** kelimesi de; başlangıç anlamına gelir ve gerek Kur'ân'ın tertibinde ilk sırayı alması ve gerek her namaza bu sûre ile başlanması sebebiyle kullanılmaktadır.

**٦٢٣٩ــ** (م س ــ **عبد الله بن عباس** رضي الله عنهما) قال : « بينا جبريلُ عليه السلام **قاعد عند** النبيّ صلى الله عليه وسلم سمع نَقيضا من فوقه ، **فرفع** رأسَه، فقال : **هذا باب** من السماء فُتحَ اليوم، **لم يُفْتَحْ قطُّ إلا اليوم، فنزل منه مَلَك** ، فقال: هذا مَلَك نزل **إلى الأرض، لم ينزل قط إلا اليوم** ، فسلَّم ، وقال : **أَبْشِرْ** بنورَين **أُوتيتَهما** ، **لم يُؤتهما نبيّ قبلَك : فاتحةُ الكتاب ، وخواتيم سورة البقرة، لن تقرأ بحرف منهما إلا أُعطيتَه»**. أخرجه مسلم ، والنسائي.

**6.239-** Abdullah b. Abbas anlatıyor:

"Cebrâil (as.) Hz. Peygamber'in yanında oturduğu sırada, (Hz. Peygamber) yukarıdan bir ses işitti. Hemen başını kaldırdı. (Cebrâil);

**"- Bu, gökyüzünde sadece bugün açılan bir kapının sesidir. O kapı, bundan önce hiç açılmamıştı"** dedi. Oradan bir melek indi, Cebrâil (as.);

**"- Bu, daha önce yeryüzüne hiç inmemiş olan bir melekti"** dedi. Melek selâm verdi ve dedi ki:

**"- Müjde!.. Sana, daha önce hiçbir peygambere verilmeyen iki nûr verildi. Bunlar; Fâtihatu'l-Kitâb ile Bakara sûresinin son âyetleridir. Bunlardan okuyacağın her harfin karşılığını mutlaka alacaksın!"**[13]

## İZAH

Bu rivâyette Cebrâil'in (as.), Hz. Peygamber'le birlikte iken **İbn Abbas'**ın onları bizzat gördüğü anlaşılmaktadır. Bunu te'yîd eden başka bir bilgi bulunmamaktadır. Ayrıca bu olayın ne zaman ve nasıl cereyan ettiğine dair bir bilgi yoktur. Bu derece önemli bir olayın daha çok şuyû bulması gerekirdi.

**İbn Abbas'**ın bunu bizzat Hz. Peygamber'den duymuş olması ihtimali üzerinde de durulmuş, ancak bunu doğrulayan herhangi bir delil de bulunamamıştır. Hadîsin devamında da gökten başka bir meleğin inmesi ve Hz. Peygamber'le konuşması, sanki olay bizzat müşahede edilmiş gibi anlatılmaktadır. Bu da, te'yide muhtaç bir husus olarak görünmektedir.

## *البقرة وآل عمران*

## 2*- BAKARA VE ÂL-İ İMRÂN SÛRELERİ

**٦٢٤٠ــ (م ــ** أبو أمامة **الباهلي** رضي الله عنه) قال : سمعتُ رسولَ الله صلى الله عليه وسلم يقول: « اقرؤوا القرآن ، **فإنه يأتي يوم القيامة شفيعا لأصحابه** ، اقرؤوا **الزَّهْرَاوَيْن : البقرة**، وآل **عمران**، **فإنهما** تأتيان يوم القيامة كأنهما **غَمَامتان** - أو **غَيَايَتَان** - أو كأنهما **فِرْقَانِ** من **طير صَوَافّ**، **تُحاجَّانِ** عن **صاحبهما** ، اقرؤوا سورة **البقرة**، **فإن أخْذَها بَرَكَة** ، **وتَرْكَها حَسْرَة** ، **ولا تستطيعها البَطَلَةُ** ». قال معاوية بن سلام: بلغني أن البطلة : السَّحَرَةُ. أخرجه مسلم.

---

[13] **Müslim**, Müsâfirîn, 43/254; **Nesaî**, İftitâh, 25.

زاد في رواية : « مَا مِن عبد يقرأ بها في ركعة قبل أن يسجدَ ، ثم سأل الله شيئا إلا أعطاه، إنْ كادت لَتستجمع الدّين كلّه ».

**6.240-** Ebû Ümâme el-Bâhilî'den rivâyet edilmiştir:

Rasûlullah'ın (as.) şöyle söylediğini işittim:

**"Kur'ân'ı okuyun! Kıyâmet gününde Kur'ân, okuyucusuna şefâat edecektir. *Zehrâveyn*'i, yâni Bakara ve Âl-i İmrân sûrelerini (çok) okuyun! Çünkü bu iki sûre, kıyâmet gününde iki bulut gibi –** veya iki gölgelik gibi-, **yahut saf saf olmuş iki kuş sürüsü gibi gelecek ve okuyucularını müdâfaa edecekler. Bakara sûresini de (çok) okuyun! Çünkü onu okumak, berekettir; okumamak ise pişmanlık sebebidir. Sihirbazların onu okumaya güçleri yetmez."**

Muâviye b. Sellâm[14]; *"batale,* büyücüler demektir" dedi.[15]

## RİVÂYETLER

Hadîsi **Müslim** tahric etti. Başka bir rivâyette şunu da ekledi:

**"Kul bu sûreyi, bir rekâtta secdeden önce okur, sonra da Allah'tan bir şey isterse, Allah istediğini ona mutlaka verir; zira bu sûre neredeyse bütün dini içine alacak hükümleri muhtevidir."**[16]

## İZAH

***"Zehrâveyn",*** **Bakara** ve **Âl-i İmrân** sûrelerine verilen isimdir. Bu sûrelerde, insanları hidâyete sevk edecek pek çok âyet bulunduğu için bu isim verilmiştir.

Hadîste önce genel bir ifâde ile "**Kur'ân okuyun!"** denmiş, sonra bir tahsis getirilerek mezkür iki sûrenin çokça okunması tavsiye edilmiş, sonra özellikle **Bakara** sûresinin mutlaka çok okunması

---

[14] **Ebû Sellâm, Muâviye b. Sellâm b. Ebî Sellâm (Memtûr) el-Habeşî ed-Dımaşkî**: ö. 170/786. Zamanının **Şam** muhaddislerindedir. **Humus** ve **Dımaşk**'ta oturdu. Zührî ve Yahya b. Ebî Kesîr'den rivâyeti vardır. Kendisinden Yahya el-Vuhâzî rivâyet eder. **Bakara** sûresinin fazileti hakkında bir rivâyeti vardır. Sika olduğu rivâyet edilir.

[15] **Müslim**, Müsâfirîn, 42/252.

[16] Bu ziyâde **Müslim**'de yer almamaktadır. Muhtemelen **Humeydî**'nin ziyâdelerindendir.

gerektiği belirtilmiştir. Bu sıralama, mezkür iki sûrenin, özellikle de **Bakara** sûresinin faziletini göstermektedir.

Hatırlatmaya bile gerek yoktur ki, buradaki okumaktan maksat; manasını düşünerek okumak, anlamak ve gereğini de yapmaktır.

**"Büyücüler"** diye tercüme ettiğimiz kelime, ***"batale"***dir. **Muâvîye b. Sellâm**, bunun **büyücü** manasına geldiğini rivâyetin içinde açıklamaktadır. Anlaşıldığı kadarıyla bu, tefsirî bir manadır. Kelimeye, *"**butlan**"* lafzı ile ilgi kurularak bu mana verilmiştir. *"**Butlân**"*, bâtıla çeviren, ifsad eden demektir, sihirbazlar da hakkı bâtıla çevirdikleri için aralarında böyle irtibat kurulmuştur. **"Sihirbazların Kur'ân'ı okumaya güçleri yetmeyeceği"** cümlesi; doğru yoldan saptıkları için onu okuyup doğru şekilde anlayamaz ve gereğince amel edemezler şeklinde anlaşılmalıdır. Bu da şüphesiz onlar için pişmanlık sebebi olacaktır.

*"**Batale**"* lafzı ayrıca "**kahramanlar**" manasına geldiği gibi, "**tembeller**" manasına da gelir.

**٦٢٤١** ــ (ت ــ **أبو هريرة** رضي الله عنه) قال: « **بعثَ رسولُ الله صلى الله عليه** وسلم **بعثا - وهم ذَوو عَدَد - فاستَقْرأَهم ، فقرأ كلُّ رجل** ما **معه** من القرآن ، **فأتى على** رجل من أحدثِهم سِنًّا ، فقال : **ما معك أنت يا فلان؟** قال : معي كذا وكذا، وسورةُ البقرة، قال : **أمعك سورة البقرة؟** قال : نعم ، قال : **اذهب فأنت أميرُهم ، فإنها إن كادت لتستحصي الدِّين كُلّه** ، فقال رجل من أشرافهم : **والله** ما منعني يا رسولَ الله **أن** أتعلّمها **إلا** خشية أن لا أقوم بما فيها ، فقال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم : **تعلّموا القرآن** ، وعلّموه ، واقرؤوه، وقوموا به، **فإن مَثَل القرآن لمن تعلّمه فقرأه ، وقام به: كَمَثَل جِراب مَحْشُوّ مسْكا، يَفُوحُ ريحه في كلِّ مكان، وَمَثَلَ مَن تعلّمه ويرقُد وهو في جوفه : كمثلِ جِرَاب أُوكِيَ على مِسْك** ». أخرجه الترمذي.

**6.241-** Ebû Hureyre anlatıyor:

"Hz. Peygamber, sayılı birkaç kişiden müteşekkil bir müfrezeyi yola çıkarmak istemişti. Yola koymadan önce, onların her birine

Kur'ân okuttu. Herkes, bildiği kadar Kur'ân okudu. Sıra yaşça en genç olanına gelince, ona;

**"- Ya fulân, Kur'ân'dan ne biliyorsun?"** diye sordu. O da;

"- Şunu, şunu ve Bakara sûresini biliyorum" dedi. Hz. Peygamber;

**"- Gerçekten Bakara sûresini biliyor musun?"** diye tekrar sorunca;

"- Evet!" karşılığını verdi. O zaman Hz. Peygamber;

**"- Öyleyse hadi git, sen onların komutanısın! Çünkü bu sûre, neredeyse bütün dini içine alacak hükümleri muhtevidir"**[17] buyurdu. Heyetteki eşrâftan biri;

"- Ey Allah'ın Rasûlü; vallahi bu sûreyi öğrenmeme, ondaki hükümleri yerine getirememek korkusu mani olmuştur" deyince, Hz. Peygamber şunları söyledi:

**"- Kur'ân'ı öğrenin ve öğretin! Onu okuyun ve hükümlerini yerine getirin! Çünkü Kur'ân'ı öğrenen, okuyan ve ahkâmını yerine getiren insan, misk ile doldurulan ve kokusu her tarafa yayılan bir dağarcığa benzer. Kur'ân'ı öğrendiği halde, içinde Kur'ân varken yatıp uyuyan insan da, misk dolu olduğu halde ağzı sıkıca bağlanan ve dışarıya koku sızdırmayan dağarcığa benzer."**[18]

**٦٢٤٢ـــ (م ت ـــ النواس بن سمعان** رضي الله عنه) قال : سمعتُ رسولَ الله صلى الله عليه وسلم يقول : « **يُؤتَى يوم القيامة بالقرآن وأهله الذين** كانوا **يعملون** به في الدنيا **تَقْدُمُه سورةُ البقرة وآل عمران** - وضرب لهما رسولُ الله صلى الله عليه وسلم ثلاثة أمثال ما نسيتُهن بعدُ - قال : **كأنهما غَمَامَتان** - أو **ظُلّتان** - **سَوْدَاوَان بينهما شَرْق**، أو كأنهما **خِرْقَان من طير صَوَافَّ، تُحاجّان عن صاحبهما** ». أخرجه مسلم.

وعند الترمذي : « ما نسيتُهنَّ بعدُ ، قال : **يأتيان كأنهما غَيَايَتان بينهما شَرْق، أو** كأنهما غمامتان سوداوان ، أو كأنهما **ظُلَّتان من** طير **صَوَافَّ** ، تُجادلان **عن صاحبهما** ».

---

[17] "Çünkü..." diye başlayan bu son cümle, **Tirmizî**'de yoktur.

[18] **Tirmizî**, Fedâilu'l-Kur'ân, 2/2876.

**6.242-** Nevvâs b. Sem'ân anlatıyor:

Rasûlullah'ın (as.) şöyle söylediğini işittim:

**"Kıyâmet gününde Kur'ân ve dünyada iken onun hükümleriyle amel eden insanlar getirilir; Bakara ve Âli İmrân sûreleri onu öne geçirirler."**

Râvî; "Hz. Peygamber bu iki sûre için üç misal verdi ki, ben onları hâla unutmadım" der. Hz. Peygamber buyurdu ki:

**"Bu iki sûre sanki iki bulut gibi, veya aralarından bir ışığın sızdığı iki kara gölge gibi, veya saf saf olmuş kuşlardan meydana gelen iki cemâat gibi gelir ve** (dünyada kendilerini okuyan ve hükmünce amel eden) **arkadaşlarını müdafaa ederler."**[19]

**RİVÂYETLER**

Bunu **Müslim** tahric etti.

**Tirmizî**'de bu rivâyetin, **"Onları bir daha unutmadım"** cümlesinden sonraki bölümü şöyledir:

**"Bu iki sûre, sanki aralarından ışık sızan iki gölgelik gibi, veya iki siyah bulut kümesi gibi, yahut da saf saf olmuş kuşlardan meydana gelen iki gölgelik gibi gelirler ve arkadaşları için mücadele ederler."**

**İZAH**

Burada kıyâmet günü geleceği söylenen şey, mezkür iki sûre değil, onları okumanın kazandıracağı sevâptır. Kur'ân'da en uzun olan ve en çok hüküm ihtiva eden sûreler de bunlardır.

**٦٢٤٣ـــ (م ت ــ أبو هريرة** رضي الله عنه) أنْ رسولَ الله صلى الله عليه وسلم قال : **« لا تجعلوا بيوتكم مقابرَ ، إن الشيطان يَفِرُّ من البيت الذي تُقرأ فيه سورة البقرة».**

أخرجه مسلم ، **والترمذي**، وزاد مسلم قال: قال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم: **« إذا قضى أحدُكم الصلاة في مسجده، فلْيَجْعَلْ لبيته نصيبا من صلاته، فإن الله جاعل في بيته من صلاته خيرا».**

---

[19] **Müslim**, Müsâfirîn, 42/253; **Tirmizî**, Fedâilu'l-Kur'ân, 4/2883.

**6.243-** Ebû Hureyre, Hz. Peygamber'in şöyle söylediğini rivâyet eder:

**"Evlerinizi kabristana çevirmeyin! Şüphesiz şeytan, içinde Bakara sûresi okunan evden kaçar."**[20]

**RİVÂYETLER**

Hadîsi **Müslim** ve **Tirmizî** tahric etti.

**Müslim** şu ziyâdeyi yaptı:

**"Sizden biri mescidde namazını bitirdiği zaman, namazından evine de bir hisse ayırsın! Çünkü Allah, onun namazından evi için de bir hayır halk eder."**[21]

**٦٢٤٤ـ (خ م د ت ـ أبو مسعود** رضي الله عنه) **عن النبيِّ صلى الله عليه وسلم** [أنه] **قال: «مَن قرأ بالآيتين من آخر سورة البقرة ليلة كَفَتَاه»**. أخرجه **البخاري، ومسلم، وأبو داود**، والترمذي.

**وأول حديث أبي داود قال : « سألتُ أبا مسعود وهو يطوف بالبيت، فقال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم... » وذكر الحديث.**

**6.244-** Ebû Mes'ûd (el-Ensârî), Hz. Peygamber'den şöyle rivâyet eder:

**"Kim, bir gecede Bakara sûresinin son iki âyetini okursa, bu ona kâfidir."**[22]

**RİVÂYETLER**

Hadîsi **Buharî, Müslim, Ebû Davud** ve **Tirmizî** tahric ettiler.

---

[20] **Müslim**, Müsâfirîn, 29/212; **Tirmizî**, Fedâilu'l-Kur'ân, 2/2877.

[21] Bu hadîs, **Müslim**'de müstakil bir rivâyet şeklindedir; bkz., Müsâfirîn, 29/210.

[22] **Buharî**, Meğâzî, 11; Fedâilu'l-Kur'ân, 10, 27, 34; **Müslim**, Müsâfirîn, 43/256; **Ebû Davud**, Ramazan, 9/1397; **Tirmizî**, Fedâilu'l-Kur'ân, 4/2881.

**Ebû Davud**'un rivâyetinde hadîsin baş tarafı; "Ebû Mes'ûd Kâbe'yi tavaf ederken, kendisine (Kur'ân'dan geceleyin okunması kâfi gelecek olan miktarı) sordum" şeklindedir.

## İZAH

**Bakara** sûresinin son iki âyeti, yatsı namazlarından sonra mihrâbiye olarak okunan "***Âmenerrasûlu***" âyetleridir.

**"...Kâfidir"** sözü ile, öncelikle o geceyi ihyâ etmiş sayılması için yeterli olduğu anlaşılır.

6243 nolu hadîste ifâde edildiği ve bundan sonra gelecek olan **Tirmizî**'nin **"Bu iki âyet bir evde üç gece okunmazsa oraya şeytan yaklaşır"** rivâyetinde, bu âyetlerin şeytana karşı yeterli bir koruyucu oldukları belirtilmektedir. Bu da teşvik amacıyla söylenmiş olmalıdır.

Bu âyetlerin fazîleti, hiç şüphesiz ki mana ve muhtevalarında aranmalıdır. Âyet iman esaslarını sayarak başlamakta, arkasından kulun Allah'ına karşı olan samimi niyazı gelmekte ve Allah'tan zafer talebiyle sona ermektedir.

**٦٢٤٥ــ** (ت ــ **النعمان بن بشير** رضي الله عنه) قال : « إنَّ **الله** كتبَ كتابا قبل أَنْ يَخلُقَ السمواتِ والأرضَ بألْفَيْ عام ، أنزل منه آيتين خَتَم بهما سورة البقرة ، **ولا تُقرآن** في دار **ثلاث** مرات فيقربها شيطان». **أخرجه الترمذي.**

**6.245-** en-Nu'mân b. Beşîr'den rivâyet edilmiştir:

"Yüce Allah, gökleri ve yeri yaratmadan iki bin yıl önce bir kitap yazdı; bu kitaptan iki âyet indirerek **Bakara** sûresini bu iki âyetle bitirdi. Bu iki âyet bir evde üç gece okunmazsa, o eve şeytan yaklaşır."[23]

## İZAH

**Câmiu'l-usûl**'de **Nu'mân b. Beşîr**'in sözü şeklinde kaydedilen bu rivâyet, **Tirmizî**'de, **Nu'mân b. Beşîr**'in Hz. Peygamber'den rivâyeti şeklinde merfû olarak geçmektedir ve **Tirmizî**, bu rivâyetin

---

[23] **Tirmizî**, Fedâilu'l-Kur'ân, 4/2882.

garîb olduğunu söylemektedir. Lafızları esas alınarak bu rivâyetin makûl izahını yapmak mümkün gözükmemektedir.

آية الكرسي

## 3*- ÂYETE'L-KÜRSÎ

٦٢٤٦ــ (ت ــ أبو هريرة رضي الله عنه) أنّ رسولَ الله صلى الله عليه وسلم قـــال: «لكلّ شيء سَنَام وإنّ سَنَامَ القرآن سورةُ البقرة وفيها آية هي ســـيدةُ آي القـــرآن آيـــةُ الكرسي». أخرجه الترمذي.

**6.246-** Ebû Hureyre, Hz. Peygamber'den şöyle rivâyet eder:

**"Her şeyin bir zirvesi vardır, Kur'ân'ın zirvesi de Bakara sûresidir. Orada bir âyet vardır ki, o âyet, Kur'ân âyetlerinin seyyididir. O âyet, *Âyete'l-kürsî*'dir."**[24]

٦٢٤٧ــ (م د ــ أُبي بن كعب رضي الله عنه) قال: قال رسولُ الله صلى الله عليـــه وسلم: «يا أبا المنذر، أتدري أيّ آية من كتاب الله معك أعظم؟ قلت: {اللّهُ لا إلهَ إلا هو الحيُّ القيوم} [البقرة: ٢٥٥] فضرب في صدري، وقال: لِيَهْنِكَ العلْمُ أبا المنذر». أخرجه مسلم.

وفي رواية أبي داود قال: قال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم: «أبا المنـــذر أيُّ آيـــة معك من كتاب الله أعظم؟ قلتُ: الله ورسولهُ أعلم، قال: أبا المنذر أيُّ آية من كتاب الله معك أعظم؟ قلت: الله لا إلهَ إلا هو الحيُّ القيوم...» الحديث.

**6.247-** Ubeyy b. Kâ'b'dan rivâyet edildiğine göre, Rasûlullah (as.) ona şöyle demiş:

**"- Yâ Ebâ'l-Münzir! Allah'ın kitabından ezberlediğin âyetlerin en büyüğü hangisidir, biliyor musun?"**

---

24 **Tirmizî**, Fedâilu'l-Kur'ân, 2/2878. Hadîs zayıftır, ancak şevâhidi vardır.

**"- *Allahu lâ ilâhe illâ huve'l-hayyu'l-kayyûm* âyetidir"** dedim. Bu cevap üzerine elini göğsüme vurdu ve;

**"- Yâ Ebâ'l-Münzir, ilim sana mübarek olsun!"** dedi.[25]

## RİVÂYETLER

Bunu, **Müslim** tahric etti.

**Ebû Davud**'un rivâyetine göre Hz. Peygamber;

**"- Ebâ'l-Münzir! Allah'ın kitabından ezberlediğin âyetlerin en büyüğü hangisidir?"** diye sormuş, o da;

"- Allah ve Rasûlü en iyisini bilir" cevabını vermiş, bunun üzerine Hz. Peygamber tekrar;

**"- Ebâ'l-Münzir! Allah'ın kitabından ezberlediğin âyetlerin en büyüğü hangisidir?"** diye sormuş, o zaman **Ubeyy**;

**"- *Allahu lâ ilâhe illâ huve'l-hayyu'l-kayyûm* âyetidir"** cevabını vermiş...

## İZAH

**Ebû'l-Münzir, Ubeyy b. Ka'b**'ın künyesidir.

**Âyete'l-kürsî** önemini, Yüce Allah'ın en önemli sıfatlarını içinde toplamasından almaktadır. Allah'ın yüceliği, en derli toplu şekilde bu âyette görülmektedir. ***Hayy*** ve ***kayyûm*** gibi Allah'ın zât ve celâlinin en önemli sıfatları ile başlayan âyet, Yüce Allah'ın, mahlûkatın sıfatlarından münezzeh olduğunu belirterek devam etmekte, sonra da yerde ve göklerde olan her şeyin O'nun tasarrufunda olduğunu, mülkiyette, emir ve hükümde tek olduğunu ve hiçbir gücün O'na ortak olmadığını, her şeyin ilminin O'nda olduğunu, kudretinin sınırsız olduğunu, her türlü zaaf ve noksanlıklardan münezzeh olduğunu, azâmet ve kibriyâda eşsiz olduğunu belirtmektedir. Bir kısım ulemânın ***ism-i a'zâm*** olarak kabul ettiği bu âyette, görüldüğü üzere vahdaniyet, kudret, irâde, hayat, ilim gibi Allah'ın en önemli sıfatları toplanmıştır.

---

[25] **Müslim**, Müsâfirîn, 44/258; **Ebû Davud**, Vitir, 17/1460.

٦٢٤٨ــ (د ــ واثلة بن الأسقع رضي الله عنه) : « أن النبيَّ صلى الله عليه وسلم جاءهم في صُفَّة المهاجرين، فسأله إنسان: أيُّ آية في القرآن أعظم ؟ قال : قال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم : الله لا إلهَ إلاّ هو الحيُّ القيوم ». أخرجه أبو داود.

**6.248-** Vâsile b. el-Eska'dan rivâyet edildiğine göre; Hz. Peygamber, muhâcirlere ait suffada yanlarına gelmiş ve biri O'na;

"- Kur'ân'da en büyük âyet hangisidir?" diye sormuş, Hz. Peygamber de;

"- ***Allahu lâ ilâhe illâ huve'l-hayyu'l-kayyûm* âyetidir**" cevabını vermiş.[26]

٦٢٤٩ــ (خ ــ أبو هريرة رضي الله عنه) قال : « وكّلني رسولُ الله صلى الله عليه وسلم بحفظ زكاة رمضانَ، فأتاني آت، فجَعَلَ يَحْثُو من الطعام، فأخذتُهُ، وقلتُ: لأرْفعنَّكَ إلى رسول الله صلى الله عليه وسلم، قال: إني محتاج، وَعَلَيَّ عيال، وبي حاجة شديدة، قال: فخَلّيْتُ عنه، فأصبَحْتُ، فقال النبي صلى الله عليه وسلم: يا أبا هريرة: ما فعل أسيرُك البارحة؟ قلتُ: يا رسول الله، شكا حاجة وعيالا ، فرحمته فخلّيت سبيله ، قال : أما إنه قد كَذَبكَ وسيعود، فعرفتُ أنه سيعود، لقول رسول الله صلى الله عليه وسلم، فَرَصَدْتُهُ، فجاء يحثو من الطعام ، فأخذته ، فقلتُ: لأرفعَنَّكَ إلى رسول الله صلى الله عليه وسلم، قال: دعني، فإني محتاج ، وعليَّ عيال، لا أعود، فرحمته فخلّيت سبيله، فأصبحتُ ، فقال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم: يا أبا هر، ما فعل أسيرك ؟ قلتُ: يا رسول الله، شكا حاجة [شديدة] وعيالا فرحمته ، فخلّيت سبيله، فقال : أما إنه قد كذَبك وسيعود ، فرصدته [الثالثة] ، فجاء يحثو من الطعام ، فقلتُ : لأرفَعَنَّكَ إلى رسول الله صلى الله عليه وسلم ، وهذا آخر ثلاث مرات ، إنّكَ تزعم لا تعود، ثم تعود ، فقال : دعني، فإني أُعلّمك كلمات ينفعك الله بها، قلتُ : ما هُنّ ؟ قال : إذا أويتَ إلى فراشك فاقْرأْ آيةَ الكرسي : الله لا إله إلا هو الحيُّ القيوم ، حتى تختم الآية ، فإنه لن يزال عَلَيْكَ منَ الله حافظ، ولا يَقْرَبُكَ شيطان حتى تُصْبِحَ ، فخلّيت سبيله،

---

[26] **Ebû Davud**, Hurûf, 1/4003.

فأصبحت، فقال لي رسولُ الله صلى الله عليه وسلم : يا أبا هر ما فَعَلَ أسيرك البارحة ؟ قلتُ: يا رسولَ الله ، زعم أنه يُعَلِّمني كلمات ينفعني الله بها ، فخليت سبيله ، قال : ما هي؟ قلتُ : قال لي : إذا أويْتَ إلى فراشك فاقرأ آية الكرسي من أولها، حتى تختم الآية {الله لا إلهَ إلا هو الحيُّ القيوم} ، وقال لي : لن يزال عليك من الله حافظ، وَلَنْ يَقْرَبك شيطان، حتى تصبح - وكان أحْرَصَ شيء على الخير - فقال النبيُّ صلى الله عليه وسلم : أما إنَّهُ قد صدقك وهو كذوب ، تَعْلَمُ مَنْ تخاطبُ منذ ثلاث يا أبا هريرة؟ قال: قلتُ : لا ، قال : ذاك شيطان».

أخرجه البخاري.

**6.249-** Ebû Hureyre anlatıyor:

"Rasûlullah (as.) beni, Ramazan zekâtını muhafaza ile görevlendirmişti. Biri geldi ve zekât hurmasından avuçlamaya başladı. Ben de onu yakaladım ve;

"- Seni mutlaka Allah'ın Rasûlüne götüreceğim" dedim. O ise;

"- Ben muhtaç biriyim, üzerimde de bir âilenin sorumluluğu var; dolayısıyla buna son derece ihtiyacım var" dedi.

Bunun üzerine ben de onu bıraktım. Sabah olunca, Hz. Peygamber;

**"- Ya Ebâ Hureyre, dün gece esîrin ne yaptı?"** diye sordu.

"- Ey Allah'ın Rasûlü; âilesini ve ihtiyacını dile getirdi, ben de ona acıdım ve serbest bıraktım" dedim. Hz. Peygamber;

**"- O, sana yalan söyledi ve yakında tekrar gelecektir"** dedi.

Rasûlullah'ın (as.) bu sözünden onun yine geleceğini anladım ve gözetlemeye başladım. Derken adam tekrar geldi ve yine (zekât hurmalarını) avuçlamaya başladı. Hemen kendisini yakaladım ve;

"- Seni mutlaka Rasûlullah'a (as.) götüreceğim" dedim. Adam;

"- Beni bırak, ben muhtaç biriyim, üzerimde de bir âilenin sorumluluğu var. Bir daha da gelmem" dedi.

Adama yine acıdım ve bıraktım. Sabah olunca, Hz. Peygamber yine;

**"- Ya Ebâ Hureyre, esîrin ne yaptı?"** diye sordu.

"- Ey Allah'ın Rasûlü; çok muhtaç olduğunu ve âilesini dile getirdi, ben de acıdım ve serbest bıraktım" dedim. Hz. Peygamber yine;

**"- O, sana yalan söyledi ve yakında tekrar gelecektir"** dedi.

Üçüncü defa adamı gözetlemeye başladım. Derken adam tekrar geldi ve yine (zekât hurmalarını) avuçlamaya başladı. Hemen kendisini yakaladım ve;

"- Bu sefer seni mutlaka Rasûlullah'a (as.) götüreceğim, bu üç oldu ve artık yeter! Her seferinde bir daha gelmeyeceğini söylüyorsun, ama sonra yine geliyorsun" dedim. O zaman adam;

"- Beni bırak; sana bazı sözler öğreteceğim, ki bu sözlerle Allah sana fayda verecek" dedi.

"- Nedir o sözler?" diye sorunca;

"- Yatağına girince, âyete'l-kürsîyi sonuna kadar oku! Muhakkak Allah tarafından sana bir koruyucu gelecek ve sabaha kadar da şeytan sana yaklaşamayacaktır" dedi.

Bunun üzerine onu yine serbest bıraktım. Sabah olunca, Hz. Peygamber yine;

**"- Ya Ebâ Hureyre, dün gece esîrin ne yaptı?"** diye sordu. Ben dedim ki:

"- Ey Allah'ın Rasûlü; o, bana bazı sözler öğreteceğini, bu sözler vesilesiyle Allah'ın bana fayda vereceğini söyledi, ben de onu serbest bıraktım."

**"- Nedir o sözler?"** diye sorunca da şöyle dedim:

"- Bana; *'yatağına girince âyete'l-kürsîyi başından sonuna kadar oku! Bu sayede sana Allah tarafından bir koruyucu gelecek ve sabaha kadar şeytan sana yaklaşamayacaktır'* dedi."

Burada râvî; "O, hayırlı bir şeyi öğrenmeye çok hırslı idi"[27] diye ekledi.

Bunun üzerine Hz. Peygamber şöyle dedi:

---

[27] **Buharî**'nin matbu nüshasında bu cümle, **"O"** zamiriyle sadece **Ebû Hureyre**'ye değil, **"Onlar"** zamiri kullanılarak bütün sahâbilere işaret edilir.

**"- O, aslında yalancı olduğu halde bu sefer sana doğruyu söyledi. Üç günden beri kiminle muhatap olduğunu biliyor musun ya Ebâ Hureyre?"**

"- Hayır!" deyince;

**"- O, şeytandı"** buyurdu.[28]

**İZAH**

Bu uzun hadîsi **Buharî**, "Bir adam bir kişiyi vekil tayin ettiğinde, vekil olan kişi bu maldan bir miktarını başka birine verecek olsa, bu tasarruf müvekkilin kabul etmesi şartıyla câizdir" bâb başlığıyla verir. Buna göre müvekkilin izin vermediği bir tasarrufta bulunmaya vekilin yetkisi yoktur. Hadîste de görüldüğü üzere Hz. Peygamber'in, **Ebû Hureyre**'nin tasarrufuna karşı çıkmaması ile bu neticeye varılmaktadır. Vekâlet konusunda Hz. Peygamber döneminde konulan bu kaide, bugünkü hukuki uygulamalarda da aynen benimsenmektedir.

Hadîste geçen "**Ramazan zekâtı**" ifadesiyle, büyük ihtimalle Ramazan'da toplanan fıtır sadakaları kastedilmiştir. Ancak bunun içinde zekât malının bulunması da mümkündür.

Hadîsin konumuzu alakadar eden tarafı, âyete'l-kürsînin önemini ve faziletini ortaya koymasıdır.

**"O şeytandı"** sözü ile muhtemelen cin kastedilmiştir, ya da şeytan motifinden yararlanarak maksat anlatılmaya çalışılmıştır.

**٦٢٥٠ـــ** (ت ـــ أبو **أيوب الأنصاري** رضي الله عنه) : « أنه كانت **له سَهْوَة فيها تَمر** ، وكانت تجيء الغُولُ فتأخذ منه ، قال : فشكا **ذلك إلى** النبيِّ صلى الله عليه وسلم ، فقال : **اذهَبْ فإذا رأيتَها فقل**: بسم **الله** ، **أجيبي** رسولَ الله **صلى الله عليه وسلم** ، قال : **فأخذها** فحَلَفَتْ أنْ لا تعود **فأرسلها**، فجاء **إلى** رسول الله صلى الله عليه وسلم ، **فقال** : **مـــا فَعَـــلَ أسيرك؟** قال : حلفَتْ أنْ لا تَعُودَ ، فقال : **كَذَبَتْ** ، **وَهيَ مُعَاوِدَة الكذب** ، قال : **فأخذها** مرة أخرى ، فحلفت أن لا تعود، **فأرسلها** فجاء **إلى النبيِّ** صلى الله عليه وسلم فقال : **ما فعل**

---

[28] **Buharî**, Vekâlet, 10.

أسيرك؟ قال: حلفت أن لا تعود، فقال: كذبت وهي معاودة الكذب، قال: فأخذها، فقال: ما أنا بتاركك، حتى أذهب بك إلى رسول الله صلى الله عليه وسلم، فقالت: إني ذاكرة لك شيئا: آية الكرسي اقرأها في بيتك فلا يقربك شيطان، ولا غيره، فجاء إلى رسول الله صلى الله عليه وسلم، فقال: ما فعل أسيرك؟ قال: فأخبره بما قالت، قال: صدقت، وهي كذوب». أخرجه الترمذي.

**6.250-** Ebû Eyyub el-Ensârî'den rivâyet edildiğine göre;

"Kendisinin, hurma mahsûlünü koyduğu bir ambarı vardı. Bir hâin gelir, ondan alırmış. Bu durumu Hz. Peygamber'e arz etti, Rasûlullah (as.) şöyle dedi:

**"- Git, onu gördüğünde; *'Bismillâh! Rasûlullah'a (as.) icâbet et!'* de!"**

Ebû Eyyub hâini yakaladı, ama o asla bir daha gelmeyeceğine yemin edince, kendisini serbest bıraktı. Sonra Hz. Peygamber'e gelince, Rasûlullah (as.);

**"- Esîrin ne yaptı?"** diye sordu. O da;

"- Bir daha gelmeyeceğine yemin etti" dedi. Hz. Peygamber;

**"- Yalan söyledi, zaten o yalan söylemeye alışıktır"** buyurdu.

Başka bir sefer onu yine yakaladı, o yine bir daha gelmeyeceğine yemin etti, Ebû Eyyub yine serbest bıraktı. Yine Hz. Peygamber'e gitti;

**"- Esîrin ne yaptı?"** diye sorduğunda;

"- Bir daha gelmeyeceğine yemin etti" dedi. Hz. Peygamber yine;

**"- Yalan söyledi, zaten o yalan söylemeye alışıktır"** buyurdu.

Ebû Eyyub, başka bir sefer onu yine yakaladı, ama bu sefer;

"- Seni Rasûlullah'a (as.) götürmeden asla bırakmam" dedi. Bunun üzerine o;

**"- Sana bir şeyi öğreteceğim: Âyete'l-kürsî'yi! Onu evinde oku, artık sana ne şeytan, ne de başka bir şey yaklaşabilir!"** dedi.

Ebû Eyyub, tekrar Rasûlullah'ın (as.) yanına vardığında yine;

**"- Esîrin ne yaptı?"** diye sordu. O da durumu anlattı. Bunun üzerine de;

**"- Doğru söylemiş! Ama aslında o yalancıdır"** buyurdu.[29]

النساء

## 4*- NİSÂ SÛRESİ

٦٢٥١ــ (**علي بن أبي طالب** رضي الله عنه) قال : « ما في القرآن آية أحب إليّ من هذه : {**إنّ الله لا يغفرُ أنْ يُشْرَكَ به، ويغفرُ مَا دُونَ ذَلكَ لمَن يَشاء**} [النساء: ٤٨] ». أخرجه...

**6.251-** Ali b. Ebî Tâlib şöyle dedi:

"Kur'ân'da; *'Şüphesiz Allah, kendisine ortak koşulmasını bağışlamaz, bunun dışında her şeyi dilediği kişiler için bağışlar'*[30] âyetinden daha çok hoşuma giden bir âyet yoktur"[31]

٦٢٥٢ــ (**عبد الله بن مسعود**) قال: «خَمسُ آيات ما يسرّني أن لي بهنّ الدنيا وما فيها إحداهنّ: {**إنْ تَجْتَنِبُوا كَبَائرَ مَا تُنهونَ عَنهُ نُكفّرْ عَنكم سَيِّئاتكمْ ونُدخلْكمْ مُدخلا كريما**} [النساء: ٣١] و {**إنّ الله لا يَظْلمُ مثْقالَ ذرّةٍ وإن تَكُ حَسَنَةً يُضاعفْها ويُؤْتِ منْ لَدُنْهُ أجْرا عظيما**} [النساء: ٤٠] و {**ولَوْ أنّهمْ إذْ ظَلَمُوا أنفُسَهمْ جَاؤوكَ فاستغفروا الله واستَغفرَ لَهُمُ الرّسُولُ لوَجَدُوا الله توّابا رَحيما**} [النساء: ٦٤] و {**إنّ الله لا يغفرُ أنْ يُشْرَكَ به وَيَغفرُ مَا دُونَ ذَلكَ لمَنْ يشاء**} [النساء: ٤٨] و {**وَمَنْ يَعْمَلْ سُوءا أوْ يَظْلمْ نَفْسَهُ ثُمّ يَستغفر الله يجد الله غَفُورا رَحيما**} [النساء: ١١٠] ». أخرجه...

**6.252-** Abdullah b. Mes'ûd anlatıyor:

[29] **Tirmizî**, Fedâilu'l-Kur'ân, 3/2880.

[30] Nisâ, 48.

[31] Musannıfın kaynağına işaret etmediği bu hadîs, **Tirmizî**, Tefsir, 5/3037'dedir, ancak hadîs zayıf bir senedle rivâyet edilşmektedir.

"Kur'ân'da beş âyet vardır; onlardan birine karşılık dünyanın ve içindekilerinin bana verilmesi, beni sevindirmezdi. Bu âyetler şunlardır:

*"Eğer siz, yasaklandığınız şeylerin büyüklerinden sakınırsanız, diğer kusurlarınızı biz örteriz ve sizi iyi bir yola sokarız."*[32]

*"Şüphesiz Allah, zerre kadar zulmetmez. Eğer zerre kadar iyilik yaparsanız, onun sevâbını kat kat arttırır ve kendi katından büyük bir mükâfat verir."*[33]

*"...Eğer onlar, kendilerine zulmettikten sonra sana gelip Allah'tan bağışlanma dileselerdi ve Rasûl de onlar için af dileseydi, elbetteki Allah'ı tövbeleri çok kabul edici ve çok merhamet edici bulacaklardı."*[34]

*"Şüphesiz ki Allah, kendisine ortak koşulmasını bağışlamaz. Bunun dışındaki bütün günahları, dilediği kişilerden bağışlar."*[35]

*"Kim bir kötülük yapar, yahut kendine zulmeder de sonra Allah'tan mağfiret dilerse, Allah'ı çok bağışlayıcı ve çok merhamet edici olarak bulacaktır."*[36]

الكهف

## 5*- KEHF SÛRESİ

**٦٢٥٣ـ** (م ت د ـ) أبو الدرداء رضي الله عنه؛ أنَّ رسولَ الله صلى الله عليه وسلم قال: «**مَنْ حفظَ عَشْرَ آياتٍ من أوَّلِ** (سورة الكهف) **عُصِمَ من فتنة الدجال**».

وفي رواية: «**من آخر الكهف**»

أخرجه مسلم وأبو داود، وفي رواية الترمذي: « **ثلاث آيات من أول سورة الكهف**».

---

[32] Nisâ, 31.

[33] Nisâ, 40.

[34] Nisâ, 64.

[35] Nisâ, 48.

[36] Nisâ, 110. **Câmiu'l-Usûl**'de bu rivâyetin de kaynağına işaret edilmemiştir. Hadîs, **Mecmau'z-Zevâid**, VII, 11-12'de rivâyet edilmektedir.

**6.253-** Ebû'd-Derdâ'dan rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (as.) şöyle buyurdu:

**"Kehf sûresinin başından itibaren on âyet ezberleyen kişi, Deccâl fitnesinden korunur."**[37]

**RİVÂYETLER**

Bir rivâyette ifâde, **"Kehf sûresinin sonundan on âyet..."** şeklindedir.

Bunu **Müslim** ve **Ebû Davud** tahric etti.

**Tirmizî**'nin rivâyeti; **"Kehf sûresinin başından üç âyet..."** şeklindedir.

٦٢٥٤ـ (**أبو سعيد الخدري** رضي الله عنه) أنَّ رسولَ الله صلى الله عليه وسلم قال : « **مَنْ حَفظ عشرَ آيات مِن آخرِ** (سورة **الكهف**) **عُصِمَ مِن فِتْنَةِ الدَّجَّال** ». أخرجه...

**6.254-** Ebû Saîd el-Hudrî'den rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (as.) şöyle buyurdu:

**"Kehf sûresinin sonundan on âyet ezberleyen kişi, Deccâl fitnesinden korunmuş olur."**[38]

**يس**

## 6*- YÂSÎN SÛRESİ

٦٢٥٥ـ (ت ـ **أنس بن مالك** رضي الله عنه) أنَّ رسولَ الله صلى الله عليه وسلم قال : «**لكل شيء قلب ، وقلبُ القرآن يس ، ومن قرأها كُتب له بقراءتها قراءة القرآن عشر مرات** ».

زاد في رواية : « **دون يس** ». أخرجه الترمذي.

---

[37] **Müslim**, Müsâfirîn, 44/257; **Ebû Davud**, Melâhim, 14/4323; **Tirmizî**, Fedâilu'l-Kur'ân, 6/2886.

[38] Kaynağına işaret edilmeyen bu hadîs de **Müsned**, VI, 446 ve **Mecmau'z-Zevâid**, VII, 53'dedir.

**6.255-** Enes b. Mâlik, Rasûlullah'ın (as.) şöyle buyurduğunu rivâyet etti:

**"Her şeyin bir kalbi vardır, Kur'ân'ın kalbi de Yâsîn sûresidir. Onu okuyan kişiye Allah, bu okuyuşu vesilesiyle on defa Kur'ân okuma sevâbı verir."**[39]

**RİVÂYETLER**

Bir rivâyette, **"Yâsîn'siz okunan on Kur'ân kadar sevâp verir"** ziyâdesi vardır.

Hadîsi **Tirmizî** tahric etti.

***الدخان***

## 7*- DUHÂN SÛRESİ

**٦٢٥٦ــ** (ت ــ **أبو هريرة** رضي الله عنه) قال : قال رسولُ **الله** صلى الله **عليه** وسلم : «مَن **قرأ الدخان في ليلة، أصبحَ يَستغفر له سبعون ألفَ مَلَك** ».

**قال الترمذي:** عمر بن أبي خثعم يضعف : قال **محمد** - **يعني البخاري** - : **هو منكر** الحديث.

وفي رواية قال : قال رسولُ **الله** صلى الله عليه وسلم : « **مَن قرأ حم الدخان في ليلة الجمعة غفر له**». أخرجه الترمذي.

**6.256-** Ebû Hureyre, Rasûlullah'tan (as.) şöyle rivâyet eder:

**"Geceleyin Duhân sûresini okuyan kişi, kendisi için yetmiş bin melek istiğfâr ettikleri halde sabahlar."**[40]

---

[39] **Tirmizî**, Fedâilu'l-Kur'ân, 7/2887.

[40] **Tirmizî**, Fedâilu'l-Kur'ân, 8/2888-89. Sened açısından zayıf bir hadîstir.

### RİVÂYETLER

Bu hadîsi tahric eden **Tirmizî** dedi ki:

"Hadîsin râvîsi Ömer b. Ebî Has'am[41], zayıftır. Muhammed, yâni el-Buharî, *'O, münkeru'l-hadîstir'* dedi."

Diğer bir rivâyet; **"Hâ Mîm ed-Duhân'ı cuma gecesi okuyan mağfiret edilir"** şeklindedir.

### İZAH

**Tirmizî**'nin de belirttiği gibi bu rivâyet sened açısından zayıftır. Ayrıca ifâdede de aşırı bir mübalağa manası vardır. Yapılan amelle alınan sevabın dengeli olduğunu söylemek zordur.

*الواقعة*

## 8*- VÂKIA SÛRESİ

**٦٢٥٧ــ (عبد الله بن مسعود** رضي الله عنهما) **أنّ** رسولَ الله **صلى الله** عليه وسلم **قال : «مَن قرأ كل ليلة سورة الواقعة لم تُصِبْهُ فاقَة [أبدا] ، وفي المسبِّحات : آية كألف آية** ». أخرجه...

**6.257-** Abdullah b. Mes'ûd'dan, Rasûlullah'ın (as.) şöyle söylediği rivâyet edilir:

**"Her gece Vâkıa sûresini okuyan asla muhtaç duruma düşmez. Müsebbihât'ta da öyle bir âyet vardır ki, bin âyete bedeldir."**[42]

---

[41] **Ömer b. Abdullah b. Ebî Has'am el-Yemâmî**: Dedesine nispet edilerek Ömer b. Ebî Has'm diye bilinir. İsminin Ömer b. Râşid olduğu söylenmişse de Dârekutnî ve İbn Hacer bunu doğru bulmaz. Yahya b. Ebî Kesîr'den üç rivâyeti vardır. Kendisinden Zeyd b. el-Hubâb rivâyet etti. Hadîsi **Tirmizî** ve **İbn Mâce**'de tahric edilmiştir. Muhaddisler nazarında zayıf biridir. Buharî ve İbn Adiy; **"münkeru'l-hadîstir"** derken, Ebû Zur'a da; **"vâhî'l-hadîs"** olduğunu söyler.

[42] Musannıf bu rivâyetin de kaynağına işaret etmemiştir. Hadîsi **Münzirî** (Terğîb, II, 294, hadîs no; 2455) aynen rivâyet etmiştir. Rivâyetin **Müsebbihât**'la ilgili kısmı, **Tirmizî**, Fedâilu'l-Kur'ân, 21/2921'de ve **Ebû Davud**, Edeb, 107/5057'de **İrbâd b.**

İZAH

**Müsebbihât;** *sübhâne, sebbeha, yusebbihu, sebbih* kelimeleriyle başlayan sûrelerdir. Bunlar da; **İsrâ, Hadîd, Haşir, Saff, Teğâbun** ve **A'lâ** sûreleridir.

**Mübârekfûrî**'ye göre, **"bin âyete bedel olan âyet**"ten maksat, **Haşir** sûresinin 21. âyetidir. Âyetin meâli şöyledir:

***"Biz bu Kur'ân'ı bir dağın üzerine indirseydik, herhalde sen onu Allah korkusundan başını eğmiş, çatlamış görürdün. İşte biz bu temsilleri insanlar için yapıyoruz; belki düşünürler!.."***

**İbn Kesîr** de bu âyetten maksadın, **Hadîd** sûresinin 3. âyeti olduğunu söyler Bu âyetin meâli de şöyledir:

***"Evvel O'dur, âhir O'dur! Zâhir O'dur, bâtın O'dur! O, her şeyi bilendir."***

Bu konuda başka şeyler de söylenmiştir ki, şüphesiz bunların hepsi kişisel kanaatlerdir, dinî bir delile dayanmamaktadır.

Hadîsin sıhhat durumuna gelince, bu hadîs pek çok açıdan eleştirilmiştir. Senedinin munkatı', râvîlerinin zayıf, metninin münker ve muztarib olması sebebiyle tenkit edilmiştir.

## الحشر

## 9*- HAŞR SÛRESİ

**٦٢٥٨ـــ (ت) ـــ معقل بن يسار** رضي الله عنه قال: قال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم: **«مَن قال حين يصبح [ثلاث مرات]: أعوذ بالله السميع العليم مِنَ الشيطان الرجيم**، وقرأ **ثلاث آيات من آخر** (سورة الحشر)، **وَكَّلَ الله به سبعين ألف مَلَك يصلّون عليه حتى يمسي، وإن ماتَ في يومه مات شهيدا، ومن قرأها حين يمسي فكذلك».**

أخرجه الترمذي.

**6.258-** Ma'kıl b. Yesâr, Hz. Peygamber şöyle buyurdu, der:

---

**Sâriye**'den rivâyet edilmektedir. İlk kısmı için de bkz., **Şuabu'l-İman**, II, 492; **Kurtubî**, XVII, 194; **İbn Kesîr**, IV, 283; **Keşfu'l-Hafâ**, I, 556, hadîs no; 1501.

**"Her kim sabahleyin üç defa *'eûzu billâhi's-semîi'l-alîmi mine'ş-şeytâni'r-racîm'* der ve Haşir sûresinin son üç âyetini okursa, Allah onun için yetmiş bin melek görevlendirir ve bunlar akşama kadar ona duâ ederler. Şayet adam o gün ölecek olsa, şehîd olur. Bunları akşam olunca okuyan için de böyledir."**[43]

### İZAH

Bu rivâyet de sened açısından zayıftır. **Tirmizî** bunun başka bir tarîkını da bilmediğini söylemektedir. Ayrıca üç âyet okumakla yetmiş bin meleğin istiğfâra durmasını ve şehîd sevabı alınmasını anlamak da zordur. Her ne kadar Yüce Allah dilediği kullarına lütufla muâmele edeceği ve kimsenin buna karışamayacağı bilinmekte ise de, yine de burada amel-sevap dengesinin, izah edilemeyecek derecede kaybolduğunu söylemek gerekir.

تبارك

## 10*- MÜLK SÛRESİ

٦٢٥٩ــ (ت د ــ **أبو هريرة** رضي الله عنه) أَنَّ رسولَ الله صلى الله عليه وسلم قال : « مِنَ القرآن سورة ثلاثون آية شَفَعَتْ لرجل حتى غُفِرَ له ، وهي : تَبَارَكَ الذي بيدهِ المُلكُ ». أخرجه الترمذي. وعند أبي داود : « **تشفع لصاحبها** ».

**6.259-** Ebû Hureyre'den rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (as.) şöyle buyurdu:

**"Kur'ân'daki otuz âyetli bir sûre, günahları bağışlanıncaya kadar bir adama şefâat etti. O, *'Tebâreke'l-lezî biyedihi'l-mülk'* sûresidir."**[44]

### RİVÂYETLER

Bu, **Tirmizî**'nin rivâyetidir.

---

[43] **Tirmizî**, Fedâilu'l-Kur'ân, 22/2922. Bu rivâyetin isnâdı zayıftır; râvîlerden **Halid b. Tahman**, ölmeden on yıl önce aklı karışmıştı.

[44] **Tirmizî**, Fedâilu'l-Kur'ân, 9/2891; **Ebû Davud**, Ramazan, 10/1400.

**Ebû Davud**'un rivâyetinde ifâde; **"...sahibine şefâat eder"** şeklindedir.

**٦٢٦٠ــ (ت ــ عبد الله بن عباس رضي الله عنهما) قال** : « ضَرَبَ بَعْضُ أصحاب رسولِ الله صلى الله عليه وسلم خِبَاءه على **قبر** ، وهو لا يحسب أنه قبر، **فإذا قَبر إنسان** يقرأ فيه : (سورةَ **المُلك**) ، حتى **ختمها** ، فأتى النَّبيَّ صلى الله عليه وسلم فقال : يا رسولَ الله، ضربتُ خبائي على قبر وأنا لا أحسب أنه قبر، **فإذا قَبْرُ** إنسان يقرأ : (سورة **الملك**...) ، حتى ختمها، فقال النبيُّ صلى الله عليه وسلم : **هي المانعة، وهي المنجية تُنجيه من عذاب القبر** ». أخرجه الترمذي.

**6.260-** Abdullah b. Abbas anlatıyor:

"Hz. Peygamber'in ashâbından biri, çadırını bir kabrin üzerine kurmuştu. Adam, orasının mezar olduğunu bilmiyordu. Sonra orada bir adamın ***Mülk*** sûresini sonuna kadar okuduğunu fark etti. Adam Rasûlullah'a (as.) gelip;

"- Ey Allah'ın Rasûlü; ben çadırımı bir mezarın üzerine kurmuşum, ama oranın mezar olduğunu bilmiyordum. Sonra orada bir adamın *Mülk* sûresini sonuna kadar okuduğunu fark ettim" deyince, Hz. Peygamber şöyle buyurdu:

**"- Bu sûre, önleyici ve kurtarıcıdır; insanı kabir azâbından kurtarır."**[45]

*إذا زلزلت*

## 11*- ZİLZÂL SÛRESİ

**٦٢٦١ــ (د ــ عبد الله بن عمرو بن العاص رضي الله عنه)** قال : « **أتى رَجُـــل إلى النبيِّ** صلى الله عليه وسلم فقال : **أقرئني يا رسول الله**، قال : **اقرأ ثلاثا من ذوات (الر)** ، فقال : **كَبِرَتْ** سِنِّي ، واشتد قَلْبي ، وغَلُظ لساني، قال : **فاقرأ ثلاثا من ذوات (حم)** ، فقال مثـــل

[45] **Tirmizî**, Fedâilu'l-Kur'ân, 9/2890. Hadîs zayıf bir isnâdla rivâyet edilmektedir.

مقالته ، [قال: اقرأ ثلاثا من المسبّحات ، فقال مثل مقالته] فقال الرجل : يا رسول الله أقرئني سورة جامعة، فأقرأه رسولُ الله صلى الله عليه وسلم : {إذا زُلزِلَت الأرضُ زلزَالَهَا} [الزلزلة: ١ – ٨] حتى فرغ منها ، فقال الرجل : والّذي بعثك بالحق لا أزيدُ عليها أبـــدا، ثم أدبـــر الرجل، فقال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم : أفلح الرُّوَيْجل – مرتين – ». أخرجه أبـــو داود.

**6.261-** Abdullah b. Amr b. el-Âs şöyle dedi:

"Bir adam Hz. Peygamber'e geldi ve;

"- Ey Allah'ın Rasûlü; bana bir şey okut!" dedi. Hz. Peygamber;

**"- *Hâ Mîm*'li sûrelerden üçünü oku!"** dedi. Sonra adam yine aynı sözü söyleyince;

**"- *Müsebbihât*'tan üçünü oku!"** buyurdu. Adam yine;

"- Ey Allah'ın Rasûlü; bana kapsamlı bir sûre okut!" deyince, Hz. Peygamber ona *Zilzâl* sûresini sonuna kadar okuttu. Bitince, adam;

"- Seni hakla gönderen Allah'a yemin ederim ki, asla buna ilâve yapmayacağım" dedi, sonra da dönüp gitti. O zaman Hz. Peygamber, iki defa;

**"Adamcağız kurtuldu"** buyurdu.[46]

## İZAH

Hadîsin **Ebû Davud**'un matbu nüshasındaki metninde, adamın **"yaşım ilerledi, hâfızam zayıfladı, dilim ağırlaştı"** dediği de kaydedilir. Bu ifâde, Hz. Peygamber'in başlangıçta söylediği sûrelerle adamın niçin yetinmediğini anlatmaktadır. Çünkü bu sûreler, uzun idi ve adamın onları ezberleyebilmesi mümkün değildi. ***Zilzâl*** sûresi ise, hem kısa idi ve hem de özellikle yaşlılar için daha çok şey ifâde etmekteydi. Çünkü bu sûre, özellikle kıyâmet ve âhiret ahvâlinden söz etmektedir.

**٦٢٦٢ـ** (أنس بن مالك رضي الله عنه) قال : « بينما نحن عند رسول الله صلى الله عليه وسلم ، إذْ جاءه أعرابيٌّ، فقال: يا رسولَ الله، كَبِرَ سِنّي، ورقَّ عظمي، وَغَلُظَ لســاني،

[46] **Ebû Davud**, Ramazan, 9/1399.

فأقرئني سورة جامعة ، فأقرأه : {إِذَا زُلْزِلَتِ الأرضُ زِلزَالَهَا} حتى فرغ منها ، فقال الرجل : والذي بعثك بالحق لا أزيد عليها ولا أنقصُ منها ، فقال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم: أفلحَ الرُّوَيجل - ثلاثا». أخرجه...

**6.262-** Enes b. Mâlik'ten rivâyet edilmiştir:

"Rasûlullah'ın (as.) huzurunda otururken, birden bir bedevî çıkageldi ve;

"- Ey Allah'ın Rasûlü; yaşım ilerledi, kemiklerim inceldi, dilim ağırlaştı; bana kapsamlı bir sûre okut!" dedi.

Hz. Peygamber de ona ***Zilzâl*** sûresini okuttu. Sûreyi bitirince, adam;

"- Seni hakla gönderen Allah'a yemin ederim ki, buna ne bir şey ilâve ederim, ne de onu noksan okurum" dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (as.) üç defa;

**"Adamcağız felah buldu"** buyurdu.[47]

الإخلاص

## 12*- İHLÂS SÛRESİ

**٦٢٦٣ـــ** (خ ط د س ـــ **أبو سعيد الخدري** رضي الله عنه) : « أن رجلا سمع رجلا يقرأ: {قُلْ هُوَ اللهُ أَحَدٌ} يُرَدِّدُها ، فلما أصبح جاء إلى النبيِّ صلى الله عليه وسلم ، فذكر ذلك له - وكان الرجل يَتَقَالُّها - فقال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم : **والذي نفسي بيده، إنها لَتَعْدِلُ ثُلُثَ القرآن».**

قال البخاري: وزاد [أبو معمر :حدثنا] إسماعيل بن جعفر عن مالك عن عبد الرحمن عن أبيه عن أبي سعيد قال : أخبرني أخي قتادة بن النعمان ، عن النبيِّ صلى الله عليه وسلم .

---

[47] Musannıfın kaynağına işaret etmediği bu rivâyet de, önceki rivâyetle aynı mealdedir.

وفي رواية قال: « قال النبيُّ صلى الله عليه وسلم لأصحابه: أيَعْجِزُ أحدُكم أن يقرأ ثُلثَ القرآن في ليلة؟ فشقَّ ذلك عليهم، وقالوا: أيُّنا يُطيق ذلك يا رسولَ الله؟ فقال: الله أحد، الله الصمد ثلثُ القرآن». أخرجه البخاري، وأبو داود، وأخرج الموطأ الرواية الأولى، وقال: «يتقالُّها» بالقاف، وأخرج النسائي الأولى.

**6.263-** Ebû Saîd el-Hudrî'den rivâyet edilmiştir:

"Bir adam, geceleyin bir kişinin '*Kul huvellâhu*' sûresini devamlı tekrarladığını işitmişti. Sabah olunca da Hz. Peygamber'e gitti, bunu O'na anlattı. Adam, sanki bu sûreyi küçük görmüştü. Rasûlullah (as.) ise;

**"Hayatım elinde olan Allah'a yemin ederim ki bu sûre, Kur'ân'ın üçte birine eşittir"** buyurdu.[48]

**RİVÂYETLER**

**Buharî** dedi ki:

"Ebû Ma'mer[49] şunu ilave etti: "Bize İsmail b. Cafer[50], Mâlik'ten, o Abdurrahman'dan[51], o babasından, o da Ebû Saîd'den naklen tahdîs

---

[48] **Buharî**, Fedâilu'l-Kur'ân, 13; Eymân, 3; Tevhîd, 1; **Muvatta**, Kur'ân, 6/17; **Ebû Davud**, Vitir, 18/1461; **Nesaî**, İftitâh, 19.

[49] **Ebû Ma'mer, İsmail b. İbrahim b. Ma'mer b. el-Hasan el-Hilâlî el-Hüzelî el-Katîî el-Herevî el-Bağdadî:** ö. 236/850. Bağdatlı muhaddislerdendir. Aslen Heratlı idi, ama **Bağdat**'a göçtü ve orada ikamet etti. İbn Uleyye ve Hüşeym'den rivâyetleri vardır. Kendisinden Zühlî ve İbrahim el-Harbî rivâyet etti. sikadır; rivâyetleri **Buharî, Müslim, Ebû Davud** ve **Nesaî**'de tahric edildi.

[50] **Ebû İshak, İsmail b. Cafer b. Ebî Kesîr el-Ensârî ez-Zurakî el-Kâriî el-Medenî**: ö. 180/796. Medîneli kırâat imamlarındandır. Hayatının sonuna doğru **Bağdat**'a göçtü. Orada Ali b. el-Mehdî'nin müeddibi olarak görev yaptı. Abdullah b. Dînâr, Humedy et-Tavîl ve İmam Malik'i dinledi. Kendisinden Süreyc b. en-Numan Muhammed b. es-Sabbâh ve Ebû Ma'mer el-Hüzelî rivâyet etti. Sikadır; rivâyetleri kütüb-ü sittede tahric edilmiştir. **Bağdat**'ta vefat etti.

[51] **Abdurrahman b. Abdullah b. Abdurrahman b. Ebî Sa'saa el-Medenî el-Mâzinî el-Ensârî**: ö. 139/756. Medîneli râvîlerdendir. Babasından ve Atâ b. Yesâr'dan rivâyetleri vardır. Kendisinden İmâm Mâlik rivâyet etti. Hadisçiler tarafından sika kabul edilir.

etti. Ebû Saîd; "bana kardeşim Katâde b. en-Nu'man, Hz. Peygamber'den naklen haber verdi..." diye devam eder.

Bir rivâyette de Hz. Peygamber ashâbına;

"- **Sizden biri bir gecede Kur'ân'ın üçte birini okumaktan âciz midir?"** diye sordu. Rasûlullah'ın (as.) bu sözü, ashâba ağır gelmişti. Dediler ki:

"- Buna hangimizin gücü yeter, ey Allah'ın Rasûlü?"

O zaman Hz. Peygamber;

"- ***Kul huvellâhu ahad,*** **Kur'ân'ın üçte biridir"** buyurdu.

Hadîsi **Buharî** ve **Ebû Davud** tahric etti.

İlk rivâyeti **Muvatta** ve **Nesaî** de tahric etti.

## İZAH

**İbn Abdülberr** ve **İbn Hacer**'in beyanına göre, ***İhlâs*** sûresinin okunduğunu duyan kişi, hadîsin râvîsi **Ebû Saîd el-Hudrî**'dir. Gece boyunca devamlı ***İhlâs*** sûresini okuyan da, **Ebû Saîd**'in ana bir kardeşi ve komşusu **Katâde b. Nu'man**'dır.[52]

Ancak yukarıdaki ilk rivâyette, **"Bir adam, bir adamın *İhlâs* okuduğunu işitti..."** şeklinde üçüncü şahıs ifâdesinin niçin kullanıldığını anlamak zordur. İkinci rivâyette ise **Ebû Saîd**'in, olayı kardeşi **Katâde**'den duyduğu ifâde edilmektedir ki, bu da ilk rivâyete göre farklı bir durumdur.

***İhlâs*** sûresinin, neden dolayı Kur'ân'ın üçte birine eşit olduğu konusu iki noktadan hareketle izaha çalışılmıştır.

Birincisi, okuyana verilecek olan sevap itibariyle Kur'ân'ın üçte birine denk olduğudur. Buna göre ***İhlâs*** sûresini okuyan, Kur'ân'ın üçte birini okumuş gibi sevap kazanır. Ancak sûrenin hangi özelliğinden dolayı bu kadar sevap kazanılacağı açık değildir. Genelde Yüce Mevlâ'nın, bazı zahmetsiz ibâdetlere, zahmetli ibadetlerden daha çok sevap vermesine mani bir şeyin bulunmadığı, nitekim mâhiyet itibariyle aynı olan ibâdetlere bile, bazı zaman ve yerlerde yapıldığında daha fazla sevap verdiği belirtilerek izaha çalışılır. Bu türlü müteşâbih sayılabilecek ifâdelerin olduğu gibi kabul

---

[52] Bkz., **İbn Hacer**, X, 73.

edilmesi gerektiği, meseleyi fazla kurcalayıp ahkâm kesmenin uygun olmadığı belirtilerek mevcut olanla yetinmek gerektiği telkin edilir.

Diğer bir görüşe göre de bu sûrenin fazileti, mana ve muhtevâsında aranmalıdır. Buna göre Kur'ân, **ahkâm, ahbâr ve tevhîd** olmak üzere üç ana konuyu ihtivâ etmektedir. ***İhlâs*** sûresi de, bunlardan **Tevhîd**'i özet olarak içine almaktadır, dolayısıyla bu da Kur'ân'ın üçte biri demektir. Özellikle de Allah'ın eşi olmadığını ifâde eden *"Ehad"* ismi ile, herkesin daima kendisine muhtaç olduğunu, üstünlüklerin son noktası ve isteklerin tek mercii olduğunu ifâde eden *"Samed"* ismine ve bu iki ismin bir arada zikredilen tek sûre olduğuna dikkat çekilir.

Ancak akaid ve tevhîd konusunda Kur'ân'da bundan daha detaylı hususları ihtivâ eden âyetlerin varlığı –meselâ ***âyete'l-kürsî*** gibi- delil getirilerek bu görüşe karşı çıkılır.[53]

**İbnu'l-Esîr** de bu konuda şöyle der:

"Ulema, ***İhlâs*** sûresinin, Kur'ân'ın üçte birine denk olduğu konusunda isabetli bir tevcîhin ve uygun bir münasebetin varlığını görmüşlerdir. Demişlerdir ki: Kur'ân, üç ana hedefin ötesine gitmez. Bu üç ana hedeften biri, Allah'ın zâtını ve O'nu takdîs etmek gerektiğini bildirmek, diğeri Allah'ın isim ve sıfatlarını bildirmek, üçüncüsü de fiillerini ve kullarına karşı olan tutumunu bildirmektir. ***İhlâs*** sûresi de bu üç ana hedeften birini ihtivâ etmektedir ki, o da Allah'ın takdîsidir. İşte Rasûlullah (as.) da bundan dolayı ***İhlâs*** sûresini Kur'ân'ın üçte biri diye görmüştür. Çünkü takdîsin son noktası, üç konuda da "**tek**" olmasındadır. Kendi nev'inden ve kendisine benzer birinin varlığı ile ne "**tek**"lik ve ne de **takdîs** söz konusu olabilir. Nitekim bu sûredeki "**doğurmamıştır**" lafzı, buna delâlet eder. Bu "**tek**"lik ve takdîs, benzeri ve nazîri olan birinin varlığı halinde de söz konusu olamaz. Nitekim "**doğurulmamıştır**" lafzı da buna delil olur. Kezâ kendisinden bir parça olmasa bile O'nun derecesinde olan birinin varlığı ile de olmaz. **"Hiç kimse O'na denk olamaz"** cümlesi de buna delâlet eder. Bütün bunları da "**De ki: Allah birdir!"** cümlesi içine almaktadır. Bu cümle, **"Lâ ilâhe illallâh"**

---

[53] Daha geniş bilgi için bkz., **İbn Hacer**, X, 74-75.

cümlesinin de tafsîli mâhiyetindedir. İşte Kur'ân'ın esrârı böyledir. Kur'ân'da buna benzer sırlar pek çoktur. Nitekim *"Kitapta yaş ve kuru her şey apaçık yazılmıştır"*[54] buyurulur."[55]

Bütün bunların yanında ifâdede bir mübalağa manasının varlığı da düşünülmelidir.

**٦٢٦٤ـ (م ـ أبو الدرداء** رضي الله عنه) قال : « **أَيَعْجِزُ أَحَدُكُم أنْ يَقرَأَ في ليلة ثُلُثَ القرآن؟ قالوا : وكيف** يقرأ ثلث القرآن ؟ قال : **{قُلْ هُوَ اللهُ أَحَدٌ}** تعدل ثلث القرآن».

**وفي رواية** : أن النبيَّ صلى **الله عليه** وسلم قال : « **إنَّ الله جَزَّأَ القرآن ثلاثة أجزاء ، فجعل : {قُلْ هُوَ اللهُ أَحَدٌ} جزءا من أجزاء القرآن»**. أخرجه مسلم.

**6.264-** Ebû'd-Derdâ'dan rivâyet edilmiştir:

**"- Sizden biri, bir gecede Kur'ân'ın üçte birini okumaktan âciz kalır mı?"**

"- Bir gecede Kur'ân'ın üçte biri nasıl okunur?" dediler.

**"-** ***Kul huvellâhu ehad,*** **Kur'ân'ın üçte birîne denktir"** dedi.[56]

**RİVÂYETLER**

Diğer bir rivâyete göre Hz. Peygamber şöyle dedi:

**"Şüphesiz Allah, Kur'ân'ı üçe taksim etmiştir.** ***İhlâs*** **sûresini de bu üç cüz'ünden biri saymıştır."**

Bunları **Müslim** tahric etti.

**٦٢٦٥ـ (ت س ـ أبو أيوب الأنصاري** رضي الله عنه) قال : قال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم : **«أَيَعْجِزُ أَحَدُكم أن يَقرأَ في ليلة ثلث القرآن؟ مَنْ قرأ: الله الواحد الصمد ، فقد قرأ ثلث القرآن»**. أخرجه الترمذي.

---

[54] En'âm, 59.

[55] **Câmiu'l-Usûl**, VIII, 486.

[56] **Müslim**, Müsâfirîn, 45/259-260. Bu rivâyette hadîs mevkûf gibi görülüyorsa da, **Müslim**'deki rivâyette, **Ebû'd-Derdâ, "Rasûlullah (as.) şöyle buyurdu..."** diyerek hadîsin merfû olduğunu açıkça belirtir.

وفي رواية النسائي قال: قال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم: «قُلْ هُوَ الله أحَد ثلث القرآن».

**6.265-** Ebû Eyyûb el-Ensârî'den rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (as.) şöyle buyurdu:

**"- Sizden biri, bir gecede Kur'ân'ın üçte birini okumaktan âciz kalır mı? Kim *'Allahu'l-Vâhidu's-Samed'*i okursa, Kur'ân'ın üçte birini okumuş olur."**[57]

**RİVÂYETLER**

Bunu **Tirmizî** tahric etti.

**Nesaî**'nin rivâyetinde Rasûlullah (as.); ***"Kul huvellâhu ehad,* Kur'ân'ın üçte biridir"** buyurdu.

**٦٢٦٦**ـ (م ت ـ **أبو هريرة** رضي الله عنه) قال : « خرج إلينا رسولُ الله صلى الله عليه وسلم ، فقال: **أقرأ عليكم ثلث القرآن** ؟ فقرأ : {**قُلْ هُوَ الله أحَد ، الله الصمَدُ**}.. » حتى ختمها.

وفي رواية قال : قال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم : « **احْشُدُوا** ، **فإني سأقْرَأُ عليكم ثلث القرآن**، فَحَشَدَ مَنْ حَشَدَ ، ثم خرج النبيُّ صلى الله عليه وسلم فقرأ : (**[قل هــو] الله أحد** ) ثم دخل ، فقال بعضُنا لبعض: **إني** أُرى هذا خَبَرا جاءه من السماء ، فذاك الذي أدخله، ثم خرج النبيُّ صلى الله عليه وسلم ، فقال : **إني قلتُ [لكم]** : **سَأَقْرَأُ عليكم ثلث القرآن** ، **ألا إنَّها تَعْدِلُ ثُلُثَ القرآن** ». أخرجه مسلم ، والترمذي.

**6.266-** Ebû Hureyre'den rivâyet edilmiştir:

"Rasûlullah (as.) yanımıza geldi ve;

**"- Size Kur'ân'ın üçte birini okuyayım mı?"** diye sordu. Sonra da ***Kul huvellâhu ehad Allahu's-samed*** sûresini sonuna kadar okudu."[58]

---

[57] **Tirmizî**, Fedâilu'l-Kur'ân, 11/2896; **Nesaî**, İftitâh, 69.

[58] **Müslim**, Müsâfirîn, 45/261; **Tirmizî**, Fedâilu'l-Kur'ân, 11/2900.

**RİVÂYETLER**

Diğer bir rivâyette Rasûlullah (as.);

**"- Toplanın! Size Kur'ân'ın üçte birini okuyacağım"** dedi. Bunun üzerine gelen geldi, Hz. Peygamber de (hücresinden) çıktı ve *İhlâs* sûresini okudu. Sonra içeri girdi. Biz, birbirimizle;

"- Zannederim bu, O'na gökten gelen bir haberdir. İçeri girmesine sebep de budur" dedik. Sonra Hz. Peygamber dışarı çıktı ve dedi ki:

**"- Size Kur'ân'ın üçte birini okuyacağımı söylemiştim. Bilin ki o sûre, Kur'ân'ın üçte birine denktir."**

Hadîsi **Müslim** ve **Tirmizî** tahric etti.

٦٢٦٧ــ (ت ــ أنس بن مالك رضي الله عنه) أنَّ رسولَ الله صلى الله عليه وسلم قال : « مَن قرأ: {قُلْ هُوَ اللهُ أَحَد} كلَّ يوم مائتي مرة ، مُحيَ عنه ذُنوبُ خمسين سنة ، إلا أن يكون عليه دَيْن، ومن أراد أن ينام على فراشه فنام على يمينه ، ثم قرأ :{ قُلْ هُوَ اللهُ أَحَد } مائة مرة، قال له الربُّ يوم القيامة : [يا عبدي] ، ادْخُلْ على يمينك الجَنَّةَ ». أخرجه الترمذي.

**6.267-** Enes b. Mâlik'ten rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (as.) şöyle buyurdu:

**"*İhlâs* sûresini her gün iki yüz defa okuyanın, üzerindeki borçlar müstesnâ elli yıllık günahları silinir. Yatağına yatmak isteyen biri, sağ tarafına yatarak yüz defa *İhlâs* sûresini okursa, kıyâmet günü Rab ona; *'Ey kulum, sağını takip ederek cennete gir!'* buyurur."**[59]

**İZAH**

Özellikle belli bazı rakamlara dayalı işlerle küçük bir ibadete karşılık büyük mükâfat vadeden rivâyetleri ihtiyatla karşılamak gerekir. Kaldı ki bu rivâyet, sened açısından da zayıftır. Hadîsi tahric eden **Tirmizî** de bu rivâyetin garîb olduğunu söylemektedir.

[59] **Tirmizî**, Fedâilu'l-Kur'ân, 11/2898. Hadîsin isnâdı zayıftır.

٦٢٦٨ـ (ت ـ أنس بن مالك رضي الله عنه) أن رجلا قال: « يا رسـول الله، إني أحب هذه السورة : { قُلْ هُوَ اللهُ أحَد } قال : إنَّ حُبَّكَ إيَّاهَا أدخلك الجنـة ». أخرجه الترمذي.

**6.268-** Enes b. Mâlik'ten rivâyet edilmiştir: Bir adam;

"- Ey Allah'ın Rasûlü, ben bu İhlâs sûresini çok seviyorum" deyince, Hz. Peygamber;

**"- Senin bu sûreye olan sevgin, seni cennete sokacak"** buyurdu.[60]

٦٢٦٩ـ (ط ت س ـ أبو هريرة رضي الله عنه) قال : « أقبلتُ مع رسول الله صلى الله عليه وسلم ، فسمع رجلا يقرأ :{ قُلْ هُوَ اللهُ أحَد} فقال : وَجَبَتْ ، فقلتُ : مـاذا يـا رسول الله؟ قال : الجنَّةُ ، قال أبو هريرة: فأردتُ أنْ أذهبَ إلى الرجل فأُبَشِّرَه، ففرقـت أن يفوتَنِي الغَدَاءُ مع رسول الله صلى الله عليه وسلم فآثرتُ الغَدَاءَ معَ رسول الله صلى الله عليه وسلم ثم ذهبتُ إلى الرجل فوَجَدْتُهُ قد ذَهَبَ ». أخرجه الموطأ ، وأخرج الترمذي ، والنسائي المسند منه فقط.

**6.269-** Ebû Hureyre anlatıyor:

"Hz. Peygamber'le birlikte geldim. Bir adamın *İhlâs* sûresini okuduğunu işitti;

**"- Vâcib oldu!"** dedi.

"- Ne vâcib oldu ey Allah'ın Rasûlü?" dedim.

**"- Cennet"** buyurdu.

Bunun üzerine ben, gidip adamı müjdelemek istedim, ama Rasûlullah'la (as.) birlikte kahvaltıyı kaçıracağımdan korktum. Kahvaltıyı tercih ettim ve Rasûlullah'la (as.) beraber kaldım. Sonra adamı aradım, ama gitmişti."[61]

---

[60] **Tirmizî**, Fedâilu'l-Kur'ân, 11/2901.

[61] **Muvatta**, Kur'ân, 6/18; **Tirmizî**, Fedâilu'l-Kur'ân, 11/2897; **Nesaî**, İftitâh, 69.

## المُعَوِّذَتان

## 13*- MUAVVİZETEYN SÛRELERİ

٦٢٧٠ــ (م ت د س ــ عقبة بن عامر رضي الله عنه) أنَّ رسولَ الله صلى الله عليه وسلم قال: «أَلَمْ ترَ آيات أنزلَت هذه الليلةَ، لم يُرَ مثلُهن قطُّ { قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ} و {قُلْ أعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ}».

وفي رواية قال : قال لي رسولُ الله صلى الله عليه وسلم : « أُنزل - أو أُنزلت - عليَّ آيات لم يُرَ مثلُهُن قَطُّ : المعوذتين ». زاد في رواية عند ذكْر عقبة : « وكان من رُفَقَاء أصحاب محمدَّ صلى الله عليه وسلم ». أخرجه مسلم. وأخرج الترمذي، والنسائي الأولى.

وفي رواية أبي داود والنسائي قال: « كنتُ أقُودُ برسول الله صلى الله عليه وسلم نَاقَتَه في سَفَر، فقال لي : يا عقبة ، ألا أُعَلِّمك خير سورتين قُرِئتا ؟ فعلَّمني : { قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَق } و : { قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ } فلم يرني سُرِرتُ بهما جدا ، فلما نزل لصلاة الصبح صَلَّى بهما صلاة الصُّبح للناس فلما فرغ رسولُ الله صلى الله عليه وسلم من الصلاة التفتَ إليَّ، فقال: يا عقبةُ ، كيف رأيتَ؟».

اختصره النسائي : « أنه سألَ رسول الله صلى الله عليه وسلم عن المعوذتين ؟ قال عقبة : فأمَّنا بهما رسولُ الله صلى الله عليه وسلم في صلاة الفجر ».

وله في أخرى قال : « اتَّبعتُ رسولَ الله صلى الله عليه وسلم وهو راكب، فوضعت يدي على قَدَمه ، فقلت : أقرئني : (سورة هود) أو (سورة يوسف) قال: لن تقرأ شيئا أبلغ عند الله من [آيات] أُنْزِلَتْ عليَّ الليلةَ ، لم يُر مثلُهنَّ { قُلْ أعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ } و { قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ }».

وله في أخرى قال : « بينما أنا أقودُ برسول الله صلى الله عليه وسلم [راحلتَه] في غَزَاة، فقال: يا عقبة، قُلْ ، فاستمعتُ ، فقال : يا عقبة ، قل ، فاستمعتُ ، فقال الثالثة، فقلتُ : ما أقولُ ؟ فقال: { قُلْ هُوَ اللهُ أحَد } فقرأ حتى ختمها ، ثم قرأ {قُلْ أعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ } وقرأتُ

معه حتى ختمها، ثم قرأ { قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ } فقرأتُ معه ، حتى ختمها ، ثم قال : ما تعوَّذ بمثلهنّ أحد».

وله في أخرى قال: «أُهْدِيتْ للنبيِّ صلى الله عليه وسلم بَغْلَة شَهْبَاءُ فركبها، فأخذ عقبةُ يقودها به فقال النبيُّ صلى الله عليه وسلم لعقبةَ: اقرأ {قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَ} فأعادها [عليّ]، حتى قرأتها، فعرف أني لم أَفْرَحْ بها جدا، فقال: لعلكَ تهاوَنْتَ بها ؟ فما قمتُ - يعني: بمثلها».

وله في أخرى قال : « بينما أقودُ برسول الله صلى الله عليه وسلم في نَقب من تلك النِّقاب ، إذْ قال : ألا تركبُ يا عقبةُ ؟ فَأَجْلَلْتُ رسولَ الله صلى الله عليه وسلم أنْ أركبَ مركبَ رسول الله صلى الله عليه وسلم ، ثم قال : ألا تركب يا عقبةُ ، فأشْفَقْتُ أن يكونَ مَعْصِية ، فنزل فركبتُ هُنَيهَةً ، ونَزَلتُ ، وركبَ رسولُ الله صلى الله عليه وسلم ، ثم قال : ألا أُعَلِّمُكَ سورتين من خير سورتين قرأَ بهما الناسُ؟ فأقرأني : { قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ } و { قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ } فأقيمت الصلاةُ ، فتقدَّم فقرأ بهما ، ثم [مرَّ بي]، فقال : كيف رأيت يا عقبةُ ؟ اقرأْ بهما كلما نمتَ وقُمتَ ». وزاد في أخرى : «ما سَأَلَ سائل بمثلهما، ولا استعاذ مُسْتعيذ بمثلهما».

ولأبي داود في أخرى قال : « بينا أنا أسيرُ مع رسول الله صلى الله عليه وسلم بين الجُحْفَة والأبْواء ، إذْ غَشِيَتْنا ريح وظُلمة شديدة، فجعل رسولُ الله صلى الله عليه وسلم يتعوَّذ ب{أعوذ برب الفلق، وأعوذ برب الناس} ، ويقول: يا عقبةُ ، تَعَوَّذْ بهما ، فما تعوَّذ متعوِّذ بمثلهما». وقال: «وسمعتُهُ يَؤمُّنا بهما في الصلاة».

وأخرج الترمذي من هذا طرفا آخر قال : « أمَرَني رسولُ الله صلى الله عليه وسلم أن أقرأ بالمعوذتين في دُبُر كل صلاة ».

**6.270-** Ukbe b. Âmir'den rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (as.) şöyle buyurdu:

**"Bu gece nâzil olan âyetleri görmedin mi? Onların misli daha önce asla görülmedi. Bunlar, *Felak* ve *Nâs* sûreleridir."**[62]

RİVÂYETLER

Diğer bir rivâyete göre Ukbe şöyle dedi: "Hz. Peygamber bana;

**"Bu gece bana, benzeri asla görülmeyen *Muavvizteyn* âyetleri nâzil oldu"** dedi.

Diğer bir rivâyette, râvînin, "Ukbe, Rasûlullah'ın (as.) arkadaşlarındandı" dediği de kaydedilir.

Bunları **Müslim** tahric etti.

İlk rivâyeti **Tirmizî** ve **Nesaî** de tahric etti.

**Nesaî**'nin başka bir rivâyeti ile **Ebû Davud**'un rivâyetinde Ukbe şöyle anlatır:

"Bir yolculuk esnasında ben, Rasûlullah'ın (as.) bindiği deveyi sevk ediyordum. Hz. Peygamber bana;

**"- Ya Ukbe! Sana, okunan iki hayırlı sûreyi haber vereyim mi?"** dedi ve bana *Felak* ve *Nâs* sûrelerini öğretti. Ama benim pek fazla sevinmediğimi de gördü. Sabah namazı için konaklayınca, cemâate namazı o iki sûre ile kıldırdı. Namazı bitirince de bana döndü ve;

**"- Ya Ukbe, nasıl buldun?"** diye sordu.

**Nesaî**'nin ihtisar ederek tahric ettiği bir rivâyete göre de; Ukbe, Rasûlullah'tan (as.) *Muavvizeteyn* sûrelerini sordu. Sonra Ukbe; "Rasûlullah (as.) sabah namazını bu iki sûre ile kıldırdı" dedi.

**Nesaî**'nin başka bir rivâyeti de şöyledir:

"Rasûlullah (as.) hayvanına binmişti, ben de O'nu takip ediyordum. Elimi O'nun ayaklarına koymuştum. Kendisine;

"- Bana *Hûd* sûresini –veya *Yusuf* sûresini- öğret!" dedim. Buyurdu ki:

**"- Bana bu gece nâzil olan âyetlerden, Allah'a** (sığınmak konusunda) **daha büyük bir şey asla okuyamazsın! Onların misli asla görülmemiştir. Bu âyetler, *Felak* ve *Nâs* sûreleridir."**

---

[62] **Müslim**, Müsâfirîn, 46/264-265; **Tirmizî**, Fedâilu'l-Kur'ân, 12/2902-3; **Ebû Davud**, Vitir, 19/1462; **Nesaî**, İftitâh, 45, 46; İstiâze 1.

**Nesaî**'nin diğer bir rivâyeti de şöyledir:

"Bir gazada Hz. Peygamber'in devesini yürütürken, Rasûlullah (as.);

**"- Ya Ukbe, söyle!"** diye seslendi. Ben, yüzümü kendisine doğru çevirdim, ama O yine;

**"- Ya Ukbe, söyle!"** diye seslendi. Yine yüzümü O'na doğru çevirdim. Üçüncü defa tekrar;

**"- Ya Ukbe, söyle!"** deyince;

"- Ne söyleyim?" diye sordum.

***"- Kul huvellâhu ehad..."*** dedi ve sûreyi sonuna kadar okudu. Sonra ***"Kul eûzu bi rabbi'l-felak"***ı sonuna kadar okudu. Ben de O'nunla birlikte okudum. Sonra ***"Kul eûzu bi rabbi'n-nâs"***ı sonuna kadar okudu, ben de Onunla birlikte okudum. Sonra;

**"- Hiç kimse bunun gibi bir sûre ile Allah'a sığınmış değildir"** dedi.

**Nesaî**'nin bir başka rivâyeti de şu şekildedir:

"Rasûlullah'a (as.) boz bir katır hediye edilmişti. Hayvana bindi, Ukbe de onu yürütüyordu. Hz. Peygamber Ukbe'ye;

**"- Felak ve Nâs sûrelerini oku!"** dedi. Ukbe der ki:

"Hz. Peygamber, benim de okumam için bu sûreleri bana tekrar etti. Ben de onları okudum. Benim çok fazla sevinmediğimi görünce;

**"- Belki de bunları küçümsedin? Ben bunların emsâlini görmedim"** dedi.

Yine **Nesaî**'nin bir başka rivâyeti de şöyledir:

"Ben Rasûlullah'ın (as.) devesini şu geçitlerden birinde yürütüyordum. Birden;

**"- Ya Ukbe, sen de binmez misin?"** dedi. Ben ise, Rasûlullah'a (as.) duyduğum saygıdan dolayı, O'nun hayvanına binmekten çekindim. Sonra tekrar;

**"- Ya Ukbe, binmez misin?"** dedi. Bir ma'siyet işlemekten korktum. Hz. Peygamber indi, ben bindim, biraz sonra da indim ve Rasûlullah (as.) tekrar bindi. Sonra;

**"- Sana, insanların okumuş oldukları sûreden daha hayırlı iki sûre öğreteyim mi?"** buyurdu ve bana ***Felak*** ve ***Nâs*** sûrelerini

okuttu. Sonra namaza kalkıldı, Hz. Peygamber öne geçti ve bu iki sûre ile namazı kıldırdı. Sonra bana döndü ve;

**"- Nasıl buldun ya Ukbe? Yatarken ve kalkarken onları oku!"** dedi.

Başka bir rivâyette de; **"Hiçbir isteyen kişi, bu iki sûre gibisiyle istemiş değildir. Hiçbir sığınan da, bu iki sûre gibisiyle sığınmış değildir"** ziyâdesi vardır.

**Ebû Davud**'un başka bir rivâyeti de şöyledir:

"Rasûlullah'la (as.) birlikte Cuhfe ile Ebvâ arasında yol alırken, aniden ortalığı bir rüzgar ve zifirî bir karanlık kapladı. Rasûlullah (as.) hemen *Felak* ve *Nâs* sûrelerini okuyarak Allah'a sığınmaya başladı. Bana da;

**"- Ya Ukbe! Bu iki sûre ile** (Allah'a) **sığın! Hiçbir sığınan insan, o iki sûre gibisiyle Allah'a sığınmamıştır"** dedi. Sonra da o iki sûre ile namaz kıldırırken işittim."

**Tirmizî**'nin diğer bir rivâyetinde de hadîsin sadece; "Rasûlullah (as.) bana her namazın sonunda **Muavvizeteyn** okumamı emretti" şeklinde kısa bir kısmı tahric edilmiştir.

## İZAH

**Muavvizeteyn**; *Felak* ve *Nâs* sûrelerinin müşterek adıdır. Her iki sûre, yeryüzünde meydana gelebilecek her türlü kötülüğe karşı Allah'a sığınmayı ifâde ettiği için bu ismi almışlardır.

Bu rivâyet, *Felak* ve *Nâs* sûrelerinin faziletini göstermektedir. Hatta Hz. Peygamber bunları sabah namazında okuyarak, kısa oldukları için onları küçümseyen **Ukbe**'ye adeta bu iki sûrenin önemini anlatmaya çalışmıştır.

**٦٢٧١ـ (س ـ عبد الله بن خُبيب** رضي الله عنه) قال : « أصابنا طَشّ وظُلْمَة ، فانتظرنا رسولَ الله صلى الله عليه وسلم ليصلي بنا... | ثم ذكر كلاما معناه| فخرج ، فقال: قُلْ، قُلْتُ: ما أقول؟ قال: {قُلْ هُوَ الله أَحَد ، الله الصمدُ} والمعوذتين، حين تمسي وحين تُصبح [ثلاثا] تكفيك كلَّ شيء».

وفي رواية قال : « كنتُ مع رسول الله صلى الله عليه وسلم في طريق مكة ، فأصبتُ خلوة من رسول الله صلى الله عليه وسلم ، فدنوتُ منه ، فقال : قُلْ ، قلتُ: ما أقول ؟ قال : قُلْ ، قلتُ: ما أقول؟ قال: {قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ} حتى ختمها ثم قال: مَا تعوَّذَ الناسُ بأفضل منهما». أخرجه النسائي

**6.271-** Abdullah b. Hubeyb anlatıyor:

"Yağmura yakalanmıştık, ortalık da kararmıştı. Bizler de namaz kıldırması için Rasûlullah'ı (as.) bekliyorduk..."

Müteâkiben yukarıda geçen hadîsle aynı mealde sözler zikrettikten sonra şöyle devam etti:

"Hz. Peygamber geldi ve bana;

**"- Söyle!"** dedi. Ben;

"- Ne söyleyim?" deyince de;

**"- *Kul huvellâhu ehad Allahu's-samed* ile *Muavvizeteyn*'i oku! Bunları her sabah ve akşam üçer defa okursan, her kötülüğe karşı sana kâfidir."**[63]

**RİVÂYETLER**

Diğer bir rivâyette Abdullah şöyle dedi:

"**Mekke** yolunda Rasûlullah'la (as.) birlikte idim. Hz. Peygamber'le yalnız kaldım, kendisine yaklaştım. Bana;

**"- Söyle!"** buyurdu.

"- Ne söyleyim?" deyince, tekrar;

**"- Söyle!"** dedi. Ben yine;

"- Ne söyleyim?" deyince de, önce ***Felak*** sûresini sonuna kadar okudu, sonra ***Nâs*** sûresini sonuna kadar okudu, sonra da;

**"- İnsanlar asla bu iki sûreden daha faziletlisi ile** (Allah'a) **sığınmamıştır"** buyurdu.

Bunları **Nesaî** tahric etti.

---

[63] Nesaî, İstiâze, 1.

٦٢٧٢ـ (س ـ جابر بن عبد الله رضي الله عنهما) قال: قال رسولُ الله صـلى الله عليه وسلم: «اقرأ يا جابر ، قلتُ : وماذا أقرأ - بأبي أنتَ وأمّي - قال : اقرأ { قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ } و{ قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ } فقرأتهما ، فقال : اقرأ بهما ، ولن تقرأ بمثلهما ». أخرجه النسائي.

**6.272-** Câbir b. Abdullah'dan rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (as.);

**"- Oku, ya Câbir!"** dedi. Ben;

"- Anam babam sana fedâ olsun, ne okuyayım?" dedim. O zaman;

**"-** ***Felak*** **ve** ***Nâs*** **sûrelerini oku!"** dedi. Ben de okudum. Tekrar;

**"- Bu iki sûreyi oku! Çünkü onlar gibisini asla okuyamazsın!"** buyurdu.[64]

سور مشتركة

## 14*- SÛRELER HAKKINDA MÜŞTEREK HADÎSLER

٦٢٧٣ـ (ت ـ أنس بن مالك رضي الله عنه) أنّ رسولَ الله صلى الله عليه وسلم قال لرجل من أصحابه : « هل تزوجتَ يا فلان؟ قال : لا والله ، ولا عندي ما أتزوَّجُ به ، قال : أليسَ مَعَكَ {قُلْ هُوَ الله أحد}؟ قال: بلى، قال: ثلثُ القرآن، قال: أليس معك {إذا جَـاءَ نصرُ الله والفتح}؟ قال : بلى ، قال: رُبُعُ القرآن ، قال : أليس معك { قُـلْ يـا أيّهـا الكافرون }؟ قال: بلى ، قال : رُبُعُ القرآن ، قال : أليس معكَ {إذا زُلزِلَتِ }؟ قال : بلى ، قال : ربع القرآن ، قال : تَزَوَّجْ ، تَزَوَّجْ ».

وفي رواية قال: قال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم: «من قرأ {إذا زُلزِلت} عُدِلَت له بنصف القرآن ومن قرأ {قُلْ يَا أَيُّهَا الكافِرُون} عدلت له بربع القرآن ومن قرأ {قُلْ هُوَ الله أحد} عدلت له بثلث القرآن». أخرجه الترمذي.

---

[64] **Nesaî**, İstiâze, 1.

**6.273-** Enes b. Mâlik'ten rivâyet edildiğine göre; Rasûlullah (as.), ashâbından birine;

"- **Ey falan, evlendin mi?"** diye sordu. Adam;

"- Hayır! Evlenmek için malım yok" dedi.

"- ***İhlâs*** **sûresini bilmiyor musun?"** deyince de;

"- Biliyorum" cevabını verdi. O zaman;

"- ***İhlâs*****, Kur'ân'ın üçte biridir"** buyurdu. Tekrar;

"- ***İzâ Câe*** **sûresini bilmiyor musun?"** diye sordu. Adam;

"- Biliyorum" deyince de;

"- **O, Kur'ân'ın dörtte biridir"** buyurdu. Tekrar;

"- ***Kâfirûn*** **sûresini bilmiyor musun?"** diye sordu.

"- Biliyorum" deyince;

"- **O da Kur'ân'ın dörtte biridir"** buyurdu. Tekrar;

"- ***Zilzâl*** **sûresini bilmiyor musun?"** diye sordu.

"- Biliyorum" deyince;

"- **Öyleyse evlen, evlen!"** buyurdu.[65]

RİVÂYETLER

Diğer bir rivâyette Rasûlullah (as.) şöyle dedi:

**"*Zilzâl* sûresini okuyan, Kur'ân'ın yarısına muâdil bir kırâat yapmış olur. *Kâfirûn* sûresini okuyan, Kur'ân'ın dörtte birini okumuş gibidir. *İhlâs* sûresini okuyan da, Kur'ân'ın üçte birini okumuş gibidir."**

Bunları **Tirmizî** tahric etti.

İZAH

Buradaki iki rivâyeti de **Tirmizî** tahric etmiştir ve her ikisinin de isnâdı zayıftır. Nitekim **Tirmizî** de ikinci rivâyetin garîb olduğunu söylemektedir. Her ne kadar **Tirmizî** ilk rivâyetin hasen olduğunu kaydetmiş ise de, **İbn Hacer** bunu şüphe ile karşılamakta, hasen hükmünün doğru olmadığını söylemektedir. Hadîs faziletlerle ilgili olduğu için **Tirmizî**'nin bu hükmü vermekte sakınca görmediğine işaret etmektedir.

---

[65] **Tirmizî**, Fedâilu'l-Kur'ân, 10/2893, 2895. Hadîsin isnâdı zayıftır.

٦٢٧٤ـ (ت ـ أبوهريرة رضي الله عنه) قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: «مَن قرأ (الدخان) كُلَّها، وأول (حم غافر - إلى قوله ـ إلَيْه المصيرُ) وآية الكرسي حين يُمسي، حُفِظَ بها حتى يُصبحَ، ومَن قرأها حين يُصبح حُفظ بها حتى يُمسي». أخرجه الترمذي.

**6.274-** Ebû Hureyre, Rasûlullah'ın (as.) şöyle buyurduğunu rivâyet etti:

**"Akşam olunca *Duhân* sûresinin tamamını[66], *Ğâfir* sûresinin başından *'ileyhi'l-mesîr'* âyetine kadar[67] olan kısmını ve *Âyete'l-kürsî*'yi okuyan insan, sabaha kadar koruma altına alınır. Bunları sabahleyin okuyan da akşama kadar koruma altına alınır."[68]**

٦٢٧٥ـ (ت ـ عبد الله بن عباس رضي الله عنهما) قال: «(إذا زُلزِلَت) تَعدلُ نصفَ القرآن و (قُلْ هُوَ الله أحد) تَعدلُ ثُلُثَ القرآن و (قُل يا أيُّها الكافِرُون) تعدلُ رُبُعَ القرآن». أخرجه الترمذي.

**6.275-** Abdullah b. Abbas şöyle dedi[69]:

**"*Zilzâl* sûresi Kur'ân'ın yarısına, *İhlâs* sûresi Kur'ân'ın üçte birine, *Kâfirûn* sûresi de Kur'ân'ın dörtte birine denktir."[70]**

---

[66] **Tirmizî**'nin matbu nüshasında "**Duhân sûresinin tamamını**" ifâdesi yoktur. Ayrıca hadîsin râvîlerinden **İbn Ebî Müleyke** de zayıftır.

[67] Ğâfir, 1-3.

[68] **Tirmizî**, Fedâilu'l-Kur'ân, 2/2879. Bu rivâyet zayıftır; çünkü râvîlerden **Abdurrahman b. Ebî Bekir b. Ebî Müleyke** zayıf biridir. **Tirmizî** de hadîsin garîb olduğunu söylemiştir.

[69] **Câmiu'l-Usûl**'de **İbn Abbas**'tan mevkûf olarak kaydedilen bu ifade **Tirmizî**'de, **İbn Abbas**'ın Hz. Peygamber'den rivâyeti şeklinde geçmektedir ve zayıf bir rivâyettir.

[70] **Tirmizî**, Fedâilu'l-Kur'ân, 10/2894. **Tirmizî** bu hadîsin garîb olduğunu ve onu sadece **Yemân b. el-Muğîre el-Basrî** tarîkıyla bildiklerini söyler. **Yemân b. el-Muğîre**, zayıf bir râvîdir.

٦٢٧٦ــ (ت ــ عبد الله بن عمر رضي الله عنهما) قال : قال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم: «مَن سرَّهُ أن يَنظُرَ إلى يومَ القيامة كأنَّهُ رَأيُ عَيْنٍ فليقرأ : { إذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ } و { إذَا السَّمَاءُ انْفَطَرَتْ } و {إذَا السَّمَاءُ انْشَقَّتْ } ». أخرجه الترمذي.

**6.276-** Abdullah b. Ömer'den rivâyet edildiğine göre Hz. Peygamber şöyle dedi:

**"Kıyâmet gününü (şimdiden) sanki gözleriyle görmüş gibi görmek isteyen, *Küvviret, İnfitâr* ve *İnşikak* sûrelerini okusun!"**[71]

٦٢٧٧ــ (ت ــ جابر بن عبد الله رضي الله عنهما) : « أن النبيَّ صلى الله عليه وسلم كان لا ينام حتى يقرأ : {الم : تنزيل} ، و {تَبَارَكَ الَّذي بِيَدِهِ المُلْكُ } ».

قال طاوس : « تُفضَّلان على كل سورة في القرآن بسبعين حسنة ». أخرجه الترمذي.

**6.277-** Câbir b. Abdullah'dan rivâyet edilmiştir:

"Hz. Peygamber *Secde* ve *Mülk* sûrelerini okumadan uyumazdı."[72]

**RİVÂYETLER**

Tavus dedi ki:

"Bu iki sûrede, Kur'ân'ın her bir sûresinden fazla olarak yetmiş sevap vardır."[73]

Hadîsi **Tirmizî** tahric etti.

٦٢٧٨ــ (محمد بن شهاب الزهري رحمه الله) أنَّ حُمَيْدَ بنَ عبد الرحمن أخبره: «أن {قُلْ هُوَ اللهُ أحد} تَعْدِلُ ثُلُثَ القرآن، وأن {تَبَارَكَ الَّذي بِيَدِهِ المُلْكُ} تُجادِلُ عن صاحبها في قبره». أخرجه...

[71] **Tirmizî**, Tefsir, 73/3333.

[72] **Tirmizî**, Fedâilu'l-Kur'ân, 9/2892. Bu hadîsin râvîlerinden **Leys b. Ebî Süleym** zayıftır.

[73] **Tavus**'un bu sözü, zayıf bir senedle ve müstakil olarak rivâyet edilmiştir: bkz., **Tirmizî**, Fedâilu'l-Kur'ân, 9/2894.

**6.278-** Muhammed b. Şihâb ez-Zührî, Humeyd b. Abdurrahman'dan şöyle rivâyet eder:

"*İhlâs* sûresi Kur'ân'ın üçte birine denktir. *Mülk* sûresi de, kabrinde sahibi için mücâdele eder."[74]

الفصل الثالث

في فضل القراءة والقارى

## III- KUR'ÂN OKUMANIN VE OKUYANIN FAZÎLETİ

**٦٢٧٩ـ** (د ـ أبو هريرة رضي الله عنه) أنَّ رسولَ الله صلى الله عليه وسلم قال : « **مَا اجتمعَ قَوم في بيت من بُيُوت الله تبارك وتعالى يَتْلُونَ كتابَ الله عزَّ وجلَّ ، ويَتَدَارَسُونَهُ بينهم ، إلا نزلت عليهم السكينةُ وَغَشِيَتْهم الرحمةُ وحَفَّتْهم الملائكة، وذكرهم الله فيمن عنده**». أخرجه أبو داود.

**6.279-** Ebû Hureyre, Rasûlullah'ın (as.) şöyle buyurduğunu rivâyet etti:

**"Bir cemâat, Yüce Allah'ın evlerinden birinde toplanıp Azîz ve Celîl olan Allah'ın Kitabını okur ve aralarında müzakere ederlerse, mutlaka onlara sekînet iner, rahmet onları kuşatır, melekler onları çevreler ve Allah da kendi huzurunda bulunanların yanında onları zikreder."**[75]

---

[74] Müellifin kaynağına işaret etmediği bu rivâyet, **Muvatta**'da munkatı bir senedle rivâyet edilir: Kur'ân, 6/19.

[75] **Ebû Davud**, Vitir, 14/1455.

## İZAH

**"Sekînet"** lafzı; huzur, sükûn, itmi'nân anlamına gelir.

Hadîs, Kur'ân okumanın ve âyetleri üzerinde düşünüp müzakere etmenin faziletini ve insana kazandırdıklarını ifade etmektedir.

٦٢٨٠ــ (م ــ أبو هريرة رضي الله عنه) أنّ رسول الله صلى الله عليه وسلم قال : « أيحبُّ أحدُكم إذا رجعَ إلى أهله أن يجدَ ثلاثَ خَلفاتٍ عظامٍ سمانٍ ؟ قلْنا : نعم، قـال : فثلاثُ آيات يقرأ بهنَّ أحدُكم في صلاة خير لهُ من ثلاثِ خلفاتٍ عظامٍ سمانٍ ». أخرجه مسلم.

**6.280-** Ebû Hureyre'den rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (as.) şöyle buyurdu:

**"- Sizden biri evine geldiğinde, orada büyük, semiz ve gebe üç tane deve bulmaktan hoşlanır mı?"**

"- Evet" dediler. Bunun üzerine de şöyle dedi:

**"- Öyleyse sizden birinin namazında okuyacağı üç âyet, kendisi için büyük, semiz ve gebe üç deveden daha hayırlıdır."**[76]

٦٢٨١ــ (م د ــ عقبة بن عامر رضي الله عنه) قال : « خرج رسولُ الله صـلى الله عليه وسلم ونحن في الصُّفّة ، فقال : أيُّكم يُحبُّ أن يَغْدُوَ كلَّ يوم إلى بُطْحَانَ - أو قال : إلى العَقيق - فيأتيَ منه بناقتين كَوْمَاوَيْن في غير إثْم ولا قطيعة رحم؟ فقلنا: [يا رسولَ الله] نحبُّ ذلك ، قال : أفلا يَغْدو أحدُكم إلى المسجد، فيَعْلَمَ - أو يقرأ - آيتين من كتاب الله خير لَهُ من ناقتين وثلاث [خير له من ثلاث] وأربع خير له من أربع ومن أعدادهنَّ من الإبل».

أخرجه مسلم. وفي رواية أبي داود قال مثله إلى: «كوماوَين» ثم قال: «زَهْرَاوَيْن بغير إثْم بالله عز وجل، ولا قَطْعِ رحم ؟ قالوا : كلُّنا يا رسول الله، قال: فَلأَنْ يَغْدُوَ أحدُكم كلَّ يوم

---

[76] **Müslim**, Müsâfirîn, 41/250.

**إلى المسجد، فيتعلَّم آيتين من كتاب الله عز وجلْ، خير لَهُ من ناقتين، وإنْ ثلاث فـثلاث، مثل أعدادهِنَّ من الإبلِ».**

**6.281-** Ukbe b. Âmir anlatıyor:

"Bizler Suffa'da iken Rasûlullah (as.) yanımıza geldi ve;

**"- Hanginiz her gün hiç günah işlemeden ve sıla-i rahmi de kesmeden Buthân'a** –veya Akîk'e- **kadar gider ve oradan iri hörgüçlü iki deve getirmek ister?"** dedi. Biz;

"- Bunu hepimiz isteriz ey Allah'ın Rasûlü" dedik. O zaman buyurdu ki:

**"- O halde birinizin mescide gidip Allah'ın kitabından iki âyet öğrenmesi** –veya okuması-, **kendisi için o iki deveden daha hayırlıdır. Üç âyet öğrenmesi, üç deveden daha hayırlıdır. Dört âyet öğrenmesi de dört deveden; hülâsa okunacak âyetler aynı sayıdaki develerden daha hayırlıdır."**[77]

RİVÂYETLER

Bunu **Müslim** tahric etti.

**Ebû Davud**'un rivâyeti de, **"...iri hörgüçlü iki deve getirmek ister?"** cümlesine kadar aynıdır, yalnız ifâde; **"...iri ve gösterişli..."** şeklindedir. Oradakiler;

"- Bunu hepimiz isteriz ey Allah'ın Rasûlü" diye cevap verdiklerinde, Hz. Peygamber şöyle dedi:

**"- Öyleyse falan adamın her gün mescide gidip Allah'ın kitabından iki âyet öğrenmesi, kendisi için o iki deveden daha hayırlıdır. Üç âyet öğrenmesi de üç deveden; hülâsa okunacak âyetler aynı sayıdaki develerden daha hayırlıdır."**

**٦٢٨٢ـــ (ت ـــ عبد الله بن مسعود** رضي الله عنه) قال : سَمعتُ رسولَ الله صلى الله عليه وسلم يقول : « **مَن قرأ حرفا من كتابِ** الله **فَلَهُ بِهِ حسنة ، والحسنةُ بعشر أمثالِهَا ، لا**

---

[77] **Müslim**, Müsâfirîn, 41/251; **Ebû Davud**, Vitir, 14/1456.

أقول : « الم» حرف ، ولكن « ألف» حرف، و«لام» حرف ، و«ميم» حرف ». أخرجه الترمذي.

**6.282-** Abdullah b. Mes'ûd şöyle dedi:

Rasûlullah'ın (as.) şöyle söylediğini işittim:

**"Her kim Allah'ın kitabından bir harf okursa, bu harf mukabilinde kendisine bir sevap verilir ve her sevap da on misliyle mukabele görür. *'Elif Lâm Mîm'* bir harftir demiyorum; lâkin *'Elif'* bir harftir, *'Lâm'* bir harftir, *'Mîm'* de bir harftir."**[78]

**٦٢٨٣**ــ (خ م د س ــ **أبو هريرة** رضي الله عنه) أَنَّ رسولَ الله صلى الله عليه وسلم قال : «**مَا أَذِنَ الله لِشيءٍ مَا أَذِنَ لنبيٍّ : أن يَتَغنَّى بالقرآن ، يَجهرُ به** ». أخرجه البخـاري، ومسلم وأبو داود والنسائي وقد تقدَّم لهذا الحديث روايات في «**كتاب تلاوة القرآن**» مـن حرف التاء.

**6.283-** Ebû Hureyre'den rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (as.) şöyle buyurdu:

**"Allah, bir peygamberin Kur'ân'ı cehren ve teğannî ile okumasını dinlediği kadar hiçbir şeyi dinlememiştir."**[79]

RİVÂYETLER

Hadîsi **Buharî, Müslim, Ebû Davud** ve **Nesaî** tahric ettiler. Bunun muhtelif rivâyetleri, "Tilâvetu'l-Kur'ân" bölümünde geçmişti.[80]

---

[78] **Tirmizî,** Fedâilu'l-Kur'ân, 16/2910.

[79] **Buharî,** Fedâilu'l-Kur'ân, 19; Tevhîd, 32, 52; **Müslim,** Müsâfirîn, 34/232-234; **Ebû Davud,** Vitir, 20/1473; **Nesaî,** İftitâh, 83.

[80] Bkz., hadîs no: 910. Hadîsin izahı için de aynı yere bakılabilir.

**٦٢٨٤ــ (ت ــ أبو أمامة [الباهلي]** رضي الله عنه) قال : سمعتُ رسولَ الله صلى الله عليه وسلم يقول : «**مَا أذنَ الله تباركَ** وتعالى لشيءٍ ما أذنَ **لعبد يقرأ** القرآن **في جَوْف** الليل ، وَإنَّ البِرَّ **لَيُذَرُّ** على رأس العبد ما دامَ في مُصلاه، ومَا **تقرَّبَ العبَادُ إلى الله بمثل** ما خَــرجَ منه ». **قال** أبو النضر : **يعني** القرآنَ، ومنه بدأ الأمر به ، **وإليه** يرجع الحكم فيــه. أخرجــه الترمذي، وأول **حديثه** : « **ما أذن الله لعبد في شيء** أفضلَ من ركعــتين يــصليهما ، وإن **البِرَّ**... » الحديث.

**6.284-** Ebû Ümâme el-Bâhilî'den rivâyet edilmiştir:

Rasûlullah'ın (as.) şöyle söylediğini işittim:

**"Yüce Allah, bir kulun Kur'ân'ı geceleyin okumasını dinlediği kadar hiçbir şeyi dinlememiştir. Muhakkak ki kul namazgâhında bulunduğu müddetçe fazilet, onun başından aşağıya dökülür durur. Nitekim kullar, kendisinden çıkan bir şeyle olduğu kadar** (başka hiçbir şeyle) **Allah'a yaklaşamazlar."**[81]

## RİVÂYETLER

Râvî Ebû'n-Nadr; "Yani Kur'ân'ı kastediyor" dedi. Emir ondan başlar, hüküm ona döner.[82]

Hadîsi **Tirmizî** tahric etti. Hadîsin baş tarafı; **"Yüce Allah, bir kulun kıldığı iki rekât namazdan daha faziletli bir şey dinlememiştir"** şeklindedir.

## İZAH

**Ebû'n-Nadr, "kendisinden çıkan şey"** ifâdesi ile Kur'ân-ı Kerîm'in kastedildiğini belirtmektedir. Allah'tan sâdır olan her şey de bu kapsamda mütalaa edilir. Bu izah, genel kabul gören bir açıklamadır. Bununla birlikte bundan maksadın, Allah'tan sâdır olan değil de, kulun söylediği şeyler olduğu da söylenmiştir. Ancak

---

[81] **Tirmizî**, Fedâilu'l-Kur'ân, 17/2911. Bu hadîsin de isnâdı zayıftır. **Tirmizî** de hadîsin garîb olduğunu söyler.

[82] Bu son cümle **Tirmizî**'de yoktur.

bunlar da kulun, Allah'ın rızasına uygun olarak eliyle yazmış, kalbiyle ezberlemiş ve diliyle de söylemiş olduğu şeylerdir, dolayısıyla yine Allah'tan sâdır olan şeyler hükmündedir.[83]

**٦٢٨٥ـ** (ت د س ـ عقبة بن عامر رضي الله عنه) قال : سمعتُ رسولَ الله صلى الله عليه وسلم يقول : « **الجَاهِرُ بالقرآن كالجاهر بالصدقة، والمُسِرُّ** بالقرآن **كالمُسِرِّ بالصدقة** ».

أخرجه أبو داود، والترمذي، والنسائي.

وقال الترمذي : معنى الحديث : أن الذي يُسِرّ بقراءة القرآن أفضلُ من الذي يجهر ؛ لأن صدقة السر أفضل عند أهل العلم من صدقة العلانية ، وإنما معنى هذا عند أهل العلم : لكي يَأمَن الرجل من العُجْب ؛ لأن الذي يُسِرُّ [بالعمل] لا يُخاف عليه العجب ما يُخاف عليه في العلانية.

**6.285-** Ukbe b. Âmir'den rivâyet edilmiştir:

Hz. Peygamber'in şöyle söylediğini işittim:

**"Kur'ân'ı açıktan okuyan, açıktan sadaka veren gibidir, gizli okuyan da sadakayı gizlice veren gibidir."**[84]

**RİVÂYETLER**

Hadîsi **Ebû Davud, Tirmizî** ve **Nesaî** tahric etmiştir.

**Tirmizî** şöyle dedi: "Hadîsin manası şudur: Kur'ân'ı içinden okuyan kişi, açıktan okuyandan daha üstündür. Çünkü gizlice verilen sadaka, âlimler tarafından açıktan verilen sadakadan daha üstün bulunmuştur. Bu hadîsin âlimler nezdinde manası; insanın kibirden ve kendini beğenmişlikten kurtulmasıdır. Çünkü gizli ibadet yapan kişinin kibre düşeceğine dair olan korku, ibadetini açıktan yapan kişi kadar kuvvetli olmaz."

[83] Bkz., **Ârıza**, VIII, 229.

[84] **Tirmizî**, Fedâilu'l-Kur'ân, 20/2919; **Ebû Davud**, Tatavvû', 25/1333; **Nesaî**, Kıyâmu'l-Leyl, 24; Zekât, 68.

### İZAH

Bu rivâyette Kur'ân'ı gizli okumak tavsiye edilmektedir. Bu konudaki diğer rivâyetleri de göz önünde bulundurduğumuzda, gizli okumaktan maksadın, ya başkalarını rahatsız etmemek ve gösterişe kaçmamak, veya aşırı yüksek sesle okumamak kastedilmiş olmalıdır. Zira daha önceki rivâyetlerde, Kur'ân'ın açıktan okunması tavsiye edilmekteydi.

**٦٢٨٦ـ (ت ـ عبد الله بن عباس** رضي الله عنهما) قال : « قال رجل : يا رسول الله، أيُّ الأعمال أحَبُّ إلى الله؟ قال : **الحالُّ المرتحل** - قال : وما الحال المرتحل ؟ قال : **[الذي]** يضرب من أول القرآن إلى آخره ، كلما حَلَّ ارتَحَل ». أخرجه الترمذي.

**6.286-** Abdullah b. Abbas'dan rivâyet edilmiştir:

Bir adam şöyle dedi:

"- Ey Allah'ın Rasûlü, Allah'ın en çok sevdiği amel hangisidir?"

**"- Konaklayıp göçen ameldir"** buyurdu.

"- Konaklayıp göçen amel nedir?" deyince;

**"- Kur'ân'ın başından başlayıp sonuna kadar okumaktır. Her tamamlandığında da yeniden başlamaktır."**[85]

### İZAH

**"Konup göçen"** ifâdesi ile, Kur'ân'ı hatmedip bitirdikten sonra kıraâte son vermeyip tekrar başa dönmek kastedilmiştir. Tıpkı bir yolcunun, gideceği yere gittikten sonra, durmayıp yoluna devam etmesi gibi. Nitekim **Mekke** kurrâsı, hatmi bitirince kıraâte son vermez, tekrar başa dönerek **Fâtiha** ile **Bakara** sûresinin ilk beş âyetini okurlardı.

Hadîsin sonundaki **"Kur'ân'ın başından başlayıp sonuna kadar okumaktır. Her tamamlandığında da yeniden başlamaktır"** cümlesi, **Tirmizî**'nin matbu nüshasında yoktur. Ancak **Mübârekfûrî**, **Tirmizî**'nin bazı nüshalarında bu ifadenin de var olduğunu söylemektedir.[86]

---

[85] **Tirmizî**, Kıraât, 13/2948. Hadîsin isnâdı zayıftır.

[86] Bkz., **Ârıza**, VIII, 275.

٦٢٨٧ــ (ت ــ أبو سعيد الخدري رضي الله عنه) قال : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: «يقول الرب تبارك وتعالى: مَن شَغَلَهُ قراءةُ القرآن عن مسألتي: أعطيتُهُ أفضلَ مَا أُعطي السائلين». أخرجه الترمذي.

**6.287-** Ebû Saîd el-Hudrî'den rivâyet rivâyet edildiğine göre, Rasûlullah (as.) şöyle dedi:

"Yüce Rab şöyle buyurmaktadır:

**"Kur'ân okumak, kimi bana el açmaktan alıkoyarsa, el açanlara verilenlerin en faziletlisini ona veririm."**[87]

٦٢٨٨ــ (د ــ سهل بن معاذ الجهني) عن أبيه رضي الله عنه قال : إنَّ رسول الله صلى الله عليه وسلم قال : « مَن قرأ القرآن وعمل به ، أُلبسَ والداهُ تاجا يومَ القيامة ، ضوؤهُ أحسنُ من ضوءِ الشمسِ في بيوتِ الدُّنيا لو كانتْ فيكم ، فما ظنكم بالذي عمل بهذا ؟ ». أخرجه أبو داود.

**6.288-** Sehl b. Muâz el-Cühenî, babasından rivâyet etmektedir:

Hz. Peygamber şöyle dedi:

**"Kur'ân okuyan ve onun hükümleriyle amel eden insanın anne babasına kıyâmet günü bir tâç giydirilir; bu tâcın parlaklığı, dünya evlerinizdeki güneşin** –güneş evinizin içinde olması halindeki- **parlaklığından daha güzeldir. Ya, Kur'ân'ın hükümleriyle amel edeni ne zannedersiniz?"**[88]

---

[87] **Tirmizî**, Fedâilu'l-Kur'ân, 25/2926. İsnâdı zayıf olan bu rivâyet, **Tirmizî'de; "Kur'ân okumak kimi, beni zikretmekten ve bana el açmaktan alıkoyarsa, el açanlara verilenlerin en faziletlisini ona veririm. Allah kelâmının diğer sözlere üstünlüğü, Allah'ın mahlûkata üstünlüğü gibidir"** şeklindedir.

[88] **Ebû Davud**, Vitir, 14/1453. Bu rivâyetin de isnâdı zayıftır.

## İZAH

Bu rivâyet de zayıftır. Çünkü râvîlerden **Sehl b. Muâz**, hadîste zayıf biridir. **Kitabu'l-Fedâil**'in ilk hadîsi izah edilirken de söylendiği gibi, bu konudaki rivâyetlerin çok büyük kısmı zayıftır.

Kaldı ki bu rivâyetin baş tarafında "**Kur'ân okuyan ve onun hükümleriyle amel eden insanın...**" denmekte, sonunda da, "**Ya Kur'ân'ın hükümleriyle amel edeni ne zannedersiniz?**" diye aynı şey tekrarlanmaktadır. Başta Kur'ân'la amel edenin anne babasına tâç giydirileceği belirtiliyor, sonunda da "**Ya Kur'ân'la amel edeni ne zannedersiniz?**" diye soruluyor. Sanki onun başka bir mükâfatının olacağı ima ediliyor. Halbuki ikisinde de "**Kur'ân'la amel**" söz konusudur. Sanki ilk söylenen unutulmuş gibidir.

٦٢٨٩ــ (ت ــ علي بن أبي طالب رضي الله عنه) قال: قال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم : «مَن قرأ القرآنَ فَاستظهرهُ ، فأحَلَّ حَلالَهُ ، وحَرَّمَ حَرامَهُ ، أدْخَلَهُ الله بِهِ الجنـة ، وشفَّعَهُ في عشرة من أَهلِ بيتِهِ ، كُلُّهُم قد وَجَبَت لهم النار ». أخرجه الترمذي.

**6.289-** Hz. Ali'den rivâyet edildiğine göre, Rasûlullah (as.) şöyle dedi:

**"Kim Kur'ân'ı okur, onu ezberler, helâlini helâl, haramını haram sayarsa, Allah bu Kur'ân sebebiyle onu cennete sokar ve aynı zamanda âilesinden cehenneme** (girmesi) **vâcib olan on kişiye şefâatçi kılar."**[89]

## İZAH

Bu rivâyetin de isnâdı zayıftır. Hadîsi tahric eden **Tirmizî** de, onun sağlam bir isnâdının bulunmadığını söylemektedir.

Kıyâmette bazı kişilere Allah tarafından şefâat imkânı verileceği kabul edilmekle birlikte, bir çocuğun Kur'ân okuması sebebiyle, âile efradından **"cehenneme girmesi vâcib olan"** on kişiye şefâat edebilmesi, izahı zor bir durumdur.

---

[89] **Tirmizî**, Fedâilu'l-Kur'ân, 13/2905.

٦٢٩٠ـ (ت ـ أبو هريرة رضي الله عنه) أنَّ رسولَ الله صلى الله عليه وسلم قال : « يجيءُ صاحبُ القرآن يوم القيامة،فيقول : يا ربِّ حَلِّه ، فَيُلبَس تاجَ الكرامة، ثم يقول: يا رب زِده ، فَيُلبَس حُلَّة الكرامة ، ثم يقول : يا رب ارضَ عنه ، فيقول: رضيتُ عنه ، فيقال له : اقرأ وَارْقَ ، ويعطى بكل آية حسنة ». أخرجه الترمذي. وله في أخرى نحوه ، ولم يرفعه، قال: وهذا أصح عندنا.

**6.290-** Ebû Hureyre'den rivâyet edildiğine göre, Rasûlullah (as.) şöyle dedi:

**"Kıyâmet günü Kur'ân sahibi kişi gelecek ve Kur'ân[90];**

**"- *Ey Rabbim onu süsle!*" diyecek. Bunun üzerine adama kerâmet tâcı giydirilecek. Sonra yine;**

**"- *Rabbim, onun süsünü artır!*" diyecek. Bunun üzerine de kerâmet elbisesi giydirilecek. Sonra;**

**"- *Ya Rabbi, ondan razı ol!*" diyecek. Yüce Allah da;**

**"- *Ondan râzı oldum*" buyuracak. Sonra da adama;**

**"- *Oku ve yüksel!*" denecek ve her âyet mukabilinde bir sevap verilecek."[91]**

**RİVÂYETLER**

Hadîsi **Tirmizî** tahric etti. **Tirmizî**'nin buna benzer bir rivâyeti daha vardır, ama merfû değildir ve **Tirmizî;** "Bu (mevkûf rivâyet), bizce daha sahihtir" dedi.

٦٢٩١ـ (د ت ـ عبد الله بن عمرو بن العاص رضي الله عنهما) قال : قال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم : « يُقَالُ لصاحبِ القرآنِ : اقرأ وَارْقَ ورتِّلْ كما كُنتَ تُرتِّـل في دار الدنيا ، فإنَّ مَنزلَكَ عند آخر آية تقرأ بها ». أخرجه الترمذي، وأبو داود.

---

[90] Bu cümle **Tirmizî**'nin matbû nüshasında sadece; "**Kıyâmet günü Kur'ân gelecek ve şöyle diyecek...**" şeklindedir.

[91] **Tirmizî**, Fedâilu'l-Kur'ân, 18/2915. Hadîsin son cümlesi **Tirmizî**'de; "**...her âyetle bir sevabı arttırılacak**" şeklindedir.

**6.291-** Abdullah b. Amr b. el-Âs'tan rivâyet edildiğine göre, Rasûlullah (as.) şöyle dedi:

**"Kur'ân sahibine şöyle denecek:** ***'Oku ve yüksel! Dünyada tertîl üzere okuduğun gibi şimdi de tertîl üzere oku! Çünkü senin makamın, okuduğun son âyetin yanındadır.'"***[92]

## İZAH

**"Kur'ân sahibi"**nden maksat, Kur'ân'ı okuyup hükmünce amel edenlerdir. Bundan maksadın hâfızlar olduğu da söylenmiştir.

Hadîste, Kur'ân ehlinin, onu cennette de okuyacağı ve okudukça da mertebesinin yükseleceği ifâde edilmektedir.

**٦٢٩٢ـ (خ م د ت ـ** عائشة رضي الله عنها) قالت: قال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم: «**المَاهِرُ بالقرآنِ مع السَّفَرَةِ الكِرَامِ البَرَرَةِ، والذي يقرأ القرآن ويَتَتَعْتَعُ فيه وهو عليه شاق، له أجران**». أخرجه البخاري، ومسلم.

وفي رواية أبي داود، والترمذي : « **الذي يقرأ القرآن وهو ماهر به**...» الحديث. وليس فيه لفظة : « **يتتعتع** » ، وقال أبو داود : «**وهو يشتد عليه**».

**6.292-** Hz. Âişe'den rivâyet edilmiştir:

Rasûlullah (as.) şöyle buyurdu:

**"Kur'ân'ı mahâretle okuyan, şerefli ve itâatkâr meleklerle beraber olur. Kur'ân'ı okumak zor geldiği halde yine de kekeleye kekeleye okuyana da iki misli mükâfat vardır."**[93]

**٦٢٩٣ـ (خ ـ أسيد بن حضير** رضي الله عنه) قال : « بينما هو يقرأ من الليل سورة البقرة، وفرسُهُ مربوطة عنده ، إذ جَالَتْ الفرسُ ، فسكتَ ، فسَكَنَتْ الفرس ، فقرأ ، فجالت، فسكت ، فسكنت الفرس، ثم قرأ فجالت الفرس ، فانصرف ، وكان ابنه يحيى قريبا منها ،

---

[92] **Ebû Davud**, Vitir, 20/1464; **Tirmizî**, Fedâilu'l-Kur'ân, 18/2914.

[93] **Buharî**, Tefsîr, 80; **Müslim**, Müsâfirîn, 38/244; **Tirmizî**, Kur'ân, 13/2904; **Ebû Davud**, Vitir, 14/1454.

[فأشفق أن تُصيبه] ولما أخَّره رفع رأسه إلى السماء ، فإذا مِثلُ الظُّلَّة ، فيها أمثالُ المصابيح، فلما أصبح حدَّثَ النبيَّ صلى الله عليه وسلم ، **فقال : اقرأ يا ابنَ حُضَير : [اقرأ يا ابْنَ حُضَير]** قال : أشفقتُ يا رسولَ الله أن تطأَ **يحيى** ، وكان **منها قريبا** ، فانصرفتُ **إليه** ، **ورفعتُ رأسي إلى** السماء ، فإذا **مِثْلُ** الظُّلَّة فيها أمثالُ المصابيح ، **فخرجت حتى لا** أراها ، قال : **وتدري ما ذاك؟** قال : **لا** ، قال : **تلك الملائكةُ دَنَتْ لصوتك** ، **ولو قرأت لأصبحتْ ينظرُ الناسُ إليها** ، **لا تتوارى منهم** ». أخرجه البخاري.

**6.293-** Üseyd b. Hudayr'dan rivâyet edildiğine göre; "Kendisi bir gece Kur'ân okuyor, yanında da bir at bağlı olarak duruyordu. Birden at huysuzlanmaya başladı. Okumayı kesince, at sâkinleşti. Tekrar okumaya başladı, at yine huysuzlandı. Sustu, at yine sâkinleşti. Sonra tekrar okumaya başladı, at yine huysuzlaştı. Nihâyet okumaya son verdi. Oğlu Yahya[94], atın yakınında yatıyordu; atın çocuğa zarar vermesinden korktu ve çocuğu geri çekti. Başını göğe doğru kaldırınca, içinde kandil gibi bir şeylerin parlamakta olduğu bir gölgelik gördü.[95] Sabah olunca Üseyd, olayı Rasûlullah'a (as.) anlattı. Hz. Peygamber;

**"- Oku** (saydın), **ya İbn Hudayr! Oku** (saydın), **ya İbn Hudayr!"** buyurdu.

"- Ya Rasûlallah (as.), atın (oğlum) Yahya'yı çiğnemesinden korktum, çünkü çocuk ata yakın bir yerde idi. Başımı kaldırıp çocuğa doğru gittim (ve okumayı kestim). Sonra başımı göğe doğru kaldırdım; içinde kandile benzer bir şeylerin parlamakta olduğu bir gölgelik gördüm. Sonra yukarı doğru çıktı, artık onu göremez oldum."

**"- O ne idi, biliyor musun?"**

"- Hayır!"

---

[94] **Yahya b. Üseyd b. Hudayr el-Ensârî**: Hz. Peygamber'in sağlığında dünyaya geldi. Meşhur sahabî Useyd b. Hudayr'ın oğludur. Babasıyla birlikte **Hudeybiye** seferine katıldığı rivâyet edilir.

[95] Hadîsin **Buharî**'deki metninde, hemen bu cümleye bağlı olarak "**nihayet onu göremez oldu**" ibaresi de yer alır.

**"- Onlar meleklerdi, senin sesini dinlemeye gelmişlerdî. Şayet okumaya devam etseydin, sabaha kadar seni dinlerler, insanlar da onları görürdü. Onlar da insanlardan gizlenemezlerdi."**[96]

## İZAH

Hadîsin **Buharî**'deki rivâyetinde, **Üseyd**'in okuduğu sûrenin **Bakara** sûresi olduğu belirtilmektedir.

Bu rivâyet, meleklerin, insanlar tarafından görülmesinin mümkün olduğuna delil kabul edilmektedir. Gerçi meleklerin değişik kılıklara girebildikleri bilinmektedir. Nitekim Cebrâil, Hz. Peygamber'e insan sûretinde geldiği de bilinmektedir. Ancak izahına çalıştığımız rivâyette, bizzat **Üseyd**'in melekleri görmüş olduğundan söz edilmemektedir. Aksine bulutlar arasında kandillere benzer şeyleri gördüğü ifade edilmektedir. **Üseyd** kırâate devam etmiş olsaydı, acaba insanlar da **Üseyd**'in gördüğünü mü göreceklerdi?

Hz. Peygamber bu sözü, Kur'ân okumanın fazîletini göstermek ve kırâate teşvik amacıyla söylemiş olmalıdır.

٦٢٩٤ــ (م ــ **أبو سعيد الخدري** رضي الله عنه) : « أن **أسَيْد** بنَ حضير بينما هو ليلة **يقرأ** في **مِرْبَده** ، **إذْ** جَالتْ فرسُهُ ، فقرأ ، ثم جالتْ أُخرى ، فقرأ، ثم **جالتْ** أيضا، قال أُسَيد: فخشيتُ أَن تطأ **يحيى** ، فقمتُ، **إليها، فإذا** مثلُ **الظُّلَّة فوق** رأسي، **فيها أمثال** السُّرُج عَرَجَتْ في الجوِّ حتى ما أراها، قال : فغدوتُ **على رسول الله صلى** الله **عليه** وسلم ، فقلتُ : يا رسولَ الله، بينما انا **البارحة من** جوف الليلِ أقرأُ في **مِرْبَدِي، إذ** جالتْ فرسي، فقال رسولُ **الله** صلى **الله** عليه **وسلم** : **اقرأ ابنَ حضير** ، قال : فقرأتُ ، ثم جالت أيضا، فقال رسولُ الله صلى **الله عليه** وسلم : **اقرأ ابنَ حضير** ، قال: **فقرأت** ثم جالت أيضا ، فقال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم : **اقرأ ابن حضير** ، قال : **فانصرفتُ** ، وكان **يحيى** قريبا منها ، **فخشيتُ** أن تطأه ، **فرأيتُ مثل الظُّلَّة** ، فيها **أمثال السُّرُج عرجتْ** في الجوِّ حتى ما أراها ، فقال **رسولُ** الله

---

[96] **Buharî**, Fedâilu'l-Kur'ân, 15.

صلى الله عليه وسلم : تلك الملائكةُ كانت تستمع لك، ولو قرأتَ لأصبحتْ يراها الناسُ ما تستتر منهم ». أخرجه مسلم.

وأورده الحميديُّ في أفراد مسلم من مسند أبي سعيد الخدري، وأورد الحديث الذي قبله في أفراد البخاري من مسند أُسَيد بن حُضَير ، وقال : وأورده أبو مسعود الدمشقي في مسند أبي سعيد ، وهو عندي أحق بمسند أُسَيد بن حضير، وأن يكون متفقا بين البخاري ، ومسلم.

قلتُ : والحق في يدي الحميديّ ، فإن البخاري أيضا إنّما أخرج هذا الحديث عن [أبي سعيد] الخدري عن أُسَيد ، وقد أوردنا الحديثين مفردين، كما أورداه، ونبّهنا على ما ذكره الحميديُّ.

**6.294-** Ebû Saîd el-Hudrî'den rivâyet edilmiştir:

"Üseyd b. Hudayr, bir gece deve ağılında Kur'ân okuyordu. Birden atı huysuzlanmaya başladı, ama o yine okumaya devam etti. At yine huysuzluğunu sürdürdü, Üseyd yine kırâatine devam etti. At tekrar huysuzlanmıştı.

Üseyd şöyle anlattı:

"Atın, (oğlum) Yahya'yı çiğneyeceğinden korktum, kalkıp atın yanına gittim. Başımın üstünde sanki gölgelik gibi bir şey gördüm; içinde de kandillere benzer şeyler vardı. Sonra göğe doğru yükselmeye başladı, sonunda gözden kayboldu. Sabah olunca Rasûlullah'ın (as.) yanına gittim ve;

"- Ey Allah'ın Rasûlü; dün akşam gece yarısında, deve ağılında Kur'ân okurken birden atım huysuzlandı" dedim. Hz. Peygamber;

**"- Oku** (saydın) **ey İbn Hudayr!"** buyurdu.

"- Okudum, ama yine huysuzlandı" deyince, tekrar;

**"- Oku** (saydın) **ey İbn Hudayr!"** buyurdu. Ben yine;

"- Okudum, fakat yine huysuzlandı" deyince de, tekrar;

**"- Oku** (saydın) **ey İbn Hudayr!"** diye karşılık verdi. O zaman Üseyd;

"- Artık okumayı bıraktım, çünkü (oğlum) Yahya atın yakınında yatıyordu; onu çiğner diye korktum. O sırada da gölgelik gibi bir şey gördüm; içinde de kandillere benzeyen şeyler parıldıyordu. Sonra

gölgelik göğe doğru çıkmaya başladı, nihayet onu göremez oldum" diye anlattı.

Bunun üzerine Rasûlullah (as.) şöyle buyurdu:

**"- Onlar meleklerdi, seni dinliyorlardı. Eğer okumaya devam etseydin, sabaha kadar seni dinlerler, halk da onları görürdü. Onlar, insanlardan gizlenemezlerdi."**[97]

## RİVÂYETLER

Hadîsi **Müslim** tahric etti.

**el-Humeydî** bunu, **Ebû Saîd el-Hudrî**'nin müsned bir hadîsi olarak **Müslim**'in müfred rivâyetleri arasında zikretti. Bir önceki hadîsi de **Üseyd b. Hudayr**'ın müsned bir hadîsi olarak **Buharî**'nin müfred rivâyetleri arasında zikretti. **Ebû Mes'ûd ed-Dımaşkî**'nin ise bunu da **Ebû Saîd**'in müsnedi olarak kaydettiğini, ama **Üseyd b. Hudayr**'ın müsnedi sayılmasının ve **Buharî** ile **Müslim**'in müttefik rivâyetlerinden kabul edilmesinin daha doğru olacağını söyledi.

Ben derim ki: "Bu hususta **el-Humeydî**, daha haklı görünmektedir. Çünkü **Buharî** de bu hadîsi **Üseyd**'den, **Ebû Saîd el-Hudrî** vasıtasıyla tahric etmektedir. **Humeydî** gibi biz de, bu iki rivâyeti burada ayrı iki hadîs olarak zikrettik ve **Humeydî**'nin işaret ettiği hususları da kaydettik."

**٦٢٩٥ـ (خ م ت ـ البراء بن عازب** رضي الله عنه**) قال : «** كان رجل يقرأ (**سورة الكهف**) وعنده فرس مربوطة بشَطَنَيْن ، فَتَغَشَّتْهُ سَحابة فجعلت تدنو، وجعل فرسه يَنفِرُ منها، فلما أصبحَ أتى النبيَّ صلى الله عليه وسلم ، فذكر له ذلك، **فقال : تلك السكينةُ تَنَزَّلتْ للقرآن**» ، وفي رواية: « اقرأ فلان، فإنها السكينة تنزلتْ عند **القرآن** » «أو **للقرآن**» ، وفي رواية : « **تنزلتْ بالقرآن**». أخرجه البخاري، ومسلم ، والترمذي.

**6.295-** el-Berâ' b. Âzib anlatıyor:

---

[97] **Müslim**, Müsâfirîn, 36/242.

"Bir adam **Kehf** sûresini okuyordu, yanında da iki iple bağlı bir at vardı. Derken orayı bir bulut kapladı ve gittikçe de yaklaşmaya başladı. At ise ürkmeye başlamıştı. Sabah olunca Hz. Peygamber'e geldi ve durumu anlattı. Rasûlullah (as.);

**"O, *sekînet* idi, Kur'ân için inmişti"** buyurdu.[98]

## RİVÂYETLER

Diğer bir rivâyette Hz. Peygamber;

**"Oku ey falan! Çünkü o, sekînet idi. Kur'ân okunduğu sırada** – veya Kur'ân için- **inmişti"** dedi.

Başka bir rivâyette de; **"Kur'ân'la birlikte indi"** dedi.

Hadîsi **Buharî, Müslim** ve **Tirmizî** tahric etti.

## İZAH

**"Sekînet"** lafzı, hem Kur'ân-ı Kerîm'de ve hem de hadîs-i şerîflerde geçmektedir. **Bakara** sûresinde **Hz. Musa**'dan bahsedilirken şöyle buyurulur;

"إن اية ملكه يأتيكم التابوت فيه سكينة من ربكم و بقية مما ترك ا ل موسى و ا ل هارون تحمله الملائكة"

*"...Onun size Tabut'u getirmesi, kırallığına alâmettir. O Tabut'ta Rabbinizden size bir* **sekînet** *ve Musa âilesiyle Harun âilesinin bıraktıkları bakıyyeler vardı ve onu melekler taşıyordu."*[99]

**Fetih** sûresinde de

"هو الذى أنزل السكينة فى قلوب المؤمنين ليزدادوا ايمانا مع ايمانهم"؛

*"...İmanları üstüne imanları artsın diye mü'minlerin kalplerine* **sekîneti** *indiren O'dur."*[100]

---

[98] **Buharî**, Fedâilu'l-Kur'ân, 11; Menâkıb, 25; Tefsîr, 48/4; **Müslim**, Müsâfirîn, 36/240-41; **Tirmizî**, Fedâilu'l-Kur'ân, 6/2885.

[99] Bakara, 248.

[100] Fetih, 4.

"لقد رضى الله عن المؤمنين إذ يبايعونك تحت الشجرة فعلم ما في قلوبهم فأنزل السكينة عليهم و اثابهم فتحا قريبا"

*"Muhakkak Allah, o ağacın altında sana biat eden mü'minlerden razı oldu, kalplerindeki (sadakati) bildi, üzerlerine* sekîneti *indirdi ve onlara yakın bir fetih verdi."*[101]

"إذ جعل الذين كفروا في قلوبهم الحمية حمية الجاهلية فأنزل الله سكينته على رسوله وعلى المؤمنين"

*"O kâfirler câhiliyet gayretine sarıldıklarında, Allah, Rasûlünün ve mü'minlerin üzerine* sekînetini *indirdi."*[102]

**Tevbe** sûresinde de, **Huneyn** savaşın sırasında müslümanların bir ara dağıldıkları anlatılırken şöyle buyurulur:

"ثم أنزل الله سكينته على رسوله و على المؤمنين و انزل جنودا لم تروها و عذب الذين كفروا"

*"Sonra Allah, Rasûlünün ve mü'minlerin üzerine* sekînetini *indirdi, sizin göremediğiniz orduları da indirdi ve kâfirleri cezalandırdı."*[103]

**Medîne**'ye hicret edilirken, Rasûlullah (as.) ve **Hz. Ebû Bekir Sevr** mağarasında saklandıklarında, Hz. Peygamber'in, **Ebû Bekir**'i **"Korkma, Allah bizimledir!"** diye teselli ettiğinin anlatıldığı âyette de şöyle buyurulur:

"فأنزل الله سكينته عليه و أيده بجنود لم تروها"

*"...Allah, onun üzerine* sekînetini *indirdi ve sizin göremediğiniz ordularla onu te'yîd etti."*[104]

---

[101] Fetih, 18.

[102] Fetih, 26.

[103] Tevbe, 26.

[104] Tevbe, 40.

Bütün bu âyetlerde ***sekînet*** kelimesinin manevî bir güç ve kuvvet, ilahî bir destek ve yardım anlamında kullanıldığını görüyoruz.

Kelime lügatte huzur, itmi'nân, vakar gibi manalara gelirse de, izahına çalıştığımız hadîste hangi anlama geldiği konusunda çok farklı görüşler serdedilmiştir. **Taberî ve Dahhâk b. Müzâhim** ***"rahmet"*** diye, **Vehb b. Münebbih** de *"Allah'tan gelen bir rûh"* diye açıkladılar.

**Sekînet**'in, insan yüzü gibi yüzü olan bir rüzgar olduğu, **Tevrât**, levhalar ve asânın konulduğu bir nesne olduğu, gözleri gayet keskin olan ve bir bakışta bir orduyu bozguna uğratan kediye benzer bir hayvan olduğu da söylenmiştir. **İbn Hacer**, bu kelimenin tek bir manaya hasredilmesinden ise, her duruma uygun farklı şeyleri düşünmenin daha uygun olduğunu söyler. **Nevevî** de, içinde rahmet ve itmi'nân, beraberinde de melekler bulunan yaratılmış bir şey olduğunu söyler.[105]

**٦٢٩٦ـ (د ـ أنس بن مالك** رضي الله عنه) قال: قال رسولُ **الله** صلى **الله** عليه وسلم: **«مَثَلُ المؤمن الذي يقرأ** القرآن ، **مَثَل الأُتْرُجَة، رِيحها طيب ، وطعمها طيِّب ، ومثلُ** المؤمن الذي **لا يقرأ** القرآن، مثل **التمرة، طَعْمُها طَيِّب، ولا ريح لها،** ومثل **الفاجر الذي** يقرأ القرآن، كمثل **الرَّيحانة، رِيحها طَيِّب ،** وطعمها مُرّ ، **ومثل** الفاجر الذي **لا يقرأ القرآن، كمثل** الحَنظلة، **طعمها** مُرّ ، ولا **ريح لها**، ومثل **جليس الصالح**، كمثل صاحب **المِسْك** ، إن لم **يُصِبْك** منه شيء، أصابك من **ريحه** ، **ومثل جليس السوء** ، **كمثل صاحب الكِير، إن لم يصبْك منه** من سواده أصابك **من دخانه** ». أخرجه أبو داود ، وقد تقدَّم لأبي موسى في «كتاب تلاوة **القرآن**» مثل هذا.

**6.296-** Enes b. Mâlik'ten rivâyet edilmiştir:

Rasûlullah (as.) şöyle buyurdu:

**"Kur'ân okuyan mü'min turunçgiller gibidir; kokusu da hoştur, tadı da güzeldir.**

---

[105] Bkz., **İbn Hacer**, X, 70.

**Kur'ân okumayan mü'min ise hurma gibidir; tadı güzeldir ama kokusu yoktur.**

**Kur'ân okuyan fâcir ise reyhan otu gibidir; kokusu güzeldir, ama tadı acıdır.**

**Kur'ân okumayan fâcir de Ebû Cehil karpuzuna benzer; tadı da acıdır, kokusu da yoktur.**

**İyi arkadaş, misk satıcısı gibidir; sana bir şey vermese bile kokusundan faydalanırsın. Kötü arkadaş da körükçü gibidir; körüğün pisliğinden sana bir şey bulaşmasa bile dumanı sana zarar verir."**[106]

## İZAH

Hadîste Kur'ân'ın ve mü'minin fazîleti ile iyi arkadaş edinmenin önemi anlatılmaktadır. Her şeyden önce mü'min, iman sahibi olduğu için önemlidir; hadîsteki ifâde ile söyleyecek olursak zâtı itibariyle "**tatlıdır**". Hele Kur'ân okur ve gereğini de yapacak olursa onun tadından başkaları da yararlanır, etrafa güzellikler saçar.

Fâcir ise günaha batmış biridir, imanı da göstermeliktir, dolayısıyla zâtı itibariyle tatlı değildir. Ama Kur'ân okur ve o fikirlerin lafını edecek olursa, kendisinden yine de güzellikler saçılır; çünkü Kur'ân'ın kendisi güzeldir. Ama onun etrafa saçtığı koku, sadece göstermelik bir kokudur, içine nüfûz edilince acılığı ortaya çıkar. Fâcirin Kur'ân okumayanında ise, zâtı itibariyle kendisinde acılık olduğu gibi, etrafa vereceği bir güzelliği de yoktur.

Hadîsin son bölümünde insanların, özellikle de gençlerin en önemli meselelerinden biri olan kötü arkadaştan uzak durup iyi dostlar edinmenin faydası temsilî bir ifâde ile anlatılmaktadır. İyi arkadaş, misk-u anber satan bir attâra benzetilmektedir. Böyle biri ile oturup kalkanın hiçbir istifadesi olmasa bile güzel kokularla mest olacağı, dolayısıyla yine istifade etmiş sayılacağı belirtilmektedir. Kötü arkadaş da demirci dükkanında körük çekene benzetilmektedir; böyle biriyle arkadaş olan da, hiçbir zarar görmese bile körüğün kokusundan ve dumanından rahatsız olur.

---

[106] **Ebû Davud**, Edeb, 19/4829.

٦٢٩٧ـ (م ـ عامر بن واثلة رحمه الله) : « أن نافع بن عبد الحارث لَقِي عمر بعُسْفان، وكان عمرُ استعمله على أهل مكة، فقال: مَن استعلتَ على أهل الوادي؟ قال: ابنَ أبْزَى ، قال: ومَن ابنُ أبْزَى؟ قال: مولى من موالينا، قال: فاستخلفتَ عليهم مولى ؟ قال : إنَّهُ قارئ لكتاب الله عز وجل، وإنَّهُ عالم بالفرائض، قال عمر: أمَا إنَّ نبيَّكم صلى الله عليه وسلم قد قال: إن الله يرفع بهذا الكتاب أقواما، ويضع به آخرين ». أخرجه مسلم.

**6.297-** Âmir b. Vâsile'den rivâyet edilmiştir:

"Nâfi b. Abdülhâris, Usfân'da Hz. Ömer'le karşılaştı. Hz. Ömer, Nâfi'i Kûfe'ye vali yapmıştı. Kendisine;

"- Vâdideki halka kimi vekil bıraktın?" diye sorunca, Nâfi;

"- İbn Ebzâ'yı" diye karşılık verdi.

"- İbn Ebzâ da kimdir?" diye sorunca;

"- Bizim âzâdlılarımızdan biridir" dedi. Hz. Ömer;

"- İnsanların başına âzâdlı bir köleyi mi vekil bıraktın?" diye sorunca, Nâfi de;

"- O, Azîz ve Celîl olan Allah'ın Kitabını okur, farzları da bilir" der. O zaman Hz. Ömer;

"- Şüphesiz Peygamberiniz şöyle buyurmuştur, dedi:

**"Muhakkak ki Allah, bu Kitap ile bazı milletleri yükseltir, bazılarını da alçaltır."**[107]

٦٢٩٨ـ (خ ت د ـ عثمان بن عفان رضي الله عنه) أن النبيَّ صلى الله عليه وسلم قال : «خيرُكم مَن تعلَّم القرآنَ وعلَّمه ». أخرجه البخاري، والترمذي، وأبو داود. وزاد الترمذي: قال أبو عبد الرحمن السُّلَمي: « فذاك الذي أقعدني مقعدي هذا» وعلَّم القرآن في زمن عثمان ، حتى بلغ الحجاج بن يوسف.

وفي أخرى للبخاري: « أو علَّمه» ، وفي أخرى للترمذي: أن النبيَّ صلى الله عليه وسلم قال : «خيرُكم - أو أفضلُكم - مَن تعلَّمَ القرآن».

[107] **Müslim**, Müsâfirîn, 47/269.

**6.298-** Hz. Osman'dan rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (as.) şöyle buyurdu:

**"Sizin en hayırlınız, Kur'ân'ı öğrenen ve öğretendir"**[108]

## RİVÂYETLER

Hadîsi **Buharî, Tirmizî** ve **Ebû Davud** tahric etti.

**Tirmizî,** şunu ilave etti:

"Ebû Abdurrahman es-Sülemî; 'Beni şu oturduğum yerde oturtan işte bu hadîstir' dedi. Ebû Abdurrahman, Hz. Osman döneminde Kur'ân öğreticiliği yapmış, Haccâc dönemine kadar da bu görevine devam etmişti."

**Buharî**'nin diğer bir rivâyeti de, "**öğrenir ve öğretirse**" yerine "**öğrenir veya öğretirse**" şeklindedir.

**Tirmizî**'nin başka bir rivâyetine göre de Hz. Peygamber; **"Sizin en hayırlınız** –veya en faziletliniz- **Kur'ân'ı öğretendir"** dedi.

## İZAH

Kur'ân öğrenen ve öğretenin "**en hayırlı ve en faziletli**" olarak tavsif edilmesi, öncelikle Kur'ân'ın hayırlı ve faziletli kitap oluşuyla alâkalıdır. Kur'ân'ın en hayırlı ve en faziletli kitap olduğunda ise şüphe yoktur.

Ancak bütün ameller içersinden sadece Kur'ân öğrenip öğretmenin en faziletli amel olduğu konusu ise, tartışmaya açıktır. Çünkü cihâd vb. diğer bazı amellerin de faziletli olduğu kuşkusuzdur. Dolayısıyla bu rivâyeti **İbn Hacer**'in dediği gibi, öğrenilip öğretilmesi gereken şeyler arasında en hayırlı olanının Kur'ân öğrenip öğretmek olduğu şeklinde anlaşılmalıdır. Nitekim Kur'ân-ı Kerîm'de; ***"Sâlih amel işleyen ve Allah'a çağıran kimseden daha güzel sözlü kimdir?"***[109] buyurulmaktadır. Allah'a çağırmanın en güvenli yolu da hiç şüphesiz ki Kur'ân'dır. Bir başka âyette de

---

[108] **Buharî**, Fedâilu'l-Kur'ân, 21; **Tirmizî**, Fedâilu'l-Kur'ân, 15/2908; **Ebû Davud**, Vitir, 14/1452.

[109] Fussilet, 33.

*"Allah'ın âyetlerini yalanlayan ve onlardan yüz çevirenden daha zâlim kim olabilir?"*[110] buyurulmaktadır.

Ayrıca yapılan işlerin en faydalı olanını tayinde, o işin İslâm'a ve insanlara sağladığı fayda ile doğru orantılı olacak bir şekilde tespite çalışmak gerekir. Bunun da zaman ve mekân itibariyle değişkenlik arz edeceğine şüphe yoktur.[111]

٦٢٩٩ـ (ت ـ علي بن أبي طالب رضي الله عنه) أن النبيَّ صلى الله عليه وسلم قال: «**خَيْرُكُم مَن تَعلَّم القرآنَ وعلّمه**». أخرجه الترمذي.

**6.299-** Hz. Ali'den rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (as.) şöyle buyurdu:

**"Sizin en hayırlınız, Kur'ân'ı öğrenen ve öğretendir"**[112]

٦٣٠٠ـ (ت ـ عبد الله بن عباس رضي الله عنهما) قال: قال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم: «**إنَّ الذي ليس في جوفه شيء من القرآن كالبيت الخَرِب**». أخرجه الترمذي.

**6.300-** Abdullah b. Abbas'dan rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (as.) şöyle buyurdu:

**"İçinde Kur'ân'dan bir şey bulunmayan insan, harap olmuş ev gibidir."**[113]

---

[110] En'âm, 157.

[111] Daha geniş bilgi için bkz., **İbn Hacer**, X, 93-95.

[112] **Tirmizî**, Fedâilu'l-Kur'ân, 15/2909. Hadîsin isnâdı zayıftır, ancak şevâhidinin bulunması onu hasen derecesine yükseltmektedir.

[113] **Tirmizî**, Fedâilu'l-Kur'ân, 18/2913. Bu rivâyetin râvîlerinden **Kabus b. Ebî Zıbyân**, leyyin diye tavsif edilmiştir, bununla birlikte **Tirmizî** hadîsin hasen-sahîh olduğunu söylemiştir.

الفصل الرابع

في أحاديث متفرقة

## IV- MÜTEFERRİK HADÎSLER

٦٣٠١ــ (د ــ سعد بن عبادة رضي الله عنه) قال : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : «مَا من امرئ يقرأ القرآن ثم ينساه إلا لقيَ الله عز وجل يوم القيامة أجْذَمَ ».

أخرجه أبو داود.

زاد رزين : « وَاقرؤوا إن شئتم : {قَالَ : رَبِّ لِمَ حَشَرْتَني أعْمَى وَقَدْ كُنْتُ بَصِيراً؟ قَالَ : كَذَلكَ أتَتْكَ آيَاتُنَا فَنَسِيتَهَا ، وَكَذَلكَ اليَوْمَ تُنْسَى} [طه: ١٢٤ - ١٢٦] ».

**6.301-** Sa'd b. Ubâde'den rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (as.) şöyle buyurdu:

**"Kur'ân okuduğu halde sonra unutan insan, kıyâmet günü Allah'a çolak olarak kavuşur."**[114]

**RİVÂYETLER**

Hadîsi **Ebû Davud** tahric etti.

**Rezîn** ise şu ilâveyi yaptı:

"İsterseniz; ***'İnsan;*** **'Rabbim, beni niçin kör olarak haşrettin? Halbuki ben görür idim'** *diyecek. Allah da;* **'Öyle işte! Sana âyetlerimiz gelmişti, ama onları unutmuştun, bugün de sen böyle unutulacaksın'** *buyuracak"*[115] âyetini okuyun!"

**İZAH**

**"Kur'ân okumayı unutmak"** ifadesiyle ne kastedildiği konusunda farklı görüşler vardır. Bununla ezberlediği Kur'ân'ı unutmak, Kur'ân okumayı bırakmak, hükümlerine göre amel

[114] **Ebû Davud,** Vitir, 21/1474.

[115] Tâhâ, 125-126.

etmemek ve helâlini helâl haramını haram tanımamak kastedilmiştir şeklinde farklı görüşler ileri sürülmüştür.

**Hanefî** ve **Şâfiîler**'le **Hanbelîler**'e göre, ezberlenen âyetleri unutmak büyük günahlardandır.

**Mâlikîler**, insanın namaz kılabileceği miktardan fazlasını unutmayı mekruh, ancak namaz kılmaya yetecek olan miktarını da unutmayı haram sayarlar.

**"Çolak"** diye tercüme ettiğimiz ***"eczem"*** kelimesine de çok farklı manalar verilmiştir. Delilsiz, elleri hayırdan boşalmış, cüzzamlı, başı eğik, özürsüz gibi manalar da verilmiştir.

Hadîs, senedi itibariyle zayıf bulunmuştur.

**٦٣٠٢ـ** (د ت ـ **أنس بن مالك** رضي الله عنه) أنّ رسولَ الله صلى الله عليه وسلم قال: «**عُرِضَتْ عليَّ أُجُورُ أُمَّتي حتى القَذَاةَ يُخرِجُها الرجل من المسجد وعُرِضَتْ عليَّ ذنوبُ أُمَّتي، فلم أرَ فيها ذنبا أعظمَ من سورة من القرآن أو آية أُوتيها [رجل] ثم نَسِيَها**».

أخرجه أبو داود، والترمذي.

**6.302-** Enes b. Mâlik'ten rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (as.) şöyle buyurdu:

**"Bana, bir insanın mescidden dışarı attığı bir çöpe varıncaya kadar ümmetimin sevapları arz edildi. Bana ümmetimin günahları da arz edildi; ben bu günahlar arasında birinin** (ezbere) **bildiği Kur'ân'dan bir sûreyi** –veya bir âyeti- **unutmasından daha büyük bir günah görmedim."**[116]

**٦٣٠٣ـ** (ت ـ **عمران بن حصين** رضي الله عنه) : « [أنه] مرَّ على قارئ يقرأ القرآن، ثم يسأل الناس به، فاسترجع عمرانُ ، وقال : سمعتُ رسولَ الله صلى الله عليه وسلم يقول : **مَن قرأ القرآن، فليسأل الله به، فإنه سيجيء أقوام يقرؤون [القرآن] ويسألون به الناس**». أخرجه الترمذي.

---

[116] **Ebû Davud**, Salât, 160/461; **Tirmizî**, Fedâilu'l-Kur'ân, 19/2916. Bu rivâyet de senedi itibariyle zayıftır.

**6.303-** İmrân b. Husayn, Kur'ân okuyan, sonra da dilenen bir adama rastladı, hemen istircâ'da bulundu, sonra da; Rasûlullah'ın (as.) şöyle buyurduğunu işittim, dedi:

**"Kim Kur'ân okursa,** (ihtiyacını) **Allah'tan istesin! Zirâ ilerde öyle insanlar gelecek ki, Kur'ân okuyacaklar ve onu âlet ederek insanlardan dilenecekler."**[117]

**İZAH**

**"İstircâ",** bir felâket haberi duyulduğunda okunan ve *"Biz Allah'ın mülküyüz, yine O'na döneceğiz"* anlamındaki *"İnnâ lillâhi ve innâ ileyhi râciûn"*[118] âyetidir.

Bu rivâyet, sened itibariyle zayıftır. Çünkü râvîlerden **Hayseme,** ***leyyinu'l-hadîs*** diye tavsif edilmiştir, ayrıca diğer râvî **Hasan** da **İmrân**'dan hadîs dinlememiştir. Bununla birlikte **Tirmizî** hadîsin hasen olduğunu söylemektedir. Zira hadîsin muhtelif şevâhidinin bulunması, onu hasen derecesine yükseltmiştir.

٦٣٠٤ـ (ت ـ صهيب رضي الله عنه) قال: قال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم: « مَا آمَنَ بالقرآنِ مَنِ استحلَّ مَحَارِمَهُ ». أخرجه الترمذي.

**6.304-** Suheyb, Rasûlullah'ın (as.) şöyle buyurduğunu rivâyet eder:

**"Kur'ân'ın haram kıldıklarını helâl sayan insan, Kur'ân'a iman etmemiştir."**[119]

٦٣٠٥ـ (خ م ط د ـ عبد الله بن عمر رضي الله عنهما) : « أن النبيَّ صلى الله عليه وسلم نهى أن يُسافَر بالقرآن إلى أرض العدوّ». أخرجه البخاري ومسلم والموطأ وأبو داود. قال مالك: وإنما ذلك مخافة أن يناله العدو.

---

[117] **Tirmizî,** Fedâilu'l-Kur'ân, 20/2917.

[118] Bakara, 156.

[119] **Tirmizî,** Fedâilu'l-Kur'ân, 20/2918. Hadîsi tahric eden **Tirmizî,** onun sağlam bir isnâdının bulunmadığını söylemektedir.

ولمسلم: أنّ رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: «لا تُسافروا بالقرآن فإني لا آمن أن يَنالَه العدو». وفي أخرى : « فإني أخافُ أن ينالَهُ العدو». وقال أيوب: «فقد ناله العدوُّ وخاصموكم [به] ».

**6.305-** Abdullah b. Ömer'den rivâyet edilmiştir:

"Hz. Peygamber, düşman toprağına Kur'ân'la gidilmesini yasakladı."[120]

**RİVÂYETLER**

Hadîsi **Buharî, Müslim, Muvatta** ve **Ebû Davud** tahric ettiler.

Mâlik; "Bu yasak, ancak düşmanın onu ele geçireceği ihtimalinden dolayıdır" dedi.

**Müslim**'in rivâyeti; **"Kur'ân'la birlikte seyahat etmeyin; çünkü ben düşmanın onu ele geçirmeyeceğinden emin değilim"** şeklindedir.

Diğer bir rivâyete göre de; **"Düşmanın onu ele geçirmesinden korkarım"** dedi.

Râvî Eyyub; "Düşman onu ele geçirdi ve onunla size münâzaa etti" dedi.

**İZAH**

Hadîste geçen ***"Nâle"*** kelimesi lügatte, bir şeye nâil olmak, elde etmek, ele geçirmek manalarına gelir. Muhtemelen burada düşmanın Kur'ân'a gereken hürmeti göstermeyip hakaret edebilecekleri kastedilmiş olmalıdır. Kur'ân'a hakaret edilmesine sebep olmak da haram sayılmıştır. Ayrıca Hz. Peygamber döneminde Kur'ân'ın bir kitap halinde toplanmadığı da göz önüne alınırsa, düşmanın Kur'ân sahifelerini dağıtıp parçalayabileceği, bazı ilave ve çıkartmalarda bulunabileceği ve dolayısıyla Kur'ân'a zarar verebileceği de kastedilmiş olabilir.

---

[120] **Buharî**, Cihâd, 129; **Müslim**, İmâret, 24/92-94; **Muvatta**, Cihâd, 2/7; **Ebû Davud**, Cihâd, 81/2610.

## الباب الثاني
## في فضل جماعة من الأنبياء وورد ذكر فضلهم عليهم السلام
### إبراهيم عليه السلام وولده

## B- PEYGAMBERLERİN FAZÎLETLERİ

### 1*- HZ. İBRAHİM (as.) VE ÇOCUKLARI

٦٣٠٦ــ (م د ت ــ أنس بن مالك رضي الله عنه) قال : جاء رجل إلى رســـول الله صلى الله عليه وسلم ، فقال له : يا خَيْرَ البَرِيَّة ، فقال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم : **ذاك إبراهيم خليلُ الله.**

أخرجه مسلم، والترمذي، وأبو داود ، وليس عند أبي داود « خليلُ الله ».

**6.306-** Enes b. Mâlik'ten rivâyet edilmiştir:
"Bir adam Hz. Peygamber'e geldi ve;
"- Ey yaratılmışların en hayırlısı!" dedi. Hz. Peygamber cevaben;
**"- Yaratılmışların en hayırlısı, İbrahim Halîlullah'tır"** dedi.[1]

**RİVÂYETLER**
Hadîsi **Müslim, Tirmizî** ve **Ebû Davud** tahric etti. Yalnız **Ebû Davud**'un rivâyetinde "**Halîlullah**" kelimesi yoktur.

**İZAH**
Bilindiği üzere **Hz. İbrahim**, Hz. Peygamber'in de büyük dedesidir. **Hz. İbrahim**'in, kendi yaşadığı dönemdeki insanların en hayırlısı olduğunda şüphe yoktur. Zaten bütün peygamberler, kendi dönemlerinin en hayırlı kişileridir.
Hadîsin zâhirinden **Hz. İbrahim**'in, Rasûlullah'tan (as.) da hayırlı olduğu anlaşılmaktadır. Ancak İslâm âlimleri ittifakla **Hz.**

---
[1] **Müslim**, Fedâil, 41/150; **Ebû Davud**, Sünnet, 14/4672; **Tirmizî**, Tefsir, 86/3352.

**Peygamber'**i mahlûkatın efdali kabul ederler. Hz. Peygamber'in buradaki ifâdesini de tevâzuuna hamlederler.

Rasûllah'ın (as.) diğer peygamberlerden de efdal olduğu manasına hamledilen çeşitli âyetler varsa da, bunların en belirgin olanı **Âl-i İmrân** sûresindeki şu âyettir:

**"Vaktiyle Allah, peygamberlerden şöyle mîsak almıştı:** ***'Celâlim hakkı için size Kitâb ve Hikmet'ten her ne verdimse, sonra size yanınızdakini tasdik eden bir resûl geldiğinde ona mutlaka iman edeceksiniz ve mutlaka ona yardımcı olacaksınız. Bunu ikrâr ettiniz ve bu ahdimi kabul ederek boynunuza aldınız mı?'*** **buyurmuştu. Onlar da;** ***'İkrâr ettik!'*** **demişlerdi. Yüce Allah da;** ***'Öyle ise şâhit olun, ben de sizinle beraber şâhitlerdenim'*** **buyurdu."**[2]

Burada geleceği söylenen ve bütün peygamberlerin de kendisine iman edip yardımcı olmaları istenen peygamberin, **Hz. Muhammed** (as.) olduğu kabul edilir.

**٦٣٠٧ـ (خ ـ عبد الله بن عمر** بن **الخطاب** رضي الله عنهما) قال : قال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم : « **إنَّ الكَرِيمَ بنَ الكريمِ بنِ الكريمِ بنِ الكريمِ** : يوسف بن **يعقوب بن إسحاق بن إبراهيم**». أخرجه البخاري.

**6.307-** Abdullah b. Ömer'den rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (as.) şöyle buyurdu:

**"Kerîmin oğlu kerîmin oğlu kerîmin oğlu kerîm, Yusuf b. Yakub b. İshak b. İbrahim'dir."**[3]

**İZAH**

**"Kerîm";** cömert, şerefli, asîl, kıymetli, çok affedici gibi manalara gelir. Aynı zamanda Allah'ın isimlerinden biridir. İnsan, ya sâlih amelleri ile bu sıfata lâyık görülür, yahut da sâlih nesebi ile. Kur'ân-ı Kerîm'de, ***"en kerîminiz, en müttakî olanınızdır"***[4] buyurularak, inanç

---

[2] Âl-i İmrân, 81.

[3] **Buharî**, Enbiyâ, 19; Tefsir, 12/1.

[4] Hucurat, 13.

ve amel unsuru esas gösterilmektedir. Peygamberlerin ise hem sâlih amel bakımından ve hem de sâlih nesep açısından kerîm olduklarında şüphe yoktur. Yukarıdaki rivâyette de kerîm sıfatına lâyık ardarda dört peygamberin ismi zikredilmektedir.

## HZ. İBRAHİM

Rasûlullah'ın (as.) büyük dedesi olan **Hz. İbrahim, Bâbil**'de doğdu ve **Bâbil** medeniyetinin yükseldiği dönemde yaşadı. Bâbilliler, Allah'a inanmayan, putlara ve yıldızlara tapan insanlardı. Hatta **Hz. İbrahim**'in babası **Âzer** bile put ustası idi.

Son derece misâfirperver olduğu için **Ebû'l-Edyâf** diye künyelenen **Hz. İbrahim**'in soyu, **Hz. Nûh**'un oğlu **Sâm**'a dayanır. Tarihçilere göre, **Hz. Nûh** ile arasında bin yıldan fazla bir zaman dilimi vardır. MÖ. XXII-XX. Asırlar arasında yaşadığı tahmin edilmektedir. Uzun süre **Harrân**'da yaşadı. Sonra **Ürdün** ve **Mısır**'a, oradan da **Filistin**'e gitti ve oraya yerleşti.

**Hz. İbrahim** gençlik çağına gelince **Sâre** ile evlendi, sonra da babası ve âilesiyle birlikte **Irak**'tan **Kudüs**'e hicret etti. **Sâre** kısır idi. Bilâhare **Mısır**'a giden **Hz. İbrahim, Mısır** kıralının hizmetçi olarak verdiği **Hacer** ile evlendi. **Mısır**'dan tekrar **Filistin**'e göçtükten sonra ikinci eşi **Hacer**'den **İsmâil** adında bir çocuğu oldu. Bu sırada kendisinin 86 yaşında olduğu rivâyet edilir. Sonra **Sâre** ile **Hacer** arasında meydana gelen kıskançlık yüzünden **Hacer** ile **İsmail**'i alıp **Mekke**'ye, **Kâbe**'nin bulunduğu yere götürdü ve onları tek başlarına orada bırakıp **Filistin**'e geri dönü.

Sonra kendisi yüz, ilk karısı **Sâre** de 90 yaşında iken, ondan da **İshak** adlı bir oğlu daha oldu. Çocuklarının her ikisi de Peygamberlikle şereflendirildiler.

**Hz. İbrahim** bilâhare **Harrân**'da ikamet etti. Daha sonra da **Mekke**'ye yerleşti. M.Ö. 2100 yıllarında doğduğu tahmin edilen **Hz. İbrahim**'in 175 veya 200 yıl yaşadığı rivâyet edilir.

**Hz. Nûh**'tan sonra tevhîd akîdesini yeryüzüne yaymakla görevlendirilen ikinci peygamber olarak kabul edilen **Hz. İbrahim,** bu işi gerçekleştirmek üzere **Mısır, Suriye, Irak** ve **Hicaz**'a bizzat

kendisi defalarca gitmiş, ayrıca yeğeni **Hz. Lût'**u **Ürdün'**e, oğlu **Hz. İshak'**ı **Suriye** ve **Filistin'**e, büyük oğlu **Hz. İsmail'**i de **Arabistan'**ın iç bölgelerine göndermişti. Kendisine on suhuf verilmişti.

**Hz. İbrahim** döneminde insanlar, putlara ve yıldızlara taparlardı. Sâbiîlik yaygındı. **Bâbil** saltanatının başında **Nemrut** adlı bir kıral vardı ve **Nemrut**, kendisini yeryüzünün ilâhı olarak görüyordu. Halk da oldukça refah içinde idi. Ülke siyasî, ekonomik, kültürel ve itikadî hayat açısından tam bir şirk medeniyeti görünümünde idi.

Kur'ân'da ***Halîlurrahman*** sıfatıyla yâd edilen **Hz. İbrahim, Uuu'l-azm** peygamberlerdendir. Putperestlikle mücadele eden, yumuşak huylu, vefâkâr, son derece misafirperver biriydi. Peygamberler neslinden gelmiş, kendi neslinden de pek çok peygamber yetişmişti. Allah kendisine ölüleri nasıl dirilttiğini göstermiş[5], çocuğunu kurban edecek kadar Allah'a olan teslimiyetini ispat etmiş[6], **Kâbe'**yi bina etmiş[7], imanı uğruna ateşe atılmayı göze almış ve ateşi gülistana çevirmiş[8], yaratıcı olarak önce yıldızı, ayı ve güneşi düşünmüş, ama aklını kullanarak batıp yok olan nesnelerin yaratıcı olamayacağına karar vermiş[9]; kendisini insanların ilâhı olarak gören **Nemrut'**la giriştiği tartışmada ***"Benim Rabbim hem diriltir hem öldürür"*** deyince, ***"Ben de aynı şeyi yaparım"*** diyen **Nemrut** da, bir masumu öldürmüş, bir idam mahkûmunu da affederek ilâhlığını göstermek istetmiş, ama o; ***"Benim Rabbim güneşi doğudan getiriyor, sen de batıdan getirsene!"*** diyerek **Nemrut'**u ilzâm ve iskât eylemiş[10], putları kırmış ve kullandığı baltayı büyük putun omuzuna koyarak **"o kırdı, ona sorun!"** demiş, **"O bir put, nasıl konuşsun!"** dediklerinde de, **"Konuşmaktan bile âciz birine nasıl**

---

[5] Bakara, 260.

[6] Saffât, 102-107.

[7] Bakara, 127-129.

[8] Ankebût, 24; Enbiyâ, 69.

[9] En'âm, 76-79.

[10] Bakara, 258.

**tapıyorsunuz?"** diye yüklenmiş[11] **ve** ömrü hep tevhîd mücadelesi ile geçmiş bir peygamberdi.

İsrâil oğullarına gönderilen peygamberlerin hemen hepsi, **Hz. İbrahim**'in soyundandır. **Hz. Lût**'un amcasıdır. İsrâil oğullarının peygamberleri de, **Hz. İbrahim**'in oğlu **İshak**'ın oğlu **Yakub**'un soyundandırlar. İbrahim, üç semavî dinin de müştereken kabul ettiği peygamberdir.

Kur'ân-ı Kerîm'de 69 defa ismi geçen **Hz. İbrahim,** pek çok şeyi ilk defa gerçekleştirmiştir. Kâbe'yi o yapmış, hac menâsikini o tanzim etmiş, sünnet olma âdetini o koymuş, tesettürde mübalağa anlamında ilk defa geniş ve uzun elbiseyi de o giymiştir. Bundan dolayı da kıyâmette, insanların tamamen çıplak olarak haşr olacakları günde ilk defa o giydirilecektir.

**İbnu'l-Esîr**'in **Câmiu'l-Usûl**'de verdiği bilgiye göre **Hz. İbrahim** ile **Hz. Nûh** arasında 1142 yıl; **Hz. İbrahim**'in doğumuyla Rasûlullah'ın (as.) hicreti arasında da 2893 yıl vardır; ancak bu rakamlar, kesin bilgi ifade etmezler.

**Hz. İbrahim, Filistin**'de kendi ismini taşıyan **Halîlurrahman** şehrinde vefat etti ve çocukları tarafından oraya defnedildi.

## HZ. İBRAHİM'İN ÇOCUKLARI:

Kur'ân-ı Kerîm'de **Hz. İbrahim**'in iki çocuğundan bahsedilir. Bunların ikisi de Peygamber olarak görevlendirilmişlerdir:

### 1- HZ. İSMAİL:

**Hz. İbrahim**'in büyük oğludur. Araplar'ın atası olarak bilinir. Annesi **Hacer**'dir. **Hacer, Hz. İbrahim**'in câriyesi idi. **İsmail** dünyaya geldiğinde **Hz. İbrahim**'in 86 yaşında olduğu rivâyet edilir. **Hacer, İsmail**'i dünyaya getirince, **Hz. İbrahim**'in karısı **Sâre**'nin arzusu ile evden uzaklaştırılır. **İsmail** ve annesi **Hz. İbrahim** tarafından **Mekke**'ye götülür ve bugün Kâbe'nin bulunduğu yerde bırakılır. O sırada **Mekke** henüz yerleşim mekânı haline gelmemişti. Bilahare babası tarafından kurban edilmekten kurtulan **İsmail**, babasıyla

[11] Enbiyâ, 58-67.

birlikte Kâbe'yi inşa eder ve babasından sonra hac hizmetlerini yürütür. Babası öldüğünde 89 yaşında olduğu rivâyet edilen **Hz. İsmail** 137 sene yaşamış ve 50 yıl peygamberlik yapmıştır. Kur'ân-ı Kerîm'de 12 yerde adı geçen **Hz. İsmail Mekke**'de vefat eder ve **Hicr** mevkiinde annesi **Hacer**'in yanında defnedilir.

**2- HZ. İSHAK:**

**Hz. İbrahim**'in ikinci oğludur Karısı **Sâre**'den olmadır. **Hz. İsmail**'den 14 yaş küçüktür. **Hz. İbrahim** 100, **Sâre** de 90 yaşında iken dünyaya gelmiş, ilahî bir bağış olarak **Hz. İbrahim**'e verilmiş ve ona **İshak** adını da Allah koymuştu. **İshak**, Yahudilerin ve Rumların atası olarak bilinir. **Yakub**'un babasıdır. Ehl-i kitaba göre **Hz. İbrahim**'in kurban etmek istediği oğlu **İsmail** değil, **İshak**'tır. Kur'ân-ı Kerîm'de 17 yerde ismi geçen **Hz. İshak**, ziraatle uğraşmış, 180 yıl yaşamış, **Hebran**'da ölmüş ve babasının yanında defnedilmişti.

**3- HZ. YAKUB:**

**Hz. İbrahim**'in torunudur, **İshak**'ın oğludur. Bir adının da **İsrâil** olduğu rivâyet edilir. **Hz. Yusuf**'un babasıdır. Oğlunun hasretinden ağlaya ağlaya gözlerini kaybetmişti. **Mısır**'da oğlu **Yusuf**'un yanında vefat etti. Kendisi ölürken **Kudüs**'e götürülmesini vasiyet etmiş ve **Hz. Yusuf** da onun bu vasiyetini yerine getirmişti. Babası **Hz. İshak**'ın yanında defnedildiği rivâyet edilir. 147 yıl yaşadığı tahmin edilmektedir.

**4- HZ. YUSUF:**

**Hz. Yakub**'un oğludur. Onun hayat macerası Kur'ân-ı Kerîm'de oldukça detaylı bir şekilde anlatılır. Rasûlullah'ın (as.); "**kerîm oğlu kerîm**" diye tavsif ettiği bir peygamberdir. Uzun yıllar babasından ayrı kaldı, kadınların iftirası yüzünden hapislerde yaşadı, sonra **Mısır**'a sultan oldu. 120 sene yaşadığı rivâyet edilir. **Mısır**'da vefat etti.

### 5- HZ LÛT:

**Hz. İbrahim**'in yeğenidir. **Hârân**'ın oğludur. Önce amcası **Hz. İbrahim**'e iman etmiş, daha sonra kendisine de peygamberlik verilmişti. **Hz. İbrahim**'le birlikte **Kenan** diyarına, sonra **Mısır**'a gitmiş ve orada evlenmişti. Sonra oradan tekrar **Kenan**'a döndü ve **Sodom**'a yerleşti. **Sodom Gomore**, ahlâksızlığıyla, homoseksüelliğin yaygınlığıyla bilinir. **Hz. Lût**, onlardan bu türlü ahlâksızlıklardan sakınmaların ister, ama onlar tepki gösterirler, "**temiz kalmak isteyen kişi**" diye onunla alay ederler. Bütün gayretine rağmen onları bu çirkin işten vazgeçiremez. Bir gün iki melek genç delikanlı suretinde **Hz. Lût**'a geldiklerinde, **Sodom** halkı bu gençleri ele geçirmek için eve saldırırlar, **Lût**'un bütün gayretine rağmen geri dönmezler, kapıya yüklendiklerinde melekler onları kör ederler. Sonra da **Hz. Lût**'a, sabahleyin bu belde halkının helâk edileceğini, binâenaleyh âilesini toplayıp şehri terk etmesini ve kimsenin de geriye bakmamasını tembih ederler. **Lût** şehri terk eder ve melekler de şehri helâk ederler, taş yığını haline getirirler. **Lût**'un karısı melekleri dinlemeyip geriye baktığı için onu da tuz direği haline getirirler. Sonra **Lût**, Ölüdeniz'in doğusunda bir mağaraya çekilir. Öldüğünde **el-Halil**'in doğusunda bir yere defnedilir.

**Hz. Lût**'un 142 yıl yaşadığı rivâyet edilir. Kur'ân-ı Kerîm'de 27 yerde ismi geçer. Yahudiler onun hakkında bir peygambere asla yakışmayacak şekilde iftiralarda bulunurlar, hatta bu iftiraların bir kısmı kitab-ı mukaddeste de görülür. Ama Kur'ân-ı Kerîm'de kendisine hüküm ve ilim verildiği, Salihlerden olduğu ve ilahî rahmete kabul edildiği belirtilir.

موسى عليه السلام

### 2*- HZ. MUSA (as.)

**٦٣٠٨**ـــ (خ م ت د ـــ **أبو هريرة** رضي الله عنه) قال: «استَبَّ رجل من المسلمين، ورجل من اليهود ورجل من اليهود، فقال المسلم: **والذي اصطفى محمدا على العالمين** - في قَسَم يُقْسِمُ به - فقال اليهوديُّ: **والذي اصطفى موسى على العالمين** فرفع المسلم عند ذلك

يَده فلطم اليهوديَّ فذهب اليهوديُّ إلى رسول الله صلى الله عليه وسلم فأخبره الذي كان من أمْرِه وأمْرِ المسلم فقال: **لا تُخَيِّروني على موسى فإن الناسَ يَصْعَقُونَ فأكون أولَ مَن يُفيق فإذا موسى باطش بجانب العرش، فلا أدري أكان فيمن صَعِقَ فأفاق ، أو كان ممن استثنى الله عز وجل؟**».

وفي رواية قال : « بينما يهوديّ يعرض سلْعَتَهُ أُعطيَ بها شيئا كرهه، فقال : لا والذي اصطفى موسى على البشر، فسمعه رجل من الأنصار ، فقام فلطم وجهه ، وقال: تقول والذي اصطفى موسى على البشر والنبيُّ صلى الله عليه وسلم بين أظهرنا؟ فذهب إليه، فقال: يا أبا القاسم، إن لي ذمَّة وعهدا، فما بالُ فلان لطمني؟ فقال: لِمَ لَطَمْتَ وجهه؟ فذكره، فَغَضِبَ النبيُّ صلى الله عليه وسلم حتى رُئِيَ في وجهه ثم قال: **لا تُفضِّلوا بين أنبياء الله، فإنه يُنْفخ في الصور، فيَصْعَقُ مَن في السموات ومن في الأرض إلا من شاء الله، ثم يُنفخ فيه أخرى فأكون أولَ مَن يُبعَثُ، فإذا موسى آخذ بالعرش، فلا أدري: أحُوسِبَ بصَعْقَة الطُّور، أم بُعِث قبلي؟ ولا أقول: إن أحدا أفضل من يونس بن متّى** ».

أخرجه البخاري، ومسلم. وللبخاري طرف : أن النبيَّ صلى الله عليه وسلم قال : « **إني لأوَّلُ مَنْ يرفع رأسه بعد النفخة، فإذا موسى مُتعلّق بالعرش** ».

وأخرج أبو داود نحو الأولى مختصرا ، ولم يذكر السبب، وأخرج الترمذي نحو الثانية، ولم يذكر عَرْضَ السِّلْعة، وقال في آخره: «**ومن قال: أنا خير من يونس بن متّى فقد كذب**».

**6.308-** Ebû Hureyre anlatıyor:

"Müslümanlardan bir adam ile Yahudilerden biri tartışmışlardı. Müslüman olan yemin ederken; *'Muhammed'i bütün âlemlere seçkin kılan Allah'a yemin ederim ki...'* diyordu. Yahudi de; *'Musa'yı âlemlere seçkin kılan Allah'a yemin ederim ki...'* diye yemin ediyordu. Bunun üzerine müslüman, hemen elini kaldırıp Yahudiye bir tokat vurdu. Yahudi de Rasûlullah'a (as.) gidip müslümanla arasında geçen olayı anlattı. Hz. Peygamber şöyle buyurdu:

**"Beni Musa'ya tercih etmeyin! Çünkü** (kıyâmet gününde) **insanlar bayıldıklarında ilk ayılan kişi ben olacağım; ayıldığımda da Musa'yı Arş'ın kenarına yapışmış olarak göreceğim. Musa da**

**bayılıp ayılanlardan mı idi, yoksa Allah'ın istisnâ tuttuğu kişilerden miydi, bilmiyorum."**[12]

RİVÂYETLER

Diğer bir rivâyet şöyledir:

"Bir Yahudi malını satıyordu, kendisine verilen fiyatı beğenmeyince;

"- Hayır! Musa'yı insan cinsine seçkin kılan Allah'a yemin ederim ki, olmaz!" demişti. Ensârdan bir müslüman, onun bu sözünü işitti ve;

"- Hz. Peygamber aramızda olduğu halde Musa'yı insan cinsine seçkin kılan Allah'a yemin ederim diyorsun, öyle mi?" diyerek yüzüne bir tokat attı. Yahudi, hemen Hz. Peygamber'e gitti ve;

"- Ya Ebâ'l-Kasım! Benim emân ve güvencem olduğu halde falan adam nasıl beni döver?" dedi. Hz. Peygamber müslümana;

"- **Niçin dövdün?**" deyince, o da olayı anlattı. Bunun üzerine Hz. Peygamber kızdı, hatta kızgınlığı yüzünden bile belli oluyordu. Sonra buyurdu ki:

**"Allah'ın peygamberleri arasında ayırım yapmayın! Çünkü sûra üfürüldüğünde, Allah'ın dilediği kişiler müstesnâ, göklerde ve yerde olan herkes ölecektir. Sonra tekrar üfürülecek ve ilk dirilen ben olacağım. Bir de bakacağım ki Musa, Arş'a yapışmış! Acaba Musa'nın Tûr dağındaki bayılması, buradakine mi sayıldı, yoksa benden önce mi diriltildi, bilmiyorum. Ben, kimsenin Yunus b. Mettâ'dan daha faziletli olduğunu da söyleyemem."**

Bunları **Buharî** ve **Müslim** tahric etti.

**Buharî**'nin diğer bir rivâyeti; **"Ben, nefhadan sonra başını ilk kaldıran kişi olacağım. Başımı kaldırdığımda da Musa'nın Arş'a sarılmış olduğunu göreceğim"** şeklindedir.

**Ebû Davud** da ilk rivâyeti, olayın sebebini anlatmadan muhtasar olarak tahric etti.

---

[12] **Buharî**, Husûmat, 1; Enbiyâ, 31, 35; Rikak, 43; Tevhîd, 31, **Müslim**, Fedâil, 42/159; **Tirmizî**, Tefsîr, 40/3245; **Ebû Davud**, Sünnet, 14/4671.

**Tirmizî** ise, ikinci rivâyetteki gibi tahric etti, yalnız **"mal satma"** olayını zikretmedi. Sonunda da; **"Benim, Yunus b. Mettâ'dan daha hayırlı olduğumu söyleyen yalan söylemiştir"** dediğini ekledi.

**İZAH**

**"Seçkin kıldı"** diye tercüme ettiğimiz *"istefâ"* kelimesi lügatte, seçmek, tercih etmek, üstün tutmak manalarına gelir.

*"Saika"* fiili ise, hem bayılmak ve hem de ölmek manalarına gelir. Hadîste sözü edilen olay, kıyâmetteki dirilme ile alâkalıdır. **"Tûr'daki bayılması, buradakine mi sayıldı?"** ifâdesi ile, **Tûr** dağında cereyan eden olaya işaret edilmiştir. **A'râf** sûresinde anlatıldığı üzere **Hz. Musa**, Allah'ı görmek istemiş, Yüce Allah da; ***"Beni göremezsin; ama dağa bak, eğer o yerinde kalırsa, sen de beni görürsün"*** buyurmuştu. ***"Rabbi dağa tecelli edince, onu yerle bir etti ve Musa da bayıldı."***[13] İşte Hz. Peygamber, **Musa**'nın oradaki bayılması, acaba kıyâmetteki bayılmasına mı mahsûb edildi, demektedir.

Öldükten sonra ilk dirilecek ve kıyâmetin baygınlığından ilk kurtulacak olanlar, şüphesiz peygamberlerdir.

**٦٣٠٩ــ (خ م ــ أبو سعيد الخدري رضي الله عنه)** قال: « جاء رجل من اليهود إلى النبيِّ صلى الله عليه وسلم قد لُطِمَ وجهه، فقال: يا محمد، إن رجلا من الأنصار من أصحابك لطم وجهي، فقال: **ادْعُوه**، **فَدَعَوْهُ**، فقال: **لِمَ لطمْتَ وجهه؟** قال: يا رسول الله، إني مررتُ باليهوديِّ، فسمعتُهُ يقول: والذي اصطفى موسى على البشر، فقلتُ: وعلى محمد؟ فأخذتْني غضبة، فلطمتُهُ، فقال: **لا تُخَيِّروني من بين الأنبياء، فإن النَّاسَ يَصْعَقون يوم القيامة**، فأكون أول من **يُفيق**، فإذا أنا بموسى آخذ بقائمة من قوائم العرش، فلا أدري: أفاق قبلي، أو جُوزي بصَعْقة الطور ».

وفي رواية: « فأكون أول من تنشق عنه الأرض، فإذا أنا بموسى، آخذ بقائمة من قوائم العرش...» وذكر نحوه. أخرجه البخاري، ومسلم.

[13] A'râf, 143.

**6.309-** Ebû Saîd el-Hudrî anlatıyor:

"Dövülen bir Yahudi Hz. Peygamber'e geldi ve;

"- Ya Muhammed! Senin ashâbın Ensârdan biri benim yüzüme vurdu" dedi. Hz. Peygamber;

**"- Çağırın onu!"** buyurdu. Adamı çağırdılar.

**"- Bunun yüzüne niye vurdun?"** diye sordu. Adam;

"- Ey Allah'ın Rasûlü; ben bu Yahudi'ye rastladığımda *'Musa'yı insan cinsine üstün kılan Allah'a yemin ederim'* diyordu. Ben kendisine, *'Muhammed'e de mi üstün kıldı?'* diye çıkıştım, çok kızmıştım ve kendisine vurdum."

Bunun üzerine Rasûlullah (as);

**"- Peygamberler arasından beni seçip tercih etmeyin! Zira kıyâmet günü insanlar bayıldıklarında ilk olarak ben ayılacağım. Ama ayıldığımda, Musa'nın, Arş'ın ayaklarına sarıldığını göreceğim. Benden önce mi ayıldı, yoksa Tûr'daki bayılması buradakine mi sayıldı, bilmiyorum"** dedi.[14]

RİVÂYETLER

Diğer bir rivâyette; **"Ben, kabri ilk defa açılacak olanım; bir de bakacağım ki Musa, Arş'ın ayaklarından birine yapışmış..."** dedi.

Hadîsi **Buharî** ve **Müslim** tahric etti.

**٦٣١٠**ـ (خ م س ـ **أبو هريرة** رضي الله عنه) قال : قال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم : «أُرْسِلَ مَلَكُ الموتِ إِلى موسى ، فلما جاءه **صَكّه فَفَقَأ** عينَهُ ، فرجع إِلى ربه، فقال: **أرْسَلْتَني إِلى عبد لا يريد** الموتَ ، **فردَّ** الله إِليه عينَه، فقال : ارْجِعْ إِليه، **فقل له: يضعْ يــده** على مَتْنِ ثَوْر **فله بكل** ما غطَّتْ **يدُهُ من شعرة** سَنَة، قال: أيْ ربِّ ، ثم مــاذا؟ **قــال** : ثم الموت، قال: **فالآن**، فسأل الله أنْ **يُدْنِيَه من الأرضِ** المقدسة رَمْية **بحَجر** ، قال رســولُ الله **صلى الله عليه** وسلم : فلو كنتُ ثَمَّ **لأريتُكم قبرَه إِلى جانب الطريق عند الكَثِيبِ الأحمر** ».

أخرجه البخاري، ومسلم ، والنسائي.

---

[14] **Buharî**, husûmat, 1; Enbiyâ, 25; Tefsîr, 7/2; Diyât, 32; Tevhîd, 22; **Müslim**, Fedâil, 42/162.

ولمسلم قال : « جاء مَلَكُ الموت إلى موسى ، فقال له : أجِبْ رَبَّكَ ، قال : فلطم عين مَلَكِ الموت ، ففقأها... ثم ذكر معناه ».

**6.310-** Ebû Hureyre'den rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (as.) şöyle buyurdu:

"Musa'ya ölüm meleği gönderildi. Melek gelince Musa, ona bir yumruk atarak gözünü çıkardı. Melek Rabbine döndü ve;

**"- Beni, ölmek istemeyen bir adama gönderdin"** dedi. Allah ona gözünü geri verdi ve;

**"- Tekrar git ve ona, elini bir öküzün sırtına koymasını, kendisine elinin altında kalan kıl sayısınca yıl kadar daha ömür verileceğini söyle!"** buyurdu. Melek söyleneni yapınca, Musa;

**"- Ya Rabbi, peki sonra ne olacak?"** diye sordu.

**"- Sonra yine ölüm!"** dedi. Bunun üzerine Musa;

**"- Öyleyse şimdi!"** dedi ve Allah'tan kendisini, Arz-ı Mukaddes'e bir taş atımı mesafesi kadar yaklaştırmasını istedi.

Hz. Peygamber dedi ki:

**"Eğer orada olsam, Musa'nın mezarını size gösterirdim. Onun mezarı, kırmızı bir kum tepesindeki bir yolun kenarındadır."**[15]

**İZAH**

Bu hadîsin izahında bir takım zorluklar söz konusudur. **Hz. Musa**'nın, meleğin gözünü çıkarmak gibi bir şeyi yapmasının makul olmadığı açıktır. Özellikle meleği tanıdığı halde böyle bir şeyi yapmış olmasını anlamak mümkün değildir. Tanımamasının da izahı zordur. Kaldı ki tanımasa bile, gözünü çıkarması yine gerekmezdi. Ayrıca hadîste meleğin, ölüm emrini yerine getirmeden geri döndüğü anlatılmaktadır, halbuki ecelin bir saat bile ileri geri oynamayacağı âyetle sâbittir. Sonra kimseye de ölümü isteyip istemediği sorulmadan ruhu kabz edilmektedir.

Özellikle **İbn Huzeyme, Hattâbî** ve **Kadı Iyâd** bu sözlere itiraz ederler ve ölüm meleğinin, **Musa**'nın canını almak için değil imtihan

---

[15] **Buharî**, Cenâiz, 68; Enbiyâ, 31; **Müslim**, Fedâil, 42/157; **Nesaî**, Cenâiz, 121.

için gönderilmiş olabileceğini söylerler. Bu türlü imtihanların diğer peygamberlerin şahsında da görüldüğünü belirtirler. Nitekim **Hz. İbrahim**'den de oğlunun kurban edilmesi istenmişti. Belki de melek, izinsiz ve habersiz olarak eve girmişti ve **Hz. Musa**, onun melek olduğunu tanımamış, kendisini müdafaa etmek amacıyla ona saldırmıştı. Rasûlullah (as.) da, izinsiz bir müslümanın evinin içine bakan kimsenin gözünü çıkarmayı mübah saymıştır.

Burada akla takılan bir soru da, **Hz. Musa**'nın meleği ikinci gelişinde nasıl tanıdığıdır. Buna, meleğin kendisini tanıtacak bir kılıkta gelmiş olduğu şeklinde cevap verilmiştir.

Göz çıkarma ifâdesinin mecâz olduğu, sadece fikrî bir tartışmada **Hz. Musa**'nın meleğe üstün geldiği de söylenmiştir.

**Hz. Musa**'nın **Kudüs**'te defnedilmesini istemesi de, orada bir çok Peygamberin medfûn olmasıyla izah edilir.

### HZ. MUSA

**Hz. Musa,** doğumundan itibaren bütün hayatı fevkaladeliklerle dolu bir peygamberdir. **Ulu'l-azm** peygamberlerdendir. **İmrân'**ın oğludur ve nesebi, **Hz. Yakub** ve **Hz. İshak** kanalıyla **Hz. İbrahim'**e dayanır. **İbnu'l-Esîr, Hz. Musa'**nın soyunu **Musa b. İmrân b. Sebt b. Lâvâ b. Yakub b. İshak b. İbrahim** diye kaydeder.

**Hz. Musa,** iktidarını elinden alacağı korkusuyla, dünyaya gelen bütün erkek çocukları öldüren **Firavun** döneminde **Mısır'**da doğdu.[16] Annesi oğlunu ölümden kurtarabilmek için onu bir sandığa koyarak **Nil** nehrine attı.[17] Sonra **Firavun**'un adamları tarafından bulunup **Saray**'a getirilen **Hz. Musa, Firavun**'un **Saray**'ında yetişti.[18] İlâhî takdir, iktidarını elinden alacağı korkusuyla yüzbinlerce sabîyi katleden **Firavun** için, asıl iktidarını elinden alacak olan **Hz. Musa'**yı kucağında büyütmesini uygun buldu. **Firavun'**un karısı **Âsiye,** ona gerçek bir anne gibi ihtimamla sahip çıktı. Ama küçük **Musa,** getirilen hiçbir kadının memesini almadı ve bu sayede Allah ona

---

16 Bakara, 49; İbrahim, 6; Kasas, 4.

17 Kasas, 7; Tâhâ, 39.

18 Kasas, 8-9.

kendi annesini tekrar kavuşturdu; annesi **Musa**'yı emzirmek için her gün **Firavun**'un sarayında idi.[19]

**Hz. Musa** gençlik çağına gelince, bir Yahudi ile kavga eden bir kıptîye attığı bir tokatla onun ölümüne sebep olmuştu.[20] Bunu duyan **Firavun** ve adamları, **Musa**'yı öldürmeye karar veriyorlar.[21] **Musa** da çareyi şehirden kaçmakta buldu; **Mısır**'ı terk ederek **Medyen**'e doğru gitti. **Medyen**'de aç kalan **Hz. Musa**, on yıl müddetle **Hz. Şuayb**'ın koyun çobanlığını yaptı, sonra da onun kızıyla evlendi.[22]

Sonra âilesiyle birlikte **Medyen**'i terk edip tekrar **Mısır**'a doğru hareket etti. Gece karanlığında yol alırken **Tuvâ** vâdisinde gördüğü bir ateşin yanına gitti ve orada Allah tarafından kendisine peygamberlik verildi.[23] Böylece Musa, ***Kelimullah*** ünvanını da elde ediyordu. Artık mucizeler dönemi başlamıştı. Hemen oracıkta elindeki asâsını yere bırakması istendi, bırakınca da asâ yılan oluvermişti.[24] Sonra elini koynuna sokması istendi, elleri ışık saçan bir **yed-i beyzâ** olarak koynundan çıktı.[25]

Sonra kardeşi **Harun**'la birlikte **Firavun**'a tevhîdi anlatmak ve İsrâil oğullarını esâret ve kölelikten kurtarmakla görevlendirildi.[26] Evrende kendisinden başka ilâh tanımayan, hatta **Musa**'nın Allah'ı ile savaşmak için yüksek kuleler yaptıran **Firavun**, daha sonra bütün sihirbazlarını toplayarak **Hz. Musa**'yı yenmeye çalıştı. **Musa**, elindeki asâsını yere atınca, sihirbazların yaptığı bütün oyuncakları yutan bir ejderha haline gelmişti.[27] Bu mucizeyi gören sihirbazlar derhal secdelere kapanıp imana gelmişler, ama **Firavun** yine inadına devam

[19] Kasas, 12-13; Tâhâ, 40.

[20] Kasas, 5, 16.

[21] Kasas, 20.

[22] Kasas, 27-28.

[23] Kasas, 29-30; Tâhâ, 10-16; Meryem, 52; Neml, 7-9.

[24] Tâhâ, 17-20; Kasas, 31.

[25] Kasas, 32; Tâhâ, 22; Neml, 12.

[26] Tâhâ, 24-48; Kasas, 33-35;

[27] Tâhâ, 66-69; Şuarâ, 45.

etmişti.[28] Yenilgiyi hazmedemeyen **Firavun**, bu sefer **Musa**'yı kesin olarak öldürmeye karar vermişti.[29]

**Hz. Musa, Firavun** ve adamlarına bu zulüm ve isyan devam ettiği takdirde kendilerine ilâhî bir cezanın geleceğini haber veriyor. Sonra da **Mısır**'da uzun süren bir kuraklık ve arkasından da kıtlık baş gösteriyor.[30] Müteakiben su baskını, çekirge istilası, haşerat ve kurbağa istilaları ile kan denizi cezası geldi.[31] Bu mucizeler de o insanları inandırmaya yetmedi. Yine isyana, inkâra ve İsrâil oğullarına zulme devam ettiler. Bunun üzerine Allah, **Musa**'ya İsrâil oğullarını **Mısır**'dan çıkarmasını emretti. **Hz. Musa** da bir gece gizlice yola çıktı. Sabahleyin durumu haber alan **Firavun** da peşlerine düştü. **Nil** nehrinin kıyısına geldiklerinde sıkıştığını zanneden **Musa**'ya Allah, asâsını nehre vurmasını emretti; vurmasıyla da nehir ortadan yarıldı. **Hz. Musa** ve İsrâil oğulları açılan yoldan karşı sahile geçtiler. **Firavun** da ordusu ile birlikte aynı yola girdi; ama tam ortaya geldiklerinde nehir birbirine kavuşuyor ve **Firâvun** ve ordusunu sulara gömüyor.[32] Tam boğulacağı sırada **Firavun**; ***"Ben de İsrâil oğullarının ilâhına inandım, O'ndan başka ilâh yok!"*** dedi[33] ise de, netice değişmedi. Sonra da geriden gelecek olan nesillere ibret olsun diye **Firavun**'un cesedi bir tepeye atıldı.[34]

Sonra **Hz. Musa, Filistin**'e doğru yola koyuldu. Artık kendi milletiyle başbaşa idi. Yolda **Amalika**'dan puta tapan bir millete rastladılar. İsrâil oğulları, **Hz. Musa**'dan, kendileri için de öyle bir put yapmasını istediler.[35] Artık kendi halkıyla mücadele başlıyordu.

Sonra İsrâil oğullarına kutsal şehre gitmeleri emredildi. Ama onlar, ***"orada güçlü bir millet var, onlar çıkmadan oraya gitmeyiz"***

---

[28] Şuarâ, 47-48.

[29] Mü'min, 26.

[30] A'râf, 130.

[31] A'râf, 133.

[32] Tâhâ, 77-78; Duhân, 24; Şuarâ, 52- 63;

[33] Yunus, 90.

[34] Yunus, 92.

[35] A'râf, 138-140.

diye karşı koydular. Bununla da kalmayıp **Hz. Musa**'ya, ***"Rabbin ve sen, gidin onlarla savaşın; biz sizi burada bekleyeceğiz"*** demek cür'etinde bulundular.[36] Neticede artık halkından iyice ümidini kesen **Hz. Musa,** ***"Ya Râb! Bizimle şu yoldan çıkmış milletin arasını ayır!"*** diye duâ etti.[37] Allah da Peygamber'ini teselli ederek, onları kırk yıl mahrumiyet ve zilletle cezalandırdı ve çölde şaşkın şaşkın dolaşmaya mahkûm etti.[38] On iki kabile halinde **Tîh** sahrasında serseriyâne dolaştıkları sırada susuzluk kendilerini perişan edince, yine **Musa**'ya yanaştılar. **Hz. Musa** onlara yine acıdı ve asâsını taşa vurarak on iki pınar fışkırttı, böylece her kabile içeceği kaynağı buldu.[39] Ayrıca Allah, yiyecek olarak onlara her gün gökten taze taze bıldırcın eti ve kudret helvası yağdırıyor, bulutları da onlara gölgelik olarak gönderiyordu.[40] Ama nimetler İsrâil oğullarını yine azdırdı. Zahmetsizce kavuştukları bu nimetlerle yetinmediler, ***"Soğan isteriz, sarımsak isteriz!.. Mercimek, kabak, sebze isteriz!.."*** diye yine baş kaldırdılar.[41] Her gün kendilerine taze taze bıldırcın eti gönderileceği, binaenaleyh etleri toplayıp biriktirmemeleri söylendiği halde, onlar dinlemeyerek biriktirmeye koyuldular. Cumartesi günleri balık avına çıkmamaları istendi, ama onlar yine aksini yaptılar. Onların süregiden bu isyanı, kendilerine yoksulluk ve zillet damgasının vurulmasına sebep oldu.

Allah **Musa**'yı kırk günlük bir süre için **Mîkat**'a çağırdı. **Musa,** yerine kardeşi **Harun**'u halkının başına vekil bırakarak **Mîkat**'a gitti.[42]

**Musa Mîkat**'ta Allah'ı görmek istedi ise de, Allah'ın tecelli ettiği dağa bile bakmaya dayanamayarak yere yığıldı.[43] **Hz. Musa** orada

---

[36] Mâide, 24.

[37] Mâide, 25.

[38] Mâide, 26.

[39] Bakara, 60; A'râf, 160.

[40] A'râf, 160.

[41] Bakara, 61.

[42] A'râf, 142.

[43] A'râf, 143.

levhalar halindeki **Tevrat**'ı aldı ve halkına geri döndü. Ama döndüğünde halkının Allah'ı bırakarak **Sâmirî**'nin yaptığı altın bir buzağı heykeline taptıklarını gördü.[44] **"Musa Rabbini bulmak için Tûr'a gitti, halbuki sizin Allah'ınız işte budur!"** demişti. **Hz. Musa** dönünce, insanların ilâh sandığı altından buzağıyı ateşte eritip denize attı. Allah'a tövbesini arz etmek üzere de 12 kabileden seçtiği 70 kişi ile tekrar **Tûr** dağına çıktı. Ama orada da İsrâil oğulları, ***"Allah'ı apaçık görmedikçe sana inanmayacağız"***[45] diye karşı koydular.

Sonra Allah **Tûr** dağını başlarına gölgelik gibi kaldırarak İsrâil oğullarından tekrar itâat sözü aldı, ama yine sözlerinde durmadılar. Sadece ***"İşittik ve isyân ettik!"*** diyerek ilahî buyrukları alaya aldılar.[46]

Sonra **Hz. Musa**, genç hizmetçisiyle iki denizin birleştiği yere giderek **Hızır** (as.) ile buluştu ve onunla da garip olaylara şahit oldu.[47]

İşte **Hz. Musa**, bir insan hayatına sığdırılması zor olan bu fevkaladelikleri ve daha nicelerini yaşayan bir peygamberdir.

**İbnu'l-Esîr**'in verdiği bilgiye göre **Hz. Musa** ile **Hz. Âdem** arasında 3918 yıllık; **Hz. Musa** ile **Hz. İbrahim** arasında da 565 veya 700 yıllık bir zaman dilimi vardır. Vefatıyla Hz. Peygamber'in hicreti arasında da 2347 yıllık bir zaman vardır. 120 yıl yaşayan **Hz. Musa, Kudüs**'e yakın **Tîh** sahrasında vefat etti.

**İbnu'l-Esîr**'in **Câmiu'l-Usûl**'de bizzat kendisinin de ifade ettiği üzere, bu rakamlar, tarihçilerin verdiği en makul rivâyetlere dayanmaktadır, ancak asla kesin bilgi ifade edecek sağlamlıkta değildir, tamamen tarihçilerin kişisel kanâatlerinden ibarettir.

---

[44] Bakara, 51; A'râf, 148; Tâhâ, 88.

[45] Bakara, 55.

[46] Bakara, 93.

[47] Kehf, 60-82.

يونس عليه السلام

## 3*- HZ. YUNUS (as.)

٦٣١١ـ (خ م د ـ عبد الله بن عباس رضي الله عنهما) أَنَّ رسولَ الله صلى الله عليه وسلم قال: «لا ينبغي لعبد أن يقول : أنا خير من يونس بن متّى ونَسَبَه إلى أبيه ». أخرجه البخاري، ومسلم، وأبو داود، ولم يذكر أبو داود نسبه إلى أبيه.

**6.311-** Abdullah b. Abbas'tan rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (as.);

**"Hiçbir kulun, *'Ben Yunus b. Mettâ'dan daha hayırlıyım'* demesi yakışmaz"** dedi ve bu sözünde **Yunus**'u babasına nispet etti.[48]

**RİVÂYETLER**

Hadîsi **Buharî, Müslim** ve **Ebû Davud** tahric etti. Yalnız **Ebû Davud**, "Yunus'u babasına nispet etti" sözünü zikretmedi.

٦٣١٢ـ (خ ـ عبد الله بن مسعود رضي الله عنه) أَنَّ رسولَ الله صلى الله عليه وسلم قال : «مَا ينبغي لأحد أن يكونَ خيرا من يونس بن متّى».

وفي أخرى : « لا يقولنَّ أحدُكم ». أخرجه البخاري.

**6.312-** Abdullah b. Mes'ûd'dan rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (as.);

**"Hiçbir kulun, Yunus b. Mettâ'dan daha hayırlı olması lâyık değildir."**[49]

---

[48] **Buharî**, Enbiyâ, 35; Tefsir, 6/4; Tevhîd, 50; **Müslim**, Fedâil, 43/167; **Ebû Davud**, Sünnet, 14/4669.

[49] **Buharî**, Enbiyâ, 35, Tefsir, 4/26; 37/1.

٦٣١٣ــ (د ــ عبد الله بن جعفر رضي الله عنه) قال : « كان رسولُ الله صـــلى الله عليه وسلم يقول : ما ينبغي لنبي [أن] يقول: أنا خير من يونس بن متّى ». أخرجه أبو داود.

**6.313-** Abdullah b. Cafer şöyle dedi:

Rasûlullah (as.) şöyle diyordu:

**"Hiçbir Peygamberin, *'Ben Yunus b. Mettâ'dan daha hayırlıyım'* demesi lâyık değildir."**[50]

٦٣١٤ــ (خ م ــ أبو هريرة رضي الله عنه) أنّ رسولَ الله صلى الله عليه وسلم قال : « قال الله تعالى: لا ينبغي لعبد لي - وفي رواية : لعبدي - أن يقول : أنا خير من يونس بن متّى».

أخرجه البخاري، ومسلم. وللبخاري : أنّ رسولَ الله صلى الله عليه وسلم قال : «مَن قال أنا خير من يونس بن متّى فقد كَذَبَ».

**6.314-** Ebû Hureyre'den rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (as.), Yüce Allah'ın şöyle buyurduğunu söyledi:

**"Hiçbir kulumun, *'Ben Yunus b. Mettâ'dan daha hayırlıyım'* demesi lâyık değildir."**[51]

**RİVÂYETLER**

Hadîsi **Buharî** ve **Müslim** tahric etti.

**Buharî**'nin diğer bir rivâyetine göre de Hz. Peygamber; **"Ben Yunus b. Mettâ'dan daha hayırlıyım diyen, yalan söylemiştir"** dedi.

**İZAH**

Bu bölümde **Hz. Yunus** ile ilgili birkaç hadîs nakledilmektedir.

**"Kimse Yunus'tan hayırlı değildir"** ifâdesi, değişik şekillerde izaha çalışılmıştır. Ancak muhtemelen Hz. Peygamber'in bu sözü,

---

[50] **Ebû Davud**, Sünnet, 14/4670.

[51] **Buharî**, Enbiyâ, 35; Tefsîr, 4/26; 6/4; 37/1; **Müslim**, Fedâil, 43/166.

***"Balığın sahibi (Yunus) gibi olma!"***[52] âyetiyle ilgilidir. Âyetlerde ifâde edildiği üzere **Hz. Yunus,** Allah'tan henüz izin gelmediği halde kızgın bir şekilde memleketinden çıkmıştı. Onun bu davranışı, âyetlerde ilâhî irâdeye uygun olmadığı şeklinde ifâdesini bulmaktadır. İşte bu durum, insanlarda **Hz. Yunus'**un faziletine ve değerine karşı olumsuz düşüncelerin uyanmasına yol açabilirdi. Bundan dolayı Rasûlullah (as.), Allah'ın elçileri arasında ayırım yapılamayacağını ve hiçbir peygamberin **Yunus**'tan daha hayırlı olmadığını söyleyerek böyle bir düşüncenin doğru olamayacağını ifâde etmektedir.

Hadîste adı geçen **Mettâ, Yunus'**un babasıdır; peygamber sülâlesinden sâlih bir zâttı. Rivâyete göre kendisinin erkek çocuğu yokmuş. Karısı ile birlikte **Hz. Eyyûb**'un yıkandığı kuyuya giderek yıkanmışlar ve Allah'tan hayırlı bir evlat istemişlerdi. Allah da duâlarını kabul buyurarak onlara **Yunus**'u verdi. Ama **Yunus,** henüz ana karnında iken babası vefat etmişti.

## HZ. YUNUS

**Hz. Yunus, Irak**'a bağlı **Ninova'**da doğmuştu. M.Ö. 860-784 yılları arasında yaşadığı rivâyet edilir. O dönemde **Ninova,** Asurluların başşehri idi. Otuz yaşında peygamber olmuş, otuz üç yıl peygamberlik yapmış, ama kendisine yalnız iki kişi iman etmişti. Putperest bir kavme peygamber olmuştu.

**Yunus** (as.), ilahî bir cezanın geleceğini ümmetine haber vererek onları tevhîde çağırmış, ama halkı tevhîdi kabule yanaşmamıştı. Bunun üzerine de halkını ilâhî bir ceza ile korkutmuştu. Yine de dinleyen olmayınca, kızgın bir şekilde **Ninova'**yı terk etmişti; halbuki orayı terk etmek konusunda Allah'tan henüz bir izin gelmiş değildi. Oradan ayrılmış, bir gemiye binerek sefere çıkmıştı.[53]

**Yunus**'un ayrılışından sonra Ninovalılar, yaptıklarına pişman olmuşlar ve tövbe tepesine çıkarak Allah'a tövbe etmişler, Allah da onları bağışlamıştı. Çünkü Allah, son uyarıyı yapmadan bir milleti

---

[52] Kalem, 48.

[53] Enbiyâ, 87; Saffât, 140.

helâk etmezdi. **Yunus** (as.) ise, son uyarıyı yapmadan **Ninova**'yı terk etmiş, ilâhî adâlet de pişmanlıklarını bildiren Ninovalıları cezalandırmayı uygun görmeyip onları affetmişti.

**Hz. Yunus**, bindiği gemide çekilen bir kura neticesinde denize atılmış ve balık da onu yutuvermişti.[54] Bundan dolayı kendisine ***Zü'n-nûn*** lakabı verildi. **Yunus** (as.), balığın karnında karanlıklar içinde ve son derece müteessir bir şekilde Allah'a tövbe etti ve bir müddet sonra da Allah onu balığın karnından kurtardı.[55] Balığın karnından kurtulduktan sonra tekrar **Nînova**'ya dönerek halkını tevhîde çağırmaya devam etti. Neticede beklenen başarı sağlandı ve Ninovalılar, **Hz. Yunus**'a iman edip kendisine tâbi oldular.

**Hz. Yunus**'tan sonra ise tekrar azgınlaşan Asurlular, Midyalılar tarafından yıkıldı ve medeniyetleri de tarihe karıştı.

داود عليه السلام

## 4*- HZ. DAVUD (as.)

**٦٣١٥**ـ (خ ـ **أبو هريرة** رضي الله عنه) أنَّ رسولَ الله صلى الله عليه وسلم قــال: «**خُفِّفَ على داودَ القرآنُ فكانَ يَأمُرُ بدوابِّه أن تُسرَجَ فيقرؤه قبل أن تُسرج دوابُّــه، ولا يأكلُ إلا من عمل يديه**».

وفي رواية مختصرا قال: «**إنّ داود عليه السلام كان لا يأكل إلا من عمــل يديــه**».

أخرجه البخاري.

**6.315-** Ebû Hureyre'den rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (as.) şöyle buyurdu:

"**Davud'a** (ilâhî kitabı) **okumak kolaylaştırılmıştı. Bundan dolayı o, hayvanının eyerlenmesini emrederdi de henüz eyerlenme**

---

[54] Saffât, 141-142.

[55] Enbiyâ, 87-88; Kalem, 48.

**işi bitmeden** (ilâhî kitabı) **okurdu. O, kendi el emeğiyle kazandığından başka bir şey de yemezdi."**[56]

## İZAH

**Davud (as.), Hz. İbrahim**'in oğlu **İshâk**'ın soyundandır. **Yakub** (as.) kolundan gelmiştir. **Hz. İbrahim**'in soyundan 13 batın sonra dünyaya gelen torunu olduğu rivâyet edilen Davud, Beytlehem'de dünyaya gelmiştir. Allah'a yakınlığı ile tanınan bir peygamberdir.[57] Allah kendisine büyük lütuflarda bulunmuştu. Önceleri çobandı, bilahare hem kıral, hem de peygamber oldu. Allah, dağları, kuşları onun emrine vermişti.[58] Kendisine dört büyük kitaptan biri olan **Zebûr**'u göndermişti.[59] Son derece güzel bir sesi vardı; o kadar ki, **Zebûr**'u okurken insanlar, cinler, kuşlar, hatta dağlardaki vahşi hayvanlar bile etrafında halka olup dinler, dağlar ve kuşlar onun tesbihini tekrar ederlerdi.[60]

Allah **Davud**'a, demire istediği şekli verebilme gücünü lütfetti, zırh yapma sanatını öğretti.[61] Eliyle demire istediği biçimi verirdi ve bir kıral ve peygamber olmasına rağmen yine de elinin emeği ile geçinirdi.

İbadetine çok düşkündü; çok güzel namaz kılar, gün aşırı oruç tutardı. Nitekim Hz. Peygamber de ashâbına "**Savm-ı Davud**"u tavsiye ederdi. **Davud**'un (as.), ayrıca hitâbeti de çok güzeldi.[62]

**Davud**'un (as.) ilk dönemlerinde dünyada **Tâlût** ve **Câlût** adlı iki kıral vardı; **Tâlût** mü'min, **Câlût** münkirdi. **Davud** (as.), **Tâlût**'la beraber **Câlût**'a karşı savaştı ve henüz çocuk denecek yaşta olmasına rağmen **Câlût**'u öldürdü.[63]

---

[56] **Buharî**, Enbiyâ, 37; Buyû', 15; Tefsir, 4/26; 6&4; 37/1.

[57] Sâd, 25.

[58] Enbiyâ, 79; Sebe', 10; Sâd, 18-19.

[59] İsrâ, 55.

[60] Sebe', 10.

[61] Enbiyâ, 80; Sebe', 10-11.

[62] Sâd, 20.

[63] Bakara, 249-251.

Sonra hem peygamber, hem de kıral oldu; **Kudüs**'ü başkent yaparak İsrâil oğullarına kırk yıl hükümdarlık yaptı. **Hz. Musa** ile kardeşi **Harun**'un ölümünden sonra İsrâil oğullarına **Yûşa b. Nûn** (as.) peygamber olmuş ve halkı **Hz. Musa'**nın şeriatı ile idâre etmişti. **Yûşa'**nın nesebi de, **Hz. Yusuf** kanalıyla **Hz. İbrahim'**e dayanır. Ondan üç asrı aşkın bir zaman sonra da **Hz. Davud** geldi.

Neticede tevhîd mücadelesinde devamlı olumsuz tavırlar sergileyen, isyan ve inkârdan hiçbir dönemde tam olarak vazgeçemeyen İsrâil oğulları, **Davud** (as.) tarafından da lanetlenmişti.[64]

**Câmiu'l-Usûl'**de **İbnu'l-Esîr'**in, **Hz. Musa** ile aralarında 569 yıl olduğunu ve 100 yıl yaşadığını kaydettiği **Hz. Davud**, ömrü boyunca insanları adâlet ve hikmetle idâre etti. Kendisinden sonra da oğlu **Hz. Süleyman** aynı görevi yürüttü.

سليمان عليه السلام

## 5*- HZ. SÜLEYMAN (as.)

٦٣١٦ــ (م خ س ــ **أبو هريرة** رضي الله عنه) **أنه** سمع رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول: «كانت امرأتان **معهما** ابناهما ، **جاء** الذئب **فذهب بابن إحداهما** ، فقالت [هذه] لصاحبتها: **إنما** ذهب بابنك، وقالت الأخرى : **إنما ذهب** بابنك، فتحاكمتا **إلى** داود، **فقضى** به للكبرى، **فخرجتا** على سليمان بن داود، **فأخبرتاه** ، **فقال: ائتوني** بالسكين أشقه **بينهما**، فقالت **الصغرى** ، **لا تفعل** – رحمك الله – **هو ابنها**، **فقضى به** للصغرى. قال **أبو هريرة** : [والله] إن سمعت بالسكين **إلا يومئذ** ، وما كنا نقول **إلا** المدية ». **أخرجه** البخاري، وأخرج مسلم بنحوه، **وأخرجه** النسائي أيضا مثله ونحوه.

**6.316-** Ebû Hureyre, Hz. Peygamber'in şöyle söylediğini işitmiş:

---

[64] Mâide, 78.

"(Hz. Süleyman döneminde) **iki kadın, yanlarında da iki çocuk vardı. Yolda giderlerken kurt gelip çocuklardan birini kaptı. Kadınlardan biri arkadaşına;**

**"- Kurt, senin çocuğunu götürdü" derken, diğeri de;**

**"- Hayır senin çocuğunu götürdü" dedi.**

**Sonunda Hz. Davud'a gittiler. Davud (as.), yaşlı olan kadının lehine hüküm verdi. Davud'un (as.) yanından çıkınca oğlu Süleyman'a gittiler, durumu ona da anlattılar. Küçük Süleyman (as.);**

**"- Bana bir bıçak getirin, çocuğu ikiye böleyim!" dedi. Bunu duyan genç kadın;**

**"- Hayır, yapma! Allah sana merhamet eylesin! Bu, onun çocuğudur" dedi. Bunun üzerine Hz. Süleyman, hükmü genç kadının lehine verdi."**

Ebû Hureyre dedi ki:

"Vallahi ben, ***sikkîn*** (bıçak) lafını ilk defa o gün duydum. Biz ona ***müdye*** derdik."[65]

**٦٣١٧ـــ (س ـــ عبد الله بن عمرو بن العاص** رضي الله عنهما) عن رسولِ الله صلى الله عليه وسلم: « **أن سليمان لما بَنى بيتَ المقدس** سأل الله **عز** وجلّ **خلالا ثلاثة**: سأل الله **عزَّ وجلَّ حُكْما يُصادِفُ حكمه، فأُوتيه** ، وسأل الله عز وجل **مُلْكا لا ينبغي لأحد** من بعده، **فأُوتيه**، وسأل الله عز وجلَّ – **حين فرغ من** بناء **المسجد** – أن **لا يأتِيَهُ أحد لا يَنْهَــزُه إلا الصلاةُ فيه**: أن يُخرِجَه من **خطيئته كيومَ** ولدته أُمُّه ». أخرجه النسائي.

**6.317-** Abdullah b. Amr b. el-Âs, Rasûlullah'tan (as.) şöyle rivâyet ediyor:

**"Süleyman (as.) Beytü'l-Makdis'i binâ ettiği zaman, Allah'tan üç şey istedi:**

**1- Allah'ın hükmüne uygun düşecek hüküm verme yeteneği istedi; isteği kabul edildi.**

---

[65] **Buharî**, Ferâiz, 30; Enbiyâ, 40; **Müslim**, Akdiye, 10/20; **Nesaî**, Kudât, 14.

**2- Kendisinden sonra hiç kimseye verilmeyecek bir mülk ve saltanat istedi; bu da kendisine verildi.**

**3- Mescidi tamamladıktan sonra, sadece namaz kılmak niyetiyle Mescid-i Aksâ'ya gelenlerin, analarından doğdukları gündeki gibi günahsız hale gelmelerini de istedi."**[66]

İZAH

**Davud'**un (as.) ölümünden sonra oğlu **Süleyman,** henüz çocuk denecek yaşta olmasına rağmen babasının yerine geçti. **İbnu'l-Esîr,** o sırada **Süleyman'**ın 13 yaşında olduğunu kaydediyor. O da babası gibi hem peygamber, hem de kıraldı. Babasının vasiyeti üzerine **Kudüs'**teki **Mescid-i Aksâ'**nın inşasına başladı. İnşaat yedi yıl sürdü. Sonra **Kudüs'**te büyük bir Saray yaptırdı, onun yapımı da 13 sene sürdü. **Saba Melikesi Belkîs'**ı orada ağırladı. Kırk yıl hükümdarlıktan sonra vefat etti.

**Hz. Süleyman,** hiçbir peygamberin ulaşamadığı mülk ve saltanata sahip bir peygamberdir. Yukarıdaki hadîste, **Mescid-i Aksâ'**yı yaptıktan sonra Allah'tan istediği şeylerin mahiyeti anlatılmaktadır.

**Hz. Süleyman,** insanlara ve cinlere hâkimdi.[67] Hayvanların dilini bilirdi; kuşların, karıncaların dilinden bile anlardı.[68] Haberleşmeyi kuşlarla sağlayabiliyordu.[69] Rüzgar onun emrinde idi; onun istediği yerlere giderdi.[70] İnsan, hayvan, eşya, hâsılı istediği her şeyi koyduğu büyük bir sergiyi, rüzgar vasıtasıyla istediği yere götürürdü. Şeytanlar ona bağlıydı; istediğini istediği işte çalıştırırdı, bazılarını da zincire vurmuştu.[71] Cinler de onun emrindeydi. Cinler ve şeytanlar vasıtasıyla denizlerin dibinden istediği mücevheratı çıkarabiliyor, onlara insanların yapamayacağı en ağır işleri yaptırabiliyordu. Bakır

---

[66] **Nesaî,** Mesâcid, 6.

[67] Sebe', 12.

[68] Neml, 16-26.

[69] Neml, 22-30.

[70] Sebe', 12.

[71] Sâd, 36-38.

madenleri de, onun isteğiyle sel gibi akardı.[72] Bir kaynaktan suyun fışkırdığı gibi fışkıran erimiş bakır madenini alıp istediği gibi kullanırdı.

Aynı zamanda kıral idi ve güçlü bir ordusu vardı. Ordusu sadece insanlardan müteşekkil değildi; cinler ve kuşlar da onun ordusunun neferleri idi.[73] **Saba Melikesi** kendisini ziyarete geldiğinde, **İfrît**'e emrederek gözünü açıp kapayıncaya kadar gidip kıraliçenin ülkesinden tahtını getirmesini sağlamış ve **Melike**'ye şaşırtıcı bir sürpriz yapmıştı.[74] **Melike**'yi, salonunda derin bir havuz varmış gibi zannedilen camdan yaptırdığı şeffâf sarayda ağırlamıştı.[75] Güçlü bir deniz filosuna sahipti. Savaş için at yetiştirmeye de özen gösterirdi.

**Hz. Süleyman**, mülk ve saltanatı kadar adâleti ile de ünlüdür. Az önce geçen hadîste de belirtildiği gibi bir çocuğu paylaşamayan iki kadın hakkında verdiği hüküm[76] ile babasının sağlığında bir ekin tarlasına zarar veren koyunlar hakkında verdiği hüküm[77] Kur'ân-ı Kerîm'de de örnek olarak, gösterilir.

Bir ara **Hz. Süleyman,** hükümdarlığı zaafa uğratılıp imtihan edilmişse de, sonra tekrar eski haline dönmüş[78] ve hayatının sonuna kadar mülk ve saltanat içinde yaşamıştır.

**Hz. Süleyman**'ın vefatı da, Kur'ân-ı Kerîm'de anlatılmaktadır. Değneğine yaslanmış vaziyette çalıştırdığı cinleri kontrol ederken vefat etmiş, ancak gaybı bildikleri zannedilen cinler bunun farkına varamamışlardı. Tâ ki, bir ağaç kurdu **Hz. Süleyman**'ın değneğini kemirerek kırılıp yere düşmesine kadar...[79]

**Câmiu'l-Usûl**'de **İbnu'l-Esîr**, **Hz. Süleyman** ile Rasûlullah'ın hicreti arasında 1800 yıllık bir zaman bulunduğunu, kırk yıl

---

[72] Sebe', 12-13.

[73] Neml, 17.

[74] Neml, 38-40.

[75] Neml, 44.

[76] Sâd, 31-33.

[77] Enbiyâ, 78-79.

[78] Sâd, 34.

[79] Sebe', 14.

hükümdarlık yaptığını ve 50 küsür yıl yaşadığını belirtmektedir. **Kudüs**'te vefat etmiş ve **Beytu'l-Makdis**'de defnedilmiştir.

أيوب عليه السلام

## 6*- HZ. EYYÛB (as.)

**٦٣١٨**ـ (خ س ـ **أبو هريرة** رضي الله عنه) قال: قال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم: «**بينما أيوب يغتسل عُرْياناً خرَّ عليه رِجْلُ جَرادٍ من ذهب، فجعل يَحْثي في ثوبه، فناداه ربُّه: يا أيوبُ، ألم أكن أَغْنَيْتُكَ عما ترى؟ قال: بلى يا ربِّ، ولكنْ لا غنى لي عن بَرَكَتِكَ**». أخرجه البخاري، والنسائي، وعنده «**بركاتك**».

**6.318-** Ebû Hureyre'den rivâyet edilmiştir:

Rasûlullah (as.) şöyle dedi:

"Bir defasında Eyyub soyunmuş yıkanırken, üzerine altından çekirge parçaları dökülmeye başladı. Eyyub, hemen onları elbisesine toplamaya yeltendi ki, Rabbi kendisine;

**"- Yâ Eyyûb, ben seni bu gördüğün şeylerden müstağnî kılmadım mı?"** diye seslendi. O da;

**"- Evet ya Rabbi, ama senin bereketinden benim müstağnî olmam mümkün değil!"** diye cevap verdi.[80]

### İZAH

**Eyyûb** (as.) da, **Hz. İbrahim**'in **İshak** koluna mensuptur. Annesi de **Hz. Lût**'un soyundandır. Suriye bölgesinde yaşamıştır. Allah onu peygamber olarak seçmiş ve kendisine mal-mülk ve evlat ihsan etmişti.

**Eyyûb** (as.), sabrı ile meşhurdur. Bu konuda bütün insanlığa nümûne-i imtisâl olmuştur. Nitekim Yüce Allah da; ***"Biz onu sabırlı bulduk, o ne güzel kuldu!"***[81] diye övmektedir.

---

[80] **Buharî**, Gusul, 20; Enbiyâ, 20; Tevhîd, 35; **Nesaî**, Gusul, 7.

[81] Sâd, 44.

**Eyyûb** (as.), önceleri refah ve bolluk içinde kulluk görevlerini yerine getiriyordu. Varlıkta kulluğun güzel örneklerini veriyordu. Ama bilahare malını ve çocuklarını kaybetmenin ötesinde ağır bir hastalığa da yakalandı. Ama yine de refah dönemindeki gibi kulluğunu devam ettirdi. Takvâsı değişmedi, aksine arttı. 18 yıl süren tiksindirici hastalığı boyunca yaptığı duâ ve niyazları nihâyet kabul edildi ve hastalıktan kurtuldu. Kur'ân-ı Kerîm, onun hastalıktan kurtulma olayını şöyle anlatır:

**"Ona, '*ayağını yere vur! İşte yıkanacak ve içilecek serin bir su!*' dedik."**[82]

**Eyyûb** (as.) ayağını yere vurunca, yerden bir su fışkırdı, onunla yıkandı ve hemen hastalıktan kurtuldu. Artık hem sağlığına, hem de âilesine ve servetine kavuşmuştu, üstelik bir katı da fazla olarak verilmişti.

Sabır konusunda insanlığın en güzel örneği olan **Eyyûb** (as.), ahkâmın uygulanmasında, fıkıhta "**Eyyûb ruhsatı**" adı verilen bir kolaylığa da vesile olmuştur. Hastalığında kendisine sabırla arkadaşlık eden karısının bir ara **"bu belâ daha ne kadar devam edecek?"** şeklinde sızlanınca, iyileştiğinde karısına yüz sopa vuracağına yemin etmişti. Çünkü ona göre bu şekilde sızlanmalar da sabra aykırı idi. Yeminini yerine getirmesi için de şöyle bir yol gösterilmişti:

***"Eline bir demet al da, onunla zevcene vur! Yemininden dönme!"***[83]

O da yüz başak sapından bir demet veya yüz hurma yaprağından bir tutam alıp onu zevcesine vurarak yeminini yerine getirmişti.

**Eyyûb** (as.), 90 veya 140 yıllık yıllık ömrünü **Suriye** bölgesinde geçirmişti. Kendisine sadece üç kişinin iman ettiği rivâyet edilir.

---

[82] Sâd, 42.

[83] Sâd, 44.

عيسى عليه السلام

## 7*- HZ. İSA (as.)

٦٣١٩ـ (خ م ـ أبو هريرة رضي الله عنه) قال: قال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم: «ما من بني آدمَ من مولود إلا نَخَسَهُ الشيطان حين يولَدُ فيستهلُّ صارخا من نَخْسه إيّاه إلا مريمَ وابنَها».

وفي رواية: «إلا والشيطان يمسّه حين يُولَد، فيستهلُّ صارخا من مسِّ الشيطان إياه، إلا مريمَ وابنَها - ثم يقول أبو هريرة: اقرؤوا إن شئتم: {وَإِنِّي أُعِيذُهَا بِكَ وَذُرِّيَّتَهَا مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ} [آل عمران: ٣٦]». أخرجه البخاري، ومسلم. وللبخاري قال: «كلُّ ابن آدم يَطعُنُ الشيطانُ في جَنْبَيه بإصْبَعَيْه حين يولَد، غيرَ عيسى ابن مريم، ذهب يَطْعُنُ فطعَن في الحجاب».

ولمسلم قال: «كل بني آدم يمسُّه الشيطان يوم ولدته أمُّه، إلا مريمَ وابنَها».

وفي أخرى له قال: «صياحُ المولود حين يقع نَزْغة من الشيطان».

وفي أخرى له قال: «كلُّ إنسان تلدُهُ أمُّه على الفطْرة، وأبواه [بعدُ] يُهوِّدانه، ويُنصِّرانه، ويُمجِّسانه فإن كانا مُسلمَين فمسْلم وكلُّ إنسان تلدُهُ أمُّه يَلْكُزُهُ الشيطان في حضْنَيْه إلا مريمَ وابنَها».

**6.319-** Ebû Hureyre'den rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (as.) şöyle buyurdu:

**"Âdemoğullarından dünyaya gelen her çocuğa şeytan mutlaka dürtmüştür; nitekim çocuk doğunca, şeytanın bu dürtmesinden ağlar. Bundan yalnız, Meryem ile oğlu müstesnâdır."**[84]

---

[84] **Buharî**, Enbiyâ, 44; Bed'u'l-Halk, 11; Tefsir, 3/2; **Müslim**, Fedâil, 40/146-148; Kader, 6/25.

**RİVÂYETLER**

Başka bir rivâyette; **"...çocuk doğunca şeytan ona mutlaka dokunur; çocuk şeytanın dokunmasından feryad ederek ağlar. Yalnız Meryem ile oğlu bundan müstesnâdır"** dedi.

Sonra Ebû Hureyre şöyle der:

"İsterseniz, ***'Ben, onu ve ve zürriyetini kovulmuş şeytandan sana sığındırırım'*** âyetini[85] okuyun!"

Hadîsi **Buharî** ve **Müslim** tahric etti.

**Buharî**'nin başka bir rivâyetine göre de; **"Her Âdemoğlu dünyaya gelirken, şeytan parmağı ile onun böğrüne dokunur. Yalnız Meryem oğlu İsâ hariç! Şeytan ona da dokunmaya gitti, ama sadece bir perdeye dokunabildi"** dedi.

**Müslim**'in bir rivâyeti de; **"Her Âdemoğluna, annesinden doğduğu gün şeytan dokunur; yalnız Meryem ile oğlu müstesnâ!"** şeklindedir.

**Müslim**'in diğer bir rivâyetinde de; **"Çocuğun doğarken ağlaması, şeytanın dürtmesindendir"** dedi.

Yine **Müslim**'in bir başka rivâyeti de şöyledir:

**"Her insanı, annesi fıtrat üzere doğurur. Sonra anne babası onu Yahudi, hıristiyan veya mecûsî yaparlar. Anne baba müslüman ise, çocuk da müslüman olur. Her insanı annesi doğurduğunda, şeytan onun iki yanına dürter; yalnız Meryem ve oğlu bundan müstesnâdır."**

**٦٣٢٠ــ** (ت ــ أبو هريرة رضي الله عنه) قال : « **يُلَقَّى عيسى حُجَّتَهُ** ، لَقَّاه الله في قوله : **{وَإِذْ قَالَ اللهُ يَا عِيسى ابنَ مريمَ، أَأَنْتَ قُلْتَ للنَّاسِ اتَّخِذُونِي وَأُمِّيَ إِلَهَيْنِ مِنْ دُونِ اللهِ؟}** ».

قال أبو هريرة عن النبيِّ صلى الله عليه وسلم : **فَلَقَّاهُ الله** ، **{سُبْحَانَكَ مَا يكونُ لِي أَنْ أَقُولَ مَا لَيْسَ لِي بِحَقّ... الآية كُلُّها}** [المائدة: ١١٩]. أخرجه الترمذي.

---

[85] Âl-i İmrân, 36.

**6.320-** Ebû Hureyre'den rivâyet edilmiştir: "İsâ'ya delili telkin edilir. Yüce Allah şu âyette, ona, vereceği cevabı telkin etti:

"Allah; *'Ey Meryem oğlu İsâ, insanlara, beni ve annemi Allah'tan gayrı ilâh edinin diye sen mi söyledin?'* diye soracak."[86]

Ebû Hureyre, Hz. Peygamber'den şöyle nakletti:

**"Allah ona; *'Seni tenzîh ederim Rabbim! Hakkım olmayan bir şeyi söylemek bana yakışmaz...'*[87] âyetinin tamamını telkin etti."**[88]

**٦٣٢١ـــ (خ م د ـــ أبو هريرة رضي الله عنه)** قال : سمعتُ رسولَ الله صلى الله عليه وسلم يقول: **«أَنَا أَوْلَى الناس بابن مريم في الدنيا والآخرة، ليس بيني وبينه نَبِيّ ، والأنبياءُ إِخْوَة ، أبناءُ عَلاتٍ، أُمَّهَاتُهم شَتَّى ، ودِينُهُم واحد»**. أخرجه البخاري، ومسلم، وأخرجه أبو داود أخصر من هذا.

**6.321-** Ebû Hureyre'den rivâyet edilmiştir:

Rasûlullah'ın (as.) şöyle söylediğini duydum:

**"Dünyada ve âhirette Meryem'in oğluna insanların en yakını benim. Çünkü benimle onun arsında başka peygamber yoktur. Peygamberler ise, babaları bir anneleri farklı, ama dinleri aynı olan kardeşlerdir."**[89]

## İZAH

**Hz. İsâ,** daha dünyaya gelmeden şahsında mucizeler tezahür eden bir peygamberdir. Ölümü de mucizevî olaylara sahne olmuştur. Bâkire bir kadın olan **Hz. Meryem**'den **Beytlehem**'de doğmuştu. **Meryem, İmrân**'ın kızı idi ve henüz dünyaya gelmeden annesi **Hanne** tarafından **Beytü'l-Makdis**'in hizmetine adanmıştı.[90] Babası **İmrân**, İsrailoğullarının önde gelen âlimlerinden sâlih bir zâttı. Dünyaya gelmeden önce babası **İmrân** vefat ettiği için **Meryem'e**

---

[86] Mâide, 116.

[87] Mâide, 116.

[88] **Tirmizî**, Tefsîr, 6/3062.

[89] **Buharî**, Enbiyâ, 44; **Müslim**, Fedâil, 40/143-45; **Ebû Davud**, Sünnet, 14/4675.

[90] Âl-i İmrân, 35.

bakmak görevini **Zekeriya** (as.) üstlenmişti. Zaten **Zekeriya**'nın çocuğu da yoktu; ancak doksan küsür yaşında iken Allah kendisine **Yahya** adlı bir çocuğunun olacağını müjdelemişti. Ama çocuğunun doğumundan çok geçmeden azgın milleti tarafından testere ile biçilerek öldürüldü.

**Zekeriya** (as.) kutsal mescidde **Meyem**'e hususi bir oda yaptırmıştı, odasına her girdiğinde de yanında her çeşit yiyeceğinin hazır olduğunu görürdü ve ***"bunlar sana nereden geliyor?"*** diyerek hayretini gizleyemezdi.[91]

**Meryem** büyüyüp gelişince, **Cebrâil** gelip ***"Allah'ın ruhu ve kelimesi olan"***[92] bir çocuk dünyaya getireceğini bildiriyor. Bu çocuk, dünya ve âhirette şerefli ve Allah'a yakın kılınan **İsâ Mesîh**'tir. Ayrıca kendisine; ***"Allah'ın onu seçip temizlediği ve dünya kadınlarından üstün kıldığı"***[93] haberi veriliyor. ***"Son derece temiz ve iffetli olduğu"***[94] Allah tarafından te'yîd ediliyor.

Doğum vakti gelince **Meryem, İsâ**'yı bir hurma ağacının altında doğurdu ve bebeği alıp halkına getirdi. Halk, evlenmeden çocuk sahibi olan **Meryem**'e ileri-geri laf etmeye başladılar. **Meryem** de gerçeği çocuktan sormalarını isteyerek kenara çekildi. Annesi **Meryem**'in şahsında başlayan mucizeler dönemi, artık bizzat **İsâ**'nın kendisinde tecelli ediyordu. Beşikteki **İsâ**; ***"Ben Allah'ın kuluyum, bana kitap verdi ve beni peygamber yaptı. Nerede olursam olayım beni mübârek kıldı"***[95] diye konuştu.

Bilahare **Meryem**, oğlu **İsâ** ile amcazadesi **Yusuf Neccâr**'ı alarak **Mısır**'a gitti, on yıla yakın bir süre orada kaldılar. Sonra dönüp **Kudüs** yakınlarındaki **Nâsıra** köyüne yerleştiler.

Zamanla büyüyüp gelişen **Hz. İsâ**, tevhîd mücâdelesine başlıyor. Ama her dönemde olduğu gibi şiddetli tepki ile karşılaşıyor. Artık şiddetli bir mücadele dönemi başlıyordu. Bu meyanda **Hz. İsâ**, ölüleri

---

[91] Âl-i İmrân, 37.

[92] Âl-i İmrân, 47.

[93] Âl-i İmrân, 42-43.

[94] Tahrîm, 12.

[95] Meryem, 23-33.

diriltmek, çamurdan bir kuş yapıp can vermek, anadan doğma körleri ve alaca hastalarını iyileştirmek, insanların yediklerini ve evde sakladıklarını haber vermek gibi mucizeler gösteriyor,[96] gökten mükellef bir sofra indirerek insanların önüne koyuyordu.[97] Ama İsrâil oğulları yine de ona inanmıyor, onu reddediyor ve ona iftirâ etmekten geri kalmıyordu; gösterdiği mucizelerin de *"apaçık bir büyü"*[98] olduğunu iddia ediyorlardı. Kendisine sadece oniki kişi inanmıştı; bunlara da *"Allah'ın yardımcıları Havârîler"*[99] adı verildi.

Bu arada **Yahya** (as.) da halka **Tevrat**'ın ahkâmını anlatıyordu. **Yahya** (as.), **Hz. İsâ**'nın teyze oğlu idi. **Yahya**'nın faaliyetlerinden rahatsız olan **Kudüs** Emîri, onu insanların gözleri önünde öldürdü.

İsrâil oğullarının peygamberlerinin sonuncusu olan **Hz. İsâ**'ya 30 yaşında peygamberlik verilmiş ve üç yıl peygamberlik yapmıştı. **Tevrat'ı** tasdik etmekle birlikte kendisine **İncil** indirilmişti.

**İsâ**'nın tevhîd mücadelesinden rahatsız olan İsrâil oğulları, **Yahya**'ya yaptıkları gibi çareyi **İsâ**'yı da öldürmekte buldular. İçlerinden birini casus olarak aralarına soktular ve böylece her yaptığını kontrol etmeye çalıştılar. Sonunda Allah, o casusu **İsâ** sûretine çevirdi ve İsrâil oğulları da **İsâ** diye kendi adamlarını çarmıha gerdiler. Yüce Allah da **İsâ**'yı kendi katına yükseltti.[100]

**İsâ**'nın hak katına yükseltilmesinden kırk yıl sonra Romalılar, **Kudüs**'ü yağmalayıp halkının bir kısmını öldürdüler, kalanını da sürgüne gönderdiler. Ondan sonra da bir daha toplanıp bir millet haline gelemediler. Tâ ki, 1948 yılında **İsrâil** devleti kurulana kadar... **Hz. İsâ**'nın dini de dördüncü yüzyılın başında **Roma İmparatoru Konstantin** tarafından benimsenmesi ile dünyaya yayılmaya başladı.

---

[96] Âl-I İmrân, 45-49; Mâide, 110.

[97] Mâide, 112-115.

[98] Mâide, 110; Saff, 6.

[99] Âl-i İmrân, 52.

[100] Nisâ, 156-58.

İsrâil oğulları daha önce bazı peygamberler tarafından lanetlendiği gibi, **İsâ**'yı inkâr etmeleri, **Meryem**'e iftirâ atmaları ve **İsâ**'yı biz öldürdük demeleri yüzünden de lanetlenmişlerdi.[101]

**İbnu'l-Esîr, Hz. İsâ** ile, **Hz. İbrahim** arasında 2490 yıllık, **Hz. Musa** ile de arasında 1925 yıllık bir zaman dilimi bulunduğunu kaydeder. **Hz. İsâ,** kendisinden sonra gelip ilâhî risâleti kemâle erdirecek olan **Ahmed** adlı son Peygamberi[102] de müjdeleyerek 33 yaşında iken bu âlemden ayrıldı. Nitekim son Peygamber de **"Ben dünya ve âhirette Meryem oğlu İsâ'nın en yakınıyım; çünkü onunla benim aramda başka Peygamber yok"** diyecekti.

## الخضر عليه السلام

## 8*- HIZIR (as.)

٦٣٢٢ـ (خ ت ـ) أبو هريرة رضي الله عنه قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: «إنما سُمي الخَضِرَ، لأنه جلس على فَرْوَةٍ بَيْضاءَ، فإذا هي تَهْتَزُّ من خَلْفِه خضراء».

أخرجه البخاري، والترمذي.

**6.322-** Ebû Hureyre'nin rivâyetine göre Rasûlullah (as.) şöyle dedi:

**"Ona Hızır adı verilmesinin sebebi, sararmış otlar üzerine oturduğunda arkasından yemyeşil otların sallanmaya başlamış olmasıdır."**[103]

### İZAH

Türkçe'de **Hızır** diye telaffuz edilen ismin Arapça aslı **Hadır** şeklindedir. Bu da "**yeşil, yeşili bol yer**" anlamına gelir. Oturduğu, bastığı yerlerin yeşile bürünmesi sebebiyle bu isim verilmiştir.

---

[101] Nisa, 156.

[102] Saff, 6.

[103] **Buharî**, Enbiyâ, 27; **Tirmizî**, Tefsir, 19/3151.

**Hızır**'ın asıl adı ve soyu hakkında farklı rivâyetler bulunmaktadır. Kur'ân-ı Kerîm'deki ifâdesiyle **Hızır**, ***"ilâhî rahmet ve ilme mazhar olmuş bir kuldur."***[104] Yine Kur'ân'ın bildirdiğine göre **Hz. Musa** döneminde yaşamıştır. **Hz. Musa**, yeryüzünde en âlim kişinin kendisi olduğunu söylemesi üzerine Allah tarafından kendisinden daha âlim birinin olduğu bildirilmiş ve **Hz. Musa** da onunla buluşup bazı garip olaylara şahit olmuştu.[105] İşte genel bir kanaat olarak bu kişinin **Hızır** olduğu kabul edilmiştir.

Bazı kaynaklarda **Hızır**'ın çok uzun bir hayat yaşadığı, hatta kıyâmete kadar yaşayacağı şeklinde ifâdeler mevcuttur. Ancak bu iddianın ne aklî, ne de gerçek hayattan bir dayanağı ve ne de dinî bir delili vardır. Başta **Buharî** olmak üzere birçok muhaddis ve müfessir **Hızır**'ın hayatta olmadığını söylemiş, bu konudaki rivâyetlerin de uydurma olduğunu ifade etmişlerdir. Kaldı ki, Kur'ân-ı Kerîm'de ***"her nefsin mutlaka ölümü tadacağı"***[106], ***"daha önce geçen pek çok Peygamberden hiç birine ebedî hayat verilmediği"***[107] ifâde edilmektedir. Hz. Peygamber de **"Yüz yıl sonra bugün yeryüzünde yaşayanların hiçbiri kalmayacak"**[108] buyurmuştur.

İslâm âlimleri arasında **Hızır**'ın peygamber olduğunu söyleyenler bulunduğu gibi, velî olduğunu söyleyenler de vardır. Müfessir, muhaddis ve kelamcıların genel kanaati, onun peygamber olduğu şeklindedir. Delilleri de; **"kendisine Allah'tan rahmet ve ilim verilmiş"**[109] olmasını, **Hz. Musa** ile beraberken yaptıklarını kendiliğinden yapmadığını söylemesini,[110] dolayısıyla vahiyle yönlendirildiğini ve **Hz. Musa**'dan üstün olmasını gösterirler.

---

[104] Kehf, 65.

[105] Bkz., Kehf, 60-82.

[106] Âl-i İmrân, 185; Enbiyâ, 35; Ankebût, 57.

[107] Âl-i İmrân, 144; Enbiyâ, 34.

[108] **Buharî**, İlim, 41; **Müslim**, Fedâilu's-Sahâbe, 53/219.

[109] Kehf, 65.

[110] Kehf, 82.

Tasavvufçular da genellikle onun velî olduğunu kabul ederler. Onlar da **Hızır'**a verilen bilginin, doğrudan doğruya Allah'tan gelen bir ilhâm olduğunu söyleyerek görüşlerini delillendirmeye çalışırlar.

**Hızır'**ın melek olduğu söylenmişse de, bu görüş pek taraftar bulmamıştır.[111]

التخيير بين الأنبياء

## 9*- PEYGAMBERLER ARASINDA AYIRIM YAPMAK

**٦٣٢٣ــ (د ــ أبو سعيد الخدري** رضي الله عنه**) قال** : قال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم: **«لا تُخَيِّرُوا بين الأنبياء »**. أخرجه أبو داود.

**6.323-** Ebû :Saîd el-Hudrî, Hz. Peygamber şöyle söyledi, der: **"Peygamberler arasında ayırım yapmayınız!"**[112]

### İZAH

Allah'ın gönderdiği Peygamberlerin hepsine tereddütsüz inanmak, imanın şartlarındandır. Bu husus **Bakara** sûresinde çok açık bir şekilde ifâde edilmektedir: ***"Mü'minler, Allah'ın Peygamberlerinden hiç birini ayırmayız, dediler."***[113] Nitekim yukarıdaki hadîste de aynı husus dile getirilmektedir.

Bununla birlikte yine Kur'ân'da; ***"Biz o Peygamberlerin bir kısmını diğerinden üstün tuttuk"***[114] buyurulmaktadır. Ortaya sanki bir çelişki varmış görüntüsü çıkmaktadır.

Onların peygamber olmaları bakımından hepsinin de çok yüce bir şerefi hâiz olduklarında şüphe yoktur. Çünkü onların hepsi, ahlâkî kemâlâtın en üstününe ulaşmış kişilerdi. Şeref ve fazîlet bakımından onların birbirinden ayırt edilmesi doğru olmamakla

---

[111] Daha geniş bilgi için bkz., **DİA**, XVII, 406-412.

[112] **Ebû Davud**, Sünnet, 14/4668.

[113] Bakara, 285.

[114] Bakara, 253.

beraber, her birinin, belli bir meziyeti ve sıfatıyla diğerinden üstün kılındığı da bir gerçektir. Onlardan biri Allah'ın *Halîli,* diğeri *Kelimi,* öbürü *Rûhu,* ötekisi de *Habîbi* olmuş, kimisi de *Safiyyullah* olmuştur. Bunun gibi hemen hepsi de belli bir vasfıyla diğerlerinden temâyüz etmiştir.

الباب الثالث

## في فضائل النبي صلى الله عليه وسلم ومناقبه

وفيه ثمانية أنواع:

نوع أول

# C- Hz. PEYGAMBER'İN FAZÎLETİ VE MENKIBELERİ

## a) İNSANLARIN EFENDİSİDİR[1]:

٦٣٢٤ــ (ت ــ عبد الله بن عباس رضي الله عنهما) قال : « جلس ناس من أصحاب النبيّ صلى الله عليه وسلم يتذاكرون، وهم ينتظرون خروجه ، قال : فخرج حتى إذا دَنَا منهم سمعهم يتذاكرون ، فَسَمِعَ حديثهم ، فقال بعضهم : عَجَبًا ! إن الله تبارك وتعالى اتَّخذ من خلقه خليلا ، اتخذَ [من] إبراهيم خليلا ، وقال آخر: ماذا بأعجب من كلام موسى ، كلَّمه [الله] تكليما ، وقال آخر: ماذا بأعجب من جَعله عيسى كلمةَ الله وروحَه، وقال آخر: ماذا بأعجب من آدم ، اصطفاه الله عليهم.

زاد رزين : وخلقه بيده ، ونفخ فيه من روحه ، وأسجد له ملائكته، ثم اتفقا، فسلَّم رسولُ الله صلى الله عليه وسلم على أصحابه ، وقال : قد سمعتُ كلامكم وعجبكم : إن إبراهيم خليلُ الله، وهو كذلك ، وإن موسى نَجيُّ الله ، وهو كذلك، وإن عيسى رُوحُ الله وكلمتُهُ ، وهو كذلك، وإن آدم اصطفاه الله ، فهو كذلك، ألا وأنا حبيبُ الله ولا فخر، وأنا حامل لواءِ الحمدِ يوم القيامة ولا فخر ، وأنا أكرمُ الأولين والآخرين على الله ولا فخر، وأنا أوَّلُ شافع وأول مُشَفَّع يوم القيامة ، ولا فخر ، وأنا أول من يُحرِّك حَلَق الجنة ،

---

[1] **"Hz. Peygamber'in Fazîleti ve Menkıbeleri"** ana başlığı altında verilen bu tâlî başlıkları **İbnu'l-Esîr**, sadece **"Birinci nevi... İkinci nevi..."** diye sekiz kısma ayırdı, ancak herhangi bir başlık koymadı. Yukarıda görülen başlıklar ise, kaydedilen hadîsler göz önüne alınarak tarafımızdan konulmuştur.

ليفتح الله لي فيدخلنيها ومعي فقراءُ المؤمنين ولا فخر». أخرجه الترمذي نحو ذلك بتقديم وتأخير.

**6.324-** Abdullah b. Abbas anlatıyor:

"Hz. Peygamber'in ashâbından bir gurup insan oturmuş konuşuyorlar, Rasûlullah'ın (as.) çıkmasını bekliyorlardı. Derken Rasûlullah (as.) çıktı, onlara yaklaşınca birbirleriyle konuştuklarını duydu, sözlerine kulak verdi. Biri;

"-Allah'ın, kendi yarattığı birini dost edinmesi şaşılacak şey! İbrahim'i kendine dost edinmiş!" dedi, diğeri de;

"-Musa'nın konuşmasından daha şaşırtıcı şey olabilir mi? Allah Musa ile konuştu!" dedi. Öteki ise;

"- İsâ'yı, kendi ruhu ve kelimesi kılmasından daha çok hayrete şâyân ne olabilir?" dedi. Nihayet öbürü de;

"-Âdem'i *ıstıfâ* etmesinden (seçmesinden) daha çok hayrete şâyân ne olabilir?" dedi.

Buna **Rezîn** şu ilaveyi yaptı:

"Âdem'i *ıstıfâ* etmesinden (seçmesinden), onu kendi eliyle yaratmasından, ona kendi ruhundan üflemesinden ve melekleri ona secde ettirmesinden..."

Sonra **Rezîn, Tirmizî**'nin rivâyetiyle ittifak eder:

"O sırada Hz. Peygamber onlara selâm verdi ve dedi ki:

**"- Sizin sözlerinizi ve hayretlerinizi duydum. Şüphesiz İbrahim Allah'ın dostudur; bu gerçektir. Hiç şüphesiz Allah, Musa ile konuşmuştur; bu da gerçektir. Muhakkak ki İsâ, Allah'ın ruhu ve kelimesidir ve bu da gerçektir. Şüphesiz Âdem'i de Allah *ıstıfâ* etmiştir** (seçmiştir) **ve bu da gerçektir.**

**Bununla beraber iyi bilin ki, ben Allah'ın habîbiyim, ama övünmek yok! Kıyâmet günü *Livâu'l-hamd* isimli sancağı ben taşıyacağım, ama övünmek yok! Ben, evvelkilerin ve sonrakilerin en kerîm olanıyım, ama övünmek yok!**[2] **Kıyâmet günü ilk şefâat edecek ve şefâati ilk kabul edilecek olan benim, ama övünmek yok!**

---

[2] Bu cümle, **Tirmizî**'nin matbu nüshasında yoktur.

**Cennetin halkasını ilk oynatacak olan benim; Allah cennetin kapısını bana açacak, beni ve benimle birlikte mü'minlerin fakirlerini cennete ilk olarak sokacaktır. Ama övünmek yok!"** [3]

## İZAH

***"Safiy"*** kelimesi, seçkin dost anlamına gelir. Bununla da **Hz. Âdem** kastedilir. Nitekim kendisinden bahsedilirken **Âdem Safiyyullah** diye söz edilir. **Hz. Âdem**'e bu sıfatı kazandıran da **"Muhakkak Allah, Âdem'i bütün âlemlerin üzerine *seçti*"**[4] âyetinde bu kelimenin kullanılmış olmasıdır.

***"Istıfâ"*** kelimesi de *"Safiy"* sözcüğünün **iftiâl** bâbına çevrilmişidir. Lügatte bu kelime, bir şeyin en saf, hâlis ve temiz olanını seçmek, süzmek, ayıklamak anlamına gelir. Nitekim ***tasfiye*** de; bir şeyin karışıklığını ve bulaşıklığını izâle edip özünü çıkarmak, saf olanı karışık olanından ayırmak demektir. Bu manada ***ıstıfâ*** da, bir şeyin en saf ve temiz olanını seçip almaktır. Türkçe'ye en uygun şekilde "**seçmek**" kelimesiyle çevrilebilir.

***Istıfâ*** kelimesi Kur'ân-ı Kerîm'de müteaddit âyetlerde kullanılmaktadır. **Bakara** sûresinde, **Hz. Yakub**'un çocuklarına vasiyeti anlatılırken **"Allah bu dini sizin için *seçti*** (ıstıfâ etti)"[5] dediği belirtilir. **Fâtır** sûresinde; **"Biz, Kitab'ı, kullarımızdan *seçtiğimiz* kişilere miras kıldık"**[6] denirken de *"ıstıfâ"* kelimesi kullanılmaktadır. Aynı manada olmak üzere, **"Allah'ın *seçtiği* kullarına selâm olsun!"**[7] buyurulur. Bu âyetlerde ***ıstıfâ*** kelimesinin, sadece **Hz. Âdem** için değil, diğer insanlar için de kullanıldığı görülmektedir.

---

[3] **Tirmizî**, Menâkıb, 1/3616. Hadîsin râvîlerinden **Zem'a b. Salih** zayıftır, **Tirmizî** de hadîsin garîb olduğunu söylemektedir.

[4] Âl-i İmrân, 33.

[5] Bakara, 132.

[6] Fâtır, 32

[7] Neml, 59.

**"Allah meleklerden ve insanlardan elçiler** ***seçer***"[8] âyetinde de *ıstıfâ* kelimesi kullanılır. **Hz. Musa**'dan söz edilirken, **"Ya Musa! Ben sana Peygamberlik vererek ve seninle konuşarak, seni diğer insanlardan** ***seçtim*** (mümtaz kıldım)"[9] âyetinde de aynı kelime kullanılır. Kezâ; **"Ya Meryem! Allah seni** ***seçti***, **temizledi ve bütün âlemlerin kadınları üzerine** ***seçkin*** (mümtaz) **kıldı**"[10] âyetinde de yine *ıstıfâ* kelimesi kullanılır. **Hz. İbrahim**'in[11] ve **Hz. Davud**'un[12] ***seçildiği*** ifâde edilirken de yine *ıstıfâ* kelimesi kullanılır. **Hz. Âdem**'in seçildiği ifâde edilen âyette, aynı zamanda **"Nûh'un, İbrahim âilesinin ve İmrân âilesinin de** ***seçildiği***"[13] de ilave edilmektedir.

Bu âyetlerde aynı kelime, çok değişik kişiler için kullanılmış olmasına rağmen, **Safiyyullah** kelimesinin özellikle **Hz. Âdem**'e sıfat olması, muhtemelen onun ilk defa ve emsâlsiz olarak yaratılan insan olmasıyla alakalıdır. Anlamı itibariyle *ıstıfâ* kelimesi de en çok onun seçilip yaratılışına uygun düşmektedir.

Bu rivâyette Peygamberlerin Allah ile olan ilişkilerinde, her birinin çeşitli özellikleri söz konusu edilmektedir. Onların bu özellikleri, ashâbın hayretini celbeden hususlardır. Ancak hemen peşinden Hz. Peygamber, bütün bunlar doğru olmakla birlikte kendisinin sahip olduğu bazı özellikleri de ifâde etmektedir. Yalnız burada dikkat çeken husus, hemen her cümlesinin sonunda **"övünmek yok!"** diye vurgu yapmasıdır. Bu cümle, ben bunu övünmek gayesiyle söylemiyorum anlamına geldiği gibi, Peygamberlerden her birinin kendine özgü bazı özellikleri olmakla birlikte, Peygamber olmaları açısından aralarında fark gözetilmemesi gerektiğini manasını da ifâde etmektedir.

---

[8] Hac, 75.

[9] A'râf, 144.

[10] Bakara, 42.

[11] Bakara, 130.

[12] Bakara, 247.

[13] Âl-i İmrân, 33.

٦٣٢٥ــ (ت ــ أبو سعيد الخدري رضي الله عنه) قال: قالَ رسولُ الله صلى الله عليه وسلم: «أنَا سَيِّدُ ولدِ آدمَ يومَ القيامة ولا فخر، وبيدي لواءُ الحمد ولا فخر، وما من نبي يومئذ - آدم فمن سواه - إلا تحت لوائي، وأنا أوَّل مَن تَنْشَقُّ عنه الأرضُ ولا فخر». وفي الحديث قصة. أخرجه الترمذي. وقد أخرج الحديث والقصة أيضا ، وهو بطوله مذكور في «كتاب القيامة» من حرف القاف.

**6.325-** Ebû Saîd el-Hudrî, Rasûlullah'ın (as.) şöyle söylediğini rivâyet eder:

**"Kıyâmet günü Âdemoğlunun efendisi benim, ama övünmek yok! *Livâu'l-hamd* sancağı benim elimde olacak, ama övünmek yok! O gün Âdem dahil bütün peygamberler, benim sancağımın altında olacaklar. Kabri ilk açılacak olan da benim, ama övünmek yok!"**[14]

**RİVÂYETLER**

Bu hadîsin bir de hikâyesi vardır.

Hadîsi **Tirmizî** tahric etti. **Tirmizî** hadîsi, kıssası ile birlikte uzun uzun tahric etmiştir; bu rivâyet, **Kitabu'l-Kıyâmet**'te gelecektir.[15]

٦٣٢٦ــ (ت ــ أنس بن مالك رضي الله عنه) قال : قال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم : « أنَا أول الناس خروجا إذا بُعثوا ، وأنا خطيبُهم إذا وَفَدُوا ، وأنا مُبَشِّرُهم إذا أيِسُوا ، ولواءُ الحمد يومئذ بيدي، وأنا أكرمُ ولد آدمَ على ربِّي، ولا فخر». أخرجه الترمذي.

**6.326-** Enes b. Mâlik'ten rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (as.) şöyle buyurdu:

**"İnsanların diriltildiği günde** (mezarından) **ilk çıkarılacak olan benim. İnsanlar Allah'a vardıkları zaman, onların hatibi ben**

---

[14] **Tirmizî**, Menâkıb, 1/3615.

[15] Bkz., hadîs no: 8.018.

**olacağım. İnsanlar ümitlerini kestiklerinde, müjdecileri ben olacağım. Hamd sancağı o gün benim elimde olacak. Rabbimin huzurunda Âdem oğullarının en değerlisi benim, ama övünmek yok!"**[16]

٦٣٢٧ـ (ت ـ **أبيّ بن كعب** رضي الله عنه) عن النبيّ صلى الله عليه وسلم قال : « **إذا كَانَ يومُ القيامة كنتُ إمامَ النَّبيِّين وخطيبَهم ، وصاحبَ شفاعتهم ، غيرَ فخر** ». أخرجه الترمذي.

**6.327-** Ubeyy b. Kâ'b, Hz. Peygamber'den şöyle rivâyet ediyor:

**"Kıyâmet günü gelince, peygamberlerin imamı, hatîbi ve şefâatlerinin sahibi ben olacağım, ama övünmek yok!"**[17]

٦٣٢٨ـ (م ت د ـ **أبو هريرة** رضي الله عنه) قال : قال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم : «**أَنَا سَيِّدُ ولدِ آدمَ يومَ القيامة، وأولُ مَنْ تَنْشَقُّ عنه الأرضُ ، وأولُ شافعٍ وأولُ مُشَفَّعٍ** ». أخرجه مسلم، وأبو داود، ولم يقل أبو داود : «**يوم القيامة**».

وفي رواية الترمذي قال : « **أَنا أَولُ مَن تَنْشَقُّ عنه الأرض فأُكْسَى الحُلَّةَ من حُلَل الجنة، ثم أقوم عن يمين العرش، فليس أحد من الخلائق يقوم ذلك المقام غيري**».

**6.328-** Ebû Hureyre, Hz. Peygamber'in şöyle söylediğini rivâyet ediyor:

**"Kıyâmet günü ben, Âdem oğullarının efendisiyim. Mezarı ilk açılacak olan benim! İlk şefâat edecek ve şefâati ilk kabul edilecek olan benim!"**[18]

---

[16] **Tirmizî**, Menâkıb, 1/3610.

[17] **Tirmizî**, Menâkıb, 1/3613.

[18] **Müslim**, Fedâil, 2/3; **Tirmizî**, Menâkıb, 1/3611; **Ebû Davud**, Sünnet, 14/4673.

**RİVÂYET:**

Bu rivâyeti **Müslim** ve **Ebû Davud** tahric etti, yalnız **Ebû Davud** **"kıyâmet günü"** sözünü zikretmedi.

**Tirmizî**'nin rivâyeti de şöyledir:

**"Mezarı ilk açılacak olan benim! Hemen bana cennet elbiselerinden biri giydirilecek. Sonra Arş'ın sağ tarafındaki yerimi alırım; o makamda benden başka yaratılmışlardan hiç kimse olmayacak."**

نوعٌ ثانٍ

## b) DİĞER PEYGAMBERLERDEN ÜSTÜNDÜR

**٦٣٢٩ــ** (خ م س ــ **جابر بن عبد الله** رضي الله عنهما) قال : قال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم: «**أُعطيتُ خمسا لم يُعْطَهُنَّ** أَحد **قبلي**: كان كلُّ **نَبِيّ يُبْعَثُ إِلى قَومِه خَاصَّـــة**، **وبعثتُ إِلى كُلِّ أَحمرَ** وأَسودَ، وأُحِلَّتْ لِيَ **الغنائمُ**، ولم **تَحِلَّ لأحد قبلي**، وجُعِلَتْ لِيَ **الأرضُ طَيِّبَة وطَهورا** ومسجدا، **فَأَيُّمَا رَجُل أدرَكَتْهُ الصلاة صلّى حيث** كان ونُصِرْتُ **بالرعب على العدوِّ بين يَدَيْ مَسيرةِ شَهْر** وأُعطيتُ الشفاعةَ».

وفي رواية: «أُعطيتُ **خَمْسا لم يُعْطَهُنَّ أحد من الأنبياء قبلي: نُصِرْتُ بالرُّعبِ** مسيرة **شهر، وجُعلتْ لِيَ الأرضُ مسجدا وطَهورا، فأَيُّمَا رَجُل** من **أُمَّتِي أدركته الصلاة فليــصلِّ**، وأُحِلّت **لِيَ الغنائمُ** ، ولم **تَحِلَّ لأحد قَبلي**، وأُعْطِيتُ الشفاعةَ، **وكان النبيُّ** يبعثُ **إِلى قومــه خاصة** ، وبعثتُ **إِلى الناس عامة**». أخرجه البخاري، ومسلم، وأخرج النسائي نحو الثانية، ولم يذكر فيها « **من الأنبياء**».

**6.329-** Cabir b. Abdullah, Hz. Peygamber'den şöyle rivâyet ediyor:

**"Benden önce hiç kimseye verilmeyen beş şey, bana verilmiştir:**

**1- Her Peygamber, özel olarak sadece kendi kavmine gönderilmiştir; ben ise ister kırmızı, ister siyah derili olsun herkese gönderildim.**

**2- Bana harp ganimetleri helâl kılındı; halbuki benden önce hiç kimseye helâl değildi.**

**3- Yeryüzü bana temiz, temizleyici ve mescid kılındı; kim namaz vaktine erişirse, nerede olursa olsun bulunduğu yerde namazını kılabilir.**

**4- Ben, bir aylık mesafede olan düşmanın yüreğine düşürülen korku ile yardıma mazhar oldum.**

**5- Bana, şefâat hakkı da verildi."**[19]

RİVÂYETLER

Diğer bir rivâyet de şöyledir:

**"Benden önceki hiçbir peygambere verilmeyen beş şey bana verildi:**

**1- Bir aylık mesafeden** (düşmana) **korku salmakla bana yardım edildi.**

**2- Yeryüzü benim, için mescid ve temiz kılındı; ümmetimden her kim namaza erişirse,** (olduğu yerde) **namazını kılsın!**

**3- Ganimetler bana helâl kılındı; halbuki benden önce kimseye helâl değildi.**

**4- Bana şefâat yetkisi verildi.**

**5- Her Peygamber özel olarak kendi kavmine gönderildi; ama ben bütün insanlara gönderildim."**

Bunları **Buharî** ve **Müslim** tahric etti. **Nesaî** de ikinci rivâyete benzer bir rivâyet tahric etti, yalnız ilk cümledeki **"hiçbir Peygambere"** lafzını zikretmedi.

İZAH

Bu rivâyette Hz. Peygamber'e, diğer Peygamberlerden farklı olarak verilen beş özelliği ifâde edilmektedir. Bu bölümde aşağıda

---

[19] **Buharî**, Teyemmüm, 1; Salât, 56; Humus, 8; **Müslim**, Mesâcid, 1/3 ; **Nesaî**, Gusül, 26.

gelecek olan rivâyetlerde, buradaki beş özellikten farklı şeyler de zikredilmektedir. Bunlar da;

**1- *Cevâmiu'l-kelim* olması,**

**2- Yeryüzü hazinelerinin anahtarlarının verilmesi,**

**3- Peygamberlik makamının O'nunla sona ermesi,**

**4- Saflarımızın meleklerin safları gibi sayılması,**

**5- Diğer Peygamberlere üstün kılınması,**

**6- Muhammed ümmetinin diğer ümmetlere üstün kılınması,**

**7- Kur'ân'ın O'na verilmiş olması,**

**8-. kıyâmet gününde en kalabalık ümmete sahip Peygamber olması.**

Bütün bunları toplayacak olursak Hz. Peygamber'in on üç farklı özelliği ortaya çıkar. Bunlara ilave olarak geçmiş ve gelecek günahlarının affedilmesi, **Livâu'l-hamd** sancağına sahip olması, kendisine **Kevser** verilmesi, şeytanının bağlı olması, ümmetinin hatâen ve unutarak yaptıklarından muaf tutulmasını ifâde eden **Bakara** sûresinin son âyetlerinin verilmesi, Allah'ın sevgilisi vasfına sahip olması, öncekilerin ve sonrakilerin en kerîmi olması, kıyâmet günü mezarından ilk olarak O'nun kalkması, mahşerde insanların hatîbi olması, Arş'ın sağında bir makama oturması, cennetin kapısını ilk defa O'nun açması gibi hususlar da zikredilebilir. Bu vasıflardan bir kısmı bundan önceki fasılda geçmişti.

**İbn Hacer**'in verdiği bilgiye göre **Ebû Saîd en-Nisaburî**'nin (ö. 406/1015), sekiz ciltlik **Şerefu'l-Mustafa** adlı eserinde Rasûlullah'ın (as.) bu özellikleri 60'a kadar çıkarılır.[20]

Bu durumda yukarıdaki hadîste geçen **"...beş şey verildi..."** ifâdesini kesin bir sayıya hamletmemek gerekir. Zikredilen bazı hususların diğer Peygamberlerde de bulunabileceği iddialarına karşı da, **Hz. Muhammed**'in (as.) getirdiği dinin kıyâmete kadar bâki, diğer Peygamberlerin getirdikleri dinlerin ise mensûh olduğu şeklinde temel bir farklılıkla da cevap verilmiştir.

Hadîste **"yeryüzünün temiz, temizleyici ve mescid kılındığı, her yerde ibadet edilebileceği"** ifade edilmektedir. Halbuki

---

[20] **İbn Hacer**, I, 583-84.

**Hattâbî**'nin verdiği bilgiye göre, daha önceki ümmetler ibadetlerini ancak mabetlerde edâ edebiliyorlardı. Bu konuda bazı rivâyetler de vardır.[21] Ayrıca Hz. Peygamber için toprakla teyemmüm de meşrû kılınmıştır.

"**Ganimetler**"e gelince; önceki Peygamberlerin bir kısmına zaten cihâd izni verilmemişti, bu itibarla ganimet almaları söz konusu değildi. Cihâd izni verilen Peygamberlerin aldıkları ganimetler de bir meydanda toplanır ve gökten gelen bir ateş onları yakardı.

**"Bir aylık mesafeden düşmanın yüreğine korku salmak"** cümlesindeki **"bir aylık mesafe"** ifadesi, bağlayıcı bir anlam taşımaz. Zaten o dönemde müslümanlara düşman olan milletlerin **Medîne**'ye mesafesi en çok bir aylık yoldu, hatta belki o kadar bile değildi. Dolayısıyla bu ifade, belli bir mesafeyi değil, O'na düşman olan orduların yüreklerine uzaktan bile olsa korku salınacağını göstermektedir.

Düşmanın yüreğine korku salmakla ilgili olarak Kur'ân-ı Kerîm'de de muhtelif âyetler bulunmaktadır. **Âli İmrân** sûresinde; ***"Biz, Allah'a ortak koşan kâfirlerin kalplerine korku salacağız"***[22] buyurulmakta, **Enfâl** sûresinde de; ***"Ben, o kâfirlerin kalplerine korku salacağım"***[23] buyurulmaktadır. **Ahzâb** sûresinde ise; ***"Allah onların kalplerine korku saldı"***[24] burulmakta, aynı lafızlar **Haşr** sûresinde[25] de tekrar edilmektedir.

**"Şefâat"** konusu ise tartışmalıdır. İlk şefâat hakkının kendisine verilmesi, mahşerdeki ilk dehşet anında insanları rahatlatması, büyük günahlara şefâat etmesi, kalbinde zerre miktar imanı olanı cehennemden çıkarması, talebinin reddedilmemesi şeklinde değişik görüşler ileri sürülmüştür.[26] Zira değişik rivâyetlerde Hz.

---

[21] Bkz., **İbn Hacer**, I, 581.

[22] Âli İmrân, 151.

[23] Enfâl, 12.

[24] Ahzâb, 26.

[25] Haşr, 2.

[26] Bkz., **İbn Hacer**, I, 583.

Peygamber'den başkalarına da şefâat yetkisi verileceği ifâde edilmektedir.

Hadîste geçen **"kızıl ve siyah derili"** cümlesi ile bütün insanlar kastedilmiştir. Bununla insanların ve cinlerin murâd edildiği de söylenmiştir.

**٦٣٣٠**ـ (خ م ت س ـ أبو **هريرة** رضي الله عنه) أنَّ رسولَ الله صلى الله عليه وسلم قال: «**بُعِثْتُ بجوامع الكلم، ونُصِرْتُ بالرُّعْبِ ، وبينا أنا نائم رأيتُني أُتيتُ بمفاتيح خـزائن الأرض، فوُضِعَتْ في يَديَّ** ». قال أبو هريرة : « فقد ذهبَ رسولُ الله صلى الله عليه وسلم وأنتم تَنْتَثِلُونها ».

**قال البخاري**: بلغني أن جوامع الكلم : أن الله عز وجل يَجْمَعُ له الأمورَ الكثيرةَ الـتي كانت تُكْتَبُ في الكتب قَبْلَهُ في الأمر الواحد أو الاثنين. أخرجه البخاري، ومسلم.

وللبخاري قال: قال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم: « **أُعْطِيتُ مفـاتيحَ الكلـم، ونُصِرْتُ بالرُّعْبِ** ، وبينا **أنا نائم البارحةَ، إذ أُوتيتُ بمفاتيح خزائن الأرض، حتى وُضِعَتْ في يَديَّ**.

**قال أبو هريرة** : فذهب رسولُ الله صلى الله عليه وسلم وأنتم تَنْتَقِلُونَها – وفي رواية – : تَلْغَثُونَها، أو تَرْغَثُونها ، أو كلمة تشبهها ، وفي نسخة : تلعبون بها».

ولمسلم: أنّ رسولَ الله صلى الله عليه وسلم قال: «**فُضّلتُ على الأنبياء بستّ: أُعْطِيتُ جَوامعَ الكَلِم ونُصِرْتُ بالرُّعْب وأُحلّت ليَ الغنائمُ وجعلت لي الأرضُ طَهورا ومسجدا، وأُرسلْتُ إلى الخلق كافّة وخُتمَ بيَ النَّبيُّونَ** ».

**وله في أخرى** قال : « **نُصِرْتُ بالرُّعْب ، وأُوتيتُ جوامع الكلم**».

وله في أخرى قال : « **نُصِرْتُ بالرُّعْبِ على العَدُوّ ، وأُوتيتُ** جوامع الكلم، **وبينا أنا نائم أُوتيتُ بمفاتيح خزائن الأرض، فوُضِعَتْ في يديَّ** ». وأخرج الترمذي رواية مسلم الأولى ، وأخرج النسائي رواية البخاري.

**6.330-** Ebû Hureyre'den rivâyet edildiğine göre Hz. Peygamber şöyle dedi:

**"Ben, *Cevâmiu'l-kelim* ile gönderildim. Bana,** (düşmanın yüreğine) **korku salmakla yardım olundu. Uyuduğum sırada bana yeryüzünün hazinelerinin anahtarları getirilip elime kondu."**

Ebû Hureyre şöyle dedi:

"Rasûlullah (as.) bu âlemden göçtü gitti; şimdi o hazineleri sizler çıkarıyorsunuz."

**Buharî**[27] de şöyle dedi:

"Bana söylendiğine göre *Cevâmiu'l-kelim*'den maksat şudur: Azîz ve Celîl olan Allah, Hz. Peygamber'den önceki kitaplarda bir veya iki iş hakkında yazılan pek çok şeyleri O'nun için topladı."[28]

RİVÂYETLER

Bu rivâyeti **Buharî** ve **Müslim** tahric etti.

**Buharî**'nin diğer bir rivâyeti şöyledir:

**"Bana kelimelerin anahtarları verildi. Bana,** (düşmanın yüreğine) **korku salmakla yardım olundu. Dün akşam uyurken, yeryüzünün hazinelerinin anahtarları getirildi ve elime kondu."**

Ebû Hureyre; "Rasûlullah (as.) bu âlemden göçtü gitti; şimdi o hazineleri naklediyorsunuz –bir rivâyette onları yiyorsunuz- veya onları emip tüketiyorsunuz" dedi veya buna benzer bir söz söyledi. Bir nüshada da **"o hazinelerle oynuyorsunuz"** dedi.

**Müslim**'in bir rivâyeti de şöyledir:

**"Ben, altı şeyle diğer Peygamberlerden üstün kılındım:**

**1- Bana *Cevâmiu'l-kelim* verildi.**

**2-** (Düşmanın yüreğine) **korku salmakla bana yardım olundu.**

**3- Ganimetler bana helâl kılındı.**

---

[27] **Câmiu'l-Usûl**'de **Buharî**'ye nispet edilen bu söz, **Sahîh**'in bazı nüshalarında sadece "**Muhammed**" şeklinde, bazılarında da "**Ebû Abdullah**" şeklinde zaptedilmiştir. Bilindiği üzere **Buharî**'nin ismi **Muhammed**, künyesi de **Ebû Abdullah**'tır. Ancak **İbn Hacer**, bu sözün sahibinin **Buharî** değil, **ez-Zührî** olduğunu, onun da ismi **Muhammed** olduğu için müstensihlerin **Buharî** ile karıştırdıklarını, bazı müstensihlerin de **Buharî** zannıyla onun künyesini yazdıklarını belirtir. Bkz., **İbn Hacer**, XIV, 433.

[28] **Buharî**, Cihâd, 122; İ'tisâm, 1; Ta'bîr, 11, 22; **Müslim**, Mesâcid, 1/5; **Tirmizî**, Siyer, 5/1553; **Nesaî**, Cihâd, 1.

**4- Yeryüzü benim için temiz ve mescid kılındı.**

**5- Bütün mahlûkata peygamber olarak gönderildim.**

**6- Peygamberlik benimle sona erdi."**

**Müslim**'in başka bir rivâyetinde de; **"Korku salmakla yardım olundum ve bana *Cevâmiu'l-kelim* verildi"** dedi.

Yine **Müslim**'in başka bir rivâyeti şöyledir:

**"Ben, düşmana korku salmakla yardım olundum. Bana *Cevâmiu'l-kelim* verildi. Uyurken bana yeryüzünün hazinelerinin anahtarları getirildi, avucuma kondu."**

**Tirmizî, Müslim**'in ilk rivâyeti gibi tahric etti. **Nesaî** de **Buharî** gibi tahric etti.

## İZAH

**"Cevâmiu'l-kelim"** veya **"kelimelerin anahtarları"** cümlesi; kapsamlı, geniş anlamlı, vecîz sözler anlamına gelir ve az sözle çok şey ifâde etme gücünü anlatır. Hz. Peygamber'in hadîslerine bakıldığında, bu özellik bâriz şekilde göze çarpar.

Bazılarına göre **Cevâmiu'l-kelim** ile Kur'ân-ı Kerîm kastedilmiştir.

**"Yeryüzü hazinelerinin anahtarları"** cümlesi de, bir görüşe göre müslümanların gerçekleştirecekleri futûhata işaret etmektedir.

٦٣٣١ـ (م) ـ حذيفة بن اليمان رضي الله عنه قال : قال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم : «فُضِّلْنا على الناس بثلاث : جُعلتْ صفوفُنا كصفوف الملائكة ، وجُعلتْ لنا الأرضُ كُلُّها مسجدا ، وجعلتْ تُرْبَتُها لنا طَهورا إذا لم نَجد الماء... ». وذكر خصلة أخرى ، كذا في الكتاب. أخرجه مسلم.

**6.331-** Huzeyfe b. el-Yemân, Rasûlullah'ın (as.) şöyle dediğini rivâyet ediyor:

**"Biz, üç şeyle insanlara üstün kılındık:**

**1- Bizim saflarımız meleklerin safları gibi kılındı.**

**2- Bütün yeryüzü bizim için mescid kılındı.**

**3- Suyu bulamadığımız zaman toprak bizim için temizleyici kılındı."**

Hz. Peygamber bir haslet daha zikretti.[29]

**İZAH**

Hadîsin sonundaki "**Hz. Peygamber bir haslet daha zikretti**" cümlesi, iki ihtimâli ortaya koymaktadır. İlki, Hz. Peygamber'in dördüncü bir haslet daha zikretmiş olma ihtimâlidir. Diğeri de râvînin iki hasleti zikrettiği, üçüncü hasleti ise unuttuğudur. Bu durumda yukarıdaki rivâyette üçüncü madde olarak kaydettiğimiz husus, ikinci maddenin devamı olarak görülmelidir. Burada işaret edilen üçüncü hasleti de **İbn Hacer, Nesaî** ve **İbn Huzeyme**'den naklen zikretmektedir, ki o da ***Âmene'r-Rasûlu*** âyetlerindeki, **Muhammed** ümmetine tâkatinin üstünde bir şeyin yüklenmeyeceği, hata ve unutmalarından dolayı da muâheze edilmeyecekleri keyfiyetidir.[30]

**٦٣٣٢ـ (ت ــ أبو أمامة الباهلي** رضي الله عنه) أن النبيَّ صلى الله **عليه** وسلم قال : « **إنَّ الله فَضَّلَني على الأنبياء** – أو قال : **أُمَّتي** على الأمم – **وأَحَلَّ لنا الغنائم** ». أخرجه **الترمذي**.

**6.332-** Ebû Ümâme el-Bâhilî'den rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (as.) şöyle buyurdu:

**"Şüphesiz Allah beni diğer Peygamberlere** –veya ümmetimi diğer ümmetlere dedi- **üstün kıldı ve bize ganimetleri helâl kıldı."**[31]

**٦٣٣٣ـ (خ م ــ أبو هريرة** رضي الله عنه) قال : قال رسولُ **الله** صلى الله عليه وسلم : « **مَا مِن نَبيٍّ من الأنبياء إلا أُعْطِيَ من الآيات ما مثلُهُ آمَنَ عليه البَشَر، وَإِنَّمَا كانَ**

[29] **Müslim**, Mesâcid, ¼.

[30] **İbn Hacer**, I, 583.

[31] **Tirmizî**, Siyer, 5/1553.

الذي أوتيتُهُ وَحيًا أوْحَاهُ الله إليّ ، فأرجو أن أكونَ أكثرَهُم تابعا يومَ القيامــة ». أخرجــه البخاري، ومسلم.

**6.333-** Ebû Hureyre'den rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (as.) şöyle buyurdu:

**"Hiç bir Peygamber yoktur ki, kendisine insanların inanmakta oldukları şeylerin benzeri mucizeler verilmiş olmasın! Bana verilen şey ise, Allah'ın bana vahyetmiş olduğu Kitap'tır. Ben, kıyâmet gününde en çok etbâı bulunan Peygamber olacağımı ümit ediyorum."**[32]

## İZAH

Hadîste de belirtildiği üzere, her Peygamber'e, mutlaka bir takım mucizeler verilmiştir. Bu yolla onlar, insanlara kendisine inanmalarını kolaylaştırmışlardır. Mucizelerin bir amacı da, insanların inanmalarını kolaylaştırmaktır. İnsanlar, gösterilen bu mucizeleri çürütememekte, aksini ortaya koyamamakta, dolayısıyla ilâhî bir kudretin varlığına daha kolay bir şekilde inanmaları mümkün olabilmekte idi. Her Peygamber'e verilen mucizenin, kendi zamanına göre değişiklik arz ettiği bilinen bir gerçektir. İnsanların en gelişmiş kabiliyetleri hangi alanda ise, özellikle o alanda daha büyük mucizeler ortaya konmuştur. Meselâ sihirbazlığın son derece ileri olduğu **Firavun** döneminde, **Hz. Musa**'nın asâ mucizesi, bütün sihirbazların işini bitirmeye kâfi gelmiştir. Tabâbetin oldukça yaygın olduğu **Hz. İsâ** döneminde de ölüleri diriltmek ve çeşitli hastalıkları anında iyileştirmek gibi mucizeler verilmiştir. Nitekim fesâhat ve belâğatın son derece ileri olduğu bir dönemde Kur'ân-ı Kerîm mucizesi gönderilmiştir.

Hz. Peygamber'e verilen Kur'ân mucizesi, her şeyden önce diğerleri gibi beş duyu ile algılanan hissî mucizelerden olmayıp kıyâmete kadar sürecek olan aklî bir mucizedir. Diğer Peygamberlere verilen mucizeler, sadece yaşadığı toplumun insanına hitap eden,

---

[32] **Buharî**, Fedâilu'l-Kur'ân, 1; İ'tisâm, 1; **Müslim**, İmân, 70/239

ancak onların görebildiği mucizelerdir. Daha sonraki insanlar için sadece rivâyet ve haber olarak bir değer ifâde ederler. Çünkü onlar duyu organları ile hissedilen türden mucizelerdi. Halbuki Kur'ân mucizesi, Hz. Peygamber'den binlerce yıl sonra gelenler için etkisi olan bir mucizedir. Çünkü akla hitap etmektedir. Dolayısıyla sürekliliği vardır. Bu itibarla Hz. Peygamber'e verilen Kur'ân mucizesi, diğer Peygamberlere verilen mucizelere benzememektedir.

Ayrıca diğer Peygamberlere verilen mucizeler, bazı insanların benzerini yapmayı hayâl edebileceği türden mucizelerdir. Kur'ân mucizesinin ise, benzerini yapmaktan insanı âciz bırakan bir özelliği vardır. Nitekim Kur'ân kendisinin bir benzerini[33] veya on sûresinin benzerini[34] yahut bir sûresinin benzerini,[35] hatta ona benzer bir sözü[36] getirmeleri konusunda insanlara meydan okumaktadır. Bu mucizenin kıyâmete kadar bâkî kalacağı ve kendisine asla dokunulamayacağı da özellikle vurgulanmaktadır.[37]

Hadîsin sonunda Hz. Peygamber'in, **"kıyâmette en çok etbâı bulunan Peygamber"** olacağı ifâde edilmektedir. Bu da Kur'ân mucizesi sayesinde gerçekleşecek olan bir olaydır.

Şüphesiz Hz. Peygamber'e Kur'ân'dan başka mucizeler de verilmiştir. Bu mucizeleri o dönemde yaşayan insanlar gözleriyle görmüşlerdi. Ama Kur'ân, hepsinin üstünde bir değere, etki gücüne ve sürekliliğe sahip olduğu için ve en büyük mucizesi olması hasebiyle yukarıdaki hadîste özellikle zikredilmiştir. Bu ifâde ile de mucizeler açısından Peygamberler arasındaki farklılık da ortaya çıkmaktadır.

---

[33] İsrâ, 88.

[34] Hûd, 13.

[35] Bakara, 23; Yunus, 38.

[36] Tûr, 34.

[37] Hicr, 9.

٦٣٣٤ـ (د ـ عبد الله بن عباس رضي الله عنهما) قال : « أُوتِيَ رسولُ الله صـلى الله عليه وسلم سبعا من المثاني الطُّوَل ، وأُوتِيَ موسى عليه السلام ستًّا ، فلما أَلْقَى الأَلْـوَاحَ رُفِعَتْ ثِنْتَانِ وبقين أربع ». أخرجه أبو داود.

**6.334-** Abdullah b. Abbas anlatıyor:

"Rasûlullah'a (as.) uzun ***Seb'u'l-mesânî*** verilmiştir. Musa'ya (as.) ise altı levha verilmişti. Ancak Musa levhaları atınca, ikisi kaldırıldı, dört tane kaldı."[38]

**İZAH**

***"Seb'u'l-mesânî"***, ya Kur'ân-ı Kerîm'in baş tarafında bulunan yedi uzun sûredir, ki bunlar da; **Bakara, Âl-i İmrân, Nisâ, Mâide, En'âm, Enfâl, A'râf** ve **Tevbe** sûreleridir. Yahut da yedi âyete sâhip olan **Fâtiha** sûresidir, ki bu durumda uzun olan, bu âyetlerin ihtivâ ettiği mana zenginliğidir.

**Hz. Musa**'nın levhaları atması olayı, muhtemelen **Tûr** dağından döndüğünde kavminin Allah'ı bırakıp altın buzağıya taptıklarını gördüğünde sinirlenmesinden dolayı olmalıdır. Verilen ve kaldırılan levhalar konusunda birbirinden farklı rivâyetler bulunmaktadır.

٦٣٣٥ـ (خ ـ عبد الله بن عمر رضي الله عنهما) أَنَّ رسولَ الله صلى الله عليه وسلم قال: « جُعِلَ رِزْقِي تحت ظِلِّ رُمْحِي، وجُعِلَ الذِّلَّةُ والصَّغَارُ على مَن خَالفَ أمري». أخرجه البخاري في ترجمة باب.

**6.335-** Abdullah b. Ömer'den rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (as.) şöyle buyurdu:

**"Benim rızkım, mızrağımın gölgesi altına konmuştur. Zillet ve alçaklık ise, emrime muhâlefet edenlerin üzerinedir.**[39]

---

[38] **Ebû Davud**, Vitir, 16/1459.

[39] **Buharî**, Cihâd, 88.

### İZAH

**Buharî**'nin muallak olarak rivâyet ettiği bu hadîs, **Müsned**'de **Ebû Münîb el-Cüreşî** tarafından rivâyet edilen daha uzun bir hadîsin bir parçasıdır. Bu rivâyet; **"Ben, kıyâmetin önünde kılıçla gönderildim. Benim rızkım, mızrağımın gölgesi altına konmuştur. Zillet ve alçaklık ise, emrime muhâlefet edenlerin üzerinedir. Bir millete benzeyen, onlardandır"** şeklindedir. Bu rivâyet, **İbn Ebî Şeybe** tarafından da tahric edilmiş olup hasen bir hadîstir.

نوع ثالث

## c) EN HAYIRLI SOYDAN GELMİŞTİR

٦٣٣٦ـ (خ ـ أبو هريرة رضي الله عنه) أنَّ رسولَ الله صلى الله عليه وسلم قال : « بُعِثْتُ من خيرِ قُرونِ بني آدم قَرْناً فقَرْناً ، حتى كنتُ من القرن الذي كنتُ منه ». أخرجه البخاري.

**6.336-** Ebû Hureyre'den rivâyet edildiğine göre Hz. Peygamber şöyle dedi:

**"Ben, Âdem oğlunun nesli arasında süzüle süzüle, nihayet içinde bulunduğum en hayırlı nesilde gönderildim."**[40]

### İZAH

Hadîste geçen "**karn**" kelimesi, lügatte "**asır**" anlamına gelirse de, "**nesil**" anlamında da kullanılır. Nesil deyince de, aynı çağda yaşayan insanlar akla gelir. Yukarıdaki hadîste de "**nesil**" anlamı daha uygun düşmektedir.

İzahına çalıştığımız hadîs, genel olarak Hz. Peygamber'in, **Âdem**'den beri nesil be nesil en temiz soydan geldiğini ifâde etmektedir. Aşağıda gelecek olan rivâyetlerde de görüleceği üzere bu genel ifâde, şahıs bazına indirilerek daha detaylandırılmakta; **Kinâne, Kureyş, Benû Hâşim** şeklinde kabile, aşiret ve âile seviyesinde

---

[40] **Buharî**, Menâkıb, 23.

tafsilata gidilmektedir. **Hz. İbrahim** ve **Hz. İsmail**'e dayanan soyu, **Kinâne** yoluyla devam etmekte, sonra Araplar arasında en saygın kabul edilen **Kureyş** kabilesine ulaşmakta, **Kureyş**'in de en saygın kolu olan **Benû Hâşim**'de, onların da en temiz ve en soylu âilesinde son bulmaktadır. Bütün bu nesep zinciri de, ahlâk, fazîlet ve asâlet yönünden Âdemoğlunun sahip olduğu en temiz ve en nezih halkasıdır.

Bu itibarla da Hz. Peygamber, diğer Peygamberlerden farklı bir özelliği hâizdir.

٦٣٣٧ـ (م ت ـ **واثلة بن الأسقع** رضي الله عنه) قال : سمعتُ رسولَ الله صلى الله عليه وسلم يقول: « إنّ الله **اصطفى كنانةَ من وَلَد إسماعيل، واصطفى قريشا مــن كنانــة، واصطفى من قريش بني هاشم ، واصطفاني من بني هاشم** ». أخرجه مسلم ، والترمذي.

وللترمذي في أخرى : « إنّ الله **اصطفى من ولد إبراهيم إسماعيل، واصطفى من ولد إسماعيل بني كنانة**... » وذكر الباقي.

**6.337-** Vâsile b. el-Eska' anlatıyor:

Rasûlullah'ın (as.) şöyle buyurduğunu işittim:

**"Muhakkak ki Allah, İsmail'in (as.) çocuklarından Kinâne'yi seçti. Kinâne'den Kureyş'i, Kureyş'ten de Benû Hâşim'i seçti. Benû Hâşim'den de beni seçti."**[41]

**RİVÂYETLER**

Hadîsi **Müslim** ve **Tirmizî** tahric etti.

**Tirmizî**'nin diğer bir rivâyeti de şöyledir:

**"Şüphesiz Yüce Allah, İbrahim'in (as.) çocuklarından İsmail'i (as.), İsmail'in (as.) çocuklarından da Benû Kinâne'yi seçti..."** Sonra hadîsi yukarıdaki gibi kaydeder.

---

[41] **Müslim**, Fedâil, 1/1; **Tirmizî**, Menâkıb, 1/3605-3606.

٦٣٣٨ـ (ت ـ العباس بن عبد المطلب رضي الله عنه) قال: «قلتُ: يا رسولَ الله، إنَّ قريشا جلسوا فتذاكروا أحْسَابَهم بينهم، فجعلوا مَثَلَكَ كَمَثَلِ نَخْلة في كَبْوة من الأرض فقال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم: إنَّ الله خَلَقَ الخلق فجعلني من خير فِرَقهم، وخَيْر الفريقين ثم خَيَّر القبائل فجعلني في خير قبيلة ثم خَيَّر البيوت فجعلني في خير بيوتهم فأنا خيرُهم نَفْسا وخيرُهم بيتا». أخرجه الترمذي.

**6.338-** Abbas b. Abdülmuttalib anlatıyor: Dedim ki:

"- Ey Allah'ın Rasûlü; Kureyş oturup aralarında asâletlerini konuşuyorlar; seni de çöplükte biten bir hurma ağacına benzetiyorlar."

Rasûlullah (as.) şu cevabı verdi:

**"- Muhakkak Allah mahlûkatı yarattı; beni de yarattıklarının en hayırlı olan gurubuna koydu. İnsanlar iki kola ayrıldığında beni onların en hayırlı olanına koydu. Sonra kabileleri yarattı, beni de kabilelerin en hayırlısına koydu. Sonra da âileleri yarattı ve beni âilelerin en hayırlısına koydu. Hâsılı ben, şahıs olarak da, âile olarak da insanların en hayırlısıyım."**[42]

٦٣٣٩ـ (ت ـ المطلب بن أبي وداعة رضي الله عنه) قال: «جاء العباسُ إلى رسول الله صلى الله عليه وسلم، وكأنه سمع شيئا، فقام النبيُّ صلى الله عليه وسلم على المنبر، فقال: مَن أنا؟ فقالوا: أنتَ رسولُ الله صلى الله عليه وسلم، قال: أنا محمدُ بنُ عبد الله بن عبد المطلب، إنَّ الله خلق الخلق، فجعلني في خيرهم، ثم جعلهم فِرقتين، فجعلني في خيرهم فِرقة، ثم جعلهم قبائل، فجعلني في خيرهم قبيلة، ثم جعلهم بُيوتا، فجعلني في خيرهم بيتا، وخيرِهم نفْسا». أخرجه الترمذي.

**6.339-** el-Muttalib b. Ebî Vedâa anlatıyor:

---

[42] **Tirmizî**, Menâkıb, 1/3607.

"Abbas, Hz. Peygamber'in yanına geldi, yüzünde sanki hoş olmayan bir şey duymuş gibi bir ifâde vardı. Hz. Peygamber minbere çıktı ve;

**"- Ben kimim?"** diye sordu. Ashâb;

"- Sen Allah'ın Rasûlüsün" dediler. Rasûlullah (as.) şöyle devam etti:

**"- Ben, Abdullah b. Abdülmuttalib'in oğlu Muhammed'im. Şüphesiz Allah, mahlûkatı yarattı; beni de onların en hayırlı olan gurubuna koydu. Sonra insanları iki kola ayırdı, beni onların en hayırlı olan koluna koydu. Sonra onları kabilelere ayırdı, beni de kabilelerin en hayırlısına koydu. Sonra onları âilelere ayırdı, beni âilelerin en hayırlısına koydu ve şahıs olarak da Âdem oğlunun en hayırlısı kıldı."**[43]

نوع رابع

## d) SON PEYGAMBERDİR

٦٣٤٠ — (خ م — أبو هريرة رضي الله عنه) أنَّ رسولَ الله صلى الله عليه وسلم قال : « إنَّ مَثَلِي وَمَثَلَ الأنبياء من قبلي، كمثل رجل بنى بُنْيَانا فأحْسَنَه وأجْمَلَه، إلا موضعَ لَبِنَة من زاوية من زواياه، فجعل الناسُ يطوفون به، ويَعْجَبون له ، ويقولون: هلا وُضِعَتْ هذه اللَّبِنَةُ؟ قال: فأنا اللَّبِنَةُ ، وأنا خاتَمُ النَّبِيِّين ». وقد رواه أبو صالح أيضا عن أبي سعيد الخدري.

أخرجه البخاري، ومسلم. ولمسلم بنحوه إلى قوله : « فكنتُ أنا اللَّبنة ».

وفي أخرى له : « مثلي ومثلُ الأنبياء قبلي كمثلِ رجل ابْتَنَى بيوتا فأحْسَنَها وأجملَها وأكملها، إلا موضعَ لَبِنَة من زاوية من زواياها ، فجعل الناسُ يطوفون ويُعْجِبُهم البنيان، فيقولون: ألا وَضَعْتَ هاهنا لبنة فَيَتِمَّ بنيانُك ؟ فقال محمد صلى الله عليه وسلم : فكنتُ أنا اللّبنة ».

[43] Tirmizî, Menâkıb, 1/3608.

**6.340-** Ebû Hureyre'den rivâyet edildiğine göre Hz. Peygamber şöyle dedi:

**"Benimle benden önceki Peygamberlerin misâli, tıpkı binâ yapan bir adamın durumuna benzer: Adam mükemmel ve güzel bir binâ yapmış, ancak köşelerinden birine bir kerpiç eksik koymuş. Halk da binâyı dolaşıyor ve çok beğeniyor, ama** ***'keşke şu kerpiç de konulsaydı!'*** **diyor. İşte** (peygamberlik binâsının) **o eksik kerpici benim! Ben, Peygamberlerin sonuncusuyum."**[44]

## RİVÂYETLER

Bu hadîsi ayrıca Ebû Salih de Ebû Saîd el-Hudrî'den rivâyet etti.

Hadîsi **Buharî** ve **Müslim** tahric ettiler.

**Müslim**'in diğer bir rivâyetinde hadîs, **"...İşte o eksik kerpiç benim"** cümlesinde son bulmaktadır. Onun başka bir rivâyeti de şöyledir:

**"Benimle benden önceki Peygamberlerin misâli, tıpkı binâ yapan bir adamın durumuna benzer: Adam mükemmel ve güzel bir binâ yapmış, ancak köşelerinden birinde bir kerpiç eksik koymuş. Halk da binâyı dolaşır ve yapıyı çok beğenir, ama** ***'şu kerpici de koysan da binâ tamam olsaydı ya!'*** **derler."**

Sonra Hz. Muhammed, **"İşte o eksik kerpiç benim!"** dedi.

## İZAH

Teşbihî lafızları muhtevî bu rivâyette **Hz. Muhammed**'in, Peygamberlerin sonuncusu ve tamamlayıcısı olduğu ifâde edilmektedir. Ama bu rivâyet aynı zamanda **Hz. Muhammed'**in getirdiği din olan **İslâm'**ın, bütün ilâhî dinleri tamamlayan en mükemmel din olduğunu da ifâde etmektedir.

**٦٣٤١ــ** (خ م ت ــ **جابر بن عبد الله** رضي الله عنهما) قال: قال النبيُّ صلى الله عليه وسلم: «**مثلي ومثلُ الأنبياء كرجل بنى دارا فأكملها وأحسنها، إلا مَوْضِعَ لَبِنَة ، وجعل الناسُ يدخلونها ويَعْجَبُون ، ويقولون : لولا موضعُ تلك اللَّبِنَة** ». أخرجه البخاري،

---

[44] **Buharî**, Menâkıb, 18; **Müslim**, Fedâil, 7/20-22.

والترمذي. وزاد مسلم في حديثه قال: قال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم: « فأنا موضــع اللَّبِنَةِ جئْتُ فختمتُ الأنبياءَ».

**6.341-** Câbir b. Abdullah'dan rivâyet edildiğine göre Hz. Peygamber şöyle dedi:

**"Benimle diğer Peygamberlerin misâli, tıpkı ev yapan bir adamın durumuna benzer: Adam mükemmel ve güzel bir ev yapmış, ancak bir kerpiç eksik koymuş. Halk eve giriyor ve beğeniyor; ama *'şu kerpicin yeri (boş) olmasaydı!'* diyor."**[45]

**RİVÂYETLER**

Bunu **Buharî** ve **Tirmizî** tahric etti.

**Müslim'**in rivâyetinde şu ilâve vardır:

**"İşte o kerpicin yeri benim; geldim ve Peygamberlerin sonunu getirdim."**

٦٣٤٢ــ (ت ــ أبي بن كعب رضي الله عنه) أنَّ رسولَ الله صلى الله عليه وسلم قال: « مثلي في النبيين ، كمثل رجل بنى دارا ، فأحسنها ، وأكملها وأجملها، وترك [منها] موضع لَبِنة، فجعل الناس يطوفون بالبناء ويعجَبون منه ويقولون: لو تَمَّ موضعُ تلكَ اللبنة، وأنا في النبيين موضع تلك اللبنة». أخرجه الترمذي.

**6.342-** Ubeyy b. Kâ'b, Rasûlullah'ın (as.) şöyle buyurduğunu rivâyet ediyor:

**"Peygamberler arasında benim yerim, şuna benzer: Bir adam mükemmel ve güzel bir ev yapmış, ama binâda bir kerpiçlik eksik yer bırakmış, sonra da insanlar gelip binâyı dolaştıklarında onu çok beğenmişler, fakat *'keşke şu kerpicin yeri de tamam olsaydı!'* demişler. İşte benim Peygamberler arasında durumum, o kerpicin yeri gibidir."**[46]

---

[45] **Buharî**, Menâkıb, 18; **Müslim**, Fedâil, 7/23; **Tirmizî**, Emsâl, 2/2862.

[46] **Tirmizî**, Menâkıb, 1/3613.

٦٣٤٣ـ (م ـ أبو سعيد الخدري رضي الله عنه) أنّ رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: «مثلي ومثلُ النبيين..» فذكر نحوه. أخرجه مسلم هكذا أدرجه على حديث قبله والذي قبله: هو حديث أبي هريرة وقد تقدّم ذكره.

قال الحميديُّ: وقد بيَّن ذلك أبو بكر البرقاني، وأبو مسعود الدمشقي - يعني رواية أبي سعيد - قال: قال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم: «مثلي ومثلُ النبيين كمثل رجل بنى دارا فأتمها إلا لَبنة، فجئتُ أنا فأتممت تلك اللبنة» وحديثُ أبي هريرة الذي أدرج مسلم عليه أتمّ من هذا وأكثرُ لفظا ومعنى

**6.343-** Ebû Saîd el-Hudrî de, Hz. Peygamber'den; **"Benimle diğer Peygamberlerin misâli..."** diye başlayarak aynı meâlde bir hadîs rivâyet eder.[47]

RİVÂYETLER

Bunu **Müslim** tahric etti ve daha önce geçen **Ebû Hureyre** hadîsine bu rivâyeti de kattı.

**Humeydî** dedi ki:

"Bunu, yâni **Ebû Saîd**'in rivâyetini **Ebû Bekir el-Berkanî** ve **Ebû Mes'ûd ed-Dımaşkî** açıkladılar. Buna göre Rasûlullah (as.) şöyle buyurmuştu:

**"Benimle diğer Peygamberlerin misâli, ev yapan bir adamın durumuna benzer: Adam evi tamamladı, ancak bir tuğlasını eksik bıraktı. İşte ben geldim ve o eksik olan tuğlayı tamamladım."**

**Müslim**'in ilâvede bulunduğu **Ebû Hureyre** hadîsi, bu rivâyetten daha tamdır ve gerek lafız, gerek mana yönünden daha çoktur."

---

47 **Müslim**, Fedâil, 7/22.

نوع خامس

## e) CENNETİN KAPISINI İLK OLARAK O ÇALACAKTIR

٦٣٤٤ـ (م) ـ أنس بن مالك رضي الله عنه) قال : قال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم «آتي بابَ الجنة يوم القيامة فأَستفتِحُ ، فيقول الخازنُ : مَن أنتَ ؟ فأقول: محمد ، فيقولُ: بك أُمِرْتُ أن لا أفْتحَ لأحد قَبلك». أخرجه مسلم.

**6.344-** Enes b. Mâlik'ten rivâyet edilmiştir:

Rasûlullah (as.) şöyle buyurdu:

**"Kıyâmet günü ben, cennetin kapısına gelirim ve kapının açılmasını isterim. Kapıcı;**

**"- Kimsim sen?"** diye sorar.

**"- Muhammed!"** diye cevap veririm. Bunun üzerine;

**"- Zaten bana, senden önce hiç kimseye kapıyı açmamam emredilmişti"** der.[48]

٦٣٤٥ـ (ت) ـ أبو هريرة رضي الله عنه) قال : قال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم « سَلُوا الله لِيَ الوَسيلةَ، قالوا: يا رسولَ الله ، وما الوسيلةُ ؟ قال : أعلى درجة في الجنة، لا ينالُها إلا رجل واحد، أرجو أن أكونَ [أنا] هو». أخرجه الترمذي.

**6.345-** Ebû Hureyre'den rivâyet edilmiştir:

Rasûlullah (as.) şöyle buyurdu:

**"Benim için Allah'tan *Vesîle*'yi isteyiniz!"**

"- Ey Allah'ın Rasûlü, *Vesîle* nedir?" diye sorduklarında;

**"- Cennetteki makamların en üstünüdür; oraya sadece bir tek kişi nâil olacaktır, o kişinin de ben olacağımı ümit ediyorum"**[49] buyurdu.

---

[48] **Müslim**, İmân, 86/333.

[49] **Tirmizî**, Menâkıb, 1/3612. Hadîsin senedi zayıftır, ancak **Müslim**'de şevâhidi bulunmaktadır.

نوع سادس

## f) GÖZLERİ UYUR, AMA KALBİ UYANIKTIR

**٦٣٤٦ـ (ت ـ عبد الله بن مسعود** رضي الله عنه) قال: «صلى النبيُّ صلى الله عليه وسلم العشاءَ ثم انْصَرَفَ فأخذ بيد عبد الله بن مسعود، حتى خرج به إلى بطحاء مكة، فأجْلَسَهُ، ثم خطَّ عليه خطا، ثم قال: **لا تَبْرَحَنَّ خطَّك، فإنه سينتهي إليك رجال فلا تُكلِّمهم، فإنهم لن يُكلِّموك**، ثم مضى رسولُ الله صلى الله عليه وسلم حيث أراد، فبينا أنا جالس في خَطِّي، إذْ أتاني رجال كأنهم الزُّطُّ أَشْعَارهم وأجسامهم، لا أرى عَوْرَة، ولا أرى قِشْرا، وينتهون إليَّ، لا يُجاوزون الخَطَّ، ثم يصدُرون إلى رسول الله صلى الله عليه وسلم، حتى إذا كان من آخر الليل جاءني رسولُ الله صلى الله عليه وسلم وأنا جالس، فقال: **لقد أراني مُنْذُ الليلة**، ثم دخل عليَّ في خطِّي، فتوسَّدَ فخذي فرَقَدَ، وكان رسولُ الله صلى الله عليه وسلم إذا رَقَدَ نفخ، فبينا أنا قاعد ورسولُ الله صلى الله عليه وسلم مُتَوَسِّد فخذي، إذ أتى رجال عليهم ثياب بيض، الله أعلم ما بهم من الجمال، فانْتَهَوا إليه، فجلس طائفة منهم عند رأس رسول الله صلى الله عليه وسلم، وطائفة منهم عند رجليه، ثم قالوا بينهم: ما رأينا عبدا قطُّ أُوتِيَ مثل ما أُوتِيَ هذا النبيُّ، إن عينيه تنامان، وقلبه يقظانُ، اضربوا له مثلا: مثلُ سَيِّد بنى قصرا ثم جعل مائدة، فدعا الناس إلى طعامه وشرابه، فمن أجابه أكل من طعامه وشرب من شرابه، ومن لم يُجبْهُ عاقبه - أو قال: عَذَّبه - ثم ارْتَفَعُوا، واستَيْقَظَ رسولُ الله صلى الله عليه وسلم عند ذلك، فقال: **سمعتَ ما قال هؤلاء؟ وهل تدري مَن هم؟** قلتُ: الله ورسوله أعلم، قال: **هم الملائكة، فتدري ما المَثَل الذي ضربوه؟** قلتُ: الله ورسوله أعلم. قال: **المثلُ الذي ضربوه: الرحمنُ بنى الجنةَ، ودعا إليها عبادَه، فمن أجابَهُ دخل الجنة، وَمَن لم يُجبْه عاقبه وعذَّبه**». أخرجه الترمذي.

**6.346-** Abdullah b. Mes'ûd anlatıyor:

"Hz. Peygamber yatsı namazını kıldı. Sonra kalktı, Abdullah b. Mes'ûd'un elinden tuttu ve onu Mekke'nin Bathâ mevkiine götürüp oraya oturttu. Sonra çevresine bir çizgi çizdi. Sonra;

**"- Sakın bu çizginin dışına çıkma! Sana bazı insanlar gelecek, sakın onlara bir şey söyleme! Zaten onlar, seninle konuşacak da değildirler"** dedi.

Sonra Hz. Peygamber, istediği yere çekip gitti. Ben, çizilen dairenin içinde otururken, saçları ve yapıları **Zut**'lara[50] benzeyen bazı insanlar geldi. Onların ne avret yerlerini, ne de avret mahallini gizleyen örtülerini görebiliyordum. Bana kadar geldiler, ama çizgiyi geçemediler. Sonra Rasûlullah'ın (as.) gittiği tarafa doğru yürüdüler.

Gecenin sonuna doğru Hz. Peygamber yanıma geldi. Ben, hâlâ orada oturuyordum. **"Akşamdanberi kendimi görüyorum"** dedi ve çizgiyi geçerek yanıma geldi. Dizime yaslandı ve uyudu. Rasûlullah (as.) uyuduğunda, üfler gibi solurdu. Ben oturmakta, Hz. Peygamber de dizime yaslanmış uyumakta iken, beyaz elbiseler giymiş bazı adamlar geldi. Onlardaki güzelliği ancak Allah bilir! Hz. Peygamber'e yaklaştılar.[51] Onlardan bazıları Hz. Peygamber'in başının ucunda, bir kısmı da ayak ucunda oturdular. Sonra aralarında şöyle konuştular:

**"- Bu Peygamber'e verilen şeylerin, başka birine de verildiğini asla görmedik. Şüphesiz O'nun gözleri uyuyor, ama kalbi uyanıktır. Haydi O'na dair bir misâl getirin!"**

**"- O, bir köşk yaptıran, sonra sofra kuran ve halkı da yemeye-içmeye davet eden bir efendiye benziyor: Davetini kabul eden gelip yemeğinden yiyor, içeceğinden içiyor. Davetini kabul etmeyene de ceza veriyor** –veya azap ediyor, dedi-."

Sonra dağıldılar. Hemen arkasından da Rasûlullah (as.) uyandı ve;

**"- Gelenlerin dediklerini duydun mu? Onların kim olduğunu biliyor musun?"** diye sordu. Ben;

"- Allah ve Rasûlü en iyisini bilir" dedim. Bunun üzerine;

---

[50] **Zut, Sudan**'lı siyahîlere verilen bir isimdir.

[51] **Câmiu'l-Usûl**'de *"ileyhi"* zamiri kullanılarak **"O'na yaklaştılar"** şeklinde geçen bu ibâre, **Tirmizî**'de *"ileyye"* şeklinde mütekellim zamiri kullanılmaktadır. Buna göre de mana, **"bana doğru yaklaştılar"** demek olur.

**"- Onlar, meleklerdi. Anlattıkları meselin anlamı nedir, biliyor musun?"** dedi. Ben yine;

"- Allah ve Rasûlü en iyisini bilir" dedim. O zaman dedi ki:

**"- Anlattıkları meselin anlamı şudur: Rahmân, cennette bir köşk yaptı ve kullarını oraya davet etti. Daveti kabul eden cennete girer, kabul etmeyeni de cezalandırır ve azap eder."**[52]

**٦٣٤٧ـــ** (خ ـــ **جابر بن عبد الله** رضي الله عنهما) قال : « جاءت **ملائكة** إلى النبيِّ صلى الله عليه وسلم ، **وهو نائم** ، فقال بعضهم : **إنَّهُ نائم** ، **وقال** بعضهم: **العينُ نائمة** ، والقلبُ **يقظان**، **فقالوا**: إن **لصاحبكم هذا مثلا** ، **فاضربوا له مثلا** ، **فقالوا** : مثله كمثل **رجل** بنى **دارا، وجعل فيها مائدة** [وفي رواية : **مأدُبة**] **وبعث داعيا، فمن أجاب الداعي دخل** الدار، **وأكل** من المائدة، **ومن لم يجب الداعي لم يدخل** الدار، **ولم يأكل من** المائدة، **فقالوا**: أَوِّلُوها **يَفْقَهْهَا** ، **فقال بعضهم** : **إنَّ العين نائمة** ، والقلبَ **يقظان** ، فالدارُ : **الجنة**، **والداعي**: **محمد** صلى **الله عليه وسلم** ، **فمن** أطاع **محمدا** صلى **الله عليه وسلم فقد أطاع** الله ، **ومن عصى محمدا صلى الله عليه** وسلم **فقد عصى** الله ، **ومحمد** فَرَّقَ **بين الناس»**. قال **البخاري**: **تابعه قُتَيْبَةُ** عن اللَّيْث عن خالد عن سعيد بن أبي هلال عن جابر قال : «خرج علينا رسولُ الله صلى **الله** عليه وسلم » لم يَزِدْ.

قال الحميديُّ: وذكر أبو مسعود **أوَّله فقال**: «خرج علينا النبيُّ صلى الله عليه وسلم، **فقال: إني رأيتُ في المنام كأن جبريلَ عند رأسي وميكائيلَ عند رجليَّ يقول أحدهما لصاحبه:** اضربْ **له مثلا**».

وفي رواية الترمذي هذه التي أخرج أولها **أبو** مسعود **وأتمها الترمذي**: «**فقال**: اسْمَعْ ، سَمِعَتْ **أُذُنُكَ** ، واعْقِلْ عَقَلَ **قَلْبُكَ** : **إنَّمَا مَثَلك ومثل أُمتك كمثل ملك اتخذ دارا**، ثم **بنى فيها بيتا**، ثم جعل **فيها** مائدة ، ثم بعث رسولا يَدْعُو الناس إلى طعامه، **فمنهم** مَن **أجابَ الرسول**، ومنهم من تركه، **فالله**: **هو الملكُ** ، والدارُ : **الإسلامُ** ، والبيتُ: **الجنةُ**، وأنتَ يا

---

[52] **Tirmizî**, Emsâl, 1/2681.

محمد رسول ، فمن أجابك دخل الإسلام، ومن دخل الإسلام دخل الجنة، ومَنْ دخل الجنة أكل مما فيها».

**6.347-** Câbir b. Abdullah anlatıyor:

"Birgün Rasûlullah (as.) uyurken, kendisine melekler gelir ve biri;

**"- O, uyuyor"** der, diğeri;

**"- Göz uyur, ama kalp uyanıktır"** der. Sonra da;

**"- Bu arkadaşınız bir misâldir; hadi O'nun için bir mesel getirin!"** derler ve şu meseli getirirler:

**"Bir adam saray yaptırmış, sonra da orada bir sofra kurmuş. Sonra etrafa davetçi göndermiş. Daveti kabul eden saraya girmiş, sofradan yemiş; kabul etmeyen de oraya girememiş ve sofradan da yiyememiş!"**

Arkasından;

**"- Hadi bunu te'vîl edin de, anlaşılsın!"** dediler. İçlerinden biri;

**"Şüphesiz göz uyur, ama kalp uyanıktır. Saray, cennettir. Davetçi, Muhammed'dir. Muhammed'e itâat eden Allah'a itâat etmiş, Muhammed'e isyân eden de Allah'a isyân etmiştir. Muhammed, insanlar arasındaki ayırımın ölçüsüdür"** şeklinde te'vîl etti.[53]

**RİVÂYETLER**

**Buharî** dedi ki:

"Kuteybe, Leys'den, o Halid'den, o Saîd b. Ebî Hilâl'den[54], o da Câbir'den naklen sadece; "Rasûlullah (as.) yanımıza geldi" şeklindeki rivâyetiyle (daha önce geçen Muhammed b. Ubâde'nin) rivâyetine mütâbaat etmiş, ancak başka bir söz zikretmemiştir."

**Humeydî** dedi ki:

---

[53] **Buharî**, İ'tisâm, 2; **Tirmizî**, Emsâl, 1/2680.

[54] **Ebû'l-Alâ, Saîd b. Ebî Hilâl el-Leysî el-Mısrî el-Medinî**: 70-135/689-752. Mısırlı tâbiîlerdendir. Aslen Medînelidir, **Mısır**'da dünyaya geldi, **Medîne**'de yetişti, sonra tekrar **Mısır**'a göçtü. Sika hadisçilerdendir. Sadece Ibn Hazm onun zayıf olduğunu iddia eder. Aynı zamanda fakîhti.

"Ebû Mes'ûd, hadîsin baş tarafını; "Hz. Peygamber yanımıza geldi ve, **'Ben rüyamda sanki Cebrâil'in baş ucumda, Mîkâîl'in ayak ucumda durduğunu ve birinin arkadaşına, bunun için bir mesel getir!'** dediğini gördüm" şeklinde zikretti.

Baş tarafını Ebû Mes'ûd'un tahric ettiği ve **Tirmizî**'nin de tamamladığı bu rivâyetin **Tirmizî**'deki şekli şöyledir:

"Melek dedi ki:

**"- Dinle! Kulağın duysun! Anla, kalbin de idrâk etsin! Senin ve ümmetin misâli, tıpkı saray yaptıran bir kıral gibidir. Kıral, sarayın içinde bir ev yaptırmış, sonra oraya bir sofra kurmuş, sonra bir elçi gönderip insanları yemeğe davet etmiş! Bazıları, elçinin getirdiği daveti kabul etmiş, ama bazıları da kabul etmemiş! Kıral, Allah'tır! Saray, İslâm'dır! Ev, cennettir! Sen ise ya Muhammed, elçisin! Sana uyan İslâm'a girer, İslâm'a giren cennete girer. Cennete giren de sofradaki nimetlerden yer."**[55]

نوع سابع

## g) O'NU CANINDAN ÇOK SEVMEYENİN İMÂNI KÂMİL OLMAZ

**٦٣٤٨ــ (خ ــ عبد الله بن هشام** رضي الله عنه) قال : « **كُنَّا** مع **النبيِّ صلى** الله عليه وسلم وهو آخذ **بيدِ عمرَ** بنِ الخطاب، **فقال له عمرُ**: يا رسولَ الله، **لأنْتَ أحَبُّ إليَّ** من كل شيء، إلا نَفْسي، فقال النبيُّ صلى الله عليه وسلم: **لا والذي نَفْسي بيده حتى أكون أحبَّ إليكَ من نَفْسِكَ** فقال له **عُمَرُ: فإنَّهُ** الآن، [والله] **لأنت** أحبُّ إليَّ من نفْسي، فقال له النبيُّ **صلى الله** عليه وسلم: **الآنَ يا عمرُ**». **أخرجه** البخاري.

**6.348-** Abdullah b. Hişâm anlatıyor:

---

[55] **Tirmizî**'nin rivâyeti munkatı'dır, zira râvîlerden **Saîd b. Ebî Hilâl, Cabir b. Abdullah**'a yetişmemiştir. Ancak hadîs başka yollardan da rivâyet edilmiştir.

"Hz. Peygamber'le beraberdik, kendisi Hz. Ömer'in elini tutmuştu. Hz. Ömer dedi ki:

"- Ey Allah'ın Rasûlü; kendim hariç, sen bana her şeyden daha sevgilisin!"

Hz. Peygamber;

**"- Hayır! Hayatım elinde olan Allah'a yemin ederim ki, ben sana kendi canından da daha sevgili olmadan olmaz"** dedi. Bunun üzerine Hz. Ömer;

"- Tamam, vallahi şimdi canımdan da sevgilisin!" deyince, Hz. Peygamber;

**"- Şimdi oldu ya Ömer!"** buyurdu.[56]

**٦٣٤٩**ــ (خ م ــ **أبو هريرة** رضي **الله** عنه) قال : قال رسولُ الله صــلى **الله** عليــه وسلم «**والذي نفس محمد بيده ، لَيَأْتِيَنَّ على احدكم يومٌ ولا يراني ، ثم لأنْ يراني أحبُّ إليه من أهله وماله أجمعين** ». فأوّلوه على أنه نَعَى نَفْسَه إليهم و عَرَّفهم ما يَحدثُ لهم بَعْدَه مــن تَمَنّي لقائه عند فقدهم ما كانوا يشاهون من بركاته عليه السلام

أخرجه البخاري منه طرفًا في جملة حديث طويل يجيء في موصعه، وهذا ما أخرج منه :

أنَّ رسولَ الله صلى الله عليه وسلم قال: «**لَيَأْتِيَنَّ على احدكم زمانٌ لأنْ يراني أحبُّ إليه من أن يكون له مِثْلُ أهله وماله**».

**6.349-** Ebû Hureyre'den rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (as.) şöyle buyurdu:

**"Muhammed'in hayatı elinde olan Allah'a yemin ederim ki, size, beni görmeyeceğiniz bir gün gelecek; ama sonra beni yanında görmesi insana âilesinden ve malından daha değerli olacak."**

Rasûlullah'ın (as.) bu sözünü, kendi ölümünü haber vermesi, O'ndan sonra başlarına gelecekleri insanlara bildirmesi ve O'nun varlığı ile müşâhede ettikleri bereketleri kaybeden insanların,

---

[56] **Buharî**, Fedâilu Ashâbi'n-Nebîy, 6; İst'izân, 27; Eymân, 3.

kendisiyle beraber olmayı ne kadar arzu edecekleri şeklinde yorumladılar.[57]

## RİVÂYETLER

Bunu **Müslim** tahric etti.

**Buharî** de ilerde tamamı gelecek olan uzun bir hadîsin içinde şu cümleyi tahric etti:

**"Size öyle bir zaman gelecek ki, beni görmek insana âilesi ve malı kadar değerli olacak."**

## İZAH

Yukarıda geçen iki rivâyet, Hz. Peygamber'i her şeyden çok sevmenin zarurî ve gerekli olduğunu ifâde etmektedir. Ancak sevgi-nefret gibi duygular, insanın istediği şekilde yönlendirebildiği irâdî duygular değildir. İnsanın herhangi birini durup dururken sevmesi veya nefret etmesi, mümkün olmaz. Dolayısıyla bu duygular, daha çok fıtratla alâkalıdır. Nitekim her insan dünyada en çok kendi âilesini, anne babasını ve çocuklarını sever. İstese bile onlardan kolay kolay nefret edemez.

Bu durumda Rasûlullah'ın (as.) **Hz. Ömer**'e, **"beni canından da çok sevmelisin"** sözünü anlamak güçleşmektedir. Ayrıca Yüce Allah'ın, insanın kendi elinde ve irâdesinde olmayan şeylerden sorumlu tutması söz konusu değildir. O halde burada kastedilen "**sevgi**"nin farklı bir anlamı olmalıdır.

Sevgiyi fıtrî ve iktisâbî olmak üzere ikiye ayıracak olursak, hadîsi anlamak kolaylaşır. İnsanın kendi âilesine ve çocuklarına olan sevgisi fıtrîdir; dolayısıyla Hz. Peygamber bu sevgiyi kastetmemiştir. O'nun kastettiği, iktisâbî olan sevgidir, ki bu da insanın kendi irâde ve isteğiyle meydana gelir. Bunun göstergesi de, sevdiği kişiye herkesten çok değer vermesidir. Bu durumda bir mü'min, Rasûlullah'a (as.) kendi âile efrâdından, hatta kendisinden daha çok değer verir, O'nun arzu ve isteklerini herkesinkinden daha kıymetli ve saygıdeğer görürse, O'nu herkesten daha çok sevmiş sayılır.

---

[57] **Buharî**, Menâkıb, 25; **Müslim**, Fedâil, 39/142.

Şüphesiz böyle bir sevgi, her mü'min için hem mümkün, hem de elzemdir.

نوع ثامن متفرّق

## h) DİĞER FAZÎLETLERİ

٦٣٥٠ــ (ت ــ أبو هريرة رضي الله عنه) قال: «قالوا: يا رسول الله متى وَجَبَتْ لك النبوّةُ ؟ قال: «آدم بين الرُّحِ والجسدِ». أخرجه الترمذي.

وزاد رزين: «و آدم مُنْجَدلٌ في طينته بين الرُّحِ والجسدِ».

**6.350-** Ebû Hureyre'den rivâyet edilmiştir:

Dediler ki:

"- Ey Allah'ın Rasûlü; sana peygamberlik ne zaman vâcib oldu?"

**"- Âdem, rûh ile ceset arasında iken"** buyurdu.[58]

**RİVÂYETLER**

Hadîsi **Tirmizî** tahric etti.

**Rezîn**, şunu ilâve etti:

**"Âdem'in çamuru yere serilmiş olduğu ve kendisi de rûh ile ceset arasında bulunduğunda."**

**İZAH**

**"Hz. Âdem'in rûh ile ceset arasında olduğu sırada"** ifâdesi, henüz **Âdem**'in yaratılışının tamamlanmamış olduğu zamanda demektir. **Âdem**'in yaratılışı tam olarak sonuçlanmamış, kendisine henüz rûh verilmemiş, ama yaratılışına başlanmış ve çamuruna şekil verilmiş anlamındadır.

Daha **Hz. Âdem** yaratılmadan, Rasûlullah'a (as.) peygamberlik verildiği ifâdesi ise, ilâhî kazâ ile izah edilebilir. Buna göre Yüce

---

[58] **Tirmizî**, Menâkıb, 1/3609.

Allah, **Âdem**'i yaratmadan önce, **Hz. Muhammed**'in son peygamber olacağına da hükmetmişti.

Kaldı ki, bunu sadece ilâhî kazâ ile izah etmek de şart değildir. Allah, rûhları cesetlerden önce yaratmıştır; bu durumda "**ben peygamberdim**" sözü ile, Rasûlullah'ın (as.) rûhuna işaret edilmiş ve Peygamber olacağı da ilk olarak O'na söylenmiş olabilir. Bu durumda O, âlem-i gaybda ilk Peygamber olmuş olur. Yani insan cinsinin yaratılışının başında âlem-i gaybda O, Peygamberdi.

Bunun mümkün olduğu, **A'râf** sûresindeki bir âyet-i kerîmeden de anlaşılabilir:

**"Rabbin, Âdem oğullarının bellerinden zürriyetlerini almış ve onları kendilerine karşı şâhit tutarak;**

**"- *Ben sizin Rabbiniz değil miyim?*" diye sormuş, onlar da;**

**"- *Evet Rabbimizsin, şâhidiz!*" cevabını vermişlerdi. Bunu, kıyâmet günü; '*Bizim bundan haberimiz yoktu; yahut bizden önceki atalarımız şirk koştular, biz ise onlardan sonra gelen bir nesildik; şimdi o bâtılı ortaya atanların yaptıklarıyla bizi helâk mi edeceksin?*' demeyesiniz diye yaptık."**[59]

Bu âyette de görüldüğü üzere, insanlar henüz yaratılmadan önce, onlara bir soru sorulmuş ve kendilerinden de söz alınmıştı. İnsanlar için mümkün olan bu durum, Allah'ın sevgilisi olan son Peygamber için öncelikle mümkündür.

**٦٣٥١ــ (م ــ عبد الله بن مسعود** رضي الله عنه) قال : قال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم: «**ما منكم من أحد إلا وقد وُكِّلَ به قرينُه من الجنّ وقرينُه من الملائكة ، قالوا: وإيّاك** يا رسول الله؟ قال: **وإيايَ ، إلا أنّ الله أعانني عليه فأسْلَمَ ، فلا يأمرني إلا بخير**».

أخرجه مسلم.

**6.351-** Abdullah b. Mes'ûd, Rasûlullah'ın (as.) şöyle buyurduğunu rivâyet etti:

[59] A'râf, 172-173.

**"Sizin her birinize, biri cinlerden diğeri meleklerden olmak üzere mutlaka iki arkadaş vekil edilmiştir."**

"- Sana da mı ey Allah'ın Rasûlü?" dediler.

**"- Bana da! Ancak ona karşı Allah bana yardım etti de o, müslüman oldu. Artık o bana hayırdan başka bir şeyi emredemiyor"** buyurdu.[60]

## İZAH

Burada her insanın yanında bir melek bir de şeytan bulunduğu ifâde edilmektedir. Melek, ona daima hayrı emredip ona teşvik etmekte; şeytan da kötülüğü emredip ona teşvik etmektedir.

Hadîsin son kısmında Rasûlullah'ın (as.) başka bir husûsiyetine işaret edilmektedir. Burada Hz. Peygamber'in fikriyle, cismiyle ve diliyle şeytandan korunmuş olduğu belirtilmektedir. Bu husus, bir mü'minin, Hz. Peygamber'e ve emirlerine karşı olan tavrını belirlemesi açısından önemlidir. Yani Hz. Peygamber, özellikle dinî hayata dair her konuda, her türlü yanlıştan masûn ve mahfûzdur, dolayısıyla bu konudaki sözleri ve davranışları da yanlıştan âzâdedir. Çünkü O, sürekli Allah'ın kontrolündedir; hata edecek olsa bile mutlaka düzeltilir. Öyleyse mü'min, Rasûlullah'ın (as.) dinî hayata dair buyruklarını hiç tereddüt etmeden ve sorgulamadan kabul edip teslim olmalıdır.

٦٣٥٢ـ (د ـ أبو هريرة رضي الله عنه) أنْ رسولَ الله صلى الله عليه وسلم قال: «ما من أحد يُسَلّم عليّ إلا ردَّ الله تبارك وتعالى عليّ رُوحي حتى أرُدَّ عليه السلامَ». أخرجه أبو داود.

**6.352-** Ebû Hureyre'den rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (as.) şöyle dedi:

**"Bana biri selâm gönderince, Allah rûhumu bedenime iâde eder ve ben de onun selâmına mukabele ederim."**[61]

---

[60] **Müslim**, Münâfikûn, 16/69.

[61] **Ebû Davud**, Menâsik, 100/2041.

## İZAH

Rasûlullah'ın (as.) bir başka özelliği de burada görülmektedir. Ancak bu hadîste lafzın zâhirî anlamıyla, her selâm verişte rûhun cesede girip çıkması kastedilmemiştir. Çünkü bu, İslâm'ın genel prensipleriyle de uyuşmaz. Öyleyse buradaki "**iâde**" lafzı ile, melekût âleminde Yüce Mevlâ'yı ve diğer acâibatı müşâhede içinde olan Hz. Peygamber'in, bu halden kurtulup verilen selâmı alması kastedilmiş olmalıdır.

**٦٣٥٣ــ (ت ــ أنس بن مالك رضي الله عنه)** قال: «لما كان اليومُ الذي دخل فيه رسولُ الله صلى الله عليه وسلم المدينةَ ، أضاءَ منها كُلُّ شيء ، فلما كان اليومُ الذي ماتَ فيه، أظْلَمَ منها كلُّ شيء، وما نَفَضْنا الأيديَ من دفنِ رسولِ الله صلى الله عليه وسلم - وَإِنَّا لَفي دَفْنه - حتى أنكرْنا قلوبَنا». أخرجه الترمذي.

**6.353-** Enes b. Mâlik anlatıyor:

"Rasûlullah (as.) **Medîne**'ye girdiği gün, şehirdeki her şeyi bir aydınlık kaplamıştı. Öldüğü gün ise her şey karanlığa gömülmüştü. Hz. Peygamber'in defin işini bitirip–ben de O'nu defnedenlerdendim- ellerimizi silkelediğimizde, kalplerimizi tanıyamaz olmuştuk."[62]

## İZAH

Burada da Rasûlullah'ın (as.) bir başka husûsiyeti görülmektedir. Varlığı ile ülke ışığa, yokluğu ile de karanlığa gömülüyor. Bu âlemden göçüp gitmesi de kalplerde önemli değişiklikler vücuda getiriyor. Kalpleri yavaş yavaş dünyevî çıkarlarla doluyor. Her şeyleriyle O'na bağlı olan ashâbın durumu bu olursa, O'nunla kalbî bağlarını tamamen koparmış veya zayıflatmış olan insanların durumu ne olur acaba?

---

[62] **Tirmizî**, Menâkıb, 1/3618.

٦٣٥٤ـ (م ـ عبد الله بن عمرو بن العاص رضي الله عنهما) قال : « تلا رسولُ الله صلى الله عليه وسلم قولَ الله تعالى : {رَبِّ إِنَّهُنَّ أَضْلَلْنَ كَثِيرًا مِّنَ النَّاسِ ، فَمَن تَبِعَنِي فَإِنَّهُ مِنِّي ، وَمَنْ عَصَانِي فَإِنَّكَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ} [إبراهيم : ٣٦] وقولَ عيسى عليه السلام: {إِن تُعَذِّبْهُمْ فَإِنَّهُمْ عِبَادُكَ وَإِن تَغْفِرْ لَهُمْ فَإِنَّكَ أَنتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ} [المائدة: ١١٨] فرفع يديه، وقال : اللهمَّ أمّتي أمّتي ، وبكى، فقال الله عز وجل : [يا جبريل] ، اذهب إلى محمد - وربّك أعلم - فَسَلْه: ما يُبكيه؟ فأتاه جبريل فسأله؟ فأخبره بما قال - وهو أعلم- فقال الله: يا جبريل، اذهب إلى محمد، فقل له: إنَّا سَنُرْضِيكَ فِي أُمَّتِكَ ولا نَسُوؤُكَ». أخرجه مسلم.

**6.354-** Abdullah b. Amr b. el-Âs anlatıyor:

"Rasûlullah (as.), Yüce Mevlâ'nın; ***"Rabbim; onlar insanlardan birçoğunu saptırdılar. Binâenaleyh kim bana tâbi olursa, o zaten bendendir. Bana isyân edene gelince, şüphesiz sen Ğafûr'sun, Rahîm'sin!"***[63] âyeti ile, **Hz. İsa'**nın; ***"Şayet onlara azap edersen, şüphesiz onlar da senin kullarındır. Ama onları bağışlayacak olursan, muhakkak ki sen Azîz'sin, Hakîm'sin!"***[64] meâlindeki duâsını okudu ve ellerini kaldırarak;

**"Allah'ım; ümmetim!.. Ümmetim!.."** diyerek ağladı.

Bunun üzerine Yüce Allah, **Cibrîl'**e emretti:

**"- Ya Cibrîl! Muhammed'e git! Gerçi Rabbin, her şeyi bilir, ama O'na niçin ağladığını sor!"**

Cibrîl de geldi ve O'na sordu. Rasûlullah (as.) da, Cibrîl'e niçin ağladığını anlattı. Yüce Allah, O'nun ne cevap verdiğini çok iyi bilir. Buyurur ki:

**"- Ya Cibrîl! Muhammed'e git! O'na de ki: Ümmetin hakkında seni râzı edeceğiz ve seni üzmeyeceğiz!"**[65]

---

[63] İbrâhim, 36.

[64] Mâide, 118.

[65] Müslim, İmân, 87/346.

## İZAH

Yukarıda geçen ilk âyet **Hz. İbrahim**'in, ikincisi de **Hz. İsa**'nın kendi ümmetleri hakkındaki niyâzlarıdır. **Hz. İbrahim** bu sözleriyle, kendisine tâbi olanların zaten kurtulduğunu belirtmekte, ama isyân edenler için de Allah'tan mağfiret ve merhamet beklediğini ifâde etmektedir. **Hz. İsâ** da, günahkârlara azap edecek olursa, onların da kendi kulları olduğunu söylüyor ve âdeta onların da bağışlanmasını talep ediyor.

İşte bu iki Peygamber'in duâsı, Rasûlullah'ı (as.); **"Ümmetim!.. Ümmetim!.."** diye ağlatıyor. Neticede de Yüce Allah, ümmeti hakkında kendisini râzı edeceğini ve O'nu asla üzmeyeceğini vahyediyor. Bu ifâde, **Duhâ** sûresindeki, ***"Rabbin sana verecek ve sen râzı olacaksın"***[66] âyeti ile tam bir uyum arz etmektedir.

Şüphesiz bu hadîs, **Muhammed** (as.) ümmeti için büyük bir müjdedir. Bir rivâyette **Duhâ** sûresindeki âyet nâzil olunca Hz. Peygamber; **"Öyleyse ben de, ümmetimden tek kişi bile cehennemde kalsa râzı olmam"**[67] demiştir.

İzahına çalıştığımız hadîs, aynı zamanda Rasûlullah'ın (as.) Allah katındaki değerinin de göstermektedir. Dolayısıyla burada da Hz. Peygamber'in başka bir husûsiyeti daha ortaya çıkmaktadır.

---

[66] Duhâ, 5.

[67] **Kurtubî**, *Tefsîr*, XX, 96.

الباب الرابع

في فضائل الصحابة رضي الله عنهم ومناقبهم

وفيه خمسة فصول:

الفصل الأول

فضائلهم مجملاً

وفيه ثلاثة أنواع:

نوع أول

# D- ASHÂBIN FAZÎLETİ VE MENKIBELERİ

## II- ASHÂBIN FAZÎLETİNE DAİR MÜCMEL HADÎSLER

### a) EN HAYIRLI NESİL[1]:

٦٣٥٥ـ (خ م ت د س ـ عمران بن حصين رضي الله عنهما) أن النبي صلى الله عليه وسلم قال: «خَيْرُ الناس قَرْني ، ثم الذين يَلُونَهم ، ثم الذين يَلُونَهم ، ـ قال عمران : فلا أدري أذكر بعد قَرنه: قَرْنَيْن أو ثلاثةً ؟ ـ ثم إنّ بعدَهم قومًا يَشْهَدون ولا يُسْتَشْهَدون، ويَخُونون ولا يُؤتَمنون، ويَنْذرون ولا يُوفُون، ويَظهر فيهم السِّمَنُ».

زاد في رواية : « ويحلفون ولا يُستحلَفون ». أخرجه البخاري و مسلم والترمذي.

و للترمذي أيضًا قال : « خَيْرُ الناس قَرْني ، ثم الذين يَلُونَهم ، ثم الذين يَلُونَهم ، ثم يأتي من بعدهم قوم يَتَسَمَّنون ، ويُحبّون السِّمَنَ ، ويُعْطَون الشهادة قبل أن يُسْألوها ».

---

1 **"Ashâbın Fazîletine Dair Mücmel Hadîsler"** ana başlığı altında verilen bu tâlî başlıkları **İbnu'l-Esîr**, sadece **"Birinci nevi... İkinci nevi..."** diye üç kısma ayırdı, ancak herhangi bir başlık koymadı. Yukarıda görülen başlıklar ise, kaydedilen hadîsler göz önüne alınarak tarafımızdan konulmuştur.

وفي رواية أبي داود قال : «خَيْرُ أُمَّتِي قَرْنِي الذي بُعِثْتُ فيهم ، ثم الـذين يَلُـونَهم ، ثم الذين يَلُونَهم ، ـ واللهُ أعلم : أ ذكر الثالث ، أم لا ؟ ـ ثم يظهـر قـوم يَـشْهَدون ولا يُسْتَشْهَدون ، ويَنْذِرون ولا يُوفُون ، ويَخُونون ولا يُؤتَمنون ، ، ويَفْشو فيهم السِّمَن».

وفي رواية النسائي : «خَيْرُكم قَرْنِي ، ثم الذين يَلُونَهم ، ثم الذين يَلُونَهم ، ـ فلا أدري : أذكر مرتين أو ثلاثًا ؟ ـ ثم ذكر قومًـا : يَخُونُـون ولا يُؤتَمنُـون ، و يَـشْهَدون ولا يُسْتَشْهَدون ، ويَنْذِرون ولا يُوفُون ، ويَظهر فيهم السِّمَن».

**6.355-** İmrân b. Husayn, Hz. Peygamber'den şöyle rivâyet eder:

**"İnsanların en hayırlısı, benim çağdaşlarımdır. Sonra onları takip eden nesil, sonra da onları takip edenler."**

İmrân dedi ki:

"Hz. Peygamber kendi asrını zikrettikten sonra, iki asır mı, yoksa üç asır mı söyledi, hatırlamıyorum."

Hz. Peygamber sonra şöyle devam etti:

**"Onlardan sonra da öyle insanlar gelecek ki, kendilerinden şâhitlik istenmediği halde şâhitlik edecekler. Onlar ihânet ederler, kendilerine güvenilmez. Adak yaparlar, yerine getirmezler. Onlarda semizlik yaygındır."**[2]

**RİVÂYETLER**

Bir rivâyette; **"Kendilerine yemin verilmediği halde yemin ederler"** cümlesi de vardır.

Bunu **Buharî, Müslim** ve **Tirmizî** tahric ettiler.

**Tirmizî**'nin başka bir rivâyeti de şöyledir:

**"İnsanların en hayırlısı, benim çağdaşlarımdır. Sonra onları takip eden nesil, sonra da onları takip edenler. Onların arkasından da, semiren, semirmeyi seven ve kendilerinden şâhitlik istenmediği halde şâhitlik yapan bir millet gelecektir."**

---

[2] **Buharî**, Şehâdât, 9; Fedâilu'l-Ashâb, 1; Rikak, 7; Eymân, 27; **Müslim**, Fedâilu's-Sahâbe, 52/214; **Ebû Davud**, Sünnet, 10/4657; **Tirmizî**, Fiten, 45/2221; Şehâdet, 4/2302; **Nesaî**, Eymân, 29.

**Ebû Davud'**un rivâyeti ise şöyledir:

**"Ümmetimin en hayırlısı, içlerinde benim gönderildiğim nesildir. Sonra onları takip edenler, sonra da onları takip edenlerdir.** –Hz. Peygamber üçüncüyü de söyledi mi, söylemedi mi Allah bilir- **Sonra öyle bir millet gelir ki; kendilerinden şâhitlik istenmediği halde şâhitlik ederler. Adak yaparlar, yerine getirmezler. Onlar ihânet ederler, kendilerine güvenilmez. Onlarda semizlik yaygındır."**

Nihâyet **Nesaî'**nin rivâyeti de şöyledir:

**"Sizin en hayırlınız, benim çağdaşlarımdır. Sonra onları takip eden nesil, sonra da onları takip edenler.** –Hz. Peygamber bunu iki defa mı, yoksa üç defa mı söyledi hatırlamıyorum. Sonra öyle bir kavmi zikretti ki-, **onlar ihânet ederler, kendilerine güvenilmez. Kendilerinden şâhitlik istenmediği halde şâhitlik ederler. Adak yaparlar, yerine getirmezler. Onlarda semizlik yaygındır."**

### İZAH

"**Semizlik**"ten maksat, insanların yemek-içmeye düşkün olmaları, sanki bunun dışında başka dertlerinin olmamasıdır. Yiye yiye semirip şişmeleridir.

Bazılarına göre bu kelime ile onların mala-mülke düşkün oldukları, sahip olmadıkları şeref iddiasında bulundukları ve yapmadıkları hayırlarla övündükleri kastedilmiştir.

Hadîste **Muhammed** (as.) ümmetinin en hayırlı nesli olarak ilk üç nesil gösterilmektedir. Mütekaddimûn veya selef denilen ve sahâbe, tâbiîn ve etbâu't-tâbiîn'den müteşekkil neslin, gerçekten ümmetin en hayırlıları oldukları konusunda âlimler ittifak ederler. Kur'ân-ı Kerîm'de de; ***"Siz, insanlar için çıkarılmış en hayırlı milletsiniz..."***[3] ve ***"İnsanlara şâhitlik yapmanız için Allah sizi âdil bir ümmet kıldı"***[4] gibi ashâbın fazîletine hamledilebilecek genel manada âyetler bulunmaktadır. Bu âyetlerdeki hitabın **Muhammed** (as.) ümmetine olduğuna şüphe yoktur. **Muhammed** (as.) ümmeti

---

[3] Âl-i İmrân, 110.

[4] Bakara, 143.

içersinde ilk sırayı sahâbenin aldığı düşünüldüğünde, âyetlerin öncelikle sahâbe ile ilgili olduğu anlaşılır. Kaldı ki, Kur'ân'da, ashâb ve tâbiîn neslini ismen zikrederek öven âyetler de vardır. **Hudeybiye**'de meşhur ağacın altında, Rasûlullah'a (as.) ölünceye kadar yanından ayrılmayacaklarını söyleyerek bîat eden ashâb zikredilerek;

***"O ağacın altında sana bîat eden mü'minlerden Allah râzı olmuştur. Allah onların kalplerindeki** (samimiyeti) **bildi, üzerlerine sekîneti indirdi ve onlara çok yakın bir fetih yazdı"***[5] buyurulur.

Sahâbe ve tâbiîlerin açıkça zikredildiği diğer bir âyet de şöyledir:

*"(İslâma girişte)* ***öne geçerek birinciliği kazanan Muhâcir ve Ensâr ile, güzel amellerle onlara tâbi olan mü'minlerden Allah râzı olmuştur. Onlar da Allah'tan râzı oldular. Allah onlara, altlarından ırmaklar akan cennetler hazırladı. Onlar, o cennetlerde ebedî kalacaklardır. İşte bu, en büyük kurtuluştur!"***[6]

İşte âyet ve hadîslerde öne çıkarılan ve kendilerine selef adı verilen ilk üç nesil, bütün İslâm âlimlerince en fazîletli nesil kabul edilir. Tabiatıyla bu, o nesil hakkındaki genel bir değerlendirmedir. Yoksa o nesilden tek tek her ferdin, diğer nesillerdeki her fertten üstün olduğu anlamına gelmez.

Hadîste ayrıca, onlardan sonra genel bir bozulmanın görüleceği ifâde edilmektedir. Bu meyanda zikredilen nitelikler arasında izahı zor olan bir husus, **"kendilerinden şâhitlik istenmediği halde şâhitlik yapmaları"** konusudur. Halbuki bir hakkın ortaya çıkması için istenmediği halde şâhitlik yapılabilir, hatta yapılması da gerekir. Bazıları bunu, normal konuşmalarında bile devamlı Allah'ı şâhit tutarak konuşmak ve böylece Allah'ın şânını hafife almak manasına hamletmiştir. Bundan sonra gelecek olan hadîsin de bunu te'yîd eden bir anlamı vardır. Bazıları da dava sahibi kendisini bildiği ve şâhitliğini istemediği halde, inadına şâhitlik yapmak için zorlayanlara hamletmiştir. Kaldı ki diğer bir rivâyette de; **"Şâhitliğin en hayırlısı,**

---

[5] Fetih, 18.

[6] Tevbe, 100.

**kendisinden şâhitlik istenmediği halde şâhitlik yapanlardır"**[7] buyurulur. Bazıları da bu ikinci rivâyeti, diğerine tercih ederler.

Normal şartlarda istenmediği halde şâhitlik yapmakta, dinî açıdan hiçbir sakınca olmamalıdır.

٦٣٥٦ــ (خ م ــ عبد الله بن مسعود رضي الله عنهما) أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: «خَيْرُ النَّاسِ قَرْنِي ، ثُمَّ الذين يَلُونَهم ، ثُمَّ الذين يَلُونَهم ، ثُمَّ يجيء قَومٌ تَسبِقُ شهادةُ أحدهم يمينَه ، ويمينُه شهادته ». أخرجه البخاري و مسلم والترمذي.

**6.356-** Abdullah b. Mes'ûd'dan rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (as.) şöyle buyurdu:

**"İnsanların en hayırlısı, benim çağdaşlarımdır. Sonra onları takip eden nesil, sonra da onları takip edenler. Sonra öyle bir millet gelir ki, şâhitliği yeminini geçer, yemini de şâhitliğini."**[8]

٦٣٥٧ــ (م ــ أبو هريرة رضي الله عنه) قال : قال النبيُّ صلى الله عليه وسلم: « خيرُ أمتي القرنُ الذي بعثتُ فيه ، ثم الذين يلونهم ، ثم الذين يلونهم – والله أعلم : أذكر الثالث أم لا؟ – قال: ثم يَخلُفُ قوم يُحبُّون السَّمَانَةَ ، يَشْهَدون قبل أن يُستَشهدوا ». أخرجه مسلم.

**6.357-** Ebû Hureyre'den rivâyet edilmiştir:

Hz. Peygamber şöyle dedi:

**"İnsanların en hayırlısı, içinde benim gönderildiğim nesildir. Sonra onları takip eden nesil, sonra da onları takip edenler.** –Hz. Peygamber üçüncüyü söyledi mi, söylemedi mi Allah bilir-. **Sonra**

---

[7] **Müslim**, Akdiye, 19; **Muvatta**, Akdiye, 3; **Ebû Davud**, Akdiye, 13; **Tirmizî**, Şehâdât, 1; **İbn Mâce**, Ahkâm, 28.

[8] **Buharî**, Şehâdât, 9; Fedâilu'l-Ashâb, 1; Rikak, 7; Eymân, 10; **Müslim**, Fedâilu's-Sahâbe, 52/210; **Tirmizî**, Menâkıb, 57/3859.

**semirmeyi seven bir millet gelir ve onlar, kendilerinden şâhitlik istenmediği halde şâhitlik yaparlar."**[9]

٦٣٥٨ـ (م) ـ **عائشة** رضي الله عنها قالت: « سأل رجل النبيَّ صـلى الله عليـه وسلم: أيُّ الناس خير؟ قال: **القرنُ الذي أنا فيه ، ثم الثاني، ثم الثالث** ». أخرجه مسلم.

**6.358-** Hz. Âişe'den rivâyet edilmiştir:

"Bir adam Hz. Peygamber'e;

"- İnsanların en hayırlı nesli hangisidir?" diye sordu, Rasûlullah (as.) da;

**"- Benim de içinde bulunduğum nesil! Sonra onları takip eden ikinci, sonra da üçüncü nesil"** diye cevap verdi.[10]

٦٣٥٩ـ (ت) ـ **جابر** رضي الله عنه قال: قال النبيُّ صلى الله عليه وسـلم: « **لا تمسُّ النارُ مسلما رآني، أو راى من رآني** ، قال طلحةُ : فقد رأيتُ جابر بنَ عبد الله، وقال موسى : قد رأيتُ طلحة ، وقال يحيى : وقال لي موسى : وقد رأيتني ، ونحن نرجـو الله ».

أخرجه الترمذي.

**6.359-** Câbir'den rivâyet edilmiştir: Hz. Peygamber şöyle dedi:

**"Beni gören veya beni göreni gören müslümana ateş dokunmaz."**

Talha[11]; "Ben, Câbir b. Abdullah'ı gördüm" dedi.

Musa[12] da; "Ben de Talha'yı gördüm" dedi.

---

[9] **Müslim**, Fedâilu's-Sahâbe, 52/213.

[10] **Müslim**, Fedâilu's-Sahâbe, 52/216

[11] **Talha b. Hirâş b. Abdurrahman, b. es-Sımme el-Ensârî es-Selemî el-Medenî**: Medîneli tâbiîlerdendir. Cabir b. Abdullah'dan rivâyeti vardır. Kendisinden Musa b. İbrahim b. Kesîr ve Abdülazîz ed-Derâverdî rivâyet eder. **İbn Hibbân** onu *Sikat*'ına almış, **İbn Abdülberr** de sika olduğunu kaydetmiş, ama **el-Ezdî**, Câbir'den münker rivâyetlerinin bulunduğunu söylemiştir.

[12] **Musa b. İbrahim b. Kesîr b. Beşîr el-Ensârî el-Harâmî el-Medenî**: Medîneli râvîlerdendir. Talha b. Hirâş'dan rivâyet eder, kendisinden Yahya b. Habîb ve Ali

Yahya[13] ise; "Musa bana, 'sen de beni gördün; biz Allah'tan ümitliyiz' dedi" diye söyledi.[14]

**٦٣٦٠**ـ (خ م ت ـ **أبو سعيد الخدري** رضي الله عنه) قال : قال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم: «**يأتي على** الناس زمان ، **يغزو فيه** فئام من **الناس، فيقولون**: هل **فيكم مَن** صَاحبَ رسولَ **الله** صلى **الله عليه** وسلم ؟ **فيقولون**: نعم ، **فَيُفْتَحُ** لهم ، **ثم يأتي** على الناس زمان ، **فيغزو فئام من الناس، فيقال**: هل **فيكم** من صَاحب **أصحاب** رسول الله صـلى الله **عليه وسلم؟ فيقولون**: نعم **فَيُفتَحُ** لهم **ثم يأتي** على **الناس زمان فيغزو فئام** من **الناس فيقال**: **هل فيكم مَن صاحَبَ** مَن صاحَب أصحابَ رسولِ الله **صلى** الله **عليه وسلم؟ فيقولون**: نعم **فيُفتَح** لهم».

وفي رواية : « هل **فيكم مَن** رأى **رسولَ** الله **صلى الله عليه** وسلم ؟ **وفي الثانية** : **من** رأى **من** صَحبَ رسولَ الله صلى **الله عليه وسلم** ؟ وفي الثالثة : **فيكم من رأى من صَحب** من **صَحبَ** رسولَ الله **صلى الله عليه وسلم** ؟ ». أخرجه البخاري، ومسلم.

ولمسلم قال جابر : زعم أبو سعيد الخدري قال : قال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم : « **يأتي على** الناس زمان **يُبْعَثُ فيهم** البعث، **فيقولون**: انظروا ، **هل تجدون فيكم** أحدا من **أصحاب** رسول **الله** صلى **الله عليه** وسلم ؟ **فيوجدُ** الرجلُ ، **فيفتَح لهم** به، **ثم يُبعَثُ** البَعْثُ الثاني **فيقولون**: هل **فيهم من** رأى أصحاب **النبيِّ صلى** الله **عليه** وسلم ؟ **فَيُفْتَح** لهـم ، **ثم يُبْعَثُ** البَعْثُ الثالث، **فيقال**: انظروا، هل **ترون فيهم** مَنْ رأى أصحابَ **النبيِّ صلى** الله **عليه**

b. el-Medînî rivâyette bulunur. **İbn Hibbân** onu *Sikat*'ına almışsa da, rivâyette hata eden biri olarak tavsif edilir.

[13] **Ebû Zekeriya, Yahya b. Habîb b. Arabî eş-Şeybânî el-Basrî**: ö. 248/862. Basralıdır muhaddislerdendir. Hammâd b. Zeyd ve Yezîd b. Zuray'dan rivâyet eder, kendisinden de **Müslim, Ebû Davud** ve **Nesaî** gibi büyük muhaddisler rivâyette bulunurlar. **Basra**'da vefat etti.

[14] **Tirmizî**, Menâkıb, 57/3858. **Tirmizî** bu hadîsin garîb olduğunu ve onu sadece **Musa b. İbrahim el-Ensârî** tarîkıyla bildiklerini söylemektedir. **Musa b. İbrahim** için de **İbn Hibbân**'dan başkası sika dememiştir. **İbn Hacer** de onun hata eden biri olduğunu söylemiştir.

وسلم ؟ ثم يكون بَعْث رابع، فيقال : انظروا: هل ترون فيهم أحدا رأى من رأى أحدا رأى أصحابَ النبيِّ صلى الله عليه وسلم ؟ فيوجد ، فَيُفتَحُ لهم». وأخرج الترمذي الأولى.

**6.360-** Ebû Saîd el-Hudrî'den rivâyet edilmiştir:

Rasûlullah (as.) şöyle dedi:

**"Öyle bir zaman gelecek ki, insanlardan bir gurup gazâ edecekler ve onlara;**

***"- İçinizde Rasûlullah'ın (as.) sahâbesi var mı?"* denecek, onlar da;**

***"- Evet, var"* diye cevap verecekler. Bunun üzerine onlara fetih müyesser olacak.**

**Sonra öyle bir zaman gelecek ki, insanlardan bir gurup yine gazâ edecekler ve onlara yine;**

***"- İçinizde Rasûlullah'ın (as.) sahâbesinin arkadaşları var mı?"* denecek, onlar da;**

***"- Evet, var"* diye cevap verecekler. Bunun üzerine onlara da fetih müyesser olacak.**

**Sonra yine öyle bir zaman gelecek ki, insanlardan bir gurup yine gazâ edecekler ve onlara yine;**

***"- İçinizde Rasûlullah'ın (as.) sahâbesinin arkadaşlarının arkadaşı var mı?"* denecek, onlar da;**

***"- Evet, var"* diye cevap verecekler. Bunun üzerine onlara da fetih müyesser olacak."**[15]

## RİVÂYETLER

Bir rivâyette; **"İçinizde Rasûlullah'ı (as.) gören var mı?"** diye soracakları, ikincisinde; **"İçinizde Rasûlullah'ın (as.) sahâbesini gören var mı?"** diye soracakları, üçüncüsünde de; **"İçinizde Rasûlullah'ın (as.) sahâbesinin arkadaşını gören var mı?"** diyecekleri kaydedilir.

Hadîsi **Buharî** ve **Müslim** tahric etti.

---

[15] **Buharî**, Fedâilu'l-Ashâb, 1; Cihâd, 76; Menâkıb, 25; **Müslim**, Fedâilu's-Sahâbe, 52/208-9.

**Müslim**'in diğer bir rivâyetinde Câbir şöyle dedi:

"Ebû Saîd el-Hudrî, Rasûlullah'ın (as.) şöyle söylediğini iddia etti:

**"Öyle bir zaman gelecek ki, insanlara bir ordu gönderilecek. İnsanlar;**

**"- *Bakın; içinizde Rasûlullah'ın (as.) ashâbından kimseyi bulabilecek misiniz?"* diye soracaklar. Aranan adam bulunur ve onun sâyesinde fetih müyesser olur.**

**Sonra başka bir sefer ikinci bir ordu gönderilir, yine;**

**"- *Onlarda Rasûlullah'ın (as.) ashâbını gören biri var mı?"* diyecekler ve yine fetih müyesser olacak. Sonra üçüncü sefer bir ordu daha gönderilir, yine;**

**"- *Bakın; onlarda Hz. Peygamber'in ashâbını göreni gören var mı?"* denecek. Sonra dördüncü bir ordu daha gönderilir ve yine;**

**"- *Bakın; onlarda Hz. Peygamber'in ashâbını gören birini gören bir adamı bulacak mısınız?"* denecek. Aranan adam bulunur ve fetih onlara nasip olur."**

İlk rivâyeti **Tirmizî** de tahric etti.[16]

*نوع ثان*

## b) SAHÂBEYE SÖVMEK HARAMDIR

**٦٣٦١ـ (خ م ت د ـ أبو سعيد الخدري** رضي الله **عنه)** قال : قال رسولُ **الله** صلى الله عليه وسلم: « **لا تَسُبُّوا أصحابي** فلو ان احدا **أنفقَ مثلَ أُحُد ذَهبا** ما بلغ مُدَّ **أحدهم ولا نَصيفَهُ**».

وفي رواية قال : « كان بينَ **خالدِ** بنِ **الوليد** وبينَ **عبد الرحمن** بنِ عوف شيء ، فسبَّه خالد ، فقال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم : **لا تسبُّوا أصحابي، فإن أحدَكم لو أنفق...** » وذكر الحديث.

---

[16] **İbnu'l-Esîr**, bu hadîsi **Tirmizî**'nin de rivâyet ettiğini kaydetmiş, ancak **Tirmizî**'nin matbu nüshasında bulunamamıştır

أخرجه البخاري، ومسلم ، وأبو داود ، والترمذي، وزاد: «فوالذي نفسي بيده لو أنفق أحدكم...» الحديث.

**6.361-** Ebû Saîd el-Hudrî'den rivâyet edilmiştir:

Rasûlullah (as.) şöyle dedi:

**"Ashâbıma sövmeyiniz! Şayet sizden biri Uhud dağı kadar altın dağıtsa, onların bir *müdd*'üne, hatta onun yarısına bile ulaşamaz."**[17]

**RİVÂYETLER**

Diğer bir rivâyet şöyledir:

"Hâlid b. el-Velîd ile Abdurrahman b. Avf'ın arası açıktı. Hâlid, Abdurrahman'a hakaret etti. Rasûlullah (as.);

**"Ashâbıma sövmeyiniz!.."** dedi diyerek aynı hadîs nakledilir.

Hadîsi **Buharî, Müslim, Ebû Davud** ve **Tirmizî** tahric etti.

**Tirmizî**'nin rivâyetinde, Hz. Peygamber'in; **"Hayatım elinde olan Allah'a yemin ederim ki..."** diyerek yemin ettiği de belirtilir.

**İZAH**

"**Müdd**", bir sâ'ın dörtte biri ağırlığında, yaklaşık 850 gr. civarında bir ağırlık ölçüsüdür.

Hadîsteki "**sövmek**" lafzından maksat, hakaret etmek, küfretmek, lanet okumaktır.

Hz. Peygamber'in ashâba sövülmesini yasaklayan hadîsleri göz önüne alan fukaha, ashâba sövmeyi haram saymıştır. Hatta **Kadı Iyâz,** ashâba sövmeyi büyük günahlardan sayar ve böyle birine ta'zîr cezası uygulanması gerektiğini söyler. Fukaha, ashâba sövmenin haram olduğu hakkındaki hükmü ashâbın geneli için öngörmüştür.

---

[17] **Buharî**, Fedâilu'l-Ashâb, 5; **Müslim**, Fedâilu's-Sahâbe, 54/222; **Ebû Davud**, Sünnet, 11/4658; **Tirmizî**, Menâkıb, 59/3861.

٦٣٦٢ــ (م ــ أبو هريرة رضي الله عنه) أنّ رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: «لا تسبُّوا أصحابي، لا تسبُّوا أصحابي، فوالذي نفسي بيده لو أنّ أحدكم أنفق مثل أحُد ذهبا ما بلغ مُدّ أحدهم ولا نصيفه». أخرجه مسلم.

**6.362-** Ebû Hureyre, Rasûlullah'ın (as.) şöyle buyurduğunu rivâyet etti:

**"Ashâbıma sövmeyiniz! Ashâbıma sövmeyiniz! Hayatım elinde olan Allah'a yemin ederim ki, sizden biri Uhud dağı kadar altın dağıtsa, onların bir *müdd*'üne, hatta onun yarısına bile ulaşamaz."**[18]

٦٣٦٣ــ (ت ــ عبد الله بن مغفل رضي الله عنه) قال: سمعتُ رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول: «لِيُبَلّغ الحاضرُ الغائبَ، الله الله في أصحابي، لا تتّخذوهم غرَضا بعدي، فمن أحبّهم فبحبّي أحبّهم، ومَنْ أبغضهم فببغضي أبغضهم، ومن آذاهم فقد آذاني، ومن آذاني، فقد آذى الله، ومن آذى الله، فيوشك أن يأخذه، ومن يأخذه الله فيوشك أن لا يفلته». أخرجه الترمذي. ولم يذكر: «ليبلّغ الحاضر الغائب» وانتهى حديثه عند قوله: «فيوشك أن يأخذه».

**6.363-** Abdullah b. Muğaffel'den rivâyet edilmiştir:

Rasûlullah'ın (as.) şöyle söylediğini duydum:

**"Burada bulunanlar, sözlerimi bulunmayanlara ulaştırsınlar: Ashâbım konusunda Allah'tan korkun! Allah'tan korkun! Benden sonra onları hedef almayın! Onları seven, beni sevdiğinden dolayı sever. Onlara buğz eden de, bana buğz ettiği için buğz eder. Onlara eziyet eden, bana eziyet etmiştir. Bana eziyet eden de, Allah'a eziyet etmiş olur. Allah'a eziyet edeni de Allah'ın yakalaması yakındır. Allah'ın yakaladığı kişinin ise yakasını kurtarması mümkün olmaz."**[19]

---

[18] **Müslim**, Fedâilu's-Sahâbe, 54/221.

[19] **Tirmizî**, Menâkıb, 59/3862.

**RİVÂYETLER**

Hadîsi **Tirmizî** tahric etti, ancak; **"Burada bulunanlar, sözlerimi bulunmayanlara ulaştırsınlar"** cümlesini zikretmedi. Ayrıca hadîsin son cümlesi de yoktur, **"...Allah'ın yakalaması yakındır"** cümlesinde hadîs biter.

**٦٣٦٤ـ** (ت ــ **عبد الله بن عمر** رضي الله عنهما) قال: قال رسولُ الله صــلى الله عليه وسلم: «**إذا رأيتم الذين يسبّون أصحابي، فقولوا: لعنةُ الله على شــرّكم**». أخرجــه الترمذي.

**6.364-** Abdullah b. Ömer'den rivâyet edilmiştir:

Rasûlullah (as.) şöyle söyledi:

**"Ashâbıma söven birini gördüğünüzde, ona; *'Sizin şerrinize Allah lanet etsin!'* deyin!"**[20]

**٦٣٦٥ـ** (م ــ **عائشة** رضي الله عنها) قال عروةُ : قالت لِي عائشة : « يا ابنَ أُختي ، أُمِرُوا أن يستغفروا لأصحابِ رسولِ الله صلى الله عليه وسلم ، فسَبُّوهم». أخرجه مسلم.

**6.365-** Hz. Âişe, Urve'ye şöyle dedi:

"- Ey Ablamın oğlu! İnsanlara, Rasûlullah'ın (as.) ashâbına küfretmemeleri emrolundu, ama onlar ashâba küfrediyorlar."[21]

**٦٣٦٦ـ** (**جابر بن عبد الله** رضي الله عنهما) قال : قيل لعائشة : « إنّ ناسا يتناولون أصحابَ النبيّ صلى الله عليه وسلم ، حتى أبا بكر وعمر ، فقالتْ : وما تعجبون من هــذا؟ انقطع عنهم العملُ ، فأحبَّ الله أن لا يقطعَ عنهم الأجْرَ ». أخرجه...

**6.366-** Câbir b. Abdullah anlatıyor:

Hz. Âişe'ye şöyle dendi:

---

[20] **Tirmizî**, Menâkıb, 60/3866. Bu hadîs zayıftır, **Tirmizî** de onun münker olduğunu söylemiştir.

[21] **Müslim**, Tefsîr, 15.

"- İnsanlar, Hz. Peygamber'in ashâbına dil uzatıyorlar. Hatta Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer'e bile…"

Dedi ki:

"- Buna neden hayret ediyorsunuz? (Hayatları sona erdiği için) onlardan amel etme imkânı kesildi. Yüce Allah ise, onlardan sevâbı kesmemeyi sever."[22]

نوع ثالث

## c) ASHÂB, YILDIZLAR GİBİDİR

٦٣٦٧ـ (م ـ أبو موسى الأشعري رضي الله عنه) قال : « صلّينا المغربَ معَ رسول الله صلى الله عليه وسلم ، ثم قلنا : لو جلسنا حتى نُصَلِّيَ معه العشاءَ، قال : فجلسنا ، فخرج علينا ، فقال: ما زلتم هاهنا؟ قلنا: يا رسولَ الله، صلّينا مَعَكَ المغربَ، ثم قلنا: نجلس حتى نصلّي مَعَكَ العشاءَ، قال: أحسنتم – أو أصبتم – قال : فرفع رأسَهُ إلى السماء – وكان كثيرا ما يرفع رأسه إلى السماء – فقال: النجومُ أمَنَةُ السماء، فإذا ذهبت النجومُ أتى السماءَ ما تُوعَدُ، وأنا أمَنَةٌ لأصحابي، فإذا ذهبتُ أتى أصحابي ما يُوعَدون وأصحابي أمَنَةٌ لأمّتي فإذا ذهبَ أصحابي أتى أمّتي ما يُوعَدُونَ». أخرجه مسلم.

**6.367-** Ebû Musa'l-Eş'arî anlatıyor:

"Hz. Peygamber'le birlikte akşam namazını kıldık. Sonra arkadaşlar olarak birbirimize;

"- Câmide oturalım da yatsıyı da birlikte kılalım" dedik ve oturduk. Sonra Hz. Peygamber yanımıza geldi ve;

**"- Neden burada kaldınız?"** diye sordu.

"- Ey Allah'ın Rasûlü; akşamı seninle kıldık, oturalım da yatsıyı da seninle kılalım diye düşündük" diye cevap verdik.

**"- Güzel yaptınız** –veya isâbet ettiniz-" buyurdu. Sonra başını göğe doğru kaldırdı. Zaten başını sıkça göğe doğru kaldırırdı. Buyurdu ki:

---

[22] Hadîsi **Rezîn** tahric etti.

**"- Yıldızlar, gökyüzünün güvencesidir; yıldızlar gidince, gökyüzüne va'd olunan şey gelir. Ben, ashâbımın güvencesiyim; ben gidince de, ashâbımın başına takdir olunan şeyler gelir. Ashâbım da ümmetimin güvencesidir; ashâbım gidince de ümmetime takdir olunan şeyler gelir."**[23]

**İZAH**

Hadîste yıldızlar, gökyüzünün emniyetini sağlamakla görevli bekçilere benzetilmektedir. Yıldızlar gökyüzünde var oldukça, gökyüzü de varlığını sürdürecek, dolayısıyla dünya devam edecektir. Ama yıldızlar gökyüzünden silinince, ortada gök diye bir şey kalmayacak ve dünya hayatı sona erip kıyâmet kopacaktır. Yıldızların yok olması ile gökyüzünde güvenliğin kalmayacağı anlatılmaktadır.

Aynı durum, Hz. Peygamber ve ashâbı için de söz konusudur. Rasûlullah (as.) hayatta olduğu müddetçe ashâbı da güven içinde idiler. Kendilerinin hedef tahtası haline getirilmesi söz konusu değildi. Ama O gidince, şartlar değişti, fitne zuhûr etti ve Rasûlullah'ın (as.) ashâbı, sıradan insanların tâcizine maruz kalmaya başladı. Zaten hayır ve fazîlet ehli dünyadan elini çekince, tabii olarak kötülükler yaygınlaşır. Sahâbe, her konuda Rasûlullah'a (as.) dayandıkları için de daima hayrı ve fazîleti temsil ediyorlardı.

Yukarıdaki hadîste bildirildiğine göre; aynı şey, ashâb ve ümmet için de söz konusudur.

**٦٣٦٨ـ (ت ـ بريدة [بن الحصيب]** رضي الله عنه) قال: قال لي رسولُ الله صلى الله عليه وسلم: «**ما من أحد من أصحابي يموتُ بأرض إلا بُعِثَ لهم نورا وقائدا يومَ القيامة**»

أخرجه الترمذي

**6.368-** Bureyde b. el-Husayb'dan rivâyet edilmiştir:

Rasûlullah (as.) bana şöyle dedi:

---

[23] **Müslim**, Fedâilu's-Sahâbe, 51/207.

**"Ashâbımdan biri bir memlekette ölürse, kendisi oradaki insanlar için nûr olarak gönderilir ve kıyâmet günü de onların rehberi olur."**[24]

**٦٣٦٩ــ** (سعيد **بن المسيب** رحمه الله) أن عمرَ بنَ الخطاب قال : سمعتُ رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول : « **سألتُ ربّي عن اختلاف أصحابي من بَعدي؟ فأوحى إليَّ: يا محمدُ ، إنّ أصحابَكَ عندي بمنزلة النجوم في** السماء، بعضُها **أقوى من بعض، ولكلٍّ نور، فمن أخذ بشيء مما هم** عليه من **اختلافهم فهو عندي على هُدى**».

قال: **وقال** رسولُ **الله** صلى **الله عليه** وسلم: «أصحابي **كالنجومِ فبأيِّهم اقتديتم اهتديتم**» أخرجه

**6.369-** Saîd b. el-Müseyyeb'den rivâyet edilmiştir:

Hz. Ömer, Rasûlullah'ın (as.) şöyle söylediğini duydum, dedi:

**"Rabbimden, ashâbımın benden sonra düşeceği ihtilâfı** (farklı görüşlere sahip olmalarını) **sordum. Bana şöyle vahyetti:**

***"Ya Muhammed! Muhakkak ki ashâbın, nazarımda gökteki yıldızlar gibidir. Onlardan bazısı, diğerinden daha kuvvetlidir; ama yine de her birinin bir nûru vardır. Kim, onların ihtilâfa düştüğü hususlardan birine tâbi olursa, benim nazarımda o insan hidâyet üzeredir."***

Bunun üzerine Hz. Peygamber; **"Ashâbım yıldızlar gibidir; hangisine uyarsanız doğru yolu bulursunuz"** dedi.[25]

## İZAH

Bu hadîste ashâb-ı kirâmın dinî meselelerde farklı görüşlere sahip olmalarının, sakıncalı olmadığı, aksine bunun ümmet için bir kolaylık olduğu ifâde edilmektedir. Zirâ ashâb, her türlü

---

[24] **Tirmizî**, Menâkıb, 59/3865. **Tirmizî** bu hadîsin garîb olduğunu, **İbn Bureyde**'nin Hz. Peygamber'den mürsel olarak rivâyet ettiği aynı metnin daha sahîh olduğunu söyler.

[25] Hadîsi **Rezîn** tahric etti. Ayrıca bkz., **Hülâsatu'l-Bedri'l-Münîr**, II, 431, hadîs no; 2868.

önyargılardan uzak olarak kendilerini ilâhî irâdeye teslim etmiş insanlardı. Bu samimi teslimiyetin sonucunda ortaya çıkan farklılık, Allah tarafından yanlış olarak değerlendirilmez.

# الفصل الثاني

## في تفصيل فضائلهم ومناقبهم

وفيه فرعان:

## الفرع الأول

## في ما اشترك فيه جماعة منهم بأسمائهم

وفيه سبعة أنواع:

### نوع أول

# II- ASHÂBIN FAZÎLET VE MENÂKIBİNE DAİR MUFASSAL RİVÂYETLER

## 1- MUHTELİF SAHÂBEYİ MÜŞTEREKEN ELE ALAN RİVÂYETLER

### a) CENNETLE MÜJDELENENLER[1]

**٦٣٧٠ـ** (د ت ــ **سعيد بن زيد** رضي الله عنه) قال رباح بن الحارث : « كنتُ قاعدا عند فلان في الكوفة في **المسجد**، وعنده **أهلُ** الكوفة، فجاء **سعيدُ بنُ زيد بن عمرو** بن نُفيل، فرّحب به **وحيَّاه** ، وأقعده عند رجله **على السرير** ، **فجاء** رجل **من** أهل الكوفة يقال له: **قيسُ** بنُ علقمةَ، فاستقبله، فسَبَّ وسَبَّ، فقال سعيد: مَن يَسُبُّ هذا **الرجلُ**؟ قال: يَسُبُّ عليًا، **فقال: ألا أرى أصحابَ** رسولِ **الله صلى الله** عليه **وسلم يُسَبُّون عندك**، ثم لا **تُنكرُ ولا تُغيِّر**؟ أنا سمعتُ رسولَ **الله صلى الله عليه** وسلم يقول - وَإني **لَغَنيّ** أن أقول **عليه ما لم** يقل، **فيسألني** عنه غدا إذا لَقيتُهُ -: أبو **بكر في** الجنةِ، **وعمرُ** في الجنة، **وعثمانُ في الجنة**، وعليّ في الجنة، **وطلحةُ**

---

[1] **"Ashâbın Fazîlet ve Menâkıbine Dair Mufassal Rivâyetler"** ana başlığı altında verilen bu tâlî başlıkları **İbnu'l-Esîr**, sadece **"Birinci nevi... İkinci nevi..."** diye yedi kısma ayırdı, ancak herhangi bir başlık koymadı. Yukarıda görülen başlıklar ise, kaydedilen hadîsler göz önüne alınarak tarafımızdan konulmuştur.

في الجنة، والزبيرُ في الجنة، وسعدُ بنُ مالك في الجنة، وعبد الرحمن بنُ عوف في الجنة، وأبو عُبَيْدَةَ بنُ الجرَّاح في الجنة، وسكت عن العاشر.

قالوا : ومن هو العاشر ؟ فقال : سعيدُ بنُ زيد -يعني نَفْسَهُ- ثم قال : والله لَمشْهَدُ رجل منهم مع رسول الله صلى الله عليه وسلم يَغْبَرُّ فيه وجهُه خير من عَمَلِ أحدِكم ولو عُمِّرَ عُمُرَ نوح ».

زاد رزين : ثم قال : « لا جَرَمَ لَمَّا انقطعتْ أعمارهم : أراد الله أن لا يَقْطَعَ الأجرَ عنهم إلى يوم القيامة ، والشَّقِيّ من أبغَضَهم ، والسعيدُ مَن أحبَّهم ».

وفي رواية عبد الرحمن بن الأخنس : « أنه كان في المسجد، فذكر رجل عليًا، فقام سعيدُ بنُ زيد، فقال: أشْهَدُ على النبيِّ صلى الله عليه وسلم أني سمعتُهُ يقول: عشرة في الجنة : النبيُّ في الجنة، وأبو بكر في الجنة، وعمرُ في الجنة، وعثمانُ في الجنة ، وعليٌّ في الجنة ، وطلحةُ بنُ عبيد الله في الجنة، والزبيرُ بنُ العوام في الجنة، وعبد الرحمن بنُ عوف في الجنة، وسعدُ بنُ مالك في الجنة، ولو شئتُ لَسَمَّيتُ العاشر، قال: فقالوا: مَن هو؟ فسكتَ، فقالوا: مَنْ هو؟ قال: سعيدُ بنُ زيد».

وفي رواية عبد الله بن ظالم المازني قال : سمعتُ سعيدَ بنَ زيد [بن عمرو بن نُفَيل] : « لما قَدِمَ فلان الكوفة قامَ فلان خطيبا ، فأخذ بيدي سعيد بن زيد، فقال: ألا ترى إلى هذا الظالم؟ فأشْهَدُ على التسعة أنهم في الجنة ، ولو شهدتُ على العاشر لم إيْثَمْ - قال ابن إدريس: والعربُ تقول : إيثم ، وآثم - قلتُ : ومَنِ التسعةُ ؟ قال : قال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم وهو على حِرَاء : اثبتْ حِرَاءُ ، إنَّهُ ليس عليك إلا نبي أو صِدِّيق أو شهيد. قلتُ : ومن التسعة؟ قال: رسولُ الله صلى الله عليه وسلم ، وأبو بكر ، وعمرُ ، وعثمان ، وعليٌّ ، وطلحةُ ، والزبيرُ ، وسعدُ بن أبي وَقّاص ، وعبد الرحمن بنُ عوف ، قلتُ : ومَن العاشر ؟ فَتَلَكَّأ هُنَيْهَةً ، ثم قال: أنا». أخرجه أبو داود.

وأخرج الترمذي الرواية الأخرة وأول حديثه قال: «أشْهَدُ على التسعة أنهم في الجنة..» وذكره

وله في أخرى عن عبد الرحمن بن الأخنس عن سعيد بن زيد عن النبيّ صلى الله عليه وسلم نحوه بمعناه، هكذا قال ، ولم يذكر لفظه.

وله في أخرى : أنّ رسولَ الله صلى الله عليه وسلم قال : « عشرة في الجنة : أبو بكر في الجنة، وعمرُ في الجنة، وعلي ، وعثمان ، والزبير ، وطلحةُ ، وعبد الرحمن ، وأبو عبيدة ، وسعدُ بنُ أبي وقّاص، قال: فعدَّ هؤلاء التسعة، وسكتَ عن العاشر، فقال القوم: ننشُدُكَ الله يا أبا الأعور، مَن العاشر؟ قال: نشدتموني بالله، أبو الأعور في الجنة، قال: هو سعيدُ بنُ زيد بن عمرو بن نفيل».

قال الترمذي : وسمعتُ محمدَ بن إسماعيل يقول : هذا الحديث أصح من الأول - يعني به الحديث الذي يجيء بعدَ هذا عن عبد الرحمن بن عوف.

**6.370-** Saîd b. Zeyd'den şöyle bir hadîs rivâyet edilmiştir:

Riyâh b. el-Hâris[2] anlatıyor:

"Kûfe'de, mescidde falanın (el-Muğîre b. Şu'be'nin) yanında oturuyordum. Onun yanında da Kûfeliler oturuyorlardı. Sonra oraya Saîd b. Zeyd b. Amr b. Nüfeyl geldi. (Muğire) ona merhaba dedi, onu selâmladı ve sedirde ayak tarafına oturttu. Sonra Kûfelilerden Kays b. Alkame adında biri geldi, (Muğire) onu karşıladı. Ama adam, ağzına geleni saydı. Saîd dedi ki:

"- Bu adam kime sövüyor?" (Muğire);

"- Hz. Ali'ye" dedi. Bunun üzerine Saîd dedi ki:

"- Huzurunda Rasûlullah'ın (as.) ashâbına sövüldüğünü, sonra da senin buna karşı çıkmadığını ve onu değiştirmediğini görüyorum; dikkat et! Ben, Rasûlullah'ın (as.) şöyle söylediğini duydum. Muhakkak ki benim, Rasûlullah'ın (as.) söylemediği bir sözü söylemeye ihtiyacım yoktur; çünkü yarın kıyâmette kendisiyle karşılaştığım zaman, bana bunun hesabını sorar. O, şöyle demişti:

---

[2] **Ebû'l-Müsennâ, Riyâh b. el-Hâris en-Nehaî el-Kûfî**: Kûfeli tâbiîlerdendir. Hz. Ömer'le birlikte iki defa hac yapmıştı. İbn Mes'ûd, Ammâr ve Hz. Ali'den rivâyet eder. Hadîsi azdır. Kendisinden de torunu Sadaka b. el-Müsennâ rivâyet eder. Sikadır; hadîsi **Ebû Davud, Nesaî** ve **İbn Mâce**'de tahric edilmiştir.

**"Ebû Bekir cennettedir. Ömer cennettedir. Osman cennettedir. Ali cennettedir. Talha cennettedir. Zübeyr cennettedir. Sa'd b. Mâlik cennettedir. Abdurrahman b. Avf cennettedir. Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh cennettedir."**

Sonra Saîd b. Zeyd sustu, onuncu kişinin kim olduğunu söylemedi. Dediler ki:

"- Onuncusu kim?" Kendisini kastederek;

"- Saîd b. Zeyd" dedi. Sonra şöyle devam etti:

"Vallahi ashâbdan birinin, Hz. Peygamber'le birlikte bir sefere katılarak üstünün başının tozlanması, Hz. Nûh kadar yaşasanız bile sizin ömür boyu yapacağınız amellerden daha hayırlıdır."[3]

RİVÂYETLER

**Rezîn,** şu cümleyi de ekledi:

"Sonra şöyle dedi: **Sonunda hiç şüphe yok ki, onların ömrü de biter. Ama Allah kıyâmet gününe kadar ashâbın ecrini kesmemeyi takdir buyurmuştur. Dolayısıyla bedbaht olacak olan insan, onlara buğz edendir. Mutlu olacak olan da onları sevendir."**

Abdurrahman b. el-Ahnes'ten[4] gelen bir rivâyete göre de; Abdurrahman mescidde iken, bir adam Hz. Ali için ileri geri laf etmiş. Bunun üzerine Saîd b. Zeyd ayağa kalkıp şöyle demiş:

"Peygamber adına yemin ederim ki, ben O'nun şöyle söylediğini duydum:

**"On kişi cennettedir: Peygamber cennettedir. Ebû Bekir cennettedir. Ömer cennettedir. Osman cennettedir. Ali cennettedir. Talha b. Ubeydullah cennettedir. Zübeyr b. Avvâm cennettedir. Abdurrahman b. Avf cennettedir. Sa'd b. Mâlik cennettedir."**

Saîd; istesem onuncu kişiyi de söyleyebilirim, deyince;

"- Kimdir o?" diye sordular. Saîd sustu. Tekrar;

"- Kimdir o?" diye ısrar ettiklerinde;

---

[3] **Ebû Davud**, Sünnet, 9/4648-50; **Tirmizî**, Menâkıb, 26/3748; 28/3757.

[4] **Abdurrahman b. el-Ahnes el-Kûfî**: Kûfeli tâbiîlerdendir. Saîd b. Zeyd'den rivâyeti vardır. Kendisinden el-Hâris en-Nehaî rivâyet eder. Mestûr biri olarak tavsif edilir. Aşere-i mübeşşere hakkındaki rivâyeti **Ebû Davud** ve **Tirmizî**'de tahric edilmiştir.

"- Saîd b. Zeyd" dedi.

Abdullah b. Zâlim el-Mâzinî'den[5] gelen bir rivâyete göre o; "Saîd b. Zeyd b. Amr b. Nüfeyl'in şöyle söylediğini işittim" dedi:

"Falancı (Muâviye b. Ebî Süfyan) Kûfe'ye geldiğinde, falan adam (el-Muğîre b. Şu'be) halka hitap etti. Saîd b. Zeyd elimi tuttu ve dedi ki:

"- Şu zâlimi (el-Muğîre b. Şu'be'yi) görüyor musun nasıl konuşuyor? Ben dokuz kişiye şâhidim ki, onlar cennettedirler. Eğer onuncu kişinin de cennetlik olduğuna şâhitlik edecek olsam, günah işlemiş olmam."

Bu sırada İbn İdris;

"- Araplar, *İsem* ve *Âsim*" (günahkâr) derler" diye müdâhale etti. Ben;

"- O dokuz kişi kimlerdir?" dedim. Saîd şöyle dedi:

"Rasûlullah (as.) Hıra dağının üstünde idi. Şöyle söyledi:

**"Sallanma ey Hıra dağı! Çünkü senin üzerinde ancak bir Peygamber veya bir sıddîk veya bir şehîd vardır!"**

Ben yine;

"- O dokuz kişi kimlerdir?" diye sordum.

"- Rasûlullah (as.), Ebû Bekir, Ömer, Osman, Ali, Talha, Zübeyr, Sa'd b. Ebî Vakkas ve Abdurrahman b. Avf" dedi. Ben yine;

"- Peki, onuncusu kimdir?" dedim. Biraz durakladı, sonra;

"- Benim" dedi.

Bunları **Ebû Davud** tahric etti.

Son rivâyeti **Tirmizî** de tahric etti. Ancak **Tirmizî**, hadîse, "Dokuz kişiye şâhidim ki, onlar cennettedirler..." cümlesiyle başlar.

**Tirmizî**'nin Abdurrahman b. el-Ahnes tarîkıyla Saîd b. Zeyd'den, Hz. Peygamber'in aynı mealde bir hadîsinin daha olduğunu kaydeder, ama lafzını vermez.

---

[5] **Abdullah b. Zâlim et-Temîmî el-Mâzinî**: Tâbiîlerdendir. Saîd b. Zeyd'den rivâyeti vardır. Kendisinden Hilâl b. Yesâf ve Simâk b. Harb rivâyet etti. Üç hadîsi bilinmektedir. Hadîsi *Sünen*'lerde tahric edilmiştir. İbn Hibbân onu *Sikat*'ına almış, İclî de sika olduğunu söylemiştir. Ancak Ukaylî rivâyetinin sahîh olmadığını söyler.

Yine **Tirmizî'**nin diğer bir rivâyetinde de Hz. Peygamber şöyle buyurdu:

**"On kişi cennettedir: Ebû Bekir cennettedir. Ömer cennettedir. Ali, Osman, Zübeyr, Talha, Abdurrahman, Ebû Ubeyde ve Sa'd b. Ebî Vakkas cennettedirler."**

Saîd, bu dokuz kişiyi saydı, sonra onuncuyu söylemeyip sustu. İnsanlar;

"- Allah aşkına söyle, ya Ebâ'l-A'ver! Onuncusu kim?" diye sordular. Bunun üzerine Saîd dedi ki:

"- Beni Allah'a saldınız! Ebû'l-A'ver de cennettedir."

Râvî; "Ebû'l-A'ver, Saîd b. Zeyd b. Amr b. Nüfeyl'dir" dedi.

**Tirmizî** dedi ki:

"Muhammed b. İsmail'in (el-Buharî); 'bu hadîs, ilkinden (Abdullah b. Zâlim'in rivâyetinden) daha sahihtir' dediğini duydum."

**٦٣٧١ـ (ت ـ عبد الرحمن بن عوف** رضي الله عنه) **قال** : سمعتُ رسولَ الله صلى الله عليه وسلم **يقول: « أبو بكر في الجنة، وعمرُ في الجنة، وعثمانُ في الجنة، وعليّ في الجنة، وطلحةُ في الجنة، والزُّبيرُ في الجنة، وعبد الرحمن بنُ عوف في الجنة، وسعدُ بنُ أبي وَقَّاص في الجنة، وسعيدُ بنُ زيد في الجنة، وأبو عبيدةَ بنُ الجراح في الجنة». وفي** رواية **عن** عبد الرحمن بن **حميد عن أبيه عن النبيِّ** صلى الله عليه وسلم [نحوه] ، **ولم يذكر** عبد **الرحمن بن عــوف.** أخرجه الترمذي.

**6.371-** Abdurrahman b. Avf anlatıyor:

Rasûlullah'ın (as.) şöyle söylediğini duydum:

**"Ebû Bekir cennettedir. Ömer cennettedir. Osman cennettedir. Ali cennettedir. Talha cennettedir. Zübeyr cennettedir. Abdurrahman b. Avf cennettedir. Sa'd b. Ebî Vakkas cennettedir. Saîd b. Zeyd cennettedir. Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh cennettedir."**[6]

---

[6] **Tirmizî**, Menâkıb, 26/3747.

**RİVÂYETLER**

Abdurrahman b. Humeyd'in[7], babası[8] vasıtasıyla Hz. Peygamber'den yukarıdakine benzer bir rivâyeti daha vardır, yalnız orada, Abdurrahman b. Avf'ı zikretmedi.

Hadîsi **Tirmizî** tahric etti.

**٦٣٧٢ــ (خ م ت ــ أبو موسى الأشعري** رضي الله عنه) أخبر **أنه** « توضأ في بيته ، ثم خرج ، **فقال** : لأَلْزَمَنَّ رسولَ **الله** صلى الله عليه وسلم **ولأكونن** معه **يومي** هذا ، **قال** : فجاء المسجدَ ، **فسألَ عن** النبيِّ صلى **الله عليه** وسلم ؟ **فقالوا** : خرج وَجَّهَ هاهنا، قال: **فخرجتُ على** إِثْرِهِ أسألُ **عنه** ، حتى **دخل بئرَ أريس** ، قال: **فجلستُ عند** الباب - وبابُها من جريد - حتى قضى رسولُ الله صلى الله **عليه** وسلم **حاجَتَهُ** وتوضأ ، فقمتُ إليه ، فإذا هو قد **جلس** على بئر أَريس ، وتوسَّط **قُفَّها** ، وكشفَ عن ساقيه ، **ودلاهما في البئر** ، قال : فسلَّمتُ عليه ، **ثم انصرفتُ** فجلستُ **عند الباب** ، فقلتُ : لأكونَنَّ **بوّابَ رسول** الله صلى الله عليه وسلم اليومَ ، **فجاء أبو** بكر **فدفع الباب** ، فقلتُ: مَن هذا ؟ فقال: أبو بكر، فقلتُ : على رِسْلِكَ، قال : ثم ذهبتُ فقلتُ : يا رسول الله ، هذا أبو بكر يستأذنُ ؟ فقال : **ائذن لَهُ**، وَبَشِّرْهُ **بالجنة** ، فأقبلتُ حتى قلتُ لأبي بكر : **ادخل**، ورسولُ الله **صلى الله عليه وسلم يُبَشِّرُكَ** بالجنة، **قال: فدخل أبو بكر** فجلس **عن يمين** رسول **الله صلى الله عليه** وسلم معه في القُفِّ ، ودَلَّى **رِجْلَيه في البئر** ، **كما صنع** رسولُ **الله** صلى **الله عليه** وسلم ، وكشفَ **عن ساقيه** ، ثم رجعتُ فجلستُ ، وقد تركتُ **أخي يتوضأ ويلحقني**، فقلتُ : إن **يُرِد** الله بفلان - **يعني** أخاه - **خيرا يأتِ** به، فإذا إنسان **يحرِّك** الباب، فقلتُ : **من** هذا ؟ فقال : عمرُ بنُ **الخطاب**، فقلتُ :

---

[7] **Abdurrahman b. Humeyd b. Abdurrahman b. Avf ez-Zührî el-Kuraşî el-Medenî**: ö. 137/754. Medîneli muhaddislerdendir. Meşhur sahabî abdurrahman b. Avf'ın torunudur. Babasından ve İbn Müseyyeb'den rivâyetleri vardır. Kendisinden Salih b. Keysân ve İbn Uleyye rivâyet etti. Sikadır; rivâyetleri kütüb-ü sittede tahric edilmiştir.

[8] **Humeyd b. Abdurrahman b. Avf ez-Zührî el-Kuraşî el-Medenî**: ö. 105/723. Medîneli tâbiîlerdendir. Meşhur sahabî Abdurrahman b. Avf'ın oğludur. Babasından ve Hz. Ömer'den rivâyetleri vardır. Kendisinden oğlu abdurrahman ve Zührî rivâyet etti. Sikadır; rivâyetleri kütüb-ü sittede tahric edilmiştir.95/713 veya 105/723 tarihinde **Medîne**'de vefat etti.

على رِسْلك ، ثم جئتُ إلى رسولِ الله صلى الله عليه وسلم ، فسلّمتُ عليه ، وقلتُ : هذا عمرُ يستأذن ؟ فقال : ائذن له، وبَشِّرْهُ بالجنة ، فجئتُ عمر ، فقلتُ : ادن ادخل، ويُبشِّرُك رسولُ الله صلى الله عليه وسلم بالجنة ، فدخل فجلس معَ رسولِ الله صلى الله عليه وسلم في القُفِّ عن يساره ، ودلّى رجْلَيْه في البئر، ثم رَجَعْتُ فجلستُ ، فقلتُ: إن يُرد الله بفلان خيرا - يعني أخاه - يأت به، فجاء إنسان ، فحرَّك الباب ، فقلتُ : من هذا ؟ فقال: عثمانُ بنُ عفّان، فقلتُ: على رِسْلك، قال: وجئتُ رسولَ الله صلى الله عليه وسلم، فأخبرتُه فقال: ائذن له، وبشِّره بالجنة مع بَلْوَى تُصيبُه، قال: فجئتُ فقلتُ: ادخُل، ويبشِّرُكَ رسولُ الله صلى الله عليه وسلم بالجنة بعد بلوى تصيبك، قال: فدخل فوجد القُفَّ قد مُلِئَ، فجلس وِجَاهَهم من الشِّقِّ الآخر».

قال سعيد بن المسيب : فأوّلت ذلك قبورَهم اجتمعتْ هاهنا ، وانفرد عثمانُ عنهم.

وفي رواية قال: «خرج النبيُّ صلى الله عليه وسلم إلى حائط من حوائط المدينة لحاجته، وخرجتُ في أثره، فلما دخل الحائطَ جلستُ على بابه، وقلتُ: لأكوننَّ اليومَ بوَّابَ رَسولِ الله صلى الله عليه وسلم ، فلم يأمرني، وذهب النبيُّ صلى الله عليه وسلم وقضى حاجتَه، وجلس على قُفِّ البئر...» وذكر الحديث.

وفي رواية: «أن رسولَ الله صلى الله عليه وسلم دخل حائطا، وأمرني بحفظ باب الحائط، فجاء رجل...» وذكر الحديث وفيه: «أن عثمانَ قال حين بشّره : اللهم صبرا أو الله المستعان». وفيه «أنَّ كُلَّ واحد منهم قال حين بشره [بالجنة] الحمد لله». وفيه: «أَن عثمان قال: الحمدُ لله، الله المُستعان»، وفيه «أَنَّ رسولَ الله صلى الله عليه وسلم كان قد كشف عن ركبتيْه فلما دخل عثمان غطّاهما».

وفي أخرى : « بينما أنا مع رسولِ الله صلى الله عليه وسلم في حائط من حوائط المدينة ورسولُ الله صلى الله عليه وسلم قاعد في مكان فيه ماء، مُتَّكئ يَركُزُ بعود معه بين الماء والطين، إذ استفتح رجل... ». وساق الحديث. أخرجه البخاري ، ومسلم.

وفي رواية الترمذي قال: «انطلقتُ مع رسولِ الله صلى الله عليه وسلم فدخل حائطا للأنصار فقضى حاجته فقال لي: يا أبا موسى، امْلكْ عليَّ البابَ، لا يدخلنَّ عليَّ أحد إلا

بإذن، فجاء رجل فضرب الباب فقلت: من هذا؟ قال: أبو بكر، فقلت: يا رسول الله، هذا أبو بكر يستأذن، فقال: ائذن له، وبشره بالجنة، فدخل، وجاء رجل آخر، فضرب الباب، قلت: من هذا؟ قال: عمر، فقلت: هذا عمر يا رسول الله يستأذن فقال: افتح له، وبشره بالجنة فجاء رجل آخر فضرب الباب فقلت: من هذا ؟ فقال: عثمان، قلت : يا رسول الله، هذا عثمان يستأذن، قال: افتح له، وبشره بالجنة على بلوى تصيبه».

**6.372-** Ebû Musa'l-Eş'arî, evinde abdest alıp dışarı çıktı, *"Rasûlullah'ın (as.) yanına gideyim ve bu günümü mutlaka O'nunla birlikte geçireyim"* diyerek mescide gitti. Hz. Peygamber'i sordu, *"Dışarı çıktı, şu tarafa doğru gitti"* dediler. Ebû Musa, *"Ben de çıktım ve Hz. Peygamber'i sora sora arkasından gittim"* dedi. Sonunda Hz. Peygamber, Erîs kuyusunun bulunduğu bostana girdi. Sonra Ebû Musa, şöyle anlatır:

"Bostana girdim ve kapının yanında oturdum. Bostanın kapısı hurma liflerinden yapılmıştı. Hz. Peygamber, ihtiyacını giderdikten sonra abdest aldı. Sonra ben de kalktım, O'na doğru gittim. Erîs kuyusunun üzerinde oturduğunu gördüm. Kuyunun etrafındaki duvarın ortasına oturmuş, bacaklarını da sıyırarak kuyuya sarkıtmıştı. Kendisine selâm verdim, sonra dönüp yine kapının yanına oturdum. Kendi kendime, *'bugün Rasûlullah'ın (as.) kapıcılığını yapacağım'* dedim. Az sonra Ebû Bekir geldi, kapıyı çaldı:

"- Kim o?" dedim.

"- Ebû Bekir" diye cevap verdi.

"- Biraz bekle!" dedim ve sonra Rasûlullah'a (as.) gidip;

"- Ey Allah'ın Rasûlü; Ebû Bekir geldi, girmek için izin istiyor" dedim.

**"- İzin ver, girsin ve kendisini de cennetle müjdele!"** buyurdu. Döndüm, Ebû Bekir'e;

"- İçeri buyur! Rasûlullah (as.) seni cennetle müjdeliyor" dedim. İçeri girdi, Hz. Peygamber'in yanına gitti, kuyu duvarının üstünde, Rasûlullah'ın (as.) sağ tarafına oturdu. Hz. Peygamber gibi o da ayaklarını sıyırdı ve kuyuya sarkıttı. Sonra ben yine dönüp kapının

yanına geldim. Ben, kardeşimi abdest alıp arkamdan yetişmek üzere geride bırakmıştım."

Ebû Musa, kardeşini kastederek;

"Allah, falan kuluna hayrı murad ederse, o hayrı kendisine mutlaka verir" dedi. Bu sırada bir adam kapıyı salladı:

"- Kim o?" dedim.

"- Hattâb'ın oğlu Ömer" dedi.

"- Biraz bekle!" diyerek Rasûlullah'a (as.) gittim, selâm verdim ve;

"- Ömer geldi, izin istiyor" dedim.

**"-İzin ver ve onu da cennetle müjdele!"** buyurdu. Kapıya geldim ve;

"- Buyur, gir! Rasûlullah (as.) seni cennetle müjdeliyor" dedim. Girdi, Hz. Peygamber'in yanına gitti ve O'nun sol tarafında kuyunun başına oturdu, ayaklarını da kuyuya sarkıttı. Sonra ben yine kapının yanına dönüp oturdum ve yine;

"Allah, falan kuluna -kardeşini kastediyor- hayrı murad ederse, o hayrı kendisine mutlaka verir" dedim. Sonra biri daha gelip kapıyı salladı:

"- Kim o?" dedim.

"- Osman b. Affân" dedi.

"- Biraz bekle!" diyerek Rasûlullah'a (as.) gittim, gelen kişiyi haber verdim.

**"- İzin ver, girsin! Onu da, başına gelecek belâlarla birlikte cennetle müjdele!"** buyurdu. Kapıya geldim;

"- Buyur, gir! Rasûlullah (as.) seni, başına gelecek belâlardan sonra cennetle müjdeliyor" dedim. Girdi, kuyu duvarının dolu olduğunu görünce, yüzünü onlara doğru çevirerek karşı tarafta oturdu."

Saîd b. el-Müseyyeb şöyle dedi:

"Ebû Bekir ile Ömer'in Hz. Peygamber'in yanında, Osman'ın ise karşılarında tek başına oturmasını ben, onların mezarlarının yerleri ile te'vîl ettim."[9]

**RİVÂYETLER**

Diğer bir rivâyet şöyledir:

"Hz. Peygamber, ihtiyacını gidermek üzere Medîne'deki bahçelerden birine gitti. Ben de arkasmdan O'nu izledim. O, bostana girince, ben kapının yanında oturdum ve; *'bana bir emir vermediği halde ben bugün Rasûlullah'ın (as.) kapıcısı olacağım'* dedim. Hz. Peygamber gidip ihtiyacını giderdi ve kuyunun ağzına oturdu..."

Sonra da aynı minvâl üzere hadîsi zikreder.

Diğer bir rivâyete göre; "Rasûlullah (as.) bir bahçeye girdi ve bana bahçe kapısını beklememi emretti. Sonra bir adam geldi..." der ve aynı hadîsi zikreder. Bu rivâyette, Hz. Osman'ın, başına gelecek belâlarla birlikte cennetle müjdelenince; *"Allah'ım sabır! Allah yardımcıdır!"* dediği de kaydedilir. Yine bu rivâyette, her biri cennetle müjdelenince; *"elhamdü lillâh!"* dedikleri, Hz. Osman'ın ise; *"elhamdü lillâh! Allah yardımcıdır"* dediği belirtilir. Hz. Peygamber'in de bacaklarını dizlerine kadar sıyırdığı, ancak Hz. Osman gelince ise örttüğü kaydedilir.

Başka bir rivâyette de;

"Medîne'deki bostanlardan birinde Hz. Peygamber'le birlikte idim. Rasûlullah (as.), içinde su bulunan bir kuyunun kenarına oturmuş, su ile toprak arasına sapladığı bastonuna dayanmış otururken, bir adam kapıya geldi..." diyerek aynı hadîsi sevk eder.

Hadîsi **Buharî** ve **Müslim** tahric etti.

**Tirmizî**'nin rivâyeti ise şöyledir:

"Hz. Peygamber'le birlikte yürüdüm. Rasûlullah (as.) Ensârdan birinin bostanına gitti, ihtiyacını giderdi ve bana da;

---

[9] **Buharî**, Fedâilu'l-Ashâb, 5, 6, 7; Fiten, 17; Edeb, 119; **Müslim**, Fedâilu's-Sahâbe, 3/28-29; **Tirmizî**, Menâkıb, 19/3710.

**"- Ya Ebâ Musa, benim için kapıya mukayyet ol! İzin vermeden kimse içeri girmesin!"** dedi. Sonra bir adam geldi ve kapıyı vurdu:

"- Kim o?" dedim.

"- Ebû Bekir!" diye cevap verdi. Ben;

"- Ey Allah'ın Rasûlü; Ebû Bekir geldi, izin istiyor" dedim.

**"- İzin ver ve kendisini cennetle müjdele!"** buyurdu. Ebû Bekir de girdi.

Sonra başka bir adam geldi, kapıya vurdu:

"- Kim o?" dedim.

"- Ömer!" dedi. Bunun üzerine ben;

"- Ey Allah'ın Rasûlü; Ömer geldi, izin istiyor" dedim.

**"- Aç ve kendisini cennetle müjdele!"** buyurdu.

Sonra başka bir adam daha geldi, kapıya vurdu:

"- Kim o?" dedim.

"- Osman!" diye cevap verdi. Ben;

"- Ey Allah'ın Rasûlü; Osman geldi, izin istiyor" dedim.

**"- Aç! Başına gelecek belâlarla birlikte onu da cennetle müjdele!"** buyurdu.

**İZAH**

**"Erîs", Medîne**'de, **Kuba** yakınında bulunan bir su kuyusudur. Halifeliği sırasında **Hz. Osman**, Rasûlullah'ın (as.) mührünü ihtiva eden yüzüğünü bu kuyuya düşürmüştü.

Hz. Peygamber ve üç sahâbesinin oturuş şeklini **Saîd b. el-Müseyyeb**'in, onların mezarları ile yorumlaması, gerçeği yansıtmaktadır. Üç mezar bir arada, **Hz. Osman**'ın mezarı da karşı tarafta bulunmaktadır.

**Ebû Musa'l-Eş'arî**'nin, gelmesini temenni ettiği kişi, kardeşlerinden biridir. Onun **Ebû Bürde** ve **Ebû Ruhm** adlı iki kardeşi vardır. **Ebû Bürde**, diğerinden daha meşhur biridir. **Ebû Musa**'nın, bunlardan hangisinin gelmesini temenni ettiği açık değildir.

Hadîs, adı geçen üç sahabînin faziletini göstermektedir. Ayrıca **Hz. Osman**'ın başına gelecek belâları haber vermesi bakımından da önemli görülmelidir.

**٦٣٧٣ـ** (ت ـ **عقبة بن علقمة اليشكري**) قال: سمعتُ علي بن أبي طالب يقول: سمعتْ أُذُني من في رسول الله صلى الله عليه وسلم وهو يقول: «طلحةُ والزبيرُ جارَايَ في الجنة». أخرجه الترمذي.

**6.373-** Ukbe b. Alkame el-Yeşkürî'den[10] rivâyet edilmiştir:

Ali b. Ebî Tâlib'in, "Şu sözü, Rasûlullah'ın (as.) ağzından kulaklarımla işittim" dediğini duydum:

**"Talha ve Zübeyr, benim cennetteki komşularımdır."**[11]

**٦٣٧٤ـ** (ت ـ **أنس بن مالك** رضي الله عنه) قال: قال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم: «إنَّ الجنة تَشْتَاقُ إلى ثلاثة: **عليٍّ**، **وعمّار**، **وسَلْمَانَ**». أخرجه الترمذي.

**6.374-** Enes b. Mâlik, Hz. Peygamber'in şöyle söylediğini rivâyet etti:

**"Cennet, üç kişinin hasretini çeker: Ali, Ammâr ve Selmân!"**[12]

---

[10] **Ebû'l-Cenûb, Ukbe b. Alkame el-Yeşkürî el-Kûfî**: Kûfeli tâbiîlerdendir. Cemel vakasında Hz. Ali'nin yanında yer almıştı. Hz. Ali'den rivâyeti vardır. Kendisinden Nadr b. Mansur rivâyet etti. Hadîsçiler nazarında zayıf biridir. Bilinen tek hadîsi **Tirmizî**'de tahric edilmiştir.

[11] **Tirmizî**, Menâkıb, 22/3741. Hadîsin isnâdı zayıftır, **Tirmizî** de garîb olduğunu söylemektedir.

[12] **Tirmizî**, Menâkıb, 34/3797. **Tirmizî** bu rivâyetin de hasen-garîb olduğunu söylemektedir. Hadîsin râvîlerinden **Ebû Rabîa el-İyâdî** için **Ebû Hâtim** ***münkeru'l-hadîs*** der. Ayrıca **el-Hasan el-Basrî** de hadîsi an'ane yoluyla rivâyet etmektedir.

نوعٌ ثانٍ

## b) CENNETLİK SAHÂBEDEN *SIDDÎK* VE *ŞEHÎD* VASFINI TAŞIYANLAR

٦٣٧٥ــ (م ت ــ أبو هريرة رضي الله عنه) : « أنَّ رسولَ الله صلى الله عليه وسلم كان على حِرَاء، هو وأبو بكر وعمر وعثمان وعلي وطلحة والزبير ، فتحرَّكتِ الصخرةُ ، فقال النبيُّ صلى الله عليه وسلم : **اهدأ ، فما عليكَ إلا نبيٌّ أو صدِّيقٌ، أو شهيد** ».

وفي رواية : « أنَّ رسولَ الله صلى الله عليه وسلم كان على جبل حراء ، فتحرَّك ، فقال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم : **اسْكُنْ حراءُ ، فما عليك إلا نبيٌّ، أو صدِّيق ، أو شهيد** وعليه النبيُّ صلى الله عليه وسلم وأبو بكر وعمر وعثمانُ وطلحةُ والزبيرُ وسعدُ بنُ أبي وقّاص». زاد في رواية بعد: « عثمان»: «وعليّ». أخرجه مسلم.

وفي رواية الترمذي مثل الأولى، وقال: «**اهدأ ، فما عليكَ إلا نبيٌّ ، أو صدِّيق ، أو شهيد** ».

**6.375-** Ebû Hureyre'den rivâyet edilmiştir:

"Hz. Peygamber, Ebû Bekir, Ömer, Osman, Ali, Talha ve Zübeyr'in Hira dağında bulundukları sırada, üzerinde durdukları kaya hareketlendi. Rasûlullah (as.) şöyle dedi:

**"Sâkin ol! Zirâ senin üzerinde ancak bir Peygamber veya bir sıddîk veya bir şehîd vardır."**[13]

### RİVÂYETLER

Diğer bir rivâyet şöyledir:

"Rasûlullah (as.) Hira dağında iken dağ sallandı. Hz. Peygamber;

**"Sâkin ol, ey Hira dağı! Senin üzerinde ancak bir Nebî veya bir sıddîk veya bir şehîd vardır"** dedi. O sırada dağın üstünde Hz.

---

[13] **Müslim**, Fedâilu's-Sahâbe, 6/50; **Tirmizî**, Menâkıb, 19/3696.

Peygamber, Ebû Bekir, Ömer, Osman, Talha, Zübeyir ve Sa'd b. Ebî Vakkas bulunuyordu."

Diğer bir rivâyette ise "Osman" kelimesinden sonra "Ali" lafzı da yer alır.

Bunları **Buharî** ve **Müslim** rivâyet etti.

**Tirmizî**'nin rivâyeti de ilk rivâyet gibidir.

**İZAH**

Burada cennetle müjdelenen sahabîlerden bazılarının, farklı özellikleri dile getirilmektedir. Onların sıddîk ve şehîd olacakları önceden belirtilmektedir. Nitekim Hz. Peygamber'in dışında oradaki altı kişiden beşi zulmen şehîd edilmiştir. **Hz. Ömer, Hz. Osman** ve **Hz. Ali**'nin nasıl öldürüldükleri malumdur. **Talha** ve **Zübeyir** de savaş dönüşü **Basra** yakınlarında öldürüldüler. **Hz. Ebû Bekir** hakkında ise, "**üzerinde sıddîk vardır**" ifâdesiyle ayrıca zikredilmiştir. Diğer rivâyette adı geçen **Sa'd b. Ebî Vakkas** da cennetle müjdelenenlerdendir.

Hadîste dikkati çeken bir husus da, Rasûlullah'ın (as.) dağa **"Sâkin ol!"** diye hitap etmesi ve dağın da sükûnete ermesidir.

**٦٣٧٦ـ (خ د ت ـ أنس بن مالك** رضي الله عنه) : « أنَّ رسولَ الله صلى الله عليه وسلم صَعِدَ أُحُدا وأبو بكر وعمر وعثمان ، **فَرَجَفَ** بهم ، فقال : **اثبتْ أحُدُ** – أراه ضربه برجله – **فإنما عليك نبيّ وصدِّيق وشهيدان** ».

وفي رواية : « **اثبتْ** ، **فما عليك إلا نبيّ أو صدِّيق** ، أو **شهيد** ». أخرجه البخاري، وأبو داود، والترمذي.

**6.376-** Enes b. Mâlik'ten rivâyet edilmiştir:

"Hz. Peygamber Ebû Bekir, Ömer ve Osman Uhud dağına çıktılar. Dağ, sallandı. Hz. Peygamber;

**"- Yerinde dur, ya Uhud!** –Zannederim bu sırada ayağı ile yere vurdu-. **Senin üzerinde ancak bir Nebî, bir sıddîk ve iki şehîd vardır."**[14]

## نوع ثالث

## c) BAZI MEŞHUR SAHABÎLERİN ÇEŞİTLİ ÖZELLİKLERİ

٦٣٧٧ـ ( ت ـ أنس بن مالك رضي الله عنه) قال: قال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم: «أَرْحَمُ أُمَّتِي بِأُمَّتِي أبو بكر، و أشَدُّهم في أمر الله عمرُ، و أشَدُّهم حياءً عثمانُ، وأقضاهم عليٌّ، وأعلَمُهم بالحلال والحرام مُعاذ بن جبل، و أفرَضُهم زيدُ بن ثابت، وأقرَؤهم أُبَيُّ بن كعب، ولكلِّ قوم أمينٌ، وأمينُ هذه الأمة أبو عُبيدة بن الجراح، وما أظلَّت الخضراءُ، ولا أقلَّت الغبراءُ أصدقَ لهجةً من أبي ذرٍّ، أشبه عيسى عليه السلام في وَرَعه، قال عمر: أفَنَعْرِفُ له ذلك يا رسول الله ؟ قال: نعم، فاعرفوا له». أخرجه الترمذي مفرَّقاً في موضعين أحدهما إلى قوله: «أبو عُبيدة بن الجراح». والآخرُ إلى آخره عن أبي ذرٍّ.

**6.377-** Enes b. Mâlik, Hz. Peygamber şöyle buyurdu, dedi:

**"Ümmetime karşı ümmetimin en merhametli olanı, Ebû Bekir'dir. Allah'ın emrini tatbik konusunda en serti Ömer'dir. En hayâlısı Osman'dır. Kadılığı en iyi bileni Ali, helâl ve haramı en iyi bileni Muâz b. Cebel, ferâizi en iyi bileni Zeyd b. Sâbit, Kur'ân'ı en iyi okuyanı da Ubeyy b. Kâ'b'dır. Her ümmetin bir *Emîn*'i vardır; bu ümmetin *Emîn*'i de Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh'tır. Ebû Zer'den daha doğru sözlüsünü ne gök altında barındırmış, ne de yer sırtında taşımıştır! O, zühd ve takvâda İsâ (as.) gibidir."**

Bunun üzerine Hz. Ömer;

"- Ey Allah'ın Rasûlü; ona bu vasfı verelim mi?" diye sordu.

**"- Evet"** buyurdu.[15]

---

[14] **Buharî**, Fedâilu'l-Ashâb, 5, 6, 7; **Ebû Davud**, Sünnet, 9/4651; **Tirmizî**, Menâkıb, 19/3697.

**RİVÂYETLER**

**Tirmizî** bu hadîsi, iki ayrı yerde parça parça tahric etmiştir. İlki, "...Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh'tır" cümlesinde son bulur. Kalan kısmını da Ebû Zer'den tahric eder.[16]

**Tirmizî'**deki bu iki ayrı rivâyeti **Rezîn,** tek hadîs olarak zikretti, biz de ona uyduk.

٦٣٧٨ـ (خ م ت ـ عبد الله بن عمرو بن العاص رضي الله عنهما) : ذُكِرَ عنده عبدُ الله بن مسعود فقال : لا أزال أحبّه ، سمعتُ رسولَ الله صلى الله عليه وسلم يقول : « خذوا القرآن من أربعة : من عبد الله ، و سالم ، و معاذ ، و أُبيّ بن كعب ».

وفي رواية : « استَقْرِئوا القرآنَ من أربعة : من ابن مسعود ـ فبدأ به ـ وسالم مولى أبي حذيفة ، ومعاذ ، وأُبيّ ». أخرجه البخاري ومسلم. و أخرجه الترمذي قال : قال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم : « خذوا القرآن من أربعة : من ابن مسعود ، و أُبيّ بن كعب ، و معاذ بن جبل ، و سالم مولى أبي حذيفة ».

**6.378-** Abdullah b. Amr b. el-Âs'ın yanında Abdullah b. Mes'ûd'un adı geçince;

"Ben onu daima severim; çünkü Rasûlullah'ın (as.) şöyle söylediğini işittim, demişti:

**"Kur'ân'ı dört kişiden alınız: Abdullah, Sâlim, Muâz ve Ubeyy'den!"**[17]

---

[15] **Tirmizî**, Menâkıb, 33/3790. **Hz. Ömer'**in sorusu **Câmiu'l-Usûl'**de **"verelim mi?"** şeklinde cemi mütekellim sigasıyla kaydedilen bu ifâde, **Tirmizî'**de muhatap sigasıyla **"verir misin?"** şeklindedir.

[16] **Tirmizî**, Menâkıb, 36/3802.

[17] **Buharî**, Fedâilu'l-Kur'ân, 8; Fedâilu'l-Ashâb, 14, 16, 26; **Müslim**, Fedâilu's-Sahâbe, 22/116-118; **Tirmizî**, Menâkıb, 38/3810.

**RİVÂYETLER**

Diğer bir rivâyette; **"Kur'ân'ı şu dört kişiden okuyun: İbn Mes'ûd'dan, Ebû Huzeyfe'nin âzâdlısı Sâlim'den, Muâz'dan ve Ubeyy'den!"** dedi.

Bunları **Buharî** ve **Müslim** tahric etti.

**Tirmizî**'nin rivâyeti şöyledir:

**"Kur'ân'ı şu dört kişiden alın: İbn Mes'ûd'dan, Ubeyy b. Kâ'b'dan, Muâz b. Cebel'den ve Ebû Huzeyfe'nin âzâdlısı Sâlim'den!"**

**٦٣٧٩ــ (ت ــ يزيد بن عَميرةَ** رحمه الله) قال : لما حضر **معاذَ** بنَ **جبل الموتُ** قيـــل له: يا أبا عبد الرحمنِ ، **أَوْصِنا** ، قال : « **أَجلسُوني** ففعلنا، فقال : إنَّ العلمَ والإيمانَ مكانَهما، مَن **ابْتَغاهما** وجدَهما - **يقول** ذلك **ثلاث** مرات - **التمسوا** العلم عند أربعةِ رَهْط : عندَ **عُوَيمر** أبي الدَّرْداءِ ، **وعند** سَلْمَانَ **الفارسيِّ** - زاد رزين: صاحبِ الكتابين : **الإنجيل** والقرآنِ ، ثم اتفقا - وعند [ **عبد الله**] بنِ **مسعود** ، و[عبد الله] بنِ سَلام الذي كان **يهوديًا** فأسلم : **فإني سمعتُ** رسولَ الله صلى الله عليه وسلم **يقول** : **إنه عَاشرُ عشرة في الجنة** ». أخرجه الترمذي.

**6.379-** Yezid b. Amîre'den[18] rivâyet edilmiştir:

"Muâz b. Cebel ölüm döşeğinde iken, kendisine;

"- Ya Ebâ Abdurrahman, bize tavsiyede bulun!" dendi.

"- Beni oturtun da bunu yapalım" dedi ve sonra şöyle söyledi:

"İlim ve iman, kendi yerlerindedir. İlim ve imanı arayan, mutlaka onları bulur. –Bunu üç defa tekrarladı-. İlmi şu dört kişide arayın: Uveymir Ebû'd-Derdâ'da, Selmân el-Fârisî'de, -Rezîn, iki kutsal kitap İncîl ve Kur'ân'ın sahibi Selmân diye ilave etti, sonra Tirmizî'nin rivâyetiyle birleşti-, Abdullah b. Mes'ûd'da ve Yahudi iken müslüman olan Abdullah b. Selâm'da. Çünkü ben Rasûlullah'ın (as.), **'Cennetteki on kişinin onuncusu odur'** dediğini işittim"[19]

---

[18] **Yezîd b. Amîra ez-Zübeydî el-Humsî**: Humuslu tâbiîlerdendir, oradan Kûfe'ye göçmüştü. Abdullah b. Mes'ûd ve Muâz b. Cebel'i dinlemişti. Kendisinden Ebû Kılâbe rivâyet etti. Tek hadîsi bilinmektedir.

[19] **Tirmizî**, Menâkıb, 37/3804.

**٦٣٨٠ـ** (خ م ـ **علقمة** رحمه الله) قال : « قَدِمتُ الشامَ ، **فصلَّيتُ** رَكْعَتين، ثم قلتُ : **اللهم يَسِّر لي** جليسا صالحا ، فأتيتُ قوما فجلستُ إليهم ، **فإذا** شيخ قد جاء جلس إلى جنبي، قلتُ : من هذا ؟ قالوا : أبو الدرداء ، فقلتُ : إني دَعَوْتُ الله أن يُيَسِّرَ لي جليسا صالحا ، فيسَّرَكَ لي ، قال : **ممن** أنتَ؟ قلتُ : من أهل الكوفة ، **قال** : **أو** ليس **فيكم** ابنُ أمِّ عبد صاحبُ النّعلين والوسادة **والمطْهرة** – **يعني** : ابنَ مسعود – ؟ **وفيكم** الذي أجاره الله من الشيطان **على لسانه** نبيِّه – **يعني** : عمارا ؟– أو ليس **فيكم** صاحبُ سِرِّ رسولِ الله صلى الله عليه وسلم الذي لا يعلمه أحَد غيرُه – **يعني** حُذيفةَ – ؟ ثم قال : كيف **يقرأ** عبد الله ( **وَاللَّيل إذا يَغْشَى** ) **فقرأتُ** : ( **وَاللَّيْلِ إذا يَغْشَى** ، **وَالذَّكَرِ وَالأُنثَى** ) **قال** : **والله لقد أقرأنيها** رسول الله **صلى الله عليه** وسلم من فيه إلى فيَّ ». **أخرجه** البخاري، **ومسلم**.

**وللبخاري** نحوه ، **وفيه** : « **أليس فيكم** – أو **منكم** – **صاحب السِّرّ الذي لا يعلم غيره**، **يعني** حذيفة، قال : **قلتُ** : بلى ، **قال** : أليس **منكم** – **أو منكم** – **الذي** أجاره **الله على** لسان **نبيه** ، **يعني** من الشيطان؟ – **يعني** عمارا – قال: بلى، قال: أو ليس **فيكم** – أو **منكم** – صاحبُ السِّوَاك ؟ – أو **السِّوَاد** – قال: **بلى**، قال: كيف كان **عبد الله** يقرأ: (**وَاللَّيل إذا يَغْشَى** والنَّهارِ **إذا تَجَلَّى**) **قلتُ**: (**وَالذَّكَرِ وَالأُنثى**) قال: ما زال بي هؤلاء حتى كادوا **يَستَنزِلُوني عن شيء سَمِعْتُهُ من** رسولِ الله **صلى** الله عليه وسلم».

**6.380-** Alkame anlatıyor:

"Şam'a gitmiştim, mescidde iki rekât namaz kıldım, sonra;

"Allah'ım; bana sâlih bir arkadaş nasip eyle!" diye duâ ettim. Sonra bir gurup insanın yanına varıp oturdum. Sonra bir ihtiyar geldi, yanıma oturdu.

"- Bu ihtiyar kimdir?" diye sordum.

"- Ebû'd-Derdâ!" dediler. Kendisine;

"- Bana sâlih bir dost nasip etmesi için Allah'a duâ etmiştim; seni nasip etti" dedim. Bana;

"- Kimlerdensin?" diye sordu.

"- Kûfeliyim" dedim. Bunun üzerine;

"- İki ayakkabının, yastığın ve su kabının sahibi olan İbn Ümmi Abd –İbn Mes'ûd'u kastediyor- sizde değil mi? Yüce Allah'ın,

Peygamber'inin diliyle şeytandan koruduğu zât –Ammâr'ı kastediyor- sizde değil mi? Rasûlullah'ın (as.) sırlarını kendisinden başka kimsenin bilmediği adam –Huzeyfe'yi kastediyor- sizde değil mi?" diye sordu. Sonra da;

"- Abdulluh b. Mes'ûd, *Ve'l-leyli izâ yeğşâ*'yı nasıl okuyor?" diye sordu. Ben de;

"- *Ve'l-leyli izâ yeğşâ ve'z-zekeri ve'l-ünsâ* şeklinde okuyor" dedim.

Bunun üzerine dedi ki:

**"- Vallahi Rasûlullah (as.) bana böyle okuttu; O'nun ağzından ben de böyle duydum."**[20]

RİVÂYETLER

Hadîsi **Buharî** ve **Müslim** taric etti.

**Buharî**'nin buna benzer diğer bir rivâyetinde şu ifâdeler kullanılır:

...Ebû'd-Derdâ, Huzeyfe'yi kastederek;

"- Ondan başka hiç kimsenin bilmediği sırların sahibi sizin aranızda -yahut sizden- değil mi?" dedi. Ben;

"- Evet" dedim. Sonra Ammâr'ı kastederek;

"- Yüce Allah'ın, Peygamber'inin diliyle şeytandan koruduğu zât sizin içinizde, -yahut sizden- değil mi?" dedi. Ben yine;

"- Evet" dedim. Sonra;

"- (Rasûlullah'ın) misvâkinin sahibi sizin içinizde -yahut sizden- değil mi?" diye sordu. Ben yine;

"- Evet" dedim. O zaman;

"- Abdullah *Ve'l-Leyli izâ yeğşâ ve'n-nehâri izâ tecellâ*'yı nasıl okuyor?" diye sordu.

"- *Ve'z-zekeri ve'l-ünsâ* şeklinde okuyor" dedim.

Bunun üzerine şöyle dedi:

"- Şu insanlar, beni Rasûlulluh'dan (as.) işitmiş olduğum kırâatten caydırmaya çalışıyorlar."

---

[20] **Buharî**, Fedâilu'l-Ashâb, 20, 27; Bed'u'l-Halk, 11; İsti'zân, 38; **Müslim**, Müsafirîn, 50/282-84; Musannıf işaret etmemekle birlikte hadîsi **Tirmizî** de tahric etmiştir; Kırâât, 7/2939.

### İZAH

Burada **İbn Mes'ûd, Ammâr** ve **Huzeyfe**'nin bazı özellikleri dışında bir kırâat ihtilafı söz konusu edilmektedir. **Leyl** sûresinin üçüncü âyeti, *"Ve'z-zekeri ve'l-ünsâ"* şeklinde mi, yoksa bugün okunageldiği mütevâtir rivâyetinde olduğu gibi *"Ve mâ haleka'z-zekere ve'l-ünsâ"* şeklinde mi okunacağı konusunda sahâbeden bazı farklı rivâyetler gelmiştir. Ashâbın çoğunluğu âyeti *"Ve mâ haleka'z-zekere ve'l-ünsâ"* şeklinde okurken, **İbn Mes'ûd** ve **Ebû'd-Derdâ** *"Ve'z-zekeri ve'l-ünsâ"* diye okumuşlardır.

### HUZEYFE

Hadîste de ifâde edildiği üzere **Huzeyfe**, Rasûlullah'ın (as.) sırdaşı olarak meşhurdur. Gelecekte meydana gelecek olan olaylar ve fitneler konusunda Hz. Peygamber kendisine özel haberler vermiştir. **Nihâvend** savaşında ordu komutanlığı da yapan **Huzeyfe**, Rasûlullah'ın (as.) en seçkin ashâbındandı. Hicrî 36 yılında **Hz. Osman**'ın şehâdetinden kısa zaman sonra vefat etti.

### AMMÂR

**Ammâr** da çok büyük sıkıntılarla imtihan edilen, ama yine de imanını korumayı başaran ashâbdandı. Anne babasıyla birlikte ağır işkencelere uğramış, gözlerinin önünde annesi bacaklarından iki ayrı deveye bağlanarak sürüklenmek suretiyle öldürülmüştü. İslâm'ın ilk şehidi olan annesi **Sümeyye** ile birlikte babası **Yâsir** de öldürüldü. Buna rağmen **Ammâr**, Allah'ın yardımı ile inancını kaybetmemeyi başardı. **Habeşistan** ve **Medîne** hicretlerine katılan, bütün savaşlarda Hz. Peygamber'in yanında yer alan **Ammâr**, hicrî 37 yılında **Sıffîn**'de **Hz. Ali** ile beraberken şehîd edildi. Rasûlullah (as.) daha önce, kendisini bağîlerin öldüreceğini ona haber vermişti.

**ABDULLAH b. MES'ÛD**

İlk müslümanlardan olan **İbn Mes'ûd**, sağlam bilgisi ve keskin zekâsıyla ma'rûftur. Altıncı veya yirmi üçüncü kişi olarak İslâm'a girdiğine dair rivâyetler vardır. **Sahîhayn**'da müştereken 64 hadîsi bulunmakta, yalnız **Buharî'**de 21, sadece **Müslim'**de ise 35 hadîsi yer almaktadır. **Bakî b. Mahled**'in **Müsned'**inde ise mükerrerlerle birlikte 840 hadîsi bulunmaktadır.

Bizzat Rasûlullah'ın (as.) ağzından yetmiş sûre aldığını söyleyen **İbn Mes'ûd**, Rasûlullah'tan (as.) sonra **Mekke'**de Kur'ân'ı ilk defa açıktan okumak cesaretini göstermiştir. **Habeşistan** ve **Medîne** hicretlerine katılmıştı. **Uhud'**da müşrikler, Hz. Peygamber'e kadar dayandıklarında O'nun yanından ayrılmayan dört kişiden biriydi. **Bedir** savaşında **Ebû Cehil**'i öldürenlerdendi.

**Medîne'**de Hz. Peygamber'in evine teklifsizce girip çıkma imtiyazına sahipti. Bir seyahat esnasında Rasûlullah'ın (as) misvâkını, yastığını, ayakkabılarını ve su kabını taşımıştı. Ashâb arasında bütün davranışlarında Rasûlullah'a (as.) en çok benzeyenlerin başında gelirdi. ***"İman edip sâlih amel işleyenler, bundan sonra da sakındıkları, imanlarında sebât ettikleri ve sâlih amellerine devam ettikleri, sonra takvâlarında ve imanlarında kesinliğe ulaştıkları, sonra da bu takvâ ile beraber her şeyi güzel yaptıkları takdirde, daha önce tatmış oldukları şeyde (içkide) bir beis yoktur. Allah, güzel iş yapanları sever"***[21] âyeti nâzil olunca, Hz. Peygamber **İbn Mes'ûd**'a;

**"- Bana, senin onlardan olduğun söylendi"** dedi.[22]

Hz. Peygamber; **"Kıyâmet gününde Abdullah'ın sadece ayağının Uhud dağından daha ağır geleceğini"**[23] söylemişti. **"Ümmetim için, İbn Ümmi Abd'in râzı olduğuna ben de râzıyım"**[24] buyurmuştu. **İbn Mes'ûd**'un okuduğu Kur'ân'ı dinleyen Hz. Peygamber, göz yaşlarını tutamamıştı.[25]

---

21 Mâide, 93.

22 **Müslim**, Fedâilu's-Sahâbe, 22/109.

23 **Müsned**, I, 114, 420; **Müstedrek**, III, 317; **Hilye**, I, 127.

24 **Müstedrek**, III, 317-19.

25 **Buharî**, Fedâilu'l-Kur'ân, 32, 33, 35; **Müslim**, Müsâfirîn, 40/247.

**Hz. Ömer, İbn Mes'ûd**'u **Kûfe**'ye kadı ve öğretmen olarak göndermiş, Kûfelilere de; **"Abdullah'ı size göndermekle, sizi kendime tercih ettim"** diye yazmıştı.

Hicrî 32 yılında **Medîne'**de vefat itti, **Bakî** mezarlığına defnedildi.

**٦٣٨١ــ (ت ــ خيثمة بن أبي سَبرة رحمه الله)** قال : « أتيتُ المدينة فسألت الله أن يُيَسِّرَ لي جليسا صالحا ، فيسَّرَ لي أبا هريرة ، فجلستُ إليه ، فقلت له : إني سألتُ الله أن يُيَسِّرَ لي جليسا صالحا ، فوُفِّقْتَ لي، فقال لي: مِن أين أنتَ؟ قلتُ: من أهل الكوفة، جئتُ التمس الخيرَ وأطلُبه، فقال: أليس فيكم سعدُ بنُ مالك مُجابُ الدعوة؟ وابنُ مسعود، صاحبُ طَهورِ رسولِ الله صلى الله عليه وسلم ونعليه؟ وحذيفةُ، صاحبُ سِرِّ رسول الله صلى الله عليه وسلم؟ وعَمَّارُ الذي أجاره الله من الشيطان على لسان نبيِّه؟ وسَلْمانُ، صاحبُ الكتابين؟ قال قتادة : والكتابان الإنجيل والقرآن». أخرجه الترمذي.

**6.381-** Hayseme b. Ebî Sebre anlatıyor:

"Medîne'ye geldim, Allah'tan bana sâlih bir arkadaş nasip etmesini diledim. Sonra bana Ebû Hureyre'yi nasip eyledi. Ebû Hureyre'nin yanına oturdum ve kendisine;

"- Allah'tan bana sâlih bir arkadaş nasip etmesini dilemiştim; sen bana müyesser kılındın" deyince, bana;

"- Nerelisin?" diye sordu.

"- Kûfeliyim; hayır aramaya ve bulmaya geldim" dedim. Bunun üzerine;

"- Duâsı makbul olan Sa'd b. Mâlik, Rasûlullah'ın (as.) su kabının ve ayakkabılarının sahibi İbn Mes'ûd, Rasûlullah'ın (as.) sırdaşı Huzeyfe, Peygamber'inin diliyle Allah'ın kendisini şeytandan koruduğu Ammâr ve iki kutsal Kitab İncil ve Kur'ân'm sahibi Selmân sizde değil mi?" dedi.[26]

[26] **Tirmizî**, Menâkıb, 38/3811.

**٦٣٨٢ـ (ت ـ علي بن أبي طالب** رضي الله عنه) **قال:** قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: «**رَحِمَ الله أبا بكر ، زوَّجني ابنته ، وَحَمَلني إلى دار الهجرة ، وصحبني في الغار ، وأعتق بلالاً من ماله ، رحم الله عمر ، يقول الحق وإن كان مُرًّا ، تركه الحقُّ [وما له من صديق] ، رحم الله عثمان، تستحي منه الملائكة، رحم الله عليًا ، اللهم أدر الحقَّ معه حيث دار**». أخرجه الترمذي.

**6.382-** Ali b. Ebî Tâlib'den rivâyet edilmiştir:

Rasûlullah (as.) şöyle buyurdu:

**"Allah Ebû Bekir'e merhamet buyursun! O, kızını benimle evlendirdi, beni hicret yurduna** (Medîne'ye) **taşıdı ve kendi malından Bilâl'i âzâd etti. Allah Ömer'e de merhamet buyursun! Çünkü o, acı da olsa hakkı söyler; hakkı söylemek onu dostsuz bırakmıştır. Allah Osman'a da merhamet buyursun! Ondan melekler bile hayâ ederler. Allah Ali'ye de merhamet buyursun! Allah'ım; Ali nereye giderse, hakkı da onunla beraber gönder!"**[27]

**٦٣٨٣ـ (ت ـ حذيفة بن اليمان** رضي الله عنه) قال : « كُنَّا جلوسا عند النبيِّ صلى الله عليه وسلم ، فقال: **إني لا أدري ما قَدْرُ بقائي فيكم ، فاقتدُوا باللَّذين من بعدي،** وأشار إلى أبي بكر وعمر، **واهتدوا بهدي عمَّار وما حدَّثكم ابنُ مسعود فصدِّقوه** ». أخرجه الترمذي.

**6.383-** Huzeyfe b. el-Yemân anlatıyor:

"Rasûlullah'ın (as.) huzurunda oturuyorduk. Buyurdu ki:

**"Aranızda daha ne kadar kalacağımı bilmiyorum.** -Ebû Bekir'le Ömer'i işaret ederek- **benden sonra bu iki zâta uyun! Ammâr'ın gösterdiği yoldan gidin ve İbn Mes'ûd size ne söylerse onu doğrulayın!"**[28]

---

[27] **Tirmizî**, Menâkıb, 20/3714. Bu hadîsin de isnâdı zayıftır, **Tirmizî** de onun garîb olduğunu söylemektedir.

[28] **Tirmizî**, Menâkıb, 38/3805.

٦٣٨٤ــ (ت ــ عبد الله بن مسعود رضي الله عنه) قال : قال رسولُ الله صــلى الله عليه وسلم: «اقْتَدُوا باللَّذَيْن من بعدي من أصحابي: أبي بكر وعمر ، واهْتَدُوا بِهَدْيِ عَمَّار، وتَمَسَّكُوا بعهد ابن مسعود». أخرجه الترمذي.

**6.384-** Abdullah b. Mes'ûd, Hz. Peygamber'in şöyle söylediğini rivâyet etti:

**"Benden sonra ashâbımdan iki kişiye, Ebû Bekir ile Ömer'e uyun! Ammâr'ın gösterdiği yoldan gidin ve İbn Mes'ûd'un tavsiyelerine sıkıca sarılın!"**[29]

## نوع رابع

## d) SAHÂBELER, PEYGAMBERLİK DAVASININ ÖNDERLERİDİR

٦٣٨٥ــ (د ــ جابر بن عبد الله رضي الله عنهما) أنَّ رسولَ الله صلى الله عليه وسلم قال: «أُرِيَ الليلةَ رَجُلٌ صَالِحٌ، كأنَّ أبا بكر نِيطَ برسول الله، ونِيطَ عمر بأبي بكر، ونِيطَ عثمان بعمر ، قال جابر : فلما قُمنا من عند رسول الله صلى الله عليه وسلم ، قلنا: أمَّا الرجلُ الصالحُ، فرسولُ الله صلى الله عليه وسلم ، وأما نَوْطُ بعضهم ببعض، فهم وُلاةُ الأمر الذي بعث الله به نبيّه صلى الله عليه وسلم». أخرجه أبو داود.

**6.385-** Cabir b. Abdullah'dan rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (as.) şöyle dedi:

**"Bu gece sâlih bir zâta, sanki Ebû Bekir Allah'ın Rasûlüne tutunmuş, Ömer Ebû Bekir'e, Osman da Ömer'e tutunmuş gibi gösterildi."**

Cabir dedi ki:

"Rasûlullah'ın (as.) yanından kalkınca aramızda bunu şöyle yorumladık:

---

[29] **Tirmizî**, Menâkıb, 38/3811.

"Rüyayı gören o sâlih zât, Rasûlullah'tır (as.). İnsanların birbirine bağlanmaları ise, Yüce Allah'ın, Peygamber'i vasıtasıyla göndermiş olduğu bu dinde halifelik yapacak olmalarını ifade eder."[30]

٦٣٨٦ـ (ت د ـ أبو بكرة رضي الله عنه) أنَّ رسولَ الله صلى الله عليه وسلم قال ذَاتَ يوم: «مَن رَأى الليلةَ رُؤْيا؟ فقال رجل: أنا، رأيتُ كأنَّ ميزانا أُنزلَ من السماء فوُزِنْتَ أنتَ وأبو بكر، فرَجَحْتَ أنتَ بأبي بكر، وَوُزِنَ عمرُ وأبو بكر، فرجحَ أبو بكر بعمرَ، وَوُزِنَ عمرُ بعثمان فرجح عمرُ بعثمانَ ثم رُفِعَ الميزان، قال: فرأينا الكراهيةَ في وجه النبيِّ صلى الله عليه وسلم». أخرجه أبو داود، والترمذي.

وفي أخرى لأبي داود إلى قوله: «ثم رفع الميزان»، ثم قال: « فَاسْتَاءَ لها رسولُ الله صلى الله عليه وسلم - يعني: فساءه ذلك - فقال: خلافةُ نُبُوَّة، ثم يؤتِي الله عزَّ وجلَّ المُلْكَ مَن يشاء».

**6.386** Ebû Bekre'den rivâyet edilmiştir:

Bir gün Rasûlullah (as.);

"- **Bu gece kim rüyâ gördü?"** diye sordu. Biri;

"- Ben gördüm! Gökten sanki bir terazi indirilmişti; siz ve Ebû Bekir tartılmıştınız ve siz Ebû Bekir'den ağır gelmiştiniz. Sonra Ömer'le Ebû Bekir tartılmışlardı, bu sefer Ebû Bekir Ömer'den ağır gelmişti. Sonra da Ömer ile Osman tartılmışlar ve Ömer Osman'dan ağır gelmişti. Sonra da terazi kaldırıldı."

Râvî der ki: "Biz Hz, Peygamber'in yüzünde bir hoşnutsuzluk ifadesi gördük."[31]

**RİVÂYETLER**

Hadîsi **Ebû Davud** ve **Tirmizî** tahric etti.

**Ebû Davud**'un başka bir rivâyeti, **"...Sonra terazi kaldırıldı"** cümlesine kadardır. Ondan sonra da Hz. Peygamber bundan

---

[30] **Ebû Davud**, Sünnet, 9/4636.

[31] **Tirmizî**, Rüya, 10/2287; **Ebû Davud**, Sünnet, 9/4634. İsnâdı zayıf bir hadîstir.

hoşlanmadı ve; **"Bu, nübüvvetin halifeliğini göstermektedir, sonra Allah mülkü dilediğine verir"** dedi, şeklindedir.

٦٣٨٧ــ (د ــ **سمرة بن جندب** رضي الله عنه) أن رجلا قال : « يا رسـول الله ، رأيتُ كأنَّ دَلْوا دُلِّيَ من السماء، فجاء أبو بكر، فأخذ بِعَراقِيْها، فشرب شُرْبا ضعيفا، ثم جاء عمرُ، فأخذ بعراقيها، فشرب حتى تَضلَّعَ، ثم جاء عثمانُ، فأخذ بعراقيها ، فشرب حتى تضلَّعَ ، ثم جاء عليّ، فأخذ بعراقيها، فانتَشَطتْ ، وانتَضَحَ عليه منها شيء ». أخرجه أبو داود.

**6.387-** Semüre b. Cündüb'den rivâyet edildiğine göre bir adam şöyle dedi:

"- Ey Allah'ın Rasûlü! Ben bir rüya gördüm; sanki gökten bir kova sarkıtılmıştı. Ebû Bekir geldi, kovanın sapından tuttu ve az bir miktar su içti. Sonra Ömer geldi, o da kovanın sapından tuttu ve kanıncaya kadar su içti. Sonra Osman geldi, o da kovanın sapından tuttu ve o da doyana kadar içti. Sonra Ali geldi, o da kovanın sapından tuttu, ama sapı söküldü ve kovadan bir miktar su üzerine döküldü."[32]

٦٣٨٨ــ (خ م ــ **جابر بن عبد الله** رضي الله عنهما) قال : قال النبيُّ صلى الله عليه وسلم : «رأيتني دخلتُ الجنة ، فإذا أنا بالرُّمَيْصاءِ امرأة أبي طلحة، وسمعت خَشَفَة ، فقلت: مَن هذا؟ فقالوا: هذا بلال، ورأيتُ قصرا بفنائه جارية، فقلت: لمن هذا؟ فقالوا: لعمر بن الخطاب، فأردتُ أن أدْخُلَه فأنظرَ إليه، فذكرتُ غيرتَك، [قال]: فولّيتُ مدبرا فبكى عمرُ، وقال: أعليك أغارُ يا رسول الله؟». أخرجه البخاري، ومسلم.

**6.388-** Cabir b. Abdullah'dan rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (as.) şöyle buyurdu:

**"Rüyada kendimi cennette gördüm. Bir de baktım ki, Ebû Talha'nın karısı Rumeysâ[33] orada! Sonra bir hışırtı duydum:**

---

[32] **Ebû Davud**, Sünnet, 9/4637.

[33] **Rumeysâ, Ebû Talha**'nın karısı ve **Enes b. Mâlik**'in de annesi olan **Ümmü Süleym**'dir.

**"- Kim o?" diye sordum.**

**"- Bilâl!" dediler.**

**Sonra eşiğinde genç bir kızın durduğu bir köşk gördüm:**

**"- Bu köşk kimin?" diye sordum.**

**"- Ömer b. Hattâb'ın!" dediler. Köşke girmek istedim, ama Ömer'in kıskançlığını hatırladım ve döndüm."**

Bunun üzerine Ömer ağladı ve;

"- Sana karşı da mı kıskançlık yapacağım ya Rasûlallah (as.)!" dedi.[34]

**٦٣٨٩ـ** (ت ـ بريدة رضي الله عنه) قال : « أصْبح رسولُ الله صلى الله عليه وسلم ، فدعا بلالا، فقال : [يا] بلال، بم سبقتني إلى الجنة؟ ما دخلتُ الجنة [قطُّ] إلا سمعتُ خَشْخَشتك امامي ، دخلتُ البارحةَ ، فسمعتُ خَشْخَشتك ، أمامي، فأتيتُ على قصر مُربّع مشرِف من ذهب ، فقلتُ : لمن هذا القصر؟ قالوا: لرجل من العرب ، فقلتُ : أنا عربيّ، لمن هذا القصر؟ قالوا: لرجل من قريش، قلتُ : أنا قرشي، لمن هذا القصر؟ قالوا : لرجل من أُمّة محمد. قلتُ : أنا محمّد ، لمن هذا القصر؟ قالوا : لعمرَ بن الخطاب ، فقال بلال: يا رسول الله، ما أذّنتُ قطُّ إلا صلّيتُ ركعتين، وما أصابني حَدَث قطُّ إلا توضّأتُ عنده، ورأيتُ أن لله عليَّ ركْعتين، فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم: **بهما**».

قال الترمذي : ومعنى قوله : « **دخلتُ** الجنة البارحةَ » ، يعني : رأيتُ في المنام كأني دخلتُ الجنة ، هكذا روي في بعض الحديث. أخرجه الترمذي.

**6.389-** Bureyde anlatıyor:

"Rasûlullah (as.) bir sabah Bilâl'i çağırdı ve;

**"- Ya Bilâl, benden önce cennete nasıl girdin? Cennete her girdiğimde önümde daima senin hışırtını duydum. Dün akşam da cennete girdim, yine önümde senin hışırtını duydum. O sırada altından yapılmış kare şeklinde ve teraslı bir köşk de gördüm;**

**"- Bu köşk kimin?"** diye sordum.

---

[34] **Buharî**, Ta'bîr, 31, 32; Bed'u'l-Halk, 9; Fedâilu'l-Ashâb, 6; Nikâh, 108; **Müslim**, Fedâilu's-Sahâbe, 2/21.

"- **Araplardan birinin!"** dediler.
"- **Ben de Arab'ım! Kimin bu köşk?"** deyince;
"- **Kureyş kabilesinden bir adamın!"** dediler.
"- **Ben de Kureyşliyim! Köşk kimin?"** diye ısrar edince de;
"- **Muhammed (as.) ümmetinden bir adamın!"** dediler.
"- **Muhammed benim! Köşk kimin?"** diye tekrar sorunca;
"- **Ömer b. el-Hattâb'ın!"** dediler.

Bilâl;

"- Ey Allah'ın Rasûlü; her ezan okuduğumda mutlaka iki rekât namaz kılmışımdır. Ne zaman abdestim bozulduysa, mutlaka hemen orada abdest almışımdır ve Allah için mutlaka iki rekât (abdest) namazı kılmam gerektiğini düşünmüşümdür" dedi.

Bunun üzerine Hz. Peygamber;

"- **Demek ki bu iki şey sayesinde..."** dedi.[35]

## RİVÂYETLER

**Tirmizî** dedi ki:

"**Dün gece cennete girdim** sözü; rüyamda sanki cennete girdiğimi gördüm anlamındadır. Nitekim bazı rivâyetlerde hadîs bu şekildedir."

Hadîsi **Tirmizî** tahric etti.

## İZAH

Hadîste, **Bilâl**'in iki özelliğine işaret edilmektedir: Biri her abdest bozduğunda hemen abdest alması, dolayısıyla devamlı abdestli dolaşması; diğeri de ezanla kamet arasında iki rekât namaz kılmasıdır.

Burada **Bilâl**'in Hz. Peygamber'den önce cennete girdiği anlamına gelen ifâdenin izahını yapmak imkânsızdır. Her ne kadar bu bir rüya ise de, makûl bir izahı yine de yapılamaz. Zira Hz. Peygamber'in rüyası da vahiy çeşitlerinden biri kabul edilir. Kaldı ki Bilâl'in yaptığı iş de, çok önemli bir hayır değildir; sadece abdestini bozunca hemen abdest almakta, bir de ezanla kamet arasında iki rekât nâfile namaz kılmaktadır. Böyle basit bir ibadet için bu derece

---

[35] **Tirmizî**, Menâkıb, 18/3689.

büyük mükâfatın konu edilmesi, uygun bir orantı değildir. Bu itibarla rivâyeti ihtiyatla karşılamak gerekir. Belki de burada râvîlerden birinin bir tasarrufu söz konusudur.

نوع خامس

## e) RASÛLULLAH'IN (AS.) EN ÇOK SEVDİĞİ ASHÂBI

٦٣٩٠ـ (ت ـ عبد الله بن شقيق رحمه الله) قال : « قلتُ لعائشة : أيُّ أصحاب النبيِّ صلى الله عليه وسلم كان أحبَّ إلى رسول الله صلى الله عليه وسلم ؟ قالت : أبو بكر ، قلتُ : ثُمَّ مَنْ؟ قالت: عمرُ، قلتُ : ثُمَّ مَنْ ؟ قالت : أبو عُبيدةَ بنُ الجراح ، قلتُ : ثُمَّ مَن؟ فسكتت». أخرجه الترمذي.

**6.390-** Abdullah b. Şekîk anlatıyor:
Hz. Âişe'ye sordum:
"- Hz. Peygamber, ashâbından en çok kimi severdi?"
"- Ebû Bekir'i!"
"- Sonra kimi?"
"- Ömer'i!"
"- Sonra kimi?"
"- Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh'ı!"
"- Sonra kimi?"
Âişe sustu, cevap vermedi."[36]

٦٣٩١ـ (خ م ت ـ عمرو بن العاص رضي الله عنه) : « أنَّ رسولَ الله صلى الله عليه وسلم بَعثه على جيش ذات السَّلاسل ، قال : فأتيتُه فقلتُ : أيُّ الناس أحبُّ إليك ؟ قال : عائشةُ ، فقلتُ: منَ الرجال؟ فقال : أبوها ، قلتُ : ثم مَنْ ؟ قال : عُمرُ بنُ الخطاب فعدَّ رجالا». زاد في رواية: قال : «فسكتُّ مخافةَ أن يجعَلَني في آخرهم».

---

[36] Tirmizî, Menâkıb, 14/3657.

وفي رواية قال : « قلتُ : لستُ أسألك عن أهلك، إنما أسألك عن أصحابك؟ قال: أبوها ، قلتُ: ثم مَنْ ؟ قال : عمرُ ». أخرجه البخاري، ومسلم. وأخرج الترمذي إلى قوله : « أبوها ».

**6.391-** Amr b. el-Âs'tan rivâyet edildiğini göre; Hz. Peygamber kendisini Zâtü's-Selâsil gazâsında komutan olarak görevlendirmişti. Kendisine varıp;

"- İnsanlardan en çok kimi seviyorsun?" diye sordum

**"- Âişe'yi!"** dedi.

"- Erkeklerden kimi?" diye sorunca;

**"- Âişe'nin babasını!"** diye cevap verdi.

"- Sonra kimi?" deyince;

**"- Sonra Ömer b. el-Hattâb'ı!"** dedi ve diğer bazı adamların isimlerini saydı.[37]

**RİVÂYETLER**

Bir rivâyette Amr'ın; "Hz. Peygamber'in beni en son zikredeceğinden korkarak sustum" dediği de kaydedilir.

Diğer bir rivâyete göre Amr;

"- Ben sana âileni sormuyorum, ashâbından en çok kimi sevdiğini soruyorum" demiş, bunun üzerine Hz. Peygamber de;

**"- Âişe'nin babasını!"** diye cevap vermiş.

"- Sonra kimi?" diye sorunca da;

**"- Ömer'i!"** demiş.[38]

Bunları **Buharî** ve **Müslim** tahric etti.

**Tirmizî** de **"Âişe'nin babasını!"** cümlesine kadar olan kısmı tahric etti.

---

[37] **Buharî**, Fedâilu'l-Ashâb, 5; Meğâzî, 64; **Müslim**, Fedâilu's-Sahâbe, 1/8; **Tirmizî**, Menâkıb, 63/3886.

[38] Bu ikinci rivâyet, **Buharî** ve **Müslim**'de bulunamamıştır. Muhtemelen bu rivâyet, **Humeydî**'nin ziyâdâtındandır.

İZAH

**Zâtü's-Selâsil,** hicretin sekizinci yılında ve **Mûte** savaşından önce yapılan bir askerî seferdir. Bu sefere ordu komutanı olarak tayin edilen **Amr b. el-Âs**, muhtemelen bazı beklentilerle Hz. Peygamber'e, en çok kimi sevdiğini soruyor. Çünkü komutan olarak görevlendirildiği orduda, **Ebû Bekir** ve **Ömer** gibi ashâbın en önde gelen isimleri de bulunmaktaydı. Kendi ismini başlarda göremeyince de, en sona kalırım korkusuyla sormaktan vazgeçiyor.

Hadîs, **Hz. Âişe, Hz. Ebû Bekir** ve **Hz. Ömer**'ın, Rasûlullah (as.) nezdindeki değerini göstermektedir.

**٦٣٩٢ـ** (ت) **ـ أسامة بن زيد** رضي الله عنهما) قال : « كنتُ جالساً إذْ جاء عليّ والعباسُ يستأذنان، فقالا: يا أسامةُ ، استأذنْ لنا على رسول الله صلى الله عليه وسلم ، فقلتُ: يا رسولَ الله، عليّ والعباسُ يستأذنان ، قال : **أتدري ما جاء بهما** ؟ قلتُ : لا ، قال : **لكني أدري ، ائْذَن لهما** ، فدخلا ، فقالا : يا رسولَ الله ، جئناك نسألُكَ : أيُّ أهلكَ أحبُّ إليك ؟ قال : **فاطمةُ بنتُ محمد** ، قالا: ما جئناك نسألك عن أهلك ، قال : **أحبُّ أهلي إليَّ : مَن [قد] أنعَمَ الله عليه وأنعمتُ عليه : أسامةُ بنُ زيد** ، قالا: ثم مَنْ ؟ قال : **[ثم] عليّ بن أبي طالب** ، فقال العباسُ : يا رسولَ الله جعلتَ عمَّكَ آخرهم، قال : **إنّ عليًا سبَقَكَ بالهجرة**».

أخرجه الترمذي.

**6.392-** Üsâme b. Zeyd anlatıyor:

"(Hz. Peygamber'in evinin önünde) oturduğum bir sırada Hz. Ali ile Abbas geldiler ve izin istediler:

"- Ya Üsâme! Bizim için Rasûlullah'tan (as.) izin iste!" dediler. Ben de;

"- Ey Allah'ın Rasûlü; Ali ve Abbas geldiler, yanma girmek için izin istiyorlar" dedim.

**"- Neden geldiklerini biliyor musun?"** diye sordu.

"- Hayır!" dedim. Hz. Peygamber;

**"- Ama ben biliyorum, gelsinler!"** dedi. İçeri girdiler ve;

"- Ey Allah'ın Rasûlü! Sana, âile efrâdından en çok kimi sevdiğini sormaya geldik" dediler.

"- **Kızım Fâtıma'yı!"** cevabını verdi.

"- Sana bütün akrabalarından sormak istemiştik" dediklerinde de şöyle söyledi:

**"- Âilemden en çok sevdiğim kişi, Allah'ın nimetler verdiği ve benim kendisine ihsânda bulunduğum Üsâme b. Zeyd'dir."**

"- Sonra kimdir?" diye sordular.

**"- Sonra Ali b. Ebî Tâlib'dir!"** dedi. Bunun üzerine Abbâs;

"- Ya Rasûlallah (as.), amcanı sonuncu yaptın!" deyince de;

**"- Ali, hicretle seni geçmiştir"** buyurdu.[39]

**٦٣٩٣ـ (ت ـ بريدة** رضي الله عنه) قال : قال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم : « **إنَّ الله تباركَ** وتعالى **أمرني بحُبِّ أربعة ، وأخبرني أنه يُحِبُّهم** ، قيل : يا رسولَ الله سَمِّهِمْ لنا ، قال : **عليّ منهم** - يقول ذلك ثلاثا - وأبو ذر ، والمقدادُ ، وسلمانُ ، **أمرني بحبِّهم ، وأخبرني أنه يُحِبُّهم»**. أخرجه الترمذي.

**6.393-** Bureyde'den rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (as.);

**"Yüce Allah bana dört kişiyi sevmemi emretti ve kendisinin de onları sevdiğini söyledi"** deyince;

"- Ey Allah'ın Rasûlü; bize onların isimlerini açıklasan!" denildi.

**"- Onlardan biri Ali'dir** –bunu üç defa tekrarladı-, **diğeri Ebû Zer'dir, öbürü Mikdâd'dır, ötekisi de Selmân'dır. Allah bana onları sevmemi emretti, kendisinin de onları sevdiğini haber verdi"** buyurdu.[40]

---

[39] **Tirmizî,** Menâkıb, 41/3819.

[40] **Tirmizî,** Menâkıb, 21/3718.

نوع سادس

## f) ASHÂBIN FAZÎLET BAKIMINDAN AYNI OLMADIĞI

٦٣٩٤ـ (خ د ت) ـ عبد الله بن عمر رضي الله عنهما قال: «كُنَّا نُخَيِّر [بين الناس] في زمانِ رسولِ الله صلى الله عليه وسلم، نُخيِّر أبا بكر، ثم عمر، ثم عثمان».
أخرجه البخاري.

وله في رواية قال: «كُنَّا زمنَ النبي صلى الله عليه وسلم لا نَعْدِلُ بأبي بكر أحدا، ثم عمر، ثم عثمان، ثم نترك أصحابَ رسول الله صلى الله عليه وسلم، لا نُفاضل بينهم».
وأخرج أبو داود الثانية، ولأبي داود: «كنا نقولُ ورسولُ الله صلى الله عليه وسلم حيّ: أفضَلُ أمّة النبيِّ صلى الله عليه وسلم بعدَهُ: أبو بكر، ثم عمرُ، ثم عثمان». وفي رواية الترمذي: «كُنَّا نقول ورسولُ الله صلى الله عليه وسلم حي: أبو بكر، وعمرُ، وعثمانُ».

**6.394-** Abdullah b. Ömer'den rivâyet edilmiştir:

"Rasûlullah (as.) döneminde bizler, insanlar arasında tercih yapıyorduk. Önce Ebû Bekir'i, sonra Ömer'i, sonra da Osman'ı diğerlerine tercih ediyorduk."[41]

**RİVÂYETLER**

Hadîsi **Buharî** tahric etti.

**Buharî**'nin diğer bir rivâyeti şöyledir:

"Hz. Peygamber döneminde bizler, Ebû Bekir'e, sonra Ömer'e, sonra da Osman'a kimseyi eşit görmezdik. Onlardan sonra Rasûlullah'ın (as.) diğer ashâbını ise, fazîlet bakımından tefrik etmezdik."

Bu ikinci rivâyeti **Ebû Davud** da tahric etti.

---

[41] **Buharî**, Fedâilu'l-Ashâb, 4, 7; **Ebû Davud**, Sünnet, 8/4627-28; **Tirmizî**, Menâkıb, 19/3707.

**Ebû Davud**'un diğer bir rivâyeti de; "Rasûlullah (as.) hayatta iken bizler, 'Hz. Peygamber'den sonra ümmetinin en faziletlisi Ebû Bekir, sonra Ömer, sonra da Osman'dır' derdik" şeklindedir.

**Tirmizî**'nin rivâyetine göre de; "Rasûlullah (as.) hayatta iken bizler, '(en faziletli insan) Ebû Bekir, sonra Ömer, sonra Osman'dır' derdik" dedi.

نوع سابع

## g) BAZI ASHÂBIN KENDİNE ÖZGÜ ÖZELLİKLERİ

٦٣٩٥ــ (ت ــ أبو هريرة رضي الله عنه) قال : قال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم : «نعْمَ الرجلُ أبو بكر ، نعم الرَّجُلُ عُمَرُ ، نعم الرجل أبو عبيدةَ بنُ الجراح، نعم الرجل أُسَيْدُ ابنُ حُضَيْر ، نعم الرجلُ ثابتُ بنُ قيس بن شمَّاس، نعم الرجل مُعاذُ بنُ جبل، نعم الرجل معاذ بن عمرو بن الجَموح ». أخرجه الترمذي.

**6.395-** Ebû Hureyre, Rasûlullah'ın (as.) şöyle söylediğini rivâyet etti.

**"Ebû Bekir ne iyi adamdır! Ömer ne iyi adamdır! Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh ne iyi adamdır! Üseyd b. Hudayr ne iyi adamdır! Sâbit b. Kays b. Şemmâs ne iyi adamdır! Muâz b. Cebel ne iyi adamdır! Muâz b. Amr b. el-Cemûh ne iyi adamdır!"**[42]

٦٣٩٦ــ (ت ــ علي بن أبي طالب رضي الله عنه) قال: قال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم: «إنَّ كلَّ نبيٍّ أُعطيَ سبعةَ نُجَبَاءَ رفقاء- أو [قال] : رُقَبَاءَ - وأُعطيتُ أنا أربعةَ عشَرَ ، قلنا : مَنْ هم؟ قال: أنا ، وابنايَ ، وجعفر ،وحمزةُ ،وأبو بكر ،وعمرُ ، ومُصْعَب بنُ عُمَير ، وبلال، وسلمانُ ،وعمارُ بنُ ياسر، وعبد الله بنُ مسعود، [وأبو ذر ، والمقداد] ». أخرجه الترمذي.

---

[42] **Tirmizî**, Menâkıb, 33/3795.

**6.396-** Ali b. Ebî Tâlib'den rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (as.) şöyle buyurdu:

**"Muhakkak ki her Peygambere yedi seçkin arkadaş** –veya muhafız dedi- **verilmiştir. Bana ise on dört tane verildi."**

"- Onlar kimlerdir?" diye sorduğumuzda, şu cevabı verdi:

**"- Ben, iki oğlum** (Hasan ve Hüseyin), **Cafer, Hamza, Ebû Bekir, Ömer, Mus'ab b. Umeyr, Bilâl, Selmân, Ammâr b. Yâsir, Abdullah b. Mes'ûd, Ebû Zer**[43] **ve Mikdâd."**[44]

**٦٣٩٧ـ** (خ ـ **عمار بن ياسر** رضي الله عنه) قال : « رأيتُ رسولَ الله صلى الله عليه وسلم وما معه إلا خمسة أعْبُد وامرأتان ، وأبو بكر». أخرجه البخاري.

**6.397-** Ammâr b. Yâsir şöyle dedi:

"Rasûlullah'ı (as.), yanında sadece beş köle, iki kadın ve bir de Ebû Bekir varken gördüm."[45]

**İZAH**

Bu rivâyette **Ammâr**, ilk müslüman olarak Rasûlullah'ın (as.) yanında yer alan insanları kastetmektedir. "**Beş köle**" şunlardır:

1- **Bilâl-i Habeşî**.

2- Hz. Peygamber'in evlatlığı ve âzâdlısı **Zeyd b. Hârise**.

3- **Hz. Ebû Bekir**'in kölesi **Âmir b. Fuheyre**.

4- **Safvân b. Ümeyye**'nin kölesi ve **Hz. Ebû Bekir**'in âzâdlısı **Ebû Fükeyhe**.

5- **Şakrân** veya **Ubeyd b. Zeyd**.

"**İki kadın**" ile de, **Hz. Hadîce** ve **Ümmü Eymen**, veya **Ammâr**'ın annesi **Sümeyye** kastedilmiştir.

---

[43] Elimizdeki **Tirmizî** nüshasında **Ebû Zer** yerine **Huzeyfe**'nin adı geçmektedir.

[44] **Tirmizî**, Menâkıb, 31/3785. Hadîsin râvîlerinden **Kesîr b. İsmail** zayıftır. **Tirmizî** hadîs için hasen-garîb demektedir. Bu rivâyet **Hz. Ali**'den de mevkûf olarak nakledilmiştir.

[45] **Buharî**, Fedâilu'l-Ashâb, 5.

**İbn Hacer**, muhtemelen **Ammâr**'ın maksadı, müslüman olduklarını ilk defa açıklayan kişilerin bunlar olduğunu söylemektedir, demektedir.[46]

**٦٣٩٨ـ (م ـ عائذ بن عمرو)** : « أن أبا سفيان أتى على سلمان وصهيب وبلال في نَفَر بالمدينة ، **فقالوا** : مَا أَخَذَتْ سُيوفُ الله من عُنُق عَدُوِّ الله مأخذها ، فقال أبو بكر: أتقولون هذا لشيخ قريش وسيِّدهم ؟ فأتى أبو بكر النبيَّ صلى الله عليه وسلم ، فأخبره ، فقال: يا أبا بكر لعلَّكَ أغضبتَهم ، لئن كنتَ أغضبتَهم لقد أغضبتَ ربك ، فأتاهم أبو بكر ، فقال: يا إخوَتَاه أغضبتُكم؟ قالوا: لا، ثم قالوا: يغفر الله لَكَ يا أخي ». أخرجه مسلم.

**6.398-** Âiz b. Amr'dan rivâyet edilmiştir:

"Medîne'de içlerinde Selmân, Suheyb ve Bilâl'in de bulundukları bir cemâate Ebû Süfyan gelmişti. İnsanlar;

"- Allah'ın kılıçları, Allah düşmanının boynundan nasibini almadı" dediler.

Hemen Ebû Bekir müdâhale etti ve;

"- Bu sözü, Kureyş'in şeyhi ve seyyidi için mi söylüyorsunuz?" dedi. Sonra Ebû Bekir, Hz. Peygamber'in yanına gitti, olayı kendisine anlattı. Rasûlullah (as.);

**"- Ya Ebâ Bekir! Muhtemelen onları kızdırmışsındır; eğer onları kızdırmışsan, Rabbini de kızdırmış olursun!"** dedi.

Bunun üzerine Hz. Ebû Bekir hemen onlara gitti ve;

"- Sizleri kızdırdım mı, kardeşlerim?" diye sordu. Onlar da;

"- Hayır!" dediler. Sonra da;

"- Allah sana mağfiret buyursun, ey kardeşçiğim!" diye duâ ettiler.[47]

**٦٣٩٩ـ (خ م ـ أبو موسى الأشعري** رضي الله عنه) قال : « كُنتُ عندَ رسولِ الله صلى الله عليه وسلم ، وهو نازل بالجِعْرَانة ، بين مكة والمدينة ، ومعه بلال ، فأتى النبيَّ صلى

---

[46] **İbn Hacer**, VII, 374.
[47] **Müslim**, Fedâilu's-Sahâbe, 42/170.

الله عليه وسلم أعرابيّ ، **فقال** : **ألا تُنجزُ لي يا محمد ما وعدتني** ؟ فقال له : **أبشرْ** ، فقال : قد **أكثرتَ عليَّ** من «أبشرْ» ، فأقبلَ **عليَّ** وعلى بلال كهيئة الغضبان ، فقال : **إنْ هـذا ردَّ البشرى** ، **فاقبلا أنتما** ، فقلنا : قبِلنا ، ثم دعا بقدح فيه ماء ، فغسل **وجهه ويديه** وفيه ، **ومَجَّ** فيه ، ثم قال : **اشربا، وأفرِغا على وُجوهكما ونُحوركما، وأبْشِرا** ، فأخذنا القدح ، ففعلنا ، فنادت أمُّ سلمة من وراء الستر : أن **أفضلا** لأمّكما في إناتكما ، فأفضلنا لها منه طائفة».

**أخرجه البخاري، ومسلم.**

**6.399-** Ebû Musa'l-Eş'arî anlatıyor:

"Hz. Peygamber, Mekke ile Medîne arasında Ci'râne mevkiinde konaklamış, ben de yanına oturmuştum. Ayrıca Bilâl de O'nunla birlikte idi. O sırada Rasûlullah'a (as.) bir bedevî geldi ve;

"- Ya Muhammed! Bana verdiğin sözünü yerine getirmeyecek misin?" diye sordu. Hz. Peygamber, ona;

**"- Müjde!"** diye karşılık verdi. Bedevî;

"- Bana bu müjde lafını çok söyledin!" deyince, Hz. Peygamber kızgın bir edâ ile bana ve Bilâl'e döndü ve;

**"- Bu adam müjdeyi reddediyor, bâri siz kabul edin!"** buyurdu. Biz hemen;

"- Kabul ettik!" dedik.

Sonra Hz. Peygamber, içinde su bulunan bir kap istedi, içinde elini-yüzünü yıkadı, sonra da kabın içine püskürdü. Arkasından da ikimize;

**"- Bundan için ve yüzünüze göğsünüze sürün! Size müjdeler olsun!"** dedi.

Biz de hemen kabı aldık ve söyleneni yaptık. Müteâkiben Ümmü Seleme perdenin arkasından;

"- Kabınızdaki sudan annenize de ayırın!" diye seslendi. Bunun üzerine biz de kendisine bir miktar su ayırdık."[48]

---

[48] **Müslim**, Fedâilu's-Sahâbe, 38/164.

## İZAH

**Ci'râne, Mekke** ile **Tâif** arasında kalan bir yer adıdır. Hz. Peygamber, **Huneyn** gazâsında elde edilen ganimetleri orada dağıtmıştır.

Bedevînin istediği şey, muhtemelen ganimetteki hissesinin kendisine hemen verilmesidir. Hz. Peygamber, bu taksimi **Ci'râne'**de yapacağını söylemişti. Bedevîler genelde sert ve kaba bir mizaca sahiptiler. Nitekim bu rivâyette de, bedevînin Hz. Peygamber'e karşı bile kaba ve saygısızca davrandığı görülmektedir. Bir müslümanın Hz. Peygamber'e karşı böyle bir davranışta bulunması, her şeyden önce onun imanına zarar verir. Ama hem bedevîlerin sahip olduğu kaba mizaç ve hem de İslâm'ın kalplerine henüz tam olarak yerleşmemesi sebebiyle böyle bir tavır anlayışla karşılanmıştır.

Su olayının mahiyetini ise, zâhiri ile izah etmek mümkün değildir.

**٦٤٠٠ــ (خ ــ أنس بن مالك** رضي الله عنه) : « أنْ رَجُلَيْن من أصحاب النبيِّ صلى الله عليه وسلم خرجا من عند النبيِّ صلى الله عليه وسلم في ليلة مُظْلِمة ، ومعهما مثل المصباحين [يُضيئان] بين أيديهما، فلما افترقا صار مع كل واحد منهما واحد، حتى أتى أهلَه».

وفي رواية قال : « كان أُسَيْدُ بنُ حُضَير وعَبَّادُ بنُ بِشْر عند النبيِّ صلى الله عليه وسلم ، فخرجا في ليلة مظلمة، فإذا نُور بين أيديهما... » وذكر نحوه. أخرجه البخاري.

**6.400-** Enes b. Mâlik'ten rivâyet edilmiştir:

"Hz. Peygamber'in ashâbından iki kişi, karanlık bir gecede Rasûlullah'ın (as.) yanından çıktılar. Yanlarında da sanki iki tane lamba varmış gibi bir ışık görünüyordu. Sonra ikisi ayrılacağı sırada her birinin yanında, tâ âilesine varıncaya kadar bu lamba gibi ışıklardan biri vardı."[49]

## RİVÂYETLER

Diğer bir rivâyette **Enes** şöyle dedi:

---

[49] **Buharî**, Salât, 78; Menâkıb, 27; Menâkıbu'l-Ensâr, 13.

"**Üseyd b. Hudayr** ve **Abbâd b. Bişr,** Hz. Peygamber'in yanında idiler. Gece karanlığında yanından çıktılar, baktık ki önlerinde bir ışık gidiyor..."

Bunları **Buharî** tahric etti.

٦٤٠١ــ (م ــ ابن **أبي مُليكة** رضي الله عنه) قال : « سمعتُ عائشةَ وَسُئِلَت : مَــن كان رسولُ الله صلى الله عليه وسلم مُستَخلِفا لو استخلف ؟ قالت: أبو بكر، فقيل لها: ثم مَنْ بعد أبي بكر؟ قالتْ : عمر، قيل لها : مَنْ بعد عمر؟ قالت: أبو عبيدة بن الجراح، ثم انتهت إلى هذا». أخرجه مسلم.

**6.401-** İbn Ebî Müleyke'den rivâyet edilmiştir:

Hz. Âişe'ye şöyle soruldu:

"- Eğer Rasûlullah (as.) kendi yerine bir halife bırakacak olsaydı kimi bırakırdı?"

Hz. Âişe şu cevabı verdi:

"- Ebû Bekir'i."

"- Ebû Bekir'den sonra kimi bırakırdı?"

"- Ömer'i."

"- Ömer'den sonra kimi?" diye ısrar edilince de;

"- Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh'ı" dedi ve burada bitirdi."[50]

**İZAH**

Bu rivâyet, Hz. Peygamber'in, kendisinden sonra gelecek olan Halife'nin tayini konusunda herhangi bir emir vermediğinin delilidir. Böyle bir emir söz konusu olsaydı, **Hz. Âişe**'nin fikrine müracaat edilmezdi. Dolayısıyla Hz. Peygamber'den sonra meydana gelen Halife seçimi olayları, tamamen ashâbın kendi kanâatlerine dayalı olarak yaptıkları tercihlerdir. Ancak hiç şüphe yok ki onların bu tercihlerinde, Hz. Peygamber'in değer ölçüleri ve tercihleri daima göz önünde bulundurulmuştur.

---

[50] **Müslim**, Fedâilu's-Sahâbe, 1/9.

٦٤٠٢ــ (خ ــ سعد بن عبيدة رحمه الله) قال : « جاء رجل إلى ابن عمر، فسأله عن عثمان، فذكر محاسنَ عمله ، فقال: لعلَّ ذاك يَسوؤكَ ؟ قال : نعم، قال: فأرغم الله أنفك، ثم سأله عن عليّ ؟ فذكر محاسن عمله ، قال : هو ذاك، بيته أوسط بيوت النَّبيِّ صلى الله عليه وسلم ، قال : لعل ذاكَ يَسوؤك ؟ قال : أجل، قال: فأرغم الله أنفكَ، انطلق فاجْهَدْ عليَّ جَهْدَكَ». أخرجه البخاري.

**6.402-** Sa'd b. Ubeyde[51] anlatıyor:

"İbn Ömer'e bir adam geldi, ona Hz. Osman'ı sordu. İbn Ömer de Hz. Osman'ın güzel amellerini saydı. Sonra da adama;

"- Belki de bu söylediklerim hoşuna gitmemiştir?" deyince, adam;

"- Evet!" dedi. İbn Ömer de;

"- Allah burnunu yerlere sürtsün!" karşılığını verdi.

Sonra adam, Hz. Ali'yi sordu. İbn Ömer, Hz. Ali'nin de güzel amellerini saydı, sonra da;

"- Ali işte budur! Onun evi de, Hz. Peygamber'in evlerinin ortasındadır" dedi ve sonra da;

"- Belki bu söylediklerim de hoşuna gitmedi?" diye sordu. Adam yine;

"- Evet!" dedi. O zaman İbn Ömer de yine;

"- Allah burnunu yerlere sürtsün!" karşılığını verdi ve;

"- Git artık, benim hakkımda neye gücün yetiyorsa, yap!" diye ekledi.[52]

## İZAH

**İbn Ömer**'e gelen adamın kim olduğu bilinmemektedir.

---

[51] **Ebû Hamza, Sa'd b. Ubeyde es-Sülemî el-Kûfî**: Kûfeli tâbiîlerdendir. Hocası Ebû Abdurrahman es-Sülemî'nin damadıdır. Abdullah b. Ömer ve Berâ b. Âzib'den rivâyetleri vardır. Kendisinden Mansur ve A'meş rivâyet etti. Ebû Hâtim; "**önceleri Hâricîlere meyyâldi, ama sonra onlardan koptu, hadîsi yazılır**" der. Yahya b. Maîn, İclî ve Nesaî "**sikadır**" derler. Rivâyetleri kütüb-ü sittede tahric edilmiştir. **Kûfe**'de vefat etti.

[52] **Buharî**, Fedâilu'l-Ashâb, 9.

**İbn Ömer**'in, **"Git de bana istediği yap!"** şeklindeki sözü, gelen adamın tavrından duyduğu memnuniyetsizliğin ifâdesidir. **Hz. Osman** ve **Hz. Ali** hakkındaki sorulara doğru cevaplar verdiğini, ama verdiği bu cevaplardan memnun kalmadığı için hakkında çıkaracağı dedikodulardan endişe etmediğini ifade etmektedir.

الفرع الثاني

في فضائلهم على الإنفراد بذكر أسمائهم

وفيه قسمان:

القسم الأول

في الرجال:

أبو بكر الصديق رضي الله عنه

## 2- TEK TEK ASHÂBIN FAZÎLETİ HAKKINDAKİ RİVÂYETLER

### a) ERKEK SAHÂBELER

### 1- HZ. EBÛ BEKİR

٦٤٠٣ــ (ت ــ عائشة رضي الله عنها) قالت : « دخل أبو بكر [الصدِّيق] على رسول الله صلى الله عليه وسلم ، فقال له رسولُ الله صلى الله عليه وسلم : أبْشِرْ ، فأنت عَتيق الله من النار، قلتُ : فمن يومئذ سُمِّي عتيقاً ». أخرجه الترمذي.

**6.403-** Hz. Âişe anlatıyor:

"Ebû Bekir es-Sıddîk, Hz. Peygamber'in yanına girdi. Rasûlullah (as.), ona;

**"- Müjdeler olsun! Sen, Allah'ın cehennemden âzâd ettiği kullarındansın!"** dedi.

O günden sonra Ebû Bekir'e "***Atîk***" (âzâtlı) adı verildi."[53]

---

[53] **Tirmizî**, Menâkıb, 17/3679.

**İZAH**

Ashâb-ı kirâmın fazîletine dair olan bu bölümde, hakkında Hz. Peygamber'in övücü mahiyette çeşitli sözleri rivâyet edilen kişiler tek tek ele alınmaktadır. **Câmiu'l-Usûl**'de bunlar toplam olarak 61 başlık altında verilmektedir. Bunun dışında **Ehl-i beyt, Akabe, Bedir** ve **Şecere** ehli de müstakil başlıklarla verilmektedir.

Bütün İslâm tarihinde fazilet açısından ashâbın en üstünü olarak **Hz. Ebû Bekir** kabul edilir. Bundan dolayı **İbnu'l-Esîr** de bu konuya **Hz. Ebû Bekir**'le başlamaktadır. Bu münasebetle biz de, **Hz. Ebû Bekir**'in kısa bir biyografisini vermeyi uygun bulduk.

**HZ. EBÛ BEKİR**

Tam adı; **Abdullah b. Ebî Kuhâfe b. Âmir el-Kuraşî et-Teymî**'dir. Künyesi **Ebû Bekir**'dir. Lakabı da **Atîk** ve **Sıddîk**'tır. **Atîk** lakabının veriliş sebebi, yukarıdaki rivâyette zikredilmektedir. **Sıddîk** lakabını da Hz. Peygamber vermiştir. Başta **Mirâc** olmak üzere bütün gaybî haberleri tereddütsüz ve samimiyetle inandığı ve tasdik ettiği için bu lakap verilmiştir.

**Fîl** vakasından üç yıl kadar sonra **Mekke**'de dünyaya geldi. Annesi **Ümmü'l-Hayr**, babası **Ebû Kuhâfe**'dir. **Mekke** döneminde annesi müslüman olmuş, babası ise ancak **Mekke** fethinde müslüman olmuştur. Önceleri ismi **Abdülkâbe** iken, Hz. Peygamber **Abdullah** olarak değiştirdi, ancak daha çok **Ebû Bekir** olarak şöhret buldu.

**Ebû Bekir**, yetişkin erkeklerden ilk müslüman olan kişidir. Kureyş'e mensup olmasına rağmen, o bile müslüman olduğu için işkenceye uğradı. **Utbe b. Rabîa** tarafından öldüresiye dövüldü, altına çivi çakılı takunyalarla çiğnendi ve öldü zannıyla çöplüğe atıldı. O halde iken ayılır ayılmaz, yine de Rasûlullah'ın (as.) durumunu ve sağlığını sormuş, O'nu görmeden rahat edememişti.

**Hz. Ebû Bekir**, pek çok kişinin müslüman olmasını sağlamıştır. Bunlar arasında **Hz. Osman, Talha b. Ubeydullah, Sa'd b. Ebî Vakkas, Zübeyir b. Avvâm, Abdurrahman b. Avf** ve **Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh** gibi aşere-i mübeşşereden kişilerle **Abdullah b. Mes'ûd, Bilâl, Habbâb, Suhayb** gibi önde gelen sahâbe zikredilebilir.

Müslüman olduğu için işkence gören pek çok köleyi, büyük paralar ödeyerek efendilerinden satın alıp âzâd etmişti.

**Ebû Bekir,** Arapların ileri gelenlerinden, Kureyş'in zenginlerindendi. Zenginliğini İslâm'ın zaferi için harcamıştı. Malını mülkünü hep Allah yolunda fedâ etti. Daima Hz. Peygamber'in yanında hazır bulunmuş, O'nun en sâdık dostu olmuştur. Hicret sırasında sığındıkları **Sevr** mağarasında müşriklerin Rasûlullah'ı (as.) yakalayıp zarar verebilecekleri konusundaki samimi endişesi Kur'ân-ı Kerîm'de (Tevbe, 40) ifâde edilir. O'nun mağaradaki konumu **Türk** ve **İran** edebiyatında **"Yâr-ı gâr"** diye, yani **"mağara dostu"** şeklinde ifâdesini bulur.

**Ebû Bekir,** Hz. Peygamber'le birlikte yapılan bütün savaşlara katılmış, hatta **Bedir** savaşında müşrikler safında yer alan oğlu **Abdurrahman'**la savaşmak istedi ise de Rasûlullah (as.) izin vermemişti. Hicrî 9. yılda 300 sahabînin başında **Hac Emîri** olarak görevlendirmişti.

Hz. Peygamber'in hastalığı sırasında O'nun yerine namaz kıldırdı. Vefatı sırasında yaptığı müessir konuşma ile, Hz. Peygamber'in vefatını içlerine sindiremeyen ashâbı teskin etmişti.

Sonra ilk Halife olarak kendisine bîat edildi. O da ilk iş olarak Rasûlullah'ın (as.) hazırladığı **Üsâme** ordusunu yola çıkardı. Arkasından yalancı peygamberlerle savaştı, irtidât hareketlerini sindirdi. Ülkede istikrar ve sükûnu tesis etti. Kur'ân'ın cem'ini sağladı. Özellikle **Suriye** cihetinde çeşitli fetih hareketlerine girişti ve önemli başarılar elde etti. **Beytülmâl'**i ilk defa tesis etti. Câhiliyette Kureyş'in kan davaları ile diyet ihtilaflarına bakan **Ebû Bekir,** insan idaresini, beşerî ilişkileri iyi bilirdi.

Güzel ahlâkı, yumuşak huyluluğu, uysal ve hoşsohbet oluşu, doğruluğu ve dürüstlüğü ile herkesten saygı görürdü. Câhiliye döneminde bile putlara tapmamış, içki içmemişti. Son derece akıllı, cesur ve ileri görüşlü idi. Az ve öz konuşurdu. Ağırbaşlı ve vakarlı idi. Çok tesirli ve güzel konuşurdu. Konuşması hem muhtevâ itibariyle, hem de fesahat ve belâgat açısından güzeldi. Arapların tarihini iyi bilirdi, **Ensâb** âlimi idi.

Kendisinden 142 hadîs rivâyet edilmiştir. Bunlardan 6'sı **Sahîhayn**'da, 11'i **Buharî**'de, bir tanesi de **Müslim**'dedir. Hz. Peygamberin hadîslerini yazdığı, 500 hadîsi muhtevî bir mecmûaya sahip olduğu, bilâhare gördüğü lüzum üzerine bunları yaktığı rivâyet edilmektedir.

**Hz. Ebû Bekir**'in, **Kuteyle bint Abdüluzza** ile olan evliliğinden oğlu **Abdullah** ile kızı **Esmâ** dünyaya geldi. **Kuteyle** İslâm'ı kabul etmeyince, onu boşayıp **Ümmü Rûmân** ile evlendi, ondan da **Abdurrahman** ile **Âişe** doğdu. **Ümmü Rûmân** vefat edince de **Esmâ bint Umeys**'le evlendi ve ondan da **Muhammed** adlı bir oğlu oldu.

13/634 yılında **Medîne**'de vefat etti. Cenazesini karısı **Esmâ bint Umeys**'in yıkamasını vasiyet etmişti. Namazını **Hz. Ömer** kıldırdı. Mezarına da **Hz. Ömer, Hz. Osman, Talha** ve oğlu **Abdurrahman** indirdi. Hz. Peygamberin yanında defnedilmiştir.

٦٤٠٤ــ (د ــ أبو هريرة رضي الله عنه) قال : قال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم : **«أتاني جبريلُ، فأخذَ بيدي، فأراني بابَ الجنة الذي تدخل منه أمّتي** ، فقال أبو بكر : يا رسولَ الله ، وَدِدْتُ أني كنتُ مَعَكَ حتى أنظر إليه ، فقال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم : **أمَا إنّكَ يا أبا بكر أولُ من يدخل الجنة من أمّتي** ». أخرجه أبو داود.

**6.404-** Ebû Hureyre'den rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (as.) şöyle dedi:

**"Cebrâil bana geldi, elimi tuttu, bana ümmetimin gireceği cennet kapısını gösterdi."**

Hz. Ebû Bekir dedi ki:

"- Ey Allah'ın Rasûlü; ben de seninle beraber olmak ve ona bakmak isterdim."

O zaman Rasûlullah (as.) şöyle söyledi:

**"- Ya Ebû Bekir! Sen, ümmetimden cennete ilk girecek olan kişisin!"**[54]

---

[54] **Ebû Davud**, Sünnet, 9/4652. Hadîs sened açısından zayıftır.

٦٤٠٥ ـ (ت ـ أبو هريرة رضي الله عنه) أنَّ رسولَ الله صلى الله عليه وسلم قال : « ما لأحد عندنا يَدٌ إلا وقد كافأناه ، ما خلا أبو بكر، فإن له عندنا يداً يُكافئه الله بها يوم القيامة، وما نفعني مالُ أحد قطُّ ما نفعني مالُ أبي بكر، ولو كنتُ مُتَّخذاً خليلاً من الناس لاتَّخذتُ أبا بكر خليلاً، ألا وإنَّ صاحبكم خليلُ الله ». أخرجه الترمذي.

وزاد رزين: «وما عرضتُ الإسلام على أحد إلا كانت له كَبْوَةٌ إلا أبو بكر، فإنه لم يَتَلَعْثم في قوله».

**6.405-** Ebû Hureyre, Hz. Peygamber'in şöyle söylediğini rivâyet etti:

**"Bize kimin bir iyiliği olmuşsa, mutlaka kendisine mukabele etmişizdir. Yalnız Ebû Bekir müstesnâ! Onun bize öyle bir iyiliği var ki, Allah bu sayede kendisini kıyâmette mükâfatlandıracaktır. Bana Ebû Bekir'in malının verdiği fayda kadar, kimsenin malı fayda vermedi. Eğer insanlardan bir dost edinecek olsaydım, mutlaka Ebû Bekir'i dost edinirdim. İyi biliniz ki, sizin arkadaşınız, Allah'ın dostudur."**[55]

RİVÂYETLER

Bunu Tirmizî tahric etti.

Bu hadîse Rezîn, şu cümleyi de ekler:

**"Ben İslâm'ı kime teklif ettimse, mutlaka duraklamıştır. Yalnız Ebû Bekir müstesnâ! O, hiç duraklamadan kabul etti."**

İZAH

Hadîsteki **"dost edinmek"** ifâdesi, bilinen dostluk manasının dışında bir anlam ifâde etmektedir. Bilinen anlamıyla dostluk manası kastedilmiş olsaydı, böyle bir ifâdenin kullanılmaması gerekirdi; zira Rasûlullah'la (as.) **Hz. Ebû Bekir**'in en samimi ve candan dost olduklarına şüphe yoktur.

[55] **Tirmizî**, Menâkıb, 15/3661. Tirmizî bu rivâyetin hasen-garîb olduğunu söylemektedir.

Buradaki "**dost**" lafzı ile, muhtemelen, insanın bütün varlığı ile dostunun emir ve irâdesine teslim olması, kalbinde ondan başkasına yer vermemesi, başka her şeyden alakayı kesip gönlünü ona bağlaması kastedilmiş olmalıdır. Burada sevgi ve muhabbetten daha özel bir anlam vardır. İçinde, başka hiç kimsenin muhabbetine yer bırakmayacak derecede bir duygu istilâsı söz konusudur. Adeta hiç ortak kabul etmeyen bir muhabbet şeklidir. Bu manada düşünüldüğünde, gerçekten Rasûlullah'ın (as.) bütün varlığı ile teslim olduğu, yegâne gönül bağladığı, rızasını kazanmak için çalıştığı tek varlık, sadece Yüce Allah'tır.

**٦٤٠٦ـ** (خ م ت) **ـ أبو سعيد الخدري** رضي الله عنه) قال: «خطب النبيُّ صلى الله عليه وسلم، وقال: **إنَّ الله عز وجل خيَّر عبدا بين الدنيا، وبين ما عنده، فاختار ذلك العبدُ ما عندَه، قال:** فبكى أبو بكر، فعجبْنا لبكائه أن يُخبر رسولُ الله صلى الله عليه وسلم عن عبد خُيِّرَ، فكان رسولُ الله صلى الله عليه وسلم هو المُخيَّرُ، وكان أبو بكر هو أعلمنا، وقال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم: **إنَّ من أمَنِّ الناس عليَّ في صحبته وماله أبا بكر ولو كنتُ مُتخذا خليلا غير ربي لاتخذتُ أبا بكر خليلا، ولكن أُخوَّةُ الإسلام ومودَّته، لا يبقينَّ في المسجد باب إلا سُدَّ إلا بابَ أبي بكر**». أخرجه البخاري ومسلم.

وعند الترمذي: «أنَّ رسولَ الله صلى الله عليه وسلم جلس على المنبر، فقال: **إنَّ عبدا خيَّره الله بين أن يؤتيه [من] زهرة الدنيا ما شاء، وبين ما عندَه، فاختار ما عنده،** فقال أبو بكر: **فديناك يا رسولَ الله بآبائنا وأُمَّهاتنا**، قال: فعجبنا، فقال **الناسُ**: انظروا إلى هذا الشيخ، يخبرُ رسولُ الله صلى الله عليه وسلم عن عبد خيَّره الله بين **أن يؤتيه** [من] زهرة الدنيا ما شاء، وبين **ما عنده**، **وهو يقول**: فديناك بآبائنا وأُمَّهاتنا، قال: **فكان النبيُّ** صلى الله **عليه وسلم** هو المُخيَّر، وكان أبو بكر هو أعلمنا به، **فقال النبيُّ** صلى الله عليه وسلم: **من أمَنِّ الناس عليَّ في صحبته** وماله أبو **بكر**، ولو كنتُ **متَّخذا** خليلا لاتخذتُ أبا **بكر** [خليلا]، **ولكنْ أخوَّةُ الإسلام، لا تبقينَّ في المسجد** خوخة إلا **خوخة أبي بكر**».

وفي رواية مسلم : « أنَّ رسولَ الله صلى الله عليه وسلم جلس على المنبر ، فقال : عبد خيَّره الله بين أن يؤتيه زهرة الدنيا ، وبين ما عنده [فاختار ما عنده] . فبكى أبو بكر وبكى ، فقال: فديناك بآبائنا وأُمَّهاتنا، قال : فكان رسولُ الله صلى الله عليه وسلم هو المخيَّرُ ، وكان أبو بكر أعلمنا به، فقال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم : منْ أمَنّ النــاس علــيَّ في مالــه وصُحْبته أبو بكر ، ولو كنتُ متخذا خليلا ، لاتَّخذتُ أبا بكر خليلا، ولكنْ أُخوةُ الإسلام ، لا تَبقينَّ في المسجد خوخة إلا خوخة أبي بكر».

**6.406-** Ebû Saîd el-Hudrî anlatıyor:

"Hz. Peygamber bir hutbe okudu ve;

**"Yüce Allah, bir kulu, dünya ile kendi katındaki nimetler arasında muhayyer bıraktı, o kul da Allah katındaki nimetleri tercih etti"** dedi.

Bunun üzerine Hz. Ebû Bekir ağladı. Biz ise Rasûlullah'ın (as.), bir kulun muhayyer bırakılmasından söz ettiği için Ebû Bekir'in ağlamasına hayret etmiştik. Halbuki muhayyer bırakılan kişi, Rasûlullah'ın (as.) kendisi imiş! Bunu da en iyi anlayanımız Ebû Bekir'di. Sonra Hz. Peygamber şöyle söyledi:

**"Arkadaşlığında ve malında bana en cömert davranan insan, hiç şüphe yok ki Ebû Bekir'dir. Eğer ben kendime Rabbimden başka bir dost edinecek olsaydım, mutlaka Ebû Bekir'i seçerdim. Ama bizim İslâm kardeşliği ve sevgimiz vardır. Mescidde Ebû Bekir'in kapısından başka hiç bir kapı kalmasın!"**[56]

RİVÂYETLER

Hadîsi **Buharî** ve **Müslim** tahric etti.

**Tirmizî**'deki rivâyet şöyledir:

"Hz. Peygamber minbere çıktı ve şöyle konuştu:

**"Şüphesiz ki Allah, bir kulu, dünya nimetleri ile kendi katındaki nimetlerden birini seçmek konusunda muhayyer bıraktı ve o kul da Allah katındaki nimetleri seçti."**

---

[56] **Buharî**, Fedâilu'l-Ashâb, 3; Menâkıbu'l-Ensâr, 45; Salât, 80; **Müslim**, Fedâilu's-Sahâbe, 1/2-5; **Tirmizî**, Menâkıb, 15/3660.

Hz. Ebû Bekir;

"- Ey Allah'ın Rasûlü; analarımızı-babalarımızı sana fedâ ederiz!.." dedi.

Biz ise buna hayret ettik. İnsanlar;

"- Şu ihtiyara bakın; Rasûlullah (as.), **'Allah'ın, dünya nimetleri ile kendi katındaki nimetlerden birini vermek arasında muhayyer bıraktığı bir kuldan'** söz ediyor, bu ise **'analarımızı, babalarımızı sana fedâ ederiz!'** diyor" diye mırıldandılar.

Ne var ki, muhayyer bırakılan kişi Hz. Peygamber'di ve bunu da Hz. Ebû Bekir'den başka anlayan olmamıştı. Sonra Hz. Peygamber şöyle dedi:

**"Arkadaşlığında ve malında bana en cömert davranan insan, hiç şüphe yok ki Ebû Bekir'dir. Eğer ben, kendime bir dost edinecek olsam, mutlaka Ebû Bekir'i seçerdim. Ama bizim İslâm kardeşliğimiz vardır. Mescidde Ebû Bekir'in giriş yerinden başka hiç bir giriş yeri kalmasın!"**

**Müslim'**in bir rivâyeti de şöyledir:

"Rasûlullah (as.) minbere çıktı ve şöyle dedi:

**"Şüphesiz ki Allah, bir kulu, dünya nimetleri ile kendi katındaki nimetlerden birini seçmek konusunda bıraktı ve o kul da Allah katındaki nimetleri seçti."**

Bunun üzerine Hz. Ebû Bekir ağladı da ağladı... Sonra da;

"- Ey Allah'ın Rasûlü; analarımızı-babalarımızı sana fedâ ederiz!.." dedi.

Çünkü muhayyer bırakılan kişi, Rasûlullah'ın (as.) kendisi idi ve bunu da en iyi anlayanımız Ebû Bekir'di. Sonra Hz. Peygamber şöyle söyledi:

**"Malında ve arkadaşlığında bana en cömert davranan insan, hiç şüphe yok ki Ebû Bekir'dir. Eğer ben kendime bir dost seçecek olsaydım, mutlaka Ebû Bekir'i seçerdim. Ama bizim İslâm kardeşliğimiz vardır. Mescidde Ebû Bekir'in kapısından başka hiç bir kapı kalmasın!"**

**İZAH**

Hadîste de ifâde edildiği üzere dünya ile âhiret arasında muhayyer bırakılan kişi, bizzat Hz. Peygamber'di. Bu sözüyle Rasûlullah (as.), ölümünün yaklaştığını îmâ etmişti ve bunu da **Hz. Ebû Bekir**'den başka anlayan olmamıştı.

**"Giriş yeri"** diye tercüme ettiğimiz ***"Havha"*** kelimesi; menfez, küçük kapı, ışık deliği anlamına gelir. Bununla da, mescidde **Hz. Ebû Bekir**'e âit olan giriş-çıkış kapısı kastedilmiştir.[57]

**İbn Hibbân, Hattâbî, İbn Battâl** ve **İbn Hacer** gibi bazı âlimler, "**sadece Ebû Bekir'in kapısı açık kalsın!**" cümlesinde, **Hz. Ebû Bekir**'in halifeliğine işaret edildiği kanâatindedirler. Onlara göre "**kapı**" kelimesi hilâfetten kinâyedir. **Ebû Bekir**'e ait kapının dışındaki bütün kapıların kapatılması ile, sanki **Ebû Bekir** hayatta iken kimsenin hilâfet talebinde bulunmaması gerektiği, hilâfet talebi kapısının onlara kapalı olduğu îmâ edilmektedir.

**٦٤٠٧ـــ (ت ـــ [سعيد] بن أبي المعلى** رحمه الله) عن أبيه : « أَنَّ رسولَ **الله** صلى الله **عليه** وسلم خطب يوما ، فقال : **إنَّ رجلا خيَّرهُ ربُّه بين أن يعيشَ في الدنيا ما شاء أن يعيشَ ، ويأكلَ في الدنيا ما شاءَ أن يأكُلَ** ، وبين **لقَاءِ ربِّه** ، **فاختار لقاءَ ربِّه** ، [قال] : فبكى أبـــو بكر، فقال **أصحابُ** النبيِّ صلى الله **عليه وسلم** : ألا تعجَبون من هذا الشيخ إذ ذكر النبيُّ صلى **الله عليه** وسلم رجلا صالحا **خيَّره** الله بين الدنيا ولقاء ربِّه ؟ **فاختار** لقاءَ ربه ، قال : فكان أبو بكر **أعلمَهم بما قال النبيُّ** صلى **الله عليه** وسلم ، فقال أبو بكر : بل نَفْديك **بآبائنا** ، **وأموالنا** ، فقال النبيُّ صلى الله عليه وسلم : **ما من الناس أحد أَمَنَّ إلينا في صحبته** وذات **يده من ابـــن أبِي قُحافة** ، ولو كنتُ متخذا خليلا **لاتخذتُ** ابنَ **أبي** قُحَافة خليلا ، **ولكن وُدٌّ وَإِخَاءُ** إيمان – مرتين أو ثلاثا – **وإن صاحبَكم خليلُ الله** عز وجل ».

أخرجه الترمذي، **وقال** : ومعنى قوله : « **أَمَنَّ إلينا** ». **يعني** : أَمَنَّ علينا.

**6.407-** Saîd b. Ebî'l-Muallâ[58], babasından[59] rivâyet ediyor:

---

[57] Bu konudaki muhtelif rivâyetler ve tartışmalar için bkz., **İbn Hacer**, VII, 362-64.

"Rasûlullah (as.) bir gün halka hitap etti ve şöyle dedi:

**"Bir insanı, Rabbi, dünyada istediği kadar yaşamak ve istediğini yemekle Rabbine kavuşmak arasında muhayyer bıraktı ve o kul da Allah'a kavuşmayı seçti."**

Bunun üzerine Hz. Ebû Bekir ağladı. Ashâb da;

"- Hz. Peygamber, Allah'ın, sâlih bir kulu dünya ile Rabbine kavuşmak arasında muhayyer bıraktığından ve o kulun da Allah'a kavuşmayı seçtiğinden söz etmesi üzerine ağlayan şu ihtiyara hayret etmez misiniz?" diye konuştu.

Halbuki, Hz. Peygamber'in ne demek istediğini en iyi anlayanı Ebû Bekir'di. O, şöyle demişti:

"- Atalarımızı ve mallarımızı sana fedâ ederiz, ey Allah'ın Rasûlü!"

Hz. Peygamber şöyle devam etti:

**"İnsanlardan hiç birisi bize, arkadaşlığında ve elindeki mallar konusunda Ebû Kuhâfe'nin oğlundan** (Ebû Bekir'den) **daha cömert davranmadı. Eğer ben kendime bir dost seçecek olsaydım, mutlaka Ebû Kuhâfe'nin oğlunu seçerdim. Ama bizde sevgi, kardeşlik ve iman bağı vardır**. –Bunu iki veya üç defa tekrarladı-. **Muhakkak ki sizin arkadaşınız, Azîz ve Celîl olan Allah'ın dostudur!"**[60]

٦٤٠٨ـ (خ ـ **عبد الله بن عباس** رضي الله عنهما) قال : قال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم: «**لو كنتُ متخذا** من **أُمَّتي خليلا لاتَّخذتُ** أبا بكر، **ولكن أخي وصاحبي**». وفي رواية : « **ولكنْ أُخُوةُ الإِسلام** أفضلُ ».

وفي أخرى قال : « خرج رسولُ الله صلى الله عليه وسلم في مرضه الذي مات فيه عَاصبا رأسَه بخرْقَة فَقَعَدَ على المنبر، فَحَمِدَ الله وأثنى عليه، ثم قال : **إنَّهُ ليس من الناس أحد**

[58] **Saîd b. Ebî'l-Muallâ el-Ensârî el-Medenî**: Medîneli tâbiîlerdendir. Babası sahabî idi. Babasından rivâyeti vardır. Kendisinden sadece Abdülmelik b. Umeyr rivâyet etti.

[59] **Ebû'l-Muallâ, Zeyd (Râfi'?) b. Muallâ b. Lûzân el-Ensârî ez-Zurakî el-Medenî:** Sahabîdir, Saîd'in babasıdır. Künyesiyle ma'rûftur; isminin Zeyd veya Râfi' olduğu rivâyet edilir. Kendisinden oğlu rivâyet etti.

[60] **Tirmizî**, Menâkıb, 15/3659.

أمَنّ عليَّ في نفسه وماله من أبي بكر بن أبي قُحافة ، ولو كنتُ مُتّخذا من النـــاس خلـــيلا لاتّخذتُ أبا بكر خليلا ، ولكن خلّة الإسلام أفضلُ ، سُدُّوا عني كـــلَّ خوخـــة في هـــذا المسجد، غيرَ خوخة أبي بكر».

وفي أخرى : « أمّا الذي قال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم : لو كنتُ متّخذا من هذه الأمة خليلا لاتّخذتُهُ ، ولكن خلّة الإسلام أفضلُ – أو قال : خير – فإنه أنزله أبًا – أو قال: قضاه أبًا – يعني الجدَّ ». أخرجه البخاري.

**6.408-** Abdullah b. Abbas'dan rivâyet edilmiştir:

Rasûlullah (as.) şöyle söyledi:

**"Ben eğer, ümmetimden kendime bir dost seçecek olsaydım, mutlaka Ebû Bekir'i seçerdim; ama o benim kardeşim ve ashâbımdır."**[61]

**RİVÂYETLER**

Bir rivâyette son cümle; **"Fakat İslâm kardeşliği daha önemlidir"** şeklindedir.

Diğer bir rivâyet de şöyledir:

"Rasûlullah (as.), ölümü ile neticelenen hastalığı sırasında, başına bir hırka sarmış olduğu halde mescide geldi, minbere çıktı, Allah'a hamd ü senâ etti, sonra da şöyle dedi:

**"İnsanlardan hiç biri bana karşı, nefsinde ve malında Ebû Kuhâfe'nin oğlu Ebû Bekir'den daha cömert olmamıştır. Ben eğer, insanlardan kendime bir dost seçecek olsaydım, mutlaka Ebû Bekir'i seçerdim; ama İslâm dostluğu daha önemlidir. Mescidde Ebû Bekir'in giriş kapısı hariç, bütün kapıları kapatın!"**

Başka bir rivâyete göre de Rasûlullah (as.) şöyle dedi:

**"Ben eğer, bu ümmetten kendime bir dost seçecek olsaydım, mutlaka onu seçerdim; ama İslâm kardeşliği daha önemlidir** –veya daha hayırlıdır dedi-. **Çünkü o**, (mirasta) **dedenin hakkını baba seviyesinde tutmuştur** –veya hükmetmiştir dedi-."

---

[61] **Buharî**, Fedâilu'l-Ashâb, 5; Salât, 80; Ferâiz, 9.

Bunları **Buharî** tahric etti.

٦٤٠٩ ـ (م ت ـ عبد الله بن مسعود رضي الله عنه) عن النبيِّ صلى الله عليه وسلم أنه قال: «لو كنتُ متخذا خليلا لاتخذتُ أبا بكر خليلا، ولكنّه أخي وصاحبي، وقد اتخذ الله صاحبكم خليلا». زاد بعضهم في أوله : « ألا إني أبْرَأ إلى [كُلِّ] خلٍّ من خلّه ».

وفي أُخرى : « ولو كنتُ مُتَّخِذا من أهل الأرض خليلا لاتَّخذتُ ابـن أبي قُحافـة خليلا، ولكن صاحبكم خليل الله عز وجل ». أخرجه مسلم. وأخرج الترمذي الرواية الأولى بالزيادة.

**6.409-** Abdullah b. Mes'ûd, Hz. Peygamber'in şöyle söylediğini rivâyet etti:

**"Ben eğer, kendime bir dost seçecek olsaydım, mutlaka Ebû Bekir'i seçerdim; ama o benim kardeşim ve ashâbımdır. Şüphesiz ki Allah, sizin arkadaşınızı dost edinmiştir."**[62]

**RİVÂYETLER**

Bazı rivâyetlerde hadîsin baş tarafında; **"İyi bilin ki ben, her dostun dostluğundan berîyim"** cümlesi de yer alır.

Diğer bir rivâyette; **"Eğer ben, dünyadaki insanlardan kendime bir dost seçecek olsaydım, mutlaka Ebû Kuhâfe'nin oğlunu seçerdim; ama sizin arkadaşınız Azîz ve Celîl olan Allah'ın dostudur"** dedi.

Bunları **Müslim** tahric etti.

**Tirmizî** de ilk rivâyeti, ziyâdeli şekliyle tahric etti.

٦٤١٠ ـ (م ـ جندب بن عبد الله رضي الله عنه) قال : سمعتُ النبيَّ صلى الله عليـه وسلم قبل أن يموتَ بخمس وهو يقول : « إني أبْرَأُ إلى الله أن يكون لي منكم خليل، وإن الله قد اتخذني خليلا ، كما اتخذ إبراهيم خليلا، ولو كنتُ متخذا من أُمّتي خليلا لاتّخذتُ أبا

[62] **Müslim**, Fedâilu's-Sahâbe, 1/3-7; **Tirmizî**, Menâkıb, 14/3655.

بكر خليلا ، ألا وإنَّ مَن كان قبلكم كانوا يتخذون قبور أنبيائهم وصالحيهم مساجدَ، ألا فلا تتخذوا القبور مساجدَ ، إني أنهاكم عن ذلك». أخرجه مسلم.

**6.410-** Cündüb b. Abdullah'dan rivâyet edilmiştir:

"Ölmeden beş gün önce Rasûlullah'ın (as.) şöyle söylediğini işittim:

**"Ben, sizlerden birini dost edinmekten Allah'a iltica ediyorum. Çünkü Allah İbrahim'i dost edindiği gibi beni de dost edinmiştir. Ben eğer, ümmetimden kendime bir dost seçecek olsaydım, mutlaka Ebû Bekir'i seçerdim. İyi bilin ki; sizden öncekiler, Peygamberlerinin ve sâlihlerinin kabirlerini mescid edinmişlerdi. Dikkat edin! Siz, sakın kabirleri mescid edinmeyin! Ben, sizi bundan men ediyorum."**[63]

٦٤١١ـ (ت ـ عائشةُ رضي الله عنها) : « أَنَّ النبيَّ صلى الله عليه وسلم أمر بسدِّ الأبواب، إلا باب أبي بكر». أخرجه الترمذي.

**6.411-** Hz. Âişe'den rivâyet edilmiştir:

"Hz. Peygamber, Ebû Bekir'in kapısı hariç, mescide açılan bütün kapıların kapanmasını emretti."[64]

٦٤١٢ـ (د ت ـ عمر بن الخطاب رضي الله عنه) قال : « أمرنا رسولُ الله صلى الله عليه وسلم أن نتصدَّق ، ووافق ذلك مني مالا ، فقلتُ : اليوم أسْبِقُ أبا بكر - إن سبقتُه - قال : فجئتُ بنصف مالي، فقال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم: ما أبقيتَ لأهلك؟ قلتُ: مثلَه، وأتى أبو بكر بكلِّ ما عندَه، فقال : يا أبا بكر، ما أبقيتَ لأهلك؟ قال: أبقيتُ لهم الله ورسولَه، قلتُ: لا أسبقه إلى شيء أبدا».

أخرجه أبو داود، والترمذي.وزاد فيها رزين: «فأتى أبو بكر بكلِّ ما عنده، وقد تَخَلَّل بعباءة».

---

[63] **Müslim**, Mesâcid, 3/23.

[64] **Tirmizî**, Menâkıb, 17/3678.

**6.412-** Ömer b. el-Hattâb anlatıyor:

"Rasûlullah (as.) bize, malî yardımda bulunmamızı emretmişti. O'nun bu emri, benim varlıklı olduğum bir zamana tesadüf etmişti. Kendi kendime;

"Eğer Ebû Bekir'i bir gün geçebilirsem, ancak bugün geçebilirim" dedim. Hemen malımın yarısını Hz. Peygamber'e götürdüm. Hz. Peygamber;

**"- Âilene ne bıraktın?"** diye sordu. Ben de;

"- Getirdiğim kadar mal da âileme bıraktım" dedim. Sonra Ebû Bekir, bütün malını toplayıp getirdi. Hz. Peygamber ona da;

**"- Âilene ne bıraktın, ya Ebâ Bekir?"** diye sordu. O da;

"- Onlara Allah ve Rasûlünü bıraktım" karşılığını verdi. O zaman;

"Ben artık hiçbir konuda Ebû Bekir'i geçemem!" dedim.[65]

**RİVÂYETLER**

Hadîsi **Ebû Davud** ve **Tirmizî** tahric etti.

Bu rivâyete **Rezîn**, şunu da ekledi:

**"Ebû Bekir,** elindeki bütün malı getirdi ve abâsı ile içeri girdi."

**٦٤١٣ـ (ت ـ عائشة** رضي الله عنها) أنَّ عمرَ بنَ **الخطاب** قال : « **أبو بكر** سيِّدُنا ، وخيرُنا، وأحبُّنا إلى رسول الله صلى الله **عليه وسلم** ». أخرجه **الترمذي.**

**6.413-** Hz. Âişe'den rivâyet edildiğine göre, Hz. Ömer şöyle dedi:

"Ebû Bekir, efendimiz, en hayırlımız ve Allah'ın Rasûlüne en sevgili olanımızdı."[66]

**٦٤١٤ـ (خ ـ أبو الدرداء** رضي **الله** عنه) قال : « كنتُ جالسا **عند النبيِّ** صلى الله عليه وسلم إذْ أقبَل أبو بكر آخذا بطرف ثوبه ، حتى أبْدَى عن ركبته ، **فقال النبيُّ صلى الله** عليه وسلم : **أمَّا صاحبُكم فقد غامر** ، فسلَّم ، فقال : إني كان بيني وبين ابن **الخطاب** شيء ،

---

[65] **Ebû Davud**, Zekât, 41/1678; **Tirmizî**, Menâkıb, 16/3675.

[66] **Tirmizî**, Menâkıb, 14/3656.

فأسرعتُ إليه ، ثم ندمتُ فسألته أن يغفر لي، فأبى عليّ ، فأقبلتُ إليك ، فقال : يغفر الله لك يا أبا بكر - ثلاثا - ثم إنّ عمر ندمَ، فأتى منزل أبي بكر، فقال: أثَمَّ أبو بكر؟ قالوا: لا ، فأتى النبيّ صلى الله عليه وسلم ، فجعل وجْهُ النبيّ صلى الله عليه وسلم يتمعّر، حتى أشفق أبو بكر، فجثا على ركبتيه، وقال: يا رسول الله، والله أنا كنتُ أظلم مرتين فقال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم: إنّ الله بعثني إليكم ، فقلتم : كذبتَ، وقال أبو بكر: صدقَ، وواسَاني بنفسه وماله، فهل أنتم تاركون لي صاحبي؟ مرتين فما أُوذِيَ بعدها».

وفي أخرى قال : « كانت بين أبي بكر وعمر مُحاورة ، فأغضَبَ أبو بكر [عُمَر]، فانصرف عمر مغضبا ، فاتّبعه أبو بكر يسأله أن يستغفر له ، فلم يفعل ، حتى أغلق بابه في وجهه ، فأقبل أبو بكر إلى النبيّ صلى الله عليه وسلم قال أبو الدرداء - ونحن عنده - فقال النبيُّ صلى الله عليه وسلم : أمّا صاحبكم هذا فقد غامر ، قال : ونَدِمَ عمر على ما كان منه ، فأقبل حتى سلّم ، وجلس إلى النبيّ صلى الله عليه وسلم ، فقصَّ على رسول الله صلى الله عليه وسلم الخبَر، قال أبو الدرداء : وغضِبَ رسولُ الله صلى الله عليه وسلم ، وجعل أبو بكر يقول : والله يا رسول الله لأنا كنتُ أظلَم ، فقال النبيُّ صلى الله عليه وسلم : هل أنتم تاركون لي صاحبي؟ هل أنتم تاركون لي صاحبي؟ إني قلتُ: يا أيُّها الناس إني رسولُ الله إليكم جميعا ، فقلتم: كَذبتَ ، وقال أبو بكر : صدقتَ». أخرجه البخاري.

**6.414-** Ebû'd-Derdâ anlatıyor:

"Rasûlullah'ın (as.) yanında oturuyordum. O sırada Hz. Ebû Bekir, esvâbının ucunu diz kapakları görünecek derecede kaldırarak çıkageldi. Hz. Peygamber;

**"- Arkadaşınız herhalde biriyle çekişti!"** dedi.

Hz. Ebû Bekir selâm verdi ve dedi ki:

"- Hattâb'ın oğlu Ömer'le aramda bir tartışma geçti. Ben, ona karşı biraz ileri gittim. Sonra pişman oldum ve beni affetmesini istedim. Ama o kabul etmedi. Ben de sana geldim, ey Allah'ın Rasûlü!"

Bunun üzerine Hz. Peygamber üç defa;

**"- Allah seni bağışlasın!"** dedi.

Sonra Ömer de yaptığından pişman olmuş, Hz. Ebû Bekir'in evine gitmiş;

"- Ebû Bekir evde mi?" diye sormuş.

"- Hayır!" demişler.

Bunun üzerine o da Hz. Peygamber'e gitti. Ömer gelince Hz. Peygamber'in yüzü değişti. O zaman Hz. Ebû Bekir korktu, dizleri üzerine çökerek iki defa;

"- Ey Allah'ın Rasûlü; vallahi ben ondan daha aşırı gitmiştim" dedi.

Hz. Peygamber de şöyle dedi:

**"- Şüphesiz ki Allah, beni size Peygamber olarak gönderdi. Önce hepiniz bana, '*yalan söylüyorsun!*' demiştiniz. Yalnız Ebû Bekir; '*doğru söylüyorsun!*' dedi ve o hem canı ile, hem de malı ile bana destek oldu."**

Daha sonra Hz. Peygamber iki defa;

**"- Şimdi bu dostumu bana bırakır mısınız?"** dedi.

Ondan sonra Hz. Ebû Bekir, ashâb tarafından hiç incitilmedi."[67]

## RİVÂYETLER

Diğer bir rivâyet şöyledir:

"Hz. Ebû Bekir'le Hz. Ömer arasında bir tartışma geçmişti. Ebû Bekir, Ömer'i kızdırdı ve Ömer, kızgın olarak yanından ayrıldı. Hz. Ebû Bekir, arkasından gidip bağışlamasını istedi ise de, Hz. Ömer kabul etmedi, hatta kapıyı yüzüne kapattı. Bunun üzerine Hz. Ebû Bekir, Rasûlullah'a (as.) geldi."

Ebû'd-Derdâ dedi ki: "O sırada biz de O'nun yanında idik, Rasûlullah (as.);

**"- Bu arkadaşınız hayırda öne geçmiş biridir"** dedi.

Sonra Hz. Ömer de yaptığından pişman olup geldi, selâm verdi ve Hz. Peygamber'in yanına oturdu. O da Rasûlullah'a (as.) olayı anlattı. Rasûlullah (as.) kızdı. O zaman Hz. Ebû Bekir;

"- Vallahi ey Allah'ın Rasûlü, ben daha çok haksızlık yaptım" diye yalvarmaya başladı. Bunun üzerine Rasûlullah (as.) şöyle dedi:

---

[67] **Buharî**, Fedâil, 5; Tefsîr, 7/3.

**"- Arkadaşımı bana bırakır mısınız? Arkadaşımı bana bırakır mısınız? Ben size** (başlangıçta); *'Ey insanlar! Şüphesiz ben sizin hepinize Allah'ın elçisiyim...'*[68] **demiştim. Sizler ise beni yalanlamıştınız, sadece Ebû Bekir,** *'Doğru söylüyorsun!'* **demişti."**

Hadîsi **Buharî** tahric etti.

## İZAH

*"Ğâmere"* kelimesi; tartıştı, kendini tehlikeye attı anlamına gelir. Ancak bu kelimeye **Buharî, Kitâbu't-Tefsir** bölümünde; **"hayırda öne geçti"** şeklinde mana verdi. Hadîsin geneline baktığımızda, ilk rivâyette "**tartıştı**" manası daha uygun görünmektedir. Bu sebeple orada bu şekilde tercüme ettik. İkinci rivâyette ise **"hayırda öne geçen biridir"** manası daha uygun düşmektedir. Nitekim her iki rivâyeti tahric eden **Buharî** de, "**hayırda öne geçmek**" manasını ilk rivâyet için değil, ikinci rivâyet için vermektedir.

**"Arkadaşımı bana bırakır mısınız?"** cümlesi de; onu bana bağışlayın, benim hatırım için onun gönlünü kıracak davranışlarda bulunmayın anlamındadır.

**٦٤١٥ــ (ت ــ عائشة رضي الله عنها)** قالت : سمعتُ رسولَ الله صلى الله عليه وسلم يقول: «**لا ينبغي لقوم فيهم ابو بكر أن يَؤُمَّهم غيرُه** ». أخرجه الترمذي.

**6.415-** Hz. Âişe, Rasûlullah'ın (as.) şöyle söylediğini işittim, der:

**"İçinde Ebû Bekir'in bulunduğu bir millete, başkasının imâm olması yakışık almaz."**[69]

**٦٤١٦ــ (د ــ عبد الله بن زمعة رضي الله عنه)** قال : « لما استُعِزَّ بالنبيِّ صلى الله عليه وسلم - وأنا عنده في نَفَر من الناس - دعاه بلال إلى الصلاة ، **فقال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم : مُرُوا أبا بكر يُصلّي بالناس** ، قال : فخرجنا ، فإذا عُمرُ في الناس، وكان أبو بكر

---

[68] A'râf, 158.

[69] **Tirmizî**, Menâkıb, 16/3573. Bu hadîsin senedi zayıftır, **Tirmizî** de hadîsin garîb olduğunu söylemektedir. Ancak şevâhidinin bulunması onun derecesini yükseltmektedir.

غائبا، فقلتُ : يا عمر، قم فصلِّ للناس، فتقدَّم فكبَّر ، فلما سمع النبيُّ صلى الله عليه وسلم صوته - وكان عمر رجلا مجْهَرا - قال : فأين أبو بكر؟ يأبى الله ذلك والمسلمون ، يأبى الله ذلك والمسلمون ، يأبى الله ذلك والمسلمون ، فبعث إلى أبي بكر، فجاء بعد أن صلى عمر تلك الصلاة ، فصلى بالناس».

زاد في رواية قال : « لَمَّا أنْ سمع النبيُّ صلى الله عليه وسلم صوت عمر [قال ابن زمعة : خرج النبيُّ صلى الله عليه وسلم حتى أطلع رأسه من حجرته ، ثم قال : لا ، لا ، لا ، لِيُصلِّ بالناس ابنُ أبي قحافة ، يقول ذلك مغضبا ». أخرجه أبو داود.

**6.416-** Abdullah b. Zem'a anlatıyor:

"Rasûlullah'ın (as.) hastalığı ağırlaştığında, bir gurup insanla birlikte ben de orada idim. O sırada Bilâl ezan okudu. Hz. Peygamber;

**"- Ebû Bekir'e söyleyin, cemâate namaz kıldırsın!"** dedi.

Mescide gittiğimizde, Ömer'in de orada olduğunu gördük, Ebû Bekir ise görünürlerde yoktu. Ben;

"- Ya Ömer, kalk da cemâate namaz kıldır!" dedim.

Hz. Ömer cemâatin önüne geçti, tekbir alıp namaza durdu. Ömer, yüksek sesli biriydi; Hz. Peygamber Ömer'in sesini işitince;

**"- Ebû Bekir nerede? Buna Allah da, müslümanlar da razı olmaz. Buna Allah da, müslümanlar da razı olmaz. Buna Allah da, müslümanlar da razı olmaz"** demiş ve hemen Hz. Ebû Bekir'e haber göndermiş. Hz. Ebû Bekir de, Hz. Ömer namazı kıldırdıktan sonra geldi ve cemâate namaz kıldırdı."[70]

## RİVÂYETLER

Diğer bir rivâyette şöyle bir ilâve var:

"İbn Zem'a şöyle anlatır:

"Hz. Peygamber Ömer'in sesini duyunca, başını hücresinden çıkarıp mescide baktı, sonra da kızgın bir edâ ile;

---

[70] **Ebû Davud**, Sünnet, 12/4660-61.

**"- Hayır! Hayır! Hayır! Cemâate namazı Ebû Kuhâfe'nin oğlu kıldırsın!"** dedi

Bunları **Ebû Davud** tahric etti.

İZAH

**İbnu'l-Esîr**'in de aralarında bulunduğu bazı âlimler, "**Buna Allah da, müslümanlar da razı olmaz**" cümlesinde, **Hz. Ebû Bekir**'in halifeliğine delâlet eden bir mana bulunduğunu belirtirler. Çünkü bu cümle ile, **Hz. Ömer**'in arkasında namaz kılmanın câiz olmadığı kastedilmiş değildir. Zira **Hz. Ömer**'den çok daha alt seviyede olan insanların arkasında bile namaz kılmanın câiz olduğunda şüphe yoktur. Dolayısıyla burada Hz. Peygamber'e vekâleten imâmet ve hilâfet görevini üstlenecek kişinin kimliğine işaret edilmek istendiği için "**Buna Allah da, müslümanlar da razı olmaz**" denmiştir. Kaldı ki namaz, aynı zamanda müslümanların en önemli amelleridir. Müslümanların en önemli amellerinde öne geçmesi istenen kişinin, bütün müslümanların en önemli meselesi olan hilafet konusunda da önceliği olması neticesi çıkarılabilir.

Bu rivâyette, **Hz. Ömer** namazı kıldırdığı halde sonradan **Hz. Ebû Bekir**'in tekrar aynı namazı kıldırdığının belirtilmesi, izahında zorluk çekilen bir husustur. Çünkü farz olan bir namaz edâ edildikten sonra tekrar aynı namaz kılınmaz, kılınacak olursa, ikincisi nâfile olur.

**Sehârenfûrî**, muhtemelen Rasûlullah'ın (as.) sözünü işiten **Hz. Ömer**'in hemen namazını bozmuş olacağını, sonra da **Hz. Ebû Bekir** geldiğinde aynı namazı cemâate kıldırmış olabileceğini söyler.[71]

**Müsned**'de hadîsin sonunda **Hz. Ömer**'in, **Abdullah b. Zem'a**'ya; **"Bunu bana nasıl yaparsın? Rasûlullah'ın (as.) benim kıldırmamı emretmediğini bilseydim, vallahi kıldırmazdım!"** şeklinde çıkıştığı ifâde edilmektedir.[72] Rasûlullah'ın (as.) namaz esnasındaki tepkisi ve **Hz. Ömer**'in de bu çıkışması göz önüne

---

[71] **Bezlu'l-Mechûd**, XVIII, 189.

[72] **Müsned**, thk., Abdullah Muhammed Derviş, 1991, VI, 485-86; **Fethu'r-Rabbânî**, XXIII, 57.

alındığında, namazı bitirmeden bozma ihtimâlini de akla getirmektedir.

Hz. Peygamber'in, verdiği emrin önemini göstermek için tekrar kılınmasını sağlamış olabileceği de bir ihtimal olarak gözükmektedir. Kaldı ki **Hz. Ebû Bekir,** zaten namaz kılmış değildi; dolayısıyla imâmete geçmesinde bir sakınca da yoktu. Eğer **Hz. Ömer** namazı tamamlamış idiyse, cemâatin **Hz. Ebû Bekir**'le kıldıkları namaz, nâfile yerine geçer. **Hz. Ömer** namazı tamamlamamış idiyse, zaten mesele yoktur.

Bu hadîsin râvîlerinden **Muhammed b. İshâk, Musa b. Yakub ez-Zemaî** ve **Abdurrahman b. İshâk**'ın zayıf olduklarını söyleyenler de vardır.[73]

٦٤١٧ـ (س ـ عبد الله بن مسعود رضي الله عنه) قال : « لما قُبِضَ رسولُ الله صلى الله عليه وسلم قالت الأنصار : منَّا أمير ، ومنكم أمير ، فأتاهم عمر، فقال : ألستم تعلمون أن رسولَ الله صلى الله عليه وسلم قد أمر أبا بكر رضي الله عنه أن يُصَلِّيَ بالناس ، فأيُّكم تَطِيبُ نفسُه أن يتقدَّم أبا بكر؟ فقالوا: نعوذ بالله أن نتقدَّم أبا بكر ». أخرجه النسائي.

**6.417-** Abdullah b. Mes'ûd anlatıyor:

"Rasûlullah (as.) vefât edince, Ensâr Muhâcirlere;

"- Bizden bir Emîr, sizden de bir Emîr seçelim" dediler.

Hz. Ömer geldi ve dedi ki:

"- Rasûlullah'ın (as.), insanlara namaz kıldırmak üzere Ebû Bekir'i Emîr tayin ettiğini bilmiyor musunuz? Ebû Bekir'in önüne geçmeye hanginizin vicdanı razı olur?"

Bunun üzerine insanlar;

"- Ebû Bekir'in önüne geçmekten Allah'a sığınırız" dediler.[74]

٦٤١٨ـ (خ م ـ أبو موسى الأشعري رضي الله عنه) قال : « مَرِضَ النبيُّ صلى الله عليه وسلم فاشْتَدَّ مرَضُه ، فقال : مُرُوا أبا بكر فَلْيُصَلِّ بالناس ، قالت عائشةُ : يا رسولَ الله

[73] Bkz., **Avnu'l-Ma'bûd**, XII, 418-19.

[74] **Nesaî**, İmâmet, 1.

، إِنَّهُ رجل رقيق ، إذا قام مقامك لم يستطع أن يصلّي بالناس ، فقال : **مُري أبا بكر فليصلّ بالناس** ، فعادتْ ، فقال : **مُري ابا بكر فليصلّ** بالناس ، **فإنكنَّ صَواحِبُ يوسفَ** ، فأتـــاه الرسولُ ، فصلّى بالناس في حياةِ رسولِ الله صلى الله عليه وسلم ». أخرجه البخاري، ومسلم.

**6.418-** Ebû Musa'l-Eş'arî'den rivâyet edilmiştir:

"Hz. Peygamber'in hastalığı ağırlaşınca;

**"- Ebû Bekir'e söyleyin, insanlara namaz kıldırsın!"** dedi.

Hz. Âişe;

"- Ey Allah'ın Rasûlü; o, yumuşak kalpli bir adamdır, senin makamına geçip cemâate namaz kıldırmaya dayanamaz" der. Ama Hz. Peygamber yine;

**"- Ebû Bekir'e söyleyin, insanlara namaz kıldırsın!"** dedi.

Hz. Âişe yine aynı şekilde karşılık verince, Rasûlullah (as.) tekrar;

**"- Ebû Bekir'e söyleyin, insanlara namaz kıldırsın! Sizler, Yusuf'un (as.) başını derde sokan kadınlarsınız"** dedi.

Bunun üzerine Hz. Ebû Bekir'e haber verildi ve o da, Rasûlullah (as.) hayatta olduğu halde cemâate namaz kıldırdı."[75]

**İZAH**

**"Yusuf'un (as.) başını derde sokan kadınlar", Mısır** Kıralının karısı **Züleyha** ve **Hz. Yusuf'**un güzelliği karşısında ellerini kesen kadınlardır. Asıl maksat da **Züleyha'**dır. **Züleyha, Yusuf'**u nefsine âlet edemeyince, kadınların ayıplamasından kurtulmak için onlara bir ziyafet çekip **Yusuf'**u kendilerine göstermiş, onun güzelliğini gören kadınlar da ellerindeki meyve bıçağı ile parmaklarını doğramışlardı. Burada **Züleyha'**nın gerçek amacı, o kadınlara ziyafet çekmek değil, kendini mazûr göstermekti. Bu olayda o, gerçek niyetini gizliyordu. İşte **Hz. Âişe'**nin hakiki niyeti de, babasının yumuşak kalpli olması değildi; 6420 nolu hadîste de görüleceği üzere gerçek niyeti, halkın babasını uğursuz saymalarını ve nefret

---

[75] **Buharî**, Enbiyâ, 19; Ezân, 46; **Müslim**, Salât, 21/101.

etmelerini önlemekti. Gerçek niyeti bu olduğu halde, bundan hiç söz etmeyip başka bahaneler ileri sürmüştü.

Bu ifâde ile; **Hz. Âişe**'nin ısrarları, **Züleyha**'nın **Yusuf**'a olan ısrarlarına benzetilmiş ve neticede **Yusuf**'u zindana attırarak sıkıntıya düşmesine işaret edilmiş olabilir.

**Hz. Âişe**'nin, **Hz. Hafsa**'yı devreye sokarak babası **Hz. Ebû Bekir**'i bu yükten kurtarmaya çalışması ile ilgili rivâyet, 6420 nolu **Hz. Âişe** hadîsinde gelecektir.

**٦٤١٩ـ (خ ـ عبد الله بن عمر** رضي الله عنهما) **قال :** « لم اشتدَّ برسول الله صلى الله عليه وسلم وَجَعُه ، **قيل** له في الصلاة ، **فقال : مُروا أبا بكر فَلْيُصَلِّ بالناس** ، قالت عائشةُ : **إنَّ** أبا بكر رجل رقيق ، إذا قرأ غلبه البكاء ، قال : **مُروه فليصلِّ** ، **فعاودته** ، **فقال** : **مُروه فليصلِّ** ، **فإنكنَّ صَواحِبُ يوسفَ** ». أخرجه البخاري.

**6.419-** Abdullah b. Ömer'den rivâyet edilmiştir:

"Rasûlullah'ın (as.) hastalığı ağırlaştığı bir sırada, kendisine namaz vaktinin geldiği söylendi. O da;

**"- Ebû Bekir'e söyleyin, insanlara namaz kıldırsın!"** dedi. Hz. Âişe;

"- Ebû Bekir, yumuşak kalpli bir adamdır, kırâate başlayınca dayanamayıp ağlar" diye itiraz etmişse de, Hz. Peygamber yine de;

**"- Ona söyleyin, namazı kıldırsın!" dedi.** Hz. Âişe yine aynı karşılığı verince de şöyle söyledi:

**"- Söyleyin ona, namazı kıldırsın! Sizler, Yusuf'u derde sokan kadınlarsınız!"**[76]

**٦٤٢٠ـ (خ م ط ت س ـ عائشة** رضي الله عنها) أَنَّ رسولَ الله صلى الله عليه وسلم **قال** في مرضه: «**مُروا أبا بكر يصلّي بالناس** ، قالت **عائشةُ** : قلتُ : **إنَّ** أبا بكر إذا **قامَ مقامَكَ لم يُسمِعِ** الناسَ من البكاءِ ، **فمُرْ** عمر **فليصلِّ** ، فقال : **مُروا أبا بكر فليصلِّ بالناس** ، فقالت عائشةُ : فقلتُ لحفصةَ : **قولي** [له] : إن **أبا بكر إذا قام** في **مقامكَ لم يُسمِعِ** الناسَ مِن

[76] Buharî, Ezân, 46.

البكاء ، فمُرْ عمرَ فليصلِّ بالناس ، ففعلتْ حفصةُ ، فقال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم : **إنكنَّ لأنتنَّ صواحبُ يوسف ، مُروا أبا بكر فليصلِّ بالناس** ، فقالتْ حفصةُ لعائشة: ما كنتُ لأُصيبَ منك خيرا ».

وفي رواية قال : « أمرَ رسولُ الله صلى الله عليه وسلم أبا بكر أن يُصلِّيَ بالناس في مرضه، فكان يصلِّي بهم، قال عروةُ : فوجد رسولُ الله صلى الله عليه وسلم من نفسه خفَّة ، فخرج ، فإذا أبو بكر يَؤُمُّ الناس فلما رآه أبو بكر استَأخرَ فأشار إليه رسولُ الله صلى الله عليه وسلم: أنْ كمَا أنتَ ، فجلس رسولُ الله صلى الله عليه وسلم حذاءَ أبي بكر إلى جَنْبه فكان أبو بكر يُصلِّي بصلاة رسول الله صلى الله عليه وسلم والناسُ يُصلُّون بصلاة أبي بكر ».

وفي رواية : قال الأسودُ بنُ يزيد : « كُنَّا عند عائشةَ ، فذكرنا الْمُوَاظَبةَ على الصلاة والتعظيم لها ، فقالت : لما مَرِضَ رسولُ الله صلى الله عليه وسلم مرضَه الذي مات فيه ، فحضرت الصلاةُ ، فأُذِّنَ ، فقال : **مُروا أبا بكر فليصلِّ بالناس** ، فقيل : إن أبا بكر رجل أسيف ، إذا قامَ مقامك لم يستطع أن يصلِّيَ بالناس، وأعادَ ، فأعادُوا ، وأعادَ الثالثة ، فقال : **إنَّكُنَّ صواحبُ يُوسفَ، مُروا أبا بكر فليصلِّ للناس** ، فخرج أبو بكر يُصلِّي ، فوجدَ النبيُّ صلى الله عليه وسلم من نفسه خفَّة، فخرج يُهادَى بين رجلين ، كأني أنظر رجْلَيْه تخُطَّان من الوجع ، فأراد أبو بكر أن يتأخَّرَ ، فأَوْمأَ إليه النبيُّ صلى الله عليه وسلم : **أنْ مكانَكَ** ، ثم أُتِيَ به حتى جلس إلى جَنْبه ، فقيل للأعمش : فكان النبيُّ صلى الله عليه وسلم يُصلِّي وأبو بكر يصلِّي بصلاته والناسُ يُصلون بصلاة أبي بكر؟ فقال برأسه: نعم».

قال البخاري : وزاد معاوية : « جلس عن يسار أبي بكر ، وكان أبو بكر قائما ».

وفي رواية للبخاري ، وفيه : « جاء بلال يُؤذِنُه بالصلاة ، فقال : **مُروا أبا بكر يُصلِّي بالناس**، قالتْ : فقلتُ : يا رسولَ الله ، إنَّ أبا بكر رَجُل أسيف ، وإنه متى يقوم مقامك لا يُسمع الناسَ، فلو أمرتَ عمرَ ؟ فقال : **مُروا أبا بكر يصلِّي بالناس**... ثم ذكر قولها لحفصة،وقولَ النبيِّ صلى الله عليه وسلم : **إنَّكُنَّ لأنتنَّ صواحبُ يوسفَ** ، وأنه عليه السلام وجَدَ خفَّة فخرج... ثم ذكر إلى قوله:حتى جلس عن يسار أبي بكر ، فكان أبو بكر يُصلي

قائما، وكان رسولُ الله صلى الله عليه وسلم يصلي قاعدا، يقتدي أبو بكر بصلاة رسول الله صلى الله عليه وسلم ، والناس بصلاة أبي بكر».

وفي أخرى نحوه ، وفيه : « إنّ أبا بكر رَجُل أسيف ، إنْ يَقُمْ مقامك يَبْك ، ولا يَقْدِرُ على القراءة » ، ولم يذكر قولها لحفصة. وفي آخره : « فتأخَّر أبو بكر ، وقَعَدَ النبيُّ صلى الله عليه وسلم إلى جنبه ، وأبو بكر يُسمع الناسَ التكبيرَ ».

وفي أخرى لهما : أن عائشةَ قالت : « لقد راجعتُ رسولَ الله صلى الله عليه وسلم في ذلك ، وما حملني على كثرة مراجعته إلا أنه لم يَقَعْ في قلبي أن يُحبَّ الناسُ بعده رجلا قام مقامه أبدا، وأني كنتُ أرى أنه لن يقومَ مقامَه أحد إلا تشاءم الناسُ به فأردتُ أن يَعْدِلَ ذلك رسولُ الله صلى الله عليه وسلم عن أبي بكر».

وفي أخرى لهما قالت: «لما دخل رسولُ الله صلى الله عليه وسلم بيتي، قال: مُروا أبا بكر فليصلِّ بالناس، قالت: فقلتُ: يا رسول الله، إنّ أبا بكر رجل رقيق، إذا قرأ القرآن لا يملك دَمْعَهُ، فلو أمرتَ غير أبي بكر؟ قالتْ: والله ما بي إلا كراهيةُ أن يتشاءم الناسُ بأوّل من يقوم في مقام رسول الله صلى الله عليه وسلم، قالتْ: فراجعتُهُ مرتين أو ثلاثا، فقال: لِيُصَلِّ بالناس أبو بكر ، فإنكنَّ صواحبُ يوسفَ».

هذه روايات البخاري، ومسلم ، وسيجيء لهما روايات في مرض النبيِّ صلى الله عليه وسلم وموته في «كتاب الموت» من حرف الميم.

وأخرج الموطأ الرواية الأولى ، وأخرج الرواية الثانية عن عروة مُرسلا ، وأخرج الترمذي الرواية الأولى ، وأخرج النسائي الأولى.

وله في أخرى قالت: «إنّ رسولَ الله صلى الله عليه وسلم أمر أبا بكر يُصلِّي بالناس، قالت: وكان رسولُ الله صلى الله عليه وسلم بين يدي أبي بكر قاعدا وأبو بكر يصلِّي بالناس، والناسُ خلف أبي بكر».

وفي أخرى له قالت: «إنّ أبا بكر صلّى للناس ورسولُ الله صلى الله عليه وسلم في الصف».

وأخرج أيضا هاتين الروايتين حديثا واحدا ، وقال فيه : « إنّ أبا بكر رجل أسيف، إذا قام في مقامك لم يسمع - وقال في آخره : فقام عن يسار أبي بكر جالسا، فكان رسول الله صلى الله عليه وسلم يصلي بالناس جالسا ، والناسُ يقتدون بصلاة أبي بكر ».

**6.420-** Hz. Âişe'den rivâyet edildiğine göre, Rasûlullah (as.), hastalığı sırasında şöyle dedi:

**"- Ebû Bekir'e söyleyin, halka namaz kıldırsın!"**

Hz. Âişe de şöyle söyledi:

"- Ebû Bekir senin makamına geçecek olursa, ağlamaktan sesini kimseye duyuramaz; Ömer'e emredin de namazı o kıldırsın!"

Hz. Peygamber aynı sözü tekrarladı:

**"- Ebû Bekir'e söyleyin, cemâate namaz kıldırsın!"**

Sonra Hz. Âişe şöyle anlatır:

"Bunun üzerine ben Hafsa'ya dedim ki:

"- Hz. Peygamber'e, *'Ebû Bekir senin makamına geçecek olursa, ağlamaktan sesini kimseye duyuramaz; Ömer'e emredin de namazı o kıldırsın!'* diye söylesen?.."

Hafsa da söyledi, ama Hz. Peygamber ona da;

**"- Sizler, Yusuf'u derde sokan kadınlarsınız! Ebû Bekir'e söyleyin, insanlara namaz kıldırsın!"** karşılığını verdi. Bunun üzerine Hafsa, Âişe'ye;

"- Ben, zaten senden bir hayır görmedim!" diye çıkıştı.[77]

**RİVÂYETLER**

Diğer bir rivâyette; "Hastalığı sırasında Rasûlullah (as.), Ebû Bekir'e, insanlara namaz kıldırmasını emretmiş, o da kıldırıyordu" dedi.

Urve der ki:

"Hz. Peygamber, bir parça rahatlayınca hücresinden çıktı, Ebû Bekir'in cemâate imamlık yaptığını gördü. Ebû Bekir, Rasûlullah'ı

---

[77] **Buharî**, Ezân, 39, 46, 47, 51, 67; Vudû', 46; Hibe, 14; Humus, 4; Enbiyâ, 19; Meğâzî, 84; Tıp, 21; İ'tisâm, 5; **Müslim**, Salât, 21/90-97; **Muvatta**, Kasru's-Salât, 24/83; **Tirmizî**, Menâkıb, 16/3672; **Nesaî**, İmâmet, 40.

(as.) fark edince, geriye çekilmek istedi ise de Hz. Peygamber, 'yerinde kal!' diye işâret etti ve kendisi de Ebû Bekir'in hizasında ve yanında durdu. Ebû Bekir Rasûlullah'ın (as.) namazına, insanlar da Ebû Bekir'in namazına uyarak kılıyorlardı."

Diğer bir rivâyette el-Esved b. Yezîd şöyle anlatır:

"Hz. Âişe'nin yanında bulunuyorduk. Namaza devam etmenin önemini ve namaz ibâdetinin büyüklüğünü konuşuyorduk. Âişe şöyle anlattı:

"Hz. Peygamber'in vefâtı ile sonuçlanan hastalığı sırasında namaz vakti gelmiş, ezân okunmuştu. Hemen;

**"- Ebû Bekir'e söyleyin, cemâate namaz kıldırsın!"** dedi. Kendisine;

"- Ebû Bekir, çok duygulu bir insandır, dolayısıyla sizin makamınıza geçerek insanlara namaz kıldıramaz" dendi.

Hz. Peygamber aynı sözünü tekrarladı, ama kendisine yine aynı şekilde karşılık verildi. Üçüncü defa tekrarlamak zorunda kalınca da şunları söyledi:

**"- Sizler, Yusuf'u derde sokan kadınlarsınız! Ebû Bekir'e söyleyin, cemâate namaz kıldırsın!"**

Bunun üzerine Ebû Bekir, insanlara namaz kıldırmaya başladı. Sonra Hz. Peygamber birazcık rahatlayınca, iki kişiye dayanarak mescide çıktı. Hastalığından dolayı, sanki ayaklarını yerde sürüklüyormuş gibi gördüm. O'nun geldiğini gören Hz. Ebû Bekir, geri çekilmek istedi, Rasûlullah (as.) da yerinde kalmasını işaret etti. Sonra Ebû Bekir'in yanına getirildi ve oturdu."

A'meş'e soruldu:

"- Hz. Peygamber namaz kılıyor, Ebû Bekir de O'na uyuyor ve insanlar da Ebû Bekir'e uyarak mı namaz kılıyorlardı?"

A'meş, başı ile işaret ederek;

"- Evet!" dedi.

**Buharî** der ki: "Muâviye; 'Ebû Bekir ayakta kılıyordu, Hz. Peygamber de onun sol tarafına oturmuştu' cümlesini ilave etti."

**Buharî**'nin diğer bir rivâyetinde şu ifadeler vardır:

"Bilâl geldi, ezân okudu. Hz. Peygamber;

**"- Ebû Bekir'e söyleyin, cemâate namaz kıldırsın!"** dedi.

Hz. Âişe, Rasûlullah'a (as.) şöyle söyledim, der:

"- Ey Allah'ın Rasûlü; Ebû Bekir, çok duygulu bir insandır, dolayısıyla sizin makamınıza geçecek olursa, sesini cemâate duyuramaz; Ömer'e emretseniz!?.."

Hz. Peygamber yine;

**"- Ebû Bekir'e söyleyin, cemâate namaz kıldırsın!"** dedi...

Sonra Hafsa ile ilgili olay anlatılır ve Hz. Peygamber'in;

**"- Sizler, Yusuf'u derde sokan kadınlarsınız!"** dediği ve ayrıca Hz. Peygamber'in biraz rahatlayınca mescide çıktığı belirtilir. Sonra da, Ebû Bekir'in ayakta, Hz. Peygamber'in de onun sol tarafına oturarak namaz kıldığı ve Ebû Bekir'in Rasûlullah'a (as.), insanların da Ebû Bekir'e uyarak namaz kıldıkları zikredilir.

Buna benzer başka bir rivâyette de; "...Ebû Bekir çok duygusal bir insandır, senin makamına geçtiğinde dayanamayıp ağlar ve kırâati yerine getiremez..." cümlesi yer alır, ama Hafsa olayı zikredilmez. Sonunda da "Ebû Bekir geri çekildi, Hz. Peygamber onun yanına oturdu; Ebû Bekir tekbiri açıktan alıyordu" denir.

**Buharî** ve **Müslim**'in diğer bir rivâyetlerine göre Hz. Âişe şöyle dedi:

"Ebû Bekir'in imâm olmaması konusunda Rasûlullah'a (as.) ısrarla başvurdum. O'na bu kadar çok başvurmamın sebebi; Rasûlullah'ın (as.) makamına geçen birini halkın, O'ndan sonra ebediyen sevebileceğini havsalamın almamasıdır. O'nun makamına geçen insanı, halkın uğursuz kişi sayacaklarını düşünüyordum. Bundan dolayı Rasûlullah'ın (as.), Ebû Bekir'in imâmlığı konusundaki emrini değiştirmesini arzu ediyordum."

**Buharî** ve **Müslim**'in başka bir rivâyetlerine göre de Hz. Âişe şöyle söyledi:

"Rasûlullah (as.) benim evime girince;

**"- Ebû Bekir'e söyleyin, cemâate namaz kıldırsın!"** dedi.

Ben;

"- Ey Allah'ın Rasûlü; Ebû Bekir yumuşak kalpli biridir, Kur'ân okumaya başlayınca gözyaşlarını tutamaz. Başka birine

emretseniz!?.." dedim. Vallahi ben bunu, Rasûlullah'ın (as.) makamına ilk geçecek olan birini halkın uğursuz sayacaklarını düşündüğüm ve bunu da istemediğim için söyledim. Bu konuda iki veya üç defa Hz. Peygamber'e başvurdum. Ama O;

**"- Ebû Bekir'e söyleyin, cemâate namaz kıldırsın! Sizler, Yusuf'u derde sokan kadınlarsınız!"** dedi.

Bunlar, **Buharî** ve **Müslim**'in rivâyetleridir. Onların bu konudaki rivâyetleri daha geniş olarak **Kitâbu'l-Mevt**'te, Hz. Peygamber'in Hastalığı ve Ölümü'nden bahsederken gelecektir.[78]

**Muvatta** ilk rivâyeti tahric etti, ayrıca ikinci rivâyeti de Urve'den mürsel olarak zikretti.

**Tirmizî** ve **Nesaî** de ilk rivâyeti tahric ettiler.

**Nesaî**'nin diğer bir rivâyetinde Hz. Âişe; "Rasûlullah (as.), Ebû Bekir'in cemâate namaz kıldırmasını emretti. Hz. Peygamber, Ebû Bekir'in önünde oturuyordu; Ebû Bekir insanlara namaz kıldırıyor, cemâat da Ebû Bekir'in arkasında duruyordu" dedi.

**Nesaî**'nin başka bir rivâyetinde de; "Ebû Bekir insanlara namaz kıldırdı, Rasûlullah (as.) da safta idi" dedi.

**Nesaî**, bu iki rivâyeti ayrıca tek bir rivâyet olarak da tahric etti. Orada; "Ebû Bekir duygulu bir insandır; senin makamına geçtiğinde sesini çıkaramaz" cümlesi ve rivâyetin sonunda da; "Hz. Peygamber, Ebû Bekir'in sol tarafına oturdu. Rasûlullah (as.) oturarak insanlara namaz kıldırıyor, insanlar da Ebû Bekir (vasıtasıyla O'na) uyuyorlardı" cümlesi yer alır.

## İZAH

Bu rivâyet, izahında zorluk çekilen bazı meseleleri ortaya koymaktadır:

Hadîste **Hz. Ebû Bekir**'in namazı kıldırmaya başladığı ve Rasûlullah'ın (as.) namaza duruldaktan sonra mescide girdiği belirtiliyor. Rasûlullah (as.), **Hz. Ebû Bekir'**in imamlığına uyarak namaz kılmış olsaydı, mesele yoktu. Ama hadîste Rasûlullah'ın (as.)

---

[78] Bkz., hadîs no: 8529.

**Ebû Bekir**'e, **Ebû Bekir**'in de cemâate imam olduğu belirtilmektedir. Böyle kademeli bir imamlığın cevâzı söz konusu olamaz. Buna binâen bazı şârihler, **Hz. Ebû Bekir**'in imamlığının gerçek imamlık olmadığını, Hz. Peygamber'in yaptıklarını cemâate duyuran bir mübelliğ olduğunu söylemişlerdir. Rasûlullah'ın (as.) oturarak namaz kılmasını da gerekçe göstererek, cemâatin Hz. Peygamber'i göremediklerini, binâenaleyh böyle bir mübelliğe de gerek duyulduğunu belirtmişlerdir.

Yukarıdaki rivâyette, bu izah tarzına hak verdirecek bir işaret bulunmamaktadır. Buna rağmen bu izah tarzı kabul edilecek olsa bile, burada başka bir husus daha vardır: Ortada bir zaruret olmadığı halde imamlığın devrinden söz edilmektedir. Hz. Peygamber, daha önce imam olan **Ebû Bekir**'den imamlığı, zarûret olmadığı halde geri almaktadır. Bir diğer husus da, burada ikinci imâm mesbûk durumunda bulunmaktadır; yani cemâat, imâmdan daha önce tekbir almış ve ondan önce namaza başlamış durumdadırlar.

**Taberî** gibi bazı âlimler, bu rivâyete dayanarak hem cemâatin birbirlerine uyarak namaz kılabileceklerini, hem imâmın namazı keserek başka birine uyabileceğini ve hem de cemâatin imâmdan evvel tekbir alabileceklerini söylemişlerdir.

Bu, mümkün görüldüğü takdirde mesele kalmaz. Ama bazı fukaha, buna da karşı çıkarlar ve üzerinde durduğumuz hadîsi değişik vecihlerle te'vîle çalışırlar.

Daha az önemi hâiz bir konu da, oturarak namaz kılan bir imâma ayaktakilerin uymasının câiz olup olmadığıdır. Bu da tartışmalı konulardan biridir. Hz. Peygamber'in oturarak ayaktakilere imâm olduğu ifâdesini göz önüne alan bazı fukaha, bunu câiz görür. Ancak fukahanın ekserisi, buna da cevaz vermez.

**٦٤٢١ــ ([خ م] س ــ أنس بن مالك** رضي الله عنه) : « أنَّ أبا بكر كان يصلّي لهم في وَجَعِ النبيِّ صلى الله عليه وسلم الذي تُوفّي فيه ، حتى إذا كان يومُ الإثنين - وهم صُفُوف في الصلاة - كشفَ النبيُّ صلى الله عليه وسلم سِتْرَ الحُجْرَةِ ، فنظر إلينا وهو قائم كأن وجهَه وَرَقَةُ مُصحف،ثم تَبَسَّمَ يضحك، فهممنا أن نَفْتَتِنَ من الفرح برؤية النبيِّ صلى الله عليه وسلم ،

فنكص أبو بكر على عقبه ، ليَصِلَ الصَّفَّ ، وظنَّ أن النبيَّ صلى الله عليه وسلم خارج إلى الصلاة ، فأشار إلينا النبيُّ صلى الله عليه وسلم : أنْ أتمُّوا صلاتكم ، وأرْخَى السِّتْرَ فتُوفِّيَ من يومه ». [أخرجه البخاري، ومسلم].

وفي أخرى قال : « لم يخرجْ رسولُ الله صلى الله عليه وسلم ثلاثا ، وأبو بكر يصلِّي بالناس، فأقيمت الصلاةُ ، فذهب أبو بكر يتقدَّمُ ، فقال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم بالحجاب ، فرفعه ، فلما وضَحَ وجهُ النبيِّ صلى الله عليه وسلم، ما نظرْنا منظرا كان أعجبَ إلينا من رسول الله صلى الله عليه وسلم حين وضح لنا ، فأوْمأ بيده إلى أبي بكر أن يتقدَّم، وأرْخى الحجابَ، فلم نَقْدرْ عليه حتى ماتَ ».

وفي أخرى: « أنَّ المسلمين بينما هم في صلاة الفجر من يوم الاثنين، وأبو بكر يصلِّي بهم، لم يَفْجأهم إلا [أو] رسولُ الله صلى الله عليه وسلم قد كشف سِتْرَ حُجْرة عائشة، فنظر إليهم وهم صُفوف في الصلاة، ثم تبسَّم يضحك، فنكص أبو بكر على عقبيه ليَصِلَ الصفَّ، وظنَّ أن رسولَ الله صلى الله عليه وسلم يريدُ أن يخرجَ إلى الصلاة، قال أنس: وهَمَّ المسلمون أن يَفْتَتِنُوا في صلاتهم، فرحا برسول الله صلى الله عليه وسلم، فأشار إليهم بيده: أن أتمُّوا صلاتكم، ثم دخل الحجرة، وأرْخى السِّتْرَ».

وفي أخرى قال : « آخرُ نَظْرَة نظرتُها إلى النبيِّ صلى الله عليه وسلم كشفُ السِّتَارة يوم الاثنين... » وذكر نحوه. والذي قبله أتمُّ.

وأخرج النسائي هذه الآخرة ، وهذا لفظه :« وقال : آخرُ نظرة نظرتُها إلى رسول الله صلى الله عليه وسلم ، كَشَفَ الستارة ، والناس صُفوف خلف أبي بكر، فأراد أبو بكر أن يرتدَّ ، فأشار إليهم: امكثُوا ، وألقى السِّجْفَ ، وتُوُفِّيَ من آخرِ ذلك اليوم الاثنين ».

**6.421-** Enes b. Mâlik'ten rivâyet edildiğine göre;

"Rasûlullah'ın (as.) ölümü ile neticelenen hastalığı sırasında kendilerine Hz. Ebû Bekir namaz kıldırmış. Pazartesi günü gelince, cemâat saflar halinde namazda iken Hz. Peygamber örtüyü kaldırıp baktı; yüzü sanki mushaf yaprağı gibi idi, sonra da gülümsedi. Biz, Rasûlullah'ı (as.) görmenin sevinciyle (namazı bozarak) bir fitneye uğrayacağımızdan endişe ettik. Hz. Peygamber'i gören Ebû Bekir de,

Rasûlullah'ın (as.) namaza geleceğini zannederek arka safın hizasına gelinceye kadar topuğu üzerine geri geri gitti. Hz. Peygamber ise bize, namazlarınızı tamamlayın diye işaret etti ve perdeyi indirdi. O gün Rasûlullah (as.) vefât etti."[79]

**RİVÂYETLER**

Hadîsi **Buharî** ve **Müslim** tahric etti.

Diğer bir rivâyette Enes şöyle anlatır:

"Hz. Peygamber üç gün mescide çıkmadı. Bu süre zarfında namazı Hz. Ebû Bekir kıldırdı. Bir gün namaz için kamet getirildi, Hz. Ebû Bekir namazı kıldırmak üzere öne doğru ilerledi; tam o sırada Rasûlullah (as.) perdeyi tutup kaldırdı. Rasûlullah'ın (as.) mübârek yüzü görününce, öyle güzel bir manzara karşımıza çıkmıştı ki, bizler Hz. Peygamber'in o anki güzelliği kadar hoşumuza giden hiçbir manzara görmemiştik. Rasûlullah (as.) eliyle Hz. Ebû Bekir'e öne geçmesini işaret etti, sonra da perdeyi indirdi. Bir daha da kendisini göremedik."

Başka bir rivâyet de şöyledir:

"Pazartesi günü Hz. Ebû Bekir, müslümanlara sabah namazını kıldırırken, birden Rasûlullah (as.) Hz. Âişe'nin odasının perdesini açtı; saflar halinde namaz kılan müslümanlara baktı, sonra da gülümsedi. O'nu fark eden Ebû Bekir, arkadaki safa geçmek için topuğu ile geri geri yürüdü, çünkü Rasûlullah'ın (as.) namaza gelmek istediğini zannetmişti. O sırada müslümanlar da, Rasûlullah'ı (as.) görmenin sevincinden namazı (bozarak) günaha gireceklerinden korktular. Hz. Peygamber, eliyle namazlarınızı tamamlayın, diye işaret etti. Sonra da odasına girdi ve perdeyi indirdi."

Bir diğer rivâyette Enes;

"Hz. Peygamber'i son görüşüm, pazartesi günü perdeyi kaldırdığında gerçekleşti..." diyerek aynı hadîsi zikreder. Ama önceki rivâyet, daha tam hüviyettedir.

---

[79] **Buharî**, Ezân, 46, 94; Amel fîs-Salât, 6; Meğâzî, 84; **Müslim**, Salât,21/98100; **Nesaî**, Cenâiz, 7.

**Nesaî** de, bu son rivâyeti tahric eder. Onun metni de şöyledir:

"Rasûlullah'ı (as.) son görüşüm, insanların Hz. Ebû Bekir'in arkasında saf bağladıkları sırada ve perdeyi kaldırdığı esnada oldu. O sırada Hz. Ebû Bekir, geri çekilmek istedi, ama Rasûlullah (as.) yerinizde kalın, diye işaret etti ve perdeyi çekti. İşte o pazartesi gününün sonunda da vefât etti."

**٦٤٢٢ـ (ت ـ أبو سعيد الخدري** رضي الله عنه) قال: قال **أبو** بكر: «ألستُ أحقَّ **الناس بها؟** ألستُ أوَّلَ من أسلم ؟ ألستُ صاحب كذا ؟ ألستُ [صاحبَ] **كذا؟** » **أخرجه الترمذي.**

**وفي رواية عن** أبي **نَضْرَةَ قال: قال أبو بكر** و لم **يذكر** أبا سعيد قال الترمذي: وهذا **أصح.**

**6.422-** Ebû Saîd el-Hudrî'den rivâyet edilmiştir:

Hz. Ebû Bekir şöyle dedi:

"Buna (hilâfete) ben daha lâyık değil miyim? Ben, ilk müslüman olan adam değil miyim? Ben şu hayrın sahibi değil miyim? Ben bu iyiliğin sahibi değil miyim?"[80]

**RİVÂYETLER**

Bunu **Tirmizî** tahric etti.

Ebû Nadra'dan gelen başka bir rivâyet daha vardır ki, bu rivâyette Ebû Nadra, ilk rivâyetin aksine Ebû Saîd el-Hudrî'yi hiç zikretmeden, doğrudan Hz. Ebû Bekir şöyle dedi diye nakleder. **Tirmizî** de, "bu rivâyet daha sahihtir" dedi.

**٦٤٢٣ـ (ت ـ عبد الله بن عمر** رضي الله عنهما) قال : « إنَّ رسولَ الله صلى الله عليه وسلم **قال لأبي بكر : أنتَ صاحبي على الحَوْض ، وصاحبي في الغار»**. أخرجه **الترمذي.**

---

[80] **Tirmizî**, Menâkıb, 16/3667.

**6.423-** Abdullah b. Ömer'den rivâyet edilmiştir:

"Rasûlullah (as.), Hz. Ebû Bekir'e;

**"- Sen benim havuz başında arkadaşımsın; zaten mağarada da arkadaşımdın!"** dedi.[81]

**٦٤٢٤ـ (خ ــ عروة بن الزبير** رضي الله عنهما) قال : « سألتُ عبد الله بنَ عمر عن أشَدِّ ما صنع المشركون برسول الله صلى الله عليه وسلم ؟ قال : رأيتُ عُقْبَةَ بن أبي مُعَيْط جاءَ إلى النبيِّ صلى الله عليه وسلم وهو يصلّي ، فوضع رِدَاءه في عُنُقه ، فَخَنَقَهُ خَنْقًا شديدًا، فجاء أبو بكر حتى دفعه عنه ، ثم قال : **{أتَقْتُلُونَ رَجُلا أن يَقُولَ رَبِّيَ الله ؟ وَقَدْ جَاءَكُمْ بالبَيِّنَات من رَبِّكُمْ}** [غافر: ٣٨]».

وفي رواية : « بينا رسولُ الله صلى الله عليه وسلم بفناء الكعبة ، إذْ أقْبَلَ عقبةُ بنُ أبي معيط، فأخذ بمنكب رسول الله صلى الله عليه وسلم فلفَّ ثوبَه في عُنُقه ، فخنقه خنقا شديدا ، فجاء أبو بكر فأخذ بمنكبيه ، ودفعه عن رسول الله صلى الله عليه وسلم... وذكر الحديث ».

أخرجه البخاري.

**6.424-** Urve b. ez-Zübeyr anlatıyor:

"Abdullah b. Ömer'e, müşriklerin Rasûlullah'a (as.) yaptıkları kötülüklerin en fenasını sordum. Şu cevabı verdi:

"Hz. Peygamber namaz kılarken, Ukbe b. Ebî Muayt'ın gelip ridâsını boynuna doladığını ve şiddetle sıkarak boğmaya çalıştığını gördüm. Hemen Hz. Ebû Bekir yetişti, Ukbe'ye engel oldu ve;

***"Rabbim Allah'tır dediği için insanı öldürür müsünüz? Üstelik O size, Rabbinizden açık deliller getirdi"***[82] âyetini okudu.[83]

**RİVÂYETLER**

Diğer bir rivâyet şöyledir:

"Rasûlullah (as.) Kâbe'nin avlusunda bulunduğu sırada Ukbe b. Ebî Muayt geldi, omuzundan tutarak eteğini boynuna doladı ve

---

[81] **Tirmizî,** Menâkıb, 16/3670.

[82] Ğâfir, 28.

[83] **Buharî,** Fedâilu'l-Ashâb, 5; Menâkıbu'l-Ensâr, 29; Tefsîr, 40/1.

şiddetle sıktı. Hemen Hz. Ebû Bekir yetişti, Ukbe'yi omuzundan tutarak Rasûlullah'ın (as.) başından attı..." Sonra da hadîsi aynı ifâdelerle zikretti.

Bunları **Buharî** tahric etti.

**٦٤٢٥ـ (خ ـ أنس بن مالك** رضي الله عنه) قال : « قَدِمَ رسولُ الله صلى الله عليه وسلم وليس في أصحابه أَشْمَطُ غيرَ أبي بكر، فغلفها بالحِنَّاءِ والكَتَم ». أخرجه البخاري.

زاد رزين : « حتى قَنَأَ لَوْنُها ، وكان أَسَنَّ أصحاب رسول الله صلى الله عليه وسلم ».

**6.425-** Enes b. Mâlik'den rivâyet edilmiştir:

"Hz. Peygamber Medîne'ye geldiği sırada, ashâbı arasında Hz. Ebû Bekir'den başka saçları ağarmış kimse yoktu. Hz. Ebû Bekir, saçlarını kına ve ketem ile boyamıştı."[84]

**RİVÂYETLER**

Hadîsi **Buharî** tahric etti.

**Rezîn** şu ilaveyi yaptı:

"Saçlarının rengi siyaha yakın bir kırmızılığa dönmüştü, ama Ebû Bekir yine de Rasûlullah'ın (as.) ashâbının en yaşlısı idi."[85]

**İZAH**

**"Ketem",** bir nevi bitkidir, kınaya katılarak saç ve sakal boyamada kullanılır. Hatta kökü kaynatılarak mürekkep elde edilir. **Kamus Tercemesi**'nde bunun, çivit otu olduğu belirtilir.

**٦٤٢٦ـ (عمر بن الخطاب** رضي الله عنه) : « ذُكِرَ عنده أبو بكر، فبكى ، وقال : وَدِدْتُ أن عملي كلَّه مثلُ عمله يوما واحدا من أيامه ، وليلة واحدة من لياليه، أما ليلتُه ، فالليلةُ التي سار مع النبيِّ صلى الله عليه وسلم إلى الغار فلما انتهيا إليه قال : والله لا تدخلَه حتى أُدْخلَه قبلك، فإن كان فيه شيء أصابني دُونَك ، فدخل فكَسَحَه ، فوجد في جانبه ثُقَبا ،

---

[84] **Buharî,** Menâkıbu'l-Ensâr, 45.

[85] **İbnu'l-Esîr**'in, **Rezîn**'in ziyâdesi olarak kaydettiği bu ilave, **Buharî**'nin matbu nüshalarında bulunmaktadır.

فَشَقَّ إزاره، وسدَّها به، فبقي منها اثنان ، فألقمهما رجليه ، ثم قال لرسول الله صلى الله عليه وسلم : ادخل ، فدخل النبي صلى الله عليه وسلم ، ووَضع رأسه في حَجْره ونام ، فلُدغ أبو بكر في رجْله من الجُحر، ولم يتحرَّكْ مخافة أن ينتبه النبيُّ صلى الله عليه وسلم ، فسقطت دُمُوعه على وجه النبيِّ صلى الله عليه وسلم ، فقال : ما لك يا أبا بكر؟ قال : لُدغتُ ، فداك أبي وأمي فتفل عليه النبيُّ صلى الله عليه وسلم ، فذهب ما يجده ، ثم انتقض عليه، وكان سببَ موته، وأما يومُهُ ، فلما قُبضَ النبيُّ صلى الله عليه وسلم ارتدت العرب، وقالوا : لا نُؤدِّي زكاة، فقال: لو منعوني عقالا لجاهدتُهم عليه ، فقلتُ : يا خليفة رسول الله ، تألَّف الناسَ ، وارْفقْ بهم ، فقال لي: أجبَّار في الجاهلية وخوَّار في الإسلام ؟ إنَّهُ قد انقطع الوحيُ ، وتمَّ الدِّينُ ، أيَنْقصُ وأنا حيٌّ ؟ ». أخرجه...

**6.426-** Hz. Ömer, yanında Hz. Ebû Bekir zikredilince ağladı ve dedi ki:

"Benim bütün amelimin, Ebû Bekir'in tek bir günlük ve tek bir gecelik ameli gibi olabilmesini çok arzu ederdim. Bütün amelimin, onun tek gecesinin faziletine denk olabilmesini istediğim gecesi şudur:

Ebû Bekir, Allah'ın Rasûlü ile birlikte mağaranın kapısına geldiğinde;

"- İçeriye senden önce ben gireceğim, eğer orada zararlı bir şey varsa senden önce bana zarar vermeli!" diyerek mağaraya girdi, içini süpürdü. Mağaranın köşesinde birkaç delik gördü, elbisesinden bir parça koparak deliklerden bazısını tıkadı, ama açıkta iki delik kalmıştı; onları da ayakları ile tıkadı. Sonra da Rasûlullah'a (as.);

**"- Buyur gir!"** dedi. Hz. Peygamber içeri girdi, başını Ebû Bekir'in kucağına koyarak bir süre uyudu. Bu esnada Ebû Bekir'in ayağını delikteki zehirli bir hayvan (yılan) ısırdı, ama Rasûlullah'ı (as.) uyandırmaktan korkarak hiç kımıldamadı. Duyduğu acıdan Hz. Ebû Bekir'in gözleri yaşardı, göz yaşları Hz. Peygamber'in yüzüne damladı. Gözlerini açan Hz. Peygamber;

**"- Neyin var, ya Ebû Bekir?"** diye sordu.

"- Anam babam sana fedâ olsun, ayağıma zehirli bir hayvan soktu" dedi. Hz. Peygamber oraya biraz tükürük sürdü, hemen acısı geçti. Yıllar sonra zehirin tesiri tekrar ortaya çıktı ve bu, Ebû Bekir'in ölüm sebebi oldu.

Bütün amelimin Hz. Ebû Bekir'in tek bir gününe eşit olmasını istediğim günü de şudur:

Rasûlullah (as.) bu dünyadan göçünce, Araplar irtidât ederek:

"- Biz zekât vermeyiz!" demişlerdi.

Hz. Ebû Bekir de;

"- Beni zincire vurarak engel olsalar bile, onlarla mutlaka savaşırım!" demişti.

Ben de kendisine;

"- Ey Rasûlullah'ın (as.) Halifesi; insanları sev! Onlara acı!" demiştim.

O da bana;

"- Câhiliyette zâlimdin, müslüman olunca korkak mı kesildin? Vahiy dönemi artık bitti, din tamamlandı. Ben yaşadığım müddetçe dinde eksiklik mi yapılacak?" karşılığını vermişti.[86]

عمر بن الخطاب رضي الله عنه

## 2- HZ. ÖMER

**٦٤٢٧ــ (ت ــ جابر بن عبد الله** رضي الله عنهما**) قال عمرُ لأبي بكر** : يـا خـيرَ الناس بعدَ رسولِ الله صلى الله عليه وسلم ، فقال أبو بكر : أَما إِنَّكَ إِنْ قلـتَ ذاكَ ، فلقـد سمعتُ رسولَ الله صلى الله عليه وسلم يقول : « **ما طلعتِ الشمسُ على رجل خير من عُمَرَ** ». أخرجه الترمذي.

**6.427-** Câbir b. Abdullah'dan rivâyet edilmiştir:

"Hz. Ömer, Hz. Ebû Bekir'e;

[86] Musannıf hadîsin kaynağına işaret etmedi, muhtemelen **Rezîn** tarafından tahric edilmiş olmahdır. Ayrıca bkz., **er-Riyâdu'n-Nadra**, I, 451; II, 52.

"- Ey Rasûlullah'dan (as.) sonra insanların en hayırlısı!" diye hitap etmiş, Hz. Ebû Bekir de şu karşılığı vermişti:

"- Sen böyle söylüyorsun, ama ben Rasûlullah'ın (as.); **'Ömer'den daha hayırlı bir adamın üzerine güneş doğmamıştır!'** dediğini işittim."[87]

٦٤٢٨ـ (ت ـ عبد الله بن عمر رضي الله عنهما) أنّ رسول الله صلى الله عليه وسلم قال : «اللهم أعزّ الإسلام بأحب هذين الرَّجُلَيْن إليك : بأبي جهل [بن هشام] ، أو بعمرَ بن الخطاب، قال: وكان أحبُّهما إليه عمرُ». أخرجه الترمذي.

**6.428-** Abdullah b. Ömer'den rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (as.) şöyle duâ etmişti:

***"Allah'ım! Şu iki adamdan, Ebû Cehil b. Hişâm veya Ömer b. el-Hattâb'dan hangisi sana daha sevgili ise, onunla İslâm'ı azîz kıl!"***

Sonra Hz. Peygamber;

**"Bu iki kişiden Allah'a daha sevgili olanı Ömer'di"** dedi.[88]

٦٤٢٩ـ (ت ـ عبد الله بن عباس رضي الله عنهما) أنّ النبيَّ صلى الله عليه وسلم قال : «اللهم أعزّ الإسلام بأبي جهل بن هشام، أو بعمرَ بن الخطاب، فأصبح، فغدا عمرُ على رسول الله صلى الله عليه وسلم فأسلم». أخرجه الترمذي.

**6.429-** Abdullah b. Abbas'dan rivâyet edilmiştir:

Rasûlullah (as.);

***"Allah'ım! İslâm'ı ya Ebû Cehil b. Hişâm, ya da Ömer b. el-Hattâb ile azîz kıl!"*** diye duâ etmişti. O sabah Hz. Ömer, Rasûlullah'a (as.) giderek müslüman olmuştu."[89]

---

[87] **Tirmizî**, Menâkıb, 18/3684. **Tirmizî** bu hadîsin garîb olduğunu, isnâdının kuvvetli olmadığını söyler. **Hâkim** onun sahîh olduğunu kaydetmiş, ama **Zehebî** bu yüzden kendisini tenkid etmiş ve hadîsin mevzûya benzediğini söylemiştir.

[88] **Tirmizî**, Menâkıb, 18/3681.

[89] **Tirmizî**, Menâkıb, 18/3683.

٦٤٣٠ـ (خ) ـ عبد الله بن عمر رضي الله عنهما) قال : « بينما هو يعني - أباه عمر - في الدار خائفاً ، إذ جاءه العاص بن وائل السهمي، أبو عمرو وعليه حُلّة حِبَرة وقميص مكفوف بحرير، وهو من بني سَهْم ، وهم حُلفاؤنا في الجاهلية، فقال له: ما بالكَ؟ قال: زعم قومُك أنهم سيقتلونني إن أسلمتُ ، قال : لا سبيل إليك - [بعد أن قالها] : أمِنْتُ - فخرج العاص ، فلقيَ الناسَ قد سَالَ بهم الوادي، فقال: أين تريدون؟ قالوا: نريد هذا ابن الخطاب الذي صَبَأَ، قال: لا سبيل إليه، فكَرَّ الناس».

وفي رواية قال : « لما أسلم عمرُ اجتمع الناس عند داره، فقالوا: صبأ عمر - وأنا غلام فوق ظهر بيتي - فجاء رجل عليه قَباء من ديباج ، فقال : صبأ عمر ، فما ذاك؟ فأنا له جار ، فرأيتُ الناس تَصَدَّعُوا عنه ، فقلتُ : من هذا ؟ قالوا: العاص بن وائل ». أخرجه البخاري، وأورد الحميديُّ الرواية الأولى في «مسند عمر» ، والثانية في «مسند ابن عمر» ، وكلاهما عن ابن عمر.

**6.430-** Abdullah b. Ömer anlatıyor:

"O, -yani babası- evde (müslüman olduğu için kendisini öldürecekleri) korkusu içinde otururken, birden yanına Ebû Amr el-Âs b. Vâil es-Sehmî[90] geldi; üzerinde de çizgili bir elbise ve ipekten dokunmuş bir gömlek vardı. Âs, Sehm kabilesindendi; Sehm kabilesi de câhiliyet döneminde bizim halîfimiz –yeminli dostlarımız- idi. Âs;

"- Nedir bu hâlin?" diye sordu.

Ömer;

"- Senin kavmin, müslüman olursam beni öldüreceklerini söylediler" dedi. Âs b. Vâil de;

---

[90] **Ebû Amr, Âs b. Vâil b. Hâşim es-Sehmî**: öl. 622. Meşhur sahabî Amr b. Âs'ın babasıdır. Câhiliye döneminin ileri gelenlerindendi. **Kevser** sûresinde hakkında *"ebter"* vasfı kullanılan Kureyş'in lideridir. **Meryem** sûresi 77-80 âyetlerinin de onun hakkında nâzil olduğu rivâyet edilir. İslâm dönemine de yetişmiş, ama müslüman olmamıştı. Zâlim biriydi. ***Hilfu'l-Fudûl*** cemiyetinin, büyük ölçüde onun zulmüne karşı bir tedbir olarak kurulduğu rivâyet edilir. Oğlu Hişâm ise ilk müslümanlardandı ve **Mekke**'de gördüğü eziyet üzerine **Habeşistan** hicretine katılmıştı. Diğer oğlu Amr da **Mekke** fethinden az önce müslüman olmuştu. Âs, hicretten birkaç ay önce ölmüştü.

"- Onlar seni öldüremezler!" karşılığını verdi.

Hz. Ömer; "Âs bunu söyledikten sonra korkum zâil oldu" dedi.

Sonra Âs çıktı ve Mekke vâdisinde sel gibi akan insanları gördü, onlara;

"- Nereye gidiyorsunuz?" diye sorunca;

"- Dinden çıkan şu Hattâb'ın oğluna gidiyoruz!" dediler.

Âs da onlara;

"- Hayır, ona gidemezsiniz!" diye karşı koydu.

Bunun üzerine insanlar geri döndüler."[91]

**RİVÂYETLER**

Diğer bir rivâyet şöyledir:

"Hz. Ömer İslâm'a girince, insanlar evinin önünde toplandılar;

"- Ömer dinden çıktı!" diye bağırdılar. Ben o sırada evimizin damında idim. O esnada, üzerinde ipek kaftan bulunan bir adam geldi ve o da;

"- Ömer dinden çıktı! Ne var bunda? Ben, onun hâmisiyim!" diye bağırdı. Bunun üzerine insanların oradan dağıldığını gördüm.

"- Bu adam kim?" diye sorduğumda;

"- Âs b. Vâil!" dediler.

Bunları **Buharî** tahric etti.

**Humeydî**, bu rivâyetlerin ilkini Ömer'in Müsned'inde, ikincisini de İbn Ömer'in Müsned'inde zikretti. Her iki rivâyet de İbn Ömer'den gelmiştir.

٦٤٣١ــ (ت ــ عبد الله بن عمر رضي الله عنهما) أَنَّ رسولَ الله صلى الله عليه وسلم قال : «إِنَّ الله تعالى جَعَلَ الحقَّ على لسانِ عمرَ وقلبِهِ» ، قال : وقال ابن عمر : « ما

[91] **Buharî**, Menâkıbu'l-Ensâr, 35. **Câmiu'l-Usûl**'de "*kebbere*", yani "**insanlar tekbir aldı**" şeklinde zaptedilen son kelime, **Buharî**'de "*kerre*", yani "**insanlar geri döndüler**" şeklindedir. Muhtemelen burada bir matbaa hatası vardır. Çünkü o insanların tekbir alıp müslüman olmaları söz konusu değildir. Bu itibarla biz de tercümede **Buharî**'deki zaptı esas aldık.

نزل بالناس أمر قط، فقالوا فيه ، وقال فيه عمر - أو قال : ابن الخطاب شَكَّ خارجة - إلا نزل فيه القرآن على نحو ما قال عمر ». أخرجه الترمذي.

**6.431-** Abdullah b. Ömer'den rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (as.) şöyle buyurdu:

**"Yüce Allah hakkı, Ömer'in kabine ve diline koymuştur."**

İbn Ömer dedi ki:

"Ne zaman halkta bir olay meydana gelse ve insanlar da o konuda görüşlerini açıklamışlar, Ömer de –râvî Hârice, veya Hattâb'ın oğlu dedi, diye tereddüt etti- görüşünü beyan etmişse, Kur'ân, mutlaka o olayda Ömer'in kanâatine uygun bir hüküm indirmiştir."[92]

٦٤٣٢ـ (د ـ أبو ذر الغفاري رضي الله عنه) قال : سمعتُ رسولَ الله صلى الله عليه وسلم يقول: « إنّ الله وضع الحق على لسان عمر ، يقول فيه ». أخرجه أبو داود.

**6.432-** Ebû Zer el-Ğifârî'den rivâyet edilmiştir:

Rasûlullah'ın (as.) şöyle söylediğini duydum:

**"Allah, hakkı Ömer'in diline koymuştur, Ömer de o hakkı söyler."**[93]

**İZAH**

**Hz. Ömer**'in ilâhî irâdeye uygun düşen görüşleri **"Muvafakat-ı Ömer"** diye anılır ve bunların pratik bazı örnekleri de vardır. Aşağıdaki hadîslerde de kısmen görüleceği üzere bu muvafakatın bazıları şunlardır:

1- **Hz. Ömer, Makam-ı İbrahim'**i namazgâh edinmesini Hz. Peygamber'den ricâ etmiş, bunun üzerine de; ***"Makam-ı İbrahim'den kendinize namazgâh edinin!"***[94] âyeti nâzil olmuştu.

---

[92] **Tirmizî**, Menâkıb, 18/3682.

[93] **Ebû Davud**, Harâc, 18/2962.

[94] Bakara, 125.

2- Rasûlullah'ın (as.) hanımlarının yanına olur olmaz herkesin girmesi üzerine tesettürü önermiş, bunun üzerine de hicâb âyeti[95] nâzil olmuştu.

3- Hz. Peygamber'in hanımlarının kendisini üzmeleri üzerine onları ikaz sadedinde; "Rasûlullah (as.) sizi boşar, sizden daha hayırlısını alabilir" diye tembih etmiş, bunun üzerine de; ***"Eğer O sizi boşayacak olursa, Rabbi, kendisine sizden daha hayırlı zevceler verir"***[96] âyeti nâzil olmuştu.

4- **Bedir** esirleri hakkında nâzil olan âyet[97] de **Hz. Ömer**'in fikrini te'yîd ediyordu.

5- ***"Biz insanı çamurun özünden yarattık"***[98] âyeti nâzil olunca, **Hz. Ömer, "Yaratanların en güzeli olan Allah'ın şânı ne yücedir!"** demiş, arkasından da ***"Yaratanların en güzeli olan Allah'ın şânı ne yücedir!"***[99] âyeti nâzil olmuş.

6- Bir Yahudi, **Hz. Ömer**'e; "Sizin arkadaşınızın sözünü ettiği **Cebrâîl** bizim düşmanımızdır" demişti. **Hz. Ömer** de; **"Kim Allah'a, Meleklerine, Peygamberlerine, Cebrâîl'e ve Mîkâîl'e düşman olursa, şüphe yok ki Allah da kâfirlerin düşmanıdır"** cevabını vermiş, hemen sonra da; ***"Kim Allah'a, Meleklerine, Peygamberlerine, Cebrâîl'e ve Mîkâîl'e düşman olursa, şüphe yok ki Allah da kâfirlerin düşmanıdır"***[100] âyeti nâzil olmuştu.[101]

**٦٤٣٣ـ (ت ـ عقبة بن عامر** رضي الله عنه) قال : قال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم : « **لو كانَ بعدي نبيٌّ لكانَ عمرَ بن الخطاب** ». أخرجه الترمذي.

**6.433-** Ukbe b. Âmir'den rivâyet edilmiştir:

Rasûlullah'ın (as.) şöyle söyledi:

---

[95] Ahzâb, 59.
[96] Tahrîm, 5.
[97] Enfâl, 67-68.
[98] Mü'minûn, 12.
[99] Mü'minûn, 14.
[100] Bakara, 98.
[101] Bkz., İtkan, I, 99-100.

**"Benden sonra bir Peygamber gelecek olsaydı, bu mutlaka Ömer b. el-Hattâb olurdu."**[102]

٦٤٣٤ـ (خ م ـ أبو هريرة رضي الله عنه) قال : قال رسولُ الله صـلى الله عليـه وسلم : «لقد كانَ فيمن كان قبلكم من الأمم ناس مُحَدَّثون من غير أن يكونوا أنبياء، فإن يكن في أمَّتي أحد فإنَّهُ عمرُ». وفي رواية مثله، ولم يذكر: «من غير أن يكونوا أنبياءَ ، فـإن يكن في أمَّتي أحَدٌ فإنَّهُ عُمَرُ». قال ابن وهب: تفسير «محدَّثون» : ملهَمون. أخرجه البخاري، ومسلم.

قال الحميديُّ: أخرجه أبو مسعود في المتفق بين البخاري، ومسلم، ولم يخرجه مسلم عن أبي سلمة عن أبي هريرة، وإنما أخرجه عن أبي سلمة عن عائشة.

**6.434-** Ebû Hureyre'den rivâyet edilmiştir:

Rasûlullah (as.) şöyle buyurdu:

**"Sizden önceki ümmetler içersinde, Peygamber olmadıkları halde ilhâm sahibi ola bazı insanlar bulunurdu. Eğer ümmetim içinde böyle biri varsa, mutlaka Ömer'dir."**[103]

**RİVÂYETLER**

Buna benzer başka bir rivâyette; **"Peygamber olmadıkları halde"** ibâresi yoktur. Ayrıca bu rivâyetin sonunda râvî İbn Vehb, hadîste geçen ***"muhaddesûn"*** kelimesini ***"mülhemûn"*** diye tefsir etti.

Hadîsi **Buharî** ve **Müslim** tahric etti.

**Humeydî** şöyle dedi:

"Bu hadîsi **Ebû Mes'ûd, Buharî** ile **Müslim**'in müştereken tahric ettikleri muttefekun aleyh olan rivâyetler arasına koydu. Halbuki **Müslim** bu hadîsi, **Ebû Seleme** tarîkıyla **Ebû Hureyre**'den değil, **Ebû Seleme** tarîkıyla **Hz. Âişe**'den tahric eder."

---

[102] **Tirmizî**, Menâkıb, 18/3686. **Tirmizî**, bu hadîsin hasen-garîb olduğunu söylemiştir. Hadîs başka kaynaklarda da rivâyet edilmiştir. **Hâkim** onun sahîh olduğunu söylemiş, **Zehebî** de ona uymuştur.

[103] **Buharî**, Fedâilu's-Sahâbe, 6; Enbiyâ, 50; **Müslim**, Fedâilu's-Sahâbe, 2/23.

## İZAH

Hadîste geçen *"muhaddes"* kelimesi, **Abdullah b. Vehb** tarafından da açıklandığı üzere, ilhâm sahibi kişi demektir. Bu kişiler, olayların arka pilanını görebilen ferâset ve basîret sahibi insanlardır. Olayların gerçek yüzü onların içlerine doğar. Şüphesiz ki bu hal, Yüce Allah'ın o insanlara bir lütfu ve ihsânıdır. Adeta onlara doğru ve isâbetli olan gösterilir. Bu sayede onlar hakkı görür ve hakkı söylerler.

Az önce ifade edildiği üzere bazı âyetler **Hz. Ömer**'in fikirlerini te'yîd eder mahiyette nâzil olmuşlardı. Bu durum, izahına çalıştığımız hadîsteki **"Hz. Ömer'in ilhâm sahibi kişilerden olduğu"** ifâdesinin doğruluğunu ortaya koymaktadır. 6431 ve 6432 nolu hadîslerde de Yüce Mevlâ'nın, hakkı **Hz. Ömer**'in diline koyduğu ifâde edilmekte idi.

**٦٤٣٥ــ (م ت ــ عائشة** رضي الله عنها) قالت : قال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم : **«قد كان يكونُ في الأمم قبلكم مُحَدَّثون ، فإن يكن في أمتي أحد، فعمرُ بنُ الخطاب».**

أخرجه مسلم ، والترمذي ، وقال ابن عيينة : « **محدَّثون**». أي: مُفهَّمون.

**6.435-** Hz. Âişe'den rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (as.) şöyle buyurdu:

**"Sizden önceki ümmetler içersinde, ilhâm sahibi olan bazı insanlar bulunurdu. Eğer ümmetim içînde böyle biri varsa, mutlaka Ömer b. el-Hattâb'dır."**[104]

## RİVÂYETLER

Hadîsi **Müslim** ve **Tirmizî** tahric etti.

Süfyan b. Uyeyne dedi ki:

*"Muhaddesûn, mufehhemûn;* yani anlayışlı, kavrayışlı demektir."

---

[104] **Müslim**, Fedâilu's-Sahâbe, 2/23; **Tirmizî**, Menâkıb, 18/3693.

٦٤٣٦ــ (خ ــ عبد الله بن مسعود رضي الله عنه) قال : « ما زلنا أعزّةً منذ أسلم عمر ». أخرجه البخاري.

**6.436-** Abdullah b. Mes'ûd şöyle dedi:

"Ömer müslüman olduğu gündenberi bizler, azîz ve şerefli olmakta devam ettik."[105]

**İZAH**

Hadîste geçen **"izzet"** kelimesi; **güç-kuvvet** bulmak, galip gelmek, şerefli olmak gibi manalara gelir.

Bu rivâyet, **Hz. Ömer**'in müslüman olmasıyla, bütün müslümanların güçlendiğini, başları dik dolaşabildiklerini ifâde etmektedir. Şüphesiz ki bu, gerçeğin de ifâdesidir. Çünkü **Hz. Ömer'le** birlikte müslümanlar büyük moral kazanmış, kapalı hücrelerden ilk defa meydana çıkmak cesaretini gösterebilmişlerdi.

**Hz. Ömer'in** dinini tavizsiz yaşamak konusundaki ısrarı ve inadının müslümanlara güç verdiğine, moral ve cesaretlerini arttırdığına şüphe yoktur. **Taberânî** ve **İbn Ebî Şeybe, Abdullah b. Mes'ûd'**un şu sözünü de rivâyet ederler:

**"Ömer**'in müslümanlığı izzet, hicreti nusrat, hilâfeti de rahmet olmuştur. Vallahi, **Ömer** müslüman olana kadar, bizler **Kâbe** civarında açıktan ibâdet yapamazdık!"

6428 ve 6429 nolu hadîslerde Hz. Peygamber'in **"İslâm'ı Ömer veya Ebû Cehil'le azîz kıl!"** şeklindeki duâsını da burada hatırlamak gerekir. **Hâkim** de **İbn Mes'ûd**'dan naklen Hz. Peygamber'in; **"Ya Rabbi, İslâm'ı Ömer'le te'yîd eyle!"** diye duâ ettiğini rivâyet eder. **İbn Sa'd'**ın rivâyetine göre de, **Ömer** müslüman olunca müşrikler; **"Gücümüzün yarısı gitti!"** diye hayıflanmışlardı.[106]

٦٤٣٧ــ (م ــ جابر بن عبد الله رضي الله عنهما) قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: «رَأيتُني دَخلتُ الجنةَ، ورأيتُ قصراً بفنائه جارية ، فقلتُ : لمن هذا؟ فقيل: لعمر،

[105] **Buharî**, Fedâilu's-Sahâbe, 6; Menâkıbu'l-Ensâr, 35.

[106] Bkz., **İbn Hacer**, VII, 404.

فأردتُ أن أدخُلَهُ ، فذكرتُ غَيْرَتَكَ ، فقال عمرُ : بأبي أنتَ وأُمِّي يا رســولَ الله، أعليــكَ أغار؟ ». أخرجه مسلم هكذا ، وقد تقدَّم له وللبخاري مثله بزيادة تتضمَّن ذِكْرَ بلال، وقــد ذكرناه في الفرع الأول من هذا الفصل.

**6.437-** Câbir b. Abdullah'dan rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (as.) şöyle dedi:

**"Rüyamda cennete girdiğimi gördüm; avlusunda bir câriyenin durduğu bir de köşk gördüm:**

**"- Bu köşk kimin?" diye sordum.**

**"- Ömer'in!" diye cevap verildi. İçeri girmek istedim, ama senin kıskançlığını hatırladım."**

Hz. Ömer dedi ki:

"- Anam babam sana fedâ olsun, ey Allah'ın Rasûlü! Sana da mı kıskançlık yapacağım?"[107]

**RİVÂYETLER**

Hadîsi **Müslim** bu şekilde tahric etti.[108]

Bu rivâyetin **Bilâl**'i de içine alan ziyâdeli bir şekli, **Buharî** ve **Müslim**'in rivâyeti olarak daha önce geçmişti.[109]

٦٤٣٨ـ (خ م ــ أبو هريرة رضي الله عنه) قال : قال رسولُ الله صــلى الله عليــه وسلم : «بينا أنا نائم رأيتُني في الجنة ، فإذا امرأة تتوضأ إلى جانب قصر ، فقلتُ : لمن هذا القصر؟ قالوا : لعمر ، فذكرتُ غيرتَه ، فولّيتُ مُدْبِرا ، فبكى عمرُ، وقال: أعليكَ أغارُ يــا رسولَ الله؟».

وفي رواية : «فذكرت غَيْرَةَ عمر ، فولَّيت مُدبرا. قال أبو هريرة: فبكى عمر ونحــن جميعا في ذلك المجلس مع رسول الله صلى الله عليه وسلم، ثم قال عمر: «بأبي أنت يا رســولَ الله، أعليكَ أغارُ ؟». أخرجه البخاري، ومسلم.

---

[107] **Müslim**, Fedâilu's-Sahâbe, 2/20.

[108] **Müslim**'in matbu metninde, "**avlusunda câriye duran**" ibâresi yoktur.

[109] Bkz., hadîs no: 6.388.

**6.438-** Ebû Hureyre'den rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (as.) şöyle buyurdu:

**"Gece uyurken kendimi cennette gördüm; bir köşkün kenarında bir kadın abdest alıyordu:**

**"- Bu köşk kimin?" dedim.**

**"- Ömer'in!" dediler. Ben de onun kıskançlığını hatırlayarak geri döndüm."**

Hz. Peygamber'in bu sözü üzerine Ömer ağladı ve;

"- Sana da mı kıskançlık yapacağım, ey Allah'ın Rasûlü?" dedi.[110]

## RİVÂYETLER

Diğer bir rivâyete göre; **"Ömer'in kıskançlığını hatırladım ve geri döndüm"** dedi.

Ebû Hureyre de şöyle dedi:

"Bunun üzerine Ömer ağladı. O sırada biz hepimiz Rasûlullah'ın (as.) yanında bulunuyorduk. Sonra Hz. Ömer;

"- Canım sana fedâ olsun ey Allah'ın Rasûlü, sana da mı kıskançlık yapacağım?" dedi.

Bunları **Buharî** ve **Müslim** tahric etti.

## İZAH

Abdest aldığı söylenen kadın, daha önceki rivâyetlerde adı geçen **Rümeysâ**, yani **Enes b. Mâlik**'in annesi **Ümmü Süleym** olmalıdır.

**Hz. Ömer**'in ağlaması da, muhtemelen duyduğu sevinçtendir.

Hadîste sözü edilen kıskançlık, Hz. Peygamber'in rahatsız olduğu bir husus değildir. Çünkü burada kıskançlık olumsuz anlamda kullanılmış değildir. Buradaki kıskançlığı, **Hz. Ömer**'in dinî gayreti ve İslâm'a olan aşırı bağlılığı şeklinde anlamak gerekir.

---

110 **Buharî**, Fedâilu's-Sahâbe, 6; Bed'u'l-Halk, 8; Nikâh, 108; Ta'bîr, 31, 32; **Müslim**, Fedâilu's-Sahâbe, 2/21.

٦٤٣٩ـ (ت ـ أنس بن مالك رضي الله عنه) أن النبيَّ صلى الله عليه وسلم قال : «دَخَلْتُ الجنةَ فإذا أنا بقصر من ذهب ، فقلتُ : لمن هذا؟ فقالوا: لشابّ من قريش، فظننتُ أني أنا هو ، فقلت: ومن هو ؟ قالوا : عمرُ بنُ الخطاب ». أخرجه الترمذي.

**6.439-** Enes b. Mâlik, Rasûlullah'ın (as.) şöyle buyurduğunu rivâyet etti:

**"Cennet'e girdim, bir de baktım ki, altından bir köşk!.."**

**"- Bu köşk kimin?"** diye sordum.

**"- Kureyşten bir delikanlının!"** dediler.

**Ben, kastedilen delikanlının kendim olduğumu zannettim ve;**

**"- Kim o delikanlı?"** diye sordum.

**"- Ömer b. el-Hattâb!"** dediler.[111]

٦٤٤٠ـ (خ م ت س ـ أبو سعيد الخدري رضي الله عنه) قال : سمعتُ رسولَ الله صلى الله عليه وسلم يقول : « بينا أنا نائم رأيتُ الناس يُعْرَضون وعليهم قُمُص ، فمنها ما يبلغ الثُّدِيّ ، ومنها ما يَبْلُغُ دون ذلك ، وعُرِضَ عليَّ ابنُ الخطاب، وعليه قميص يجرُّه ، قالوا: فما أوَّلته يا رسولَ الله ؟ قال: الدِّين ». أخرجه البخاري، ومسلم ، والنسائي، والترمذي. وأخرجه الترمذي أيضا عن أبي أمامة بن سهل بن حنيف عن بعض أصحاب النبيِّ صلى الله عليه وسلم و لم يُسَمِّه.

**6.440-** Ebû Saîd el-Hudrî'den rivâyet edilmiştir:

Rasûlullah'ın (as.) şöyle söylediğini işittim:

**"Uyurken bana bir takım insanlar gösterildi; onlardan bir kısmının üzerindeki gömleği memelerine kadar ulaşıyor, bir kısmının ise daha aşağılara varıyordu. Hattâb'ın oğlu Ömer de bana arz olundu; onun da üzerinde, eteklerini yerde sürüklediği bir gömleği vardı."**

"- Bunu neye yordun, ey Allah'ın Rasûlü?" dediler.

**"- Dindarlığa!"** cevabına verdi.[112]

---

[111] **Tirmizî**, Menâkıb, 18/3688.

**RİVÂYETLER**

Hadîsi **Buharî, Müslim, Tirmizî** ve **Nesaî** tahric ettiler.

**Tirmizî**'nin başka bir rivâyeti daha vardır; bu rivâyet, Ebû Ümâme b. Sehl b. Huneyf tarîkıyla bir sahâbeden nakledilir, ama sahâbenin ismi verilmez.

٦٤٤١ـ (خ م ت ـ عبد الله بن عمر رضي الله عنهما) قال : سمعتُ رسولَ الله صلى الله عليه وسلم يقول : « بينا أنا نائم أُوتيتُ بقَدَح لبن ، فشربتُ منه ، حتى إني لأرى الرِّيَّ يخرج من أظفاري ، ثم أعطَيْتُ فَضْلي عمرَ بنَ الخطاب ، قال مَنْ حولَه : فما أوَّلتَ ذلك يا رسولَ الله؟ قال: العلْمُ ». أخرجه البخاري، ومسلم ، والترمذي.

**6.441-** Abdullah b. Ömer'den rivâyet edilmiştir:

Rasûlullah'ın (as.) şöyle söylediğini işittim:

**"Uyurken bana bir bardak süt getirildi; bir miktar içtim, tırnaklarıma kadar süte kanmıştım. Sonra artanını Ömer b. el-Hattâb'a verdim."**

Yanındakiler;

**"- Bunu nasıl yorumlarsın, ey Allah'ın Rasûlü?" dediler.**

**"- İlimle!"** cevabını verdi.[113]

**İZAH**

Burada sözü edilen ilimden maksat, muhtemelen Allah'ın Kitabı ve Rasûlünün sünneti çerçevesinde insanları idare etme kabiliyetidir. Bu da **Hz. Ömer**'in şahsında çok açık şekilde görülmüştür. Onun uzun sayılabilecek halifelik döneminde müslümanlar, huzur ve mutluluk içinde yaşadılar. Hak ve adâletin gücü, ülkenin her tarafında ve istisnâsız her insanda kendini gösterebiliyordu. Böylece insanlar, hem Allah'ın rızasına uygun ölçüler dahilinde ve hem de hakların zâyi olmadığı bir ortamda hayatlarını sürdürebiliyorlardı.

---

[112] **Buharî**, İman, 15; Fedâilu's-Sahâbe, 6; Ta'bîr, 17, 18; **Müslim**, Fedâilu's-Sahâbe, 2/15; **Tirmizî**, Rüya, 9/2285-86; **Nesaî**, İman, 18.

[113] **Buharî**, Fedâilu's-Sahâbe, 6; İlim, 22; Ta'bîr, 16, 34; **Müslim**, Fedâilu's-Sahâbe, 2/16; **Tirmizî**, Rüya, 9/2285.

**٦٤٤٢**ـ (خ م ـ أبو هريرة رضي الله عنه) قال: سمعتُ رسولَ الله صلى الله عليه وسلم يقول: «**بينا أنا نائم رأيتني على قَلِيب عليها دَلْو، فنزعتُ** منها ما شاء الله، **ثم أخذها** ابن أبي **قُحَافة، فنزعَ منها** ذَنُوبا أو **ذَنُوبَيْن**، وفي نزْعه ضَعْف، والله **يغفرُ** له ثم اسْتَحالَتْ غَرْبا، فأخذها ابنُ الخطاب فلم أرَ **عَبْقَرِيًا من** الناس ينزِعُ نَزْعَ عُمَرَ، حتى ضرب الناسُ **بعَطَنٍ**». أخرجه البخاري و مسلم.

وللبخاري : أنَّ رسولَ الله صلى الله عليه وسلم قال : « **بينما أنا نائم رأيتُ أني على حَوضي أسقي** الناس، **فأتاني** أبو بكر **فأخذ** الدَّلْوَ من **يدي ليُريحَني** ، **فنزع ذَنوبَيْن** ، **وفي نزعه** ضَعْف ، والله **يغفر** له ، فأتى ابنُ الخطاب، فأخذه **منه** ، **فلم يزل** ينزع حتى تولَّى الناسُ والحوضُ **يتفجَّر**».

ولمسلم أنَّ رسولَ الله صلى الله عليه وسلم قال: «**رأيتُ ابنَ أبي قُحَافة** ينزع...» وذكر نحو الأولى.

وله في أخرى قال : « بينا أنا نائم أُريتُ **أني أنْزِعُ** على **حوضي** أسْقي الناسَ ، **فجاءني** أبو بكر ، **فأخذ الدَّلْوَ** من **يدي ليُريحَني** ، **فنزع دَلْوَيْن**، وفي نزعه ضَعْف ، **والله يغفر له**، فجاء ابنُ الخطاب، **فأخذه منه** ، **فلم** أرَ نزع رجل قطُّ أقوى حتى تولى **الناسُ والحوض ملآنُ يتفجر** ».

**6.442-** Ebû Hureyre'den rivâyet edilmiştir:

Rasûlullah'ın (as.) şöyle söylediğini işittim:

**"Bir gece uyurken, kendimi bir su kuyusunun başında gördüm. Kuyunun üstünde bir kova vardı, ben de onunla kuyudan Allah'ın dilediği miktarda su çıkardım. Sonra kovayı Ebû Kuhâfe'nin oğlu** (Ebû Bekir) **aldı, o da bir veya iki kova su çıkardı; ama** –Allah kendisine mağfiret buyursun!- **onun su çekişinde bir zayıflık vardı. Sonra kova, daha büyük bir kova şekline dönüştü ve onu da Hattâb'ın oğlu** (Ömer) **aldı. İnsanlar arasında onun gibi su**

**çıkaran bir yiğit görmedim. Sonunda insanlar, develerini** (sulamayı tamamlayıp) **ağıllarına kapattılar."**[114]

## RİVÂYETLER

Hadîsi **Buharî** ve **Müslim** tahric etti.

**Buharî**'nin diğer bir rivâyeti şöyledir:

**"Bir gece uyurken, kendimi havuzumun başında gördüm; insanlara su veriyordum. Derken Ebû Bekir yanıma geldi, beni dinlendirmek için kovayı elimden aldı ve iki kova kadar su çekti. Yalnız** –Allah kendisine mağfiret buyursun!- **onun su çekişinde bir zayıflık vardı. Sonra Hattâb'ın oğlu** (Ömer) **geldi, kovayı ondan aldı ve insanlar su ihtiyacını giderip oradan ayrılıncaya kadar su çekmeye devam etti; havuz ise hâla su fışkırıyordu."**

**Müslim**'in diğer bir rivâyeti de, **"Ebû Kuhâfe'nin oğlunu su çekerken gördüm..."** diye başlayarak ilk rivâyete benzemektedir.

**Müslim**'in başka bir rivâyeti de şöyledir:

**"Bir gece uyurken, kendimi havuzumun başında insanlara su çekerken gördüm. Derken Ebû Bekir geldi, beni dinlendirmek için kovayı elimden aldı ve iki kova kadar su çekti. Yalnız** –Allah kendisine mağfiret buyursun!- **onun su çekişinde bir zayıflık vardı. Sonra Hattâb'ın oğlu** (Ömer) **geldi, kovayı ondan aldı. Ben, ondan daha kuvvetli su çeken bir adam görmedim. Nihayet insanlar su ihtiyacını giderip oradan ayrıldılar, havuz ise hâla dolu idi ve su fışkırıyordu."**

## İZAH

Bu rivâyet, **Hz. Ebû Bekir**'le **Hz. Ömer**'in halifeliği konusunda temsilî ifâdeler içermektedir. Her iki Halife'nin güzel ve faydalı bir yönetimi gerçekleştireceği ve insanların onlardan faydalanacağı temsilî ifâdelerle belirtilmektedir. Hatta **Hz. Ebû Bekir**'in iki kova su

---

[114] **Buharî**, Ta'bîr, 29, 30; Fedâilu's-Sahâbe, 5; Tevhîd, 31; **Müslim**, Fedâilu's-Sahâbe, 2/17-18.

çektiği belirtilerek hilâfetinin kısa süreceği imâ edilmektedir. Nitekim **Hz. Ebû Bekir**'in halifeliği, sadece iki yıl sürmüştür.

**Hz. Ömer**'in halifeliği ise hem zaman itibariyle daha uzun sürmüş, hem bu süre zarfında **İslâm Devleti**'nin kurumlaşması sağlanmış, hem İslâm ülkesinin sınırları geniş bir coğrafyaya yayılmış ve hem de insanlar arasında tam adâlet sağlanarak insanlara huzur ve refah getirilmişti.

Kovanın, **Hz. Ömer**'in elinde daha büyük bir kovaya dönüşmesi de, **İslâm Devleti**'nin sınırlarının büyüyeceğine hamledilmiştir.

**Hz. Ebû Bekir**'le **Hz. Ömer**'in, Rasûlullah'ın (as.) elindeki kovayı almaları ve Rasûlullah'ın (as.) havuzundan insanları sulamaları, uyguladıkları yönetimin temel ilkelerinin Rasûlullah'ın (as.) getirdiği esaslara dayandığını da ifâde etmektedir. Onların insanlara su dağıtmaları, insanların ihtiyacını karşılamak zorunda olduklarının da ifâdesidir.

**Hz. Ebû Bekir**'in, Rasûlullah'ı (as.) dinlendirmek için kovayı O'nun elinden aldığı ifâdesi; Hz. Peygamber'in vefatına ve yerine **Hz. Ebû Bekir**'in halife olacağına hamledilmiştir. Nitekim Rasûlullah (as.) bu âlemden göçmekle, dünya meşakkatlerinden kurtulmuş ve rahata kavuşmuştur. Hz. Peygamber vefât ettiği gün kızı **Fâtıma**'ya; **"Bugünden sonra babanın sıkıntısı kalmayacaktır"** demesi de, bu manayı doğrulamaktadır.

**Hz. Ebû Bekir**'in su çekmesinde zaaf olduğu ifâdesi ise; hem onun hilâfet süresinin **Hz. Ömer**'e göre daha kısa olacağı, hem halifeliği döneminde yaşanan bazı siyasî olaylar yüzünden insanların refahını sağlamak konusunda gerekli adımların atılıp arzu edilen sonuçlarının elde edilemeyeceği şeklinde anlaşılmıştır. Böyle bir anlayış, şüphesiz tarihî gerçeklerle de uyuşmaktadır.

**٦٤٤٣ـ** (خ م ت ـ **عبد الله بن عمر** رضي **الله** عنهما) أَنْ رسولَ الله صلى الله عليه وسلم قال: «**أُريتُ كاني انزع بدلو بكرة على قليب**، فجاء ابو **بكر** فنزع ذَنوبا **أو ذَنوبين نزعا ضعيفا**، والله **يغفر له** ، **ثم جاء عمر فاستقى فاستحالت** غربا ، فلم أَرَ **عَبْقَرِيّا من الناس، يَفري فَرِيَهُ** ، حتى رَوي الناس، وضربوا بعطن».

وفي رواية عن رؤيا النبيِّ صلى الله عليه وسلم في أبي بكر وعمر قال : « رأيتُ النـــاس اجتمعوا ، فقام أبو بكر ، فنزع ذَنُوبا أو ذَنُوبَيْن ، وفي نزعه ضعف... » ثم ذكر نحوه.

وفي أخرى : « رأيتُ الناس مجتمعين في صعيد، فقام أبو بكر... » وذكره.

أخرجه البخاري، ومسلم، والترمذي، وللبخاري نحو الأولى.

**6.443-** Abdullah b. Ömer'den rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (as.) şöyle dedi:

**"Bana rüyada, bir su kuyusunun başında çıkrıkla su çektiğim gösterildi. Derken Ebû Bekir geldi, bir veya iki kova kadar su çekti. Yalnız** –Allah kendisine mağfiret buyursun!- **onun su çekişinde bir zayıflık vardı. Sonra Ömer geldi ve o da su çekti. Yalnız kova, daha büyük bir kovaya dönmüştü. Ben, insanlardan onun yaptığını yapacak bir yiğit görmedim. Nihayet insanlar suya kandılar ve develerini de sulayıp ağıllarına soktular."**[115]

**RİVÂYETLER**

Hz. Peygamber'in rüyasının anlatıldığı diğer bir rivâyette, Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer hakkında Rasûlullah (as.);

**"İnsanların toplandığını gördüm; Ebû Bekir kalktı, bir veya iki kova su çekti; ama onun su çekmesinde bir zayıflık vardı..."** dedi, diyerek aynı hadîsin benzeri rivâyet edilir.

Başka bir rivâyette de; **"İnsanların yüksek bir tepede toplandıklarını gördüm, Ebû Bekir kalktı..."** diyerek aynı hadîs zikredilir.

Bu hadîsi **Buharî**, **Müslim** ve **Tirmizî** tahric etti. **Buharî**'nin hadîsi, ilk rivâyetteki gibidir.

**٦٤٤٤ـ** (د ت ـ **عمر بن الخطاب** رضي الله عنه) قال : « اسْتَأْذَنْتُ رســـول الله صلى الله عليه وسلم في العُمْرَة ، فأذنَ لي ، وقال لي : **لا تَنْسَنا يا أُخَيَّ من دُعائك** – أو قال :

[115] **Buharî**, Fedâilu's-Sahâbe, 5, 6; Menâkıb, 25; Ta'bîr, 28, 29; **Müslim**, Fedâilu's-Sahâbe, 2/19; **Tirmizî**, Rüya, 10/2289.

أشْرِكنا يا أُخَيَّ في دعائك- قال عمر : فقال كلمة ما يَسُرُّني أنَّ لي بها الدنيا». أخرجه أبو داود.

وعند الترمذي : « أنه استأذن النبيَّ صلى الله عليه وسلم في العمرة ، فقال : أيْ أخي ، أشْرِكنا في دعائك ولا تَنْسَنا » ، لم يزد.

**6.444-** Hz. Ömer anlatıyor:

"Umre yapmak için Hz. Peygamber'den izin istemiştim. İzin verdi, sonra da bana;

**"- Duânda bizleri de unutma ey kardeşçağızım!"** (Veya **"duâna bizi de ortak et ey kardeşçağızım!"**) dedi.

Hz. Peygamber, bütün dünyanın bana verilmesinden daha çok sevindiğim bir söz söylemişti."[116]

**RİVÂYETLER**

Bunu **Ebû Davud** tahric etti.

Hadîsin **Tirmizî**'deki rivâyetine göre; Hz. Ömer, Rasûlullah'dan (as.) umre için izin istemiş, O da; **"Ey kardeşim; duâna bizi de ortak et! Bizi unutma!"** buyurmuş.

**٦٤٤٥ـ (ت ـ بريدة رضي الله عنه) قال** : « خرج رسولُ الله صلى الله عليه وسلم في بعض مغازيه ، فلما انْصرَفَ جاءتْ جُوَيْرية سَوْداءُ، فقالت: إني كنتُ نَذَرْتُ إنْ رَدَّكَ الله سالما أنْ أضْرِبَ بين يديك بالدُّفِّ وأتغنَّى، فقال لها : إن كنت نذرت فاضربي ، وإلا فلا ، فقالت: نذرتُ ، وجعلت تضرب. زاد رزين : وتقول :

طَلَعَ البَدْرُ علينا    مِن ثَنيَّات الوَدَاعِ
وجبَ الشُّكرُ علينا    مَا دعا لله داعِ

[116] **Ebû Davud**, Vitir, 23/1498; **Tirmizî**, Daavât, 110/3562. Hadîsin râvîlerinden **Âsım b. Ubeydullah** zayıftır, bununla birlikte **Tirmizî** hadîsin hasen-sahîh olduğunu söylemiştir.

ثم اتفقا - فدخل أبو بكر وهي تضرب، ثم دخل عليّ وهي تضرب، ثم دخل عثمان وهي تضرب، ثم دخل عمر، فألْقَت الدُّفَّ تحتَ استِها وقعدتْ عليه، فقال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم: إنَّ الشيطانَ لَيَخافُ منكَ يا عمر، إنِّي كُنتُ جالسا وهي تضرب، فدخل أبو بكر وهي تضرب، ثم دخل عليّ وهي تضرب، ثم دخل عثمان وهي تضرب، فلما دخلتَ أنتَ يا عمرُ ألْقَتِ الدُّفَّ وجلستْ عليه». أخرجه الترمذي.

**6.445-** Bureyde anlatıyor:

"Rasûlullah (as.) bir gazâya çıkmıştı. Dönüşünde kendisine siyah bir câriyecik[117] geldi ve;

"- Allah senin sâlimen bize dönmeni nasip ederse, huzurunda def çalıp şarkı söyleyeceğimi adamıştım!" dedi.

Hz. Peygamber de;

**"- Adadıysan yap! Ama adamadıysan yapma!"** buyurdu.

Kadın;

"- Adamıştım!" dedi ve çalıp söylemeğe başladı."

"O sırada Hz. Ebû Bekir geldi, câriye devam etti. Hz. Ali geldi, câriye devam etti. Hz. Osman geldi, câriye yine devam etti. Sonra Hz. Ömer geldi, o zaman câriye defi altına koydu ve üstüne de oturdu. O zaman Hz. Peygamber şöyle dedi:

**"- Muhakkak ki şeytan senden korkuyor, ya Ömer! Ben otururken câriye çalıp söylüyordu. Sonra Ebû Bekir geldi, câriye devam etti. Sonra Ali geldi, câriye devam etti. Sonra Osman geldi, câriye yine devam etti. Ama sen gelince ya Ömer, câriye defi altına koydu ve üstüne de oturdu."**[118]

## RİVÂYETLER

Hadîsi **Tirmizî** tahric etti.

**"Adamıştım!"** dedi ve çalıp söylemeğe başladı" cümlesinden sonra **Rezîn**, şunu ilâve etti:

---

[117] Bu kelime **Tirmizî**'nin matbu nüshasında buradaki gibi küçültme sigasıyla değil, "**bir câriye**" şeklinde geçmektedir.

[118] **Tirmizî**, Menâkıb, 18/3690.

"Kadın; **'Vedâ tepesinde ayın on dördü bize göründü...'** şeklindeki ***'Talaa'l-bedru aleyna...'*** şarkısını söylüyordu."

Sonra **Rezîn**'in rivâyeti, **Tirmizî**'nin rivâyetiyle birleşerek devam eder.

**٦٤٤٦ــ** (ت ــ **عائشة** رضي **الله** عنها) قالت: «كَان رسولُ اللّٰه صلى الله عليه وسلم جالسا، **فسمعنا** لَغَطا **وصَوْتَ** صِبْيان، **فقام النبيُّ** صلى اللّٰه **عليه** وسلم، فَإذا **حبشيَّة تَزْفِنُ،** والصبيانُ **حولها،** فقال: **يا عائشة، تعالَيْ فانظري،** فجئتُ **فوضعتُ لَحْيي على مَنكِبِ** رسولِ اللّٰه صلى الله **عليه وسلم،** فجعلت **أنظر** إليها ما **بين** المنكب **إلى** رأسه، فقال لي: **أمَا شَبِعْتِ؟ أمَا شبعتِ؟** قالتْ: فجعلتُ **أقولُ:** لا، **لأنظر** منزلتي عنده، **إذْ طلع عمر**، قالت: **فَارْفَضَّ** الناس عنها، قالت: **فقال** رسولُ اللّٰه صلى اللّٰه عليه وسلم: **إني لأنظر إلى شياطين الجنّ** والإنس **قد فَرُّوا من عمر**، قالت: فرجعتُ». **أخرجه** الترمذي.

**6.446-** Hz. Âişe'den rivâyet edilmiştir:

"Hz. Peygamber oturuyordu; dışardan gürültüler ve çocukların bağrışmalarını duyduk. Hz. Peygamber kalktı, dışarıda Habeşli bir kadının oynadığını ve çocukların da etrafını çevirdiğini gördü. Bana;

**"- Ya Âişe, gel bak!"** dedi. Gittim, çenemi Rasûlullah'ın (as.) omuzuna koydum ve omuzu ile başı arasından o kadını seyretmeye başladım. Rasûlullah (as.) arada bir bana;

**"- Doymadın mı? Doymadın mı?"** diye soruyordu. Ben ise;

"- Hayır!" diyordum. Bunu da kadını seyretmek istediğim için değil, Rasûlullah'ın (as.) yanında kıymetimi anlamak için söylüyordum.

O sırada birden Ömer çıkageldi, herkes dağıldı. Bunun üzerine Hz. Peygamber;

**"Bakıyorum da insanların ve cinlerin şeytanları Ömer'den kaçıyorlar!"** dedi. O zaman ben de ayrıldım."[119]

---

[119] **Tirmizî**, Menâkıb, 18/3691.

## İZAH

Bu hadîs münasebetiyle şu hususa işaret etmek gerekir: Muhtelif rivâyetlerde kullanılan "**şeytan**" lafzı, mutlak olarak bilinen anlamıyla şaytana, yani **İblis**'e delâlet etmemektedir. Nitekim **Hz. Ömer**'in gelmesiyle, insanların dağılması üzerine Rasûlullah'ın (as.); **"insanların ve cinlerin şeytanları Ömer'den kaçıyorlar!"** buyurması bunu göstermektedir.

Buna benzer bazı durumlarda kullanılan "**şeytan**" lafzının, istenmeyen bazı davranışları önlemek amacıyla şeytan motifinden yararlanmak ve böylece insanların ondan sakınmalarını temin etmek düşünülmüş olması muhtemeldir.

**٦٤٤٧ـ** (خ م ـ **سعد بن أبي وقاص** رضي الله عنه) قال : « استأذن عمرُ على النبيِّ صلى الله عليه وسلم وعنده نسوة من قريش يُكلِّمْنَه - وفي رواية : يَسْأَلْنَه ، ويَسْتَكْثِرْنَه - **عَالِيَة** أصواتُهنَّ على صوته، فلما استأذن عمرُ قُمْنَ يَبْتَدِرْنَ الحجاب، **فأذن** له النبيُّ صلى الله عليه وسلم ، فدخل عمر والنبيُّ صلى الله عليه وسلم يضحك، **فقال** عمر : **أضحَكَ** الله سنَّكَ ، **بأبي وأمّي** - قال الحميديُّ : زاد البرقاني: ما **أضحَكك** ؟ ثم اتفقا - قال : **عجبتُ من هؤلاءِ اللاتي كُنَّ عندي** ، **فلما سَمِعْنَ صوتك ابْتَدَرْنَ الحجاب** ، قال عمر : فأنتَ يا رسول الله **لأحق** أن يَهَبْنَ ، ثم قال عمر : **أيْ** عَدُوَّاتِ أنفسهنَّ، **أتَهَبْنَنِي** ، **ولا تَهَبْنَ النبيَّ صلى الله** عليه وسلم ؟ قلن : **نعم**، أنت أفظُّ وأغلظ من النبيِّ صلى الله **عليه** وسلم ، فقال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم : **إيه يا ابن الخطاب**، والذي نفسي بيده، **ما لَقِيَكَ الشيطانُ** سالكا **فجًا إلا سَلَكَ فجًا غير فجِّك** ». أخرجه البخاري ومسلم بغير زيادة البرقاني.

**6.447-** Sa'd b. Ebî Vakkas anlatıyor:

"Hz. Ömer, Rasûlullah'ın (as.) yanına girmek için izin istedi. O sırada Hz. Peygamber'in yanında Kureyşli kadınlar vardı; kadınlar Hz. Peygamber'in sesinden daha yüksek bir tonla konuşuyorlardı. – Bir rivâyette O'ndan çok şey istiyorlardı-. Tam o sırada Hz. Ömer, içeri girmek için izin isteyince, kadınlar hemen örtüye koştular. Rasûlullah (as.) Ömer'e izin verdi; Ömer içeri girince, Rasûlullah (as.) hâla gülüyordu. Bunun üzerine Hz. Ömer;

"- Allah ömrünü daha çok güldürsün, ey Allah'ın Rasûlü! Anam babam sana fedâ olsun!" dedi.

el-Humeydî, Berkanî'nin rivâyetinde Hz. Ömer'in;

"- Niçin gülüyorsun?" diye sorduğunu ilâve eder, sonra aynı rivâyetle birleşerek devam eder:

Hz. Peygamber dedi ki:

**"- Yanımda oturan şu kadınların yaptıklarına şaştım; senin sesini duyduklarında hemen örtülere koşuştular."**

Hz. Ömer de;

"- Kendisinden çekinilmeye en lâyık olan kişi şüphesiz sensin ey Allah'ın Rasûlü!" dedi, sonra da kadınlara dönerek;

"- Ey kendi canlarının düşmanları! Rasûlullah'tan (as.) korkmuyor da benden korkuyorsunuz, öyle mi?" diye çıkıştı.

O zaman kadınlar da;

"- Evet! Çünkü sen, Rasûlullah'tan (as.) daha sert ve daha katısın!" dediler.

Bunun üzerine Hz. Peygamber de şöyle dedi:

**"- İstediğini söyle, ey Hattâb'ın oğlu! Hayatım elinde olan Allah'a yemin ederim ki, şeytan sana yolda rastlayacak olsa, mutlaka yolunu değiştirir."**[120]

## İZAH

**"Allah ömrünü güldürsün!"** ifâdesi, Allah sana mutluluk ve sevinç versin, hüzün ve kederini yok etsin anlamında bir duâdır.

**"Şeytanın yolunu değiştireceği"** ifâdesi, **Hz. Ömer**'in dinî salâbeti ve hak yoldaki kararlılığı şeklinde anlaşılmıştır. Hak bildiği ve doğru olduğuna inandığı yolda hiç kimsenin ona tesir edemeyeceği, yanıltamayacağı şeklinde yorumlanmıştır.

Rasûlullah'ın (as.) yanındaki kadınların, kendi zevceleri olması ihtimâli galiptir. Ancak başka bazı kadınların da orada bulunmuş olmaları mümkündür. Rasûlullah'dan (as.) çok şey istemiş olmaları, kendi zevceleri olma ihtimalini kuvvetlendirmektedir.

---

[120] **Buharî**, Fedâilu's-Sahâbe, 6; Bed'u'l-Halk, 11; Edeb, 68; **Müslim**, Fedâilu's-Sahâbe, 2/22.

Kadınların perdelere koşmaları ile, muhtemelen oda bölmeleri yerine kullanılan perdelerin arkasında saklanmaları kastedilmiştir. Ancak örtünmelerine yeniden çeki düzen vermelerinin kastedilmiş olması da ihtimal dahilindedir.

٦٤٤٨ــ (م) ــ أبو هريرة رضي الله عنه) قال : « إنّ عمرَ بنَ الخطاب جاء إلى النبيِّ صلى الله عليه وسلم وعندهُ نسوة قد رَفَعْنَ أصواتَهنَّ على النبيِّ صلى الله عليه وسلم ، فلما استأذن عمرُ ابْتَدَرْنَ الحجاب... ثم ذكر نحو حديث قبله ، وفيه : - فأذنَ له رسولُ الله صلى الله عليه وسلم - يعني فدخل - ورسولُ الله صلى الله عليه وسلم يضحك، فقال عمر : أضْحَكَ الله سنّك يا رسول الله ، فقال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم : عجبت من هؤلاء اللاتي كنّ عندي، فلما سمعن صوتك ابتدرن الحجاب ، فقال عمر: فأنتَ يا رسول الله أحق أن يَهَبْنَ ، ثم قال عمرُ : أيْ عَدوّاتِ أنفسهنَّ أتهبنني ولا تَهَبْنَ رسولَ الله صلى الله عليه وسلم ؟ قلن: نعم ، أنتَ أغلظُ وأفظُّ من رسول الله صلى الله عليه وسلم ، قال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم : والذي نفسي بيده، ما لقيك الشيطان قطُّ سالكا فجّا إلا سلك فجّا غير فجّك ». أخرجه مسلم.

**6.448-** Ebû Hureyre'den rivâyet edilmiştir:

"Ömer b. el-Hattâb, Hz. Peygamber'in yanına gelmişti. O sırada Rasûlullah'ın (as.) yanında kadınlar vardı ve onlar, Hz. Peygamber'e karşı seslerini yükseltiyorlardı. Hz. Ömer içeri girmek için izin isteyince, kadınlar örtülere koştular..."

Sonra Ebû Hureyre, bundan önce geçen hadîsteki gibi rivâyet etti.[121]

**RİVÂYETLER**

Bu rivâyette şu ifâdeler yer alır:

"Rasûlullah (as.) Ömer'in girmesine izin verdi; Ömer girince, Rasûlullah (as.) gülüyordu. Hz. Ömer;

"- Allah ömrünü güldürsün, ey Allah'ın Rasûlü!" dedi.

Hz. Peygamber dedi ki:

---

[121] **Müslim**, Fedâilu's-Sahâbe, 2/22.

**"- Yanımda oturan şu kadınların yaptıklarına şaştım; senin sesini duyduklarında hemen örtülere koşuştular."**

Hz. Ömer de;

"- Kendisinden çekinilmeye en lâyık olan kişi şüphesiz sensin ey Allah'ın Rasûlü!" dedi, sonra da kadınlara dönerek;

"- Ey kendi canlarının düşmanları! Rasûlullah'tan (as.) korkmuyor da benden korkuyorsunuz, öyle mi?" diye çıkıştı.

O zaman kadınlar da;

"- Evet! Çünkü sen, Rasûlullah'tan (as.) daha sert ve daha katısın!" dediler.

Bunun üzerine Hz. Peygamber de şöyle dedi:

**"- Ey Hattâb'ın oğlu! Hayatım elinde olan Allah'a yemin ederim ki, şeytan sana yolda rastlayacak olsa, mutlaka yolunu değiştirir."**

Hadîsi **Müslim** tahric etti.[122]

**٦٤٤٩ـ** (خ م ــ **انس بن مالك** رضي الله عنه) أن عمر قال: «وافقتُ رَبِي في ثلاث ، قلتُ : يا رسولَ الله ، لو اتَّخَذْنا من مقام إبراهيم مُصلى؟ فنزلت : **{وَاتَّخِذُوا مِـــن مَّقَـــامِ إِبْرَاهِيمَ مُصَلًى}** [البقرة: ١٢٥] وقلتُ : يا رسولَ الله : يدخل على نسائكَ البَرُّ والفاجر، فلو أمرتَهنَّ أن يحتجبْنَ ؟ فنزلتْ آيةُ الحجاب واجتمع نساء النبي صلى الله عليه وسلم في الغَـــيرة، فقلتُ: **{عَسَى رَبُّهُ إِن طَلَّقَكُنَّ أَن يُبْدِلَهُ أَزْوَاجا خَيرا مِنكُنَّ}** [الطلاق: ٥] فنزلت كذلك».

وفي رواية لابن عمر قال: قال عمر: «وافقتُ ربِي في ثلاث : في مقام إبـــراهيم ، وفي الحجاب، وفي أسارى بدر».

وفي أخرى مثل الأولى ، وقال : وقلتُ : يا رسول الله ، لو حَجَبْتَ نسَاءَكَ ؟ فنزلتْ آيةُ الحجاب، قال: وبلغني مُعاتبةُ النبيِّ صلى الله عليه وسلم بعضَ نسائه ، فدخلتُ عليهنَّ ، فقلتُ : إنِ انْتَهَيْتُنَّ ، أو لَيُبْدِلَنَّ الله رسولَهُ خيرا منكنَّ ، حتى أتتْ إحدى نسائِه ، فقالت : يا عمر ،

---

[122] **Câmiu'l-Usûl**'de zikredilen bu ilave metin, **Müslim**'de yoktur. **Müslim**'de; **"Sonra Ebû Hureyre, bundan önce geçen hadîsteki gibi rivâyet etti"** cümlesiyle önceki hadîse atıfta bulunulur ve rivâyet son bulur.

أمَا في رسولِ الله صلى الله عليه وسلم ما يَعِظُ نساءه ، حتى تَعظهنَّ أنتَ ؟ فأنزل الله : **{عَسَى رَبُّهُ إِنْ طَلَّقَكُنَّ....}** الآية [الطلاق: ٥]. **أخرجه البخاري، ومسلم.**

**6.449-** Enes b. Mâlik'ten rivâyet edildiğine göre Hz. Ömer şöyle dedi:

"Ben, üç şeyde Rabbime muvafakat ettim:

1- Bir gün; *"Ey Allah'ın Rasûlü; İbrahim'in makamını namazgâh edinsek?.."* diye söyledim. Hemen arkasından; ***"İbrahim'in makamını namazgâh edininiz!"***[123] âyeti nâzil oldu.

2- Yine bir gün; *"Ey Allah'ın Rasûlü; zevcelerinin yanına iyiler de, kötüler de girip çıkıyorlar; örtünmelerini emretseniz..."* dedim, peşinden hicâb âyeti nâzil oldu.

3- Hz. Peygamber'in zevceleri, kıskançlık yarışına girmişlerdi de, ben onlara; *"Eğer Rasûlullah (as.) sizi boşayacak olursa, muhtemelen Rabbi kendisine sizden daha hayırlılarını verir"* demiştim. Arkasından da bu söz âyet olarak[124] nâzil oldu."[125]

## RİVÂYETLER

**İbn Ömer**'den gelen bir rivâyette de Hz. Ömer; "Ben, üç yerde Rabbime muvafakat ettim: İbrahim'in makamını namazgâh edinmekte, hicâb âyetinde ve Bedir esirleri konusunda" dedi.

Birincisine benzer diğer bir rivâyette de Hz. Ömer şöyle anlatır:

"- Ey Allah'ın Rasûlü; zevcelerinizi örtseniz!..." dedim. Arkasından hicâb âyeti nâzil oldu.

Sonra Hz. Peygamber'in bazı zevcelerine gücendiğini duyunca, onlara gidip;

"- Ya bu davranışlarınızdan vazgeçersiniz, ya da Allah mutlaka Rasûlüne sizden daha hayırlısını verir!" dedim. Sonra zevcelerinden biri gelip dedi ki:

---

[123] Bakara, 125.

[124] Tahrim, 5.

[125] **Buharî**, Salât, 32; Tefsir, 2/9; 33/8; 66/1; **Müslim**, Fedâilu's-Sahâbe, 2/24.

"- Rasûlullah'ın (as.) zevcelerini sen ikaz ettiğin kadar Hz. Peygamber ikaz etmiyor!"

Arkasından da; *"Eğer Rasûlullah (as.) sizi boşayacak olursa, muhtemelen Rabbi kendisine sizden daha hayırlılarını verir"* âyeti nâzil oldu.

Hadîsi **Buharî** ve **Müslim** tahric etti.

٦٤٥٠ـ (خ ـ المسور بن مخرمة رضي الله عنه) قال : « لما طُعِنَ عمر جعل يألَمْ ، فقال له ابنُ عباس وكأنه يُجَزِّعه : يا أمير المؤمنين ، ولا كلُّ ذلك ، لقد صَحِبتَ رسولَ الله صلى الله عليه وسلم ، فأحسنتَ صحبتَهُ ، ثم فارقك وهو عنك رَاض ، ثم صحبتَ أبا بكر ، فأحسنتَ صحبته ، ثم فارقك وهو عنك رَاض ، ثم صحبتَ المسلمين ، فأحسنتَ صحبتهم ، ولئن فارقتهم لتفارقَنَّهم وهم عنك راضون ، قال : أمَّا ما ذكرتَ من صُحْبة رسولِ الله صلى الله عليه وسلم ورضاه فإنما ذلك مَنٌّ مَنَّ [الله] به عليَّ ، وأمَّا مَا ذكرتَ من صحبةِ أبي بكر ورضاه، فإنما ذلك مَنٌّ مَنَّ الله به عليَّ ، وأما ما ذكرتَ من جَزَعي، فهو من أجلك، ومن أجل أصحابك، واللهِ لو أن لي طِلاعَ الأرض ذهبا لافتديتُ به من عذاب الله قبل أن أراه ». أخرجه البخاري.

**6.450-** el-Misver b. Mahreme anlatıyor:

"Hz. Ömer bıçaklandığında ızdırap duymaya başladı. Hemen İbn Abbas geldi ve onu şöyle teselli etmeye başladı:

"- Ey Mü'minlerin Emîri! Duyduğun acıyı fazla önemseme![126] Çünkü sen, Allah'ın Rasûlü ile sohbet etmiş ve O'nunla çok güzel bir dostluk yaşamış adamsın! Sonra Allah'ın Rasûlü, senden râzı olduğu halde bu âlemden göçtü. Sonra sen Ebû Bekir'le arkadaş olmuş ve onunla da çok güzel dostluk yaşamış birisin! Sonra Ebû Bekir de senden râzı olduğu halde bu âlemden göçtü gitti. Sonra diğer müslümanlarla da dostluk kurmuş ve onlarla da iyi geçinmiş birisin!

---

[126] **Buharî**'nin **Küşmîhenî** rivâyetinde "و لا كُلّ ذلك" şeklinde zaptedilen bu cümle, diğer nüshalarda "و لئن كان ذاك", yani **"Eğer bu yaradan ölürsen!"** şeklindedir.

Eğer sen şu müslümanlardan ayrılıp gidecek olursan, bil ki, onlar da senden razıdırlar!"

Bunun üzerine Hz. Ömer şöyle dedi:

"- Rasûlullah (as.) ile arkadaşlığım ve O'nun rızâsı konusunda söylediğin şeyler, sadece bir lütuftur; Yüce Allah'ın bana olan ikrâm ve ihsânıdır. Ebû Bekir'le olan arkadaşlığım ve onun rızâsı konusunda söylediklerin de, yine sadece bir lütuftur; Yüce Allah'ın bana olan ihsânıdır. Benim duyduğum acıya dair söylediklerine gelince; bu acı, sana ve senin dostlarına (müslümanlara) karşı duyduğum endişe yüzündendir. Vallahi, dünya dolusu altınım olsaydı, Allah'ın azâbından kurtulmak için, daha o azâbı görmeden hepsini fedâ ederdim."[127]

٦٤٥١ــ (خ م ــ عبد الله بن عباس رضي الله عنهما) قال : « إنِّي لواقف في قوم يَدْعُون الله لعمر، وقد وُضِع عمرُ على سريره، فتكنَّفه الناس يَدْعُون ويصلُّون قبل أن يُرْفَعَ ، وأنا فيهم ، فلم يَرُعْني إلا رجل آخذ بمنكبي – وفي رواية : إذا رجل خلفي قد وَضَع مِرْفَقَه على مَنْكِبي – فإذا عليّ ، فترحَّم على عمر ، وقال : ما خلَّفت أحدا أحبَّ إليَّ أن ألقى الله بمثل عمله منكَ، وايمُ الله ، إن كنتُ لأظنُّ أن يجعلك الله مع صاحبيك ، لأني كنتُ كثيرا أسمعُ رسولَ الله صلى الله عليه وسلم يقول : ذهبتُ أنا وأبو بكر وعمر، ودخلتُ أنا وأبو بكر وعمر، [وخرجتُ أنا وأبو بكر وعمر] ، فإن كُنتُ لأرجو– أو لأظنُّ – أن يجعَلَكَ الله معهما ». أخرجه البخاري ، ومسلم.

**6.451-** Abdullah b. Abbas anlatıyor:

"Ben, Hz. Ömer için duâ eden bir gurubun içinde ayakta duruyordum. Ömer, tabutuna konmuş, henüz tabutu kaldırılmadan insanlar etrafında toplanmış duâ ediyor, salavât getiriyorlardı. Ben de onların arasında idim. Birden bir adamın omuzumdan tutmasıyla irkildim. –Bir rivâyette, bir adam arkamdan dirseğini omuzuma koydu, denir-. Baktım ki o, Hz. Ali! Ali şöyle diyordu:

---

[127] **Buharî**, Fedâilu'l-Ashâb, 6.

"- Allah sana merhamet buyursun, ya Ömer! Geriye, senin gibi amel ederek Allah'a kavuşmayı istediğim örnek bir adam bırakmadın! Allah'a yemin ederim ki ben, Allah'ın seni iki dostunla beraber bulunduracağını biliyorum. Çünkü ben, Rasûlullah'ın (as.); *'Ben, Ebû Bekir ve Ömer'le gittim... Ben, Ebû Bekir ve Ömer'le girdim... Ben, Ebû Bekir ve Ömer'le çıktım...'* dediğini çok duymuşumdur. Bunun için kuvvetle ümid ediyorum ki, -bir rivâyette zannediyorum ki- Allah seni o iki dostunla birleştirecektir."[128]

**٦٤٥٢ــ (خ ــ أسلم مولى عمر** رحمه الله) قال: « سألني ابنُ عمر عن بعض شأنه؟ - يعني: عمرَ - فأخبرتُهُ ، فقال : ما رأيتُ [أحداً] قطُّ بعد رسول الله صلى الله عليه وسلم من حين قُبض كان أجدَّ وأجودَ، حتى انتهى : من عمر ». أخرجه البخاري.

**6.452-** Hz. Ömer'in âzâtlısı Eslem anlatıyor:

"İbn Ömer bana onun, yani babası Ömer'in bazı hallerini sordu. Ben de hatırladıklarımı kendisine söyledim. O zaman şöyle dedi:

"- Vallahi Rasûlullah'dan (as.) sonra Ömer'in vefatına kadar, Ömer'den daha gayretli ve daha cömert birini görmedim. Gayret ve cömertlik, Ömer'le sona erdi."[129]"

**٦٤٥٣ــ (ط ــ يحيى بن سعيد)** «أنَّ عمرَ رضي الله عنه كان يحمل في العام الواحـــد على أربعين ألف بعير يحملُ الرجل إلى الشام على بعير والرجلين إلى العراق على بعير فجـــاء رجل من أهل العراق فقال: احملني وسُحَيماً، فقال له عمر: أَنْشُدُكَ الله، أسحيم زقّ؟ قـــال: نعم». أخرجه الموطأ.

**6.453-** Yahya b. Saîd'den rivâyet edilmiştir:

"Hz. Ömer, tek bir yılda kırk bin deve sevk ederdi. Şam'a bir kişiyi bir deve ile, Irak'a da iki kişiyi bir deve ile gönderirdi. Sonra Irak'tan bir adam geldi;

---

[128] **Buharî**, Fedâilu's-Sahâbe, 5, 6; **Müslim**, Fedâilu's-Sahâbe, 2/14.

[129] **Buharî**, Fedâilu's-Sahâbe, 6.

"- Bana ve Süheym'e bir deve ver!" dedi.

Hz. Ömer de;

"- Allah aşkına Süheym, Zıkk mıdır?" deyince, adam;

"- Evet!" dedi.[130]

**İZAH**

**Hz. Ömer'in Şam** tarafına gönderdiği her kişiye bir deve vermesi, o bölgede cihâd faaliyetinin daha yaygın olmasıyla izah edilir. **Irak** tarafında ise, cihâd o derecede yaygın değildi. Diğer bir görüşe göre; **Irak** yolu daha kolay, bakımlı ve düzgün, ama **Şam** yolu daha bakımsız, zor ve engebeli idi. Bu yüzden iki **Irak**'lıya bir deve verirken, **Şam'**a giden her kişiye bir deve vermiştir.

**Hz. Ömer**'e gelen Iraklı, **"Bana ve Süheym'e bir deve ver!"** cümlesiyle, sanki **Süheym** adında bir arkadaşının olduğunu söyleyerek ikisine bir deve vermesini istemişti. Ama **Hz. Ömer**, adamın niyetini anlamış, fakat açıkça yüzüne vurmamış, sadece; **"Allah aşkına Süheym, Zıkk mıdır?"** diye imâlı konuşmuştu.

Bu konuşmada bir kelime oyunu yapılmaktadır. Kelime olarak **Süheym** isimdir, ***sehm*** kelimesinin ism-i tasğiridir. Lügat itibariyle de siyah şey anlamına gelir. **Zıkk** da, tüyleri kısaltılmış deri tulum demektir.

İşte Iraklı adam, siyah tulumunu kastederek, ama hakikatte bir şahıs adını vererek **Süheym** demiş, **Hz. Ömer** de derisi kısaltılmış siyah tulum anlamına gelen **Zıkk** kelimesini kullanarak adamın maksadını anladığını imâ etmiştir.

**Hz. Ömer**'in muhaddes kişilerden olduğu rivâyeti daha önce geçmişti. Bu rivâyet de, **Hz. Ömer**'in bu niteliğini te'yîd sadedinde zikredilmiştir. Ancak bu rivâyetin senedi munkatı'dır.

**٦٤٥٤ــ (خ ــ عبد الله بن هشام** رضي الله عنه) قال : « كُنّا مع **النبيّ صلى الله عليه** وسلم وهو آخذ بيدِ عمرَ بن **الخطاب** » ، لم يزد **على هذا** القدر. أخرجه **البخـــاري** هكـــذا **طرفا، وأخرجه بطوله وقد ذُكِرَ في «كتاب فضائل النبي صلى الله عليه** وسلم».

---

[130] **Muvatta**, Cihâd, 17/38.

**6.454-** Abdullah b. Hişâm şöyle dedi:

"Bizler, Hz. Peygamber'le beraber idik. Rasûlullah (as.) Hz. Ömer'in elini tutmuştu."[131]

**RİVÂYETLER**

Bu rivâyette, hadîsin sadece bu kadarı tahric edildi.

Hadîsin bu kısmını **Buharî** tahric etti. Geri kalan kısmını da ayrıca tahric etmiştir. Bu rivâyet de, **"Fedâilu'n-Nebî"** bölümünde zikredilmiştir.[132]

أحاديث مشتركة بين أبي بكر وعمر رضي الله عنهما

## 3- HZ. EBÛ BEKİR VE HZ. ÖMER HAKKINDAKİ MÜŞTEREK RİVÂYETLER

**٦٤٥٥**ـ (خ م ت ـ أبو هريرة رضي الله عنه) [قال] : قال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم: «**بينما راعٍ في غنمه، عدا الذئبُ ، فأخذ منها شاة، فطلبها حتى استنقذها منه، فالتفت إليه الذئب، فقال [له] : مَنْ لها يومَ السَّبُع يوم ليس لها راعٍ غيري؟ فقال الناسُ** : سبحان الله ! فقال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم : **فإني أومنُ به ، وأبو بكر وعمرُ** ، وما ثَمَّ أبو بكر وعمر ». كذا عند البخاري.

وعند مسلم : أنَّ أبا هريرة قال : قال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم : « **بينما رَجُلٌ يَسُوقُ بقَرَة قد حَمَلَ عليها، التَفَتَتْ إليه [البقرةُ] ، فقالتْ : إني لم أُخْلَقْ لهذا ، ولكني خُلقْتُ للْحَرْث ، فقال الناس: سبحان الله! تعجبًا وفزعا أبَقَرة تَكَلَّمُ** ؟ فقال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم: **فإني أومن به**، وأبو بكر وعمرُ».

قال أبو هريرة : وقال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم : « **بينما راعٍ في غنمه ، عدا عليه الذئب فأخذ منها** شاة **فطلبه الراعي حتى استنقذها** منه...». وذكر الحديث بنحو ما تقدَّم وليس فيه عنده: «وما ثَمَّ أبو بكر وعمر ».

---

[131] **Buharî**, Fedâilu's-Sahâbe, 6; İsti'zân, 27; Eymân, 3.

[132] Bkz., hadîs no: 6348.

وفي رواية لهما قال: صلّى رسولُ الله صلى الله عليه وسلم صلاةَ الصبح ، ثم أَقْبَلَ على الناس، فقال: بينا رَجُل يَسُوقُ بَقَرَة ، إذْ رَكِبَها فضربها، فقالت: إنَّا لَم نُخْلَقْ لهذا ، إنَّا خُلقنا للحرث، فقال الناس : سبحان الله ! بقرة تَكَلَّمُ ؟ فقال : إنِي أومنُ بهذا أنا وأبو بكر وعمر ، وما هما ثَمَّ ، ثُمَّ ذكر باقي الحديث في الشاة والذئب بنحو ما تقدَّم إلى قوله : « فإني أُومِنُ بهذا أنا وأبو بكر وعمر، وهما ثَمَّ ». لفظ الحديث للبخاري.

وفي أخرى لهما في قصة الشاة والبقرة بمثل الرواية التي قبلها. وأخرج الترمذي الرواية الأولى والثالثة، وقال في أولهما : « بينما رَجُل راكب بَقَرَة، إذْ قالت : لَم أُخْلَقْ لهذا... الحديث».

**6.455-** Ebû Hureyre'den rivâyet edilmiştir:

Hz. Peygamber şöyle dedi:

**"Vaktiyle bir çoban, sürüsünü güderken, sürüye bir kurt saldırarak koyunlardan birini kapar. Çoban, kurdu kovalar ve koyunu kurtarır. Bunun üzerine kurt dile gelir ve;**

**"- Benden başka çobanın bulunmayacağı parçalama gününde bu koyunlara kim bakacak?"** der.

Bunun üzerine insanlar;

"- Sübhânellâh!" diyerek hayretlerini ifâde ettiler. O zaman Rasûlullah (as.) şöyle dedi:

**"- Ben buna inanıyorum, Ebû Bekir ve Ömer de inanıyor!"**

Hz. Peygamber bunu söylediği sırada Ebû Bekir ve Ömer orada değildiler."[133]

**RİVÂYETLER**

Bu rivâyet **Buharî**'nindir.

**Müslim**'in rivâyeti şöyledir:

**"Bir adam, ineğini sevk ediyordu; ineğe yük de vurmuştu. İnek adama dönüp;**

---

[133] **Buharî**, Fedâilu's-Sahâbe, 5, 6; Hars, 4; Enbiyâ, 50; **Müslim**, Fedâilu's-Sahâbe, 1/13; **Tirmizî**, Menâkıb, 17/3677; 18/3695.

**"- Ben bunun için yaratılmadım! Ben ancak çift sürmek için yaratıldım"** dedi.

Bunun üzerine insanlar korku ve hayretle;

"- Sübhânellâh! İnek konuşur mu?" dediler.

Hz. Peygamber de;

**"- Ben buna inanıyorum, Ebû Bekir ve Ömer de inanıyor!"** dedi.

Ebû Hureyre, Rasûlullah'ın (as.) şunu da söylediğini ekledi:

**"Vaktiyle bir çoban, sürüsünü otlatırken, bir kurt saldırarak koyunlardan birini kapar. Çoban, kurdu kovalar ve koyunu kurtarır..."** Sonra hadîsi aynen yukarıda geçtiği gibi rivâyet eder. Yalnız bu rivâyette; "O sırada Ebû Bekir ve Ömer orada değildiler" cümlesi yoktur.

**Buharî** ve **Müslim**'in diğer bir rivâyetleri de şöyledir:

"Rasûlullah (as.) sabah namazını kıldırdı, sonra insanlara döndü ve şöyle dedi:

**"Bir adam, ineğini sevk ediyordu; bir ara ineğe bindi ve vurmaya başladı. İnek dile geldi ve;**

**"- Biz bunun için yaratılmadık! Biz ancak çift sürmek için yaratıldık!"** dedi.

Bunun üzerine insanlar;

"- Sübhânellah! İnek konuşur mu?" dediler.

Hz. Peygamber de;

**"- Ben buna inanıyorum! Ben de inanıyorum, Ebû Bekir ve Ömer de inanıyor!"** dedi. O sırada **Ebû** Bekir'le Ömer orada yoktu.

Sonra hadîsin koyun ve kurt ile ilgili kısmını yukarıdaki gibi rivâyet etti.

Yine **Buharî** ve **Müslim**'in, az önceki koyun ve sığırın söz edildiği rivâyete benzer bir rivâyetleri daha vardır.

**Tirmizî** de birinci ve üçüncü rivâyetleri tahric etti. **Tirmizî**'nin rivâyeti; **"Bir adam ineğe binmiş giderken..."** diye başlar.

**İZAH**

"**Parçalama günü**" diye tercüme ettiğimiz, "***yevmu's-sebu'***" terkibi, "***yevmu's-seb'i***" şeklinde de okunmuştur. **İbnu'l-Esîr, İbnu'l-A'râbî**'den naklen, "***Seb'u***" kelimesinin, kıyamet günü insanların tutulduğu yer anlamına geldiğini söyler. Buna göre cümle; "**kıyâmet günü onlara kim bakacak?**" anlamına gelir. Ancak **İbnu'l-Esîr**, bunun uygun bir te'vîl olmadığını, rivâyette sadece kurdun çobanlık yapacağının belirtilmesinin bu te'vîle uygun düşmediğini söyler.

Bu kelime, ***Sebu'*** şeklinde okununca, yırtıcı hayvan anlamına gelir. Bu durumda "**yırtıcı hayvanların saltanat sürdüğü gün**" anlamı çıkar. **İbnu'l-Esîr**, bunun şiddet ve korku anlamına geldiğini de söyler. Buna göre de; "**insanların sıkıntı ve endişe içinde oldukları, fitnelerin hâkim olduğu gün**" demek olur. Öyle bir günde de insanlar hayvanlarıyla uğraşamayacakları için, yırtıcıların kolay hareket etmeleri söz konusudur. Adeta yırtıcılar, sürünün çobanı gibi olurlar.

٦٤٥٦ــ (د ت ــ أبو سعيد الخدري رضي الله عنه) أنَّ رسولَ الله صلى الله عليه وسلم قال: «إنَّ أهل الدرجات العُلَى لَيَرَاهم مَنْ تَحْتَهُمْ ، كَمَا تَرَوْنَ النَّجْمَ الطالع في أُفُقِ السماء ، وإن أبا بكر وعمر منهم ، وأنْعَمَا ». أخرجه أبو داود ، والترمذي.

ولفظ أبي داود: «إنَّ الرجل من أهْلِ عِلّيِّينَ لَيُشْرِفُ على أهل الجنَّة، فَتُضيءُ الجنَّةُ لوجهه، كأنه كوكب دُرّيّ ، قال - وهكذا جاء في الحديث « دُرّيّ» مرفوع الدال لا يُهمز ، وإن أبا بكر وعمر منهم ، وأنعَمَا ».

**6.456-** Ebû Saîd el-Hudrî'den rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (as.) şöyle buyurdu:

"(Cennette) **yüksek derecelerdeki insanlar, alttakileri, sizlerin göğün ufkunda parlayan yıldızı gördüğünüz gibi görürler. Ebû**

**Bekir ile Ömer onlardandır ve onlar daha büyük nimete ereceklerdir."**[134]

**RİVÂYETLER**

Hadîsi **Ebû Davud** ve **Tirmizî** tahric etti.

**Ebû Davud'**un lafzı şöyledir:

**"Cennetin en üst tabakasında** (İlliyyîn'de) **bulunanlardan biri, Cennetin diğer tabakalarında bulunanlara bakar; Cennet, onun inci gibi parlak olan yüzünün ışıltısıyla aydınlanır."**

Râvî dedi ki: "Buradaki ***"Dürriyyun"*** kelimesindeki ***"dal"*** harfi ötre olarak okunur ve kelime de hemzesizdir."

Sonra Hz. Peygamber; **"Ebû Bekir ile Ömer o** (İlliyyîn) **makamına nâil olanlardandır ve onlar daha büyük nimete ereceklerdir"** dedi.

**İZAH**

Üsttekilerin alttakileri görmesinin, insanların gökteki yıldızı görmelerine benzetilmesinde iki husus akla gelmelidir. Biri, gökteki yıldızlar zahmetsizce herkes tarafından görülebildiği gibi, onlar da zahmetsizce göreceklerdir. Diğeri ve belki daha da önemlisi, Cennet tabakaları arasındaki mesafe farkına işaret edilmiş olabileceğidir.

**٦٤٥٧ــ** (ت ــ **حذيفة بن اليمان** رضي الله عنه) قال : قال رسولُ الله **صلى** الله عليه وسلم: «**إِنِي لا أدري ما بقائي فيكم؟ فاقتدُوا باللَّذَيْنِ** من بعدي : **أبي بكر وعمرَ** ». أخرجه الترمذي. وفي رواية : « وأشار إلى **أبي** بكر **وعمر** ».

**6.457-** Huzeyfe b. el-Yemân'dan rivâyet edilmiştir:

Rasûlullah (as.) şöyle buyurdu:

**"Aranızda daha ne kadar kalacağımı bilmiyorum; benden sonra şu iki kişiye; Ebû Bekir ile Ömer'e uyunuz!"**[135]

---

[134] **Ebû Davud**, Hurûf, 1/3987; **Tirmizî**, Menâkıb, 14/3658. Hadîsin râvîlerinden **Atıyye el-Avfî**, sadûk olmakla birlikte çok hata eden ve tedlis yapan biriydi. **Tirmizî** hadîsin hasen olduğunu söylemiştir.

[135] **Tirmizî**, Menâkıb, 16/3662-63.

**RİVÂYETLER**

Hadîsi **Tirmizî** tahric etti.

Bir rivâyette Hz. Peygamber; **"Şu iki kişiye uyunuz!"** dedi ve Ebû Bekir ile Ömer'e işaret etti.

**٦٤٥٨ــ** (ت ــ **أنس بن مالك** رضي الله عنه) أنَّ رسولَ الله صلى الله عليه وسلم قال لأبي بكر وعمر: «**هذان سيِّدا كُهُولِ أهْلِ الجنة مــن الأوَّلــين والآخــرين، إلا النبــيين والمرسلين**». أخرجه الترمذي. **مثله**، وزاد: قال عَليّ: قال لي: «**لا تخبرهما يا عَلــيُّ**». أخرجه الترمذي.

**6.458-** Enes b. Mâlik'ten rivâyet edilmiştir:

"Rasûlullah (as.) Ebû Bekir ile Ömer hakkında şöyle dedi:

**"Bu ikisi, nebî ve rasûllerden sonra önceki ve sonraki ümmetlerden cennetlik olanların olgunlarının efendileridir."**[136]

**RİVÂYETLER**

Hadîsi **Tirmizî** tahric etti. Buna benzer bir rivâyette, Rasûlullah'ın (as.) Hz. Ali'ye; **"Bunu onlara söyleme ya Ali!"** dediği ilave edilir.

**İZAH**

**"Olgun"** diye tercüme ettiğimiz ***"kühûl"*** kelimesi, orta yaşlı insan anlamına gelir. Orta yaştan maksat da, otuz ile elli yaş arasıdır. Bundan asıl gaye de olgunluk çağına gelmiş kişiler olduğu için tercümeyi öyle yaptık. Zaten Cennette insanların hepsi olgunluk yaşında olacaklardır.

Muhtemelen o sırada, **Hz. Ebû Bekir** ile **Hz. Ömer**, olgunluk yaşında oldukları için Hz. Peygamber özellikle bu kelimeyi kullanmış olmalıdır.

**٦٤٥٩ــ** (ت ــ **أنس بن مالك** رضي الله عنه): «أنَّ رسولَ **الله** صــلى الله عليــه وسلم كانَ يخرج على أصحابه من المهاجرين والأنصار، فلا يرفع طَرْفَهُ أوَّلا إلا إلى أبي بكــر

[136] **Tirmizî**, Menâkıb, 16/3665-66.

وعمر، كانا ينظران إليه، وينظر إليهما، ويتبسّمان إليه، ويتبسّم إليهما خاصة، وإلى سائر أصحابه عامّة».

أخرجه الترمذي، وفي حديث: «فلا يرفع إليه أحد منهم بَصَرَهُ إلا أبو بكر وعمر... الحديث». وآخره: «ويتبسّم إليهما».

**6.459-** Enes b. Mâlik'den rivâyet edilmiştir:

"Muhâcir ve Ensâr'dan bir gurup sahabî otururken Rasûlullah (as.) yanlarına gelirdi de, O'na karşı gözünü ilk olarak sadece Ebû Bekir ile Ömer'e kaldırırdı. O ikisi kendisine bakarlar, O da onlara bakardı. O ikisi O'na gülümser, O da özellikle onlara gülümserdi. Sonra da diğer ashâbına gülümserdi."[137]

**RİVÂYETLER**

Bu hadîsi **Tirmizî** tahric etti.

**Tirmizî**'nin rivâyetinde; "Ebû Bekir ve Ömer hariç, ashâbdan hiç biri O'na karşı gözlerini kaldıramazdı..." ifâdesi yer alır, sonunda da; "Hz. Peygamber Ebû Bekir ile Ömer'e gülümserdi" cümlesi vardır.

**٦٤٦٠ـ (ت ـ عبد الله بن عمر** رضي الله عنهما) : «أنَّ رسولَ الله صلى الله عليه وسلم خرج ذات يوم، فدخل المسجد، وأبو بكر وعمر، أحدُهما عن يمينه، والآخَرُ عن شماله، وهو آخذ بأيديهما، وقال: **هكذا نُبْعَثُ يوم القيامة**». أخرجه الترمذي.

**6.460-** Abdullah b. Ömer'den rivâyet edilmiştir:

"Birgün Rasûlullah (as.) evden çıktı, sağında ve solunda Ebû Bekir ve Ömer olduğu halde mescide gitti; o sırada Hz. Peygamber onların elini tutmuştu. Halka;

**"Biz, kıyâmet gününde mezardan böyle kalkacağız"** dedi.[138]

---

[137] **Tirmizî**, Menâkıb, 16/3668. **Tirmizî** hadîsin garîb olduğunu söylemektedir. Bunun sebebi de râvîlerden **el-Hakem b. Atıyye** hakkında bazılarının laf etmeleridir.

[138] **Tirmizî**, Menâkıb, 16/3669. Bu rivâyet de zayıftır. **Tirmizî** onun garîb olduğunu söylemektedir. Zira râvîlerden **Saîd b. Mesleme** kuvvetli biri değildir. Ancak hadîs başka yollarla da rivâyet edilmiştir.

٦٤٦١ــ (ت ــ عبد الله بن حنطب رضي الله عنه) قال : « رأى رسولُ الله صلى الله عليه وسلم أبا بكر وعمر، فقال: هذان السمعُ والبصرُ ». أخرجه الترمذي.

**6.461-** Abdullah b. Hantab şöyle dedi:
"Rasûlullah (as.), Ebû Bekir ile Ömer'e baktı ve;
"**Bu ikisi, kulak ve göz gibidirler**" dedi.[139]

**İZAH**

**Tirmizî**'nin de kaydettiği üzere hadîsin râvîsi **Abdullah b. Hantab**, Rasûlullah (as.) dönemine yetişmemiştir. Bu itibarla rivâyet mürseldir. Ancak bu konuda **Abdullah b. Amr b. el-Âs**'tan da benzer bir rivâyet vardır. Bu rivâyet **Taberânî, Müstedrek** ve **Mecmau'z-Zevâid**'de zikredilmektedir.

Bilindiği üzere göz ve kulak, insanın en önemli iki uzvudur. Nasıl ki vücut organlarının en önemlisi göz ve kulak ise, insanların en kıymetlisi olarak da **Ebû Bekir** ve **Ömer** görülmektedir.

٦٤٦٢ــ (ت ــ أبو سعيد الخدري رضي الله عنه) أنَّ رسولَ الله صلى الله عليه وسلم قال : «مَا مِن نبي إلا لَهُ وزيران من أهل السماء، ووزيران من أهل الأرض، فأما وزيرايَ من أهل السماء، فجبريل، وميكائيل ، وأما وزيرايَ من أهل الأرض ، فأبو بكر وعمر».
أخرجه الترمذي.

**6.462-** Ebû Saîd el-Hudrî'den rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (as.) şöyle buyurdu:

**"Hiçbir Peygamber yoktur ki, onun gök ehlinden iki, dünya halkından da iki veziri** (yardımcısı) **olmasın! Benim gök ehlinden vezirlerim, Cibrîl ile Mîkâîl'dir. Dünya halkından vezirlerim de Ebû Bekir ile Ömer'dir."**[140]

[139] **Tirmizî**, Menâkıb, 16/3671.
[140] **Tirmizî**, Menâkıb, 17/3680. Rivâyet sened açısından zayıftır.

**٦٤٦٣ـ** (ت ــ **عبد الله بن مسعود** رضي الله عنه) أَنَّ رسولَ الله صـــلى الله عليـــه وسلم قال : «**يَطَّلِعُ عليكم رجل من أهل الجنة** ، فاطَّلع أبو بكر، ثم قال : **يطَّلع عليكم رجل من أهل الجنة** ، فاطَّلع عمر». أخرجه الترمذي.

**6.463-** Abdullah b. Mes'ûd'un rivâyetine göre Rasûlullah (as.);

**"Biraz sonra size Cennet ehlinden bir adam görünecek!"** dedi ve hemen peşinden de Hz. Ebû Bekir göründü. Arkasından yine;

**"Biraz sonra size Cennet ehlinden bir adam daha görünecek!"** dedi ve hemen arkasından da Hz. Ömer göründü."[141]

**٦٤٦٤ـ** (خ د ــ **محمد بن الحنفية** رحمه الله) قال : « قلتُ لأبي : أيُّ الناس خيْر بعد رسول الله صلى الله عليه وسلم ؟ قال : أبو بكر ، قلتُ : ثُمَّ مَن ؟ قال : عمر ، وخشيتُ أن أقول : ثم مَن ؟ فيقول: عثمان، قلتُ: ثم أنتَ؟ قال: ما أنا إلا رَجُل من المسلمين». أخرجه البخاري ، وأبو داود.

**6.464-** Muhammed b. el-Hanefiyye anlatıyor:

Babama (Hz. Ali'ye) dedim ki:

"- Rasûlullah'dan (as.) sonra insanların en hayırlısı kimdir?"

"- Ebû Bekir!"

"- Sonra kimdir?"

"- Ömer!"

"Sonra Osman'dır!" diye cevap vereceğinden korktuğum için, tekrar "Sonra kimdir?" diye soramadım ve ben kendiliğimden;

"- Sonra da sen olmalısın!" dedim. Buna karşı o;

"- Ben, sadece müslümanlardan biriyim" dedi.[142]

**٦٤٦٥ـ** (ت ــ **عبد الله بن عمر** رضي الله عنهما) قال: قال رسولُ الله صـــلى الله عليه وسلم: «أنا أولُ مَنْ تَنْشَقُّ عنه الأرضُ يوم القيامة ، ثم أبو بكر، ثم عمر ، فنأتي البقيعَ فيُحشرون معي، ثم ننتظرُ أهل مَكَّةَ ، حتى نُحشر بين أهل الحرمين ». أخرجه الترمذي.

---

[141] **Tirmizî**, Menâkıb, 18/3694.

[142] **Buharî**, Fedâilu's-Sahâbe, 5; **Ebû Davud**, Sünnet, 8/4629.

**6.465-** Abdullah b. Ömer, Rasûlullah (as.) şöyle buyurdu, der:

**"Kıyâmet günü mezarı ilk açılacak olan benim. Sonra Ebû Bekir, sonra da Ömer'in mezarları açılacak. Sonra Bakî' mezarlığına geliriz, oradakiler de benimle birlikte haşrolunurlar. Sonra da Haremeyn ehli arasında haşrolmak için Mekkelileri bekleriz."**[143]

**٦٤٦٦ـ (عائشة** رضي الله عنها) **قالت** : « بينا رأسُ رسولِ **الله** صلى **الله** عليه وسلم في حَجري في ليلة ضاحية ، **إذْ قلتُ** : يا رسولَ **الله** ، هل يكون **لأحد** من الحسنات عَدَدُ نجوم السَّماءِ ؟ قال: **نعم** ، **عمر** ، قلتُ : **فأين** حسناتُ أبي بكر؟ قال: **إنما جميع حسناتُ عمر كحسنة واحدة من حسنات أبي بكر** ». أخرجه...

**6.466-** Hz. Âişe'den rivâyet edilmiştir: "Vefat ettiği günün gecesinde Rasûlullah'ın (as.) başı kucağımda bulunurken, bir ara;

"- Ey Allah'ın Rasûlü; gökteki yıldızlar sayısınca hasenâta sahip biri var mı?" diye sordum.

**"- Evet var; Ömer!"** dedi.

"- Peki Ebû Bekir'in hasenâtı nerede kaldı?" dedim.

**"- Ömer'in bütün hasenâtı, ancak Ebû Bekir'in bir tek hasenâtı kadardır!"** buyurdu.[144]

---

[143] **Tirmizî**, Menâkıb, 18/3692. Hadîsin râvîlerinden **Âsım b. Ömer** zayıftır.

[144] Müellifin kaynağına işaret etmediği bu rivâyet, muhtemelen **Rezîn**'in ziyâdâtındandır. **Hatîb Bağdadî**, **Tarîhu Bağdad**'ında (VII, 135), **Beriyye b. Muhammed**'in biyografisinden söz ederken bu rivâyeti kaydeder, ancak **Beriyye**'nin, **İsmail b. Muhammed es-Saffâr**'dan rivâyetlerinin bâtıl ve mevzû olduklarını kaydeder. **Suyûtî** de **el-Leâli'l-Masnûa**'sında (I, 304), **Hatîb Bağdadî**'den naklen bu rivâyetin mevzu olduğunu söyler ve başka bir değerlendirme de yapmaz.